

GAZDASÁGI SÉRELMEINK ÉS KIVÁNSÁGAINK

HARMADIK KÖTET

**AZ ORSZÁGOS MAGYAR PÁRT
KÖZGAZDASÁGI SZAKOSZTÁLYÁNAK
SZATMÁRON
1930. OKTÓBER HÓ 25-ÉN TARTOTT
NYILVÁNOS GYŰLÉSÉBŐL**

**MINERVA IROD. ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET R.T.
KOLOZSVÁR, 1930.**

GAZDASÁGI SÉRELMEINK ÉS KIVÁNSÁGAINK

HARMADIK KÖTET

AZ ORSZÁGOS MAGYAR PÁRT
KÖZGAZDASÁGI SZAKOSZTÁLYÁNAK
SZATMÁRON
1930 OKTÓBER HÓ 25-ÉN TARTOTT NYILVÁNOS GYŰLÉSÉBŐL

KOLOZSVÁR
MINERVA IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1930

Elnöki megnyitó.

Az Országos Magyar Párt Közgazdasági Szakosztályának Szatmáron, 1930. október 25-én tartott nyilvános gyűlésén

elmondotta:

GYÁRFÁS ELEMÉR szakosztályi elnök.

A gazdasági élet mai technikai fejlettsége mellett a független államok sem alkotnak elszigetelt gazdasági egységeket, hanem – minden védővám dacára – több-kevesebb befolyással vannak egymásra s fejlődésük vagy hanyatlásuk okai igen gyakran a politikai határokon kívül, más önálló gazdasági egységeknek rájuk gyakorolt kedvező vagy kedvezőtlen behatásában keresendők.

A romániai magyar kisebbség még az ország határain belül sem alkot semmiféle szempontból önálló gazdasági egységet. A három székely vármegyétől eltekintve, szétszórtan él más nemzetiségű polgártársai között, gazdasági sorsának irányítására külön szervezete és joghatósága nincsen, az állam közös szervei döntenek és intézkednek az egész ország s közte a magyar kisebbség gazdasági helyzetére nézve is.

E helyzetből szükségszerűleg folyik, hogy a romániai magyar kisebbség gazdasági életét nem lehet elvonatkoztatva szemlélni az egész ország gazdasági életétől, melynek ez függvénye csupán.

Ilyen szoros összefüggés, sőt összefonódás és minden vonatkozásban teljes alárendeltség mellett, a magyarság gazdasági helyzete lényegesen nem különbözhetik attól a helyzettől, mely az ország többi lakóinak jutott osztályrészül. A magyarság vezetőinek minden előrelátása s a romániai magyar nép minden szorgalma s egyéb értékes tulajdonságai legfeljebb enyhíthetik sorsát, de gyökerében meg nem változtathatják, amint másfelől a kormányhatalomnak a magyarság

gazdasági háttérbe szorítására irányuló intézkedései további következményeiben magára a többségi népre is károsan hatnak vissza.

E szempontokkal tisztában kell lenniök mindazoknak, kik az erdélyi magyarság gazdasági kérdéseire a komolyság igényével hozzá szólni kívánnak. Mindenkinek tudnia kell azt, hogy a mi saját sorsunk külön és egyoldalúan nem fordítható kedvezőbbre addig, míg az egész ország gazdasági élete súlyos válsággal küzd, másfelől pedig tudni kell azt is, hogy a magyarság politikai vezetősége – az Országos Magyar Párt – nem birtokosa a közhatalomnak, nem rendelkezik az ország tőkeforrásaival, sőt magának, a magyarságnak gazdasági erőforrásainak sem s következésképpen a pártnak sem központi, sem vidéki szerveivel szemben nem lehet jogosan olyan követeléseket és igényeket felállítani, melyeknek a közhatalmat tényleg gyakorló, kiépített szervezettel rendelkező minisztériumok maguk sem tudnak eleget tenni.

E helyzet ismeretében és e lehetőségek tudatában jelöltük ki pártunk közgazdasági szakosztályának feladatát és munkakörét már négy évvel ezelőtt, Gyergyószentmiklóson tartott első nyilvános gyűlésünkön s az ott megállapított munkaprogrammon azóta szerzett tapasztalataink alapján sem kell lényegesebb módosításokat eszközölnünk. Szakosztályunknak tényleg nem lehet egyéb feladata s nem is rendelkezik megfelelő eszközökkel egyéb célra, mint egyfelől közvéleményünknek gazdasági kérdésekben való helyes tájékoztatására, másfelől a közvéleményre támaszkodó álláspontjainknak a különböző önkormányzati testületekben és a parlamentben való képviselésére.

Első pillanatra e munkakör szűknek és elégtelennek látszik, valójában azonban rendkívül széles és nagyjelentőségű, mert a magyar kisebbség minden társadalmi osztályának elsőrendű érdeke, hogy az országos gazdasági helyzetről s a sorsukat irányító tényezők szándékairól első forrásból megbízható értesüléseket szerezzenek, másfelől pedig ugyanilyen fontos érdek az, hogy panaszaink és kívánságaink gyorsan és közvetlenül eljussanak oda, hol ezek orvoslására és teljesítésére meg van a gyakorlati lehetőség.

Sajnálattal kellett látnunk, hogy a sajtó és a közvélemény

bizonyos része – nem mindig egészen jóhiszeműen – olyan teljesítményeket és eredményeket igényelt pártunk közgazdasági szakosztályától, melyek messze meghaladják a rendelkezésünkre álló erőket és azt a munkakört, melyre erőink ismeretében vállalkoztunk.

Szakosztályunk, mely véleményező és informáló szerv, soha sem vállalkozott és nem is vállalkozhatik arra, hogy megváltoztassa az ország és egész Középeurópa gazdasági helyzetet, nem áll módunkban a középeurópai válság közepette tejjel-mézzel folyó Kánaánt teremteni az erdélyi magyarság számára, nem tudjuk lehetővé tenni, hogy az erdélyi magyar gazda drágábban értékesíthesse terményeit, az iparos és kereskedő nagyobb forgalmat csináljon, valamennyi pedig kevesebb adót és alacsonyabb kamatot fizessen, mint ahogy mindezek a tényezők a gazdasági élet törvényszerűsége folytán kialakulnak. Még arra sem vállalkozhatik szakosztályunk, hogy saját maga, a rendelkezésére álló eszközökkel olyan intézményeket hívjon életbe, melyek kétségkívül előnyére volnának népünknek. Ezekben a kérdésekben is kizárólag eszmék fölvetésére, gondolatok megvitatására és álláspontok kifejezésére kell szorítkoznunk s maguknak az intézményeknek megteremtését a magán-iniciatívának kell átengednünk, mely egyedül vállalhatja az erkölcsi és anyagi felelősséget ezek soráért.

Mindezek dacára és bár eddigi működésünk rendén nélkülözniünk kellett a legszerényebb segítő eszközöket is, ellenben óriási nehézségekkel kellett megküzdenünk úgy az államhatalommal szemben, mint a saját sorainkból minduntalan kiütöző félreértéssel és fegyelmezetlenséggel, ha végig lapozzuk négy évvel és két évvel ezelőtt lerögzített célkitűzéseinket és elvi állásfoglalásainkat – melyeket az Önök rendelkezésére bocsátott előző kiadványaink tartalmaznak – a jól végzett munka öntudatával állapíthatjuk meg, hogy az elénk tornyosuló ezer nehézség dacára sok problémát sikerült tisztáznunk, számos követelésünket tudtuk érvényesíteni, több sérelmünkre szereztünk orvoslást s öntudatos munkánk nem csekély részben hozzájárult ahhoz, hogy a mai katasztrófális gazdasági válság dacára, az erdélyi magyarság gazdasági tényezőinek legalább öntudata és élni akarása ma már mindenki által elismert, számottevő tényező.

Messze vezetne, ha egyenként kívánnám ismertetni a négy évvel és két évvel ezelőtt hozott határozatokat és külön mutatnám ki azt, hogy az egyes határozatok végrehajtása érdekében milyen munkát végeztünk s az egyes problémákat mennyivel sikerült közelebb vinnünk a megvalósításhoz. Előadóink mindegyike a neki kiosztott körben külön meg fog emlékezni lehetőség szerint erről s a most elhangzó előadásoknak az Önök rendelkezésére álló korábbi határozatokkal való egybevetése mellett mindenki megállapíthatja, hogy mely kérdés az, melyben előhaladást tettünk s melyek azok a problémák, melyeket illetően a mostoha viszonyok miatt panaszaink és kívánságaink szüntelen hangoztatására kellett szorítkoznunk.

Magam részéről ezért – ezúttal és erről a helyről – csupán egyetlen problémával kívánok behatóbban foglalkozni, mely egyben megvilágítja munkálkodásunk irányát és hatáskörét s emellett illusztrálni fogja Önök előtt azokat a nehézségeket is, melyek kisebbségi sorsunkban a célkitűzéstől és elhatározástól a gyakorlati megvalósításig vezető úton előnkbe állanak és megoldást igényelnek.

Két évvel ezelőtt a napisajtó bizonyos részének befolyása alatt közvéleményünk az u. n. országos nagy altruista magyar bank jelszavától volt hangos s bár akkor még e problémát nem tartottuk kellően megérettnek és előkészítettnek arra, hogy szakosztályunk erre vonatkozólag konkrét javaslatot terjesszen a nagygyűlés elé, a nyilvános ülésen magánkezdeményezésből mégis napirendre került ez a kérdés, melyre vonatkozólag – éppen a kellő előkészítés hiánya miatt – bizottságot küldöttünk ki, feladatává téve ennek a bizottságnak a kérdés tanulmányozását és előkészítését.

Az 1928 október 13-án kiküldött bizottság együttesének és egyes tagjainak alapos tanulmányai és megfontolásai segítségével sikerült azután kellő körültekintés és meggondolás után e nagyjelentőségű és közvéleményünket élénken foglalkoztató kérdésben elnöki tanácsunknak 1929 szeptember havában a párt álláspontját nyilvános manifesztációban akként leszögeznie, hogy az így hivatalosan lerögzített álláspont azóta is irányadó és megnyugtató útmutatásul szolgál a kérdés iránt érdeklődő összes jóhiszemű tényezők számára.

A probléma különböző vonatkozásaiban megvizsgáltatván, megállapítást nyert, hogy azok a célok, melyeket az u. n. országos nagy altruista magyar bank gondolatának fölvetői kitűztek, egyetlen intézménnyel meg nem valósíthatók s mai ülésünk folyamán Önöknek módjukban lesz részleteiben is látni azt, hogy e rendkívül nagyfontosságú célok közül melyeket és mennyiben tud átvállalni a Hitelszövetkezetek Országos Szövetsége a kötelékébe tartozó szövetkezetekkel, melyek lesznek az azóta már megalakult Erdélyi Magyar Földhitelintézet munkakörébe utalandók s a még megoldatlanul maradó célok elérésére miként és milyen nehézségek elhárítása mellett lehetne megteremteni az erdélyi magyar pénzügyintézetek központi hitelintézetét.

Mindezek a kérdések mai ülésünk tárgysorozatában részletes megvitatás alá fognak kerülni s remélem, hogy a meginduló termékeny vita, egyfelől megvilágítja azt a nagy utat, melyet a gondolatnak két évvel ezelőtt való felvetéséről a mai napig megfuttunk, másfelől pedig értékes útmutatásokkal fog szolgálni a még elvégzendő feladatokra nézve is.

Meg vagyok róla győződve, hogy ha világosan látjuk azokat a lehetőségeket és sajnos, igen fogyatékos erkölcsi és anyagi eszközöket, melyek egy kisebbségi politikai párt gazdasági véleményező szervének rendelkezésére állanak s ezek ismeretében nem támasztunk erőinket messze meghaladó, teljesíthetetlen követeléseket sem a pártvezetőséggel és parlamenti csoporttal, sem az anyagi erejében mélyen legyöngült erdélyi magyarsággal szemben, hanem számolunk meglévő erőinkkel s ezek ismeretében a realitások korlátain belül állítjuk föl kívánságainkat, úgy a legközelebbi alkalommal ismét azzal a tudattal jöhetünk össze, hogy népünk anyagi helyzetének megítélésében helyes mértéket alkalmaztunk és a rendelkezésünkre álló szellemi, erkölcsi és politikai erőket helyesen csoportosítottuk és vetettük latba ezeknek az érdekeknek védelméért és előbbreviteléért.

A magyar iparos-osztály megszervezése.

Előadó: **Reinhart Gyula**, az Ipartestületek Orsz. Szövetségének elnöke, Arad.

A magyar iparos osztály megszervezése egyike a legfontosabb feladatoknak, mert azzal áll vagy bukik a magyar társadalom, hogy sikerül-e egy egészséges, jómódú és teherbíró iparososztályra támaszkodnia, mely pótolja azt a tisztviselő osztályt, mely már most is a többségi nemzet fiaiból alakul ki és még fokozottabb mérvben így lesz ez a jövőben, miért is a jövő nemzedék csaknem kizárólag a szabad foglalkozásokra, tehát az iparos és kereskedői pályára lesz utalva és csak ott talál elhelyezkedést.

Sürgős segítségre van tehát szükség, mert a magyar iparososztály ez idő szerint teljesen szervezetlenül áll és a most dúló nagy gazdasági válság csak siettetni azt a folyamatot, mely a teljes elszegényedés és elproletarizálódáshoz süllyeszti e legértékesebb osztályt.

Nézzük első sorban, *milyen szervezetei vannak az iparos osztálynak?* Az erdélyi és bánáti magyar iparos osztálynak ez idő szerint nincsenek külön szervezetei, mert az a néhány magyar *iparos egyesület*, mely még fennáll, inkább csak vegetál és nem képes erélyesebb akciót kifejteni, míg a meglevő és a régi időkből átmentett *ipartársulatok* csak a régi fény és maradékvagyon roncsain élőködnek kevés kivétellel és minthogy semmiféle szervi kapcsolat nincs közöttük, irány nélkül tengődnek; legtöbbje kis alakulat 8–10 taggal, egész vagyonuk egy kis házacská, vagy néhány ezer lei betét.

Az iparosság törvényes szervei a csatolt területen, értve ez alatt Erdélyt és Bánátot: a *kereskedelmi és iparkamarák* volnának, melyekben azonban az iparosság igen kis része van képviselve, lévén fősúly helyezve a kereskedő osztályra

és a nagyiparra. Vezetősége legjobb esetben a paritás alapján, felerészben kisebbségi; elnökei ezredesek, volt prefektusok, gyógyszerészek vagy bankigazgatók, kiknél a magyar iparos támogatásra nem számíthat.

Nem jobb az ipartestületek helyzete sem, melyek érdemleges munkát éppúgy nem végezhetnek, mert oly helyeken is, hol tagjaink 80–90%-a magyar, többségi elnököt kell választaniok és a vezetőség fele ugyancsak a többségi nemzet soraiból kerül ki. Így működésük csaknem kizárólag formális, hatósági funkciót végeznek, lajstromoznak, békéltetnek stb.

A munka-kamarákról szóló törvény ugyan még nincs életbe léptetve, de ez az ipartestületek fenti hatósági teendőit is a munkakamarákra fogja bízni s a kisiparost egy sorba fogja állítani a munkással, amivel őt proletárrá süllyeszti le.

Milyen módon kell megindulnia a szervezésnek, mely a sivár jelenből jobb jövőt biztosíthatna a magyar iparos osztálynak?

A szervezésnek két irányban kell megindulnia. Először *erkölcsi alapon*, a faji összetartozandóság érzetét kell felkelteni és az erkölcsi támogatást minden vonalon keresztül vinni. Oda kell állítani az iparosokat a számarányuknak és gazdasági fontosságuknak megfelelő helyekre a párt, a városok, a községek stb. vezetőségébe; az iparosság ne csak a szavazatok leadására legyen jó, hanem részesüljön tisztségekben is, mert csak ily módon fogunk iparos vezetőket nevelni és megtartani. Nem szabad tovább is leereszkedő vállveregetéssel elintézni az iparosságot, hanem osztozkodni kell vele a hatalomban és természetesen a felelősségben is. Ha ezáltal erkölcsi súlyt és tekintélyt adunk az iparosok vezetőinek, úgy bizonyára legmegbízhatóbb eleme lesz népünknek, melyre mindig bizton építhetünk.

Az erkölcsi szervezéshez tartozik *az iparosság nevelése* is, amit korán kell megkezdeni. *A tanoncok nevelésén* kell a munkát megkezdeni, tanoncotthonok felállításával és az ezzel kapcsolatos tanfolyamokban képezni őket. Majd legényegyletek és továbbképző iskolák által továbbra is együtt tartani, ha mód van reá ösztöndíjakkal külföldön tovább képezni, hogy új, erősebb iparos nemzedéket nevelhessünk, mely ver-

senyképes legyen és a reá nézve kedvezőtlenebb feltételek mellett is életképességét bebizonyíthassa.

Az önálló iparosokat *iparos otthonokba* kell tömöríteni, esetleg szindikátusokba, melyek jogi személyiséget nyerhetnek s így mindent megtehetnek tagjaik érdekében, de magukra vállalhatják a tanoncok és segédek szervezésének és nevelésének ügyét is. Az iparos otthonok vennék kezükbe az iparosság közügyeit, támogatnák az egyeseket adó, munkásbiztosító és közhatóságoknál lévő ügyeikben, védenék igazságtalanságok ellen, nem engednék elkobozni jogaikat és támogatnák minden igazságos ügyeikben.

Felolvasások, könyvtárak, szakelőadások által, kiállítások és versenymunkák rendezésével emelni kell a nivót és pótolni az elmulasztottakat. Ismertetni az újításokat az egyes iparágakban a haladás és ipari versenyképesség érdekében.

Az iparosotthonok a társadalom összejövelei helyéül szolgálnának, hogy ott egymást megismerve, megbecsülve, összeforrijanak és így képesek legyenek a köz érdekében hathatósan közreműködni, egyszersmind mód volna kiépíteni az erkölcsi kapcsolatot, mely szeretettel és áldozatkészséggel öleli magához a gyöngébbeket, támogatva viszi előre és nem hagyja elbukni őket. Az iparos-otthon volna azután az a szerv is mely az elaggottakról és munkaképtelen iparosokról gondoskodna, aggmenházak felállítása által biztosítaná az elaggott iparosoknak nyugodt megélhetését. A gondatlan jövő, a derűs öregkor biztosítása a leghatalmasabb szervező erő, mert egy életen át folytatott küzdelem után fenyegető koldusbot a legfélelmetesebb, s hogy ezt elkerülje, minden áldozatra kész az iparos.

Az iparos osztály *gazdasági megszervezése* éppen ilyen fontos és sürgős feladat. Ha látjuk, hogy gazdasági megszervezés híján a magyar iparosok ezrei mondanak le iparukról és merülnek el a proletáriátusba, döbbenet szállja meg lelkünket, mert a gazdasági szervek kiépítéséhez elsősorban pénzre van szükség, melynek előteremtése nagy akadályokba ütközik, éppen az általános leszegényedés folytán. És mégis ezt a pénzt elő kell teremteni mindenáron, ha a magyar iparos osztályt megmenteni akarjuk.

Mínthogy kisebbségi bankjaink nem foglalkoznak a kis-

ipari hitelekkel, nincs más mód, mint *szövetkezetek létesítése által* előteremteni a szükséges anyagi eszközöket. Az *ipari hitelszövetkezetek* alakítása, ha néhány lelkes és önzetlen iparos vállalkozik erre, igen könnyű dolog és egészen kis alaptól indulhat ki, s ahol a község kicsi, illetve kevés számú iparos volna, járasonként kell azokat megalakítani.

A szövetkezeti törvény igen nagy előnyöket biztosít a szövetkezeteknek, úgy a megalakulás, mint adózás szempontjából.

Az ipari hitelszövetkezetek megalakítását nyomon követné a beszerző, raktár és termelő szövetkezetek alakítása, melyeket nem is kellene külön szövetkezetek gyanánt megalakítani, hanem az egyes hitelszövetkezetek szakcsoportjait képezhetnék.

Természetesen nem volna szabad ezeket az ipari hitelszövetkezeteket magukra hagyni, hanem betétek elhelyezésével köztámogatásban részesülhetnének, vizleszámolási hitelek nyújtása által bankjaink is hónapok alá nyulhatnának s a kezdet nehézségein átsegítve, hatalmas tényezői lehetnének a magyar iparosság gazdasági életének.

Hogy milyen mértékben, arra nézve az aradi iparosok hitelszövetkezetére hivatkozom, mely 1922 október 1-én alakult újra, amikor 79.000 lei. volt a mérleg szerinti összvagyon a ma, nyolc év után, részjegytőkéje és tartalékai a *6 millió leit meghaladják* s ez idő szerint *31 millió leit tesz kihelyezéseinek összege* és ez idő alatt az iparosok százait mentette meg az elbukástól és adott módot arra, hogy iparát tovább folytassa és egzisztenciáját biztos alapokra fektesse.

A szolidaritás mindent átölelő hatalmas érzésének kell áthatnia mindannyiunkat, nem szabad tovább is mostoha gyermekként kezelni az iparos osztályt, hanem minden erőnkől támogatni kell, mert az iparos osztálynak kell a leg-hatalmasabb pillérnek lenni, mely magyarságunk megmaradását biztosítja.

Ezen cél elérésére áldozatot kell hozni minden osztálynak, mert az iparos osztály ezt megérdemli s hálás szívvel fizeti vissza százszorosan a jövőben.

Határozati javaslat:

Mondja ki Magyar Párt nagygyűlése, hogy a magyar iparos osztály megszervezését egyik legfontosabb és legsürgősebb feladatnak tekinti s ezt teljes erkölcsi erejével támogatja.

Az iparos osztály erkölcsi erejének öregbitése céljából kívánatosnak tartja minél nagyobb mértékben bevonni a vezetőség körébe az arra való, érdemes iparosokat.

Teljes szívvel támogatja az iparos otthonok alapítására irányuló akciót, melynek hivatása gócpontokat teremteni a magyar iparosságnak.

Az iparosság gazdasági megszervezése szempontjából ipari szövetkezetek létesítését és felkarolását itéli a legalkalmasabbnak s ezek alakítására és kötelékeik kiépítésére az iparos osztály figyelmét különösen felhívja.

Csiszár Lajos:

Reinhart úr előadása valóban igen fontos témát érint, mert, amint méltóztatnak tudni, a városi életben lüktet tulajdonképpen a magyarság ereje és a városok nemzetiségi színezete adja meg a mi magyar jövődönk életerejét. Én Reinhart úr indítványát nagyon helyénvalónak találom és arra kérem a szakosztályt, egészítsük ki javaslatát azzal, hogy *feltétlenül szükségesnek tartjuk az iparosságnak szövetkezetekbe való tömörítését*. Ebben az irányban a Magyar Párt tegyen meg mindent s a szövetkezetek létesítése érdekében állítsanak be egy agitációképes egyént, aki járjon városról-városra, ismertesse a kérdést, rázza fel az embereket és tanítsa ki arra, hogy a szervezést tulajdonképpen hogyan kell megejteni. Szükség volna úgy hitelszövetkezetre, mint beszerzési- és értékesítési szövetkezetekre. Romániában a szövetkezetek nagy kedvezményeket élveznek az adók tekintetében és a bekebelezéseknél is meg van az illetékmentességük. A kérdés összefüggésben van a közszállításokra vonatkozó előadásomnál teendő indítvánnyal is, mert az iparosoknak, ha szövetkezetekbe vannak tömörülve, sokkal kevesebb kauciót kell letenniök és könnyebben kapják meg az árlejtéseket, mint a magáncégek.

Fábián László:

Nem kívánok hozzászólni a javaslatához, mert azt minden részében változtatás nélkül elfogadom. Csak reflektálni akarok Csiszár úr egyik mondatára és azt helyesbíteni szeretnem. Azt méltóztatott mondani, hogy a városokban lüktet a magyarság ereje. Mellé lehetett volna azt is tenni, hogy a városokban lüktet a magyarság ipari életének ereje, mivel véleményem szerint a magyarság tulajdonképpeni ereje a vidéki falvakban és a népben lüktet. A közvélemény kedvéért is kérem ezt így helyesbíteni.

Csiszár Lajos: Én is így értettem!

Dr. Südy Tibor:

Az ipartársulatok ügyére hívom fel a Szakosztály figyelmét. Én magam, aki több ipartársulat ügyésze vagyok, jól ismerem ezt a kérdést. Helyesen mondta az előadó úr, hogy az ipartársulatok nincsenek megszervezve, hogy nincs szoros szervezeti egység az egyes ipartársulatok és a különböző otthonok között. Ezt az anyagi és szellemi kapcsolatot föltétlenül ki kell építeni és tovább kell menni ezen a téren, mivel különben az ipartársulatok és testületek vagyona kicsuszik az eddigi kezekből. Erre egyszerű konkrét példát hozhatok fel. Egy ipartestületnek, amelynek magam is ismerem jelenlegi státusát, alig van néhány tagja és ezek kihaltával gondoskodni kell arról, hogy az ipartestület vagyona hova fordíttassék, mert igen könnyen megtörténhetik, hogy a magyar iparosok összessége által összehozott vagyon, idegen kezekbe fog jutni. Hogyan lehetne megmenteni a magyar iparosoknak ezt a hosszú időszakon át összehozott vagyonát? Ne feledjük el, hogy miniszteri jóváhagyást igényel a kérdés és hogy az ipartestület egymagában, mint autonóm testület állami jóváhagyás nélkül a maga intencióit nem tudja végrehajtani. Én úgy gondolom, hogy talán egyik módja volna a vagyon megmentésének, ha az ilyen kihalni készülő ipartestület egyesülne egy másik meglévővel, hogy így a vagyon megmenthető legyen. Éppen ezért méltóztatassék hozzászólni a kérdéshez,

nem-e volna a szakosztály egyes tagjainak oly indítványa, amely a kérdést precízebben megoldaná és elősegítené, hogy a magyar ipartestületek vagyonát megmenthessük a magyar iparosok részére.

Gyárfás Elemér elnök:

– A felszólaló úr gondolata nem igényel külön határozatot. A felhozott szempontokat figyelembe ajánljuk azoknak az érdekelteknek, akik ilyen helyzetben vannak és hasonló helyzetekkel találkoznak.

Keresztes János ref. lelkész, Körösbánya:

– Az iparosság megszervezéséről lévén szó, szükségesnek tartanám, hogy sorsközösségünkbe minél jobban bekapcsoljuk őket. Ennek egyik módja volna, hogy minden kezdő iparosnak, amikor megnőszül 5–10.000 lej nászajándékról gondoskodjunk. Ezzel őket is lekötelnénk. Hiszem, hogy egy ilyen lépésnek nagyon üdvös következményeit éreznék később.

A Szakosztály az előadó javaslatát egyhangulag elfogadta.

Ipari szakoktatás.

Előadó: **Csiszár Lajos** építész, Marosvásárhely

Mai helyzet szerint Romániában magyar ipari szakoktatás egyáltalában nincsen. Városaink magyar jellegének jövője az intelligens iparosokban való új generáció elmaradása miatt mind jobban problematikusává válik.

Nemcsak a magasabb értelemben vett ipari szakoktatásunk hiányzik, hanem kisebbségi sorsunkban úgy állunk, hogy Erdélyben a magyarság által fentartott inasiskolák is mind román nyelvűek.

Elméletileg képzett magyar építőiparosok, gépészek, fa, fém, vegyészeti és szövőiparosok, elektrotechnikusok a 12 év óta felnőtt újabb nemzedékünkben csak úgy akadtak, ha szakmájukat külföldön tanulták, mert magyar fiút az állami román szakiskolákba egyáltalában nem vesznek fel.

Fel kell rázzuk fajunkat. Hová leszünk erdélyi magyarok, ha felnövő utódaink szakműveltségéről nem gondoskodunk, – ha csak sorvadunk, a régi tanult, intelligens iparosokból kifogyunk.

Az inasiskolák romanizálása által a román állam elintézte alaposan, hogy a kisebbségi iparos ifjú, aki nem birt románul megtanulni, mentői butább maradjon, egyáltalán semmit se tanulhasson. Rémséges arra gondolnunk, hogy nagytömege a magyar iparostanoncnak semmiféle nyelven sem tud beszélni, s így írni sem. Magyar anyanyelvét nem tanították neki, a románt meg nem bírta megtanulni. Ezt az égbekiáltó rettenetességet meddig tűrjük, ezt a kulturális elnyomást, e megaláztatást, mellyel műveltségében fajunkat visszatartják, barbárrá, műveletlenné teszik ez államrenddel, meddig nézzük el? Hagyjuk-e addig, mikor segíteni nem lehet?

Kisebbségi jogunk, a székely területek oktatásügyi autonómiája nemzetközi szerződésben van biztosítva, a román állam törvényei közé iktatva s mindezek dacára elemi iskoláinkban, óvodáinkban és székelyföldi gimnáziumainkban románul tanítanak, magyarul nem tudó regáti tanerőkkel keserítik el a gyerekeket a tanulástól.

Székelyföldi gimnáziumainkban kucó-románok tanulnak államköltségen Macedoniából beimportálva.

Ez a székely autonomia, a székely oktatásügyi parodia!

Miféle sorsot érdemelünk, ha meg nem mozdulunk, meg nem változtatjuk oktatásügyünk mai gyalázatát, s a jövő generációt analfabétának engedjük felnőni, nevelés, oktatás, tanítás nélkül.

Ipari szakoktatásunk szükségét több mint egy éve hirdetem, szervezetének pontos programja is a Magyar Párt előtt fekszik s ezért nem térek ki e részekre.

Egyházaink az új imperium elején felállítandó felekezeti közti keresztény egyetemet terveztek, mely azonban csak terv maradt.

Ipariskoláinkkal, a szakoktatás kérdésével nem szabad hasonló megtorpanásba esnünk, mert annak a rettenetes sötétségnek melybe jogai dacára az egész erdélyi magyarságba van fenekelve, fel kell derülnie, világosság kell virradjon a mai borura!

A román iskolai rendszerről nem tud a világ, s még a szabadabb szellemű, europeer románokról sem hihető, hogy tudnának, mert azok között is akadna a sovinizmus szadizmusától mentes, hályogtalan szemű tisztán látó intakt egyén, aki mégis csak szólana valamit igazunk érdekében!

Románia francia mintára tette az állam kinzó Prokrasztas ágyává a kisebbségek iskola ügyét. Franciaországban állítólag az 1890. év előtti felekezeti iskolák politikailag iskolázták volna royalista szellemben a kezükre bízott növendékeket.

Fel kell világosítanunk azonban az oktatásügyben bizalmatlan francia republikánusokat, hogy mi erdélyi magyarok nem akarunk kisebbségi vagy pláne irrendenta politikai mellékcélt a mi iskoláinkban, mi tisztán tudásért, az élet küzdel-

meiben való érvényesülésért kívánjuk ifjaink részére az anyanyelvünkön oktató iskolákat. Az isteni legszebb jogot akarjuk gyermekeink részére: az anyanyelvükön való tanulásnak a jogát, mást semmit!

Az új imperium első évének megrémítő erőszakosságai miatt nyomorultul türtük, hogy velünk ily oktatási metodus kinjai követtessenek el, közben elszegényedtünk, elszedték magánosainknak, egyházainknak, iskoláinknak minden vagyonát, úgy, hogy ma egy ipari szakiskola felállítása magyarságunk és egyházaink egyeteme részéről az önsanyargatásig menő önadóztatás által történhetik.

Az Erdélyi Római Katolikus Státusnak Marosvásárhelyen szándékolt iparosiskola felállítása iránti kérése hónapok óta fekszik a közoktatásügyi miniszter előtt. Csak hitegetnek az engedély kiadásával, huzzák, taszítják, újabb vélemények kikérésével amerikázzák el az engedélyt, jóllehet teljesen az állam programjával kértük az autorizációt. Végül annyira elhúzták az időt, hogy újból elvesztettünk egy esztendőt az Erdélyi Magyar Technikum felállításával.

Tanonc Otthonok.

Erdélyben az iparkamarák állítottak fel újabban Tanonc Otthonokat. A kolozsvári Tanonc Otthon óriási méreteivel valóságos román iparos ifjú kaszányát képez. Az ilyen alapítások magyar fajiságunk kipusztítását célozzák.

Fel kell világosítanom felekezeteinket, hogy tanonc otthon felállítása a törvény értelmében a legkönnyebb, ha bármely felekezet teszi azt.

A Monitorul Oficial 1926. évi március hó 21-én, 67. számában megjelent „Caminul Ucenicilor“ törvény értelmében nem a Trancu Iasi-féle egyesületi törvény alapján kell a bíróságtól jogi személyiséget kérni, hanem a megalakulás után az iparkamara véleményezése alapján a Munkaügyi Minisztertől kell elismertetni a jogiszemélyiséget, tehát a speciális mód szerint. Ezzel a móddal igen gyorsan megy, vagyis amint valamelyik felekezetünk elhatározza tanonc-otthon felállítását, annak működését azonnal be is indíthatja. Igen fontosak e tanonc otthonok. Minden erdélyi városban kellene lennie ily magyar internátusnak, mely nem kerül sok költségbe, ki-

fizeti magát. Azért ajánlom, hogy felekezeteink papjai vegyék kézbe az ügyet, mert iparosaink által egyházakon kívül alapítva nehézkesen megy az egész beindítás.

Bármily áldozatot meg kell hozni a magyarságnak tanonc-otthonok felállítása érdekében.

A létesítésnél fő dolog, hogy helyiség legyen, mely egy kisebb tanonc-otthonnál 1–2 hálószobából és az étkezőből állhat, mely egyuttal a tanuló szoba is. Konyha, megfelelő cseleedszoba és a vezető családfő részére lakás kell hozzá. Erre a célra 2 szoba elég. Okvetlen olyan legyen a vezető, aki legalább 10–15 évi pedagógiai multtal bíró egyén. Lehetőleg gyerekes szülő, aki szeresse az ifjakat apailag.

A tanonc otthon fentartása az ifjakért fizetett tartásdíjakból telik ki, míg a kulturális költségeket pártoló tagok adják önadóztatás útján össze vagyoni állásuk szerint megajánlott havi járulékok által.

Pártoló, vagyis fizető tag nemcsak az iparosok közül gyűjtendő, hanem a magyar társadalom minden rétegéből. Kivánatos, hogy a vezetőségben az iparosok mellett a magyar intelligencia aktívabb tagjai közül mentői számosabban legyenek képviselve. Az így kormányzott iparos tanuló otthon áldást fog jelenteni a magyar szellemi megerősödés javára, munkája pedig, mert az Istenhívesen és valláserkölcson fog alapulni, harmonikus lesz: a jövőt építő és a magyar kulturát konzerváló.

Határozati javaslatom e két tárgyban a következő:

„Kimondja a Magyar Párt Szatmáron 1930. évben tartott Országos Nagygyűlése, hogy a magyarság szellemi és anyagi javainak megőrzése és fejlesztése céljából szükségesnek tartja egy 4 fakultásu magyar nyelvű felsőbb ipari szakiskolának Erdélyben való felállítását, továbbá minden egyes magyar városban az ottani legnagyobb magyar felekezet égisze alatt egy-egy magyar iparos tanuló otthonnak a felállítását. Örömmel veszi tudomásul, hogy egy ilyen ipariskolának Marosvásárhelyen való felállítását az erdélyi Katholikus Státus Igazgatótanácsa elhatározta, annak technikai és anyagi előfeltételeit biztosítani igyekszik s ez iskola működési engedélye iránt a kérést a kormányhatósághoz már be is nyújtotta.

A nagygyűlés az ipariskola azonnali engedélyezésének, az Erd. Róm. Kath. Státus kérvényeinek kisürgetésére a parlamenti csoport tagjait kéri fel.

II. Magyar tanonc otthonoknak minden erdélyi városban való felállítása érdekében, a Párt központját utasítja a Nagygyűlés, hogy az egyházi főhatóságokat kérje fel, hogy az alapításra vonatkozó tervezeti munkálatot készítsék elő az egyes városokban s az ügynek a legalkalmasabb egyházi személy kezébe való letételével magyar iparos tanuló otthonok alapítását igyekezzenek legsürgősebben keresztül vinni.

Gyárfás Elemér elnök:

— Az előttünk levő kérdéssel annak egyik legalaposabb szakértője, Csiszár Lajos foglalkozott, aki ma már elmondhatja, hogy négy évvel ezelőtt tett javaslatának megvalósulása küszöbön áll. Nagy buzgalommal dolgozott és dolgozik a gyakorlati eredmény elérésén és ezért az egész magyarság legnagyobb háláját érdemli.

A Szakosztály az előadó határozati javaslatait változtatás és hozzászólás nélkül elfogadja és Csiszár Lajost az ipari szakoktatás érdekében végzett munkájáért melegen ünnepli.

A munkakamarákra vonatkozó törvény.

Előadó: **Dr. Lakatos Sándor**, a Munkaadók Szöv. főtitkára,
Marosvásárhely.

A Munkakamara törvénye 1927. április 14-én hirdettetett ki a hivatalos lapban, – s ez idő óta a törvény által creált szervek életre hívása érdekében a különböző kormányzatok máig sem tettek egyetlen lépést sem. A törvény kihirdetése óta eltelt 3 és fél év alatt azonban azok a társadalmi rétegek, amelyeknek életviszonyait az ezen törvény útján létesítendő szervek, bizonyos vonatkozásban szabályoznák, – ugyancsak nem adtak kifejezést abbéli óhajuknak, hogy a törvény által életre hívni kívánt szervek felállíttassanak.

A kormányzat és az érdekelt társadalmi rétegek passzivitása késztet annak a körülménynek a megvizsgálására, – vajjon szüksége van-e az államkormányzatnak avagy az érdekelt társadalmi rétegeknek a törvény által létesíteni kívánt szervre vagy sem.

Ahhoz, hogy a helyes választ megadhasuk, elsősorban vizsgálat alá kell vennünk a munkakamarának a törvény által megszabott feladatait.

A törvény 3. articulusa részletesen szabályozza a munkakamara feladatát. E feladatkör minden egyes pontjának felsorolásával a munkakamara szükségessége szempontjából észrevételeimet is megteszem.

Az a) pont szerinti feladata a munkakamarának a munkaügyi miniszterrel való a szociális törvények helyes alkalmazása érdekébeni együttműködés.

Mínthogy a szociális törvények alkalmazására a munkaügyi felügyelőkből a miniszternek egy speciális szerve van, ezen célra egy újabb szerv létesítése teljesen felesleges.

b) A munkaadó és munkás közötti jó viszony fenntartásának előmozdítása.

Ez a célkitűzés ideális, – azonban kétlem azt, hogy hivatalos szervek ezt a célkitűzést valóra tudnák váltani, — viszont ilyen irányú kísérletezésekhez a berendezést igen költségesnek tartom.

c) A munkások szakmai szervezkedésének és szakmai készültségének előmozdítása.

Véleményem szerint a munkások szakmai szervezkedésének előmozdítása nem állami feladat, – s azt hiszem nem tévedek, amikor megállapítom, hogy a szakmai szervezkedés illetően támogatásából, amely szerint a szervezkedésbe, egyrészt a munkakamara munkaadó, másrészt pedig a hivatalbóli tagjai is beleszóljanak, maga a munkásság sem kér. Viszont a munkakamara munkaadó tagjai szempontjából tekintve a dolgot, a munkásszervezetek létesítését egészséges gondolkodással nem lehet munkaadói feladattá tenni.

A munkások szakmai továbbképzése helyes célkitűzés, azonban erre nem szükséges külön szerv felállítása. Ezek a továbbképző tanfolyamok az egyes iparkamarák keretében ma is léteznek, s minden nehézség nélkül tovább fejleszthetők.

d) Ez a pont a munka-piac szervezetét, a munkásközvetítést teszi a munkakamara feladatává.

Ezt a feladatot ma az állami közvetítők töltik be, melyek mellett egy paritásos munkaadó és munkásból álló tanács működik. Az állami közvetítés, egy egységesen egy központból irányított szerv lévén, sokkal inkább alkalmas a munkapiacok szervezésére és nyilvántartására, mint az egymással a leglazább összefüggésben álló munkakamarák, – így tehát ezen feladatkört véleményem szerint egyáltalán nem szabad az állam kezéből kivenni, hanem inkább az állami közvetítés működési sferáját kell tágítani.

Az e—g pontok a törvénytervezetek feletti véleményadás, továbbá a statisztikai adatgyűjtés feladatát ruházzák rá a munkakamarára.

A véleményadás feladatát a meglévő munkás és munkaadó szabad és félhivatalos érdekképviseltek ma is betöltik, viszont a statisztikai adatgyűjtést a munkaügyi inspectoratuk végzik, e célokra tehát új szerv létesítése felesleges. A h) pont egy teljes contravers feladatot szab a munkakamara elé, azt t. i. hogy a munkakamara érvényesítse az egyes mun-

kás követelését a hatóságok és bíróságok előtt a munkaadó ellen.

Ez a pont egész egyszerűen egy jogi monstrum. Egy közintézményt az egyes tag ügyvédjévé degradálná, ezen közintézmény másik kategóriájú tagjával szemben.

Az *i)* pont egy ideiglenes választott bíróság creálásának szükségességét declarálja a szakmai bíráskodás megszervezéséig, de olyan határozatlanul, hogy a törvényt e ponton *lex imperfectának* kell tekintenünk.

A *j)* pont a socialis törvények alkalmazásakor észlelt hiányok alapjáni javaslatok megtételét bizza a munkakamarákra.

A törvényalkalmazáskor észlelt hiányokat a szabad érdekképviselők megállapítják, s javaslataikat úgy a munkaügyi minisztérium, mint a közigazgatási hatóság elé terjesztik. Ha ezen actioknak nincsen meg a kívánt eredménye, úgy a munkakamara ilyen actioitól sem várható több eredmény.

Az *i)* pont jogot ad a munkamaráknak senator választásra, azonban ezt a jogot oda korlátozza, hogy ezek a senatorok csak a munkástagok közül választhatók. Ez a senator választójog, tulajdonképpen jogfosztás, mert a munkakamara munkaadó tagjait a senátorrá választás jogától elüti. Ha bármilyen helyes volna ez a törvény, s bármilyen kívánatos volna a törvény által létesített szerv életrehívása, véleményem szerint ezen jogfosztó rendelkezése miatt is minden eszközzel a törvény ellen kell fordulnunk. Az ipari és kereskedelmi munkaadó réteg társadalmi helyzete a parlamenti képviselő szempontjából ma olyan szerencsétlen, hogy érdekei képviseltetésére a parlamentben sem politikai alapon, sem gazdasági szervezkedés alapján képviselőket bejuttatni nem tud, ezért ha egy olyan törvényi intézkedéssel találja magát szemben, amely egyenesen arculcsapja azzal, hogy a parlamenti képviselői lehetőségtől elzárja, más álláspontot nem foglalhat el mint azt, hogy e törvény alkalmazását kívánatosnak nem tartja.

Amint a munkakamarai feladatkör egyes pontjainak vizsgálatánál részletesen megállapítottam, sem gazdasági, sem socialis szempontból nem látom szükségét annak, hogy

ez az intézmény életre hivassék. Álláspontomban megerősít, amint előrebocsátottam, annak a ténynek a megállapítása, amely az érdekelt rétegek passivitásából következethető, az t. i. hogy ennek az intézménynek hiányát az érdekelt társadalmi rétegek nem érezték és nem érzik.

Tekintettel arra, hogy maga a törvény 68 paragrafusa, a munkakamara törvény végrehajtásának határidejét arra az időre halasztja, amikor a budgetviszonyok ezen szerv creálását megengedik, s tekintettel arra a körülményre is, hogy ma az iparos és kereskedő társadalom minden legkisebb újabbi megterheléstől óvakodnunk kell, és ennek az intézménynek az életre hívása, ezen társadalmi rétegek lényeges újabbi megterhelésével járna, a következő határozati javaslatot terjesztem elő:

A Magyar Párt határozatilag kimondja, hogy a munkakamarai törvény alkalmazását és illetve az annak alapján felállítandó munkakamarák megszervezését, az ország mai gazdasági és szociális viszonyaira való tekintettel, szükségesnek nem tartja.

A Szakosztály az előadó javaslatát egyhangulag elfogadja.

Az iparosság adóterhei.

Előadó: **Szabó Béni** szücsmester, országgyűlési képviselő, Brassó.

Nincs hálátlanabb feladat, mint olyan kérdéstről tartani előadást, amely kérdéssel kapcsolatosan az amúgyis ezer nehézséggel küzdő ember sorsa annyira elviselhetetlenné vált, hogy egyesek kétségbeesésükben már csak a halálban véltek menedéket találni. Tetézi e kérdés borzalmasságát, hogy az ezzel járó veszedelmet nem a kiszámíthatatlan véletlenek, nem a titokzatos természeti erők zúdították az emberek százezreire, hanem azon embertársaink, akiknek úgy az emberi társadalom, mint az állam jólfelfogott érdekében elsősorban lett volna kötelességük a közterheket igazságosan, az emberek teherbíró-képessége arányában aképp szétosztani, hogy az ország egyes részeinek lakosságát, egyes társadalmi osztályokat ne juttattak volna teljesen koldusbotra.

Az adókérdés az iparosságnak olyan problémájává vált, amely, csak a száraz mindennapi eseményeket említve is, drámai hatású.

A háború után az egész világon fellépett gazdasági válság Romániát is súlyosan érintette, s a különböző társadalmi osztályok fokozatos leszegényedése olyan arányokat öltött, hogy az állandóan emelkedő közterhek, és azok erőszakos behajtása a lakosság túlnyomó nagyrészének utolsó vagyroncsait is megsemmisítették.

A leszegényedett és tönkre tett társadalmi osztályok között legszánalmasabb helyzetbe a kézműiparosság került, mivel e pályára kevés kivétellel a lakosság legszegényebb rétege szokott menni, akik minimális tőkével és gazdasági erővel rendelkezvén, a gazdasági válság első érintésére elvesztették kevés vagyonukat és a munkaalkalmak megszűnésével, maguk és családtagjaik részére a legszükségesebb lét-

fenntartási cikkek előteremtésére is képtelenné váltak, s országszerte ezrek-ezrei a legnagyobb nélkülözések közepette úgyszólván éheznek.

Ilyen körülmények között a világ bármelyik államában, ahol az államfenntartó polgárságra valamit csak adnak, a hatalom tényezői minden lehetőt elkövetnek, hogy a veszélybe került polgárságot a megsemmisüléstől megmentésük és az ország javára, felvirágoztatására, életképessé, erőssé tegyék. Hiszen, hogy egyszerű példával éljek, nincs az az érzéktelen ember, aki a neki értéket jelentő és szolgálatot tevő állatot is, betegségében ne igyekezne gyógyítani, ha nem is azért, mert szívében szájalom él, de legalább azért, mert tovább is szüksége van rá.

Itt nálunk, a saját hibáján kívül teljesen tönkrement és munkanélkül maradt iparosságon nemhogy segítenének, hanem a legtöbb esetben a valódi tényállás ismerete hiányában, avagy annak ismeretével, tendenciózus rosszakarattal olyan adó és taxa-összegekkel terhelik meg, amelyeket semmi körülmények közt sem tud elviselni.

Az iparosság abnormális adóterhelése évek óta foly és csúcspontját a jelen évi adókimutéseknél érte el, amidőn a majdnem minden esetben egyoldalulag megállapított adóköteles jövedelem után, állami adóba 12–16%-ot, forgalmi adóba 11%-ot, út-adóba 3%-ot, különféle városi taxákba 11–15%-ot kell, hogy fizessen az iparos, amely adóösszegek 35–45%-át teszik az önkényesen megállapított, de a valóságban nem létező jövedelemnek.

Igazságtalan tehát az iparosság állami *adókimutése* azért, mert az adókimutető bizottságok nem fogadják el az adózó iparos tényleges helyzetét, hanem *tetszésük szerint állapítják meg az adóköteles alapot*. Az adókimutető bizottság polgári tagjainak intervencióját a kincstár képviselői alig veszik számításba.

Legigazságtalanabb *a forgalmi adó* kimutése, mely úgy történik, hogy az ismert módon megállapított adóalapot ötszörösen számítják és az így nyert összeg után vesznek 2.2%-ot, vagyis a valóságban 11%-ot. Ezen adónemet kivették a legegyszerűbb falusi iparostól kezdve, majdnem az összes iparágak iparosaira és pedig olyan drasztikus módon, mely az iparosság köréből a tavasszal országos tiltakozást

váltott ki, mire némi módosítást eszközöltek az adózó iparosok javára.

Igazságtalan a 3%-os út-adó, mivel az iparosság az utakat alig használja. Valamint súlyos igazságtalanságot jelentenek a különféle községi és városi taxák, amelyeket 70–80%-ig az iparosok és kereskedők fizetnek, holott pótagó alakjában a helységek összes lakosai között kellene, hogy megoszoljanak.

E kérdésekkel kapcsolatosan a panaszok és jogos tiltakozások ezrei kerülnek egyes egyének vagy szervek elé. Fentiek igazolására pár esetet összegszerűleg is bemutatok azon nagyszámú panaszok közül, amelyek csak ez évben érkeztek hozzám be.

Egy iparosvállalatnak 1929-ben 4840.– lej volt az állami adója és 2640.– lej a községi taxák díjjai. Az 1929. évet tekintélyes veszteséggel zárta le, amit törvényes formák között vezetett üzleti könyvekkel igazolt. Az adókiadó bizottság mindkét polgári tagja belátással volt s ha a törvény szerint nem is javasolta az adó leszállítását, kérte a múlt évi adóösszeg meghagyását. A bizottság ilyen értelemben is határozott, azonban ezen határozatot a kincstár képviselője fellebbezte. A fellebbezési tárgyaláson az adózó fél újból megjelent, újból igazolta a bevallás helyességét. Szóbelileg azt mondták, hogy jól van, mire eltávozott abban a tudatban, hogy az adóját meghagyták a múlt évi összegben. Jegyzőkönyvi értesítést az ilyen fellebbezési tárgyaláson csak akkor adnak ki, ha a fél nem jelenik meg. A jelen esetben, mivel a fél részt vett a tárgyaláson, nem adtak ki jegyzőkönyvi értesítést. Ellenben pár hónap múlva megjelent a végrehajtó és állami adó fejében kért ez évre a múlt évi 4840.– lej helyett 21.750.– lejt, és a múlt évi 2640.– lej községi taxák helyett összesen 17.375.– lejt. Kérdezem, hogy nem a legenyhébb kifejezést használom-e, amikor azt mondom, hogy az iparosság adóját igazságtalanul állapítják meg? Hiszen erre és sok más hasonló esetre jogosan lehetne sokkal erősebb kifejezést is használni, mert az a szegény iparostársam, aki hivatalos könyvei szerint 71.000.– lejes veszteséggel zárta le az üzletét, s azzal lett a fellebbezési tárgyalásról elbocsájtva, hogy meghagyják a múlt évi adóját, s akinek az állami adóját mégis több mint 400%-al, a községi taxák díjját kevés híján

700%-al emelték, mint már említettem olyan eljárással, amely-ellen védekezni sem tudott és amely igazságtalanságot helyesbíteni sem lehet, hacsak a pénzügyminisztériumtól nem sikerül orvoslást nyerni.

Ime az állami adók és községi taxák világából egy példa a sok-sok ezer közül.

Egy másik iparos, aki külföldi árukból is dolgozik, 1929-ben behozott 921.463.– lejre árút, amely összeg után a törvény szerint a vámhivatalnál egyösszegben megfizette a 2%-os forgalmi adót, 18.429.– lejes összegben. Ugyanezen iparosnak a pénzügyigazgatóság részéről meg van állapítva a forgalmi adója havi 1763.– lejből, azaz évi 21.156.– lejből. Tehát ez az iparos egy és ugyanazon árú után a vámhivatalnál is megfizette a 2%-os forgalmi adót, és amikor ezen árú rendre eladta, újból megfizette a havi 1763.– lejes összegek által, vagyis 18.429.– lej forgalmi adó helyett fizetett 39.585.– lejt, tehát többet a duplájánál, azaz 4%-nál. A legérdekesebb az, hogy ezen igazságtalanságra eddig semmiféle orvoslást nem tudott szerezni.

Egy harmadik falusi iparos, aki nyáron gazdálkodik, s csak a téli időben foglalkozik az iparával, könyveivel igazolta, hogy 1929-ben, úgyszólván semmi munkája nem volt és összesen 4.800.– lejre végzett ipari munkát. A pénzügyi hatóságok kivetettek ezen iparosra évi 6.000.– lej forgalmi adót.

Mind a három eset adatait hivatalos okmányokból merítettem, és ezer és ezer hasonló eset van, amelyről tudunk, és másik ezer és ezer olyan van, amelyről nem is szerezhettünk tudomást, mivel kisebb szellemi képességgel bíró iparosaink nem is tudják, hogy mikor és hol jártak el velük szemben méltánytalanul.

Az utóbbi két év alatt az ország jelentékeny részét bejártam, és minden emberi képzeletet meghaladó nyomornak, lerongyosodásnak, éhezésnek voltam tanúja számtalan helyen. Ma is lelkembe markol az a jelenet, amikor Pilcz máramaros-szigeti apátplébános könnyező szemmel panaszolta, hogy az egykor jómódú iparosok, úgyszólván könyörögnek pár lejes segélyért, támogatásért, amelyet neki is alig van honnan adni.

Személyes tapasztalataim alapján állítom, hogy ez az állapot, amelyben az iparosság a közteherviseléssel kapcsola-

tosan van, tovább semmi esetre sem tartható fenn, és kérem a közgyűlést, hogy a következő határozati javaslatot fogadja el és a pártvezetőség kövessen el mindent, hogy e határozatnak illetékes helyen érvényt szerezzen.

Az Országos Magyar Párt Szatmáron tartott közgyűlése kimondja, hogy az iparosság közteherviselése a mai formák között tovább nem tartható fenn.

A közgyűlés ezért utasítja a Párt parlamenti csoportját, hogy a kormánynál minden erejével hasson oda, hogy az iparosság közteherviselése, az alább következő javaslatok figyelembe vétele mellett sürgősen vétessék módosítás alá és a közteherviselés megosztása már a jövő évben e módosítások alapján történjék.

1. 1931. év januárjában eszközöljön a pénzügyi kormány három évre szóló adókimutatást, amelynek rendjén minden adózó polgárra nézve mindenben figyelembe veendő az igazolt teherbíróképesség, mely az egyfajta foglalkozású és egyforma gazdasági viszonyok közt élő polgárok között az egész ország területén egyforma legyen.

2. Ennek megállapítása céljából a adókimutató bizottságok aképp állítandók össze, hogy abban egyenlő értékű szavazati joggal a lakosság minden társadalmi és foglalkozási ága képviselőt nyerjen, oly módon, hogy e bizottsági tagokat az illetékes hatóságok felhívására az illető foglalkozási szervek delegálhassák.

3. Az egyforma foglalkozású polgárok adókimutatója egyidejűleg történjen.

4. A bizottság azon adókimutatója, amelyet az adózó fél elfogadott, a kincstár részéről ne legyen megfellebbezhető.

5. Indokolt esetben adófizetési haladék adandó, legalább az adófizetési év keretein belül.

6. Az adózó polgárok szerszámai és gépei adótartozásba ne foglaltassanak le.

7. Mindazon iparosok, akik teljesen új ipari üzemet nyitnak, legalább egy évig részesüljenek adómentességben, úgyszintén mentessenek az adófizetés alól azok a szegénysorsú iparosok, akik 60-ik életévüket betöltötték és iparukat kenyérkereseti kényszerből folytatják. E kedvezményt az illetők az

ipartestületek, ezen hiányában az Iparhatóságok útján kérhessék, mely szervek a kérvényt tárgyilagos véleménnyel kötelesek ellátni.

8. A különböző községi taxák, melyet nagyrészen csak az iparosok és kereskedők fizetnek, feltétlenül eltörölendők és az egyenlő közteher-viselés alapján bevezetendő ismét a községi pótdadó rendszer.

9. A forgalmi adó, mely a lehető legigazságtalanabb adónem s amelyet túlnyomó nagyrészen ismét csak az iparosok fizetnek, teljesen eltörölendő.

Igazolt esetekben részben vagy egészben adassék adómentesség mindazoknak, akik súlyosabb betegségek, balesetek, vagy elemi csapás következtében, olyan anyagi helyzetbe jutottak, hogy adófizetési kötelezettségüknek nem tudnak eleget tenni.

Mi, akik az iparosság tragikus helyzetét ismerjük, amelyben magunk is benne élünk, úgy most, mint a múltban az illetékes tényezők előtt eddig is mindenkor kellően feltártuk a helyzetet és rámutattunk azon katasztrófákra, amelyek egy értékes, nélkülözhetetlen társadalmi osztály bukásával, majd az államot is érni fogják.

Dr. Lakatos Sándor:

— A kérdés vitálisan fontos a magyarságra, mert nagyon jól tudjuk, hogy az iparosság zömét a magyarok teszik ki. Ezért részletesen szeretnék hozzászólni, szeretném kiegészíteni a javaslatot olyan gyakorlati javaslatokkal, amelyekkel talán azonnali eredmény érhető el. Elsősorban *az állami adók* kivetésével foglalkozom. Ki szeretném egészíteni a javaslatot azzal, hogy az adótörvény módosítása esetén a parlamenti csoport és a Magyar Párt követelje, hogy *az adómentes létminimum lényegesen emeltessék fel*. Most ez havi 750 lej. Hogy ez milyen csekély összeg, arra nem kell sok szót vesztegetni. Amennyiben havi 2000 lejre menne fel, ezzel a szegénysorsú iparosok, akiknek a keresete ma alig haladja meg a 2000 lejt, adómentességet élvezhetnének, vagy nagyon csekély adót fizetnének. A határozati javaslatot tehát elsősorban kiegészíteni kívánom azzal, hogy *kívánja a Magyar Párt az adómentes létminimum havi 2000 lejre emelését*.

Felhívni kívánom a Közgazdasági Szakosztály tagjainak és a parlamenti csoportnak figyelmét, hogy már akció van folyamatban, amely az egyenes adótörvény módosítását célozza, s hogy ez a módosítás a legközelebbi parlamenti szesszió elé fog kerülni. Az akciónak és a módosításnak az a célja, hogy az adókivetés három éves ciklusban történjék. Fel kívánom hívni a parlamenti csoport figyelmét, hogy *az adótörvény módosító-javaslatához minden érdekelttség részéről konkrét javaslatokat méltóztassanak bekérni és a módosítás érdekében méltóztassék a legnagyobb akciót kifejteni.*

Foglalkozni kívánok a *községi taxák* ügyével és itt is konkrét javaslatot teszek, amelyet a Közgazdasági Szakosztály különösen azon tagjainak kívánok figyelmébe ajánlani, akik városi tanácsok tagjai. A jövő évi költségvetés most készül. A jövő évi taxákat is most vetik ki. Az új közigazgatási törvény rendelkezik a pótdók és a taxák kivetésének lehetőségéről, úgy hogy külön parlamenti akció nélkül most már megvalósíthatjuk azt, – amit Szabó Béni képviselő úr is említett, – hogy a városi teherviselést, a taxák viselését az iparos osztályról *az összlakosságra hárítsuk*, hogy tudniillik *a pótdóztatási rendszert követeljük* és mindenütt, minden városban a költségvetési lehetőségeket százszázalékgig használjuk ki, hogy a városok a taxakivetési jogot csak ezeken a maximális lehetőségeken felül gyakorolják. Így tehát kérem a közgazdasági szakosztály tagjait, hogy a városi tanácsokban a városi költségvetések elkészítésénél helyezkedjenek arra az álláspontra, hogy a városi költségvetés szükségleti oldala elsősorban *pótdók kivetésével fedzessék* és csak a fennmaradó hiány vettessék ki taxákban.

A következő probléma az *útdó* kérdése, amely tekintetben nem is hallottam további kijelentéseket. Itt is gyakorlati eljárásra hívom fel a figyelmet. Ez a legfurcsább adónem. A vármegyék határoznak a városok útdóhozjárulásáról és a városok a határozat alapján beinkasszálják az adókból reájuk eső részt. A városnak és a vármegyének is szüksége van utakra, de azok a képtelen összegek, amelyeket a múlt évben megállapítottak, olyan fantasztikusan magasak, hogy ehhez hasonlót az adóztatások történetében nem találunk. Nagy ipari vállalatoknál az útdó hatalmas

összegekre rug. Igaz, hogy az első kivetés csak kísérletezés volt 1930 második felében és a kivető hatóságok nincsenek még maguk sem tisztában a bevételek nagysága felől. Tinktettel arra, hogy a megyei tanácsok előtt most történik meg az 1931. évi kivetés, felhívom a megyei tanácstagok figyelmét erre a kérdésre. Minden lehető módon tiltakozni kell az adókivetési kulcs ellen és minden felebbezési fórumot föl kell használni, hogy egységesen állapíttassék meg. Föl kell kérni a parlamenti képviselő urakat az ebben az irányban való közbenjárásra.

Továbbiakban még egy dologra kívánok rámutatni, a melyet Szabó Béni képviselő úr is fölhozott és ez az, hogy az iparosok *ivari szerszámai és anyagai mentesítsenek az adóvégrehajtás alól*. Ebben az irányban a legnagyobb visszaélések történnek. Igaz, hogy a régi erdélyi végrehajtási törvény gondoskodik erről a kérdéstről, de az adóvégrehajtást a regáti törvény szakaszai szerint eszközlik és erre való hivatkozással viszik el a szerszámokat. Javaslom, hogy forduljunk kérelemmel a parlamenti csoporthoz, hogy ha másképpen nem lehet, parlamenti iniciatívából nyújtsanak be javaslatot, hogy az adóvégrehajtás törvénye olyanképpen módosíttassék, hogy az a *kisiparosok szerszámaikat mentesítse az adóvégrehajtás alól*.

Gyárfás Elemér, elnök:

– Legutóbb a volt miniszterelnök úr is olyan értelemben nyilatkozott, hogy ezekre az esetekre az erdélyi végrehajtási törvény érvényes és irányadó. Ő maga nagyon csodálkozott, hogy az iparosság szerszámaikat is lefoglalják.

Szűcs Kálmán ipartestületi elnök, Szatmár:

– Az a megjegyzésem, hogyha az itteni törvények értelmében járnak el az árverezéseknél, az sem segít sokat. A valorizáció értelmében 1:2 az átszámítási alap. Amikor a magyar törvény szerint 10 korona erejéig nem volt szabad foglalni és amikor ez az összeg harmincszorosát véve háromszáz lejt tesz ki, kérdem melyik az az eszköz, szerszám, ame-

lyet nem foglalhatnak le. Legfeljebb talán egy kalapácsot. A végrehajtások ebben a szellemben történnek.

Dr. Weisz Sándor:

— A javaslatot bizonyos pontokkal kiegészítendőnek tartom.

Az elsőfokú adóketőbizottságban a polgárság kiküldötteinek egyáltalán nincs szavazati joga, csak tanácskozási joga és a két kincstári kiküldött állapítja meg egyoldalúan az adót, anélkül, hogy abba a polgári kiküldött beleszólhatna. Ennek a helyzetnek meg kell változni olyan módon, hogy *már az első fokon az adóketőbizottságban a polgárság kiküldöttjének szavazati joga legyen.* Ezt kell követelnünk. Rá fogok térni, miért tartom ezt különösen fontosnak. Ugyanis az adókkal kapcsolatos rendelkezésekben benne van az, hogy az elsőfokú határozat már végrehajtható. Az történik, hogy ketők a kincstári közegek egyoldalúan az adót, azután megfelebbezi a kincstár a maga által ketett adót, kihuzzák a felebbezési tárgyalást a végtelenségig és az elsőfokon ketett adót behajtják. Konkrét esetet hozok fel erre a magam tapasztalatából. A kereskedelmi és iparkamara delegálta az adóketőbizottságba az én személyemet és Balogh Illés dr. kartársamat, mint olyanokat, akik meg fogjuk kísérelni a polgárság érdekeinek megvédését. A pénzügyigazgatóság mindkettőnk személye ellen kifogást emelt azon a címen, hogy mi ügyvédek lévén, nem képviselhetjük az iparkamarát és delegációnk az ügyvédi foglalkozással összeférhetetlen. Erre a pénzügyminisztérium megkereste az kamarát, hogy másokat delegáljon, mi ellenben a kamarák szövetségéhez fordultunk és véleményét kértük. A kamarák szövetségének az volt a véleménye, hogy a pénzügyminisztériumnak igaza van. Mi ebbe nem nyugodtunk bele, azt mondván, hogy mi nem mint ügyvédek vagyunk a kamara tagjai, hanem egyikünk, mint gyáros, a másik, mint pénzügyintézeti vezető ember és így nem forog fenn összeférhetlenség. A törvény megfelelő szakaszai a kamarai kiküldöttekre nem állítják fel az összeférhetlenséget, mert akik a kamara tagjai lehetnek, lehetnek delegáltjai is. Ezek után a kamarák szö-

-

vetsége el is ismerte, hogy nekünk van igazunk és ő maga is a pénzügyminisztériumhoz fordult. A pénzügyminisztérium megmaradt álláspontja mellett és új delegátusok kiküldését kérte a kamarától. Ha nem lett volna ez a szakasz, hogy tudniillik, az elsőfokú határozat alapján végrehajtás vezethető, nem engedelmeskedtünk volna a pénzügyminisztérium megkeresésének, hanem kontenciós eljárást indítottunk volna. De megtettük a szegény polgárságért, hogy engedtünk, mivel különben eljárásunk lehetetlen következményeket vont volna maga után. Igen fontosnak tartom, hogy kiegészíttessék az adótörvény azzal, hogy *felebbezés esetén legfeljebb az előző évi adókimutatás legyen végrehajtható, ha az a jelenleginél kisebb.*

Nem foglalkoztam külön a kérdéssel, de az a benyomásom, hogy az egész adórendszerben a legsérelmesebb az iparosra nézve a forgalmi adó, ami azt jelenti, hogy az iparoság adókulcsa 14 százalékról 26 százalékra emelkedett fel. Tekintet nélkül arra, hogy mit forgalmaz, az adókulcsot főlemelik. Ebben az irányban a helyzet megjavítására mindent meg kell tennünk.

Dr. Súly Tibor:

— Szabó Béni képviselő úrnak azon indítványára, hogy az iparosok anyagjait és szerszámaikat mentesítsék a végrehajtás alól, felvilágosításul közlöm, hogy a Regátban elfogadott törvény alkalmaztatik Erdélyben is és ez kifejezetten kimondja, hogy 600 lej értékű szerszám nem vihető el. Ez a 600 lej a békebeli arany lejes megállapításból maradt. Most azután ezt úgy értelmezik, hogy minden szerszám elvihető. Méltóztassék megfontolás tárgyává tenni, nem volna-e jó belevenni a javaslatba azt a kívánságot, hogy az iparosok minden szerszáma mentesítsék a végrehajtás alól. Nem lehet ugyanis a végrehajtó közegek megállapítására bízni, hogy melyek a lényeges szerszámok...

A másik sérelem, amely napirenden van az, hogy az adózó polgárok holmiját, ingóságait összeszedik, elviszik és beraktározzák. Itt Szatmáron elviszik a Szamoson túlrá napal. Azt mondják, igaz, hogy csak az adózó polgárok hozzá-

járulásával szállíthatók el ezek a holmik, de mégis elviszik anélkül is. Azt hiszik, hogy ezt a szégyent mindenki igyekszik elkerülni és akárhogyan előteremti a pénzt. Legalább ez volt az az indok, amit nekem mondtak. Helyesnek tartanám, ha a módosításnál a szenátor és képviselő urak nagy súlyt helyeznének az oly szövegezésre, hogy az ingóságok elszállítása *csak az adózó polgárok írásbeli engedélye alapján* történhetik meg.

A végrehajtási törvény azt mondja, hogy első ízben, hogyha megkísérelték az árverést és az nem sikerült, az árverést a piacon kell megtartani. Ebben az irányban is óriási visszaélések vannak, amelyből a kincstárnak nincsen haszna. Az adózó polgárok holmiját elviszik, azokat a kincstár nem tudja értékesíteni, garmadába hajtják őket, az illető nem tud hozzájutni az ingóságaihoz, esetleg szerszámaihoz, és annál kevésbé tudja kifizetni az adóját. Kérem odahatni, hogy a törvény úgy módosíttassék, hogy csak akkor lehessen elszállítani az ingóságokat, ha a tulajdonos írásbeli engedélyt ad és ha az első árverés sikertelen volt.

Csiszár Lajos:

— Megállapíthatjuk, hogy az adót tulajdonképpen nem a jövedelemfeleslegre vetik ki, hanem inkább a *tulajdont kobozzák el*. Ilyen eseteknek sokszor vagyunk szemtanúi; én magam is láttam, amikor Kolozsváron és Marosvásárhelyen egész üzleteket árvereztek el. Ötszáz selyem harisnyát adtak el, darabonként 10 lejért, egy régi papirüzlet-céget árvereztek el potomáron és a 20.000 lejes árú 3–400 lejért cseréit gazdát. Az eljárás következtében természetesen maguk az illető adóalanyok tönkrementek. Az volna a helyes, hogy az üzletbe ültessenek be egy zárgondnokot, aki a bevételeket figyelemmel kíséresse. Különböztetve meg történik az, mint Toplicán, hogy egy mészárosnál a hús kilóját 6 lejért árverezték. Egy másik helyen elvitték a mérleget. A múlt héten egy szabómester varrógépét vitték el párszáz lejért. A szegény varrónők gépeit is irgalmatlanul elviszik a legszadistább kéjjel. Indítványozom, kívánjuk, hogy az ilyen esetek megismétlődését tiltsák meg és zárgondnok igénybevitelével bo-

nyolítsák le az adóbehajtást, hogy így az üzletek ne menjenek tönkre. Különben a magyar kereskedők vagyona át fog vándorolni olcsó áron az idegen kereskedők üzletébe.

Gyárfás Elemér, elnök:

— Sajnálatosan tapasztalta a parlamenti csoport, hogy úgy az ilyen sérelmekről, mint egyéb közérdekű kérdésekről és súlyos visszaélésekről legfeljebb csak az újságok kétséges autenticitású hirieiből értesülünk. Az ilyen sérelmet, amikor 300 lejért árvereznek el 20.000 lejes objektumokat, kérem velünk közölni, mi ezt interpelláció tárgyává tesszük. Az ilyen esetekben méltóztassék az illető vidék képviselőjéhez, vagy bármely más képviselőhöz, vagy szenátorhoz pontos adatokat beküldeni és mi azután felemeljük szavunkat. A múltban sokszor voltunk eddig kénytelenek a részletes és konkrét adatokat nélkülözni. Iskolákat zártak be és nem tudtunk róla és sok eset volt, hogy nekünk kellett írni, adatokat kérni, hogy interpellálhassunk. Méltóztassék kihasználni azt a lehetőséget, hogy rendelkezésükre áll 22 parlamenti tag! Ha egyebet nem, de lármázni tudunk, hiszen minden panasznak nagyobb nagyobb visszhangja van, ha az a parlamenti szószékről hangzik el.

Dr. Balogh Elek:

— Felszólalásom nem tartozik tisztán az ipari adózás kérdéséhez, hanem általános adózási kérdés, azonban talán a legnagyobb sérelem, amelyet eddig itt senki sem vetett fel, pedig ez tartozik különösen reánk. A helyes adózás egyik fő követelménye az *arányosság*. Hogy ilyen vagy olyan az adókulcs, az tulajdonképpen mellékes, az az ország helyzetétől függ, de *fontos, hogy a polgárok megadóztatása arányos legyen*. A legnagyobb sérelemnek tartom a magam tapasztalatai szerint, – és másoktól is hallottam, az adókiivetőbizottságokban szereplő tagoktól – hogy az adókiivetés nem történik arányosan. *A magyarság sokkal nagyobb mértékben van megadóztatva, mint a románság*. Ezt a sérelmet nagyon ki kell hangsúlyoznunk, mert fontos kérdés és az eddigi

rendszer előbb-utóbb tönkre teszi a magyarságot. Konkrét adatokat nem gyűjthettem, mert az adófőkönyvek titkosak, azokból adatokat szedni nem szabad. Az édesapám házában lakott rekvirált lakásban egy biró. Megtudtam, hogy az illetőnek a törvényben előírt 400.000 lejnél nagyobb jövedelme van, Bukarestben háromemeletes háza és 850.000 lej jövedelem után fizet adót, úgy, hogy nem tarthat igényt a rekvirált lakásra. Kértem, hogy mentse fel a lakást a rekvirálás alól. Utasítottak, hogy az illető jövedelmét igazoljam. Elmentem Bukarestbe és ott az adófőkönyvből kértem kivonatot az adóról. Kezdetben ki akarták állítani, de amikor megtudták, hogy ügyvédje vagyok csak a félnek, kijelentették, hogy nem állíthatják ki, mert rendelet írja elő, hogy az adóról csak a megadóztatottnak lehet felvilágosítást adni. Ez nagy sérelem, mert az adókivetés fő elve, hogy az arányos és nyilvános legyen, mindenki felvilágosítást kaphasson és az adózás a közvélemény által ellenőrizhető legyen. Azonban nap-nap után halljuk, hogy az egyikre 6–8–10.000 lejes adót vetnek ki, hasonló körülmények között élő szomszédjára pedig csak 200 lejt, mert az román. Hivatkozom a következő esetekre: egy fodrász, aki Bukarestben 20 segéddel dolgozik, 12.000 lej adót fizet, az újtordai fodrász pedig, aki egy segéddel dolgozik 4000 lejt. Tessék a különbséget tekintetbe venni. Egy kereskedő Tordán 2 millió lej forgalom után 60–80.000 lej adót fizet, míg Bukarestben 20 millió lej után fizeti ugyanezt az adót. Az egyik faluban két vizimalom van. Az egyik tulajdonos román, a másik magyar. A román tulajdonos malma jól megy, villanyerőre van berendezve, a várostól olcsó vil lanyt kap, a másikat a víz hajtja, ha van víz, őröl, ha nincs, úgy kénytelen szünetelni. Mind a kettő azonban egyenlő összegű adót fizet azon a címen, hogy a malomkövük egyenlő. Mindenféle lehető és lehetetlen okot kitalálnak, hogy az egyiket jobban megadóztassák, mert kisebbségi. Ha az ország költségvetését 40 milliárd lejnek vesszük, úgy a körülbelül 10%-ot kitevő magyar kisebbségnek ebből 4 milliárd lejt kellene viselnie. Biztos vagyok benne, hogy legalább 3–4 milliárdal több terhet visel a magyarság és ezt a vagyonából fizeti. Egy román ügyvéd mondotta nekem, hogy ez tulajdonképpen *vagyonek Kobzás*. Hogyan lehetne ezt az állapotot meg-

szüntetni? Egyelőre nem találok más módot, minthogy hívjuk föl a közgazdasági szakosztályt, s indítványozzuk, hogy a tagozatok útján gyűjtsenek részletes adatokat, dolgozzák fel, politikusaink mutassanak rá arra, hogy a magyarság mennyivel nagyobb adóval van megróva és hogy mennyire nem tartják be az arányosság elvét sem az adókivetésnél, sem az adóbehajtásnál. Követelnünk kell, hogy az adófükönyvek titkoságát szüntessék meg és az adóról mindenkinek joga legyen felvilágosítást kérni. Minthogy a lemondott miniszterelnök úr is kijelentette, hogy a magyarsággal szemben a legteljesebb igazságosság és méltányosság elve alapján akarnak eljárni, követeljük az adókövetések arányosságát, az adókönyvek nyilvánossá tételét és a magyarság e nagy sérelmeinek orvoslását.

Dr. Kotzó Jenő:

— Az adózás kérdése föl van véve a kereskedelmi sérelmek tárgyalásánál is programmpontul, hiányzik azonban a mezőgazdasági kérdések tárgyalásából. Nem is tartom fontosnak, hogy mi ezeket a kérdéseket külön-külön tárgyaljuk, mert a panaszok általánosak. Méltóztassék megengedni, hogy most általános vonatkozású kérdést vessek fel, bizonyos kiegészítő javaslatot terjesszek elő az előbbi javaslatához. Nevezetesen, rá kívánok mutatni arra, hogy a Lege de urmărire alapján történő birságolási és adóbehajtási rendszer *lehetetlenné teszi a törvényes jogorvoslatot*. A helyzet az, hogy a pénzügyi közegek egyszerű feljelentése alapján kiküldik a fizetési meghagyást és azonnal foglalást eszközölnek. A törvény értelmében az illető csak akkor élhet jogorvoslattal, ha előbb deponálta a pénzt. Lehetetlen formaságokat is kapcsolnak ezekhez a dolgokhoz, például azt, hogy a felebbezés érvénytelen, ha az illető nem írja oda, hogy hányadik házszám alatt lakik. A legsúlyosabb azonban az, hogy a pénzt előre deponálnia kell. Mit jelent ez a gyakorlatban? Azt jelenti, hogyha a perceptor meg akar valakit zsarolni és visszautasítja az illető, akkor valamilyen jelentést tesz. Megállapítja, hogy az illető ilyen, vagy olyan kihágást követett el. A följelentés alapján kiküldik a fizetési meghagyást ennyi meg ennyi birságról. Ha az illető nem fizet, jön a végrehajtó s zár alá vesz

mindent, ha a pénzt nem deponálták. Ugyanígy történik a felebbezés alaki hibái miatt is. A panaszokat érdemleges elbírálás nélkül visszautasítják. Ez is teljesen bizonytalanná teszi a hitelviszonyokat és lehetetlen helyzeteket teremt. Nem elegendő hogy itt elsírjuk a magunk panaszát, hanem minden lehető eszközhöz hozzá kell nyulnunk, hogy ezt a törvényt, amely nem méltó kulturállamhoz, a lomtárba tegyék. Méltóztassék tehát állást foglalni ebben a kérdésben és erőteljesen követelnünk kell, ha másképp nem megy, úgy a parlamenti csoport iniciatívájából beadandó törvénytervezetben, hogy a lege de urmărire helyeztessék hatályon kívül, mivel másképpen biztos hitelviszonyok nem teremthetők.

Még egy konkrét tényről akarok fölemlíteni, amely gazdasági termékeink értékesítését nehezíti. Amikor a perceptor jön az adótartozás behajtására, és az illető nem tud fizetni, akkor a gazdák terményeiket egyszerűen lepecsételi és zár alá veszi. A pecsétet érinteni nem lehet, mert ennek büntetőjogi következményei vannak. Kérdelem, hogy lehetséges akkor, hogy terményeimet értékesíthessem, ha az esetleg jelentkező vevőnek azokat nem tudom megmutatni? A termény esetleg el is romolhat, ha azt értékesíteni nem tudom. Így tehát nemcsak az iparos szerszámokat viszik el, hanem lehetetlenné teszik a gazdaember terményeinek értékesítését is, belekergetik a kölcsönvételbe és a nyomorba. Feltétlenül szükségesnek tartom, hogy a javaslatokba foglaljuk be azt is, hogy a leghatározottabban tiltakozunk az ilyen eljárások ellen, kívánjuk a lege de urmărire megszüntetését és azt, hogy a mezőgazdasági termények ne legyenek lepecsételhetők. A törvény ugyan azt írja elő, hogy a perceptor szükség esetén lepecsételheti, a gyakorlat azonban azt mutatja, hogy ezt minden esetben meg is teszik és így kizárják a forgalomból. Kérem a parlamenti csoportot, hogy ezeknek a sérelmeknek a tekintetében is interveniáljon és járjon közbe a pénzügyminiszternél és a földművelésügyi miniszternél, különösen a gazdasági termények lepecsételésének megszüntetése érdekében.

Dr. Sűdy Tibor:

— Aki ügyvédi prakszist folytat, annak az élet konkrét esetekben mutatja meg, hogy milyen szörnyű következményei vannak a lege de urmărirenek és az érvényben levő vámtörvénynek is. Egyik ügyfelem esetére hivatkozom. Egy asszony, aki 1921-ben ment ki Amerikába, onnan 1927-ben tért haza kevés pénzzel. A visszajövetelnél két vámtisztviselő úgy találta, hogy elvámolni való dolgok vannak nála és pénzből 100 dollárt el is vettek. A szegény asszony az esetet elpanaszolta a lelkészének és meg is indították az eljárást. Az eljárás során elmarasztalták a két tisztviselőt és az asszonyt is külön-külön 95.000 lejért és felküldötték az ügyet a vámigazgatósághoz jóváhagyás végett. Az jóvá is hagyta. A vámtörvény szerint a felebbezés megtehető, de csak ott, ahol a vámbírság kivettetett. A halmii községházán a határozatot ki is függesztették, a két tisztviselő megfelebbezte, a szatmári törvényszék helyet adott a felebbezésnek, megsemmisítette a jegyzőkönyvet. Eddig rendben is volna az ügy. Azonban most már a kincstár felebbezett. Egy nap azután az asszony felszólítást kap arról, hogy fizesse meg a 95.000 lejt. Eljött hozzám, hogy felebbezzem meg ezt a határozatot. Utánanézttem, kiderült, hogy ő nem felebbezett és hogy az ügy jogerőre is emelkedett volna már, ha a törvényszék nem semmisíti meg a jegyzőkönyvet. Mivel azonban a kötelezettség egyetemes, ha megsemmisítette, akkor vámra és bírságra sincs joga a bíróságnak. Beadtam a pénzügyminisztériumhoz a felebbezést, az elutasította, a törvényszék pedig arra az álláspontra helyezkedett, hogy meg kell várni a első végrehajtást, addig nincs is helye a jogorvoslatnak, a végrehajtás után deponálni kell a 95.000 lejt, ha nem, úgy minden jog megszűnik. Tovább mentem és most az ügy a tábla előtt van.

Gyárfás Elemér, elnök:

— Mindenben osztom azt a felfogást, hogy az egész lege de urmărire és vámeljárást meg kell változtatni. Meltóztasanak Szabó Béni képviselő úr határozati javaslatát a hozzá ajánlott kiegészítésekkel elfogadni. Biztosítom Önöket, hogy

a parlamenti csoport minden tagja állandóan napirenden tartja az adóztatás körüli súlyos sérelmeket.

A Szakosztály az előadó javaslatait dr. Lakatos Sándor, dr. Weisz Sándor, dr. Sűdy Tibor, Csiszár Lajos, dr. Balogh Elek és dr. Kotzó Jenő kiegészítő indítványaival egyhangulag elfogadja.

A nagyipar főbb problémái és országos válsága.

Előadó: **Hexner Béla** okl. vegyészmérnök, Kolozsvár

A magyar nagyipar immár egy évtizednél régebben dolgozik Románia gazdasági konszolidálásán.

Minden mozgalom, amelyet a magyar nagyipar indított, minden gondolat, amelyet felvetett, minden kívánság, minden óhaj, minden követelés, amelyet nyilvánított: az ország gazdasági érdekében volt.

És megállapíthatjuk mindjárt most, hogy a magyar nagyiparban alig volt sztrájk, alig volt munkáskizárás, a magyar nagyipar pontosan és rendesen teljesítette a külföld felé minden anyagi s erkölcsi kötelezettségét és növelte ezáltal a külföldnek az ország gazdasági berendezése iránti bizalmát.

Ez a munka jogot ad nekünk arra, hogy őszintén és minden félremagyaráztatástól való félelem nélkül beszéljünk bajainkról, katasztrófális helyzetünkről és az orvoslás módjáról.

A romániai magyar nagyipar a legutóbbi két évben is megtett mindent abban az irányban, hogy elveszett termelőképességét s termelési mennyiségét visszanyerje és mindennütt, ahol az állami gátló körülmények nem jelentkeztek, haladás volt tapasztalható, mert magániniciatívában nem volt hiány.

Mindent, amit a racionalizálás keretein belül véghez lehetett vinni, megcsináltunk: leépítettünk, egyszerűsítettünk, mindenhol ott volt az eleven erő, hogy teljesítőképességét emeljük, de sajnos *eredmény* sehol sem mutatkozott, mert a termelést olcsóbbítani nem sikerült. Nem sikerült olcsóbbítani a termelést azért, mert a politikai faktorok által vagyunk kötve úgy a külföld, mint a belföld felé. A törvények, a rendeletek óriási terheket és kötelezettségeket ró-

nak reánk s ezeket képtelenek vagyunk leküzdeni. Az erdélyi ipar a politikai erőszak nyomása alatt áll, ami az amugy is nehéz gazdasági körülmények között teljesen megbénítja létünket és mindaddig, míg a nagyipar nem lesz szabadságának teljes birtokában, addig Románia nagyiparának teljesítőképessége nem fog helyreállni. A forradalmi kormányok által behozott kiviteli korlátozások nagyrésze még mindig érvényben van.

Rengeteg ipari és bányatermék még mindig nem szállítható külföldre, vagy csak engedéllyel és lehetetlen kiviteli illetekkel terhelten. Ezért pusztult el az erdélyi fém- és vasbányászat és ezért van 200.000 bányász kenyér és munka nélkül Erdélyben, ezért veszték ki évtizedes cégek a gazdasági élet együtteséből.

Erdély bányászatának piaca elveszett, mert nem tudott sem mennyiségileg, sem rendszerességben a külföldi versenyrel szemben helytállani.

A kormányváltás, a gazdasági életben nagyipari vonatkozásban is érezte némileg hatását, amennyiben a külföldi tőkének részvételét törvényileg lehetővé tette. Sajnos azonban, a hozott gazdasági törvényeknek, a kiadott rendeleteknek a nagyipar inkább kárát látta.

A politikai irány: kedvezés a román paraszttömegeknek, a nagyipar rovására.

Rengeteg gazdasági vonatkozású törvényt hoztak az utóbbi két évben. Megemlítem a közigazgatási törvényt, a bányatörvényt, a komerciálizálási törvényt, a szesztörvényt stb. Sajnos, egyik sem volt alkalmas arra, hogy akár a magyar, akár a román ipar javát szolgálja.

A törvénytervezetek olyanok voltak, hogy az egyes paragrafusok ellentmondottak egymásnak és az életben keresztülvihetetlenek lettek volna, ha éppen a mi parlamenterteink: élükön dr. Gyárfás Elemér szenátorral, számos szakszerű felszólalással azokat nem módosították volna. Igen nagy mértékben az általa javasolt módosításoknak köszönhető, hogy ezek a törvények egyáltalában végrehajthatók és nagyobb károkat nem okoztak az ország gazdasági életének.

Az új közigazgatási törvényben látjuk legjobban a nagyiparelles politikai irány tükörképét.

Az új közigazgatási törvény Erdélynek is ad „önkormányzatot”. A falu tanácsától kezdve a tartományi tanácsig rengeteg kormányzószerv, bizottság van, de sehol egy hely a nagyiparnak, annak a nagyiparnak, mely a legtöbb adót fizeti, mely óriási összegeket fizet be a falvak, városok, a megyék s az állam pénztáráiba és ezeknek a nagy vagyonoknak a felhasználásához semmi szav s köze, annál kevesebb joga. Vannak falvak, városok, melyek jövedelmeinek legnagyobb részét a nagyipar fizeti, de felhasználásukhoz a nagyiparnak semmi beleszólása nincs. Lehetetlen helyzet az, hogy a nagyipar milliárdjait, majdnem mindig, a nagyipar érdekei ellen használják fel. Ez az állapot feltétlenül módosításra vár és szorul. Képviselőinknek feladatát kell, hogy képezze az, hogy a kerületi igazgatóságok mellé gazdasági bizottságok szereztesse, melyek az önkormányzati szervek határozatait nemzetgazdasági szempontból felülbírálják és ebből a szempontból utasításokat is adhatnak.

Ilyen bizottságok volnának:

1. Ipar, kereskedelem, kisipar, villamosítási ügyek, állami, községi anyagszállítási ügyek.
2. Pénzügyi és költségvetési ügyek.
3. Föld és erdőművelési ügyek szakbizottságai.

Ezen ügyekkel foglalkozó bizottságok és azok tagjai a gazdasági élet köreiből volnának választandók.

A komercIALIZÁSI törvény, az állami üzemeknek kereskedelmi alapokra való helyezését célozza. Kereskedelmi alapokra: ez annyit jelent, hogy hasznothozóvá tenni kívánja a törvény az állami üzemeket, bányákat, kohókat, erdőket, gyárakat, stb. stb.

A törvény bizottságok által végezteti ezeket a kereskedelmi vállalatokat. A kormány a gyakorlatban, illetőleg a törvény végrehajtásában, e bizottságok tagjaivá pártpolitikusokat, vidéki pártelnököket, választási korteseket nevezett ki, akik minden szaktudás híján gazdálkodnak a milliárdokat jelentő közvagyonokkal.

A nyilvános számadásra kötelezett magánvagyonot képező társaságok igazgatóságaira és az ezt alkotó igazgatósági tagokra a törvény vagyoni, sőt büntetőjogi felelősséget állapít

meg. A közvagyonot képező komerciálizált üzemek igazgatósági tagjaira a törvény semmi néven nevezendő felelősséget nem állapít meg, csak jövedelmükről gondoskodik, több mint atyailag. Majd az évi mérleg fogja megmutatni az eredményt.

A bányatörvény is, olvasva csupa demokrácia, de gyakorlatban oly drágává teszi a bányászatot, hogy a nagy magáncégek felhagytak vele. Általánossá tette ez a törvény a régát petroleumbányászatánál szokásos redevenciát, ami annyit jelent, hogy a bányatermelés egy része az államot illeti, anélkül, hogy ennek akár költsége, akár rizikója volna a termelésnél. De módja van ezen termékek tetszése szerinti eladásával a magánbányászatnak, a legnagyobb versenyt csinálni és az amugy is nyomott árakat még jobban lerombolni.

1924-ben kellett már a bányajogok elismerését kérni. Sok tizezerbe kerültek ezek a kérvények, mert fel kellett őket szerelni az okmányok és térképek tömegével. A zártkutatmányok elismerését kérő sokezer kérvény közül 1924 óta egy sem nyert elintézetést, az adományozott bányajogok közül alig egynehány.

Igy hát ma is a legnagyobb jogbizonytalanság honol e téren.

A földgáz monopolizálásáról szóló törvény nagyon üdvös visszatérés a régi magyar törvényhez, csak az a baj, hogy Erdélyt egészben földgázterületnek tekinti és így esetleges petroleum előfordulásait államosíthatja.

A szesztörvény, a szeszgyártást köti lehetetlen feltételekhez, pusztítja ezt a valaha virágzó magyar ipart.

A magyar nagyiparnak legnagyobb sérelme azonban az, hogy még máig sincs Romániának ipartörvénye.

Ennek híján, különböző törvények és rendeletek rónak kötelezettségeket a nagyiparra, anélkül, hogy jogai biztosítva volnának.

Az állam, a városok, a községek és más közintézmények szükségleteiket nagyrészt külföldről szerzik be, még az esetben is, ha Erdélyben termelik, ha azonban a Regátban gyártják a szükségelt terméket, úgy a rendelést a regáti gyár kapja és soha semmi körülmények között sem kapja azt Erdélyben termelő gyár. A nagyipar hitelkérdése a legrettenetesebb.

Míg a külföld már 2%–4%-os pénzzel dolgozik, a mi magyar iparunk 11–24%-os pénzt kell, hogy használjon.

A Creditul Industrial teljesen beszüntette a hitelezést. A magyar iparnak működése idején sem állott rendelkezésre. Erdélyben csak olyan ipar kapott ettől az intézettől hitelt, mely exponált román nemzeti politikusként volt az érdekeltsége. Ezért pénzét többnyire ott is vesztette és nagyon hálás feladat volna megvizsgálni, hogy a Creditul Industrial által kihitelezett közpénzeket, kik fizették vissza, vagy kik fizetik rendszeresen kamatait és hol, kinél veszték el a magas tőkék és alacsony kamatok.

A nagyipari hitel-kérdés megoldása a magyar nagyipar existenciális érdeke.

A külföldi kereskedelmi szerződések kötésénél, a vámok megállapításánál, a magyar nagyipar érdekei nem vétetnek figyelembe. Kétes politikai eredmények fejében, a magyar nagyipar érdekeit, követeléseit elejtik, feláldozzák.

Sajnálattal kell megemlítenem azonban, hogy amint a kormánynak, úgy pártunknak sem volt eddig ipar-politikája, amely állapotot sürgősen segíteni kell.

Végül megemlítem, hogy legutóbbi nagygyűlésünk határozatainak egynehány kívánsága teljesebbé ment, ami nagyrészt magyar parlamentterjeink önzetlen és fáradhatatlan munkájának az eredménye.

A kifejtettek alapján a következő határozati javaslatot bátorodom előterjeszteni:

1. Az Országos Magyar Párt 1930. évi nagygyűlése a legnagyobb szomorúsággal állapítja meg a romániai magyar nagyipar helyzetének katasztrofális helyzetét és a legnagyobb aggodalommal néz ennek jövője elé.

2. Az Országos Magyar Párt, úgy központjában, mint tagozatainál gazdasági szakosztályai kötelességeivé teszi, hogy állandó működésükkel a magyar nagyipar helyzetén javítani igyekezzenek.

3. Sajtóját kiegészíti, hogy a magyar gazdasági kérdések állandóan és rendszeresen, főleg pedig szakszerűen és magyar nemzeti szempontból tárgyalhatók legyenek.

4. A nagygyűlés köszönetét fejezi ki dr. Gyárfás Elemérnek és a párt parlamenti képviselőinek, a parlamentben a nagyipar érdekében kifejtett működésükért és felkéri őket,

hogy a legnagyobb eréllyel követeljék az ipartörvénynek haladéktalan megalkotását.

5. Követeli végűi egy Országos Gazdasági Tanács létesítését, mely az ország gazdasági életének legkiválóbb szakembereiből állana s minden politikától függetlenül és mentesen intézné az ország gazdasági ügyeit.

A Szakosztály az előadó javaslatát egyhangulag elfogadja.

A szociális biztosítás kérdése.

Előadó: **Dr. Lakatos Sándor**, a Munkaadók Szövetségének főtitkára, Marosvásárhely.

Romániában ma a szociális biztosítás kérdését négyféle törvényi intézkedés szabályozza, – nevezetesen a régi román, magyar, osztrák és orosz törvények – időközi módosításokkal ugyan, – de eredeti alkalmazási területükön ma is alkalmaztatnak. E jogi partikularizmus megszüntetése és a szociális biztosítás egységes törvénnyel való szabályozása érdekében a munkaügyi minisztériumban már egész légiója készült a törvénytervezeteknek, azonban ezek a törvényhozásig nem jutottak el.

Az első törvényhozási intézkedés a Nemzetközi Munkaügyi Iroda 1927. évi nemzetközi egyezményének becikkelyezése volt. Ez az egyezmény 1929 május 6-iki hivatalos lapban tétetett közzé.

A második törvényhozási lépés a parlament most lezárt ülészakának végén történt meg azzal, hogy a szociális biztosítás egységesítését célzó törvényjavaslatot Răducanu munkaügyi miniszter a törvényhozó házak elé terjesztette. A javaslatot a törvényhozás még nem tárgyalta le. Ha tehát a szociális biztosítás kérdésével kívánunk foglalkozni, úgy ezt a javaslatot kell vizsgálat tárgyává tennünk.

A törvényjavaslatnak első célja a szociális biztosítás *egységesítése* az ország egész területére. A szociális biztosítás által felölelt biztosítási ágazatokban észlelt tapasztalati adatok azt bizonyítják, hogy minél nagyobb felületen (taglétszám) oszlik el a szociális biztosítási ágak egyes eseti kötelezettségét életre hívó esemény (betegség, baleset stb.), annál kisebbre redukálódik a szociális biztosítás anyagi terhet viselő egyesek megterhelési arányszáma. Miután az egységesített szociális biztosítás a fenti előny mellett módot és alkalmat nyújt a kü-

lönböző központi adminisztrációs intézmények egységesítésével az adminisztráció-költségek lényeges csökkentésére is, – a törvényjavaslatnak az egységesítésére irányuló szándékát magunkévá tesszük.

A törvényjavaslat az egységesítés keresztülvitelénél a magyar 1907. évi XIX. t. c. rendelkezéseit veszi alapúl, s az ezekben szabályozott intézményeket kívánja az országos szociális biztosítás keretébe beállítani. A törvényjavaslat azonban a fenti törvényben lefektetett elveket nem a maguk változatlanóságában alkalmazza, hanem az állami omnipotencia elgondolásának jegyében dolgozza át, s így az 1907. XIX. t. c. intézkedéseinek alapúl vételével kreált intézmények torz intézményekké válnak.

A szociális biztosítás intézményeit szabályozó 1927. évi nemzetközi egyezmény, melyet – mint említettem – törvényhozásunk becikkelyezett, ezen intézmények *autonom igazgatásának* elvét deklarálja. Az egyezmény szerint a szociális biztosítási intézménynek biztosítani kell *az adminisztratív autonomiát*, – az állam szerepe kizárólag az ellenőrzésre szorítkozhatik. Az autonom adminisztráció pedig azt jelenti, hogy a szociális biztosítás érdekeltjei, – tehát a munkaadók, kik annak anyagi terheit viselik és a munkások, akik ezen intézmény biztosítottjai és részleges teherviselői, – maguk választhatják a vezetésre, ellenőrzésre hivatott testületek tagjait, maguk választják meg az intézmények tisztviselői karát, orvosait, gyógyszerészeit, a törvényileg megállapított kereteken belüli anyagi megterhelés mértékéről, annak mikénti felhasználásáról maguk szervei útján intézkednek. Ha a törvényjavaslatban e nézőpontok alkalmazását keressük, úgy a javaslatot nagy csalódással kell a kezünkben letennünk, mert ezek a nézőpontok abban nem érvényesülnek.

A törvényjavaslat az állami hivatal (*Oficiul Național*) a központi pénztár (*Cassa Centrală*) és kerületi pénztár (*Cassa Cercuală*) szerveket kreálja. Úgy az állami hivatal, mint a központi pénztár ügykörében ellenőrzési és adminisztratív feladatokat egyesít, ennél fogva az egyik szerv csak költségöbletet okozó felesleges szerv. Feleslegesnek az állami hivatalt kell megjelölnünk, mert a központi pénztár az egységes biztosítási intézmény egységes adminisztrálására és vezeté-

sére szükséges. Az állami ellenőrzés szükségességének elvét leszegezve, rá kell mutatnunk arra, hogy az ellenőrzés gyakorlására külön szerv kreálása szükségtelen, mert az ellenőrzést a munkaügyi miniszter, mai személyzetével a jövőben is elvégezheti. A törvényjavaslatnak az állami hivatal ügykörébe utalt adminisztratív jogkört biztosító intézkedései pedig az autonóm jogkört gyakorló központi biztosító intézkedései pedig az autonóm jogkört gyakorló központi és kerületi pénztárak hatáskörébe utalandók, így tehát ezek az intézkedések, mint az autonomia alapelveivel ellentétben állók, a törvényjavaslatból kihagyandók.

A központi és kerületi pénztár szerveinek megalkotásánál ez a törvényjavaslat is, mint a gazdasági törvényjavaslatok rendén annyi előde, a *hivatalbóli tagok* rendszerét vezeti be, s a hivatalbóli tagok létszámának bőséges meghatározásával, az autonómiának még azt a kis mérvét, amit különben nyújt, megghiúsítja. A törvényjavaslat által javasolt hivatalbóli tagok közreműködését az intézmény érdekében állónak tartom, azonban ezeknek kizárólag tanácskozási jogkör biztosítható; szavazati, – tehát ügydöntő – jogkörük a javaslatból kihagyandó.

A törvényjavaslat az intézmény tisztviselői és orvosi szükségletét a *kinevezési rendszer* alkalmazásával kívánja kielégíteni. A vezető állásban levő tisztviselők felett a fegyelmi jogkört az *állami hivatal* gyakorolja. Ez a két intézkedés az autonóm adminisztrációnak még a látszatát sem hagyja meg.

Sérelmes ez az intézkedés különösen azért is, mert tapasztalati tények igazolják, hogy az erdélyi betegpénztáraknál az imperium átvétele után a magyar tisztviselői kar javarészt elbocsátották, s az elbocsátottak helyére, vagy a később megürült helyekre magyar tisztviselőt nem alkalmaztak. A kinevezési rendszer véglegessé tételének eredménye az lesz, hogy ezeknek az intézményeknek hivatalnoki és orvosi karában a még meglévő magyar tisztviselők és orvosok kihalása után, egyetlen magyar sem foglalhat majd helyet.

A tisztviselők alkalmazásának, illetve a javaslat szerint kinevezésének előfeltétele egy – az egyetemen leteendő – képesítő vizsga letétele. Tekintettel arra, hogy a szociális biztosítás intézményeinek adminisztrálása speciális tudást igényel, s

tekintettel arra, hogy speciálisan képzett hivatalnoki kar működésétől e humanitárius intézmény működésének csak a megjavítása várható, a képesítő vizsga rendszerét fentartandónak tartom.

Ennél a kérdésnél feltétlenül felvetendőnek tartom *az anyanyelv használhatási jogának törvényi szabályozását*. Követelnie kell a pártnak azt, hogy a képesítő vizsgát a jelentkező anyanyelvén is letehesse, követelni kell továbbá azt is, hogy azokban a kerületi pénztárakban, amelyekben a biztosítottak többsége kisebbségi, az illető biztosítottak nyelve párhuzamosan ügyviteli nyelvként szerepeljen.

A szociális biztosító intézmények azon joga, hogy az intézmény céljainak megvalósítása érdekében tagjaik anyagi hozzájárulását igénybevehessék, világszerte törvényi korlátozásnak van alávetve. Azt a felső határt, ameddig a tagok anyagi hozzájárulása igénybe vehető, az 1907. évi XIX. t.-c. a biztosított fizetések 4%-ban állapította meg. A törvényjavaslat ebből a nézőpontból is hiányos, mert intézkedései ebben a tekintetben nem kategorikusak. Tekintettel arra a körülményre, hogy a mai gazdasági viszonyok mellett az a teherviselő réteg, amely ezen intézmény terheit viseli, további megterhelést el nem bír, tekintettel továbbá arra, hogy a tervezet nem az érdekeltek autonómiáját, hanem az intézmény tisztviselőinek az autonómiáját kívánja életre hívni, a törvényjavaslatba a betegbiztosítási ágazatnál a járulék fizetési kötelezettségének az 1907. évi XIX. t. c. által megszabot 4%-os felső határát feltétlenül beiktatandónak tartom.

A törvényhozás elé terjesztett törvényjavaslat alapelveinek kritikája kapcsán azon alapelveket is érintettem, amelyeknek nézetem szerint a szociális biztosítás törvényi szabályozásánál érvényesülniök kell, ezeket az alapelveket röviden összefoglalva, a következő határozati javaslatban terjesztem elő:

1. A szociális biztosítás törvényi szabályozásánál a Magyar Párt a szociális biztosítást kezelő intézmények állami ellenőrzés melletti teljes autonómiáját kívánja.

2. Ezen autonóm jogkörből folyólag kívánja azt, hogy a biztosítási intézmények tisztviselői és orvosi kara az autonóm intézmények autonóm szervei által választassanak.

3. Amennyiben a tisztviselők alkalmazásának lehetősége

a meghozandó törvényben képesítő vizsga letételétől tétetnék függővé, kívánja annak megengedését, hogy a képesítő vizsgát a jelölt anyanyelvén is letehesse.

4. Kívánja a Magyar Párt azt, hogy az autonom intézmények azon szerveinél, ahol a biztosítottak többsége kisebbségi anyanyelvű, ezen kisebbségi anyanyelv párhuzamosan ügyviteli nyelvként szerepeljen.

5. Kívánja végül a Magyar Párt, hogy a megbiztosítás ágazatában a járulék fizetési kötelezettség felső határa törvényileg 4%-ban, illetőleg az esetleg ennél alacsonyabb törvényes kamatláb maximumában állapíttassék meg.

A Szakosztály az előadó javaslatát egyhangulag elfogadja.

A munkásbiztosítási törvénynek a mezőgazdaságot érintő rendelkezései.

Előadó: **Dr. Eőry István**, Magyarigen.

Az ipari és kereskedelmi alkalmazottak betegség és baleset elleni biztosításáról rendelkező 1907. évi XIX. tc. hatályát a Kormányzótanács (Consiliul Dirigent) a mezőgazdasági üzemekben és a mezőgazdasági gépek mellett alkalmazott munkásokon kívül 1919. évi XIX. számú decretumával ugyanazon év október hó 1-től kezdődő joghatállyal *a mezőgazdasági cselédekre és munkásokra is kiterjesztette*. Ennek a decretumnak rendelkezései szerint a mezőgazdasági cselédek és az összes mezőgazdasági munkások is nemcsak baleset, hanem betegség esetére is kötelező biztosítás alá esnek. Bejelentendők a mezőgazdaságban és az ezzel összefüggő összes üzemek bármelyik ágában alkalmazott összes munkások, tekintet nélkül a munkabér nagyságára, még akkor is, ha az alkalmaztatás rövid ideig, esetleg nem egész napon át tart, sőt még akkor is, ha az alkalmazott bér nélkül teljesít szolgálatot. A bejelentési kötelezettség a munkaadót terheli s nem jön tekintetbe az, hogy az alkalmazás állandó, ideiglenes, kiségitésképpen való, vagy csak átmeneti.

A gazdasági cselédek és a napszámosok három csoportba voltak sorozva, a mezőgazdasági üzemekben alkalmazottak pedig, épúgy mint az ipari munkások 10 osztályba. Utóbb a mezőgazdasági cselédeket és munkásokat is ugyanebbe a 10 osztályba sorozták.

A decretumnak a mezőgazdasági munkásokra, az ú. n. napszámosokra vonatkozó része már ab ovo végrehajthatatlannak mutatkozott. Az EGE. igazgató válaszmánya annak idején terjedelmes memorandumot terjesztett illetékes helyekre, kimutatva egyrészt, hogy rengeteg be és kijelentés

feldolgozása olyan adminisztrációs terhet róna a pénztárakra, hogy a vele járó kiadás veszélyeztetné az egész intézmény altruisztikus célját, másrészt a folytonosan változó s az időjárás szeszélyei és a mezőgazdasági munka természete szerint esetleg nem is egész napokra alkalmazott munkások be és kijelentése a gazdákra is olyan kötelezettséget rótt volna, melynek pontosan megfelelni a lehetetlenséggel lett volna határos s még kisebb gazdaságokban is külön iroda beállítását tette volna szükségessé. Ez a tágkörű biztosítás nem is érte volna célját, mert a mezőgazdasági munkás az év nagyobb részében nem volna biztosítva, viszont olyan munkások élveznék a munkásbiztosítás áldásait, akik szezonmunkát végezve – aratás, cséplés, kaszálás – csak rövid ideig foglalkoznak mezőgazdasági munkával.

A decretum rendelkezéseinek a mezőgazdasági munkásokra vonatkozó részét csakugyan nem lehetett az életbe átvinni. Belátva, hogy a szó szerinti végrehajtás teljes mértékben lehetetlen, az egyes pénztárak különböző alapokon általány kivetésekkel próbálkoztak. Holdak, gyümölcsfák és szőlőtőkék száma szerint eszközölték a kirovást, vagy egy-egy gazdaság egész évi művelési költségeit állapították meg egészen önkényesen s ebből számították ki az alkalmazott napszámások számát és ennek alapján ejtették meg a munkások után fizetendő betegség és baleset biztosítási járulékok kivetését, melyeket természetesen teljes összegükben a munkaadó gazdán hajtottak fel, jóllehet törvény szerint a betegség elleni biztosítási járulékot a gazda csak fele részben köteles sajátjából megfizetni.

Ez az eljárás több bíróság előtti eljárásra is alkalmat szolgáltatott, melyeknél a pénztár lett a pervesztes. Később alább hagytak a napszámások biztosításának az erőltetésével – egyes pénztárak meg sem próbálták, – végre 1923-ban a rendelet vonatkozó részének végrehajtását felfüggesztették.

A mezőgazdasági művelésnél alkalmazott napszámások bejelentési kötelezettsége tehát megszűnt.

A mezőgazdasági cselédek előbb 3, majd 10 osztályba sorozását is rendeletileg megszüntették s 1928 január 1-e óta az összes mezőgazdasági cselédek az I. osztályba tartoznak. A mezőgazdasági üzemekben alkalmazott és ipari munkásoknak

minősített egyének azonban továbbra is megmaradtak az eredeti 1–10. osztályban.

Az idézett kormányzótanácsi rendelet a nyugdíjbiztosítási jogosultságot a mezőgazdasági munkásokra is kiterjesztette, de ennek a résznek a végrehajtását meg sem kísérelték.

A szociális biztosítás egységesítéséről szóló, most benyújtott törvényjavaslat szerint nagyjában a jelenlegi állapot marad érvényben.

Betegség és baleset elleni kötelező biztosítás alá fognak esni e szerint a mezőgazdasági üzemekben és a mezőgazdasági gépek mellett foglalkoztatott összes alkalmazottak, tekintet nélkül arra, hogy az alkalmaztatás állandó, időleges, kisegítő vagy átmeneti, ha az alkalmazott illetményei a havi 15.000 leit meg nem haladják, vagy ha az alkalmazott bér nélkül dolgozik,

A mezőgazdasági munkásokra vonatkozóan a javaslat 2. §-ában úgy rendelkezik, hogy ezek jövőre csak a betegség elleni biztosításba lesznek felvéve és pedig fokozatosan és csak olyan mértékben, amilyenben az orvosi segélynyújtás megszervezése ennek a jótételnek az élvezését lehetővé teszi, illetve az indokolás szerint: amilyen mértékben ezeknek a járulékaiból az orvosi segélynyújtást meg lehet szervezni és lehet garantálni a kedvezményeket.

Új rendelkezése a javaslatnak (88. §), hogy a mezőgazdasági gépek mellett és a falusi (paraszt őrlésű) malmokban állandóan alkalmazottakon kívül biztosítva vannak – de csak baleset ellen – az időlegesen alkalmazottak is, mint amilyenek azok a falusiak, kik a saját terméseik kicséplésénél vagy megőrlésénél segédkeznek, valamint a cséplőgép vagy malom tulajdonosa, bérlője is, a mikor ők is ténylegesen – effektíve – dolgoznak.

Ezeket az időlegesen segédkező munkásokat, illetve tulajdonost és bérlőt, nem is kell a baleset biztosítás céljából egyéniül külön-külön bejelenteni – mint a többi alkalmazottat. – Ez alól a külön bejelentési kötelezettség alól a vállalkozók – tulajdonosok és bérlők – fel vannak mentve, ezeknek a járulékait évenként, globális összegben állapítják meg. Ezeknek a biztosítása azonban – mint már említettem – csak a baleset-

tekre vonatkozik, betegség elleni biztosításukról a javaslatban intézkedés nincsen.

Bár általános, nemcsak a mezőgazdasági alkalmazottakra vonatkozó rendelkezése a javaslatnak, mégis fel kell említenem a jelenlegi állapotnak nagyjában megfelelő azt az intézkedését, hogy az alkalmazottnak járó táppénz a munkaadót csak abban az esetben illeti meg, ha a betegség egész tartama alatt alkalmazottjának teljes fizetését kiszolgáltatja, vagy – de csak az alkalmazott beleegyezésével – ha ennek lakást és teljes ellátást biztosít a betegség egész tartamára.

A mezőgazdasági cseléd helyzete teljesen elüt az ipari munkásétól. Járandósága legnagyobb részben természetbeni, előre kiszolgáltatott. Betegségének tartama alatt helyettesítéséről csaknem mindig a gazda gondoskodik. A lakást, földilletményt, gabonát, fát stb. stb. tőle elvonni egyáltalában nem lehet, a sertés vagy tehén tartást a gazda be nem szünteti. Bakkancs, bocskor, ünnepi bor és búza stb. természetben kiszolgáltatandó mennyiségét le nem szállíthatja. Ilyenformán a gazdasági cseléd betegségének tartama alatt is megmarad rendszeres illetményeinek teljes élvezetében s ha a különben nem számottevő, ma 6 lei 50 bani táppénzt ő veheti fel, ez betegség színlelésére ösztönözheti.

A javaslatnak a mezőgazdasági munkásokra vonatkozó rendelkezését nem tartom megfelelőnek. Törvénybe határozott, félre nem magyarázható, biztos rendelkezéseket kell belefoglalni. Törvényes intézkedést csak olyan feltételhez lehet kötni, melynek bekövetkezése feltétlenül bizonyos, annak időpontja előre szabatosan meghatározható. Szociális kedvezményeket különböző felfogásoktól, számolási műveletektől, előírányásoktól függővé tenni, törvényt általában ilyen labilisen megszövegezni nem lehet.

Pontos statisztikai kimutatásokból tudjuk, hogy háború előtt a munkásbiztosítópénztárak adminisztrációja az összes bevételek 16%-ába került. Akkor pedig csak az ipari munkások és a kereskedelmi alkalmazottak egy kisebb része esett biztosítási kötelezettség alá. A bevétel tehát kevesebb, az adminisztráció aránylag költségesebb volt. A rendszeres és a törvénynek mindenben megfelelő segélyezés dacára hatalmas tartalékok gyűltek egybe, melyeknek azóta is szaporodniok kellett.

De ezektől eltekintve, antiszociális is, mert éppen aránylag a legkevesebbet kereső, nem is egész éven át dolgozó s ezért a legszegényebb néposztályról van szó, felette feltűnő, hogy míg a többi pénztári tag érdekében az állam maga is számbavehető összeggel – a személyzeti és dologi kiadások 10%-ával – járul hozzá a pénztárak fentartásához, addig a mezőgazdasági munkások csak abban az esetben és csak olyan mértékben részesülhetnek az egyetlen nagy szociális intézmény áldásaiban, amennyibe és amilyen mértékben kizárólag saját befizetéseikből lehet fokozatosan garantálni részükre a segélyeket.

Az bebizonyítást nyert, hogy a mezőgazdasági munkásokat Kormányzó Tanács idézett rendeletében kontemplált módon biztosítani nem lehet, mert a mindennapi változások ki- és bejelentése s azok nyilvántartásba vétele technikailag keresztülvihetetlen. Ennek a tapasztalat útján megállapított lehetlenségnek azonban nem az kell legyen a következménye, hogy a legszegényebb, anyagilag és higiéniaileg leginkább rászorult néposztálynak ne lehessen része az állam szociális gondoskodásából, vagy ezt ad graecas calendas kitoljuk, hanem a be nem vált adminisztráció helyett olyat keressünk, amely a biztosítást ezek részére is lehetővé teszi.

Ez a lehetőség már is adva van. A javaslat ugyanis bevezeti a tagsági könyvecskéket s megengedi a járulékoknak a könyvecskéken, bélyegekkel való lerovását. Nincs akadálya tehát annak, hogy a mezőgazdasági munkás, aki önként akar, tagja lehessen a szociális biztosító pénztárnak.

Mindössze egyszer kell egy tagsági könyvecskét kiállítani részére, egyetlen egyszer kell nyilvántartásba venni. Változások így nincsenek. A veszély is sokkal kisebb, mint az ipari vagy gyári munkánál, mert a tiszta, szabad levegőn való foglalkozás egészséges és a munka természete is olyan, mely maga betegséget nem okoz. Baleset a legritkább esetben fordul elő s ezért elegendő volna esetleg csak a betegség elleni biztosítás megengedése, amely esetben a biztosítás díja is sokkal csekélyebb lehetne.

A mezőgazdákat legsúlyosabban terheli a jelenleg fenálló, rendeletileg bevezetett és minden jogalap nélkül reánk erőszakolt ú. n. inasothonjárulék fizetése. Ez a járulék ugyanis a mezőgazdasági alkalmazottak után is fizetendő és

pedig minden alkalmazott után és minden megkezdett hétre 2 azaz kettő lei.

A mezőgazdaságban inas nincsen. Az inasképzés kizárólag az ipari vállalkozás érdeke, felette méltánytalan, sőt egyenesen igazságtalan ezt a nagyon súlyos, a gazdasági cselédek betegség elleni biztosítási díjával majdnem egyenlő, a mezőgazdálkodással semmi módon össze nem függő cél javára való súlyos magadóztatás. (Egy mezőgazdasági cseléd havi biztosítási díja betegség ellen 13 lei, az inasotthon járulék 8—10 lei).

Ezek után a következő javaslatot terjesztem elő:

1. Az Országos Magyar Párt tiltakozik az ellen, hogy kizárólag csak az iparostanoncok javát szolgáló és az ipari vállalkozást érdeklő inasotthon járulékot a mezőgazdákkal és a mezőgazdasági alkalmazottakkal és cselédekkel is megfizetessék.

2. Követeli, hogy a mezőgazdasági cselédet illető táppénz minden esetben a gazdának fizetessék ki, kivéve, ha a beteg cseléd maga gondoskodik megfelelő és elfogadható helyettéről.

3. Kivánatosnak tartja, hogy a mezőgazdasági munkásoknak legalább is betegség ellen való önkéntes – fakultatív – biztosítása, tagsági könyvecskék váltása mellett, megengedjék.

Gyárfás Elemér elnök:

Méltóztassanak a javaslatot azzal a módosítással elfogadni, hogy a Szakosztály elsősorban *teljesen kivenni óhajtja a mezőgazdasági alkalmazottakat a munkáspénztári kötelezettség alól* s csak, ha ez semmiképp sem volna keresztülvihető, úgy igyekezzék legalább az előadói javaslatban kifejtett könnyítéseket kieszközölni.

A munkásbiztosításnak a *magántisztviselőket* érdeklő szempontjai technikai okokból ezúttal nem nyertek feldolgozást. Méltóztassék utasítani a parlamenti csoportot, hogy a törvény tárgyalása előtt a kérdésnek ezen vonatkozásaira kérjék ki az érdekképviselői testületek véleményét.

A Szakosztály elnök előterjesztései értelmében elfogadja a javaslatokat.

A megalkotandó egységes új ipartörvényre vonatkozó kívánságaikhoz.

Előadó: **Dr. Bernád Ágoston** ügyvéd, Kolozsvár.

Az Országos Magyar Párt Közgazdasági Szakosztálya Gyergyószentmiklóson 1926. évi október hó 9-én, továbbá a Székelyudvarhelyen 1928. október hó 13-án tartott ülésen kimerítően foglalkozott ágy a gyáripár, mint a kézműipár helyzetével, az iparosság sérelmeivel, az ipari szakoktatással, a kontár kérdéssel és különösen alaposan foglalkozott azokkal a kívánságokkal, amelyeknek figyelembe vételét az egységes új ipartörvény megalkotásánál szükségesnek látja.

Az iparosság bajai és sérelmei állandó vita tárgyát képezhetik, mert azok minden nap újakkal szaporodnak. Azonban ezek a bajok és sérelmek természetükkel összefüggő más törvények által kell, hogy orvosoltassanak. Az ipartörvény szabályozása alá tartozó kérdések csak meghatározott szempontokra szorítkoznak, így az iparos fogalmának meghatározására, az iparüzés jogosultságára, az iparos és alkalmazottai közötti viszony szabályozására, az iparosok és iparhatóságok közötti viszonyra, iparhatóságok szervezetére és ezek eljárási szabályaira.

Ezen utóbbi kérdések tekintetében, amelyek most az én feladatkörömbé is tartoznak, Szabó Károly, a Nagyváradí Ipartestület elnöke a Közgazdasági Szakosztály 1926. október 9-iki ülésén már megjelölte azokat a kívánalmakat, amelyek nemcsak a magyarság részéről, hanem az Ipartestületek Országos Szövetségének állásfoglalása révén is, általános érdekű kívánalmak. A Közgazdasági Szakosztály fenti ülésén ezeket a kívánságokat tárgyalva, azokat helyeseknek találta és képviselőinknek figyelmébe ajánlotta.

Úgy azok tanulmányozása, mint iparos körökben végzett tájékozódások bennem is azt a meggyőződést alakították ki, hogy azokon változást eszközölni nem látszik szükségesnek, hanem olyanoknak lehet tekinteni, amelyek figyelembe vétele a törvény tárgyalása idején parlamenti képviselőink számára is ajánlatos.

Igy szerepem csak arra szorítkozhatik, hogy újabb szempontokat keressek, amelyek főként a kisebbségek számára jobb érvényesülési lehetőségeket adhatnak és amelyek a már elfogadott javaslat kiegészítésére szolgálhatnak.

Általános érdekű, de különösen a kisebbségek szempontjából fontos körülmények volnának még a következők:

1. Az 1874. évi XVII-ik törvénycikk rendelkezéseivel kapcsolatban kialakult joggyakorlat és döntések mutatják, hogy a törvény életbelépte óta sok esetben kellett dönteni afelől, hogy egyik vagy másik mesterség képesítéshez kötött vagy nem kötött iparágnak tekinthető-e. Ebből sok összeütkezés történt Ipartestületek és Iparhatóságok között. Bizonytalan volt magának az iparosnak a sorsa is, aki általános szabályozás hiányában maga sem tudta, hogy milyen a jogi helyzete és melyik hatóság hatásköre alá tartozik. Az ilyen bizonytalanságok első sorban a kisebbségi iparosok számára jelentenek, a mai viszonyok mellett, sok kellemetlenséget.

Ezért ajánlatos, hogy az új törvény az eddigi fejlődés és döntések figyelembe vételével taxative sorolja fel azokat a mesterségeket, amelyek gyakorlásához képesítés, továbbá képesítés és engedély szükséges. Nyitva maradhat az Ipar- és Kereskedelmi Miniszternek a joga, hogy az Ipartestületek véleményének meghallgatása után újonnan keletkező iparágakra a képesítés szükséges voltának kérdésében döntsön.

2. Általánosan szükségesnek tartják annak a kimondását, hogy a szakiskolák elvégzése az ipar gyakorlására jogot még nem ad, hanem az iskola elvégzése után az illető még végzettségéhez mérten megszabott időn át tényleges gyakorlatot folytatni és gyakorlati vizsgát tenni köteles.

3. A képesítéshez kötött iparra készülő segéd, a szakiskolát végzett ifjú számára javaslatba hozott vizsgát, valamint a mesteri vizsgát az Ipartestület megfelelő szerve előtt kell letenni.

A vizsgázó és vizsgáztatók szempontjából a nyelvkérdés tisztázandó.

Ezek a kérdések kisebbségi szempontból fontosak, mert a mai kisebbségi iparosok számaránya megfelelő befolyást és ellenőrzést tud gyakorolni abból a szempontból, hogy ne csupán az válhassék iparossá, akinek faji feltételei megvannak, hanem az, aki a szakmában eléggé járatos is.

4. A tanoncok iskoláztatásával kapcsolatban a mai helyzeten javítás szükséges abban a tekintetben, hogy a tanoncnak az iskolából való elmaradásáért a mester ne minden esetre legyen büntethető, hanem csak, ha az elmaradás az ő hibájából történt és mindenestre elsősorban az, akinek a tanonc elartatásában van.

5. Az Ipartestületek ügyviteli szabályzatai nem egységesek. Az imperium átvétele utáni időben sok helyen ezen szabályzatok olyan módosítása sikerült, amely a kisebbségi iparosoknak számarányuk szerinti képviselőtét a Testületekben lehetetlenné teszi. Ezért az ipartestületek szerveinek választására vonatkozó szabályok az ipartörvényben egységesen, a jövőre kötelező erővel, megállapítandók úgy, hogy a kisebbségek az egyes szervezetekben számarányuknak megfelelően képviselve lehessenek.

A Szabó Károly javaslatára helyeseknek talált kiválmak és a most említett szempontok érvényesülése a törvényjavaslat elkészítése idején lesznek ellenőrizendők. Kérünk kell parlamenti képviselőinket, hogy a javaslatot majd jóelőre megküldjék, hogy a részleteket az általános intencióknak megfelelően felülbírálni és a megfelelő módosító javaslatokat megtenni a kisebbségi iparosság vezetőinek kellő ideje legyen.

Határozati javaslatom a következő:

Az Országos Magyar Párt Közgazdasági Szakosztálya és szatmári nagygyűlése mondja ki, hogy a megalkotandó egységes ipartörvényre nézve a Párt előző határozatai által felállított kiválmak kiegészítetnek a következőkkel:

1. A képesítéshez kötött, továbbá a képesítéshez és engedélyhez kötött mesterségek az ipartörvényben felsorolandók.

2. A szakiskolák növendékei a szakiskolai tanulmányok elvégzése után, az ipar megkezdéséhez, meghatározandó időn át tényleges gyakorlatot folytatni és gyakorlati vizsgát tenni kötelesek.

3. A tanoncok és szakiskolát végzettek, illetve a mesterek, gyakorlati, illetve mesteri vizsgájukat az Ipartestületek szakcsoportjai által saját kebelükből választott bizottságok előtt teszik le.

4. A tanoncnak az iskolából való elmaradásáért általában a szülő, gyám, vagy a tanonc eltartója felel. A mester csak annyiban, amennyiben az elmaradás az ő hibájából történt.

5. A törvénynek általánosan kötelező erővel kell szabályoznia az ipartestületi szervek választásának módját úgy, hogy minden szakcsoport a tagok számának megfelelő arányos képviselőkhöz jusson.

Csiszár Lajos:

— Szabó Károly úr elaboratumára történik hivatkozás az előadásban. Amikor Szabó Károly megtette javaslatát, én már akkor fölhittem figyelmét, hogy az úgynevezett mester-vizsgálatokkal tulajdonképpen a kisebbségi élet gyökerét vágatják el, mivel a magyar mestereket ezeken a vizsgákon elbuktathatják és azután egyáltalán nem lesz magyar iparosunk. Itt a fődolog az volna, hogy *a nyelvkérdés teljesen kapcsoltsassék ki a mester-vizsgákból* olyan módon, hogy mindenki olyan nyelven vizsgázzék, ahogy akar. Tagja vagyok Marosvásárhelyen a kőműves, kőfaragó és ácsmesterek vizsgáztató bizottságának, amelynek tagjai az államépítészeti főnök, egy osztálymérnök, a városi főmérnök és csekélységem. Így alkalmam volt a magyar mestereket segíteni a vizsgán és ki-
eszközölni, hogy azt magyarul tehessék le, viszont az is igaz, hogy most már Marosvásárhelyen annyira elszaporodtak, hogy egyik mester kénytelen a másiknál dolgozni napi munkát. Hangoztatni kívánom tehát, hogy az ipartestületek előtt az illető iparosok a mestervizsgát a maguk által választott nyelven tehessék le.

A Szakosztály a javaslatot Csiszár Lajos kiegészítésével elfogadja.

A közszállításokban és közmunkákban való részesedés.

Előadó: **Csiszár Lajos** építész, Marosvásárhely.

E címben levő kérdés képezi a mai egész világgazdasági válság megoldásához vezető út középpontját. Ép ezért két részre osztom Romániára való tekintettel a kérdést.

I. A mai gazdasági helyzeten a közszállítások és közmunkák által való segítség feladatának állami kötelezettsége.

II. A kisebbségek mellőzése Romániában a közmunkákból.

Minden nemzet más és más szemüvegen látja a mai általános bajok okait.

Nitti olasz miniszterelnök már a békekötésekor próféta-szerűleg megmondta, hogy a jóvátétel címen szedendő hadisars nagy bajok előidézője lesz.

A Daily-Mail szerint Londonban összeült angol pénzkori-feusok egyike a mai nagy munkahiányt: Oroszország importja és fogyasztó képességének megszűntében látta, a másik iparfejedelem szerint a baj oka Angliában az, hogy angol gyárak igen sok szövőgépet exportáltak külföldre, azok most termelésük által kiverik az angol árut az illető országból, ezért nincs most oda export. A harmadik az Oroszországban elveszített 75 milliárd aranyfrank államkölcson elmaradt kamataiban, a másik az Amerikának fizetendő háborus adósságok kamatterhében látja a bajok okát.

Németország közgazdászai a hadisarcban, a gyarmatoknak, továbbá tekintélyes területeknek, köztük értékes szénvidékének és hajóiknak elvesztésében, az országnak a lengyel-koridor által való kétfeléosztásában keresik a bajok okát.

Csehország a volt monarchia nagy vámterülete helyett leapadt fogyasztási területének és az utódállamok iparfejlesztési erőlködésének tulajdonítja ipari krízisét.

Mit mondjunk Romániáról? Románia győzött. Hadisarcot kap anyagokban, javakban. Nagy területtel szaporodott, és olyan állam lett, ahol minden természeti kincsben duskálni lehet. Mezőgazdasági produktumai export-képesek, bányatermékei között a földgáz, petroleum, arany, ezüst, vas, só, bauxit és mindenfajta kőzet tömértelen mennyiségben található. *Minden van, csak a pénztőke hiányzik Romániában, hogy lüktessen az élet.*

Vasúti hálózat, vízi út szeli át az országot. Fagymentes tengeri kikötők állanak az export rendelkezésére és az ország mégis pusztul, mintha menne vakon a bolsevizmus felé, jól-lehet munkaalkalom rengeteg lenne.

Lakáshiány van: nem építenek. Építés helyett a tulajdos orra elől mai napig a kommunizmus szégyenére a bérérték töredékéért rekvirálás címen vannak lakások eltulajdonítva.

Az utak járhatatlanok, a kavicsanyag rendes évi pótlásának több mint másfél évtized óta való elmaradása miatt. Habár a kőaléptítmények is kilazultak, általános javítás nemcsak szociális szempontból, de a polgárság járműveinek, testi épségének és életbiztonságának okából sem történik.

Az ősi járművek lassú forgalmához szabott hajdani útgörbék és hídelhelyezések miatt bekövetkező szerencsétlenségek hiába figyelmeztetnek: a halálhidakat és halálfordulókat a kormány nem alakítja át, s meg sem kísérli a rozszant útrészeket, mütárgyakat karbahozni.

A középületek állapota síralmas. Lyukas padlók, lyukas fedelek és kórhadásnak indult falrészek kiabálnak javításért.

A vasút is beteg. Aléptítményei, gördülő parkja elviseltek. A vasúti fuvardíj azonban a világon a legdrágább, annyira, hogy pld. egyes cikkek exportja a békebelinek 6–8 szorosába kerül, s ennek dacára a vasút mégis deficittel zárul.

Közmunka nagyon sok volna teljesíteni való ezen kívül is: folyók szabályozása, új vasútak, utak építése, középületek, közművek ezreinek emelése, természeti erők kihasználása végett művek létesítésének tervbe vétele. Ezer és egy alkalom arra, hogy munka teremtsék és a tétlen lakosság keresethez jusson. A tehetetlenség miatt munka helyett a városi munkás munkanélkül éhezik, vagy pedig most nyáron már közkony-

hák koldus alamizsnáján tengődik, A gazdasági krízist nálunk politikai üres blöffök, kanyargós nagy szólamok puffogó frázisaival és az adóprés szigorításával akarják gyógyítani.

Az agrárreform címen elvett birtokon a parasztság és az éhenveszésre ítélt birtokos osztály végső vonaglásban van. Az idén már a földjét sem művelheti, a föld már az adóját sem hajtja ki.

A kézműiparos és kereskedő hasonlóan keresetileg a minimumon alulra csúszott. Kereseti lehetőségének hiánya miatt szerszám gépeit vesztí el az adóárverések következtében. A kereseti hiány miatt az egész ország fogyasztása csökkent, például a cukorgyárak felére redukált répaművelés dacára sem bírják produktumaiknak még a negyedét sem értékesíteni és dumping áron adják ötodáron a külföldnek tultermésüket. Megemlítendő, hogy a baksis rendszer miatt a bel-földi cukor kétszer oly drága, mintahogy külföldön árusítják. Hasonlólag drága pld. a Romániában gyártott cement is, mely közel háromszoros árban jut az építetőhöz, mint amennyiben világárpításban kerül a cement.

Az ország élén állóknak kötelességük volna nagy beruházási kölcsön útján pozitív munkát kezdeni. Azonban az idegen tőkét kiüldözték ahelyett, hogy az országban hiányzó idegen pénzzel munkaalkalmat teremteni s ez által konszolidációt szolgálni s a bolsevizmus rémét elüldözni próbálták volna.

A városok részére ugyancsak munkaalkalmát kellene lehetővé tenni, jövedelmező közművek létesítésével.

Követeljük, hogy munkaalkalom és kereseti lehetőség teremtése végett közműveket és épületeket hozzák karba, a magán építés előmozdítására pedig adjanak komoly kedvezményt és hosszú, 30–40 éves adómentességet. Régi épületek modernné történő átalakítási munkáinál, ha az épület beépített köbtartalmára már 200 lei költség esik: adjanak szintén minimálisan 20 éves adókedvezményt.

Építőanyagra nagy vasúti kedvezményt, mely semmiesetre se legyen a háború előtti árnívó fölött!

Házujraépítés és modernné alakítás esetében a lakó részére felmondási joggal élhessen a tulajdonos, kártérítés kötelezettsége nélkül.

Az elriasztott és kivert külföldi tőke beédesgetésére mindent meg kell tenni.

A belföldi fogyasztást csakis közmunkák által és intézményes gazdasági beindításokkal lehet emelni.

A kézműiparral is kellene törődnie az államnak. Fontos volna, hogy ép a bolsevizmusnak legjobban kitett kézműiparosság láttassék el munkával. Állami szállítások lebonyolításával kellene az iparkamarákat megbizni. Bakkancs és butor, stb. szállítások, amint a régi Monarchiában a szövetkezetbe tömörült kézműiparosok nagy tömegét juttatta ki-tűnően elkészített kézi munkához: most is hasonlólag helyes volna, mert a kézzel végzett munka jobb is egyben, mint a gépi tömeggyártás, az állam pedig erősítené fenntartó polgári elemét.

Határozati javaslatom a közmunkákra nézve a következő:

Az ország konszolidációja, a belfogyasztás emelése és a közszükség érdekében a mai világháza megszüntetésére szükségesnek tartjuk:

I. a közmunkák intenzív beindítását,

a) az utak kijavítását és a mai forgalmi eszközöknek megfelelő átépítését,

b) az állami és más középületek sürgős karbáhozását,

c) lukratív rendszerű és civilizatorikus közmunkák létesítését.

II. a befektetési tőke abszolút biztonságának állami törvényekkel körülbástyázott kauteláit megteremteni és a külföldi tőke beengedését szolgálni:

a) a kommunizmus eszméjét erősítő, a tulajdon szentségét korlátozó és így a polgári termelési rendbe ütköző cselekedeteknek megszüntetését, a lakások azonnali szabaddá tételét,

b) a magánépítkezésekre 30–40 évi teljes adómentességet,

c) a Trancu-Iasi féle törvényt valóban végrehajtani, építési engedélyeknél, mindenféle hatósági díjaiknál e törvény minimális skáláit alkalmazni,

d) új építkezési vagy régi épület modernné tétele esetén

a tulajdonos részére bérlővel szemben kártérítés nélküli, törvényes felmondási jogot,

e) modernné átalakítás esetén az épület köbmétere után 200 lej átlagos minimális befektetés által 20–25 évig tartó adómentességet,

f) a kézműipar részére az állami szállításokból az iparkamarák útján részesedés nyújtását.

II. A közmunkáknál való kisebbségi sérelem.

Köteteket lehetne összeírni, hogy miként nullázták ki a magyar versenyzőket a közmunkákból és szállításokból. E károk keletkezésénél sok tekintetben mi magunk is hibásak vagyunk.

Nekünk magyaroknak nem volt s még ma sincs egyetlen oly organumunk, mely a vállalkozásokat, közmunkákat, közszállításokra megjelent hirdetéseket, felhívásokat magyarul rendszeresen közölné.

A romániai számviteli törvény elég jó, mely szerint a hivatalos lapban kell minden árlejtési hirdetésnek megjelennie. Csupán e közléseket kellene valamelyik napilapunknak figyelemmel kísérnie és hetenként 2–3-szor a gazdasági rovatban, – amint leadja a vízállás, vagy tőzsdejelentést, – ezt is hozni.

A törvény értelmében pályázatoknál a legnagyobb nyilvánosság kötelező. Az elkövetett visszaélésekre megvan a törvényben a kellő szakasz a retorzióra.

Meg kell jegyezni, hogy a pályázatokon az iparosok részére sok kedvezmény van, mely célból ajánlatos volna, hogy a magyar iparosság is álljon össze szövetkezetekbe. Így pályázva a közmunkákra, magáncéggel szemben 5%, külföldivel 10–25% árelőnyben részesülne, garanciát pedig 5% helyett csak 3%-ot kell letennie. Ezt az előnyt törvény mondja ki s a munkáltató hatóságnak respektálnia kell és respektálja is.

Magyarságunk kára onnan is van, hogy iparosaink egyrészt nem ismerik a román nyelvet, másrészt nem volt, aki felvilágosította volna az itteni közmunka-kiadások törvényes szabályairól. E miatt aztán magyar iparosaink sok

kárt szenvedtek, mert a dolgok nem ismerése és a közszállításokat rendszeresen közlő magyar organum híjján, el voltak zárva a pályázási lehetőségektől.

Nagyszébenben 7–8 éve volt egy 3 nyelven megjelenő közmunka pályázati értesítő, de rövid idő alatt részvétlenségben kimult.

Magyar lapszerkesztőket többször kértem fel közmunka-árlejtések állandó rovatának megindítására, de az volt a felelet mindig, hogy erre nincs ember, mert az nagy munka. Pedig a lapnak nagy keresletet biztosítana. Csak gépies dolog az egész, románul tudó ifjú egyén megtudná csinálni a kivonatolásokat.

Sajnosan kell kijelentenem, hogy napilapjaink „Ipari rovata” nem sokat ér, mert az ott közlésre kerülő dolog sem nem magyar ügy, sem nem ipari meritum. Ha leírja az itt vagy amott történő iparosbankettek bombaszt szónoklatait, azzal még nem lehet a tejbe aprítani.

Az árlejtési feltételeket kell ismernie minden iparosnak, melyek igen szigorúak itt Romániában. Ugyanis mindenik pályázónak, aki még annak a hivatalnak nem dolgozott: igazolnia kell iparkamarai bizonyítvánnyal szállítóképességét és azt, hogy képesített iparos. Én magam láttam esetet magyar iparosokkal, akik megjelentek árlejtésen egy szó román nyelvtudás és egyéb pályázati főkellék ismerete nélkül. Igen csodálkoztak, hogy sérelem esett rajtuk. A bizottság pedig a legjobb akarat mellett sem segíthetett magyarjainkon. Ajánlatot sem adhattak be. Hiába igazoltam megfelelő voltukat és kértem, hogy utólag fogják majd a bizonyítványt pótolni: a törvény előírásától a bizottság nem térhetett el bármennyire is tárgyalt arról, hogy tegyen valamit.

Amikor kijátszák és pedig hatósági segédlettel román pályázók előnyére a magyar iparos pályázót: ez már politika és panama!!! Ha bizonyítvány és minden rendben volt: a képviselők segíthetnek feltétlenül a sérelmen, közbenjárással, vagy interpellációval. Kérhetik a panamaügyben a Ház asztalára a vonatkozó doszárt.

Csak egyetlen kijátszás felkavarásának esete legyen a formák és törvények paragrafus görbéin az illető képviselő által kellőleg, tárgyilagosan kisebbségiizmentesen kiszel-

lőztetve, az összes minisztériumokban óvakodni fognak pályázati csalás által a kisebbségek kinullázásától.

Engem nem ért soha kisebbségi sérelem a pályázatoknál, azonban mint említém, másokról bőven tudok eseteket. E sérelmek azonban jórészt a szabályok tudásának hiánya miatt állhattak elő.

III. Határozati javaslatom a szállítások ügyében:

a) A közmunkák és szállításoknak a hivatalos lapokban megjelent összes hirdetésait magyar nyelven a legfürgébb és az életnek legmegfelelőbb módon közölje a Párt hivatalos lapja.

b) Amennyiben közmunkákból vagy szállításokból való jogtalan kizárás címen magyar iparost sérelem érne: a Párt parlamenti csoportja a törvényes eljárást a legnagyobb energiával és céltudatossággal tegye meg.

A Szakosztály az előadó javaslatát egyhangulag elfogadja.

*

Gyárfás Elemér elnök:

— Befejeztük az ipari kérdések tárgyalását. Legyen meggyőződve az egész iparosság és annak jelenlevő képviselői, hogy úgy én a magam részéről, mint a párt egész parlamenti csoportja, teljes tudatában vagyunk annak, hogy milyen nagy gondot kell fordítanunk a magyar iparosság minden ügyére. Ezért helyezett a párt nagy súlyt arra, hogy a magyar iparosságnak a parlamentben a párt keretein belül képviselője legyen és nagy nyereségünk és nagy szerencsénk, hogy olyan kiváló embert sikerült megnyernünk, mint Szabó Béni képviselő urat, akit a csoport minden tagja a legerőteljesebben igyekszik támogatni az iparosság érdekeinek előmozdításában. Meg vagyok győződve, hogy az előbbi nézeteltérés, amely a körül forgott, hogy a magyarság ereje a városok ipari életében, vagy a falvak életében lüktet, nem lényeges, és csak félreértésen alapul. Kétségtelen, hogy a magyar iparosoz-

tálynak nagy hivatása van a magyarság nehéz kisebbségi sorsában, mert sajnos a lateiner-osztály mindinkább elveszti vezető szerepét és azt az iparos- és kereskedőosztálynak kell átvennie.

Szűcs Kálmán ipartestületi elnök, Szatmár:

— Mielőtt bezárnánk az ipari ügyekre vonatkozó kérdések megvitatását, szükségesnek tartom, hogy nagy általánosságban hozzászóljak a kérdéshez és összegezzem a véleményeket a következőkben:

Az egyes ismertetések föltárták a kisiparosság érvényesülési lehetőségeit, kívánságait, sérelmeit. Nagyon fontos kérdésnek, talán legfontosabbnak tartom *a jövő iparosgenerációnak nevelését*, amelyről Csiszár előadó úr olyan helyesen beszélt. A magam részéről is azt az álláspontot képviselem, hogy a Magyar Pártnak nagyon intenzíven kell foglalkoznia ezzel a kérdéssel. Intenzíven kell foglalkoznia, mert már is mutatkozik az a jelenség, hogy a jövőben a magyarság nagy része ebben az osztályban fog foglalkozást találni magának. Már kezd betelni a mértéke az intellektuális pályán levőknek és most már a többségi nép részéről is mindinkább foglalják el az ipari posztokat is. Az intellektuel pályák meg vannak szorítva a kisebbségiek részére; mind kevesebb a lehetősége annak, hogy magyarok közhivatali pályákra bejuthassanak és ott el tudjanak helyezkedni, hasonlóképpen kevesebb a lehetősége a magyar orvosok, ügyvédek megélhetési érvényesülésének is. A magam részéről úgy gondolom, hogy úgy oldható meg a kérdés, – amint Szabó Béni érintette – hogy az intellektuel pályákra csak a legtehetségesebbek irányíttassanak. Most, amikor látjuk, hogy az iskolák működése annyira meg van szorítva, amikor számukra nem adják meg, vagy újból elveszik a nyilvánossági jogot, s amikor egyik-másik iskolában csupán 50–80 növendék van, akkor ezek az iskolák, azok egyrésze, a leghelyesebben úgy töltheti be hivatását, ha – amint Csiszár Lajos úr is megjegyezte, – átalakul és az ifjúságot az ipari pályákra készíti elő. Kellően elő kell készítenünk és anyagilag támogatnunk kell a jövő magyar iparososztályt. Iparosokat és kereskedőket kell nevel-

nünk s meg kell adnunk számukra a lehetőséget az országban való tanulásra és a külföldön való továbbképzésre, mert másképp nem lesz a magyarságnak gerince és elpusztul. Azokat a helyeket és feladatokat, amelyeket eddig az intellektuelpályán levők töltöttek be, a jövőben a kisebbségi sors várható helyzete mellett az iparosoknak és kereskedőknek kell betölteniök. Ezt a szerepet csak úgy fogják betölthetni, ha képzetek, intelligensek lesznek és tudatában vannak fajiságuknak, azoknak a követelményeknek, amelyeket velük szemben felállít a magyarság. Kérem, hogy az egyházak és maga a Magyar Párt ide koncentrálják minden erejüket, hogy olyan magyar középosztály jöjjön létre, amely áldozatkész, szereti fáját és áldozatot tud hozni. Ezt kívántam megjegyezni és köszönetemet fejezem ki az előadónak nagyszerű előadásaikért.

Gyárfás Elemér:

Mindnyájan magunkévá tesszük a felszólaló úr szavait és teljes tudatában vagyunk annak, hogy milyen fontos a magyarság szempontjából az iparos-nemzedék nevelése.

A pénzügyi válság, a tőkehiány és a kamatlábpolitika.

Előadó: **Dr. Gyárfás Elemér** szenátor.

Előző évi nagygyűléseinken – 1926-ban Gyergyószentmiklóson és 1928-ban Székelyudvarhelyen – behatóan foglalkoztunk azzal a súlyos pénzügyi válsággal, mely a mai Románia megalakulása óta állandóan tart s az utóbbi években az általános középeurópai válság hatása alatt folyton erősbbödik.

A válság kiinduló oka az volt, hogy a megnagyobbodott Románia nem találta meg a helyes pénzügyi politika útját, sőt az ország pénzügyeinek irányítása 1922. óta annak a gyökerében elhibázott koncepciónak befolyása alá került, melyet Brătianu Vintilla volt pénzügyminiszter képviselt és erőltetett minden nehézségek dacára, az ország kiszámíthatatlan kárára.

Előző évi nagygyűléseinken e problémákkal foglalkozva, világosan megjelöltük – mindkét alkalommal egybehangzóan – ezekre vonatkozó álláspontunkat s rámutattunk arra, hogy az ország pénzügyi helyzetének javulására gondolni sem lehet addig, míg a külföldi tőke igénybevételével a kormány meg nem teremti a leu stabilizációját és el nem hártja saját útjából mindazokat az akadályokat, melyeket önmaga torlaszolt oda a külföldi tőke ellen hozott barátságtalan intézkedéseivel.

Négy évvel ezelőtt e kívánságunk hangoztatásával még jórészt egyedül állottunk. Két évvel ezelőtt már magáévá tette azt a közvélemény oroszlánrésze; csupán az immár felismert célhoz vezető utakra nézve voltak nézeteltérések.

Ma az a feladatunk, hogy szilárdan állva eddig elfoglalt elvi álláspontunkon, megvizsgáljuk azt, hogy a bekövetkezett események s a megtett intézkedések mennyiben oldották meg

a kijelölt problémákat s hogy a mai helyzet milyen további igényeket támaszt s milyen fejlődési lehetőségeket nyújt az egész ország s benne a magyar kisebbség számára.

A stabilizáció.

A székelyudvarhelyi nagygyűlésen két évvel ezelőtt adatokkal mutattuk be, hogy az elhibázott pénzügyi politika következtében milyen nagy nehézségek akadályozzák az akkor már parancsoló szükségként felismert stabilizáció tető alá hozatalát s az országnak mily nagy áldozatokat kellett már addig is meghoznia pusztán annak érdekében, hogy a külföld e kérdésben egyáltalában hajlandó legyen kormányunkkal érdemleges tárgyalásokba bocsátkozni.

A bekövetkezett események megmutatták, hogy e célra az anyagi áldozatok nem voltak elégségesek, hanem személyi áldozatok is szükségessé váltak: távoznia kellett az ország éléről annak a kormánynak, mely barátságtalan intézkedéseivel eljátszotta a külföldi tőke bizalmát.

Az 1928. novemberében kinevezett Maniu-kormány legelső feladatának tényleg a stabilizáció megteremtését tekintette, ennek érdekében a tárgyalásokat a kormányralépés után nyomban megindította s ezeket sikerült is pár hónap alatt eredményesen befejeznie. A stabilizációt megteremtő nemzetközi szerződések parlamenti tárgyalása alkalmával azonban nem hallgathattuk el azt, hogy a szerződések *igen súlyos és terhes felételek mellett* tudták csak biztosítani Románia számára a külföldi tőkének s a nyugati államok jegyintézeteinek a stabilizációhoz elengedhetetlenül szükséges támogatását.

Szenátusi beszédemben kiemeltém, hogy e tranzakciót összehasonlíthatatlanul előnyösebb feltételek mellett lehetett volna megkötni akkor, mikor a megnagyobbodott s minden gazdasági erőforrással bőségesen ellátott Románia az európai államok új rendjében elhelyezkedett; aránylag kedvező feltételek mellett lehetett volna megkötni még akkor is, mikor a többi utódállamok szilárd alapokra helyezték saját pénzügyiségüket; igen nagy mulasztás volt ezt arra az időpontra halasztani, mikor már az egész európai piac a háborus tartozások likvidálásából folyó súlyos gazdasági válság hatása alá került s egészen megbocsáthatatlan eljárás volt, hogy megfelelő

atmoszféra előkészítése helyett, az előző kormány irritálta, sőt egyenesen provokálta a külföldi tőkét szűklátkörű, kapzsi és makacs intézkedéseivel.

E késedelemnek s az elkövetett hibáknak következményeképpen írt elő a külföld a stabilizációs szerződésekben olyan súlyos feltételeket, melyeket a román kormánynak a stabilizáció elsőrendű fontosságánál és sürgősségénél fogva az adott helyzetben, sajnos, mégis vállalnia kellett.

E nehéz feltételek természetesen éreztetik s még sokáig éreztetni fogják hatásukat az ország gazdasági életében. Ennek dacára felbecsülhetetlen előnyt jelent gazdasági helyzetünk orvoslása szempontjából a stabilizáció létrejötte. Az a körülmény, hogy a leunak aranyban kifejezett mai értéke a nyugati jegybankok garanciája alatt áll, lehetővé teszi, hogy végre pontos számvetéseket csinálhassunk, ami viszont előfeltétele a gazdasági helyzet megjavításának.

Stabilizáció nélkül gondolni sem lehetett normális gazdasági viszonyokra, mert hiszen minden számvetés a levegőben lógott s egy szélfuvástól összeomolhatott.

A stabilizáció azonban egymagában még nem hozott sem a gazdának vevőt, sem az iparosnak megrendelőt, sem a kereskedőnek vásárlót, sőt valamennyire rá nehezedett azoknak az áldozatoknak súlya, melyeket az országnak a stabilizáció megteremtése érdekében meg kellett hoznia.

Ma e nagy erőfeszítés súlya alatt szenved egész gazdasági életünk s ma már az a probléma, hogy kibírja-e a reá nehezedő terheket.

Gazdasági életünk irányítóira tehát az a feladat hárul hogy az ország teherbíró képességének bölcs mérlegelésével akként tegyék meg intézkedéseiket, hogy az ország kibírja a terheket s össze ne roppanjon alattuk.

A stabilizáció és a Banca Naționala

A stabilizációt tető alá juttató külföldi tőkecsoportok egyik legelső, legfontosabb és talán legsúlyosabb feltétele volt az, hogy a román állam jegyintézete, a Banca Naționala, előírásaiknak megfelelően átszerveztessék. Ezért a stabilizációs törvények integráns kiegészítő részét képezi az a nemzetközi egyezmény, mely a leu stabilitását garantáló külföldi tőke-

csoportoknak a Banca Naționala szervezetére és jövő működésére vonatkozó kikötéseit tartalmazza s amelynek értelmében a jegyintézet alapszabályai és ügykezelése gyökeresen átszerveztettek, s műveleteinek jellege pontosan körülíratott.

Az egyezmény lényegesen korlátozza az államnak s a mindenkori kormányoknak a jegyintézet vezetésére eddig gyakorolt befolyását, úgyszintén elejét veszi annak is, hogy a jegyintézet egy kisebb tőkecsoport kizárólagos befolyása alá kerülhessen.

Messzemenő és igen szigorú rendelkezéseket tartalmaz az egyezmény a Banca Naționala likviditásának biztosítására és pontosan körülírja az erre szolgáló eszközöket, melyek közül különösen kiemelendők az alábbi rendelkezések:

a) A Banca Naționala által az állam részére nyújtott hitelek fokozatosan 4 milliárd leire redukáltatnak,

b) körülbelül 4–5 milliárd leit az állam a felvett külföldi kölcsönből arra fordít, hogy átvegye a Banca Naționala tárcájából azt az anyagot, amely elégtelen likviditást mutat,

c) a Banca Naționala által különböző hitelintézeteknek, u. m. a Cooperatíváknak, a Banca Poporalának, a Creditul Industrialnak, stb. nyújtott immobil hitelek szintén likvidáltnak akként, hogy az állam a stabilizációs kölcsönből közvetlenül nyújt hitelt ezeknek az intézeteknek abból a célból, hogy ezzel a Banca Naționalánál fennálló tartozásaikat kifizethessék.

Mindezek az intézkedések, valamint az előírás szerint módosítandó alapszabályoknak ama rendelkezései, hogy a Banca Naționala közgyűlésein egy-egy részvényes – az államot is beleértve, mely az alaptőkének legfeljebb 10%-át tarthatja kezében – legfeljebb 20 szavazatot gyakorolhat, arra vannak hivatva, hogy a Banca Naționalát a többi jegyintézetek színvonalára emeljék, megszüntessék azt a jelenlegi helyzetet, midőn annak tőkeforrásait túlnyomó részben az állam s a vele kapcsolatos intézmények vették igénybe és ezeket az ország egész gazdasági életének szolgálatába állítsák.

A tapasztalat fogja megmutatni, hogy e nemzetközi egyezmények feltételeit mennyiben sikerül gyakorlatilag megvalósítani s hogy az átszervezett jegyintézet megfog-e

felelni a várakozásoknak és betudja-e tölteni azt a szerepet, melyet az egyezmény megkötői neki szántak.

A Banca Naționala hitel- és kamatpolitikája.

A stabilizációs egyezmények megkötése után a Banca Naționalara hárult az a feladat – melyet eddig a kormány igyekezett az állam egyéb tőkeeszközeivel jól-rosszul megoldani – hogy a leunak a stabilizációs egyezményekben megállapított arany-kurzusát minden hullámmal szemben *állandó paritáson tartsa* s e célból az általa kibocsátott bankjegyek erőteljes fedezetéről gondoskodják, aranyban és aranyértékű devizákban.

Rövidesen beigazolást nyert, hogy az előző kormányok által gyakorolt állami intervenciós vásárlások nélkül a Banca Naționala az általa a stabilizáció időpontjában alkalmazott 6%-os kamatláb mellett e feladatnak nem tud megfelelni s emiatt a stabilizációt közvetlenül követő első negyedéven belül a Banca Naționala e cél érdekében kénytelen volt a saját kamatlábát 6%-ról ugrásszerűen felemelni 7, 8, majd $9\frac{1}{2}$ %-ra s azóta sem sikerült e kamatlábnak lényeges leszorítását elérni, úgy, hogy az ma is még 9%.

Ha figyelembe vesszük, hogy a hivatalos bankkamatláb a folyó év közepén New-Yorkban $3\frac{3}{4}$ %-ról $2\frac{1}{2}$ %-ra szállt le, Berlinben 4%-ra, sőt az utódállamokban is, Budapesten és Belgrádban $5\frac{1}{2}$ %-ra és Prágában már 4%-ra sikerült csökkenteni a jegyintézet kamatlábát, anélkül, hogy ez az alacsony kamatláb e szintén még a háború utókövetkezményeivel küzdő államok pénzegységének értékét és stabilitását veszélyeztette volna, úgy könnyen megítélhető, milyen hátrányos helyzetben van ma is még Románia, mely e kamatlábak közel kétszeresét, a 9%-ot, kénytelen még mindig fenntartani, azért, hogy e magas kamatlábbal idevonzzon és itthon tarthasson annyi devizát, amennyire elengedhetlen szüksége van a leu árfolyamának a megállapított színvonalon való fenntartása érdekében.

Ez a sajnálatos és rendkívül hátrányos jelenség bizonyítja egyfelől azt, hogy milyen súlyos rombolást vitt végbe az eddigi elhibázott pénzügyi politika az ország külföldi hitele szempontjából, de dokumentálja emellett azt is, hogy

a leunak az az árfolyama, melyen a stabilizáció történt s amely árfolyamot a Brătianu Vintila kormánya az utolsó években az állam pénzügyi eszközeinek mélyrenyuló igénybevételeivel és legnagyobb megfeszítésével tudott csak mesterségesen fenntartani, ténylegesen sokkal magasabb volt annál az értéknél, melyet a leu a stabilizáció időpontjában belértéke és vásárló erejénél fogva tényleg képviselt. Ha presztizs szempontok és egyéb érdekek nem akadályozták volna, úgy a kormánynak a stabilizációt nem az akkori névleges, de csupán mesterséges eszközökkel elért és fenntartott árfolyamon kellett volna megcsinálnia, hanem ennél lényegesen alacsonyabban s ez esetben ma nem kellene az ország egész gazdasági életének a 9%-os kamatlábnak immár második éve való fenntartásával ilyen horribilis áldozatokat hoznia az árfolyam biztosítása érdekében.

Mindezt nem kritika okából, hanem fölvilágosításképpen kell itt leszögezni. A közvéleménynek tudnia kell azt, hogy – eltekintve a politikai események okozta megrázkodtatások ugyancsak fölülte káros hatásaitól – a Banca Naționala a mai 9%-os kamatával járó súlyos terheket azért kell hordoznia, hogy kiegyenlítődjék az a különbség, mely a leunak a stabilizációkor alapul vett mesterséges árfolyama és tényleges értéke között annakidején fennállott és részben ma is fennáll.

A Banca Naționala *kamatpolitikáját* tehát e diszparitás eltűnéséig ez a kényszerűség írja elő.

A Banca Naționala *hitelpolitikája* – a nemzetközi egyezmények által előírt gyökeres átszervezés dacára – lényeges változáson nem ment oly mérvben keresztül, hogy ennek hatásai a gazdasági életben gyakorlatilag érezhetők volnának.

Számokban kifejezve nem emelkedett, sőt csökkent az az összeg, mellyel a Banca Naționala az ország gazdasági életét táplálja, amennyiben váltótárcája 10 milliárdról 8 milliárdra szállott alá.

A számszerű csökkenés dacára a Banca Naționala váltótárcájának strukturája jelentősen megváltozott. Egészen eltekintve az állam által igénybevett Összegek egy részének visszafizetésétől, sikerült a lefolyt másfél év alatt e tárcából kiküszöbölni – sajnos az állam terhére – az immobil anyagnak jelentős részét s azt egészséges üzleti anyaggal helyette-

síteni. Természetesen erre vonatkozó számszerű adatok a nyilvánosságnak nem állanak rendelkezésre, de talán nem tévedünk, ha kb. 4 milliárdra becsüljük azt az immobil anyagot, mely a stabilizáció óta a tárcából elimináltatott. Ha emellett még figyelembe vesszük, hogy egyfelől a magas kamatlábra, másfelől az eddig politikai és hasonló érdekközösségi alapon élvezett összeköttetések megszüntére való tekintettel a jegyintézethez visszafolyt a korábban 6% mellett a bukaresti privilegizált intézetek által igénybe vett összegek jelentős része, úgy érthető, hogy mi okozta a jegyintézet váltótárcájának 8 milliárdra való csökkenését, annak dacára, hogy a tapasztalat szerint a Banca Naționala a hitelek engedélyezésénél aránytalanul előzékenyebben jár el ma, mint korábban tette.

A hitelek engedélyezésénél tapasztalt eme elvitázhatatlan előzékenység a kisebbségi s különösen *a magyar jellegű intézetekkel szemben azonban még mindig messze alatta van annak, amit az egyenlő elbánás elve alapján joggal igényelhetnénk.* A magyar jellegű erdélyi intézeteknek pár év előtt még összesen csak 26 milliót kitevő visszleszámitolási hitele a múlt 1929. év végéig 269 millióra emelkedett s ma valószínűleg már félmilliárd körül jár. Ez kétségtelenül jelentős előrehaladás, melyet nem lehet elvitatni s amelynek jelentőségét lebecsülni annyi volna, mint lebecsülni annak a céltudatos munkának és lankadatlan erőfeszítésnek értékét, mellyel ezt az eredményt oly sok- nehézség között elérnünk sikerült. Ez az összeg azonban még mindig elenyészően aránytalan azzal a támogatással szemben, melyet más jellegű intézetek élveznek a Banca Naționalától s az egész közgazdasági életre jótékony hatását csak akkor érezhetné, ha a jegyintézet kamatlábjának legalább 6%-ra való leszállása mellett, az általa rendelkezésre bocsátott összegeket ugyanebben az arányban olcsóbban lehetne a gazdasági termelés rendelkezésére bocsátani.

Az a szigorú ellenőrzés, melyet a stabilizációs szerződések a Banca Naționala likviditása érdekében létesítettek, ugyancsak hátrányosan befolyásolja a jegyintézet hitelpolitikáját. A nyugati jegybankok mintájára a stabilizáció óta a Banca Naționala is lehetőleg csak *a kereskedelmi anyag esz-*

komptálására szorítkozik, mely körülmény olyan túlnyomóan mezőgazdasági jellegű s aránylag még alacsony gazdasági fejlettségű államban, mint Románia, jelentős diszparitást okoz a kereskedelmi anyag és hitelintézeteink váltótárcájának oroszánrészét kitevő mezőgazdasági anyag kamatlábát illetően. További fontos feladat lesz e hátrány megszüntetése vagy legalább mérséklése.

A költségvetés egyensúlyba hozatala.

A stabilizációs nemzetközi egyezmények legfontosabb és legszigorúbb rendelkezései azok, melyek drákói eszközökkel igyekeznek a nemzetközileg garantált stabilizáció érdekében megteremteni *az állami költségvetés egyensúlyát*, melynek állandó deficitjei okozták köztudomás szerint a leu értékének lezuhanását és folytonos ingadozását.

Az egyezmények konstatálják, hogy az 1928. évi zárszámadás is még kb. 4 milliárd lei deficittel fog zárulni s mint-hogy a költségvetés gyökeres átdolgozására az idő rövidsége nem adott lehetőséget, az 1929. évi költségvetés eme hiányát a kormány azzal igyekezett kiküszöbölni, hogy a stabilizációval egyidejűleg 20%-os, majd ezt követőleg 1929 júliusban további 10%-os általános adóemelést hozott be.

Emellett az egyezmények szoros előírásokat tartalmaznak a költségvetés elkészítése, a kiadások felhasználása és kiutalása, a jövedelmek beszedése s általában az egész pénzügyi igazgatás tekintetében, melyre vonatkozólag a külföldi tőkecsoportok által a Banca Naționalăhoz delegált külföldi szakértő – eddig *Charles Rist*, most Roger Auboin – messzemenő befolyást és ellenőrzést biztosító jogkört nyert azáltal, hogy az államnak mindezen pénzügyi műveletei a Banca Națională útján vagy ennek közbejöttével bonyolítandók le.

Nyilvánvaló, hogy a költségvetés egyensúlyba hozatala nélkül célját veszíti és illuzóriussá válik az az egész erőfeszítés, melyet az ország a stabilizáció megteremtése érdekében kifejtett. Érthető tehát a kormánynak az a törekvése, mellyel a költségvetési egyensúlyt tűzzel-vassal biztosítani igyekezett és igyekszik, sőt, bár elvileg elfogadhatatlan, de gyakorlati szempontból érthető volt az is, hogy a kormány az első kényszerhelyzetben e költségvetési egyensúly érdekében az adó-

emelés kétélű fegyveréhez nyúlt. Mindazok az intézkedések azonban, melyek azóta e célból fogamatba vétettek, merőben elhibáztak voltak és részben ma is láthatóan, éppen ellenkező eredményekre vezettek.

Az 1929. év elején leghatározottabb ellenzésünk dacára kimondott adó-emelés következményei meg kellett volna, hogy győzzék a kormányt ennek az eszköznek teljes hatálytalanságáról, mert az 1929. év első felében a hivatalos kimutatás szerint a 20%-os adóemelés dacára kevesebb volt az állam bevétele, mint az előző év első felében e 20%-os emelés nélkül, ami világosan mutatta, hogy az adózó közönség eljutott a teherbíró képesség legszélső határáig. A megoldás tehát egyedül csak a költségvetés kiadási tételeinek mérséklésében lett volna keresendő. El kell ismerni, hogy a költségvetésnek jelentős része s különösen a külfölddel szemben fennálló tartozások kamatai és törlesztési részletei – melyek annak közel $\frac{1}{3}$ -át feleméztik, nem redukálhatók, sőt folytonosan emelkedő tendenciát mutatnak. Ugyancsak nehezen csökkenthetők azok a tételek is, melyek belföldi kötelezettségeket és szerzett jogokat érintenek. Ennek dacára azonban egyéb tételeknél energikus kézzel jelentős redukciónak kellett volna eszközölhető s másfelől az állam jövedelmei az adózó közönség megterhelhetése nélkül nagymértékben emelhetők lettek volna e gazdag ország kiszámíthatatlan értékű állami javainak megfelelő kihasználása által. Igazságtalanság volna el nem ismerni, hogy ez utóbbi irányban dicséretreméltó kísérlet történt, mely azonban alig ment tovább az eddigi hibák felismerésénél és gyakorlatilag alig érezte hatását.

Más eszközök hiányában, illetve a fentti eszközök nem kellő igénybevétele miatt, a pénzügyi kormányzat folyó évben a költségvetés egyensúlyba hozatala érdekében nem talált más módot, mint *a köztartozások legkönyörtelenebb behajtásának erőltetését*, ami végeredményében számos értékes adóalany megsemmisítését vonta máris maga után.

Különösen kifogásolnunk kell, hogy amidőn ilyen áldozatok és erőfeszítések dacára sem látszik biztosítottnak a költségvetés egyensúlyba hozatala amiatt, mert annak terhei meghaladják az adófizetők teljesítőképességét, ugyanakkor a kormány számos külön törvénnyel másodlagos célokra s az

állami költségvetésen kívül eső, u. m. autonom hatáskörben való felhasználás céljából egész sorozatát létesítette az újabb póttadóknak, taxáknak és illetékeknek.

A legsúlyosabb aggodalommal kell látnunk, hogy e túltengő fiskálítás – melynek súlya természetesen legeránytalanabban az amugy is mostoha sorsban élő s a védekezésre kevésbé felkészült magyar kisebbségre nehezedik – miként pusztít el termelő existenciákat s miként gátolja és nehezíti a produktív gazdasági munkát, anélkül, hogy a kitűzött cél – a költségvetés egyensúlyozása – biztosítottak volna tekinthető.

A belföldi tartozások kifizetése.

Az előző kormányok a költségvetéseket és zárszámadásokat csak úgy tudták egyensúlyban tartani, hogy *egyszerűen nem tettek eleget fizetési kötelezettségeiknek*. A stabilizáció nehézségei megmutatták, hogy milyen kiszámíthatatlan kárt okozott a *külföldi* tartozások kamatainak és törlesztési részleteinek kifizetésében való pontatlanság és makacs késedelmeskedés.

Mindegyikünk saját tapasztalatából viszont szomorú, sőt tragikus példákat tudna fölhozni arra, hogy milyen súlyos következményekkel járt az előző kormányoknak ez az eljárása a *belföldön* is. Virágzó vállalatok pusztultak el és értékes existenciák mentek tönkre pusztán azért, mert az állam nem tett eleget velük szemben vállalt szerződéses kötelezettségeinek s hatalmi szóval magát törvényen kívül helyezve, megfosztotta őket attól az elemi joguktól, hogy követeléseik behajtásáról birói úton gondoskodhassanak.

Éppen ezért legutóbbi nagygyűlésünknek egyik fontos követelése volt az, hogy az állam e belföldi tartozásait saját állampolgáraival szemben is pontosan egyenlítse ki.

El kell ismernünk, hogy a stabilizáció s a kormánynak erre alapított pénzügyi politikája elvileg e tekintetben is javulást hozott, amennyiben e belföldi tartozások is fölvétettek a költségvetésekbe, sőt az államvasút ezeknek jelentős részét ki is egyenlítette. E tekintetben tehát – elvileg s részben gyakorlatilag is – eredményről számolhatunk be, azonban éppen az az ellenőrzés, melyet a stabilizációs egyezmény

nyek értelmében a Banca Naționala az állami kiadások utalványozására gyakorol, e tekintetben újabb fennakadásokra adott okot, oly mértékben, hogy nemcsak az állam szállítói, hanem még az állam tisztviselői és nyugdíjasai is helyenként és időnként, hónapokon keresztül hasztalanul várták az őket megillető összegek kifizetését.

E kérdés végleges megoldására irányuló követelésünket tehát jövőre is fenn kell tartanunk és teljes eréllyel kell képviselnünk.

A külföldi tőke közreműködése.

Az előző kormányzat elhibázott pénzügyi politikájának egyik alapvető tévedése volt az a koncepció, mely úgy az állam-, mint a magángazdaság rekonstruálásának egész munkáját az ország saját gazdasági erőiből – „*prin noi inșine*” – akarta volna elvégezni. Ez a koncepció szülte azokat a barátságtalan intézkedéseket, melyek valósággal elriasztották tőlünk a külföldi tőkét s azt kizárták gazdasági életünkéből. Legutóbbi nagygyűlésünk ezért erőteljes szóval követelte ezeknek az intézkedéseknek hatályon kívül helyezését, ami a stabilizációval egyidejűleg s ezt követően jórészt meg is történt.

Ma már a multé a hirhedt Comisia Specială Economică; megszűntek a működési és tőkeemelési engedélyek, melyek előírták, hogy az egyes vállalatok alaptőkéjében és vezetőségében milyen arányú többséget kell alkotniok a belföldieknek; a kormány egész sorozatát módosította azoknak a törvényeknek, melyek lehetlenné tették vagy akadályozták a külföldi tőke részvételét állami vállalatokban és állami javak kihasználásában és viszont számos új intézkedés biztosít a külföldi tőkének nemcsak teljes egyenlőséget, hanem bizonyos vonatkozásban még előnyöket is.

Sokkal könnyebb azonban a bizalmat elveszíteni, mint az elveszített bizalmat visszaszerezni s mindezek az intézkedések – melyekkel programmunknak egyik sarkalatos része nyert teljesülést – nem voltak még elégségesek ahhoz, hogy a külföldi tőke bizalmatlanságát oly mértékben eloszlássák, hogy ez ismét számottevő mérvben bekapcsolódjék az ország gazdasági termelő munkájába.

Az a külföldi kölcsön, melyet a jelenlegi Maniu kormánynak a stabilizáció alkalmával lekötnie sikerült, még a stabilizációval kapcsolatosan előírt feladatok megoldására is csak úgy volt elégséges, hogy egyidejűleg még a nagy svéd gyufa-koncernnek átadta a kormány a szomszédos államok mintájára a gyufa-monopoliumot. A magángazdaság alimentálására e kölcsönből semmit sem lehetett fordítani, sőt az elengedhetetlenül szükséges állami beruházások céljára is más tőkeforrásokról kellett gondoskodni, ami mind a mai napig még csak igen kis részben nyert megoldást.

Egészében megoldatlan még mindig a külföldi tőkének megszerzése a magángazdaság terheinek csökkentése és produktivitásának emelése érdekében.

E tekintetben a jelenlegi, parasztpártinak nevezett kormány legelső és legfőbb törekvése az volt, hogy a mezőgazdaság részére szerezzen a külföldről elfogadható feltételek mellett nagyobb összegű kölcsönt s ezért nyomban a stabilizáció tető alá juttatása után egyik kormánydelegáció a másik után utazott e célból a külföldre. E delegációk által szerzett információk hatása alatt alkotta meg a kormány 1929 nyarán *a mezőgazdasági hitelintézetről* és *a földhitelintézetekről* szóló törvényt, melynek éppen az lett volna a célja, hogy az abban nyújtott relativ biztonság és számos rendkívül értékes kedvezmény vonzerőt gyakoroljon a külföldi tőkére. Ennek dacára az azóta lefolyt esztendő alatt sem sikerült a kormánynak a külföldről megszereznie a szükséges tőkét e mezőgazdasági hitelintézet számára s ugyanígy sikertelenek maradtak azok a fáradozások is, melyeket más kormánydelegációk fejtek ki a külföldön azért, hogy a *szövetkezetek hitelellátása* s egyes *állami vállalatok kihasználása* vagy *létesítése* érdekében megfelelő kölcsönöket lehessen felvenni.

Külföldi tőke hiányában a legegészbőben sürgős és politikai szempontból is kényelmetlenné váló problémák megoldására a kormány szurrogátumokkal próbálkozott. Ilyen volt az u. n. *Creditul Ipotecar Transitoriu* (Átmeneti Jelzálogintézet), melynek keretében külföldi tőke helyett az állam garanciájára a bukaresti nagy bankok – tehát valójában maga az állam – átvették a bukaresti háztulajdonosok immobil jelzálogos tartozásait, hogy ezeket megkímélik a

tartozások felhajtásától. Hasonló megoldással kísérleteznek most az ugyancsak immobillá vált mezőgazdasági kölcsönök egy részének likvidálása, helyesebben az állam által való átvétele érdekében.

Mindezek a kísérletezések azonban a problémát megoldani nem tudják s a súlyos gazdasági válság tovább szedi áldozatait, mindaddig, míg az ország általános politikai helyzete, a közállapotok konszolidációja, az igazságszolgáltatás színvonala s az államháztartás rendezettsége együttesen meg nem teremtik azt a bizalmát a külföldnek, mely elengedhetetlen előfeltétele a külföldi tőke számottevő mértékben való bejövetelének és a termelő munkával való közreműködésének.

A kifejtettek alapján az ország általános pénzügyi helyzetére vonatkozó kívánásainkat a következőkben foglalhatjuk össze:

1. Megállapítjuk, hogy az általunk már hosszú évek óta sürgetett stabilizáció csak igen súlyos és terhes feltételek mellett volt végre megköthető az előző kormányok mulasztásai és taktikai hibái következtében.

2. Megállapítjuk, hogy az ország jegyintézetének nem megfelelő szervezete és joggal kifogásolható működése tette szükségessé azt, hogy a stabilizációs szerződésekben nemzetközi követelésként állíttassék föl a Banca Naționala átszervezése s működésének ellenőrzés alá vétele. Bár elvileg a jegyintézetre vonatkozólag stipulált eme kikötések kétségkívül helytállóak, mégis súlyos aggodalommal kell látnunk, hogy ezeknek szigorú foganatbavétele az ország gazdasági életére nézve kellő átmenet nélküli nagy megterhelést jelent.

3. Különösen kifogásolnunk kell, hogy a Banca Naționala vezetősége ma is még fenntartja a 9%-os bankrátát, mely kétszerese a szomszédos államok átlagos bankrátájának.

4. Kifogásolnunk kell a Banca Naționala ama hitelpolitikáját, mellyel a mezőgazdasági anyag leszámítolásától elzárkozik.

5. A számszerűleg jelentékenynek látszó, de aránylagosan ma is még jelentéktelen előrehaladás dacára, súlyosan kifogásoljuk azt a mostoha elbánást, melyben a kisebbségi s különösen a magyar jellegű intézetek a Banca Naționala hiteleinek szétosztásánál részesülnek.

6. Sajnálatos körülménynek kell tekintenünk, hogy az előző kormányok mulasztásai és hibái következtében a stabilizációs nemzetközi egyezményeknek kellett előírniok szigorú intézkedéseket az állami költségvetés egyensúlyba hozatala érdekében és még sajnálatosabbnak kell tekintenünk azt, hogy ennek következtében az államháztartás a nemzetközi ellenőrzés alatt álló Banca Naționala felügyelete alá volt helyezendő.

7. A költségvetés egyensúlyba hozatalát magunk részéről is elsőrendű szükségletként ismerjük fel és fogadjuk el. E cél elérésére azonban nem látjuk helyénvalónak sem a közterhek további emelését, sem a köztartozások behajtásának a könyörtelenségig menő szigorítását, mert mindkét eljárás csupán az adóalanyok elpusztítását fogja eredményezni s ennél fogva ezek ellen a leghatározottabban tiltakoznunk kell. Követeljük ellenben, hogy a költségvetés egyensúlyba hozatala érdekében a kormány a legmesszebbmenő takarékoság elvét tartsa szemelátt s nevezetesen törölje a költségvetésből mindazokat a tételeket, melyek nem az ország egész lakosságának érdekeit szolgálják, hanem egy elhibázott kormányzati és közigazgatási rendszer mesterséges fenntartására és érvényesítésére irányulnak. Követeljük különösen a tisztviselői állások számának az elengedhetetlen szükségességre való leszorítását s azoknak az állami kiadásoknak törlését, melyek a kisebbségek kulturája ellen irányuló szervek és intézmények támogatására fordítottak. Követeljük végül, hogy az állami javak kezelésének gyökeres megjavításával igyekezék a kormány a költségvetés jövedelmeit az adózó közönség megterhelhetése nélkül az ország természeti kincseinek s az állami javaknak jobb kihasználásával fokozni.

8. Helyesléssel vesszük tudomásul, hogy a stabilizációs törvények hatása alatt megszűnt az a rendszer, mely az állami tartozásoknak a külföldön és a belföldön való kifizetését egyik évről a másikra halogatta. Követeljük azonban, hogy különösen a belföldi tartozások legkésőbb a jövő költségvetési évben maradék nélkül kifizetést nyerjenek.

9. Megelégedéssel vesszük tudomásul azoknak a barátságatlan intézkedéseknek a hatályonkívül helyezését, melyeket az előző kormányok a külföldi tőkének Romániában való

térfoglalása és az ország gazdasági életébe való bekapcsolódása ellen hoztak. Fájdalommal kell azonban megállapítanunk, hogy e negatív intézkedések még nem voltak elégségesek arra, hogy a külföldi tőke bizalmát s az ország termelő munkájában való részvételét biztosítsák. Minthogy megítélésünk szerint az ország súlyos gazdasági válsága a külföldi tőke tényleges és hathatós közreműködése nélkül megoldást nem nyerhet, követeljük a kormánytól, hogy olyan külpolitikát folytasson, az ország belső rendjét akként szilárdítsa meg, az igazságszolgáltatást olyan színvonalra emelje s a produktív gazdasági munkának olyan megbecsülést és érvényesülést biztosítson, hogy mindezen tényezőknek és összes közállapotainknak rendezettsége és fejlődése megszerezhesse részünkre a külföldi tőke bizalmát és tényleges támogatását gazdasági életünk felépítéséhez.

Hexner Béla:

Egy nagy államférfiú mondotta: Teremtsetek nekem jó pénzügyi viszonyokat és én jó politikát fogok nektek csinálni.

Mély igazság van e mondásban; a jó politika függvénye a jó pénzügyi viszonyoknak. Már pedig a pénzügyi viszonyok rosszak, – sőt katasztrofálisak.

Gyárfás Elemér szenátor úr előadásában élesen világítja meg ezen állapot okait és mindegyikünk előtt világossá teszi azt, hogy a mai helyzet egyenes és logikus következménye azoknak a szörnyű bűnöknek, amelyeket az előző kormányok elkövettek és amely hibákra és ime bekövetkezett következményeikre a Magyar Párt parlamentoerjei és gazdasági szakemberei már azok elkövetése idején úgy a parlamentben, mint a sajtóban reámutattak.

E felszólalásomban csak ki akarom egészíteni Öméltóságának elmondottait és szeretném kihangsúlyozni, hogy a magyar gazdasági szakemberek tervszerű és következetes kiszorítása az ország gazdasági életéből is, egy olyan ok, amely nem maradhat ma megemléítés nélkül.

Uraim! A gazdasági élet éppen úgy, mint a természetben minden élet, csak bizonyos neki kedvező viszonyok között létezhet, A gazdasági élet csak úgy létezhet, ha feltétlen és korlátlan szabadsága van.

Ám, de az országban a gazdasági élet még mindig a forradalmi kormányok rendeleteinek béklyóiban nyög, még mindig rengeteg a korlátozása.

Ez is nagy akadálya annak, hogy az ország pénzügyei nem tudnak rendbe jönni.

A pénzügyek konszolidálása érdekében követelnünk kell mindazon törvényeknek és rendeleteknek radikális hatálytalanítását, amelyek a gazdasági életet akadályozzák.

Uraim! Romániában még ma is az egyetlen fizetési eszköz, a készpénz. Ez tarthatatlan helyzet. A kormányok még máig sem gondoskodtak arról, hogy Románia gazdasági életének a készpénzen kívül még más fizetés eszköze is legyen. A csekk, kliring, a zálogpapír még ma is ismeretlen, sőt ami még rosszabb, feledésbe ment fogalmak. Sürgetnünk kell a kormányt, hogy ez irányban intézkedéseket foganatosítson.

Midőn az igen tisztel előadó úr határozati javaslatait elfogadom, kérem ezeket a következő két ponttal kiegészíteni:

8. Megállapítja a nagygyűlés, hogy még mindig életben vannak azon korlátozó rendeleteknek a nagyrésze, melyek a forradalmi és háború utáni kormányok által hozattak, és amelyek a gazdasági élet konszolidálásának útját állják. Követeli ezeknek azonnali hatálytalanítását úgy bel- mint külföldi viszonylatban.

9. Követeli a csekk és kliring-forgalomnak életbeléptetését.

Desbordes Ernő:

A határozati javaslatnak 7. szakaszához van egy rövid, de talán nem egészen jelentéktelen kiegészítő indítványom. Úgy szól, hogy az utolsó mondat második szavát kihagyva, a következő mondatot fűzzük hozzá: *követeljük, hogy a kormány legalább olyan pénzmennyiséget hozzon forgalomba, amelynek aranyparitása megfelel a háború előtt ugyan ezen területen forgalomban volt pénzmennyiségnek.*

Tisztelt Szakosztály! Ez magyarul annyit jelent, hogy *infláció*. A felfogásom nem újkeletű. Ezt a gondolatot fölvetették már akkor, amikor a háború alatt a magyar kormány az első kölcsönt kibocsátotta. Akkor az volt a felfogás, hogy

nem kell hadikölcsönt kiadni, hogy a kincstár kénytelen legyen a kamatokat megtéríteni, hanem bankót kell nyomni és ezzel kell fedezni a szükségletet. Azóta nagyon sok minden történt. Sok tapasztalat van ezen a téren, nagy hullámzások következtek be. Tényleg ezeken a hullámzásokon át olyan gazdasági válsághoz jutottunk, hogy abból az egyes kormányok és az egész világ sem talál kivezető utat. Én nem igénylem azt, hogy én találtam meg ezt a kivezető utat, de azt a gondolatot, amelynek megvalósítását helyesnek tartom, kötelességemnek vélem előterjeszteni. Ismétlem, hogy ez a felfogásom nem újkeletű és hogy csak most jövök vele elő, azért van, az tartott vissza engem, hogy nem akartam a pártnak nehézségeket okozni. Nem akartam nehézséget okozni azért, mert tudom, hogy valahányszor valami történik, valami mozgalom van az országban, mindig készek arra, hogy a Magyar Pártot, a magyarságot rágalmazzák, vádolják, támadják azokért a dolgokért. Tehát vártam vele, míg a helyzet megéri. Azt hiszem, hogy a helyzet már megérett. Bekövetkezett az, hogy a kormánynak is erre kell gondolnia s meg kell valósítania talán a legnagyobb kényszerűség hatása alatt. Ez a válság nem a világválságnak ránk eső része, ez a mi saját külön házi válságunk. Ez a válság a kormányok pénzpocsékolásából, a nagy korrupcióból és a kormányok hibás gazdasági politikájából következik. A pénzpocsékolás részleteire nem akarok kiterjeszkedni, köztudomású, hogy a fegyverkezés, az egyre-másra kinevezett tisztviselők, a szükségtelen beruházások, felszerelések milyen nagy összegeket nyeltek el. Köztudomású, hogy milyen általános, mennyire elterjedt a korrupció. Hiszen itt a milliók csak úgy enyésznek el. Itt a mintegy 16 milliárdnyi lej kölcsönt úgy használták fel, hogy arról az ország tudomást sem vett. Talán a parlamenti tagok tudnak valamit arról, hogy a kölcsönt mire fordíthatták, az ország azonban abból semmi eredményt nem látott. Amikor dolgok ennyire elfajultak, amikor az országnak minden egyes pontjáról Bukarestbe vonultak fel tiltakozni a hadirokkantak, a tisztviselők, ezek után, Gyergyó után és Lupény után, olyan lázas tünetek mutatkoznak, amelyek beavatkozást követelnek s így megállapíthatjuk, hogy a gazdasági válság, — ez a tátongó seb — annyira

elmérgesedett, hogy itt babonákkal, ráolvasásokkal, ilyen haszontalanságokkal nem lehet semmit sem segíteni. Ezek a nálunk annyira ismert gyógymódok most sem segítenek. Ezt nem lehet elkenni. Az én felfogásom szerint nem segít más, csak az operációs kés. Az infláció olyan éles kés, amely az ország testébe és vérébe vág. A kormány megpróbált és kilátásba helyezett már mindent. Kilátásba helyezte a takarékossgot. Azt hiszem valamennyien aláírhatjuk azt, hogy a józan takarékossgal a helyzeten javítani lehet, de nem az ilyen elmérgesedett helyzeten, amikor a test már nem lassan, hanem zuhanásszerűen esik és nem lehet megállítani. És a leépítés sem segít, legfeljebb azt jelenti, hogy még van néhány kisebbségi tisztviselő, akit elcsapjanak. Hogy az állami alkalmazottak nagy tömegét kitegyék állásaikból, azt nemcsak nem hiszem, de egyáltalában nem is tartom államférfiúi bölcsességnek, hogy a mostani körülmények között növeljék az intellektuális proletárok tömegét. Olyan gyújtó és kenyérméltű tömeg lenne, amelyet az ország itt, a bolsevizmus határán, nem viselhet el. A leépítéstől tehát semmi jót nem várunk. Aféle kicsiségekkel jönnek, hogy megszüntetik az állami színekurákat és eladnak néhány autót. Ezt minden kormány megígérte. Megszüntették és amikor a kormány megtelepedett, akkor a régi színekurákba és az új autókba új kortések ülnek és minden marad a régiben. Ez játék a polgárság létével és pedig veszedelmes játék. Nem is hiszem, hogy a kormány tovább folytatná. Annál kevésbbé, mivel ennek a kormánynak az első lépése is kudarcot vallott. Méltóztatnak tudni, hogy egyik programmpontja volt a földtehermentesítés s ez ellen most a külföldi gazdasági szakértők tiltakozásukat jelenítették be. Én ezt, könnyen megértem és teljesen helyeslem. A földtehermentesítés csak egy társadalmi osztályon, a kisgazdákön akar segíteni, hiszen nincs szó a nagyobb birtokok tehermentesítéséről. Mi fog történni? Az egész akció célt tévesztett. A hitelezők követeléseit kielégítik, a pénzüket megkapják és a kisgazdák továbbra is fizetéképtelenek maradnak a jelenlegi általános gazdasági helyzet mellett. Mert hiszen a gazdasági termelés teljesen csődöt mondott. A kisgazda négy-hat percent kamatot sem tud megfizetni. Bekövetkezik az a helyzet, hogy a

kisgazdák az állami földhitelezésnek sem fizetnek s a kormány azzal áll szemben, hogy vagy elárverezze, vagy megvegye a földeket, vagy pedig törölje az adósságokat. A két megoldás közül egyik se jó és mind a kettő közel áll a szovjet rendszerhez. Még egy megoldás, egy nagyon komoly megoldás volna. Ez a nagy investíciós kölcsön felvétele. Feltéve azt az esetet, hogy megkapja az ország ezt a nagy kölcsönt – úgy tudom 40–80 milliárdról van szó, – tehát tegyük föl, hogy 100 milliárdot kap, tegyük fel, hogy abból nem lopnak el egy banit se, s olyan kedvező eset lesz, hogy lukratív dolgokra is fordíthatják, akkor is annak 10 %-os 10 milliárd lejes kamatját – méltóztatik elgondolni, – hogy bármilyen kedvező termelési viszonyok mellett is termelésfeleslegéből ki tudja-e hozni az ország? Ez teljesen és tökéletesen ki van zárva. Most legutóbb a gazdasági válság újabb erős lökést kapott az orosz dumpinggal. Evvel a versenyt akarva, nem akarva, fel kell venni. Nem lehet határárral elintézni, nem lehet elzárkózni az iparcikkek behozatala előtt, pedig azok lényegesen olcsóbbak. Nem lehet, mert ezek az iparcikkek mindenütt a világon fölveszik a versenyt a mi exportcikkeinkkel, mezőgazdasági és egyéb termékeinkkel, amelyeket a külföldön el akarunk helyezni. Az orosz dumpinggal teljes mértékben számolni kell. Mi lehet a teendő? Csak az olcsóbb termelés. Amerika megmutatta, hogy olcsó áruval lehet a világpiacot dominálni. És Oroszország ráduplázott. Egyebet nem tehetünk, minthogy arra igyekszünk, hogy még olcsóbban termeljünk, hogy versenyképesek legyünk, mert ha ezt nem tudjuk elérni, akkor igazán következőzik az ultima ratio, amelyre – úgy hiszem, – fázva gondol mindenki, a bolsevizmus olyan elterjedése, amely messze túl fog csapni, talán még a mi fejünkön is. Azt hiszem, hogy az olcsó termelés is az inflációval érhető el. Ezzel erőteljes fogyasztást is elérhetünk. Az országnak nemcsak termelőképesége lesz. Ha azt tudja az a termelő, hogy holnap és holnapután magasabb árakat fog kapni az áruért, termelni fog. A fogyasztó pedig, aki szintén tart a magasabb áráktól, a piacon levő árakat meg fogja vásárolni. Ma nincs termelés, mert elvonták az olcsó pénzt és nincs fogyasztás, mert nincsen fogyasztó. Se termelés, se fogyasztás nincs, ma

itt haldoklás van és ebbe a világba másképp nem lehet életet önteni. Termelni kell, forgalmat kell csinálni, fogyasztást kell teremteni, az exportfeleslegeket piacra kell dobni. Erre egyedül az infláció képes. A pénzek elrejtöztek a trezorokba és a ládafiába, pedig mint egy régi barátom mondotta a háború alatt, minden pénz, amely elbujik a forgalom elől, katonaszökevény. Az infláció kiás minden elrejtett pénzt és minden ilyen katonaszökevényt csatasorba állít és termelésre kényszerít. Nem akarok a végletekig menni. Nem szabad szemet hunynunk az elől, hogy az infláció a társadalom néhány csoportját súlyosan megkárosítja. Az egyik ilyen csoport a hitelezők. Hozzáveszem ezekhez még a részvényeseket is. A másik csoport a fixfizetéses embereké, akik az inflációs támadás gyújtópontjában állanak. A hitelezők azonban rendesen más vagyon felett is rendelkeznek. Igaz, hogy ezzel szemben van a betéteseknek egy olyan kis csoportja, akiknek semmi más vagyonuk, vagy jövedelmük nincs, mint a betétjeik. Ezekre nézve infláció esetén különleges intézkedések kellenek, hogy azonnal hozzájuthassanak betétjeikhez és felhasználhassák azokat. Egy másik sokkal erősebb és erkölcsi szempontból mélyebben tekintetbe veendő osztály, amely a támadásnak ki van téve, a nyugdíjasoké. Az ő érdekükben a társadalomnak és az államnak kell megtennie minden erőfeszítést, ami azt hiszem, hogy akkor, amikor az infláció esetén bekövetkezik a nagyobb forgalom, a nagyobb mozgás, nem lesz nehéz. Különösen nem lesz nehéz a magyar nyugdíjasokon segíteni, mert a magyar nyugdíjas már valami, egészen kiveszőben levő fajta. Az különben is csak olyan szólásmondás, hogy az infláció a társadalom minden rétegét megtámadja. A társadalom túlnyomó részben adósokból és kisebb részben hitelezőkből áll. Nos, az adósokat semmiesetre se támadja meg, sőt abba a helyzetbe kerülnek, hogy tartozásait könnyen kifizethetik. De azt hiszem, hogy más rétegek, például a bankok sem fogják különösebben megsínyleni, hiszen a bankok ma már jórészt értéktelen követeléseit egy csapásra megjavulnak. Különben is mit csinálnak a bankok, hogyha Szatmárról Kolozsvárig ők lesznek a földbirtokosok? Ők fogják földeket kezelni? Én abban a meggyőződésben vagyok, hogy az infláció mindnyájunk közös érdeke. Ép úgy

érdeke a bankoknak, mint adósoknak, hitelezőknek, de minde-
nekfelett érdeke minden magyar embernek azért, mert a
magyarság munkás része főként szabadfoglalkozást folytat,
kereskedő, iparos, mezőgazda és ezeknek igenis érdeklik,
hogy terheiktől szabaduljanak, ami pedig más úton nem
lehetséges. Moratórium, vagy adósságelengedés, ezekről halot-
tam beszélni, csak ideig-óráig való gyógyszerek. A helyzet ál-
landóan romlik és hat hónap, vagy egy év múlva, a mora-
tórium után még rosszabb lesz, mint ma. A moratórium nem
más, mint a nincstelenség meghosszabbítása. De nem segít
az adósság bizonyos hányadának elengedése sem, mert, ha a
gazdasági helyzet nem javul, a mostani adós újra fogja kez-
deni és ott lesz, ahol most van. Itt is az egyetlen gondolat az
infláció és amikor ezt ajánlom a Magyar Pártnak elfoga-
dásra, azaz, hogy vegye ezt programjába, akkor azt hiszem
nem teszek olyan javaslatot, amelynek keresztülvitele re-
ménytelen lenne. Viszont más oldalról bizonyos az, hogy a
tömegek kilencven százaléka ebben a kérdésben velünk van.
Bizonyos, hogy az ország lakosságának olyan tömegei álla-
nak mellénk, hogy egy elkövetkezendő választás esetén min-
den faji különbség mellőzésével ezt a programot fogják
támogatni. Kérem a Tisztelt Szakosztályt, méltóztassék meg-
fontolás tárgyává tenni kiegészítő indítványomat.

Gyárfás Elemér elnök:

— Mielőtt megnyitnám a vitát, kérném felszólaló úr ja-
vaslatának pontos szövegét.

Desbordes Ernő:

— Követeljük, hogy a kormány olyan pénzüsszeget hoz-
zon forgalomba, amelynek aranyparitása megfelel a háború
előtt ugyan ezen területen forgalomban volt pénzüsszegnek.

Gyárfás Elemér:

— Nem értem világosan. Ha úgy méltóztatik érteni,
hogy olyan pénzmennyiséget hozzon forgalomba, amelynek

aranyfedezete megfelel a háborúelőttinek, akkor az nem infláció.

Desbordes Ernő:

Azt kívánom, hogy a forgalomba hozandó pénzmenyiség aranyparitása feleljen meg a háború előtti pénzösszegének. Én nem mondtam, hogy aranyfedezete legyen. A háború előtt volt forgalomban több milliárd. Ennek megfelelő aranyparitás mai lejben mondjuk 165 milliárd. Ennyit kellene forgalomba hozni a mai 18 milliárd lej helyett. Feleslegesnek tartom azonban, hogy számot vegyünk be. A határok megváltozása miatt úgy sem tudjuk csak hozzávetőlegesen, hogy mennyi volt tulajdonképpen forgalomban.

Dr. Lakatos Sándor:

— Az előttemszóló úr szavaiba kívánok bekapcsolódni. Amikor a beruházási kölcsönről beszélt, százmilliárdban jelölte meg azt az összeget, amelyre az országnak szüksége volna. Megállapíthatjuk, hogy valóban a beruházási tőke, a *termelő tőke az, amely az országból hiányzik*. Ha elfogadnánk az inflációs elméletet, amelyet nem fogadok el, kérdem, *van-e az országnak külföldi kölcsön nélkül elegendő tőkéje, – akár ma, akár az inflációval – a gazdasági szükségletek fedezésére?* Nincs. A külföldi tőkére szükség van. A külföldi tőke nélkül gazdasági életünk nem tud talpra állni. Vizsgáljuk meg azonban, hogy mit jelent az infláció. A pénz elértéktelenedését külföldi viszonylatban. Akkor azután a nagy beruházási kölcsönért nem 10 milliárdot kell fizetni, hanem ki tudja milyen nagy mennyiséget. A magam részéről az a véleményem, hogy jelenleg az ország pénzügyi élete mégis elért valamilyen stabilitást, s az infláció hangoztatásával ezt a gazdasági stabilitást igazán nem volna célravezető felborítani. Annál kevésbé, mert az elszegényedett országba még kevésbé jönne be a külföldi tőke, amely nélkül az ország gazdasági életét fenntartani lehetetlen. Az indítványt nem fogadom el.

Dr. Fábián László szenátor:

— Előre kell bocsátanom, hogy nem vagyok közgazdász, egyszerű jogász vagyok és ha valahol nem szakszerű kifejezést használok, bocsánatot kérek, mert én csak egyszerű józan ésszel beszélek. Azon kezdem, hogy az előttem szóló barátunk fölszólalásában felvetett *infláció gondolatától én a Magyar Pártot tiszta szivemből óva intem*. Ez a gondolat a fedezetlen pénz kibocsátását akarja s *ezt a gondolatot a tömegek közé kidobni, azok gazdasági erkölcse elleni támadást jelent*. Hiszen a nép úgy fog gondolkozni, hogy adósságot csinálok, kidobok egy csomó pénzt és azután kifizetem majd egy tyúk árából. Óva intem a Magyar Pártot ettől, mert ennek az inflációs gondolatnak nagyon is kommunista íze van. A mai hangulat mellett nagyon alkalmas lenne arra, hogy a Magyar Pártot kommunista érzelmekkel bélyegezzék meg. Ami azt a gondolatot illeti, hogy a ma forgalomban levő tőkemennyiséget szaporítani kell, az előttem szólónak igaza van, mert tényleg nem áll rendelkezésre megfelelő forgó tőke. De a pénz azért valahol mégis csak van. Igaza van abban, hogy a tőke ott van a bankokban és a ládafiában, és hogy nem jön ki, de ennek az orvossága nem az infláció. Ha egy liter tejem van, hiába töltök hozzá tíz liter vizet, a tej nem lesz több. Legfeljebb az történik, hogy aki tejet vesz tőlem, annak minden literhez tíz liter vizet adok, de táplálékot nem adtam többet. Igaz, hogy a pénz a bankokban van és nem mozgatják, mert nem merik mozgatni. Az a bizonyos pénz *stabilizálva van*, A tőke, amely csupán termelési eszköz, stabilizáltatott, de *az igazi termelő tőke, amelyet földnek hívunk* és éppen olyan, mint a másik, sőt külömb, mert ő adja a lehetőséget és az erőt a termeléshez, *ugyanakkor mobilizálva lett, amikor a másik stabilizálva*, A földreform tíz év alatt még mindig nem fejeződött be és ilyen körülmények között nem mer senki földet vásárolni, a földhöz hozzányulni, abba pénzt fektetni, hanem bankba adja, ahol jó helyen van, jó jövedelmet hoz, mert ha földbe fekteti, úgy megtörténhetik, hogy vesz 200 holdat és az adóvégrehajtó járása után nem marad több, mint 30 holdja. A föld, mint tőke, ma teljesen forgalmon kívül helyeztetett, mert senki se hitelez rá, se

meg nem veszi. Nincs a földnek, hogy úgy mondjuk kereslete, amely értéket adna neki. Összefüggésben van ez az ipar és a kereskedelem kérdéseivel is, ahol az ipari és kereskedelmi tőkék is meglehetősen megszorítások alatt vannak. Teljes szabadságot kell visszaállítani a kereskedelem és az ipar terén is és akkor lesz fogyasztás. Veszem a sörkartell ügyét. Én nem adom 1600 lejen alól a sört, – mondják, – de viszont nem veszem meg 300 lejnél magasabb áron a gazda termését. Ha ezt egyszerű zsarolásnak minősítem, akkor azt a gyárosok sértésnek veszik. Ha azonban a gyárosok úgy vennének, ahogy tudnak és úgy adnák, ahogyan tudnák, akkor a föld értéke is emelkedne. Odajutunk, hogy a földnek értéket és forgalmi készséget kell biztosítanunk, akkor lesz fogyasztás, viszont ehhez a kartelleket, szindikátusokat meg kell szüntetni és a szabad versenyt kell behozni úgy az iparba, mint a kereskedelembé. Minél nagyobb a verseny, annál többet dolgoznak. A végső cél nem is az, hogy a föld termékeinek ára emelkedjék, hanem az, hogy az ipari termékek ára csökkenjen le a föld termékeinek értékére. Furesa állapot ugyanis a mostani, amikor két pár csizmáért öt mázsa búzát kell adni. Tisztelt uraim, azt hiszem a Magyar Pártnak lépéseket kell tennie az iránt, hogy végrehajtsák véglegesen a földreformtörvényt, az agrárreformot végre fejezzék be, állítsák vissza a föld szabad forgalmát és ne bánják azt, ha valaki akár 1000 holdat is vesz. Szűnjenek meg a szindikátusok és a kartellek és követelnünk kell a teljes kereskedelmi és ipari szabadságot és a föld szabadságát is. Ebben az irányban kell lépéseket tennünk és akkor megvalósul a tőke forgalma is minden infláció nélkül. Attól azonban, hogy a Magyar Párt az inflációt programmképpen fogadja el, óva intem a Magyar Pártot, mert, ha a kormány tényleg belemenne az inflációba, annak az uralkodó nemzet is meginná a levét, minket azonban ez teljesen tönkretenne.

Dr. Nagy Endre:

— Az inflációs elmélet gyönyörű kifejtését hallottuk s ekkor eszembe jutott egy ismert anekdota, amelyet az infláció idején mondogattak. Egy kötelkereskedő példáját hozták fel,

akinek 20.000 kötele volt. Eladta és az árából 10.000 kötelet vásárolt. Újból eladta, újból kevesebbet vehetett és ez így folytatódott tovább, amíg az illetőnek egy kötele maradt s arra fölakasztotta magát. Ez az infláció hatása. Drasztikus, de igaz példa. Az eredmény minden inflációnál az volt, hogy az árucikkek árai sohasem tudták utolérni a pénzérték zuhanását. Az árú olcsóbban került a fogyasztóhoz, de a pénzének az értéke még kevesebb volt. A kérdés másik oldala az, hogy sajnos, ez a gondolat dolgozott a magyar társadalomban 1920 óta. Egyre-másra csinálták az adósságokat és az eredmény az lett, hogy amikor bekövetkezett a stabilizáció, óriási vagyonszűkítések állottak elő és a törlesztés és a kamatfizetési terhek nyomorítják az adósokat. Ennek a gondolatnak újabb fölvetését nem tudom másképpen nevezni, mint *mételynek*. Ezt most újból bedobni a magyar társadalomba a legnagyobb bűnnek tartom. Óva intem és kérve kérem a Magyar Párt Közgazdasági Szakosztályát, hogy *foglaljon állást az inflációnak még a gondolata ellen is*, mivel az tönkretenné gazdasági életünket. Tönkretenné azokat az embereket, akik kis vagyont gyűjtöttek maguknak, hogy öreg napjaikon megélhessenek. Most beledobnunk egy ilyen mételyt a magyar gondolkodásba, azt jelentené, hogy megbontjuk az összetartást és a szilárd egyetértést. Ezeket óhajtottam elmondani. A nagyobb közgazdasági és pénzügyi megokolást nem is tartom szükségesnek, de kérve-kérem a Magyar Pártot *a leghatározottabb inflációellenes állásfoglalásra*.

Gyárfás Elemér elnök:

— Fel van vetve egy gondolat: infláció. Meg kell vizsgálnunk ennek *objektív* keresztülvihetőségét és szubjektív hatásait.

A háború alatt kényszerből beállott minden hadviselő államban az államcsőd, úgy hogy az illető állam kénytelen volt polgárainak összes megtakarított tőkéjét elvenni és lerontani a pénzt, a pénzegységet. Ez megtörtént. Ebben a háborús mentalitásban éltünk és ez tovább tartott a háború utáni években is, mert az infláció nem szűnt meg, sőt még inkább fokozódott. Mikor ez már 4–5 éven át így tartott, 1926-ban –

hivatkozom kiadványaink első kötetére – mindnyájan egyet értettünk abban és megállapítottuk, hogy a normális gazdasági élet előfeltétele, *a közgazdasági élet normalizálódásának egyetlen lehetősége az, hogy végre a pénzegység rendbejőjjön.* Az ország abban a szerencsétlen helyzetben volt, hogy a legyőzött államok már sorban korábban stabilizálták a pénzt, nekünk azonban volt egy szerencsétlen agyberendezkedésű pénzügyminiszterünk, aki meg akarta fordítani a dolgot, deflációt akart csinálni és revalorizációt s az történt, hogy csak tovább fokozta az inflációt. A pénz értékét folyton emelni akarta, nem akarta nyugvópontra juttatni s ez a körülmény a külföldön csak bizalmatlanságot keltett az ország iránt. Brătianu Vintilának, dacára óriási politikai, személyes, dinasztikus és más összeköttetéseinek, az egész liberális rendszerrel együtt azért kellett megbuknia és letűnnie, – annak ellenére, hogy a tőle kreált régenstanács volt uralmon, – mert úgy az ország egész közvéleménye, az elméleti és gyakorlati szakemberek, mint külföldön az ország barátai és mindazok, akik bármilyen összeköttetésben voltak vele, egyetértően és a leghatározottabban megállapították, hogy ennek az országnak tíz éves nyomorusága után *más segítsége nem lehet, mintha a pénzt végül stabilizálja.* Ez volt a közhangulat ezelőtt két évvel, amikor Brătianu Vintilának távoznia kellett és *nem volt nézeteltérés az iránt, hogy a pénzegység stabilizálása az egyetlen és legelső, minden mást megelőző program.*

Ezzel a programmal nevezték ki az első Maniu-kormányt. Megkötötték a stabilizációs nemzetközi szerződéseket. Tegnap bátor voltam a felszólaló figyelmébe ajánlani, hogy bár ő azon az állásponton van, hogy az uralkodó és a törvényhozás együtt szuverének és azt határozhatják, amit akarnak, az adott esetben a helyzet nem egészen így áll. Tudjuk, hogy a stabilizálási szerződés *nemzetközi egyezmény.* A lej arany értékét nem lehetett lerögzíteni pusztán csak Romániának egy egyoldalú kijelentésével, még Románia összes gazdasági erőforrásainak lekötésével sem. Ezt a külföld nem fogadta el elégségesnek. A stabilizáció csak úgy volt lehetséges, hogy annak eredményét *nemzetközi szerződésekkel biztosították,* amelyekben a külföldi bankok garantálták a lej arany

értékét, amely érték pontosan arany-grammokban van kifejezve s viszont pontosan elő van írva az is, hogy bankjegyeket miként és milyen fedezetek mellett lehet kibocsátani. Ezek a nemzetközi szerződések meg vannak kötve. Ha ezeket a kormány egyoldalúan felbontaná, akkor konfliktust provokálna a szerződésnél érdekelt államokkal. Ezt Románia semmi szín és körülmények között nem kockáztathatja, mert azok az államok, amelyek e szerződéseknél érdekelve vannak, – első sorban Franciaország és Anglia, – olyan viszonyban vannak velünk, hogy ezekkel konfliktus provokálása az ország létét döntően veszedelembe. Teljesen ki van zárva, hogy akadna román kormány, amely merne ma Franciaországgal és Angliával nyílt konfliktusba menni. Így áll diplomáciai viszonylatban a helyzet.

Befelé a helyzet az, hogy a stabilizációs törvényekben pontosan meg van állapítva, hogy hogyan gondolják a külföldi jegybankok a lej aranyértékben való fennmaradását és fenntartását és a Nemzeti Bank, mint bankjegykibocsátó intézet, milyen feltételek és módozatok mellett bocsáthat ki bankjegyeket és mennyit adhat ebből az államnak rendelkezésére, mennyit adhat a magángazdaságnak és e feltételek pontos betartása fölött e külföldi intézetek szakértője – ez előtt Charles Rist és most újabban Roger Auboin – gondosan őrködnek és ha nem is olyan nyíltan, mint ahogy a magyar, vagy osztrák költségvetést ellenőrizték, de tényleg mégis az ellenőrzött Nemzeti Bank útján az ország költségvetése is a külföldi ellenőrzés alatt áll. Ezt azért kellett előre-bocsátanom, hogy méltóztassanak azzal egészen tisztába lenni, hogy mi itt akármit határozzunk – a fizikai lehetőség meg van, hogy határozzunk akármit, sőt talán még a román parlament is bármit határozhat, – de azt elképzelhetetlennek tartom, hogy akadjon román kormány, amely egy ilyen határozatot tényleg meg is valósítson. Ha a parlament ma az infláció mellé állana, úgy az a kormány, amely ennek keresztülvitelére vállalkozna, a külföldön már is megbukottnak tekinthető. Amíg a külpolitikai helyzet az európai államok között a mostani berendezkedésű, amíg Franciaország és Anglia politikai, gazdasági és pénzügyi ereje a jelenlegi, amíg Románia erre rá van utalva és amíg nem jön egy olyan orosz támadás,

mely itt mindent vörös tengerre változtat, addig itt az inflációt román kormány megvalósítani nem fogja.

Pár szóval felvilágosítást akarok adni arról is, hogy *mi történt a stabilizációs kölcsönnel*. A stabilizációs kölcsönt nem azért kaptuk, hogy azt mi valahova befektessük. Az egyezmények minden egyes millióról pontosan rendelkeznek és annak célja meg van határozva. Túlnyomóan arra volt felhasználandó, hogy az előbbi hiányokat és adósságokat pótolja és hogy az eddig fedezetlen lejnek fedezetül szolgáljon.

Még egy szempontra kívánom felhívni a figyelmet. Hogy a mostani költségvetésnek ez az egyensúlyban tartása, amelyet a külföld ellenőrző szakértői megkívánnak, olyan nehéz, és annyira próbára teszi az ország teherviselését, annak nemcsak az az oka, hogy itt kultúrzónákat tartanak fenn, hogy a hadsereg sokba kerül, stb., hanem elsősorban az, hogy horribilis háborús adósságokat is kell fizetni az országnak és pedig azoknak a nyugati államoknak kell ezt fizetni, amely külföldi államok jóakaratótól függ az ország sorsa s még hozzá nem lebben kell ezt fizetni, hanem külföldi valutában. Méltóztassék elképzelni, hogy most deklarálnának egy inflációt és az adót az adózók teljesen értéktelen papírlejtben fizetnék, hogy tudná az állam külföldi valutában megfizetni a háborús adósságokat?

Ezek azonban már nagyon is mélyreható és a kérdések részleteit érintő problémák. Nem kívánom önöket untatni ezekkel, méltóztassék elhinni – s a párt költségvetési előadója, báró Jósika János úr is bizonyára osztja nézetemet, – *teljesen kizárt dolog, hogy román kormány ma – akár a parlament kezdeményezésére is – az inflációt zászlajára irhatná.*

Ha ez így van, vizsgáljuk meg, mit jelentene az, ha mi ilyen jelszóval megindulnánk és azt beledobnánk a közvéleménybe. Mit jelentene ez a román közvélemény és a saját népünk felé? A felszólaló Desbordes Ernő úr többször is említette, hogy milyen veszedelem fenyeget a bolsevizmus részéről. Meg vagyok róla győződve, hogy a bolsevizmus erőteljesebb előfutárja nem lehet, mint az infláció. De nemcsak a megvalósítása, hanem a gondolata, a pusztá propagálása, ha nem is bolsevizmust, de mindenesetre osztályharcot jelentene, a meglévő csekély takarékosági tőke megsemmisítésére irá-

nyuló törekvés. Ezt segítené elő a gondolat pusztá felvetése is. Kénytelen vagyok csatlakozni ahhoz, amit Fábíán László és a nagytőkésnek igazán nem nevezhető dr. Nagy Endre úr mondott, és óva kell intennem attól, hogy ebben a kérdésben igenlő állást foglaljunk, mert egészen bizonyosan olyan gyanúsításnak lennénk kitéve, ami a magyarságra nézve nem kívánatos. A román közvélemény ezt határozott destruktívóként fogná fel és ez közöttünk csak újabb és igen mély ellentétet provokálna. Sajnos, így is állandóan azt látjuk, hogy a román közvélemény minket destruktív törekvésekkel vádol, holott azt hiszem, hogy a kommunizmussal és annak káros hatásaival szemben éppen az az ideológia, amelyet mi képviselünk, az a magasabb erkölcsi színvonal, az a gazdasági etika, a mi társadalmi osztályaink fejlettebb gazdasági élete nagyobb védelem és erősebb mentsvár, mint a román közéleti morál, különösen a román felsőbb tízezrek életmódja, munkakerülése és általános magatartása. Ez áll tehát a román közvéleményről.

Most nézzük a saját népünket. Az infláció propagálása mindenesetre az adós fülének kellemes. Aki az előtt áll, hogy vagy teljes vagyonát, vagy annak egy értékes részét kénytelen eladni, hogy adósságát kifizesse, annak a szempontjából az infláció gondolata kétségtelenül rokonszenves. De, – amint mondotta Desbordes úr, – hogy a moratórium nem megoldás, mert félév múlva mégis csak fizetni kell és akkor annál rosszabb a helyzet, ugyan így állunk az inflációval is. Ha mi kidobjuk az infláció gondolatát a nép közé, belső erkölcsi moratóriumot létesítünk tulajdonképpen, mert nyilvánvaló, hogy az adós, ha látja, hogy a vezetők magukévá tették a gondolatot, feljogosultnak érzi magát, hogy ne tegyen eleget kötelezettségének. Ezzel szemben tényleg úgy áll a helyzet, hogy *egyetlen mentségünk nekünk, kisebbségi magyarságunk mostani gazdasági helyzetünkben a munka és a takarékosság*. Ügy a munkakedvet, mint a takarékoságot teljesen megölné, ha csak a gondolatát és a lehetőségét is fölvetnénk, hogy a munka és a takarékoság eredménye gyors intézkedések következtében semmivé válhat.

Egyetlen érve van Desbordes Ernő barátomnak, amelyben igaza van és igazat adhatunk neki, az tudniillik, hogy az

infláció gondolata nagyon népszerű jelszó és a Magyar Párt ezzel a nép között nagy eredményeket tudna elérni, még messze a magyar tömegeken túl is hódíthatna szavazatokat. Ezt az érvet azonban komolyan nem lehet tekintetbe venni, mert hiszen e jelszó alkalmazása végeredményében pártunknak mégis egyáltalában nem válna hasznára. Ha egy ilyen jelszóval pillanatnyilag egy képviselőválasztáson nagy sikereket érünk is el, és bevinnénk – mondjuk – akár 100 képviselőt is a parlamentbe, ez sokkal többet ártana, mint használna ügyünknek. Egy-két év múlva ugyanis számon kérnék tőlünk, hogy hol van az az eredmény, amit megígértünk és ha nem tudnánk eredményt fölmutatni, az erkölcsi bukás óriási lenne. Nagyon jól tudom, – erről sokat beszéltünk, – hogy különösen a magyar kisebbségi pártnak a kezdeményezést, az ösztönzést a népével való folytonos kontaktusból kell merítenie. Rá kell hajtania fülét a nép szívére és azt kell megéreznie és annak kell kifejezést adnia, amit népe érez és gondol. Ez így van, de mi azért vagyunk vezetők és azért állítottak minket vezető pozícióba, hogyha úgy látjuk, hogy népünk helytelenül gondolkozik, s főként, ha azt látjuk, hogy népünket helytelen irányba viszik, azt gátoljuk meg! Kötelességünk megmondani az igazságot, felfedni a való tényállást, akkor is, ha ez pillanatnyilag nem mindenkinek kellemes, akkor is, ha netalán emiatt szavazatokat is veszítenénk. Nyilvánvalóan szívesebben hallaná tőlünk mindenki azt, hogy nem kell adót vagy kamatot fizetni és hogy az adósságokat elengedik. Ilyesmit azonban komoly vezető ember nem hirdethet. Nem akarok semmit levonni Desbordes barátom jó-hiszeműségéből, azonban kérem mégis a mélyen tisztelt Szakosztályt, hogy az infláció gondolatát méltóztassék elutasítani magától, mert annak pusztán jelszóként való elfogadása is végzetes következményeket váltana ki.

Dr. Abrudbányai Ede:

— Előre bocsátom, hogy nem vagyok az infláció hive, tehát ebben a tekintetben nem csatlakozom Desbordes Ernő indítványához. De fejtegetései rendjén és a további felszólalások rendjén hiába vártam egy szomorú tény megemlézését,

amely mellett sem elméletekkel, sem szembehunyással nem lehet elsiklani. Ez a gazdatársadalom szomorú helyzete. Mindnyájan tisztában vagyunk azzal, hogy a pénz értékét aranyértékkel mérik az elmélet szerint. A gyakorlati életben a pénz úgy jelentkezik, mint értékmérő és csere-eszköz. Mint ilyenek az értékét a vásárlóképesége adja meg. A mi földművelő népünk és gazdatársadalmunk, amikor a jelzálog terheit felvette és teherbiróképességével számot vetett, szem előtt tartotta a pénznek és a mezőgazdasági termékek árának egyensúlyát. De mindnyájan tudjuk és kell látnunk, hogy a pénz értékének és a mezőgazdasági termékek árának egyensúlyában a gazdák rovására szomorú változás állott be. Ennek eredménye az lett, hogy a tőkekamatból és a fixfizetésből élők életstandardja a gazdatársadalom romlásával párhuzamosan lényegesen emelkedett. Ma az élelmiszerek ára esőben van és tovább is fog esni, a tőkekamatból élők és a fixfizetésűek ellenben magasabb életstandardra jutnak. Nem akarok itt inflációt követelni és azt hangoztatni, hogy pénzünk elértéktelenítésével segítsünk a gazdatársadalmon, de mindnyájunk erkölcsi kötelességének érzem, hogy az életstandardok eddigi igazságtalanságait kiegyenlíteni segítsünk. Vagyis le kell szállítani a fix jövedelmeket addig az értékig, amilyen a gazdatársadalom életstandardja és ezzel kell segíteni a földművelő nép terhein. A tőkekamatból élők jövedelmét azzal lehet leszállítani, hogyha megváltoztatjuk a kamatlábát, leszállítjuk a tőkekamatot. A kérdés feltevése készületlenül talált, kész programmal nem tudok előállani, hangoztatom azonban, hogy a kérdésre olyan megoldást kell találni, amellyel a földművelő nép terhein enyhíteni tudunk. Mert, ha igaz az, amit Nagy Endre úr mondott, hogy demoralizáló hatással van az a remény, hogy az infláció folytán adósságait egy tyúk árából ki tudja fizetni, ép olyan szomorú és demoralizáló hatása van annak is, ha a gazdatársadalomnak olyan helyzete van, hogy kötelezettségeinek egyáltalában képtelen eleget tenni. Rendezni kell a földművelő nép terheit.

Dr. Kriván Gyula:

— Magam is teljesen ellene vagyok az inflációnak, mert azt olyannak tekintem, amely sem a magyar társadalomra, sem senkire előnnyel nem járhat. Ellenben megállapíthatunk valamit. Azt, hogy valahol bajok vannak, amint azt a felszólaló urak kifejezésre juttatták. Ezek a bajok kinn vannak az életben és feltétlen orvoslásra szorulnak. A bajok onnan származnak, hogy a helyzet erősen megváltozott s a változás súlyát sokan keményen érzik. Rövid áttekintést akarok nyújtani arról, hogy az imperium átvétele óta a mai napig a pénz értékváltozása terén milyen jelenségek mutatkoztak. Az imperium átvételekor a lejnek volt bizonyos belső értéke, amely egy idegen pénznemhez, mondjuk a dollárhoz viszonyítva, olyan volt, hogy egy dollár öt lejt ért. Később a lej állandó értéklemorzsolódást szenvedett, úgy, hogy 1926-ban elérte a legmélyebb pontját, amikor egy dollár 340 lejt volt. Ez a liberális uralom idején történt. A kormány sokat törte a fejét, hogy valamit tegyen, mert látta, hogy a lej eséséből nagy gazdasági bajok származnak. Azonban nem tudott tenni semmit, vagy talán nem akart. Átengedte helyét az Avarescu-pártnak azzal az utasítással, hogy ez a kormány csinálja meg, amit ő elképzelt. Ez volt a revalorizáció. Az Avarescu-kormány végrehajtott ebből annyit, amennyit tudott. Később jött a Maniu-kormány és ez egy ilyen lejt kapott kézhez s ezt stabilizálta 164 ponton. Az én véleményem az, hogy a gazdasági válság nagy része ebből a revalorizációból származik. Ha valaki fölvelt egymillió lejt akkor, amikor a dollár és a lej viszonya 340 volt, akkor, most amikor a lej értéke 168, még egyszer annyi értékű lejt kell a rossz lejen fölvelt adósságot kifizetnie. Tehát itt valaki igazságtalanul gazdagodott meg és ez az, aki a pénzt adta, a hitelező. Hogy lehetne ezt a kérdést megoldani? Valamiképpen szükség volna arra, hogy törvénnyel rendezzék az adósságok igazságos visszafizetését, amivel sok ember megszabadulna a súlyos gondoktól, mert hiszen a kapott rossz lejért nem kellene mostan stabilizált jó lejt adnia. Úgy hiszem, hogy egy ilyen rendszabály nem érintené azokat a külföldi szerződéseket sem, amelyről az elnök úr megemlékezett, mert ez csak teljesen

intern dolog volna s vele a szanalást el lehetne érní. Hogyan képezelem el? Olyan formában, hogy az impérium átvétele óta eltelt időszak alatt történt lej-ingadozásokat, a lejnek a dollárhoz való viszonyát, táblázatba foglalják össze. A táblázatot végig kell vezetni a mai napig, vagy a stabilizáció napjáig és azt mondani: mindenki annyival tartozik hitelezőjének, amilyen értékben felvette a kölcsönt a dollárhoz viszonyítva. 1926-ban vette föl, amikor a dollár 328 volt, most amikor a dollár 164, ne tartozzék visszafizetni, csak 500.000 lejt. Így az adósok megszabadulnának a súlyos terhektől, amelyekkel a revalorizáció igazságtalansága sújtja, és a hitelezők sem károsodnának, mert megkapnák ténylegesen kölcsönadott pénzüket. Azt hiszem a magam részéről, hogy ilyen értelmű határozatot a párt magáévá tehet és kérheti, hogy a kormány ilyen módon kísérelje meg a kérdés megoldását.

Dr. Kovács Árpád Nagyvárad:

A pénzügyi válság s a tőkehiány kérdésevel elérkeztünk a mai gazdasági válság legégetőbb problémájához. Kétségtelen dolog, hogy a Magyar Párt még, ha kormányerővel rendelkezne, akkor se tudna olyat cselekedni, ami ezt a gazdasági és erkölcsi válságot megoldhatná. Amikor ezeket az Elnök úr leszögezte a megnyitóban, bizonyos mértékben keserűen kellett éreznünk kicsinységünk bevallását és ennek tudatát, azonban hiszem és tudom, hogy intellektuális készségünk és minimális gazdasági erőnk még nem érkezett el addig a mély pontig, hogy tényleg a tőkeválságnak ebben a hihetetlen utolsó óráiban, a pénzügyi válságnak ebben a roppant feszültségű légkörében se merjünk nagyobb perspektívákban gondolkozni és esetleg ne tudnánk a kormányhatalomnak olyan ötletet és tervet adni, amely alkalmas lenne, hogy Romániában a gazdasági válságot bizonyos mértékben javítsa és azt – anyagi és erkölcsi erőink teljes leromlása előtt – megállítsa. Erre vonatkozólag méltóztassék megbocsátani, ha kijelentem, hogy a méltóságos Elnök úrnak a 9. szakaszban foglalt javaslatát, a benne foglalt azon megállapítást, hogy a román kormány az idegen tőkét

vel szemben ez előtt ellenséges magatartást tanúsított, helyesnek tartom, de kevésnek. Mert a román kormányzati rendszer még mai napig is nemcsak negatív magatartást tanúsít a külföldi tőkével szemben, hanem még mindig pozitív ellenséges magatartást. Ez nyilvánul meg azokban a gazdasági tervekben, amelyeket Madgearu és Manoiilescu miniszter urak készítettek. Ezek miatt a tervek miatt az idegen tőke megijedt, mivel azt kellett látnia, hogy Romániába nem lehet hitelezni, ott konvertálni fogják a gazdaságot adósságait. Ez a politika aláássa a kapitalista termelési rendszert. Az inflációt méltóztattak felvetni és az orosz dumping kérdését. Hihetetlenül nagy perspektívájú dolgok ezek. Olyanok, amelyek mellett nemcsak a mi házunk és vagyonunk, hanem erkölcsi és egyéni életünk is kockán forog. Nemcsak a magyarság égető kérdése az, hanem a románságé is. Úgy látom, hogy itt a román államban mi vagyunk az intellektuális kovász s ennek tudatában kérdelem, hogy az infláció gondolatának a felvetése – kénytelen vagyok megállapítani – nem átmeneti állapot-e a kapitalisztikus rendszerből a kollektivisták rendszerbe? Ezt mi nem deklarálhajjuk. Nem akarok hosszú közgazdasági fejtegetésekbe bocsátkozni, csupán fölvetem a kérdést, hogyan is állunk az inflációval. Ha az infláció akármeddig folytatódhatna, akkor rendben van, de az infláció eddig még a kapitalista termelési rendszerben mindig *stabilizációban állapodott meg* s amikor megáll, akkor hova érkeztünk? Oda, ahol ma vagyunk. Nem végeztünk semmit, csak *igazságtalanul elszegényítettük azokat, akik az első tőkeképződéshez takarékoságukkal hozzájárultak*. Tőkehiányról beszéltünk. A tőkének két forrása lehet: a *belső tőkeképződés*, vagy a *külföldi tőke*. Minthogy az infláció lehetetlenné teszi a belső tőkeképződést, ennek deklaráálásával elérhetjük azt az igazán nem szándékolt eredményt, hogy elősegítjük a kapitalisztikus rendszerből a kollektivistikus rendszerbe való átmenetet. Kénytelen vagyok leszögezni, hogy azokat a célokat, amelyek az adósságoktól való megszabadulást a népszerűség szempontjából ítélik meg, úgyis elérhetjük, ha az inflációval egyenlő hatással a 16%-os pénz helyett az angol piac 2%-os pénzét 6%-kal be tudjuk hozni. Mert kíváncsi vagyok,

hogy abban az esetben, ha 10 éven át Románia gazdasági életében 8%-os pénz forgott volna, vajjon a 8% és a 24% közötti tíz évi kamatdifferencia nem lett volna-e olyan tőkefelesleg képződésére alkalmas erő, amely ma fel tudta volna venni a versenyt az orosz dumpinggal? Nem ott van a hiba, hogy ad-e a bank, vagy nem ad, hanem ottan, hogy milyen a hitelélet és az erkölcsi erő elégséges-e, ez pedig függ attól a mentalitástól, amely sajnos nemcsak a román kormányé és az uralkodó népé, de jellemzi egész Európát és főképp Franciaországot. Ezen nem segíthetünk és nem is akarhatunk segíteni. Be kell vallanunk a magunk kicsiségét és a magunk erőtlenségét. De mégis kötelességünk, hogy a belső tőkeképződést ép úgy, mint a külföldi tőke beözönléséhez szükséges erkölcsi emelkedést és a társadalmi béke növekedését elősegítsük. A tőke hiánya s a kamatok magassága nálunk érezhető a legtragikusabban. Kijelentem, nem érzem, hogy olyan rettenetes volna a helyzet elméletileg, amilyenek a gazdatársadalom fölűnteti és érzi. Hiszen, amint említettem, meg lehetne úgy oldani infláció és kölcsönkonvertálás nélkül, hogy az angol piac olcsó pénze jöjjön be Romániába. De vajjon mi az oka annak, hogy nem jön? Nem kell valami különös elméleti tudás annak megállapításához, hogy az angol piac pénze még 6%-os kamatláb mellett sem jön be, mert attól fél, hogy egy új és holnapi Manoilescu azt mondja, hogy az adott kölcsönt konvertálja harminc évre és így immobilizálja az ideadott tőkét. Amikor e kérdéseket csak pillanatnyilag érintem, nem mernék kitérni arra, hogy az orosz dumping kérdése tulajdonképpen a jelen pillanatban az egész világ tudósai előtt olyan probléma, amelynek megoldásáról mi nem is tárgyalhatunk. A Magyar Párt gazdasági szakosztályának kötelessége fölnyitni a közvélemény szemét, hogy a gazdasági válság a bolsevizmus első állomása és ezért a kormánynak lehetővé kell tennie, hogy a külföldi tőke ide az országba bejöhessen. Ha a román kormányzati rendszer a nyugatnak nem tudja ezt bebizonyítani és nem tudja behozni a nyugati tőkét, úgy nemcsak Románia veszett el, hanem Nyugateurópa is. Mivel az előadói javaslat 9. pontjának megfogalmazása a Manoilescu tervzetnek közzététele előtt történt, kérem most azt olyan értelemben megszőve-

gezni, hogy a Magyar Párt tiltakozik a kormánynak a külföldi tőkével szemben tanúsított pozitív ellenséges magatartása ellen.

Méltóztassék megbocsátani, hogy az infláció kérdésével újból foglalkozom, de meg kell említenem, hogy *az orosz dumping éppen az infláción alapszik*. Ezzel szemben végeredményben nagyon helyes momentumai vannak annak az elgondolásnak, hogy minden eltévelyedést és minden gazdasági bajt ugyanazon orvosszerrel gyógyítsunk. De van egy másik ellenszer is. Deterding, a Royal elnöke egyik legutóbbi beszédében hangoztatta, hogy nem kell infláció, nincs egyébre szükség csak arra, hogy a mai tőkerendszer évi hasznának 30–40%-át fektesse be öt éves gazdasági tervek megvalósításában. Meg is tenné, ha biztonságban tudná magát, azonban megteheti-e, amikor nem tudja bizonyosan, hogy nem jön-e valami állami beavatkozás, amely megakadályozza a tervek kifejlődését. Kérem tehát, hogy a 9. pontot olyan értelemben szövegezzük meg, hogy a Magyar Párt a leghatározottabban olyan pozitív rendszabályokat kér a kormánytól, amelyek a külföldi tőkének az országba való beözönlését teszik lehetővé.

Desbordes Ernő:

Méltóztassék megengedni, hogy az elhangzott felszólalásokra, – miután minden oldalról támadtak – egészen röviden válaszoljak. Mindenesetre hálásan köszönöm az Elnök úrnak azt a jóindulatú megállapítását, hogy jóhiszeműségben nem kételkedik. Ezt nem vonatkoztathatom a dr. Nagy Endre úr annyira súlyos és megbélyegző nyilatkozatára, amellyel a legsúlyosabb bűnnek minősíti, hogy ezt a kérdést a közéletbe belevettem. Azonban nem én vettem bele, hanem az már nagyon régen benne van. Talán nem is méltóztatnak tudni, hogy az a falusi kis paraszt, aki alig tud írni, olvasni, tudja azt, hogy mi az infláció és tudja azt, hogy kevés pénz van otthon. A méltóságos Elnök úr olyan nagyvonalúan figyelmeztetett és ajánlotta a dolog szubjektív és objektív oldalának megvilágítását és úgy elméletileg, mint gyakorlatilag körvonalazta a kérdést. Beszéde alatt

eszembe jutott a régi fiatal korunk, amikor sok időt pocsékoltunk el elméleti vitákkal, de az élet megtanított arra, hogy a vitáknál kézzelfogható bizonyítékokkal álljunk elő, nem elmélettel, mert azokat szépen meg lehet formulálni, de az életben bizony nem bírnak bizonyító erővel. Csupán a tények bírnak bizonyító erővel. Hamarosan nem is tudom kinél kezdjem. De talán visszatérek a sorrendre és röviden néhány megjegyzést teszek.

Lakatos úr volt szives kritika tárgyává tenni, hogy nem lehet a termelést emelni külföldi tőke nélkül. Veszem a legközelebbi példát. Itt van Oroszország. Külföldi tőke nélkül milyen kvantumait volt képes előállítani a mezőgazdasági és ipari cikkeknek! Az orosz, igaz, hogy olcsó munkaerővel dolgozik, de kétségtelen, hogy produkált is olyan mennyiséget, olyan exportfelesleget, amely az egész világot zavarba hozta. Ha igaz volna az, amit Oroszországról a lapok írnak, akkor az a száz hajó, melyet onnan indítottak el, olyan lenne, mintha magától indult volna el. Vannak olyan tények, amelyeket erőszakkal nem lehet elvitatni. Oroszország egy nap 70 vagon tojást küld ki és kétségtelen, hogy külföldi tőke nélkül termel. Tökéletesen igaza van Kovács Árpád felszólaló úrnak, hogy hozzunk ide 6%-os angol pénzt, én nem bánom, hozzunk 2%-osat (Derültség), de amikor ezt nem lehet megvalósítani! Adtak, de csak 10%-os pénzt. Ezzel a drága pénzzel, amelyet nekünk azután 18%-ért adnak tovább, nem lehet termelni.

A második felszólaló *Fábián* szenátor úr volt. Azt monddta, – azt hiszem gondolatmenetét helyesen adom vissza – hogy az infláció gondolatával könnyelmű adósságokra birjuk rá a földbirtokosokat, vagy más társadalmi osztályokat, akik abban a reményben vannak, hogy majd kifizetik egy tyúkból az adósságaikat is. Erre vonatkozólag két nagyon is jó példa áll előttem. Volt már infláció és volt, hogy mindenki kifizette az adósságát az utolsó krajcárig és még sem csináltak adósságot az infláció alatt, hanem ellenkezőleg fizettek.

A felszólalók, azt hiszem, valamennyien megegyeztek abban, hogy az infláció elő fogja idézni a bolsevizmust. Gyakorlati példák vannak az ellenkezőre. Itt van Magyarország.

Ott volt infláció, volt bolsevizmus, stabilizálás, újból infláció és újból stabilizálás. Átment rajta és odajutott, hogy ma talán a legtávolabb áll a bolsevizmustól. Ausztria és Németország ugyancsak példák erre.

Nagy Endre dr. úr felhozta a kötélkereskedő példáját. Az, aki eladta a kötelet és nem készített újat, hanem vett és a vásárolt kötelet adta újra el, tényleg nem volt másra való, csak arra, hogy felakassza magát. Termeljen és nem fog idejutni.

Mint a legfontosabbra, kénytelen vagyok reflektálni arra, amit a mélyen tisztelt elnök úr mondott. Azt mondta, hogy szeretné látni azt a kormányt, amely még abban az esetben is, ha a parlament követelné, megcsinálná itt az inflációt. Én szeretném látni azt, amelyik nem csinálja meg. Hiszen az előbbi eset már nem is lenne parlamentarizmus, hanem diktatura, akkor pedig a kormánynak le kell mondania és távoznia kell. A parlament mindent tehet, csak talán éppen fiúból leányt és leányból fiút nem tud csinálni. A parlament akaratának megtagadása nyílt felrugása a parlamentáris rendszernek. Ma még legalább ennek a rendszernek a látszatában benne vagyunk és ha olyan többség alakul ki, amely a kormánytól az inflációt követeli, úgy vagy teljesítenie kell a kormánynak a követelést, vagy le kell mondania. Azt mondta az elnök úr, hogy nemzetközi szerződések védik a lej stabilizálását. A nemzetközi szerződések nagyon tiszteletreméltó szép dolgok, de van egy közös hibájuk. Nincs szankciójuk, amint a háború alatt és után bekövetkezett események bizonyítják. Hiszen voltak szerződések, amelyeket nem tartottak be, sőt szembe fordultak azokkal. Az egész felfogásomat, határozati javaslatomat gazdasági alapon, gazdasági indokokkal támasztottam alá. Nem hivatkozom politikai, különösen nagy taktikai előnyeire, mert ezek amugy is mutatkoznak. Egyébként nekem, mint a mindenkori kormány mindenkori éles ellenzékének az az álláspontom, hogy a kormányt nehéz helyzetbe jutassam. Ezzel szemben sem lehetek így kiméletes.

Dacára annak, hogy teljes mértékben meg vagyok győződve álláspontom helyességéről akkor is, ha azt látom, hogy a felszólalók kivétel nélkül az ellen voltak, álláspontomat

fentartom. Meg vagyok győződve nemcsak a helyességéről, hanem annak érvényesíthetőségéről is. Látom, hogy a stabilizációs kölcsön után is a helyzet napról-napra romlik. Ma rosszabb, mint tegnap és holnap még rosszabb lesz. Aki itten javítani akar, annak erőteljes kézzel kell hozzányulnia a viszonyokhoz, ki kell ragadni a gazdasági életet a mostani kislódásokból.

Kriván ügyvéd úr azt mondta, hogy a rossz lejes kölcsönt most az illetőnek jó lejjel kell visszafizetni. Azt hiszem, hogy ebben van valami tévedés. Igaz, hogy a lej akkor 350 volt, és most 168, de ebből nem szabad azt a következtetést levonni, hogy akkor rossz volt és ma jó. A mai lej állítólagos jósága csak látszólagos. Itt belső romlás van. A lejnél olyan belső romlás következett be, amelyet a külföld nem támogathat és amely annál veszedelmesebb, mert valósággal rothadásszerű színe van. A lej romlásáról felhozom azt, hogy ime napról-napra kevesebb adóalanyra számíthat az ország. Mindennap történnek fizetéseképtelenségek és ezek nem fognak több adót fizetni. Nincs fogyasztás. A fogyasztási adóból félannyi jövedelem sem folyt be, mint tavaly. Sem a fogyasztási, sem az egyenes adókból nem folyik be állami jövedelem. Az Elnök úr olyan kormányra gondol, amely ellenáll a parlament nyomásának. Szeretném látni azt a pénzügyminisztert, aki ilyen viszonyok között kiegyensúlyozott költségvetést tud csinálni, helyesebben, ha meg tudja csinálni, nem tarthatja be, mert a jövedelmek nem folynak be és a következő évben odajut, hogy semmiféle kötelezettségének nem tud eleget tenni és a lej zuhanásszerű romlásának teszi ki magát. Ez az, amit nem volna szabad bevárni, hogy tudniillik tervszerűség nélkül, kényszerből következzenek be, hanem meg kellene csinálni öntudatosan, előrelátóan és akkor azután van mód és alkalom, hogy megnyissák a termelés, a forgalom, a fogyasztás és az export zsilipjeit. De az a politika, amely most uralja az egész ország gazdasági életét, nem fog kivezetni a hinárból és a kérdés csupán az hogy az általam fölemlített lépést idejében csinálják-e meg, vagy pedig elkésve, mert, ha idejében, úgy feltarthatjuk a bolsevizmust, ha meg elkésve, akkor a bolsevizmus fogja ezt megcsinálni.

A szakosztály elfogadja az előadói javaslatot, Desbordes Ernő fenntartott külön véleményével szemben, a Hexner Béla és Kovács Árpád kiegészítéseivel.

Az erdélyi magyar vidéki pénzüzetek helyzete.

Előadó: **Dr. Balogh Elek**, v. orsz. képv.. a Kisegítő Tptár vezérigazgatója, Torda.

Az erdélyi magyar pénzüzetek statisztikáját az Erdélyi Bankszindikátus 1929. évi jelentéséből ismerhetjük meg, amely pontos, kimerítő adatokat szolgáltat. A háború előtti adatokat pedig a Compass 1914/1915. évi kötete adja meg.

Statisztika.

Az Erdélyi Bankszindikátus kötelékébe 89 önálló magyar pénzüzet tartozik. Ezek közül 5 – 40 millió lej alaptőkéen felüli – nagy bank, mely külföldi összeköttetéssel rendelkezik, 84 pedig közép és kis vidéki bank, mely csak a maga erejére van utalva. Az összes bankok 57 városban, illetve községben működnek. Az 5 nagy bank alaptőkéi összesen 326 millió, tartaléktőkéi 137 millió, betétállományai 2.300 millió és évi tiszta nyeresége 71 millió lejt; míg a 84 vidéki intézet alaptőkéi 296 millió, tartalékai 156 millió, betétállománya 2.400 millió, évi tiszta nyeresége 73 millió lejt tesznek ki. Tehát az 5 nagy bank a felét képviseli az összes bankokban rejlő tőkeerőnek, míg a 84 vidéki intézet a másik felét és egyenlő évi nyereséggel dolgoznak. Azonban ha figyelembe vesszük azt, hogy a vidéki gazda, iparos, kereskedő közönség hiteligenyeit nagyobb részben a 84 vidéki intézet látja el, míg a nagybankok a városi kereskedőkkel, gyárosokkal és nagybirtokosokkal dolgoznak: megállapíthatjuk, hogy az erdélyi magyarság 80%-ának hiteligenyeit a vidéki intézeteknek kell kielégíteniök.

Jelen ismertetés célja e 84 vidéki intézet helyzetének feltárása, hogy egészen tárgyilagosan beszélhessünk ezen intézetek közgazdasági jelentőségéről, hivatásáról, bajairól, esetleges hibáiról és ne engedjük, hogy e nélkülözhetetlen közgazdasági intézményeinket ferde világitásba helyezve,

alaptalanul támadják, gyengítsék; sőt igyekezzünk megvédeni azokat és támogatásunkkal megerősíteni.

Speciális érdekek.

Nem akarnám, hogy a vidéki magyar pénzüzetek helyzetének külön kiemelése oly színben tünjék fel, mintha azokat a nem vidéki, nagyobb intézetekkel szembe akarnám állítani. De a vidéki pénzüzeteknek is megvannak a maguk speciális érdekeik és hivatásuk is, amelyek más bankok érdekei mellett szintén figyelembe veendő és közérdekből megvédendő. Magyarországon a vidéki pénzüzetek éveken keresztül küzdöttek a szakirodalomban és a gyakorlati életben érdekeik védelméért, amíg végre a folyó évben hivatalosan is elismeretett, hogy

1. az önálló vidéki pénzüzetek működése a hitelellátás szempontjából nélkülözhetetlen;

2. e pénzüzetek olyan helyesen látják el feladatukat, hogy általános gazdasági érdek azok védelme és még inkább megerősítése;

3. gátat kell emelni minden olyan törekvésnek, mely a vidéki pénzüzetek önállóságának megszüntetésével a vidék speciális érdekeinek mellőzését eredményezné; mert helyi ismereteiknél és összeköttetésüknél fogva a tőkegyűjtésre és hitelellátásra alkalmasabbak, mint a fiókok;

4. vizszeszámítolási hitelüket kellően növelni kell, amit a Pénzüzeti Központ kilátásba is helyezett (lásd a Magyar Pénzügy 29/1930. számában megjelent közleményt).

Ezekből látszik, hogy a vidéki pénzüzetek működése általános közgazdasági szempontból minden országban milyen fontos és hogy azok speciális érdekeinek igazságos elbírálását és honorálását a közérdek megkívánja. Minél erősebbek a vidéki pénzüzetek, annál inkább lehetnek a közgazdasági élet segítségére és minél gyengébbek, annál vérszegényebb a közgazdaság minden ága, különösen a falusi gazdaságok, ipar és kereskedelem.

Múltjuk.

Az erdélyi magyar vidéki pénzüzetek a múlt század második felében alakultak a lécsatolt részek minden városá-

ban helyi érdekeltségekből. Marosvásárhelyen és Nagyszalon-
tán már az 1869., Nagykárolyban 1870., Nagyváradon, Zila-
hon, Kézdivásárhelyt, Tordán, Sepsiszentgyörgyön, Szat-
márt az 1871—1875. években és a többi helyeken is az 1880—
1890 években. Kezdetben kis tőkével alakultak, de állandó
betétgyűjtéssel, előrelátó tartalékolással és fokozatos tőke-
emelésekkel évtizedeken keresztül kifejllesztették tőkeerejüket.

Működésük. Volt tőkeerejük.

Éltrevalóságukat, mintaszerű vezetésüket és ügykeze-
lésüket a volt jegybank és a nagybankok elismerték, visz-
leszámítolási hitellel bőségesen támogatták, úgy, hogy egy
vidéki pénzintézetnek általában alaptőkéjéhez mérten 5–6-
szoros betétállománya, 5–6 szoros viszleszámítolási hitele
volt. Pld. egy 1 millió korona alaptőkével rendelkező banknak
5 millió betétje és 5 millió viszleszámítolási hitele volt. Kö-
zönségük hiteligényeit megelégedésre ki tudták elégíteni; a
betétkamatláb nem emelkedett a jegybank kamatlába fölé és
a kihelyezési kamatláb e fölött $1\frac{1}{2}$ –2% volt a kölcsön nagy-
sága és az adós bonitása szerint. Nem volt panasz e bankok
kapzsisága miatt és emellett szépen tartalékoltak minden év-
ben és lassan, de biztosan fejlődtek.

Imobilitás.

Klientelájuk ugyanaz volt, mint ma, de senkinek sem
jutott eszébe azzal támadni e bankokat, hogy imobilak, mert
falusi gazdáknak, kisiparosoknak és kereskedőknek adtak
kölcsönt.

Inflációs veszteségük.

A világháború és az azzal járó pénzelértéktelenedés e
pénzintézetek tőkeit és betéteseit teljesen tönkre tette, annyira
hogy pld. egy vidéki bank, melynek 1 millió aranykorona
alaptőkéje volt, amellyel a háború előtt egy vidéki városban
kb. 20 emeletes házat vásárolhatott meg, a korona beváltása
után saját tőkéjével már csak egy emeletes házat tudott
volna megvásárolni. A betétes pedig, aki a háború előtt
100.000 aranykoronát tett betétbe, a beváltás után csak 50.000
lejt kapott, amely összeg negyedannyi értéket képviselt, mint

a háború előtt a 100.000 aranykoronának egy évi kamata, vagyis 5000 aranykorona.

És ezen nagy veszteségek ellenértékével legnagyobb részben az adósok gazdagodtak, akik a beváltás után 2 libának az árával kifizették azt az adósságot, amellyel egy hold földet vettek. Sem a bankok, sem a betétesek nem tudták ezt a veszteséget pótolni megközelítőleg sem, hanem új tőkeemelésekkel igyekeztek új tőkét összehozni.

Aranymérleg.

A jövő évben készítendő aranymérlegek meg fogják mutatni, hogy e bankok a tőkeemelések mellett sem tudták elérni háború előtti vagyonuknak legfeljebb 20–40 százalékát. Nem az adósokkal szemben animozitásképpen emelem ki e tényeket, hogy azokból valamelyes következtetést vonjak, hanem az igazság érdekében. Különbösen minden értelmes falusi ember elismeri, hogy kitűnő üzletet csinált az, akinek a háború előtt sok bankadóssága volt és azt a háború után majdnem semmivel kifizette. Elismerem az adósoknak mai nehéz helyzetét, de nekik is és a tárgyilagos ítélkezőnek is el kell ismernie a vidéki pénzintézetek nehéz helyzetét is és a betéteseknek nagy veszteségeit, ami azt okozza, hogy a tőkegyűjtési kedv megcsappant és a tőkeszegénység aránylag növekedett.

Tőkehiány a Jelenben.

A vidéki pénzintézetek alaptőkéje és betétállománya nem emelkedett a pénz elértéktelenedése arányában éppen a további elértéktelenedéstől való félelem miatt, tehát nem emelkedett kb. 30-szorosan, hanem legfeljebb 8–15-szörösen, visszleszámitolási hitelük pedig az impériumváltozással teljesen megszűnt, mert e bankok elvágattak régi összeköttetéseiktől; Romániában – itthon – alig sikerült az utóbbi időben akkora visszleszámitolási hitelt szerezni, mint volt aranykoronában, tehát érték szerint a réginek egynegyedét. Példa: egy intézetnek békében volt 1 millió korona alaptőkéje, 5 millió betétje, 5 millió visszleszámitolása, dolgozott összesen 11 millió koronával, aminek most aránylag kb. 300 millió lej felelne meg; ezzel szemben most van 50 millió aktívja. Ez

az arány általában minden vidéki banknál, tehát a békéhez arányítva egyhatod rész tőkével dolgozik. Nem csoda hát, hogy nincs tőke, hogy drága a tőke és hogy a hiteligényeket e bankok nem tudják kielégíteni.

A baj oka részben a belső tőkeképződés lassúsága és gyengesége, nagyobb részben azonban a vizleszámitolási hitel jelentéktelensége, illetve hiánya. És amíg a vidéki intézetek kellő mennyiségű és feltételű vizleszámitolási hitelhez nem jutnak, a kisemberek hiteligényeinek megfelelő kielégítése nem remélhető.

Ne felejtjük azonban el, hogy a végső cél nem az olcsó kölcsön, hanem az adósságtól való megszabadulás kell, hogy legyen; legalább oly mértékben, hogy a saját tőkéinkkel tudjuk hitelszükségleteinket fedezni és ne szoruljunk idegen tőkére. Az olcsó idegen tőkét csak átmenetileg kellene igénybe venni. Bármily nehéz a gazdasági helyzet, még mindig módjában lenne a magyarságnak pár év alatt adósságaitól megszabadulni, ha erős akarattal oly erényévé tudná tenni a takarékoságot, mint a hollandi, svéd, svájci, francia vagy német nép, nem is beszélve a skótról. Ennek az ideális célnak a megvalósítására kell összefognunk teljes erővel.

Nehéz helyzetben vannak az adósok, de nehéz a helyzete a bankoknak is, amelyek aránylag egyhatod rész tőkével igyekeznek keléigíteni közönségünk hiteligényeit és fenntartani magukat.

Panaszok: a) Kamatláb tulmagassága.

Az utóbbi időben különböző panaszokat és vádakot emeltek szóval és írásban a vidéki bankok ellen, amelyekkel foglalkozni kell.

Az egyik legfontosabb panasz és vád, hogy a magyar vidéki intézetek tulmagas kamatokat szednek az adósoktól és e magas kamatoknak e bankok és a betétesek az okai. Lássuk e vádakot. A Banca Naționala megállapítása szerint azok az intézetek, amelyek tőle közvetlenül vizleszámitolást élveznek, kötelesek a vidéki bankoknak 12% mellett szintén vizleszámitolást adni, az egyes adósoknak pedig 14–18% mellett adhatnak kölcsönt. Viszont a vidéki bankok, amelyek 12% mellett kapnak vizleszámitolást, nem szedhetnek magasabb ka-

matot váltókölcönök után 18%-nál, folyószámlák után 20%-nál. Minthogy azonban a Banca Naționala vizleszámitolási hitelt legalább az erdélyi magyar vidéki intézetek részére akár közvetlenül, akár közvetve csak a legminimálisabb mértékben nyújt és tényleg más forrásból vizleszámitolást szűk keretben is csak 15–16%-os kamattal lehet kapni: a Banca Naționala előírását sem a román, sem a szász, sem a magyar bankok nem tarthatják meg és a vidéki bankok kénytelenek alkalmazkodni a tényleges 14–16%-os vizleszámitolási kamathoz. Minthogy pedig a vizleszámitolás útján szerzhető elenyésző összeg is ilyen drága, kénytelenek a betétek után 12–14% kamatot is adni, mert különben tőke nélkül maradnak, mivel e kamatot más nemzetiségű vidéki és városi bankok is megadják. A napokban láttam egy kolozsvári román bank betéti könyvét 14%-os kamattal, mely bank pedig direkt vizleszámitolást élvez a jegybanktól. Ez nem felvétele a betétkamatlábnak, hanem észszerű követelménye a szükséghelyzetnek. Például Budapesten, ahol a bankok kartellt kötöttek a betétkamatokra nézve, az I. rendű nagybankok 6%-ot, a II. rendűek 7%-ot fizethetnek; a vidéki bankok természetesen 8–10% betétkamattal kell, hogy adjanak, ha nem akarnak betét nélkül maradni. Tehát, ha nálunk a nagyobb bankok 10–12% betétkamattal adnak, a vidéki bankok kénytelenek 12–14%-ig elmenni, hogy a gazdasági törvények szerinti arányosság meg legyen. Minthogy pedig a pénzügyi intézetek regijeje – a Blank Arisztid megállapítása szerint is, aki nagybankár, – 5–6%-ot tesz ki: könnyen kiszámítható, hogy egy vidéki intézet 20%-osnál olcsóbb kölcsönt nem adhat.

És tényleg a Bankszindikátus megállapítása szerint is ezidőszerint a vidéki bankok a következő kamattal szedik: kisebb kölcsönök után (10.000 lejig) 24%, közepes kölcsönök után (50.000 lejig) 22%, nagyobb kölcsönök után (100.000 lejig) 20%, ennél nagyobb kölcsönök után vagy kivételes esetekben 18%, ezen felüli kölcsönöknél a nagybankok lemennek 15–14, sőt kivételes esetekben vagy milliós tételeknél 13–12%-ig is. Ugyanezek a kamattételek a más nemzetiségű bankoknál, vagy azok fiókjainál is.

Átlagos betéti és kölcsön-kamatláb.

Azt mondhatná valaki, hogy ha 20%-os kölcsönt adhat a bank, miért szed 24%-ot is? Ezek a kifogásolók nem veszik figyelembe a kamatláb átlagszámítását úgy a betéteknél, mint a kihelyezésnél. Mert ha egy bank a fentírt módon 18–24% kamatokat szed a kölcsönök után, akkor figyelembe véve azt, hogy a peres követelések után csak 15%-ot ítélnék meg és a magas készpénzállomány kamatait teljesen elveszti; az átlagos kihelyezési kamatláb annál a banknál 20%-nál nem több, tényleg az a bank az összes kölcsönök után nem vesz be 20%-nál többet. Viszont a betéteknél – bár 10%-os kisebb futó betétei is vannak – de mivel a nagyobb betétesek magasabb kamatlábat kívánnak, az átlag úgy alakul, hogy mindig a legmagasabb tételnél egy félszázalékkal kisebb, tehát ezidőszereint $12\frac{1}{2}$ –13% körül van. A bank nyeresége a költségen felül 1–2%, ami éppen nem mondható tulságosnak, hanem alig elég az eredményhez.

Nagybankok és kisbankok nyeresége.

A fentebb írt statisztikai adatok mutatják, hogy a vidéki bankok összes évi nyeresége 74 millió volt, amíg a nagyobb bankoké ugyanazon tőkék mellett 71 millió; a különbség tehát elenyésző. Nem állhat meg ezek szerint az a vád, hogy a vidéki magyar pénzüzetek túl magas kamatokat szednek, mert semmivel sem szednek többet, mint más bankok. Azt azonban készséggel elismerem, hogy a kamatok általában nálunk és a világon mindenütt magasak, azonban azért nem lehet a magyar vidéki intézeteket felelőssé tenni. Mert bizonyos, hogy ezen intézeteknek nincs komolyabb céljuk és vágyuk, mint a békebeli kamatmargeot, a 6–8%-os kamatokat visszaállítani. Amíg azonban az állami tisztviselők a rendetlenül kapott fizetésükre felvett előlegekért kollektíve havi 2%-ot is fizették és pedig nem magyar, hanem román intézeteknek a múlt hóban is, addig az állapotok lényeges javulását nem várhatjuk.

Az inflációs kamatláb rég megszűnt.

Egyes lapok még ma is 30–40, sőt 50%-os kamatokkal rémitgetik a publikumot, ami ezelőtt 4–5 évvel a konjunktú-

rás világban csakugyan volt, de akkor meg is szűnt. Azonban akkor sem a bankok forszírozták ki e magas, havi 3–4%-os kamatokat, hanem a spekuláns adósok önként ajánlották fel és szoktatták hozzá a közönséget ezekhez a horribilis kamatokhoz. *Mindig a magánkamatláb emelkedése járt elől és azután voltak kénytelenek a bankok azokhoz alkalmazkodni.* Ma is örzöm egyik elsőrendű bank levelét 1924 febr. 9-éről, melyben biztosítja a címzettet, hogy betétje után a 24% kamatot pontosan meg fogja fizetni; az illető másutt akkor nem kapott 20%-nál magasabb kamatot és még kevésbbé megerősítő levelet.

b) A kamatteher nagyságának mérve.

A további panasz az, hogyha pénzügyileg indokolt és a helyzetből folyó is a kamatláb, mégis olyan magas, oly nagy összegeket kell kamatban fizetni, hogy az a népet tönkreteszi. Lássuk közelebbről e második panaszt.

A Bankszindikátus statisztikája szerint az összes magyar bankok évi brutto kamatbevétele 1200 millió lej körül van; összes tőkeállománya kb. 6 milliárd lej. A laikusok előtt óriási számok és összegek, melyeknek értékét megmérni sem tudja, és könnyen azt a hitet keltheti, hogy azokkal nagy dolgokat lehet művelni; talán a közgazdasági helyzetet és az adósok helyzetét is javítani lehet. Ha azonban kiszámítjuk viszont a romániai magyarság egész vagyoneértékét és évi jövedelmét és a számokat egymás mellé állítjuk, mindjárt más világitásban látjuk a helyzetet.

Összvagyon, összjövedelem.

A romániai magyarság összvagyonának és évi jövedelmének kiszámításához a következő módot választom. A román állam évi költségvetése nagyjában évi 40 milliárd lej, amiből a magyarság, ha csak a lakosság 10%-ának veszem, tekintettel arra, hogy aránylag sokkal súlyosabban van megadóztatva: körülbelül 6–7 milliárdot fizet, tehát annyit, mint a bankok összes aktívája; saját tőkái, betétállománya, ingatlanai, értékpapirjai. Ha már most a magyarság megadóztatását átlag 20%-osnak számítom, akkor a magyarság évi brutto jövedelmét kb. 30 milliárdra lehet tenni; vagyonállagát pedig 200–300

milliárdra. Tehát a bankok és betétesek vagyonállaga az össz-magyarország vagyonához (föld, ház, állatok, árú stb.) viszonyítva kb. 3–4%-ot tesz ki; a bankok bruttó bevétele pedig az összjövedelemnek legfeljebb 4%-a, a vidéki intézetek aránya ezeknek éppen fele.

Bankaktívák. Kamatbevétel.

Ellenőrzésképpen alkalmazhatjuk a következő számítást. A bankok évi 1200 millió lej jövedelme megfelel 400.000 hold évi bruttó jövedelmének, míg az egész birtokállomány 5 millió holdon is felül van és hozzászámítandó ehhez a házak, állatok, egyéb ingók stb értéke. Minden átlagos számításban lehet tévedés, de ez nagyban és egészben igaz.

Már most, az összes magyar bankok kezén levő kb. 4%-nyi vagyonértékkel és jövedelemmel lehet-e az egész közgazdasági vagy pénzügyi életet befolyásolni és a lakosság vagy adósok helyzetét megjavítani? összehasonlításokat téve, aminek bő tere volna, a bankok összes évi bruttó bevétele nem több, mint amennyit a másfélmillió lakos évenként mondjuk harisnyára elkölt, vagy kalapra; az egész ruházati kiadásnak legfeljebb 5–6%-a, és bizonyosan félannyit sem tesz ki, mint amennyit évente szeszre, pálinkára és sörre kiad.

Vidéki bankok külön akciója a betétesek ellen.

Ha a betétesek és bankok jövedelmük feléről lemondának az adósok javára, ami évi 400 milliót tenni ki, az adósok helyzete mondjuk 2%-kal javulna, tehát helyzetüket lényegesen nem befolyásolná. Ugyanakkor pedig a lakosság másik részének, a betéteseknek a jövedelme apadna ugyanannyival. Szabad-e azonban józan közgazdasági politika mellett olyan tőkeszegény országban és oly tőkeszegény népnek, mint a miénk, ilyen kis arányu haszon miatt, a *tőkeképződést megakasztani, a tőkegyűjtőket elriasztani erőszakos intézkedésekkel és kívánalmakkal? S szabad-e első sorban éppen a legszegényebb kisebbségi népet – a magyarságot – ilyen kísérleteknek kitenni?* Amikor a pénzintézetek most is éppen azért nem tudnak valamit segíteni a helyzeten, mert csak egyhatodrész tőkével rendelkeznek, mint békében. És amikor egyesek éppen azért csinálnak sok adósságot, mert nem bíznak a pénz értéké-

ben és baissere spekuláltak? Az élet azt mutatja, hogy *azok a kis tőkegyűjtők, akik pénzüket a bankokba gyűjtik, takarékosabban élnek, mint azok, akik mindennap panaszkodnak az adósságok terhe miatt; sőt a betétesek a fősvénykedők és nélkülözők.* Igazságos lenne-e tehát azt mondani, hogy te, takarékoskodó, mondj le a jövedelmed egy részéről a szomszédod javára, aki ugyan jobban él, és költekezik, mint te, de sok adóssága van és az neki terhes? Nem. A közgazdasági életnek törvényei vannak, melyek szerint a pénz is áru, melynek értéke a kereslet és kínálat szerint változik az egész világon és nem lehet egy vidéken erőszakosan a világpiactól eltérő árat életbe léptetni.

Állami általános beavatkozás.

Ha azonban az állam az egész országra egyöntetűen szabályozza a kamatlábat, némi figyelembe véve a vidéki intézetek speciális helyzetét, t. i. hogy kis összegekkel en detail dolgoznak: az erdélyi magyar vidéki pénzüintézetek lesznek azok, amelyek örömmel üdvözlik ezt az általános intézkedést, mert érzik, hogy mindig meg tudják állani a helyüket. Altruizmust azonban nem lehet kivánni éppen a leggyengébbektől.

Szászok példája.

Téves a szászokra való hivatkozás t. i., hogy ők olcsóbb kamatra tudnak kölcsönt adni, mert a szász kiválóan takarékos nép, a multban már nagy tőkét gyűjtött össze és a jelenben is halmozza a betéteket a bankokban és egy nagy nemzet pénzforrásai is segítik. A békeévekben is oly olcsó törlesztéses kölcsönöket tudott adni, mint egy nagy bank sem Magyarországon; aránylag 4-5-ször annyi tőkével rendelkezik, mint a magyarság. Tehát a gazdasági törvények szerint is olcsóbb náluk a pénz. De nem altruizmusból, hanem mert sok tőkéje lévén, nehezebben tudja elhelyezni és így is nagy jövedelme van. Éppen amint a gabona ára is olcsóbb az ország bőtermő vidékein, mint a szegényeken: úgy a pénz is olcsóbb azon a vidéken, ahol bőven terem, mint ahol csak fogyasztják.

Fogalmak összezavarása.

Némely közgazdászok összezavarják a gazdasági tényezőket és összezavarják az okot a okozattal. Pld. azt írják: nem tudnak az emberek élni, mert a termény és állatárak leestek, munka nincs, a bankadósság nagy, a kamatok nagyok és így a csekély jövedelemből a nagy kamatokat nem tudják fizetni; – tehát a bankok teszik tönkre az embereket, miért nem engedik el a kamatokat! Pedig a sorrend az, hogy lesvén a gabona és állatárak, megszűnván az erdőkitermelés és egyéb munkák, megvolt a baj és az emberek kiségitésképpen, jobb jövő reményében bankkölcsönhöz fordultak és tartván a gazdasági krízis, jobban és jobban eladósodtak; tehát a gazdasági bajok okozták a tönkremenetelt és ez vonta maga után a tulságos eladósodást némelyeknél. A bankadósság és kamatok már csak okozata a gazdasági bajoknak. Ezeket kell szanálni s akkor megszűnik a betegség is. Aki minden baj okát a bankokra és a kamatokra hárítja, olyan, mint a beteg, aki azt mondja, hogy a gyógyszerész tette tönkre, mert drágán adta az orvosságot. Igaz, hogy az orvosság drága, de azért kívánható-e, hogy egyik gyógyszerész olcsóbban adja, mint a másik?

Gyergyó esete.

Kiváló példa a gazdasági tényezők szerepének összezavarására Gyergyó esete, ahol minden nyomoruság okául a bankokat állítják oda. Gyergyónak kb. 35.000 lakosa és kb. 200.000 hold nagyobb részben erdőterülete van. Évi jövedelme országos átlagban 700 millió lejre tehető.

A háború előtt, alatt és után kb. húsz éven át az utóbbi évekig óriási erdőkitermelések voltak, amiért e vidék évi jövedelme az átlagosnál jóval nagyobb volt, talán évi 1400 millió is felül. Jó élete volt Gyergyóban mindenkinek, amint ők mondták; s amint egyik novellairójuk írja, grófokkal is pezsgőztek, finom szivart szívtak s a borbélysegédnek 20 korona borralalót is adtak egy borotválásért, hogy a gazdát bosszantsák. Amely népről ilyen tréfák születnek, azok nem takarékosak, mint a skótok, mert azokról más adomák keringenek. Most pedig a fakitermelés hirtelen megszűntével az évi jövedelmük rendkívüli mértékben megcsappant, legalább is felére esett le, s talán még átlagos jövedelmet sem éri el. Ez az évi

talán 800 millió lej jövedelemcsökkenés hiányzik Gyergyóban és ezért nehéz adósságkamatokat fizetni azoknak, akik a nagy pénzbőség idejében semmit sem tettek félre, s mindjárt adósságot kellett csinálniuk.

Általános a nyomoruság Gyergyóban, de általános más vidékeken is; az adósság is nagy és a kamatok is. Azonban hogy ezt Gyergyóban érzik legjobban, annak az az oka, hogy ott a legnagyobb a jövedelemcsökkenés és ott voltak azelőtt hozzászokva a legnagyobb jövedelemhez.

Az összes gyergyói bankoknak fizetett kamatok összege az 1929 évben nem tett ki többet 30 millió lejnél, tehát az évi jövedelem 4%-a, mint más vidéken. Tehát a gyergyói bajoknak nem a bankok az okai, hanem a teljesen stagnáló erdőkitermelés s ez által a jövedelmek elapadása. És a bankok a helyzetben nem is segíthetnek.

Takarékosság fontossága.

Paukerow Leonard közgazdasági író múlt évben megjelent cikksorozatában egy orvosságot tud az eladósodás ellen: mindenki mindennap vegye számba bevételeit és soha se adjon ki többet, mint amennyit már bevett s éppen ne vásároljon hitelbe, akkor senki sem fog nehéz helyzetbe jutni.

Még egy vádat kell megemlítenem amelyet a magyar bankok ellen felhoznak: nem adakoznak eleget kulturcélokra.

c) Kulturműködés hiánya.

Felhozzák pld., hogy az Albina békében 113.000 koronát adott ilyen célra, amely összeg ma 4 millió lejnek felel meg. Melyik magyar bank ad ma ily összeget hasonló célra vagy csak 400.000 lejt is? – kiált fel az író. Ugyanazt azonban nem emeli ki az író, hogy ugyanakkor az Albinának 70 millió korona betétállománya volt, amelyet a fenti arányban átszámítva, az 2.300 millió lejnek felel meg, tehát az Albinának éppen annyi betétje volt aránylag, mint most az 5 nagy, vagy a 84 vidéki banknak összesen. És ha utána járna a cikkíró, meggyőződhetnék, hogy ezek a bankok is milliókat adtak kulturcélokra évenként, amit a mérlegek is bizonyítanak. És azt sem szabad elfelejtenünk, hogy Magyarországon 170 román bank volt, köztük olyanok, mint az Albina, amely az

öt legnagyobbat felér, míg Romániában csak 89 magyar bank van, azokat is igyekeznek némelyek lebukózní. Az erdélyi magyar bankok által jótékonycélra adott összegek is minden évben meghaladják az 5 millió leít.

Összefoglalás.

A fentiekben igyekeztem megvilágítani az erdélyi magyar vidéki pénzintézetek multját, fejlődését, volt tőkeerejét és mostani tőkeszegénységét; fontos hivatását, közgazdasági szükségességét, melyet a szakirodalom és gyakorlati élet is elismer bel- és külföldön. Rámutattam, hogy ezek az intézetek mintaszerűen működtek a multban és ma is csak a vizleszámítolási hitelnek aránylag teljes hiánya és a belső tőkeképződés gyengesége miatt nem tudják feladataikat oly mértékben teljesíteni, mint békében. Az Erdélyi Bankszindikátusba tömörülve, kellő vezetés és ellenőrzés alatt állanak, szabályszerűen revízióknak vannak alávetve; biztonságuk éppen olyan kifogástalan, mint más bankoké bel- és külföldön. Ha világbankok elestek a világgataklizmában, nem csoda, hogyha Erdélyben is egy-két bank áldozatul esett; a veszély azonban már elmúlt. A napilapokban megjelent támadások tévedésen alapulnak, mert akik a közgazdasági bajokért a bankokat teszik felelőssé, összetévesztik az okot az okozattal, mert a nagy adósság már okozata és szomorú maradványa a tönkremenetelnek, amelyet természeti csapások, dekonjunktúra, gazdasági kruzis, sokszor rossz spekuláció vagy könnyelműség, stb. stb. okoztak.

Indítványok.

Indítványozom tehát, hogy a Romániai Magyar Párt naggyűlése mondja ki:

1. az erdélyi magyar pénzintézetek ellen az adósságkamatok nagysága miatt emelt panaszokat alaptalanoknak nyilvánítja, mert a kamatláb e bankoknál sem nagyobb, mint más bankoknál az országban és mert ezen a bajon segíteni csak e bankoknak nem áll hatalmukban;
2. kívánatosnak és szükségesnek tartja e bankok önállóságát megvédeni, fentartani, sőt azok megerősítéséről gondoskodni;

3. kívánatosnak tartja, hogy e bankok újabb kellő pénzforrást szerezzenek akár egy felállítandó *pénzintézeti központ*, akár egy bel- vagy külföldi patronizáló pénzcsoport útján viszleszámítolási hitéi alakjában, hogy a vidéki lakosságot minél olcsóbb kölcsönrel láthassák el;

4. felhívja a magyarság figyelmét a belső tőkegyűjtésben rejlő óriási közgazdasági erőre, amely által kis népek világhatalomra tettek szert; e célból a takarékoság előmozdítását az egész erdélyi magyarság nyomatékos figyelmébe ajánlja.

Dr. Árkossy Jenő:

Elsősorban köszönetemet kell kifejeznem az előadó úrnak azért az áttekintő tanulmányért, amelyet készített, azonban szives engedelmével bátor vagyok megjegyezni azt, hogy a határozati javaslat első pontjához nem tudok hozzájárulni. Én ehelyett a következő módosítást szeretném előterjeszteni és óhajtanám, hogy a szakosztály azt fogadja el:

„A Magyar Párt nagygyűlése mondja ki, hogy az erdélyi magyar pénzintézetek ellen az adósságkamatok nagysága miatt emelt panaszokat sok tekintetben megérti és bár tudja azt, hogy a gazdasági válságért egyedül csak a kisebbségi bankokat tenni felelőssé, az általános helyzet nem ismerésén alapszik, mégis erkölcsileg kötelezni kívánja pénzintézeteinket, találjanak módot és lehetőséget, hogy a gazdasági válságot, a mai szűkebb területünkön leenyhítsék, emberibbé és elviselhetőbbé tegyék.”

Azt hiszem, hogy ennek a módosításnak különösebb indokolása felesleges. Kénytelen vagyok leszögezni, hogy bizonyos bankokkal szemben nagyon sok igazságos panasz hangzik el. Nem akarom felemlgetni a vitákat, amelyek lefolytak; nem akarok arra is hivatkozni, hogy a mi pénzintézeteink bizony nem mindig, – tisztelet és elismerés a kivételeknek – látták be a nehéz gazdasági helyzet parancsait az elmúlt tíz év alatt és nem érezték annak a szükségét, hogy bebizonyítsák, mennyivel tartoznak a magyar kisebbségi

életnek. Semmiképpen sem tehetjük tehát, hogy mi ezeket a panaszokat alaptalanoknak minősítjük, mert ha ezt megtehetnénk, úgy erkölcsi bizonyítványt állítanánk ki e bankok működéséről is és azt mondanók, hogy amit tettek, az mind helyénvaló volt. Miután pedig ezt legjobb meggyőződéseim szerint magamévá tenni nem tudom, a Magyar Pártnak pedig ezt magáévá tenni nem szabad, szeretném és óhajtánám, – nincsen benne semmi bántó – hogy a szakosztály fogadja el javaslatomat, amelyet minden hosszabb és különösebb indokolás nélkül elfogadásra előterjesztek.

Hexner Béla:

Az igen tisztelt előadó úr, jó vivó lehet.

Előadói jelentését olvasva, állapítom ezt meg, mert elejétől a jó vivó elve vonul rajta végig. „Az ütés a legjobb parád.”

Az előadó úr megállapítja, hogy az erdélyi vidéki takarékpénztárak megtették a kötelezettségeiket mintaszerűen és ha baj van, úgy az: hogy hitelt igénylők vannak és ha már vannak, sokalják az 25-ön felüli kamatokat, költségeket stb.

Én a „Huszonötöt” nem tagadnám meg, de tagadom, hogy ma ilyen magas kamatokat szedni jogosult volna.

A vidéki takarékok elleni bűnnek tekinti, illetőleg tüneti fel előadó úr, hogy az adósok adósságaikat az infláció idején, hogy az előadó úr népies szavaival éljek, „két liba árával” fizették vissza.

De mélyen tisztelt nagygyűlés, mivel fizették vissza a tisztelt vidéki takarékok az ő hitelezőiknek a betéteket? Talán aranyat, vagy dollárt adtak, vagy talán ha leit, úgy valorizált értékében? A takarékpénztárak az infláció idején 30–40–50%-os kamatot és nyereség részesedést szedtek adósaiktól, de nem kivételes esetekben fedezték magukat a valuta klauzulával is.

Ez az idő azonban, Istennek hála, a rég múlté és igazán érthetetlen előttem, hogy mit keres ez a pont és ez a gyűlölködő hang ebben az előadói jelentésben, melytől azt várjuk, hogy tájékoztasson minket afelől, hogy azok a magyar testvéreink, akik a vidéki takarékpénztárakban helyezik el be-

tétjeiket, miképpen lehetnének gyarapíthatók és azok a magyar testvéreink, akik gazdasági tevékenységükhöz ezen vidéki takarékokra vannak szorítva, miképpen kaphatnának gazdasági tevékenységüknek megfelelő mennyiségű és olcsóságú pénzt?

Sajnos, nemcsak hogy nem felel erre a kérdésre az igen tisztelt előadó úr, hanem arra úszít, hogy mindenki dolgozzék saját tőkéjével, szabaduljon az adóságoktól... a nemzeti tőke pedig menjen oda, ahol a Petőfi magyar nemesének a kardja, azaz lógjon a falon és marja a rozsda.

Nem úgy, igen tisztelt előadó úr, az erdélyi magyar gazdasági életnek szüksége van és legyen is szüksége a magyar tőke minden fillérjére. És Uraim, én a vidéki takarékgazdátókat csak akkor tudom feladatának magaslatán levőnek tekinteni, ha a magyar tőkét az utolsó bani-ig bankja útján, a magyar gazdasági élet számára tudja forgalomba hozni, de úgy, hogy ebből a forgalomból a betevőnek és a banknak és az igénybevevőnek is haszna származzék.

És itt van a punctum saliens, igen tisztelt Nagygyűlés. A bankban nagy forgalom és sok kicsi haszon.

Az előadó úr hivatkozik egy román bankigazgató régen mondottjára, de hiába nagy bankár Blank Aristid és hiába mondja, hogy egy bank rezsije 5–6%. Ennek nem szabad lennie a fővárosban sem, annál kevésbé fordulhat ez elő egy vidéki takarékpénztárban, melynek rezsije, a fővárosi bank rezsijével össze sem hasonlítható.

A Bankszindikátus szerint az erdélyi magyar bankok kamat-bevétele 1929-ben Lei egyezerkettőszázmillió.

Öt nagy bank alaptőkéje	Lei	326.000.000
Öt nagy bank tartaléktőkéje		137.000.000
Betétek		2,300.000.000
84 vidéki bank alaptőkéje		296.000.000
84 vidéki bank tartaléktőkéje		156.000.000
Betétek		<u>2,400.000.000</u>
Összesen	Lei	5,615.000.000

Tehát ötezerhatszázötvenötmillió Lei egyezerkettőszázmillió leit kamatozik, ami már azért is abszurdum, mert hi-

szen egyetlen banknak sincs egész vagyona kihelyezve, egyrésze biztonságos, de nem hasznot hajtó, semmiesetre sem kamatozó tételekben van fektetve, nagyrésze pedig ott van a saját vagy más banknak a trezorjaiban és ennek dacára 1.200.000.000 lei kamatot szedtek be a bankok.

Uraim, kamatot! Nincs rendelkezésemre statisztikai adat, hogy kamaton kívül mennyibe került még a pénz. Mennyi bekebelezési illeték, mennyi bélyeg és adó, illeték, mennyi törlési engedély, mennyi óvási költség, mennyi ügyvédi, per- és rendezési költséget, províziót kellett fizetniök magyar testvéreimnek, de nem hiszem, hogy nagyot tévednék, ha ezen költséget 500 millió leire becsülöm.

Ha már most a bankokban elhelyezett 5.600 millió leiből 25%-ot, mint nem dolgozó tőkét levonok, akkor 4.200 millió munkába adott tőke 1.700 millió leibe került.

Tisztelt Közgazdasági Nagygyűlés! Tisztelettel és szeretettel kérdem, lehet ma, amikor az adó, a költség, a rezi oly borzalmasan nagy, amikor a gazdasági életben a vásárlás, a beszerzés megszűnt, amikor az eladások, kényszereladások, amikor minden anyag pénzbeli értéke a platinától kezdve a rézen, vason, búzán, rozson, burgonyán át a fáig és a csontig óráról órára zuhan, lehetséges-e, hogy 4.200 millió leinek az egy évi használásáért 1.700 milliót fizessen a kisebbségi sors terhei alatt nyögő magyar, amikor az igénybevett tőke rövid használatára és biztosítására, messze 100 százalékon felüli garanciát is adott.

Ez nem lehet így és ez nem maradhat így.

Igen tisztelt vidéki takarékpénztári vezérigazgató urak, vége a nagy jövedelmeknek, a nagy rezsiknek és vele a nagy kamatoknak.

Új rossz világ kezdődött. Tessék erről tudomást venni.

Az önök kötelessége ma, a magyar vagyonnak, annak állagának, jövedelmezőségének, a magyar munka, a magyar intellektus, tudás és vállalkozási kedvnek a biztosítása, segítése, kicsi, majdnem semmi jövedelmezőség mellett.

Én, tisztelt Nagygyűlés, nem fogadom el Balogh Elek úrnak sem előadói, sem határozati javaslatát és kérem a Nagygyűlés elé a következő határozati javaslatomat elfogadásra terjeszteni:

1. A Magyar Párt közgazdasági szakosztálya a vidéki takarékpénztárak magas kamat és költség politikáját a magyar gazdasági életre károsnak tartja, felkéri a Bankszindikátust, hogy bölcs belátása szerint intézkedjen eme rendszer megszüntetése iránt.

2. Kéri a Bankszindikátust, egészítse ki ezen egy esetre vonatkozólag válaszmányát oly gazdasági szakemberekkel, akik a hiteligénylők minden kategóriáját (mezőgazdasági, nagyipari, kereskedelmi, kisipari, kiskereskedelmi és intellektuel társadalomnak szükséges hitel) képviselik és tegyen meg minden lehetőt, hogy az országban levő minden magyar tőke a magyar gazdasági életbe állítassék, hogy sok évtizedes komoly munkájával szerzett külföldi összeköttetéseit felhasználva, külföldi tőkét szerezzen.

Gyárfás Elemér, elnök:

A Bankszindikátusnak nincsen módjában, hogy beleszóljon az egyes pénzüzetek üzletvitelébe. A félreértésre a szerencsétlen „szindikátus” elnevezés ad okot. Annak idején szindikátusként kellett a bankok érdekképviselői szervének megalakulnia, mert csak a szindikátusi törvény tette lehetővé a szervezkedést és fontos közérdek volt, hogy a kisebbségi pénzüzeteket valahogyan meg lehessen szervezni. A szindikátus azonban az egyes intézetek üzletmenetébe bele nem szólhat, annak irányt nem szabhat. Sem felelőssé nem tehető, sem nem dicsérhető ezért. A szindikátus azért alakult, hogy a kormánnyal szemben a kisebbségi pénzüzetek érdekeit megvédje, különösen azért, mivel akkor Brătianu Vintila sérelmes intézkedések sorozatával fenyegetett, melyekkel szemben a védekezés platformját meg kellett találni. Ennek a kizárólag érdekképviselői szervnek vezetését minden fizetés nélkül vállaltuk és önzetlenül vezetem ezt a szervezetet már nyolc éve – noha a sajtó előszeretettel emleget magas, sőt milliós tantiémeket. Itt vannak az urak a szindikátustól is, akik nagyon jól tudják és igazolhatják, hogy tényleg így áll a helyzet. A Bankszindikátus éppen olyan kevéssé szólhat bele az egyes intézetek üzleti politikájába, mint a szatmári dalárda, vagy a kutyabagosi

tűzoltóegyesület. Tessék az intézetek vezetőségét felelőssé tenni és az intézetek politikájára tényleges befolyást gyakorló személyeket, az elnököket és az igazgatósági tagokat s a részvényeseket arra felhívni, amit követendőnek ítélnék, nekik van lehetőségük arra, hogy befolyást gyakoroljanak az intézetek üzleti politikájára. Én a magam részéről ebből a szempontból semmit sem tehetek s kérem, hogy ne tereljék a kérdést mellékvágányokra, a Bankszindikátust sziveskedjenek kihagyni a játékból, mert hangsúlyozom, hogy a Szindikátusnak nincs sem joga, sem befolyása nincs az egyes intézetek üzleti politikájára.

Hexner Béla:

Elálllok javaslatomnak a Bankszindikátusra vonatkozó részétől.

Keresztes János, ref. lelkész, Kőrösbánya:

Nagyon komolyan figyelem állandóan a hirlapi cikkeket, amelyek megjelennek és amelyek a bankokról, a bankok vezetőembereiről nagyon kedvezőtlen információkat vittek a nép szélesebb rétegei közé. Komoly gondolatokkal jöttem én is és kérem meghallgatásomat. Tiszta román vidéken vagyok, ahol gazdag román pénzüzetek vannak, amelyek a Nemzeti Banktól sok visszleszámitolási hitelt élveznek. Itt egy bankigazgatótól megkérdeztem, hogy hogyan kapja a pénzt és hogyan adja a népnek. Tudom róla, hogy szereti igazán a maga román népét. Igazat mondott és meg akarom nyugtatni azokat, akik a maguk támadásaiban és gáncsoskodásaikban téves uton járnak. Ezek a román pénzüzetek is 22–24 százalékért adják a pénzt a falusiaknak. Lementem Erdély szász vidékeire. Megkérdeztem a szász bankokat is. Ugyanolyan százalék mellett adják ki a pénzt, mint a mi bankjaink. Mélyen tisztelt uraim, amikor ezekről meggyőződtem és eszembe jutottak a bankjainkat támadó újságcikkek, arra a komoly tudatra jutottam, hogy itt valamilyen másféle akcióról van szó. Inkább azokat akarnák támadni, akik a mi pénzüzeteink élén állanak. Pedig mi nem

vagyunk annyian, hogy egy garnitura jóra való emberünket minden évben kivégezhessük. Ha igaz volna, hogy pénzügyintézetek másképpen bánnak a hozzájuk forduló kölcsönkérőkkel, mint ahogyan megfelelő volna, akkor a román gazdag pénzügyintézetek, vagy a szász pénzügyintézetek kedvezőbb feltételek mellett kellene kamatot adjanak a maguk klienseinek. Hogy a román és szász pénzügyintézetek szeretik a maguk népét, azt nem vonják kétségbe, és ime, azok is azonos feltételek mellett adnak kölcsönöket. Kérem azért, hogy az előterjesztést, amelyet az előadó úr tett, egész terjedelmében adjuk népünk kezébe, hogy világosan lássa, mi a bankok elleni támadásokban az igazság. Fogadjuk el a határozati javaslatot, mert a bizalom ilyen nyilvánításait megérdemlik a mi bankjaink vezető emberei. Ebből láthatná népünk, hogy alaptalanok voltak a támadások, amelyekben részesítették, hiszen a mi bankigazgatóink, azt hiszem, úgy jártak el a népünkkel szemben, ahogyan az körülményeik között lehetséges volt.

László Endre:

Az előadó úr annyira világosan, szabatosan és a tényeknek mindenben megfelelően rajzolta meg az erdélyi magyar pénzügyintézetek nehéz helyzetét és súlyos küzdelmét, a mai áldatlan közgazdasági viszonyok között, hogy előadását csak néhány számadattal leszek bátor kiegészíteni. Az utolsó békeévben, 1915-ben, az erdélyi magyar bankszindikátus kötelékébe tömörült magyar jellegű pénzügyintézetek

saját tőkéje 75 millió koronát, az általuk kezelt betétek összege pedig 179 millió koronát tett ki.

Ezen összegeket átszámítva pénzünk vásárló erejének lecsökkenése arányában,

az akkori saját tőke ma 3 milliárd lei,

az akkori betétállomány pedig *71 milliárd mai leinek felel meg.* A szóban forgó pénzügyintézetek mai betétállománya majdnem eléri az utolsó békeév betétállományának megfelelő összeget, a 6 milliárd leit, de *mai saját tőkéje csak 936 millió leit tesz ki.* Tehát *több mint 2 milliárd leivel kevesebb az*

utolsó békeév saját tőkenívójánál. Ez a két adat világosan bizonyítja, hogy *a tőkeképződés szempontjából sokkal előnyösebb helyzetben volt a háború alatt és ezt követő években a magántőke, mint a pénzintézeti tőke*, mert a betétek összege megmaradt a háborúelőtti színvonalon, míg *az erdélyi magyar pénzintézetek 2 milliárd leiel szegényebbek, gyöngébbek aránylag, mint az utolsó békeévben voltak*. Mégis a pénzintézetek vagyonosodásáról hallunk és ellenük hangzanak el panaszok. Pedig szegényedésüknek megvan a világos magyarázata is. A pénzintézetek, miként a jelenben, úgy a háború előtti időkben is, saját tőkéjüket csaknem teljesen birtokosoknak, bekebelezett kölcsönökként adták ki, míg a rájuk bizott idegen tőkéket rövid lejáratu, úgynevezett mobil hitelekbe fektették. A birtokosok a nekik kölcsön adott arany-korona tőkéket a háború alatt és azt követő években *devalválódott koronákban és leiekben fizették vissza a pénzintézeteknek*. Egy mázsa háborús búza értékével ötvenszer annyi aranykorona, 50 mázsa háborúelőtti búzaértékű adósságot fizettek vissza. *Birtokos adósaink tehát a háború alatt és utáni konjunktúra idején a tőketulajdonosok kárára mentesültek adósságaiktól*. A Bankszindikátus kebelébe tartozó hitelszervezetek 1914. év folyamán a volt Osztrák-Magyar Bank és nagyobb rész a budapesti nagy intézetektől összesen *149'5 millió aranykorona*, vagyis ennek megfelelő *5'9 milliárd lei hitelt élveztek*, míg *ma a Román Nemzeti Banktól, a bukaresti nagy intézetektől és egymásközi hitelezési viszonylatban összesen csak 961 millió leit kapnak, vagyis 5 milliárddal kevesebbet*. Ha ezen öt milliárd effektív tőkehiányhoz hozzáadjuk a saját tőke devalvációját folytán szenvedett 2 milliárd effektív veszteségi tőkét, úgy *kétmilliárdot tesz ki a békebeli időhöz viszonyítva az az összeg, amelyet ma, az erdélyi magyar gazdasági hitelélet nélkülöz*. Következésképp, ha ez az összeg ma a gazdasági vérkeringésünket táplálná, vagy ennek csak a feleösszege, a kihitelezési kamatláb a mai átlagos kamattételnek legalább a fele összege alá csökkenne, a tőkeképződés lehetősége biztosítva volna, az ingatlan vételkedv is fokozódna.

Bankjainknak 2 milliárddal való leszegényedése és az 5 milliárd *hiteltőke* hiánya oka a hitelkrízisnek és ezért nem tudják intézeteink kielégíteni azoknak a termelőosztályoknak hi-

teligényeit, melyeknek anyagi előnyére a háborús években elszegényedtek.

A jogtalanul magas kamat vádjának alaptalanságával előadó úr részletesen foglalkozott. Én csak arra akarok röviden rámutatni, hogy *éppen előbb kimutatott leszegényedésünk bizonyítja, hogy e vádak tévesen vannak a pénzüzeteknek címezve*, melyek a legmagasabb kamatok, a 36–40%-ok idején maradtak le a tőkegyűjtésben. Pénzügyi törvény, hogy a *pénzüzetek alacsony kamatviszonyok között erősödnek* és a magas kamat legyengíti őket. *Ha nem így volna, akkor a romániai pénzüzetek volnának a világ legerősebb bankjai, mert ezek szedik a legmagasabb kamatokot és nem a francia, a svájci pénzüzetek, melyek 2–6%-kal dolgoznak. Magas kamatok legyengítik az adóst, növelik a veszteségi kockázatot, aláássák az adósok és vele a pénzüzetek existenciáját. Ezért minden pénzüzet létérdekből küzd a magas kamatok ellen.*

Tőkeszegénységünk hatásos gyógyszere, amint az előadó úr olyan helyesen kifejtette: *takarékossági hajlamunk növelése*, eredményes tőkeképződés lehetővé tétele végett. Az előadó úr helyes érzékkel történt megállapítását nem saját szavaimmal, hanem a Kresz Károlynak, a „Tébe” vezérigazgatójának a Keleti Ujság f. év 229. számában megjelent cikkének következő indokaival támasztom alá:

„Ahhoz, hogy a mezőgazdaság, ipar- és kereskedelem hiteligenyei kielégíthetők legyenek, feltétlenül szükség van megfelelő belső tőkeképződésre, annnyival is inkább, mert a külföldi hitelekre nem minden esetben lehet számítani. Ezért *tehát a belső tőkeképződésnek az egész közgazdasági élet szempontjából a legnagyobb jelentősége van.* A belső tőkeképződésnek egyik leghatalmasabb tényezője *a takarékosági szellem* és így ennek a takarékosági szellemnek az ébrentartása, élesztése és fejlesztése nagyon fontos. A takarékosági szellem kifejlődéséhez feltétlenül szükség van megfelelő propagandára, különösen most, a háború utáni időben, amikor a számos európai országban előállott pénzértéktelenedés következtében, a közönségnek a takarékoság iránt való érzéke nagy mértékben csökkent.

A takarékosági szellem fejlesztésének fontossága és az

e célt szolgáló propaganda szükségessége általánosan és minden közgazdaságilag fejlett országban elismert tény. Bárhol is nézünk körül az európai országokban, mindenütt azt látjuk, hogy *a takarékosági propagandára maga a kormány és természetesen a pénzügyintézetek is a legnagyobb súlyt helyezik.* Rá kell azonban mutatnom arra, hogy a takarékosági szellem fejlesztése és a belső tőkeképződés nem elsősorban a pénzügyintézeteknek, hanem legfőképpen magának az egész közgazdasági életnek, mezőgazdaságnak, iparnak és kereskedelemnek érdeke és ha a propaganda-tevékenységet legfőképpen a pénzügyintézetek fejtik is ki, ennek oka nem az, mintha saját és különös érdekük fűződne hozzá, hanem tisztán az, hogy hivatásuknál fogva kötelességüknek érzik ebben a propagandában az intenzív közreműködést.”

Ezen indokok alapján bátor vagyok az előadó úr határozati javaslatához a következő *gyakorlati irányú kiegészítést proponálni:*

„A gazdasági jólét lévén alapja minden kulturának, szükségesnek tartja a nagygyűlés *az erdélyi magyar ifjúság gazdasági érzékének fejlesztését és takarékoságra nevelését,* mely minden jólét alapja és fenntartója. Ez okból megkeresi a hittvallásos iskolák fenntartóit, hogy egyik praktikus tárgyat előadó tanerőjük útján minden középiskolában hetenként egyszer legalább, negyedórás előadás keretében igyekezzenek *az ifjúságot felvilágosítani kisebbségi sorsunkkal járó, minél többet dolgozás és minél kevesebbet költés szükségességéről.* Keresse meg egyidejűleg a nagygyűlés az Erdélyi Bankszindikátus vezetőségét, hogy *dolgozza ki az iskolákban intézményesen bevezetendő takarékosági tőkegyűjtés rendszerét* és az eredményre vezető nagy propaganda minden eszközével praktikus módon támogassa tagintézetei útján az ifjúság takarékosági hajlamának fejlesztését.”

Az iskola padjai között megtanult és az életbe kivitt takarékoság emelni fogja gazdasági színvonalunkat, ez pedig kulturánkat.

Bátor vagyok megemlíteni, hogy a vezetésem alatt álló Transsylvania Bank már egy évvel ezelőtt felismerte az ifjúsági betétgyűjtés rendszerének takarékoságra nevelő hatását és már akkor megkereste az összes erdélyi magyar isko-

lák egyházi főhatóságait és a középiskolák vezetőségét fenti értelemben. Az iskolák vezetősége kellő megértéssel fogadta a gondolatot, de – mint a legtöbb jó magyar gondolat –, gyakorlati keresztülvitel nélkül maradt.

Ma már annyira akut nyomorúságunk, hogy nem szabad egyetlen olyan ötletet sem hasznosítatlanul hagynunk, melytől fajunk gazdasági jövőjének feljavítását remélhetjük. Ezért kérem az előadó úr javaslatait a *felolvasott kiegészítéssel* elfogadni és a nagygyűlésnek elfogadásra ajánlani.

Dr. Lakatos Sándor:

Mindnyájan tudjuk, hogy a bankok ellen több év óta állandó támadásokat intéznek. Ezekkel a támadásokkal szemben meg kell állapítanunk, hogy azok, amennyiben alaposak volnának is, rosszul vannak megformulázva. A vádak úgy szólnak, hogy a bankok rossz kamat-politikát folytatnak és a magyar kisebbséghez tartozó egyéneket nem segítik. Ilyen formában – mondom – rosszul vannak megformulázva ezek a vádak, mert hiszen minden bank végeredményben üzlet. Az, aki kölcsönt kér, nemcsak a kisebbségi bankokhoz fordul, hanem más bankoknál is megpróbálkozik és onnan veszi fel a kölcsönt, ahonnan azt előnyösebben kapja. Így tehát a kamat-kérdést a bankok közötti konkurrencia határozza meg. Ha úgy formuláznánk meg, hogy a bankok a kisebbségi egyénekkal szemben nem tanúsítottak *különlegesebb elbánást, nem nyújtottak számukra előnyöket*, akkor talán helye volna a panasznak. De hiszen nem nyújthattak ilyen előnyöket, amint az összes felszólalások és előadások is ezt igazolják. Tőkeszegények vagyunk és így bankjaink nem tudnak céltudatos kisebbségi politikát folytatni, nem tudják azt megtenni, amit a régi Magyarországon az akkori nemzetiségi bankok megtettek a maguk fajtestvérei érdekében. A mi létező kisebbségi bankjainkkal szemben nem is igen lehet ez az igényünk. A vádat ebben az értelemben szeretném visszautasítani. Megállapításaim ellenére azonban a javaslat második pontját nem tudnám elfogadni. Amikor ezt mondom, nem akarok konkrét javaslatot tenni, csak felhívom erre az urak figyelmét s kérem az előadó urat is, tegye megfontolás tárgyává, nem len-

ne-e jó, ha ezt a pontot kihagynánk. A második pont ugyanis azt mondja:

„Kivánatosnak és szükségesnek tartja e bankok önállóságát megvédeni, fenntartani, sőt azok megerősítéséről gondoskodni.“

Az általános panaszok a bankpolitikával szemben főképpen a betétesekért indult hajszából és a magas bankkamatlábából táplálkoznak. A betétesekért indult hajsza logikus következménye, hogy a bankok nem tudnak olcsó kihelyezési kamatlábakat nyújtani. Meg kell állapítanunk, hogy a kis intézeteknek, az egészen törpe kis intézeteknek a fenntartása és tőkegyarapítása jóformán csak e betétek gyűjtése útján lehetséges. Ez a betétesek utáni verseny természetesen olyan eredményeket hozott létre, amelyek nem kívánatosak az általános gazdaság szempontjából. A törpeintézeteknél ennek következtében a kihitelezési kamatláb talán relatíve magasabb, mint az erősebb egységeknél, ahol nem kell szaladgálni a betétek után. De magasabbak a törpe bankoknál az adminisztrációs költségek is. Így a magam részéről nem tartom különösen üdvösnek a törpeintézetek fentartását és kérem, hogy talán méltóztatnék a javaslat második pontját törölni.

Dr. Kovács Árpád:

Szerénytelenségnek tartom, hogy ismét felállok, de kénytelen vagyok a javaslat harmadik pontjához hozzászólni, anélkül azonban, hogy pro és kontra a kamatkérdéssel foglalkoznék, hogy ebben a kérdésben nagyobb perspektivákat nyitnék meg. Úgy ítélem, hogy ez a pont ebben a formulázásban, hogy: „a Magyar Párt kívánatosnak tartja egy pénzügyi központ felállítását” nem szerencsés, s ebből a pontból ezt a pár szót törölném. Amikor ezt leszögezem, úgy látszik, az első pillanatra, hogy csak stiláris módosításról volna szó. Méltóztatik azonban tudni, hogy a liberális uralom alatt készült banktörvénytervezet egy pénzügyi központ felállítását akarta, ami azt jelentette volna, hogy egy új zsandárt állítanak nemcsak a politikai magyar ember mellé, hanem a bankok mellé is. Én nem tartom politikusnak és diplomatikusnak ennek a gondolatnak újra való fölvetését, különösen, hogy mi,

mint Magyar Párt egy ilyen pénzüintézet létesítését indítványozzuk. Mert ha ez a pénzüintézet az előadó úr gondolata szerint a magyar bankok egyetemét is foglalná magában, de mintegy indok lenne a román törvényhozás előtt és az előbbi tendenciát megerősítené. Végeredményben az a helyzet, hogy az egyes vidéki pénzüintézeteknél, mint különálló egységeknél, jóval nehezebb a román állam beavatkozása a pénzüintézetek vezetésébe és – ha nem is méltóztatik mindenben osztani – meg kell állapítanom, hogy a pénzüintézeti központ felállítása bankjaink életének a mindenkori román kormányok kezére való játszását idézné elő, mert a sovén román politikának sokkal nehezebb Nagyváradon, Szatmáron, Kolozsváron vagy Temesváron külön-külön beleszólni a pénzüintézetek ügyeibe, mintha adva van egy egyetlen pénzüintézeti központ. Ezekért a szempontokért helyesnek tartanám, ha a javaslat harmadik pontjában a pénzüintézeti központra vonatkozó részt kihagynánk.

Gyárfás Elemér, elnök:

Egy szóval megvilágítom a kérdést. Tulajdonképpen egy *leszámítoló intézet* alapításáról van szó, amely egészen különálló részvénytársaság volna és csak annyiban lenne kapcsolata a bankokkal, hogy ezek lennének a részvényesei. Az egyes intézetek számára nehéz dolog a külföldi tőkével kapcsolatokat találni és ezért vetettük fel az eszmét, hogy egy ilyen központi leszámítoló intézetet lélelésünk. Mindenben osztom egyébként a felszólaló úr nézetét, hogy t. i. egy tömegben könnyebb agyonütni a bankokat, mint külön-külön, azonban itt arról van szó, hogy a fennálló szervezetek mellé egy újabb állíttassék fel:

Torday József:

Mindenekelőtt ki kell jelentenem, hogy semmi bankérdekeltségem nincs, igazgatósági tag nem vagyok, részvényeim nincsenek és így tárgyilagosan tudok a kérdéshez hozzászólni. Az utóbbi három évben a magyar közéletben sajnálatos jelenséget vehetünk észre. A gazdasági nyomorúság napról-

napra, – amint méltóztatik tudni – növekedőben van, a kamatok magasak, ennél fogva a kamatokat nehéz kifizetni és az emberek el vannak keseredve. A különböző politikai áramlatok ezt az elkeseredést a magyar kisebbségi bankok nyakába zúdították. Ezt, mint a kisebbségi, de érdektelen ember igen nagy veszedelemnek tartom. Lehetetlenség ugyanis, hogy valamilyen okért az okozatot tegyük felelőssé. A folyamat azonban végül is azt eredményezte, hogy *a magyar társadalom bankellenes tendenciájú lett és minden bajt, kellemetlenséget, kisebbségi nyomorúságot most már a bankok rovására ir. Így a kisebbségi társadalom egysége meglehetősen megbomlik, aminek nemcsak gazdasági, hanem társadalmi és politikai kellemetlen következményei is vannak. A Magyar Pártnak, mint pártnak és a Közgazdasági Szakosztálynak az volna, szerintem, a legfontosabb feladata, hogy minél szélesebb körben igyekezzék felvilágosítani az embereket arról, hogy mi a helyzet. Tehát az adott körülményeket, és annak következményeit úgy kell oda állítani, ahogyan vannak, amilyen okból származnak. Az ok a kormány ügyetlen és rossz gazdasági politikája. Amikor ezt az első tételt bátor vagyok így elmondani van egy másik gondolatom is. Ugyanis a Magyar Párt politikája szempontjából nem tartom okosnak és célravezetőnek, hogy mi most, mint párt és nagygyűlés, a bankok mellett foglaljunk állást és erkölcsi bizonyítványt adjunk a kezükbe. Ez mélyen tisztelt uraim, nem lehet a mi feladatunk. Mi lehet ugyanis ennek a következménye! Méltóztatnék meggondolni. A falvakban és a városokban a közvélemény azt fogja mondani, hogy ime, a Magyar Párt teljes erejével és sulyával a magyar bankvezérek mellé állott. Ezt nem tartom szerencsésnek. A felvilágosító munkának máshol kell elkezdődnie. Így tehát a javaslathoz tisztelettel hozzászóllok és azt javasolom, hogy az első pontot kb. olyan formulázásban fogadjuk el, ahogyan azt Árkossy tiszteletes úr előterjesztette.*

Dr. Vajda Béla:

Vannak nagyon népszerűtlen dolgok és kétségtelenül ilyen a bankok pártjára állani. De azt hiszem nem lehet népszerűtlenséget érvként felhozni. Kijelentem, hogy egy-két vidéki

törpebank nevében beszélek, amelyeknek igazgatósági tagja vagyok. Az előadó úrnak szemére vetik, hogy vagdalkozik. Csodálkoznak-e, ha vagdalkozik, amikor esztendők óta egyebet sem hallanak a magyar bankigazgatók, mint hogy ilyen, meg olyan nagyjövedelműek, tolvajok, uzsorások, hullarablók. Csodálatos-e, hogy ilyen körülmények között ő is megnyomja a pennát? Beszélnek arról, hogy a bankok miért szednek nagy kamatot! De hogy azért hogyan lehet felelőssé tenni az összes romániai kis magyar bankokat, éppen annyit jelent, mint azt mondani, hogy minden magyar iparos rossz, mert vannak rossz iparosok is. De a földművesek között is vannak, akik rossz gabonát termelnek és ezért helyénvaló-e az összes magyar földműveseket vádolni? Vagy azért kifogásoljuk a bankot, mert az keresni akar? A földműves s az iparos is akar keresni! Azon, hogy mi volt először, a tyúk, vagy a tojás, vitatkozzanak a tudósok. De hogy mi volt először az uzsora és a magas kamat, vagy a bankok, azt nagyon jól tudjuk. A bankokat a középkorban kezdték alapítani, de már a római és zsidó törvények intézkedéseket tartalmaznak a magas kamatok ellen. A magas kamatokat nem a bankok és főként nem a magyar kis bankok találták ki. Amikor az első magyar bank 1843-ban megalakult, azt az egész közvélemény a legnagyobb örömmel üdvözölte, mivel akkor, amint azt Jókai regényeiből is tudjuk, nagyban grasszáltak az uzsorások. A megszorult gavallérnak nem volt más menekvése, mint, hogy százezer forintért vásárolt, nem tudom mennyi koporsót és azt azután eladta tizezer forintért. Igaz, hogy nem volt magas bankkammat, de burjánzott a magánuzsora. Annyit támadják a bankokat, hogy szinte beleégették már az emberek lelkébe, hogy a kamat drágasága csak a magyar bankok hibája. Az ilyen támadások során egész biztosan el fogunk érni oda, hogy a bankoknak le kell majd szállítaniok a kamatokat, evvel együtt leszállítják a betéti kamatlábat is, az emberek a betéteket ki fogják vonni a bankokból, kiadják majd magánuton és akkor kezdődnek ezek a koporsós ügyletek. Most történt Magyarországon egy hasonló eset, amikor egy rendőrigazgatót tartóztattak le, aki ilyen üzletek hálójába került. Nemcsak a bankok az okai tehát a kamat magasságának és éppen a kisintézetek. Amikor nemrégiben az egyik faluban egy fiókot létesítettünk

és kimentem a nép közé, az emberek nagy örömmel fogadtak, hogy végre lesz bankjuk, mert azelőtt is kaptak ugyan kölcsönt, sőt 1%-ra, de ez az 1% hetenkint számított. A kis emberek, akik szükségükben pénzt kapnak a banktól, örömmel üdvözlik a bankok munkáját.

Dr. Kovács Károly, Csíkszereda.

Balogh Elek előadásához többen szóltak hozzá pro és kontra. Inkább az ellene elhangzott felszólalásokkal akarok foglalkozni, mert ezekből azt a tévedést látom kiviláglani, mintha a Magyar Párt Közgazdasági Szakosztálya bizalmat akarna szavaztatni a bankoknak. Ha itt bizalmi szavazatról volna szó, vagy erkölcsi bizonyítvány kiállításáról, úgy igazuk lenne az ellenszónokoknak, mert ez a Magyar Pártnak nem hivatása. De el kell ismernünk, hogy a pénzügyintézetek éppen olyan magyar intézmények, mint az iskolák, vagy más kultúrintézetek. A Magyar Pártnak a magyar pénzügyintézetek nem lehetnek mostoha gyermekei és ha erkölcsi bizonyítvány kiállítását nem is igénylik, *de a védelmet, igenis elvárhatják*. Valóban a magyar pénzügyintézetek tervszerű megtámadásával állunk szemben. Elég utalnom azokra a hirlapi cikkekre, amelyek a Brassói Lapokban és egyes csíkmegyei lapokban megjelentek a magyar pénzügyintézetek működésével szemben és kíméletlenül úgy tüntették fel a helyzetet, mintha a pénzügyintézeteknek a magyarság rovására haszonleső politikát folytatnának. Az előadás és a felszólalások egy része eléggé rámutattak arra, hogy a magyar pénzügyintézetek milyen szomorú kisebbségi sorsban vannak, hogy milyen megkülönböztetett mostoha bánásmódban részesülnek az államhatalom részéről és mennyire egyenlőtlenül kapják a visszleszámitolási hiteleket. László Endre szám adatokkal mutatta ki azt a vagyonsökkenést, amely a háború óta a kisebbségi pénzügyintézeteket érte.

Magam is tanuja vagyok annak a különös erkölcsi légkörnek, amely a vidéken a kisebbségi pénzügyintézeteket körülveszi. Ha egy protezsált kisebbségi testvérünk üzleti vállalkozásában könnyelműsködik, akkor a protezsálók körülveszik a könnyelmű vállalkozót és ha egy magyar pénzügyintézet okosan begombolkozik a kölcsönnyújtás elől, akkor mindenfelől er-

kölcsi revolverek szegeződnek reá, mindenféle hirlapi meghurcolással fenyegetik meg és kényszerítik bele abba, hogy olyan kihelyezéseket eszközöljön, amelyek könnyelműeknek nevezhetők igen sok esetben. Így volt ez a konjunktura idején. Egész kis exisztenciák, akiknek álmodniok sem lett volna szabad nagyobb kölcsönről, vették igénybe a pénzüzeteket. Jött a dekonjunktura és ezek a kis exisztenciák elővették a maguk erkölcsi revolvereit és egymásután ostromolták a bankokat a kamat leengedésért, sőt kamat visszatérítésért. Ilyen körülmények között el kell ismernünk, hogy a magyar pénzüzetek nagyon nehéz helyzetben vannak. Ha egy magyar testvérünk meg van szorulva, akkor arra hivatkoznak, hogy a pénzüzet nyújtson neki segítséget és hitelt, másrészt ellenben, amikor visszatérítésről van szó, megint csak a pénzüzetek kötelességét emlegetik és nem gondolják meg azt, hogy végeredményben mennyire erkölcstelen dolog, amit kívánnak. A pénzüzetek *a mások pénzét kezelik és kötelességük azt becsülettel kezelni*. Nem kívánható tőlük, hogy az általuk kezelt pénzből, hitelezőik pénzéből nagylelkűséget gyakoroljanak.

Egy csíkmegyei példát tudok felhozni. Neveket nem mondok, de kérem, méltóztassék a dolgot tényként elfogadni. Évekkel ezelőtt történt, hogy egy kb. 50–60 holdnyi földbirtokkal rendelkező kisebbségi testvérünk kereskedelmi vállalkozásba bocsátkozott. Akkor a közvélemény olyan vidéki kasztélyos földbirtokosnak igyekezett föltüntetni és mert a megkezdett üzlet jól ment, folyósítottak neki másfélmillió hitelt. Az üzlet később megbukott, mert hiszen még egy 100 holdas gazdaság alapján sem lehet másfélmillió hitelt kamatait fedező forgalmat lebonyolítani. Az illető nem tudott fizetni; a bank tőkekövetelése egy részét kénytelen volt leírni, mert reménye sincs arra, hogy egész követelését valaha is megkap hassa, ennek egyrészt kb. 500.000 lejt azonban peresített.

Ha az urak tudnák, hogy ott most milyen áradata indult meg az ellenszenveknek a bank vezetősége ellen, mennyi kifogást lehet hallani, amiért a szerencsétlen bank a másfél millió leiből 5–600.000 leihez hozzá akar jutni, mennyit hangoztatják azt, hogy a bank tönkre akar tenni egy történelmi multtal rendelkező családot, az embernek megáll az esze. Elvégre a

banknak kétségtelenül erkölcsi alapon kell állania, de hogy a bank mások könnyelműsége folytán veszélybe sodródjék és úgy segítsen másokon, hogy magát tegye tönkre, azt igazán nem lehet kivánni.

Azért hoztam fel ezt a példát, mert majdnem minden vidéki kis intézetnél ilyen a helyzet. Nem szabad a banknak esetleges hüvös magatartását szívtelenségnek minősíteni, hiszen magának a banknak szive nem is lehet. Szive a részvényeseknek van. Ha a részvényesek arra az álláspontra helyezkednek, hogy közgyűlésen a vita során megszavazzák az ilyen hiteleket, – „nem bánjuk, ha el is pusztul a követelés” gondolat – akkor minden rendben van. De a bankoknak a maguk tényleges tőkéjét nem szabad könnyelműen elpocsékolniok, hanem azt okos megfontolással kell biztosítani. Az elmondottakkal jellemezni akartam a vidéken uralkodó felfogást, amely nagyon sajnálatosan általános kezd lenni a bankokkal szemben.

A bankok vezető emberei között ott vannak pártunk illuztris egyéniségei is és nagyon visszásnak találom, hogy azokat az embereket, akiknek becsületességéről meg vagyunk győződve és akik tevékenységüket áldásosan végzik, bankuzsorásoknak nevezzük. Ennek bolsevista színezete van. Nehány könnyelmű ember nem csinál egyebet, mint a stílus-készségét gyakorolja és maga mögé gyűjti azokat, akik a magyar kisebbség jelenlegi munkájával ellenszenveznek. Olyan könnyű odadobni azt a tételt, hogy a bank nem bukik meg azal, ha elengedi azt a párszázezer leit. Igazában csak az tudja megítélni a szituációt, aki ismerve a közgazdasági válságot, tudja, hogy milyen rossz helyzetben vannak a magyar bankok. Tulajdonképpen azt kell mondanunk a magyar bankoknak, hogy több óvatossággal járjanak el és ne engedjék, hogy könnyelmű adósságokba bocsátkozzanak a magyar kisebbség tagjai. Sokkal megfelelőbb a magyarság összességére, ha ezek a könnyelmű emberek vesztik el vagyonukat, mint egy magyar pénzüzet. Nem szabad ál-szentalizmusba ringatni magunkat.

Az előadó úr indokai engem meggyőztek arról, hogy a magyar kisebbségi pénzüzetek igyekeznek eleget tenni azoknak a követelményeknek, amelyek az olcsó kölcsön érde-

kében megkövetelhetők. Sajnos, nagyon sok esetben nincs meg ennek a fizikai lehetősége. Éppen ezért arra kérem a mélyen tisztelt szakosztályt, hogy ilyen megvilágítással igyekezzék felfogását érvényre juttatni és elfogadni azt, hogy a kisebbségi pénzüzeteknek *joguk van a párt védelmét kérni. Meg kell adni azt a védelmet, amelyet tárgyi érvek alapján megérdemelnek.* Elég világosak az adatok, nem stílusgyakorlatok ezek, hanem számok, amelyek előtt meg kell hajolni. Nem szabad tápot adnunk a javaslat más megfogalmazásával azoknak, akik nem adatokra támaszkodva gondolkoznak, akik nem tudom, milyen érzelmektől vezéreltetve támadják a bankokat, hanem nekünk kötelességünk, hogy védelmet nyújtsunk a bankoknak, a magyar pénzüzeteknek, éppen úgy, mint a magyar közélet többi más intézményeinek.

Dr. Balogh Elek:

Kétségtelen dolog, hogy óriási gazdasági krízisben élünk. Gazdasági krízis alatt értem, hogy a termelő tőke jövedelme rohamosan és megdöböntően megakadt, különösen a mezőgazdáknál. Ezzel szemben azonban a kiadások nem apadtak, sőt a közterhek, mint az adók, a taxák még emelkedtek, sőt legutóbb is újabb 10–20 százalékkal emelték őket. A közszükségleti cikkek árai, az ipari és kereskedelmi árak nem szállottak le. Természetes, hogy ebből a gazdasági krízisből kifolyóan különösen a mi népünk, amelynek 80–90 százaléka gazdálkodó és birtokos, nehéz helyzetben van. Azt is elismerem, hogy tényleg az adósságkamatok magasak. A háború előtt nem is képzelte senki, hogy ezek 16–30 százalékosak lehetnek. De az infláció és a különleges viszonyok és Németország példája megmutatták, hogy megtörténhetik, ha a bankokat egyre-másra nyomják, hogy még ezer százalékos is lehet a kamat. A mi közéletünkben a közelmúltban a lapok útján és gyűléseken is kiélezték ezt a helyzetet, különösen a bankok ellen. Különösen a kamatok magasságát állították oda, mint olyan tényezőt, amely tönkreteszi a magyar kisebbségi gazdákat és iparosokat és lehetetlenné teszi az életet. Főként az erdélyi kisebbségi vidéki pénzüzeteket teszik felelőssé ezért, uzsorásoknak nevezték őket, hullafosztogatóknak és azzal vádolják, hogy ők teszik

tönkre a magyar népet. Ebben a helyzetben a magyar bankok védelme nehéz volt. A mai viszonyok között a kisebbségi bankok nem állhattak elő hírlapi vitával, nem mutathatták meg a sebeiket s azokat a bajokat, melyekkel ők maguk is keservesen küzdenek, mert amikor csak egy kósza hír röppent el arról, hogy valamelyik bank nehéz helyzetben van, az a bank ezzel már ki is volt végezve és megszűnt. A kisebbségi bankoknak azt kellett mutatni állandóan, hogy nagyon erősek, hogy hogy így a közönség bizalmát és az élvezett hitelt megtarthassák. Minthogy a kérdés annyira elfajult, hogy úgyszólván becsületükben vannak megtámadva a bankok vezető emberei és minthogy annyira kiélesedett az ellentét, hogy a magyarság testében az adósokat és a hitelezőket, mint ellenségeket állították egymással szemben, a Magyar Párt Közgazdasági Szakosztálya kénytelen volt e problémával behatóan foglalkozni. Engem ért a Közgazdasági Szakosztály részéről az a megtisztelő megbízás, hogy a problémát megvilágítsam s ezért kötelességemnek tartottam, hogy azt előadásomban kifejtsem és munkámban reá mutassak arra, hogy miben áll a kisebbségi magyar intézetek mai helyzete. Röviden, a rendelkezésemre álló helyen mutattam rá, hogy a kisebbségi bankok a múltban meg voltak elégedve 7–8%-os kamattal, a betevők örvendtek, ha 5%-ot kaphattak a betétekért, mert ilyen % visszleszámítolást bőven kaptak a bankok és nem gondolt egy intézet sem arra, hogy magasabb kamatokat szedjen. *A mostani gazdasági viszonyok kényszerítették bele a bankokat a magasabb kamatokba.*

Rámutattam arra is, hogy a *bankok az infláció alatt minden vagyonukat elvesztették.* A tőké akkor teljesen ki volt sajátítva. Rámutattam arra, hogy egy régi gazdag ember a maga 200.000 koronás betétjéért nem kapott tőkében annyit, mint amennyi kamatot élvezett ezelőtt a 200,000 korona után. Annyi pénze is alig maradt, hogy abból bár kenyérre valója legyen. Nem vádként emlegetem fel, csak válaszul arra a kijelentésre, hogy hogyan jön valaki ahhoz, hogy rossz lejben csinált adósságot jó lejben fizesse ki. Igaz, hogy ilyen is előfordul, de viszont tíz évvel ezelőtt a tőke minden értékét elvesztette és akkor jóformán csak a földbirtok ért valamit. Tehát, ha volt akkor egy ilyen előnyös helyzet és egy társadalmi

osztálynak reá kellett fizetni, most lehetnek olyan viszonyok, hogy egy másik csoportnak kell ráfizetni a helyzetre. Nem is akartam az előadásomban, hogy erkölcsi bizonyítványt kérjek a bankok részére, csak rá akartam mutatni a helyzetre, amelyben a vidéki magyar bankok vannak. Elveszett tőkék helyett nem tudtak átmenteni az aranyértékhez viszonyítva többet, mint vagyonuk 20–30 százalékát.

A hiteligényeket sem tudjuk a mostani tőkeállományból kielégíteni. Nem hiszem, hogy legyen bankigazgató, aki ne akarná minél jobban és előnyösebben kielégíteni a hiteligényeket és kiszorgálni magyar testvéreit, ha ez neki magának is módjában áll. De ma az a helyzet, hogyha egy magyar bankigazgató egy kissé gyengének mutatkozik, akkor föltétlenül el van veszve, vele megy a bank és ez a betétesek tömegét is romlásba viszi.

Röviden akarok válaszolni a felszólaló uraknak. Igazán nem értem *Hexner Béla* úr fölszólalását, akinek előadása írásban itt van előttem s ebből megállapíthatom, hogy egyetlen mondata sem felel meg a való tényeknek. Én senkit sem akartam megütni. Méltóztassék tárgyilagosan elolvasni, ami az előadásban van. Amikor infláció volt és az adósságot olyan könnyen ki lehetett fizetni, akkor a hitelezőkkel és a betétesekkel történt igazságtalanság. A pénzügyi krízis, a pénzügyi mozgás még nem nyugodott meg, mivel az a gazdasági helyzetnek, a stabilizációnak, mondhatni a gyógyulási folyamatnak egy étapja. Azt mondja *Hexner* úr, hogy a vidéki takarékpénztárak 25 százalékon felüli kamatokat szednek. Huszonnégy százaléknál többet nem szed senki. Nem tudom, honnan veszi az adatokat. A botnak két vége van és aki igaztalanul vádol, rendesen azt fogja érni. A bankok jövedelme nemcsak a kamatjövedelem, hanem a devizaügyletek, az átutalások stb. Nem veszi figyelembe, hogy a kisebbségi bankoknak, amikor a kisebbségi lakosság ötven százaléka tönkrement, a dolog természete szerint aránylag nagyobb vesztesége van, mint más bankoknak. A kisebbségi bankok nagyon megteszik a maguk kötelességét, ha nem szednek magasabb kamatot, mint más bankok, amelyek bőven részesednek 9%-os visszleszámitolási hitelben. Sokkal súlyosabb és rosszabb a kisebbségi bankok helyzete és így, ha olyan feltételek mellett adnak kölcsönt,

mint más bankok, amelyeket az állam protezsál, akkor már megtették kötelességüket és még áldozatot is hoztak. Nem tudom, hogy honnan veszi azt az érvet, hogy a magyar társadalom egy része a másoknak föl kell áldozza magát. Erre nem találok seholsem erkölcsi alapot. Támogatni kötelessége, kölcsönt nyújtani kötelessége, ha van, de az nem kötelessége, hogy magát tönkretégye.

Köszönettel veszem Árkossy tiszteletes úr felszólalását és indítványát. A cikk után, amelyet tőle a Brassói Lapokban olvastam, nem reméltem ilyen tárgyilagos indítványt és nagyon jól esik, hogy elolvasta előadásomat és annak alapján ilyen indítványt tett, melyet én is elfogadok, mert hiszen az ellen semmi kifogásom sincs, ha kimondjuk, hogy a Magyar Párt sok tekintetben megérti a bankok ellen emelt panaszokat. Mi is megértjük ezeket, csak azt óhatjuk, hogy népünk vezetői viszont értsék meg azt a kényszerhelyzetet, melyben intézeteink vezetői vannak.

Csak nemrégiben a Bankszindikátus négy vezető tagja volt külföldön és igyekezett összeköttetést szerezni, hogy ezen a réven olcsó pénzt is kaphassanak a mi bankjainknak. Ezeknek alkalmuk volt tapasztalni, hogy Magyarországon is a bankok elsősorban a földbirtokosokat és a gazdákat segítették, most ezek fizetéseképtelenné váltak, épp úgy nem bírják fizetni az ottani, aránylag sokkal alacsonyabb, de a rossz viszonyok miatt mégis elviselhetetlen kamatokat és a külföldi piac ugyancsak nem hajlandó Magyarországnak hosszúlejáratú hiteleket adni.

Ha a bankok elleni támadás tovább folyik, annak az lesz a következménye, hogy később sem kapunk olcsó kamatozású tőkét a külföldről és még kevésbé lesz alkalmunk hitelnyújtásra. Az ellentéteket nem kell kiélelni és igazán nem tudom, honnan veszi például Hexner úr azt az erkölcsi bátorságot, hogy a magyar népet ellenünk vegye védelmébe, akik naponkénti kapcsolatainkból ismerjük a népet és annak nyomorúságát és igyekszünk is azt enyhíteni. Több magyar emberrel találkozom naponta, mint Hexner mérnök úr egy egész éven keresztül.

A javaslat második pontjára nézve az a megjegyzésem, hogy azt teljes mértékben fenntartom, mert szükségesnek vé-

lem, hogy a vidéki pénzüzetek önállósága fennmaradjon. Magyarországon szakemberek megvitatták ezt a kérdést és rámutattak arra, hogy a vidéki pénzüzetek működése a hitellellátás szempontjából nélkülözhetetlen. A vidéki pénzüzeteknek olyan helyi ismereteik vannak, amelyek azokat feltétlenül szükségessé teszik. Megállapították, hogy a nagybankok fiókjai se tudják jobban ellátni a piacot, mint az önálló kis pénzüzetek, mert ez utóbbiak aránylag sokkal olcsóbban dolgoznak.

Hogyan kívánhatja a Magyar Párt a magyar bankoktól azt, hogy közcélokra segítséget nyújtsanak, amikor nem akarja támogatni önállóságukat és megerősítésüket?

A harmadik pontra nézve Kovács Árpád dr. szólalt fel. Az elnök úr megvilágította a kérdést. Nem arra gondolunk, hogy egy, a bankokat összefogó központi pénzüzet legyen, amelybe a többi bankok beleolvadjanak, hanem egy olyan speciális pénzüzet, amely visszleszámitolási hiteleket szerezzon. Ha egy vidéki pénzüzet megy Svájcba, vagy bárhova kölcsönért, ott kijelentik, hogy nem is ismerik és a vége az lesz, hogy önálló tárgyalások útján nem kap kölcsönt. A bankok már tárgyalták ezt a kérdést és szükségesnek tartanám, hogy kimondjuk, hogy valóban fontos egy ilyen koncentráció létrehozása.

A negyedik pont a legszükségesebb, mert ebből a gazdasági válságból, amelybe jutottunk, csak úgy tudunk kivergődni, ha a takarékoság útjára lépünk. Ha nincsen tőkénk, úgy gyűjtenünk kell. Figyelmeztetni kell a közönséget, rá kell mutatni arra, hogy jelenleg az iparcikkek ára aránylag magasabb, hogy a külföldi árakkal szemben lényegesen többet ad ki a vásárolt holmiért. A közönség most nagy vásárlásokat csinál, minden pénzét kidobja, pedig ezt rosszul teszi, mert egy év múlva valószínűleg sokkal olcsóbb áron tud majd vásárolni, amikor az iparcikkek ára a mezőgazdasági termékek árához igazodott. Ezt nem én mondom, hanem minden közgazdasági szakértő mondja, nálunk és a külföldön egyaránt. A takarékoság előmozdítása tehát közérdekű feladat.

Ezekkel a megjegyzésekkel kérem javaslatom elfogadását.

Gyárfás Elemér, elnök:

Árkossy Jenő úr indítványával szemben az előadó úr visszavonta indítványának első pontját. A második ponttal szemben Lakatos Sándor úr nem tett konkrét indítványt, hanem csak felvetett egy gondolatot, melyhez úgy hiszem, nem ragaszkodik. A harmadik pontra vonatkozó indítványát Kovács Árpád úr a felvilágosítások után valószínűleg nem tartja fenn. A negyedik pont ellen nem volt kifogás és hozzá jön kiegészítésül az, amit László Endre úr indítványozott a takarékosági akció intenzívebbé tétele érdekében. Méltóztassanak ezekhez hozzájárulni és a javaslatot ilyen értelemben elfogadni.

A magam részéről két dolgot akarok még ezekhez hozzáfűzni.

A magyarországi takarékpénztárak és bankok országos kongresszusa három napig tartott. Meggyőződünk, hogy ott is ugyanezek a problémák, tehát ott is, ahol magyar ember kezében van a kormányhatalom. Bemutatom Hadik János gróf tanulmányát, melyben a végrehajtás és árverés alatt álló kiszáradt pénzügyi szanalásáról és a földárak további csökkenésének megakadályozásáról fejtett ki igen figyelemreméltó szempontokat. A kamat ott is felmegy 16%-ra vidéki pénzügyintézeteknél és a fővárosiaknál 12–13%-ra, holott a hivatalos bankkamatláb 6% s nem 9% és 15%, mint nálunk. Nem akarom a vitát ezen a téren tovább folytatni, noha még nagyon sok mondanivalónk volna.

Egy esetet azonban mégis el kell mondanom az uraknak. Az egyik vidéki intézet revíziója alkalmával, amelyet éppen nemrégiben ejtettek meg, tapasztaltuk azt, hogy ez a pénzügyintézet, amelyet a legönzettelenebbül s tényleg altruista elvek szerint vezetnek s amely 14–18 százalék mellett ad kölcsönt, tehát átlag 16 százalék mellett, kénytelen lesz az idei üzleti évet 522.000 lei veszteséggel lezárni, anélkül, hogy egyetlen követelése rossz lenne, pusztán csak amiatt, mert nem bírja meg ezeket a túlalacsony kihelyezési kamatokat. Meg tudnám mutatni a revíziós jelentést, amely ezt bizonyítja, ha ezt a köteles diszkréció nem tiltaná. Ilyen helyzetek vannak. Olyan nagy érdekek fűződnek egy-egy pénzügyintézet existenciájához,

hogy ezeket nem lehet kockáztatni azzal, hogy a konkrét adatokat a nyilvánosság elé vigyük, de ha a Szakosztály egyes tagjai kívánják, igyekezni fogok felhatalmazást szerezni arra, hogy ezeket a meggyőző adatokat bizalmasan megmutathassam.

Az erdélyi magyar pénzügyintézetek ez évben is elkészítettek a statisztikai kimutatást arról, hogy a múlt évben megnyitott adtak jótékony célra és ez igazolja, hogy a jótékony célra fordított összeg a múlt évben is meghaladta *az ötmillió leit*.

Végül még szíves figyelmükbe ajánlom azt is, amiket közbeszólóan a Bankszindikátusról mondtam. Méltóztassék meggyőződve lenni, hogyha én nem látnám azt, hogy a Bankszindikátus a magyar társadalom érdekeit képviseli és ha az ellene emelt könnyelmű vádak megfelelnek a valóságnak, úgy vezetését egy pillanatig sem vállalnám tovább. Nagyon sajnálatos, hogy a közvélemény úgy állított be engem, mintha a Bankszindikátus révén módomban állana minden intézet kasszájába könyökig benyulni, mindenkinek annyit adni belőle, amennyi nekem jól esik s csak azért nem teszem ezt, mert rossz ember vagyok, aki minden hasznot magának akarok lefőlni. Ezzel szemben, úgy hiszem, sikerült kimutatnom, hogy a Bankszindikátus kizárólag *érdekképviselői szervezet*, melynek semmiféle beleszólása nincsen az egyes pénzügyintézetek üzleti politikájába s nem az a célja, hogy az egyes pénzügyintézetek üzleti politikáját irányítsa, éppen úgy, mint az Ipartestületek Szövetsége nem szól bele abba, hogy Szabó Béni mennyiért adja a szücsárut, mert nem is szólhat bele.

Ezeket kívántam még az elhangzottakhoz hozzáfűzni és azt hiszem, hogy a mai vita jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy e nagyfontosságú kérdések tisztáztassanak azok előtt, akik ezeket őszinte jóhiszeműséggel vizsgálják.

A Szakosztály – Hexner Béla ellenindítványával szemben – dr. Balogh Elek előadó határozati javaslatát, az 1. pontnak dr. Árkossy Jenő által ajánlott szövegezésével és László Endre kiegészítő indítványával együtt elfogadja.

Az Erdélyi Magyar Földhitelintézet szervezése, feladatai és működési köre.

Előadó: **Báró Jósika János** orsz. képviselő.

Talán egyik probléma sem foglalkoztatta annyira a Magyar Párt közgazdasági szakosztályát, megalakulása óta, mint a hitelkérdés megoldása és ennek keretén belül első sorban az agrárhitel problémája.

Tudvalevő dolog, hogy földbirtokosaink csakis olcsó, hosszú lejáratu, lehetőleg amortizációs kölcsön igénybevételével tudnak egyrészt régi terheiktől szabadulni, melyeket a háború utáni átmeneti állapot és agrárreform okoztak, másrészt pedig csakis ilyen hitel igénybevételével képesek a szükséges beruházásokat eszközölni és földbirtokukat a megváltozott és napról napra mostohább viszonyok között jövedelmezővé tenni. Az ilyen hiteltípusok pedig, sajnos, közgazdasági életünkben teljesen hiányoznak, mert ezek csakis záloglevelek kibocsátásával képzelhetők el. A Magyarországtól elszakadt területen két intézetünk is volt, amely záloglevél kibocsátási joggal rendelkezett, de ezektől is megvonták ezen jogot és a hosszú ideig uralmon lévő liberális párt csupán teljesen az ő befolyása alá és hatáskörébe tartozó Creditul Funciar Ruralnak biztosította ezen jogot, de még ez sem tudott élni vele, mivel a stabilizáció előtt záloglevelek kibocsátása és elhelyezése teljesen lehetetlen volt. Teljesen meddő volt a Magyar Párt küzdelme, hogy legalább a régi intézeteknek a záloglevélkibocsátási jogot megszerezze, ameddig a liberális párt uralmon volt.

A liberális párt bukása és a stabilizáció keresztülvitele után újból akcióba léptünk, hogy ezen fontos kérdést közelebb vigyük a megoldáshoz. E probléma horderejét az új kormány belátta, ellenben az új földmivelésügyi miniszter,

aki maga is a nép fia, elsősorban a kisgazdák támogatását tűzte ki céljául, és ezért nem volt kapható arra, hogy bármiféle meglévő bankári műveletekkel foglalkozó kapitalista alakulatoknak biztosítson záloglevélkibocsátási jogot, hanem az 1929 augusztusban kihirdetett törvényben fektette le az új agrárhitel alapjait. Ez a törvény amellelt, hogy egy új nagy, országos földhitelintézetet kíván létrehozni, még módot ad arra is, hogy, amennyiben 50 millió értékű földbirtokkal rendelkező gazdák, legalább 100-an együtt, legalább is 20 millió részvényt jegyeznek és egyebekben is a törvény intézkedéseinek eleget tesznek, az ily módon alakult részvénytársaságok elnyerhessék a záloglevélkibocsátási jogot és részesülhessenek a törvény által biztosított előnyökben. Ezen előnyök pedig nem leicsinylendők, mivel nagy körültekintéssel és szociális érzékkel lettek a törvényben lefektetve. Hogy egyebet ne említsek, a törvény az, ily módon alakult földhitelintézeteknek teljes bélyeg és illetékmentességet, továbbá a bekebelezéseknél és végrehajtásoknál elsőbbséget és gyorsított birói eljárást ír elé. Ezen előnyökkel szemben, egyetlen egy bank sem tud konkurálni. Hogy összességében ezen előnyök egyike mit jelent, azt abból láthatjuk, hogy pl. 1929-ben az, erdélyi magyar Bankszindikátus összkihelyezése meghaladta a 6 milliárdot. Ha ennek csupán egy harmadát tekintjük jelzálogilag biztosított agrárkölosönnek és az adó, bélyeg és illetékmentesség révén elért előnyöket csupán 2%-ra értékeljük, úgy az elért megtakarítás évente 40 millió lei volna, vagyis ennyivel kevesebbet fizetnének évente a magyar intézetek és kölcsönvevők az, államkincstárnak akkor, ha e 2 milliárdos stokkot tőlük a földhitelintézet átvinné. Ez a megtakarítás még tetemesen emelkedne, ha a betétkamatadót is belekalkuláljuk, mely egymaga 1.4%-ot tesz ki. Ez megtakarítható volna, ha az 1.4% betétkamatadó alá eső betétállomány egy része az ilyen adótól mentes záloglevelekre helyeztetnék el. Világos tehát, hogy a Mihalache-féle törvény alapján létesített intézet alkalmas volna arra, hogy a mezőgazdákat hosszú lejáratu olcsó amortizációs kölcsönhöz juttassa és ez által a mezőgazdasági birtokok tehermentesítését elősegítse.

Fenntemlített indokok egyenesen parancsolóan kötele-

ségünké tették, hogy a törvény előnyeit kihasználva, egy erdélyi magyar földhitelintézetet alapítsunk és ez által megkíséreljük gazdáink megmentését.

Hogy ezt megtehessük, arra elsősorban szükség volt 20 millió lei tőkének összegyűjtésére, a megalakulásra, azután pedig a bejegyzésre.

Csak ha már be vagyunk jegyezve, gondolhatunk arra, hogy zálogleveleink külföldi elhelyezéséről érdemesen tárgyaljunk és azt biztosítsuk, mivel természetesen, bármely tőkecsoport csak akkor hajlandó velünk tárgyalni, ha legalisan megalakultunk és a törvény által biztosított jogokkal és előnyökkel rendelkezünk. E célból a múlt év novemberében megkezdtük az alapítási munkálatokat. E munkálatokra oly egyének vállalkoztak, kiknek úgy erkölcsi, mint anyagi sulya teljes garanciát nyújt az alapítás sikeréhez. Már e munkálatokat is teljesen altruisztikus alapon kezdtük meg, az alapítási költségek teljes kizárásával és e helyen köszönetet kell mondanunk az Erdélyi Bankszindikátusnak, amely az alapítási költségek nagy részét vállalta és lehetővé tette nekünk, hogy felhívásunkban kijelenthettük a részvényjegyzőknek, hogy amennyiben a földhitelintézet megalakítása bármely okból nem sikerülne, pénzüket minden levonás nélkül visszakapják. Dacára annak, hogy a részvényjegyzés nagyon lassan ment és eredménye egyáltalában nem volt kielégítő, az alapítók áldozatkészségének és fáradozásának köszönhető, hogy folyó év május elsején az Erdélyi Magyar Földhitelintézet kimondhatta megalakulását és igazgatóságát meg is választhatta. Ez által megtörtént az első lépés a kitűzött cél felé.

Most folyik a második lépés a bejegyzés eléréseért. Ez is óriási munkát igényel, mivel a törvény rendelkezései szerint, minden egyes részvényjegyző telekkönyvi másolattal kell igazolja földbirtokos mivoltát, továbbá adóbizonyítvánnyal kell igazolni, hogy földbirtokaik összértéke meghaladja az 50 millió leit. Ez a munka most van folyamatban és reméljük, hogy még ez évben befejezést fog nyerni és a bejegyzést akadálytalanul elérhetjük. Ebben annál is inkább bizhatunk, mivel a kormány legégetőbb problémája az agrárhitel kérdésének megoldása, különösen most

az európaszerte dúló agrárkrízis idején, s a mi földhitelintézetünk szintén ezen célt szolgálja.

Az Erdélyi Magyar Földhitelintézet természetesen működését a bejegyzés után is csak abban az esetben kezdheti meg, ha kedvező feltételek mellett kellő mennyiségű záloglevelek elhelyezését biztosítani tudja; és ez talán a legnehezebben megoldható kérdés, ami még reánk vár.

Hogy ezen nagy ügyet teljesen tető alá vihessük, kérem a tisztelt Szakosztályt a következő határozati javaslat kimondására:

Mondja ki a Nagygyűlés, hogy az Erdélyi Magyar Földhitelintézet felállítását és kiépítését feltétlenül szükségesnek és kívánatosnak tartja és ezt teljes mértékben erkölcsileg támogatja, hogy ez hosszú lejáratú olcsó kölcsönrel támogathassa a mezőgazdákat.

Felhívja ezért az összes párttagokat, akik mezőgazdasági birtokkal rendelkeznek, hogy tőlük telhetőleg minél nagyobb számban és minél nagyobb összeggel kapcsolódjanak be az intézetbe.

Végül mondja ki a Nagygyűlés, hogy az egész Magyar Párt teljes befolyásával és erkölcsi súlyával fogja támogatni az Erdélyi Magyar Földhitelintézetet, zálogleveleinek elhelyezésében.

László Endre:

Az Erdélyi Magyar Földhitelintézet kérdésének tárgyalásánál méltóztassanak megengedni, hogy tiszteletteljesen jelentkezzem és bemutatkozzam, mint ezen intézet szülő-apja. Én voltam az, aki 1929 szeptember elején, egy Kolozsvárt tartott bankszindikátusi ülésen Elnök urunk Óméltóságának: Dr. Gyárfás Elemér szenátor úrnak nyomatékosan figyelmébe ajánlottam a megjelent törvény más államokban nem ismert záloglevél-kibocsátási kedvezményeit és előnyeit, továbbá a várható rossz gazdasági viszonyok folytán pénzügyintézeteink fokozódó immobilizációját, javasolva, hogy a pénzügyintézetek közvetett támogatásával a törvényben stipulált birtokososztály útján mielőbb alapítsa meg a Földhitelinté-

zetet, hogy kedvező pénzügyi atmoszférában módjában legyen előnyös feltételekkel zálogleveleket kibocsátani és ezáltal eladósodott és súlyos kamattal terhelt birtokososztályunkat a terhes adósságoktól mentesíteni. Felhívtam egyidejűleg a figyelmét arra, hogy egy ilyen földhitelintézet életre-hívása nemcsak kifejezetten az eladósodott birtokososztály érdeke, hanem legalább is olyan fontos érdeke az összes helyi pénzintézeteknek is. Ha alacsony kamatozású kölcsönök lesz módjában az alapítandó földhitelintézetnek folyósítani, akkor a kereslet és kínálat örök törvényénél fogva a *pénz ára kamatban kifejezve leszáll*, következésképpen pénzintézeteink is kész örömmel csökkentik a passzív kamatokat, mi által a kölcsönök kamatlábát is leszállítják, ami csak pénzintézeteink bonítását fogja nagyban fokozni.

Egy állam egészséges gazdasági vérkeringésében a hiteléletnek a jó bonítású pénzintézetek épp annyira nélkülözhetetlen szervei, mint a belterjes gazdaságot vezető földbirtokosok, szolid kereskedők és iparosok. A jó hitelszervezetet egyik termelő osztály sem nélkülözheti. Elnök urunk az általam ajánlott gondolatot a Magyar Párt Közgazdasági Szakosztályának a Bankszindikátus ülését követő ülésén felemlítette s a Földhitelintézet megalapítása ezen az ülésen el is határozottatott.

Emelkedett bizakodó hangulatban fogtak hozzá a múlt év őszen a Földhitelintézet megalapításához. Az erdélyi magyar gazdasági egyesületben egyik alapítási értekezlet a másikat követte. Egy ilyen értekezletre Őméltósága szíves volt csekélységemet is meghívni, mellyen a legnagyobb meglepetéssel konstatáltam, hogy azon kizárólag földbirtokosok, elméleti gazdasági szakférfiak és politikusok vannak jelen, azonban a pénz- és hitellelet nagy gyakorlattal és összeköttetésekkel rendelkező aktív szakférfiak közül senki sincs ottan. Egy sorokban szerényen meghúzódva hallgattam végig az összes felszólalásokat. A felszólalások tenorja egy-kettő kivételével bankellenes volt és az indokolatlan és jogtalan, terhes kamatok szedésével vádolták jelenleg működő hitelszervezeteinket, mint amelyek okozói lennének a birtokososztály leszegényedésének. *E hitelszervezetek működésével szemben a gazdatársadalom javára lesz hivatva a verseny, a harcot a lé-*

tesítendő földhitelintézet felvenni, volt a jelszó és a gondolatmenete a felszólalók többségének. Ennek elgondolásában háttérben el a Földhitelintézet megalapítása. Ily irányú felszólalások után természetesen a később tartott értekezleteken többé mint figyelő sem vettem részt, hanem azon töprengtem és töprengök ma is magamban: hogy az alapítók miként képzelik és gondolják a Földhitelintézet megalapítását – annak eredményes és áldásos működését – a tőkepénzesek szerveinek, a bankoknak erkölcsi és anyagi támogatása nélkül, miként gondolják és képzelik az igen tisztelt alapítók, hogy a bankok és hitelszervezetek mellőzésével módjukban lesz belső, vagy külföldön közvetlenül a tőkepénzeseknél zálogleveleket elhelyezni? Én alig hiszem, hogy sikerüljön, sőt az ellenkezőjéről vagyok meggyőződve. Az új Földhitelintézetnek épp annyira szüksége van első sorban a bankszindikátusi tagintézetek támogatására, amint szüksége volt a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézetének a magyarországi összes vidéki pénzügyintézetek támogatására. A bankszindikátusi tagintézetek cessió üzlet útján nemcsak megkönnyítik, gyorsabbá és olcsóbbá teszik a földhitelintézettől igénylendő kölcsönök felvételét, hanem nagy mértékben csökkentik a földhitelintézet adminisztrációs kiadásait és összeköttetések révén saját ügyfeleiknél a záloglevelek elhelyezését propagálják, a tőkepénzeseknél a zálogleveleket népszerűvé teszik, állami és magánvállalkozásoknál óvadék célra megvásárolják. Ne gondoljuk azonban, hogy a Bankszindikátusi tagintézetei teljesen önzetlenül, altruizmusból segítik a földhitelintézetet zálogleveleik elhelyezésében. Nem. *Mobilitásuk fokozása fogja őket ösztönözni, hogy szavatosságuk mellett abszolút jó bonitású kihelyezéseket a földhitelintézetnek átadjanak s ez nekik a mai nehéz gazdasági viszonyok mellett minden pénzt és fáradságot megér.*

Ennek azonban alapfeltétele, hogy a Földhitelintézet és a vidéki bankok között kölcsönös bizalmon nyugvó meleg atmoszféra alakuljon ki és annak kölcsönös felismerése, hogy a földbirtokosoknak a Földhitelintézet útján való *tehermentesítése a vidéki pénzügyintézeteknek épp oly existenciális érdeke, mint az alakuló földhitelintézetnek az intézetek jóindulatú támogatása.*

Kezet kézbe fogva, vállat vállhoz téve kell a Földhitelintézetnek a bankokkal együtt az indokolatlanul magas kamatoakat letörni s ezáltal a termő osztályoknál *a tőkeképződést lehetővé tenni*, különben a végrehajtás alá kerülő adósok a hitelszervezeteket is a mélységbe rántják.

Evégből bátor vagyok az Előadó Úr javaslatának kiegészítéseül javasolni, mondja ki a nagygyűlés, hogy a Magyar Párt felkéri a magyar jellegű pénzüzeteket, hogy saját jól felfogott érdekükben a Földhitelintézet részvényeinek és zálogleveleinek elhelyezésében közvetve részt vegyenek; a kormányt pedig arra, hogy a Földhitelintézet által a pénzüzetek útján folyósítandó cessziós kölcsönöket is mentesítse az adó- és illeték fizetés alól, hogy így a földbirtokosok minél olcsóbb kölcsönökhöz juthassanak.

Báró Jósika János, előadó:

Csak egy felszólalás volt a Földhitelintézet kérdésében és mindnyájan kijelenthetjük, hogy a felszólaló vezérigazgató úrral egyetértünk. Ha voltak esetleg az előértekezletek alkalmával bankellenes hangulatok, azok talán csak meggondolatlanságból eredtek. Én a magam részéről a javaslatot teljes egészében elfogadom és magamévá teszem. Ez nem is lehet bankellenes akció, mivel közérdek, hogy a mezőgazdák hosszúlejáratú, olcsó hitelhez jussanak. Érdeke a bankoknak is, hogy így tőkájukat mobilabbá tehesék. Mivel ez közös érdek, készséggel hozzájárulok ahhoz, hogy a határozati javaslatot olyan értelemben kiegészítsük, hogy a Magyar Párt kéri a magyar pénzüzeteket, hogy a Földhitelintézetet záloglevelei elhelyezésében minél erőteljesebben támogassák.

Dr. György József:

Csak két szóval akarok hozzászólni László vezérigazgató úrnak ahhoz a megjegyzéséhez, hogy a Földhitelintézet alapítóinak előértekezletén bankellenes hangulat lett volna. Kötelességemnek tartom ebben a kérdésben nyilatkozni, mert én is résztvettem az értekezleten és azt hiszem, hogy László vezérigazgató úr éppen abba a hibába esik, mint nagyon sokan a

bankokkal szemben gyakorolt kritikájukban. Kétségtelen, hogy vannak gazemberek, de nem minden ember az és kétségtelen, hogy vannak rossz bankok is, de nem minden bank az. Akik általánosításokat csinálnak, majdnem mindig tévedésbe esnek. Amikor azt mondja, hogy bankellenes hangulat volt, ez téves beállítás, mert ha hangzott is el nyilatkozat a bankok ellen, de általában a hangulat nem volt az és az általánosítás nem helyes. Ha bankellenes hangulat nyilatkozott is meg, ennek nem a bankok kamat-politikája az oka, hiszen a bankoknak alkalmazkodniuk kell az általános kamatpolitikához, amit mi nem tudunk megváltoztatni. Nem a kamatpolitika, hanem a bankok *osztalékpolitikája* ellen vannak kifogások, amely meg nem felelő. Kifogás tárgya lehet az is, hogy egyes bankok bizonyos túlzott nemzetközi jelleget igyekeznek felvenni, nem exponálják magukat a magyarság ügyei mellett és nem tüntetik úgy fel magukat, mint a magyar gazdasági érdekek képviselői, sőt nagyon sokszor szégyelik azt és félnek bevallani, hogy magyar intézmények. Pedig az volna az igazán helyes, ha, amiként a magyarság egyedei meghozzák magyar fajukért külön-külön az áldozatot, akkor a bankok is, amelyek a magyar betétesek pénzével és a magyar hitelezőktől kapott kamatokkal dolgoznak, hozzák meg az áldozatot, a maguk fájáért és vállalják nyíltan a kisebbségi sorsot.

A Szakosztály az előadói javaslatot egyhangulag elfogadja.

Hitelszövetkezeti szervezetünk Erdélyben.

Előadó: **Gróf Bethlen László**, a HitelSZövetkezetek Szövetségének igazgatója.

A már világjelentőségre emelkedett szövetkezeti mozgalom különböző szövetkezet-típusai között a hitelSZövetkezetek azok, melyek helyes vezetés mellett a legsokoldalubb tevékenységet fejthetik ki és melyek ezáltal legtöbb előnyt tudják tagjaiknak nyújtani.

Mielőtt tehát hitelSZövetkezeti szervezetünk mai állapotát adatokkal világítom meg, röviden vázolni kívánom a hitelSZövetkezetek hivatását, munkakörét és a lehetőségeket, melyeket működésükkel megvalósíthatnak, hogy ezáltal kidomborodjék az a fontos szerep, melyet ezen szövetkezetek betölteni hivatottak és nyilvánvalóvá váljék annak elkerülhetetlen fontossága, hogy kisebbségünk minden erejével és a rendelkezésére álló minden eszközzel a hitelSZövetkezetek, *főleg pedig azok központjának* megerősítésén munkálkodjék, annival is inkább, hogy nem szanalásról, nem kizárólag erkölcsi kötelesség teljesítéséről van szó, hanem egy egészséges, életrevaló, népünk javát szolgáló intézmény olyan megerősítéséről, mely lehetővé fogja tenni egész községek anyagi fellendülését, kisembereink talpraállítását országszerte, amire vonatkozólag már eddig is, jelenlegi szerény kereteink dacára, számos konkrét példára hivatkozhatunk.

A hitelSZövetkezetekre főleg két rétegnek van szüksége: a kigazdáknak és kisiparosoknak. Sajnos Erdélyben ezidő szerint iparos-szövetkezetekről nem beszélhetünk, minek okait, lentebb ismertetem, az elmondandók tehát a létező, mezőgazdasági jellegű hitelSZövetkezetekre vonatkoznak. Az alapelgondolás az, hogy a falvakban élő kigazda hitelhez egyáltalán nem, vagy drágán jut hozzá, mert sok esetben nem tud olyan fedezetet nyújtani, melyet pénzüintézet elfo-

gadhatna, tehát rá van utalva a drága, kétes hitelforrásokra. A hitelszövetkezet megjelenésével azonban megváltozik a helyzet: kis helyen az emberek mind ismerik egymást, tudják, hogy kinek milyen célra van hitelre szüksége, hogyan gazdálkodik, tehát milyen összegig lehet neki nyugodtan kölcsönt folyósítani. Az adóst azután nemcsak igazgatósága, hanem mondhatni a szövetkezet minden tagja ellenőrzi, mert mindenik károsodnék, ha az adós nem tudná kölcsönét kifizetni. Tudni kell ugyanis, hogy a hitelszövetkezet tagjai üzletrészeik ötszöröséig felelősek teljes vagyonukkal a szövetkezet esetleges káraiért, amely körülmény viszont lehetővé teszi, hogy a hitelszövetkezet saját tőkéjével egyébként arányban nem álló visszleszámítolási hitelt vehet igénybe központjától, esetleg más intézettől.

A helyesen vezetett hitelszövetkezetnek működésében oda kell törekednie, hogy kedvező feltételek mellett, optimum a szokásos bankkamatlábnál 1–2%-al olcsóbban tudjon hitelt nyújtani, viszont betétre ugyanezen százalékkal többet tudjon adni (a mai magas kamattételekhez viszonyítva). Ezen 1–2% eltérésnél nagyobb különbség, bármily előnyösnek is lássék a tagok szempontjából, káros a szövetkezetre. A kihitelezésnél azért, mert kellő jövedelem hiányában a szövetkezet nem tud eleget tenni altruisztikus feladatainak, melyek pedig csaknem fontosabbak a hitelszövetkezet pénzügyi szerepénél, a betéteknél ugyanezen okon kívül azért is, mert kiépített szövetkezeti hálózat esetén, mely törekvésünket képezi, a tulkezdvező betétikamat olyan nagy összegű betétállományt eredményezne, mely a szövetkezet saját tőkéivel nem állana arányban, továbbá sok tőkét vonna el a környékbeli kis- és közép pénzügyintézetektől, ezáltal meggátolva ezeknek határozottan szükséges és hasznos tevékenységét, végül pedig általános kamatlábemelkedés elősegítőjévé válnék. A jól vezetett hitelszövetkezet feladata tagjainak fenti előnyös kamat mellett kis és közepes összegű kölcsönök nyújtása, ezeknek prolongálásánál bizonyos törlesztés feltétlen megkövetelése, hogy ezáltal állandóan forogjon pénze tagjai között, rendelkezésre álljon a többi tag hitelszükségleteinek fedezésére is és korlátozza az adós tagok teljes eladósodását. A nagyobb, hosszabb lejáratú köl-

csönöktől a hitelszövetkezeteknek tartózkodnia kell, bármily jó legyen a fedezet, az ilyen hitelek nyújtása már a bankok üzletkörébe tartozik. Fontos szerepe a hitelszövetkezetnek a kisemberek között a takarékosági szellem felkeltése, melynek eszközei: részletekben fizethető üzletrészek jegyeztetése, hetibetétrendszer bevezetése, iskolai jutalmaikul szövetkezeti betétkönyvek szétoosztása, stb. lehetővé teszik a kisemberek tőkegyűjtését és eleinte lassú, mondhatni észrevétlen, de később meglepő arányú gyarapodását.

Azáltal, hogy a tagok hiteligényeiket a szövetkezetnél elégítik ki, továbbá ugyanott gyümölcsöztetik betéteiket, melyeket a szövetkezet felhasználhat, bizonyos nyereség jelentkezik, mely a szövetkezetben, a községben marad és minél erősebb, minél nagyobb forgalmú a szövetkezet, annál változatosabban használható fel ismét a falu, a tagok javára. Ezzel el is érkeztünk a hitelszövetkezet igen fontos, talán legfontosabb hivatásához. A hitelszövetkezet égisze alatt, arra támaszkodva t. i. számtalan és a kisember boldogulására nézve igen fontos intézmény valósítható meg. Nem akarva külföldi példákra és lehetőségekre hivatkozni, csak azokat említem meg, melyek a kötelékünkbe tartozó hitelszövetkezetek egyrészénél már megvalósítottak, abszolút beváltak és örvendetes jelenséggént terjedni kezdenek. Ilyen intézmény a szövetkezet *gazdasági szakosztálya*, mely lényegében nem egyéb, mint gazdakör, azzal a különbséggel, hogy hitelképes, üzletszerűen vezetett alosztály és egységes termelés, értékesítés, közös kísérletezés és gépek használata folytán nagyban hozzájárul az egész községek anyagi és gazdálkodási nivójának emeléséhez. *Az állatbiztosítási szakosztály*, melynek tagjai arányos felosztás mellett viselik azt a kárt, mely tagtársukat valamely állatjának elhullása folytán érte, sok esetben a teljes anyagi romlástól menti meg a károsultat és családját. *A temetkezési egyesület* tagjai az elhunyt hozzátartozóit részesítik segélyben, ugyancsak egyenként elenyésző hozzájárulással. *A kulturszakosztály* népkönyvtárral, hírlapok járatásával ad alkalmat a szövetkezet tagjainak ismeretek szerzésére, faji kulturánk fenntartására és jelentősége mindinkább növekszik, aminthogy mind több és több generáció kerül körünkbe az iskola padjaiból a köte-

lező tanulmányok elvégzése után, de tájékozatlanul multunk, történelmünk, rendeltetésünk, erkölcsi kötelezettségeinkkel szemben. Aki ismeri a falut és azt a számtalan alkalmat, mely egy-egy kisember anyagi összeroppanását okozhatja, nem fogja lebecsülni a példaképpen ismertetett fenti néhány intézményt, melyeken kívül természetesen számtalan módja és alkalmja van a hitelszövetkezetek altruista tevékenységének gyakorlására és örömmel szegezhettük le a tény, hogy ezen a téren határozott haladás észlelhető szövetkezeteinknél.

Ami már most a számadatokat illeti, az 1929. évi mérleg adatai és a statisztika szerint szűkebb hazánkban a Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetsége, mint központ kötelékébe 278 működő szövetkezet tartozik, 95.000 taggal. A hitelszövetkezetek saját tőkéinek összege kereken 50 millió lei. betétállománya 280 millió lei, kihelyezése 408 millió, központtól igénybe vett hitele 54 millió, igénybe vett idegen hitel 23 millió. A szövetkezetek vagyonát képezik továbbá ingatlanaik, 58 székház és kulturház cca 8 millió tényleges (forgalmi) értékben és ingóságai (felszerelések, mezőgazdasági gépek, stb.), úgy, hogy a tisztán kisembereinkből álló hitelszövetkezetek saját, nem lekicsinylendő vagyona kereken *cca 60 millió leire tehető*. Még kevésbé becsülendő le azon erkölcsi tőke, melyet ezen szövetkezeteink képviselnek, tagjaikban fejlesztvén az összetartozás, szolidaritás érzését, módját adva falvaink kulturájának, műveltségének, gazdasági színvonalának emelkedésére és végül hozzájuttatva a hivatásukat falun teljesítő előharcosainkat, a nagyjából lelkészekből és tanítókból álló szövetkezeti vezetőket kisebb nagyobb mellékkeresethez.

Hitelszövetkezeteink központba, a Kolozsvárt székelő Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetségébe tömörülnek, melynek feladata kétféle: egyfelől a szövetkezetek ellenőrzése, vezetése és bankszerű szakértelmet igénylő művelteinek elvégzése az ellenőri kar útján, másfelől és elsősorban *az egyes hitelszövetkezetek alimentálása*. Ez az a pont, ahol hitelszövetkezeti szervezetünkön segítenünk kell, mert tőkeszegény központtal sem a szövetkezetek egész munkáját, kamatpolitikáját kellő súllyal irányítani nem lehet, sem a

szövetkezeteknek a kisemberekre annyira áldásos működését kellőleg elősegíteni nem tudjuk. A központ által ma nyújtott 54 millió drága visszleszámitolási hitel helyett a mai mértékben és kamatviszonyok mellett *cca 150 millió, 14%-nál nem drágább pénzzel* kellene szövetkezeteinket alimentálhatnunk, mely esetben módunkban állana a ma kényszerűségből idegen hitellel dolgozó hitelszövetkezeteket is újra teljesen érdekkörünkbe kapcsolni és a sok esetben káros külső befolyásoktól megmenteni,

A szövetség 1930. félévi mérlege: saját tőkék 11 millió, betét 16 millió, igénybevett visszleszámitolási hitel 27 millió, szövetkezeteknek nyújtott hitel 54 millió, mondhatni neveltségesen csekély összegekből áll, annak dacára, hogy a legfontosabb szerepet népünk gazdasági talpraállításában ennek az intézetnek kellene betöltenie és számos feladatot teljesítenie, melyre jelenleg még gondolni sem lehet. Az esetben azonban, ha sikerülne erős, súllyal bíró központot teremtenünk, *ami elkerülhetetlenül szükséges*, és ezen központ a mostani rendszerrel ellentétben, mikor visszleszámitolási hitelért az azt nyújtó pénzintézetnek is meg kell hasznát fizetnie, éppen súlyánál, bonításánál fogva direkt, esetleg külföldi hitellel tudna dolgozni, akkor állana hitelszövetkezeti központunk igazán hivatásának magaslatán és oldhatná meg a reá váró olyan feladatokat, amelyenek *a kisiparosok* hitellátása szövetkezetek alapítása által; kisebb *birtok-politikai* alkalmak felhasználása, a mezőgazdasági szakoktatás előbbrevitele beállítandó *vándortanítók* útján, az Erdélyben elszórtan működő kb. *80 tejszövetkezet* és különösen ezek értékesítésének megszervezése és még sok alkalom és lehetőség kiaknázása.

Már most arra a kérdésre, hogy mai nyomorult viszonyaink mellett, kisebbségi bajainkkal tetézt világkrízis idején, saját erőnkől, erős, önálló hitelszövetkezeti központ teremtése lehetséges-e és megvalósítható-e, hogy ezáltal a meglévő, szolid keretbe életet öntsünk, egy kis öntudattal és önbizalommal csakis igennel felelhetünk. Nem naivitás, nem alaptalan optimizmus ez, mert éppen a válságos viszonyoknak és falvaink teljes tönkremenésének kell minden gondolkodó emberünket arról meggyőznie, hogy egyetlen helyes ú

t

és feladat, egyszersmind pedig falvaink, embereink megtartásának egyetlen módja az anyagi segítség, ennek pedig kézenfekvő megoldása a hitelszövetkezeti mozgalom és intézmények komoly támogatása. Annak idején Magyarországon is a 80–90-es évek mostanihoz hasonló agrár-válsága adta meg a lökést a szövetkezeti mozgalom tényleges megindulására és a társadalomnak ezen mozgalommal szemben való érdeklődésére. Most sincs lehetetlenségről szó, csak arról, hogy magyarságunk minden tagja érezze át a helyzet komolyságát, járuljon hozzá *mindenkünk* egy-két üzletrésszel a Szövetség alapítójéhez, hasson oda, hogy mindazon jogi személyek, egyházak, pénzüzetek stb., melyeknek vezetésére mindenki bir bizonyos befolyással a maga patriájában, ugyanezt cselekedjék, mert ha *mindenkünk* megtette kötelességét ilyenformán, rövidesen adva lesz az erős hitelszövetkezeti központ, a maga beláthatatlan perspektívájú működésével és ennek közvetett és közvetlen előnyeivel. A Szövetség ezen u. n. „*Alapító üzletrészei*”-re nem terjed ki az ötszörös felelősség és, azok névértéküknek jelenleg 10%-át jövedelmezik, úgy, hogy mint tőkefektetés is figyelembe veendő.

Szövetkezeti életünk még egy hiányára kell kitérnem, és pedig a külföldön már igen fontosnak felismert és magas színvonalon álló *szövetkezeti nevelésnek* teljes elhanyagolására. Mivel az egész mozgalom nem légbőlkapott üres elméletekből és elgondolásokból született meg, hanem a gyakorlati élet és fejlődés terméke, ebből kifolyólag pedig állandó térhódítása következik, igen kívánatos volna, hogy alsó és középfokú iskoláinkban lehetőségessé tétessék egy, ezen célra szerkesztendő vezérfonál felhasználásával néhány, a mozgalmat és szövetkezeti eszmét ismertető előadás megtartásának rendszeresítése.

Fentiekben igyekeztem röviden ismertetni a hitelszövetkezeti mozgalom feladatait és erdélyi hitelszövetkezeti ügyünk mai állapotát, mellyel kapcsolatban javasolom:

1. Hivja fel a Szakosztály a Párt vezetőségét arra, hogy a hitelszövetkezeti mozgalmat *legmesszebbmenő* erkölcsi támogatásban részesítse és az ügyet, mint egész magyarságunk ügyét magáévá téve, használjon fel a Párt minden megfelelő alkalmat arra, hogy tagjainak figyelmét a mozgalom

pártolására felhívja, különösen megvilágítva erős, önálló, tőkeerős központ megeremtésének szükségességét.

2. Kérje fel a Szakosztály a Part vezetőségét arra, hogy érintkezésbe lépve kisebbségi iskolaügyünk illetékes vezetőivel, lehetővé tétessék *a szövetségi nevelésnek* alsó és középfokú intézeteinkben való felkarolása.

3. Tegye a Szakosztály megfontolás tárgyává azon kérdést, hogy lenne-e praktikus haszna és anyagi lehetősége időnként, más-más vidéken közgazdasági tárgyú gyűlések tartásának, melyeken az illető vidéket különösen érdeklő szakelőadások mellett mindenkor szövetségi propaganda-előadás is tartassék.

Gróf Bethlen László:

Tekintettel arra, hogy az előadások terjedelme korlátozva volt s így ahelyett, hogy alapos tanulmányban ismertethettem volna a hitelszövetségi intézményt, kénytelen voltam arra szorítkozni, hogy csak képet nyujtsak meglévő hitelszövetségi szervezetünkről, felhasználom az alkalmat és e helyről is felhívom magyarságunk kompetens vezetőinek figyelmét ezen intézmény *fontosságára és hivatására*.

Midőn azonban ezt teszem, nem elégedhetem meg az elvi hozzájárulással, bizonyos elvi határozati javaslatok elfogadásával, hanem szeretném az ügyet gyakorlati térre terelni. Előadásomban kifejtettem az erős hitelszövetségi központ szükségességét, most azt az elgondolásomat vagyok bátor ismertetni és a jelenlevők támogatását kérni, amint én a központ megerősítését elképzelem.

Véleményem szerint nem akkor egészséges ez a megerősítési akció, ha abban csak egy-két nagy tétel szerepel, hanem egészséges akkor, ha a társadalom széles rétegei egyenként kis tételekkel járulnak a célhoz. Evégből a közeljövőben megynként 3–4 vezetőember felkérését vettem tervbe, kik vidékükön kis fáradsággal nagy propagandát fejthetnének ki és éppen tekintélyüknél fogva bevonhatnák akciónkba vidékük vezető köreit, intézményeit, vállalatait. Méltóztassanak elhinni, hogy nem lesz ezen munka hiábavaló, az egészséges hitelszövetségi intézmény előtt nagy jövő áll és az

anyagilag megerősített központ aránytalanul nagyobb erkölcsi értékeket fog kitermelni, mint az erre a célra fordított fáradozásból következethetnének. Még pedig, ha valamikor, úgy ma van leginkább szükségünk erkölcsi tőkékre.

Fontosnak tartom továbbá, hogy vidéken élő intelligenciánk aktív részt is vegyen a helybeli szövetkezetek vezetésében.

A szövetkezetek most meglehetősen magukra vannak hagyatva. Pedig rendkívül fontos volna, hogy a vidéki intelligencia minél nagyobb részt vállaljon magának a szövetkezetek életében.

Ami pedig a szövetkezeti központot illeti, meg van a módja annak, hogy ezt a kérdést állandóan napirenden tartjuk. Jelen van Szász Ferenc úr, aki nemrégiben a sáromberki falufejlesztési konferencián meggyőzően fejtegette, milyen nagy fontossága van annak, ha az intelligencia kimegy a falvakba, maga is tájékozódik a kérdésekről és a népet is felvilágosítja. Tőle két óráig egyebet sem csináltak, mint tanácsot kértek és már reggel négy órakor felköltötték, hogy nézze meg a teheneket.

Eddig nagy foglalkozásunk volt az is, hogy nem volt lapunk. Most a jelenlevő dr. Vékás vezérigazgató úr megbízásából is jelenthetem, hogy megvalósíthatjuk ezt is; a Magyar Nép című lap mellett ezentul négyoldalas szövetkezeti melléklet jelenik meg.

Végül még csak azt kívánom megjegyezni, hogy a szövetkezeti intézmény kiépítésének beláthatatlan perspektívái vannak. Ez a falu életének olyan előmozdítója, olyan előrelendítője lesz, hogy igazán megér minden reá fordított fáradságot és azt a kis törődést, amellyel vele foglalkoztunk.

Dr. Lakatos Sándor:

A szövetkezetek megerősödését és tovább fejlődését a falusi lakosság szempontjából vitális jelentőségűnek tartom. Mindent el kell követni ennek az eszmének propagálására. Emellett fel kívánom hívni az előadó úr figyelmét arra, hogy a szövetkezeteknek nemcsak a falu életében van óriási jelentősége, hanem a városban is, hiszen, amint a délelőtt hallot-

tuk, a városi kisiparosság megmentésének talán egyetlen eszköze az iparszövetkezetek létesítése. Az előadói jelentés rámutat arra, hogy a falvakban elég jól fejlődik a hitelszövetkezeti intézmény. Hogy a városokban nem terjed hasonló mértékben, annak tulajdonítom, hogy közönségünk a szövetkezetekben rendelkezésre álló jogi lehetőségekkel nincs tisztában. Ma már ez a kérdés egész szövevényes jogi komplexum, az újabb ezirányú törvényekkel és rendelkezésekkel s éppen ezért szükségesnek tartom, különösen a városi iparos osztály kitanítását arról, hogyan alakíthat szövetkezeteket és hogy milyen jogi lehetőségei vannak ezzel kapcsolatban. Éppen ezért felhívom az előadó úr figyelmét arra, nem volna e helyes olyan, a jogi és szövetkezeti kérdésekben teljesen jártas vándortanítót útnak indítani, aki városról-városra járva, kitanítaná a kisiparosokat arra, hogy mit kell tenniük és így propagálná a szövetkezeti eszmét.

Dr. Árkossy Jenő:

Két évvel ezelőtt az önálló magyar bank jegyében zajlott le a nagygyűlés. Most be van dobva, mint nagyfontosságú kérdés az országos földhitelintézet kérdése és elérkezünk az Országos Hitelszövetkezet kérdéséhez is. Méltóztassék megengedni, hogy megállapítsam, hogy nem lett semmi az országos nagy altruista bankból s hogy alapos okaim vannak annak feltevésére, hogy kétségbe vonjam, hogy lesz-e valami a Földhitelintézet kiépítéséből is. A szőnyegen levő kérdéshez pedig azt fűzném hozzá, hogy nekünk valóban meg vannak az ilyen jellegű intézményeink, ezt az intézményt azonban tíz éve engedjük haldokolni. Mert akkor, amikor tizennyolc százalékban helyezi ki a visszleszámitolási hitelt az országos hitelszövetkezet a maga fiókjaihoz, mert a magyar bankok éppen olyan drágán adják neki is, mint egy magánfélnek, akkor magától értetődő, hogy nem tudnak eredményeket elérni. Ennek az intézménynek meg vannak a kezei, csupán rajtunk áll, hogy tartalommal töltsük meg. Ennél az intézménynél – amint valóban meg vagyok győződve – arról van szó, hogy azokat a feladatokat, amelyekhez a falu szociális, kulturális és gazdasági előrehaladása

van kötve, egyedül csak az Országos Hitelszövetkezeti Központ keretében hajthatjuk végre és végezhetjük el. Nagyon tisztában vagyok azzal, hogy a Magyar Pártnak nincsen ingerenciája arra, hogy ezt kiépítse. Miután azonban mi-belőlünk áll a párt, rajtunk keresztül kell kötelességévé tenni a magyarságnak, hogy ezt az intézményt a legmelegebben karolja fel. Sajnos, hogy a Magyar Párt vezető tisztviselői között vannak olyanok, akik nincsenek tisztában a szövetségi gondolat fontosságával. Nem szeretném, hogy most már, amikor hallottuk Bethlen László gróf úr előadását, úgy mennék szét innen, hogy jó, hallottunk egy előadást és szétmennék anélkül, hogy magunkban tovább fejlesztenék ezt a gondolatot. Arra kérném a Hitelszövetkezetek Szövetségének vezetőségét, forduljon azzal a kéréssel a Magyar Párt tagjaihoz, bírják reá a párt vezetőségét, hogy a kérdést ne hagyja tovább jelenlegi állapotában.

Báró Jósika János:

Bocsánatot kérek, csak egy esetleges tévedést akarok helyreigazítani. A Földhitelintézet és a Szövetségi Központ nem konkurens alakulatok, mindkettőnek külön, meghatározott feladata van. A Földhitelintézet csak bekebelezésre ad kölcsönt és záloglevelek kibocsátásával foglalkozik, ezzel szemben a hitelszövetkezetek feladata a betétek gyűjtése. Úgy vettem ki ugyanis a tiszteletes úr beszédéből, hogy kételkedik a Földhitelintézet megalakításában, aminek elmaradása nem is lenne baj szerinte, mert hiszen ott van a szövetségi központ. Minden modern országban meg van egymás mellett mindkettő és valóban a tapasztalat bizonyítja, hogy mindkettőre szükség van. Az egyik meg van nálunk és azt fejleszteni kell, a másikat fel kell állítanunk és nem szabad abba bele nyugodnom, hogy nem fog sikerülni.

Gróf Bethlen László:

Köszönettel fogadom a hozzászólásokat és reflektálni óhajtok azokra. A városi hitelszövetkezetekre vonatkozólag megjegyzem, hogy természetes, miszerint ezek megalakítása

is programjában van a központnak, azonban méltóztassék figyelemmel lenni arra, hogy a városi iparosság hiteligényei egészen mások, mint amilyenekkel a falusi szövetkezetekkel szemben a gazdák fellépnek. Amíg a központ nem elég erős, nem volna egészséges azzal foglalkozni, hogy ezeket a szövetkezeteket is beolvasszuk. Most, hogy lapunk lesz, a kérdésnek ezt az oldalát is felszinen fogjuk tartani és magától értetődő, hogy minden ilyen irányú megkeresésre, tanácskérésre a legkészségesebben fogunk válaszolni. A vándortanítók beállítását is tervbe vettük, nemcsak erre a célra és nemcsak egyét, hanem több gazdasági vándortanítóét. Ez azonban mind csak a központ megerősödése után valósítható meg.

Árkossy nagytiszteletű úr hozzászólásához azt fűzöm hozzá, hogy az, hogy a szövetkezet idegen tőkét vegyen igénybe, teljesen ellenkezik a szövetkezeti elvvel. Minden szövetkezet a tagjai hozzájárulása és a saját üzletrész tőkéje arányában és ehhez viszonyítva dolgozik. A központ is csak szövetkezet, az egyes szövetkezetek szövetsége. Ha erősek a szövetkezetek, erős a központ is. A cél azonban a takarékoság, fejlesztése, így a szövetkezetek külön-külön való gyarapodása és a központi hitel egyáltalában nem az egyetlen üdvözítő dolog.

Az utolsó ellenvetésre báró Jósika János már megadta a választ.

A Szakosztály a határozati javaslatot egyhangulag elfogadja.

A Hangya Szövetkezetek helyzete, feladata és jövője.

Előadó: **Dr. Garda Kálmán**, a Hangya-Központ alelnöke.

Az Országos Magyar Párt Közgazdasági Szakosztálya érdeklődése körébe vonta az itteni „Hangya” fogyasztási szövetkezetek ügyét és azok jelenbeni helyzete, meg feladatai címén a legközelebbi közgyűlés tárgysorozatába felvett egy előadást. A „Hangya” fogyasztási szövetkezetek ügyének a párt tevékenységi körébe történt felvétele következménye az intéző bizottság azon határozatának, mely a magyarság közgazdasági intézményeinek fenntartását és azoknak a pusztulással fenyegető gazdasági és pénzügyi válság idején különös támogatását a Párt egyik főcéljául tűzte ki, de bizonyára annak a ténynek is tulajdonítható, mely a folyó év tavaszán a pénzügyminisztérium által ezen szövetkezetek ellen még 1927-ben elrendelt és folyamatba tett adókihágási eljárást befejezéshez juttatva, mindazt a bizonytalanságot, mit ez eljárás teremtett, megszüntette.

Mit tehet a Magyar Párt a „Hangya” fogyasztási szövetkezetek érdekében, erre a kérdésre a szövetkezetek, illetve azok képviselőit e szövetkezetek központja kell kifejezze a Magyar Párttal szemben támasztható indokolt és olyan kívánságait, melyek a megvalósíthatóság és teljesíthetőség határain belül maradnak.

Jelenben 398 „Hangya” fogyasztási szövetkezet van a nagyenyedi központ kötelékében. Ezek legutolsó 1929. június 30-án készült és elfogadott mérlegeiből összeadva az azonos tételeiket, vagyoni statusok 200 szövetkezet belső házastelkének értékében igen tekintélyes olyan vagyont tüntet fel, mely ezen szövetkezetek bolthelyiségét és a boltos la-

kását, ezeken kívül sok helyt a község lakószáma részére közcélú összejövésekre megfelelő helyiséget foglal magában.

Egy további jelentőséggel bíró adat az összes szövetkezetek el nem adott, üzleti év végén meglévő árukészletének az adótörvény utasítása szerint beszerzési árral felvett 51 millió leu értéke, mi egymagában fedezi a szövetkezetek árutartozását és minden más címen számított tartozását, együtt 49.429,895 leut.

A szövetkezetek követelése 23.444.887 leut tesz ki tagjaival szemben, mi vagy a boltos kauciójával van biztosítva, vagy a boltos távozása, vagy elszámolása után az igazgatóság garanciájával.

Alaptőkékük 24.385,210 leu, tartaléktőkékük 22.039.720 leu. Ez adatok igazolják, hogy a „Hangya” szövetkezetek 10 évi fejlődés után tekintélyes vagyont képviselnek tagjaiknak és pedig tulnyomó részben falusi földműveseknek és kisgazdáknak.

A tagok száma 98.286, az üzletrészek száma 29.252,270. Ez utóbbi igen magas számjegy figyelmeztet arra, hogy az üzletrészek egyenként kis összegről szólnak. Az összes szövetkezetek forgalma 358.165,270 leu, vagyis készpénzben ennyi értékű árut adtak el.

A mezőgazdasági termények árainak esésével e szövetkezetek forgalma lényegesen nem csökkeni mivel árukészletük tulnyomó részben elsőrendű szükségletre kell, miről lemondani nem lehet és mikben a fogyasztást a legkevésbé lehet korlátozni. Ellenben a fizetés képesség csökkenésével meg kellett dúzzadjon a tagok tartozása és a hitelezés, mégpedig maguknál a szövetkezeteknél csak úgy, mint ezeknek tartozása a központi szövetkezetnél. Ez utóbbinál a szövetkezetek tartozása oly nagyra emelkedett, amekkora már aránytalanságot mutat a központi szövetkezet erejével és forgalmának lebonyolítását csak hitel igénybevétellel teszi lehetővé.

Ha a központi szövetkezet tényleges birtokába jutna szövetkezeteit terhelő követeléseinek, az áruellátást olcsóbbá tehetné és tovább mehetne olyan üzletágak fejlesztésében, minők mezőgazdasági gépek, műtrágyák, nemesített vetőmagvak, növényvédelmi szerek és eszközök eladása. E cél

egyszerre és éppen jelenben el nem érhető, az áruhitel ma ki nem küszöbölhető, de fokként következetes eljárással a baj további növekedése megszüntethető. Ebből a célból szükségesnek látjuk a „Hangya” szövetkezetek támogatását a falusi intelligens birtokosság, papok és tanítók részéről olyképpen, hogy azok vezetésében és ellenőrzésében részt vegyenek, mivel azok vezetése és ellenőrzése sok időt éppen nem igényel, a felelősséget pedig közvetlen érdeklődés mellett nyugodtan lehet elvállalni.

Szükségesnek látjuk továbbá a „Hangya” szövetkezetek részére hitelnyújtást azon bank- és hitelintézetek részéről, melyek az Erdélyi Bankszindikátus tagjai, és pedig a kerületükbe, környékükbe tartozó egyes „Hangya” szövetkezetek részére, méltányos kamatláb mellett hosszabb időre nyújtva hitelt azzal a céllal, hogy a központnál levő tartozásukat ezen hitel igénybevételével csökkentsék. A kölcsönt a szövetkezet venné fel az igazgatóság egyéni garanciájával, vagy más biztosítékkal olyannal, melyet a hitelt nyújtó bank megfelelőnek határoz.

Ezek alapján a Magyar Párt Közgazdasági Szakosztályának a következő javaslatot terjesztem elő:

1. Méltóztassék a „Hangya” fogyasztási szövetkezetek ügyét a falusi birtokosok, papok és tanítók figyelmébe ajánlani azzal a céllal, hogy vállalják el e szövetkezetek vezetésében a részvételt s ilyen irányban megkeresi a Párt az egyházi főhatóságokat.

2. Ajánlja a magyar jellegű hitelintézeteknek a hitelnyújtást ezen fogyasztási szövetkezetek részére azon célból, hogy tartozásukat a központi szövetkezetüknél: a „Hangya Szövetkezetek Központ”-jánál kifizethessék, vagy csökkenthessék méltányos kamatláb és hosszabb idejű törlesztés mellett.

A határozati javaslat egyhangulag elfogadtatik.

A biztosítás jelentősége kisebbségi gazdasági életünk szempontjából és a Minerva biztosító r.-t.

Előadó: **Sándor Béla**, a Minerva Biztosító R. T. vezérigazgatója.

Pártunk közgazdasági szakosztályának eddigi tevékenysége főleg arra irányult, hogy gazdasági sérelmeink és kívánságaink vizsgálata mellett parlamenti csoportunk részére kijelölte azokat az utakat, amelyeket alkalmasnak láttott arra, hogy ezeken haladva legégetőbb gazdasági kérdéseink politikai eszközök igénybevételével orvosoltassanak. Parlamenti képviselőtünk ezen a téren figyelemreméltó eredményeket is ért el, mindazonáltal világosan láthatjuk ma már, hogy az adott helyzetben és az eddigi tapasztalatok alapján nem számíthatunk arra, hogy valamennyi gazdasági sérelmünk belátható időn belül törvényhozási úton nyerjen orvoslást.

Becsületes gazdasági törekvéseink állami támogatására vajmi keveset számíthatunk, sőt tényként mutathatunk rá arra is, hogy egyes törvényhozási és kormányhatalmi intézkedések gazdasági törekvéseink és intézményeink támogatása helyett egyenesen ezeknek aláaknázására irányultak. Magunkra hagyatottságunkban annyira értékes lehet azonban a legcsekélyebb állami támogatás is és olyan veszedelmet rejthet magában minden további ellenséges szellemű intézkedés, hogy parlamenti csoportunknak a gazdasági javaink és intézményeink ellen irányuló támadások kivédésére, sőt ezen túlmenően a nekünk is kijáró állami támogatás és törvényes védelem kiküzdésére irányuló harcát változatlan odaadással és szívóssággal folytatnia kell. Közgazdasági szakosztályunk adatgyűjtő és felderítő munkássága ezen a téren továbbra is útmutatásul és támogatásul szolgálhat.

Az állami támogatásnak úgy erkölcsi, mint anyagi téren való kiküzdése azonban elvégzendő munkánknak csak egy része lehet és semmilyen körülmények között sem elég ahhoz, hogy magyar kisebbségünk gazdasági erejét és önállóságát kellőképpen megalapozza. Az imperiumváltozás előtt egész gazdasági életünk a jólműködő és államilag minden tekintetben támogatott országos organizációk szerves függvénye és kiegészítő része volt, de kisebbségi sorban egészen más a helyzetünk. Ha tarthatunk is igényt reá, mégsem építhetünk arra, hogy az államhatalomtól, a központi kormányzattól s az országos organizációktól megkapjuk mindazt a támogatást, amelyre népünk anyagi és kulturális értékeinek megőrzése és kifejlesztése szempontjából annyira szükségünk lenne. Azt a hiányt, amit nekünk nagyobb gazdasági egységhez való kapcsolatunk és az ezek révén nyert támogatás elvesztése okozott, csakis jól megszervezett gazdasági függetlenségünk és önállóságunk pótolhatja. Közgazdasági szakosztályunknak igyekeznie kell tehát új munkaalkalmak felkutatásával, meglevő erőinknek új szempontok szerint leendő koncentrálásával és megszervezésével népünket fokozottabb, öntudatos gazdasági összetartásra és ezzel nagyobb gazdasági önállóságra nevelni.

A tömörülésben rejlő erőt kisebbségi életünk valamennyi megnyilatkozásában fel kell ismernünk. Ugyanolyan összetartásra van szükségünk gazdasági, mint politikai téren. Ennek az összetartásnak alapjaira egyesült erővel kell felépítenie azokat a támasztópilléreket, amelyek az őket összefogó gazdasági öntudatunk és önbizalmunk segítségével hivatva lesznek arra, hogy alátámasszák azt az épületet, mely nekünk a különböző megpróbáltatások közepette védelmet és biztos fedelet nyújt. Vajmi kevés eredményre vall, hogy több, mint tízévi kisebbségi élet és megpróbáltatások után ilyen támasztópillérek felépítésére jóformán csak kísérletek tétettek és hogy azok a magános, düledező oszlopok, amelyek a romok között még fenn tudják tartani magukat, a reájuk nehezedő terheket közös fundamentum és összefogó keretek hiányában hordozni nem tudják. Szakosztályunknak kell gondoskodnia nemcsak arról, hogy gazdasági intézményeink egész kisebbségi népünk gazdasági öntudatának

szilárd alapjára helyeztessenek, hanem arról is, hogy a támasztópillérek fölé emelkedő boltívekben a különböző irányokból kiinduló hatóerők ne egymást emésszék föl, hanem harmonikusan kiegyenlítődve az egész épületet még erősebbé tegyék.

Erőink mai szétforgácsoltsága mellett sem beszélhetünk gazdasági organizációnk teljes hiányáról. A régi keretek felhasználásával, vagy újak létesítésével, részben öntudatosan, részben pedig a parancsoló gazdasági szükségességből eredő öntudatalatti megérzés alapján több olyan intézményünk létesült, amelyek az előbb említett támasztópillérek szerepének betöltésére teljesen alkalmasak lennének. Gondoljunk csak az Erdélyi Bankszindikátusra, a Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetségére, a Hangya-szövetkezeti Központra, a Minerva Biztosító Részvénytársaságra, az Erdélyi Magyar Földhitelintézetre, az Erdélyi Gazdasági Egyletre, a Minerva Nyomdai és Irodalmi Műintézetre, sajtószervezetünkre és úgy egyházaink, mint más társadalmi és kulturális intézményeink egyéb létesítményeire. Mi hiányzik tehát? Semmi más, mint ezen intézmények fontosságának kellő felismerése és ebből fakadó támogatása. Támogatás alatt pedig nemcsak a szélesebb néprétegek bekapcsolódása értendő, hanem az is, hogy az egyes intézmények a reciprocitásban rejlő erőt és egymásrataltságukat szintén felismerjék. Hol tartunk ma gazdasági téren és hol tartanánk akkor, ha kisebbségi népünk kötelékébe tartozó valamennyi egyén, testület és intézmény lelkiismeretbeli kötelezettségének ismerné azt, hogy gazdaságilag csak saját vállalatait és szervezeteit támogassa?

A tömörülésben rejlő erő felismerése hozza meg a gazdasági öntudatot és önbizalmat, amely közvetlenül a közös és erős gazdasági front kialakulásához vezethet.

Megtisztelő megbízatásomból kifolyólag ez alkalommal arra kell szorítkoznom, hogy gazdasági problémáink közül csak egy, aránylag kis komplexumot ragadják ki és az ennek körébe vágó adatokkal mutassak reá, hogy meglevő gazdasági erőink öntudatos tömörítésével milyen eredményeket érhetünk el.

A biztosítási ágazat kisebbségi életünk gazdasági megala-

pozásának szempontjából úgyszólván még teljesen szűz talaj. A biztosítás kérdésével tehát nem mint üdvös és ma már nélkülözhetetlen gazdasági tényezővel kívánok e helyen foglalkozni, mert ennek a kérdésnek fontosságát különböző társadalmi rétegeink már elég nagy mértékben felismerték. Nem arról kell beszélnünk, hogy egyáltalán, vagy mit és hogyan, hanem inkább csak arról, hogy hol biztosítsunk.

Annak megvilágítására pedig, hogy a biztosítás kisebbségi életünknek milyen fontos tényezőjévé válhatik, csak kevés adat szükséges, A rendelkezésre álló statisztikák alapján megállapítható, hogy Románia egész lakossága csak a belföldön működő biztosító intézeteknek évenként mintegy 2 milliárd lei biztosítási díjat fizet. A különböző nemzetiségek számarányának figyelembevétele mellett ebből a hatalmas összegből a magyarságra évi 235 millió, míg a német kisebbségre 95 millió lei esik. Nem tulzott, sőt inkább redukált számok ezek, ha tekintetbe vesszük, hogy a román nagyvállalatok elég tekintélyes része – ellentétben a kisebbségi vállalatokkal – jórészt idegen tőkével dolgozik és ebből kifolyólag biztosításainak egy része még ma is a külföldi, nagy biztosítóintézeteknél van elhelyezve.

A dolog természeténél és a disszidensek mindig tekintélyes táboránál fogva nem számíthatunk arra, hogy az egész magyar kisebbség összes biztosításait egyetlen intézethez koncentrálhassuk, de az elérhető eredmény mértékére nézve komoly számítási alapot nyújthat az, amit a német kisebbség már eddig is elért.

Azt a szerepet, amelynek betöltésére magyar kisebbségünknek a Minerva Biztosító Rt. hivatott, a szász testvérenemzetnél évek óta a nagyszebeni Transsylvania Biztosítóbank tölti be. Ennek az intézetnek multévi díjbevétele ke-
reken 70 millió lei volt. Ha tehát figyelembe vesszük a német kisebbség számarányát és ezt az egész ország lakossága által fizetett biztosítási díjakhoz viszonyítjuk, arra a megállapításra jutunk, hogy a német kisebbségnek már eddig is sikerült az általa évenként fizetett és 95 millió leire tehető biztosítási díjak közel 74%-ának megfelelő összegű bevételt saját intézetéhez koncentrálni. Ugyanezen az alapon nekünk is kilátásunk lehet arra, hogy saját intézetünk

díjbevételeit céltudatos gazdasági politika mellett sikerülni fog a romániai magyarság állal évenként már ma is fizetett 235 millió lei 70–75%-ára, vagyis kereken 170 millió leire emelni. Nem sok hozzáértés kell annak megítéléséhez, hogy egy ilyen évi díjbevéttel rendelkező kisebbségi intézmény a romániai magyarság gazdasági életének szempontjából milyen perspektivákat nyújtana. Hangsúlyoznom kell, hogy – ha gazdasági tömörülésünk nem elérhetetlen fantazmagória – ezek a számok nem utópisztikusak, hanem a legszigorubb reálítások keretein belül mozognak.

A biztosító-intézetekre nézve fokozott mértékben áll az az elv, hogy a vállalat rentabilitása, üzletköréhez viszonyítva, fokozott mértékben növekedik. Egy hasonló méretű biztosítóintézet a kockázatok nagy részét egymagában vállalhatná és csak aránylag kis mértékben lenne a viszontbiztosítóintézetekre utalva, miáltal bevételeinek a károk és adminisztrációs költségek levonása után fenmaradó részét saját céljaira fordíthatná.

A Transsylvania Biztosítóbanc a múlt évben 70 millió lei díjbevétel mellett közel $4\frac{1}{2}$ millió lei tiszta hasznot produkált. Gondoljunk csak arra, hogy kisebbségi magyar egyházaink hány jótékonyági és kulturintézményt tarthatnának fenn abból, ha a tulajdonukat képező Minerva Biztosító Rt. útján hasonló, sőt számarányuknál fogva ennél még nagyobb jövedelemhez jutnának.

Azonban nemcsak arra kell figyelemmel lennünk, hogy egy ilyen intézet milyen tiszta hasznot produkálhat és ebből az őt fenntartó néprétegek gazdasági és kulturális céljaira mit áldozhat, hanem ennél is fokozottabb mértékben kell tekintetbevennünk azt, hogy hasonló díjbevétel mellett megnyit tesznek ki azok az adminisztrációs és egyéb költségek, amelyek fizetések, üzletszerzési és inkasszójutalékok, orvosi, becslési és szakértői díjak címén évenként kifizetésre kerülnek, mert hiszen természetes, hogy egy kifejezetten kisebbségi intézetnél ezek az összegek úgyszólván kivétel nélkül ugyanazon kisebbséghez tartozó egyéneknek és alakulatoknak, tehát magának az illető kisebbségi népnek javára esnek.

A Minerva Biztosító Rt. szűk keretei és szerény díjbevétele mellett már a múlt évben is 9. millió leuval alimen-

tálta fenti cimeken az erdélyi magyarságot. Ezen költség-aránynak az intézet fejlődésével természetesen redukálnia kell, mert a regie-költségek csak kisebb bevételű és erősen fejlődő intézeteknél ilyen aránytalanul nagyok. Nagyobb intézeteknél is arra kell számítani azonban, hogy fenti kiadások fedezesere a díjbevételeknek kb. egyharmadrésze szolgál. Évi 70 millió lei díjbevétel mellett tehát kereken 57 millió lej térülne vissza ezen az uton kisebbségünk javára, ami sok száz család tisztességes megélhetését biztosítaná.

Ennek a hatalmas összegnek legnagyobb része ma saját gazdasági törekvéseinktől és szervezetünktől távolálló zsebekbe vándorol, mert egész Romániában csak egyetlen olyan biztosítóintézetünk van, amely valóban a miénk: az erdélyi kisebbségi magyar egyházak tulajdonát képező Minerva Biztosító Rt. Ennek az intézetnek pedig múlt évi teljes díjbevétele csak 12 millió lei volt és még a folyó évben sem fogja a 20 millió leit meghaladni. Valahányszor erre és a biztosítás kisebbségi alapokra való helyezésének gondolatában rejülő hatalmas helyzeti energiára gondolok, szeretném az illetékes tényezők és népünk szélesebb rétegeinek öntudatába hasonló erővel átvinni azt a lenyűgöző hatást, amit reám ezek a perspektívák gyakorolnak.

Ha ez sikerülni fog, akkor sem mi leszünk az elsők, akik a biztosításnak, mint a kisebbségi nemzetgazdasági élet fontos tényezőjének hivatását felismerjük. A szász testvérenemzet hasonló célú intézetének, a Transsylvania Biztosítóbanknak 1920-ban még csak alig 3 millió lei évi díjbevétele volt, 1929-ben, tehát rövid kilenc év múlva pedig már több, mint 70 millió. Ezenkívül hivatkozhatunk arra is, hogy az erdélyi románság még jóval az impériumváltás előtt, ugyancsak Nagyszebenben, megalapította a maga hasonló célú biztosítóintézetét, a Banca Generală de Asigurare képeiben. Ennek az intézménynek létjogosultságát a magyarság annyira elismerte, hogy a társaság első viszontbiztosí-

* Ebben a hányadban természetesen bennefoglaltatik a viszontbiztosítóintézetektől visszatérülő költség hozzájárulás is, mert fenti esetben kevesebb fontossággal bír az, hogy ezek a költségek kinek a terhére, mint inkább az, hogy kinek a javára esnek.

tója és patronizáló intézete maga az Első Magyar Általános Biztosító Rt. volt.

Azt a gondolatot tehát, amelynek fontosságát kisebbségi sorsban az erdélyi románság is felismerte, azt a gondolatot, amelyet az erdélyi szász nép olyan hatalmas intézettel valósított meg, elhanyagolnunk nekünk sem szabad, mert gazdasági épületünknek ez lehet és ez kell, hogy egyik legerősebb támasztópillére legyen. Ennek eléréséhez pedig nem kellene sem parlamenti harcok, sem megfeszített munka, vagy anyagi áldozat, csupán csak faji öntudatból fakadó köteleltségérzet.

*

Az előadottak alapján bátor vagyok határozati javaslatomat a következőkben előterjeszteni:

Az Országos Magyar Pártnak 1930. október havában Szatmáron megtartandó Nagygyűlése

teljes mértékben felismeri és méltányolja a biztosításnak mint kisebbségi gazdasági életünk egyik fontos tényezőjének jelentőségét, miért is valamennyi tagjának, valamint ezek erkölcsi, társadalmi, kulturális és gazdasági alakulatainak figyelmét a biztosítási üzletág horderejére és fontosságára nyomatékosan felhívja;

ugyanakkor szerető gondoskodással figyelemmel kíséri az erdélyi kisebbségi egyházak által fentartott Minerva Biztosító Részvénytársaság működését és fejlődését, mint olyan vállalatét, amely a magyar kisebbségi gazdasági koncentráció gondolatának a biztosítások terén leendő megvalósítását tűzte ki céljául.

A Szakosztály az előadói javaslatot
hozzászólás nélkül egyhangulag elfogadja.

A kereskedelmi és iparkamarák kérdése.

Előadó: **Dr. Lakatos Sándor**, a Munkaadók Szövetségének főtitkára, Marosvásárhely.

A ma érvényben levő iparkamarai törvény a Maniu kormány első törvénymódosításának szülötte. Ez a törvénymódosítás az előző törvény sérelmes intézkedéseit nagyjában kiküszöbölte, úgy hogy a mai törvénnyel szemben csak egyetlen kifogásunk lehet, az t. i., hogy ezen törvénymódosítás nem honorálta *a titkárok szabad választására vonatkozó kívánságunkat*, hanem fenntartotta a titkári állás betöltésénél *a kinevezési rendszert*. A kinevezési rendszer az intézmény működési lehetőségét károsan befolyásolja, azért, mert a titkárokat a mindenkori kormánytól függő helyzetbe hozza és e függő helyzet meggátolja az intézmény szellemi vezetőit a kormányzatok káros gazdasági jellegű intézkedései elleni szabad akcióban.

Sérelmes a kinevezési rendszer kisebbségi szempontból is azért, mert a kormány kinevezésénél a kisebbségi jelöltek, kisebbségi voltuk miatt a román nemzetiségű jelölttel szemben hátrányban vannak.

A törvény gyakorlati alkalmazásánál megállapítható egy további sérelem, a melyet azonban nem maga a kamarai törvény, hanem az egyenesadó törvény végrehajtási utasításának téves rendelkezései eredményeznek. A kamarai törvény szerint u. i. a kamarai választó névjegyzékbe minden olyan iparos és kereskedő felveendő, aki kamarai pótadóval van megróva. Az adótörvény 72. szakasza szerint kamarai pótadó az ipari és kereskedelmi jövedelem után beszedett adó alapján róható ki. Az Adótörvény végrehajtási utasításának 72, 73 és 129 szakaszai azokat a kisiparosokat, akiknek nincsenek gépi berendezéseik, hanem csak kézi szerszámmal dolgoznak, nem tekinti kisiparosoknak, hanem csak kézműveseknek, s

ezeknek az adóját nem az adótörvény 30. §-ának második bekezdése alapján, mint ipari adót, hanem az adótörvény 48. szakasza alapján, mint szabad foglalkozásból eredő adót állapítja meg. Miután a 48. szakasz alapján kirótt adó után a 72. szakasz szerinti iparkamarai pótlék meg nem állapítható, a kézműves – mint kamarai pótdót nem fizető iparos – az iparkamarai választói névjegyzékbe nem vehető fel.

Tekintettel arra a körülményre, hogy kisiparosaink javarésze gépi berendezés nélkül dolgozó kézműiparos, s mint ilyen, a kamarai életben való részvételből ki van zárva, az adótörvény végrehajtási utasításának ezen sérelmes rendelkezéseit olyként tartom megváltoztatandónak, hogy a kisipari jövedelem minden kisiparosnál, akár gépi erővel, akár kézi szerszámmal dolgozik az adótörvény 30. szakaszának második bekezdése alapján vonassék adóztatás alá, s ez által megnyitassék a lehetősége annak, hogy a kézműiparosok is résztvehessenek a kamarák életében.

Gazdasági életünknek egyik állandóan ismétlődő panasza az, hogy a követelések behajtása a rendes bíróságok túlterhelése folytán rendkívül hosszadalmas és aránytalanul költséges. Ezen a betegségen egy új intézmény, – *a választott bíróságok* beállításával segíthetünk. Ezen intézmény törvényes létesítése nemcsak a követelés gyors és aránylag kis költségű behajtását teszi lehetővé, hanem lehetővé teszi a kereskedelem és ipar részére a szakmai bíraskodás rendszerét. A rendszeres választott bíróságok törvényi megszervezése a legalkalmasabban a létező kereskedelmi és iparkamarák keretében történhetik. Minthogy azonban a mai törvény ezt a hatáskört a kereskedelmi és iparkamarák részére nem biztosítja, a választott birói intézmény felállítása új törvénnyel biztosítandó. Ezen intézmény életrehívásának az államélet szempontjából a fentiekén kívül felbecsülhetetlen előnye az is, hogy a rendes bíróságok tehermentesítettnek, továbbá a külföldi tőke, a követelések gyors behajtásának lehetősége esetén több vállalkozási kedvet kap az ország gazdasági életében való részvételre.

A választott bíróságok törvényi megszervezése esetén fontosnak tartom annak törvényi megállapítását, hogy *a bíraskodás nyelvét a felek szabadon állapíthassák meg*, s az

államnyelv kötelező használata csak akkor állapíttassék meg, ha a peres felek a bíraskodás nyelve tekintetében megegyezni nem tudnak.

A bevezetésben előrebocsátottam azt, hogy az érvényben levő iparkamarai törvény nagyban kielégíti az érdekeltek kívánalmait, – azonban szomorúan kell megállapítanom azt, – hogy a törvény helyes végrehajtását a politika megakadályozza.

Az új törvény alapján megindult választási kampány kezdetén a kormányzat különféle mandatariusai a választókkal szembe szegezték a tanácsbeli paritás, továbbá az elnöki hely feltétlen átengedésének követelését. Ott, ahol a választók a követeléseknek eleget tettek, a választásokat megtartották, és e követelések útján a kamarákat birtokba vették, – ott pedig, ahol a kisebbségi választók a törvényadta jogaikra és nagy többségükre támaszkodva ilyen egyezményeket kötni hajlandók nem voltak, a választásokat mindaddig halasztották, míg az egyesség oktrojálása nem sikerült, avagy ott, ahol az egyesség nem sikerült, a választást megsemmisítették, s a kamara élére a kisebbségi tagok teljes mellőzésével interimár bizottságot neveztek ki.

A kamarák beléletében élő iparosság és kereskedelem ezen intézmény életéből ki kívánta zárni a politikát, azonban az utolsó választások szomorúan győzték meg arról, hogy jószándéka teljesen egyoldalú volt, s a politikamentes elgondolását a törvény objektív rendelkezései dacára sem tudta megvalósítani. Miután kormányzati részről az utolsó választások tanúsága szerint a kamarák sorsának intézésénél kizárólag politikai szempontok a predominálók, a Magyar Pártnak, mint politikai pártnak, ugyancsak kisebbségpolitikai szempontból is foglalkoznia kell a kamarák kérdésével.

Miután a lefolyt választások eredményéből megállapítható, hogy kisebbségpolitikai szempontból nem elegendők a kisebbségi jogok szabad gyakorolhatásához a kamarai törvény szabad választást biztosító rendelkezései, e jog gyakorolhatása érdekében további politikai biztosíték szerzendő. E politikai biztosíték megszerzésének módja csak az lehet, hogy a készülő kisebbségi törvénybe kifejezetten olyan rendel-

kezések veendőek fel, amelyek ezen jog akadálymentes gyakorlását lehetővé teszik.

A fent kifejtettek alapján a következő határozati javaslatokat terjesztem elő:

A Magyar Párt kívánja:

1. A kereskedelmi és iparkamara törvény olyan értelmű módosítását, hogy *a kamarai titkári állás nem kinevezés, hanem tanácsstagok szabad választása útján töltsék be.*

2. Az egyenes adótörvény végrehajtási utasításának oly módosítását, amely a kézműiparosok kamarai választójogát lehetővé teszi.

3. *A kamarai választott bíróságok törvényi megszervezését,* a szabadon választható tárgyalási nyelv jogának biztosításával.

4. A kisebbségi törvényben intézményes biztosítását annak a kamarai törvény által biztosított jognak, hogy a kamarák tanácsai és elnöksége kisebbségi választók számaránya arányában állíttassék össze.

Gyárfás Elemér, elnök:

Ezt a kérdést már többször megtárgyaltuk s külön érdekessége, hogy ebben az irányban négy év alatt két törvénymódosítást teljesen a mi intenciónk szerint hozott a törvényhozás.

Hangsúlyozni kérem azonban és az előterjesztett határozati pontok közé kérem bevenni azt, amit szenátusi beszédemben külön kiemeltem, – amibe a miniszter nem akart belemerenni, noha előbb a helyességét elvileg elismerte, de végül mégis kereken elutasította, – hogy tudniillik az igazgató-tanácsi választásoknál az aránylagos képviselő elve érvényesüljön s így a kisebbségekről is gondoskodás történjék. A jelenlegi helyzetben meg lehet azt tenni, hogy Brassó és Marosvásárhely kivételével, a kisebbségek közül egyetlen egy se kerüljön be az iparkamarák igazgató tanácsaiba.

Dr. Lakatos Sándor:

Az előadói javaslat olyan módosítását kérem, amely szorosán véve a választói törvény keretei közé tartozik. Tudjuk

ugyanis, hogy a kamarai kerületek tendenciózan, politikai szempontok szerint vannak beosztva. A háromszék- és csík-megyeiek Galacban választanak, a brassóiak Bukarestben, a temesváriak pedig szintén Bukarestben. A magam részéről azt a javaslatot terjesztem elő, hogy a választójogi törvény módosítása alkalmával tessék odahatni, hogy az iparkamarák választókerületekbe való beosztása olyan legyen, hogy az összes erdélyi kamarák erdélyi kamarai szenátorok választásában vegyenek részt.

Gyárfás Elemér:

Nagyon szükségesnek tartom, hogy az iparkamarai szenátorválasztások tekintetében a nagygyűlés révén is erőteljes felhívást intézzünk a párt kamarai tagjaihoz, mivel sajnálatosan tapasztaltuk, hogy ezekben nagyon gyöngé a kisebbségi öntudat. Noha az erdélyi iparkamarákban a nagy többség kisebbségi, ennek ellenére még nem tudtunk soha a magunk sorából kamarai szenátort bevinni a parlamentbe.

A Szakosztály a javaslatot Elnök és előadó kiegészítésével elfogadja.

A kereskedelem szabadságát és fejlődését akadályozó jelenségek.

Előadó: **Kun Richárd**, a Kereskedők Szövetségének elnöke.

A romániai kereskedelem válságát nem lehet az európai válságra való hivatkozással kényelmesen elintézni, mint ahogyan azt a felelős tényezők az utóbbi időben oly előszere-ttel gyakorolják. Az igazság az, hogy az európai válságon kívül mi speciális helyi válságot is szenvedünk, melynek legalább is vannak oly súlyos kihatásai, mint a nemzetközi krízisnek. A növekvő agrárválságnak talán csak ezután fognak hatásai teljes egészében kibontakozni. A mai súlyos gazdasági helyzet inkább még a régi hibák következménye. Kiinduló pontja egy önző, elhibázott gazdasági koncepcióban rejlik, folytatása pedig egy erőszakolt, élettelen, elméleti gazdaságpolitikában, doktrinák erőszakolásában keresendő. Mindkét rendszernek közös születési hibája, hogy a gyakorlati kereskedelem követelményeivel nem számol. A gyakorlatiasság iránti érzéketlenség részint kereskedelemellenes intézkedésekben, részint, a kereskedelem kívánalmainak negligálásában jut kifejezésre. Előadásunk során be fogjuk bizonyítani, hogy egészséges vérkeringés Romániában mindaddig nem indulhat meg, míg a kereskedelmet béklyóitól fel nem szabadítják s gyakorlatibb, azaz a kereskedelem érdekeit szolgáló szellemet nem visznek be a törvényalkotói munkába.

A romániai krízis egyik legjellegzetesebb jelensége a *bizalmi krízis*. Helyzetünk javulását a stabilizáció után a külföldi tőke közreműködésétől vártuk. A nagy investíciós kölcsönöktől reméltük a vasút, posta, távíró, országutak, vízi utak, kikötők rendbehozatalát, állami bányák, földalatti és földfeletti javak kitermelését. Mostani kormányunk is ezzel a jelszóval mutatkozott be. De a külföldi tőke nem jött. S most

sem siet mezőgazdaságunkat talpraállítani vagy részt venni ipari termelésünkben. Pedig a nyugati bankárállamok, elsősorban Románia patronátusa, Franciaország, nem tudják, mihez kezdjenek tőkefölöslegeikkel, melyek sehol oly gyümölcsöző elhelyezést nem találhatnak, mint nálunk. Egyedül a bizalom hiánya az, mely a nemzetközi közreműködés útjait elzárja előlünk. Előnyös kölcsönök helyett végső szükségünkben kénytelenek vagyunk már elodázhatatlan kiépítésük fejében is elzalogosítani intézményeink haszonélvezetét, nehogy azok évtizedek óta halaszthatatlan regenerálódás hiányában teljesen tönkremenjenek. Elképzelhető, mily súlyos áldozatokkal jár e javak bérbeadása s mily megterhelést jelent lakosságunkra nézve s milyen kiváltságos helyzetet s vérmes profitot az idegen vállalatok számára.

Meg kell keresnünk tehát mindenekelőtt, mi lehet a bizalmi krízisnek és ebből kifolyó kiszolgáltatottságunknak oka? Minek tudható be, hogy nemcsak az állami beruházásoknak, hanem a magángazdaságnak sem jön segítségére az idegen tőke, holott itt a legmagasabb gyümölcsöztetésre volna kilátása.

Ha csupán azt tekintenénk, hogy államháztartásunk nem egyensúlyozott s már csaknem kizárólag az adófizetők vállaira van áthárítva annak minden tehertétele, azzal a külföldi tőke tartozkodását még nem magyaráztuk meg. Mert ha az állam javai, vagy annak intézményei, mint vasút, posta, víziutak, kikötők stb. jövedelmezővé volnának a kellő investíciók és szakszerű vezetés mellett tehetők s ha a termelés és kitermelés menete és értékesítése kellő apparátussal és eszközökkel menne végbe, úgy a háztartási mérleg mai egészségtelen és egyoldalú strukturája amugyis egészségesebbé válna. S különben is, az államháztartástól függetlenül a román magángazdaság, beleértve a mezőgazdaságot is, nyerhetne még a külföldtől bőséges segítséget, ideális együttműködést, ha a bizalmi krízis ezt jelenleg ki nem zárná.

A bizalmi krízis okai egyúttal legnagyobb akadályai kereskedelmünk fejlődésének s egyszersmind szabadságának is.

A külföld bizalmatlanságának főokát az igazságszolgáltatás lassuságában, bizonytalanságában, az ítéletek végre-

hajtásának immenzis nehézségében látom. Belföldi kereskedelmünknek is ez a legnagyobb kerékkötője. Innen ered ismert rossz hírünk, mert általánosan el van terjedve, hogy a román piacon nincs jogbiztonság.

Ehhez járul még az, hogy igazságszolgáltatásunk rendkívül költséges. A magas bélyegilletékek, azok a költségek, melyeket legyen szabad itt rendkívülieknek neveznem, a drága választott bírósági eljárás, mind akadály a külföldi összeköttetéseknek. Nemcsak a pénzügyi kollaborálást, hanem az árúhitel alakjában nyújtott külföldi kollaborálást is tulajdonképpen drágává teszik e körülmények.

A jogszolgáltatás megbízhatatlanságának oka nagyrészt magának a román kereskedelmi jognak labilitása. Mélyreható szaktörvényeket hibás intézkedésekkel léptetnek életbe s hiába mutat rá az egyedül illetékes kereskedelmi érdekeltség a katasztrofális paragrafusokra, amíg a hibák reparálására sor kerül, a rossz törvény már elvégezte a maga romboló hatását. Gondoljunk csak a kényszeregyezségi törvényre, mely a belső hitelkrisis enormis növelésén kívül biztosan ismét mérfelekkel távolította el tőlünk a külföld bizalmát. De ha legalább a hibás törvény azt a hasznot hajtáná, hogy az érdekelt körök hosszas küzdelme után a törvényhozók helyes elvi szempontok alkalmazása mellett hoznák meg a korrekciót! Sajnos a régi törvényt újabb fogyatékos törvény váltja fel és a kereskedelmi érdekeltségek újra hónapokig, évekig harcolhatnak a remediumért.

A hitelviszonyok leromlásán és az igazságszolgáltatás bizonytalanságán kívül kereskedelmünk fejlődését a közterhek egyoldalú kivetése és megoszlása, valamint azok szüntelen emelkedése gátolja leginkább. A jelenlegi tulajdonosok és az egyre növekvő teherviselés elől a belföldi tőke is menekül, hogyan csalogathatnánk ide vajjon a külföldi vállalkozó tőkét? Sajnos az adózás terén kilátásaink a lehető legsötétebbek. A mezőgazdák teherviselésére az állam nemcsak hogy nem számíthat, hanem támogatásukra kénytelen hatalmas hitelforrásokat igénybe venni. Amilyen mértékben származnak e források a külföldről, annyiban terhelik újra államháztartásunkat, akár közvetlenül az esetben, ha az állam vállal a kölcsönök törlesztéséért kötelezettséget vagy nyújt arra

kezességet, akár közvetve, ha a záloglevelekből származó kötelezettségek maguk a gazdák viselik, mely esetben még kevésbé lehet számolni azzal, hogy a földtulajdon egyhamar a többi foglalkozási ágazatokkal aránylagos teherviselővé váljon.

Akármilyen vitális és sürgős kérdés a földhitelintézet megszervezése, a kormánynak mégsem szabad elfelejtenie gyapjas nyájának életfeltételeiről, a kereskedelmi hitel hiánytalan alimentálásáról, kiépítéséről s kondíciójának szabályozásáról. Olcsó kereskedelmi, kis- és gyáripari hitel – melyet nem a Nemzeti Bank vagy az állampénztár rovására nyújtanak, – hanem a nyugateurópai pénzüi piacok bizalmának meghódításával, – talán a felsegített mezőgazdák és a szélesebb fogyasztórétegek életrekeltésével egyidejűleg a kereskedelemnek és iparnak is megadhatná az újabb konjunktúrális életlehetőséget.

Tehát az agrárpolitikai célokkal *teljesen egy időpontban* kell a legkiterjedtebb kereskedelembarát és iparpártoló célokat megvalósítani. A legvégtetesebb tévedés volna azt hinni, hogy Romániában az agrárkérdést csak a többi osztályok rovására lehet megvalósítani. Ugyanolyan kereskedelmi hitelre, beruházási kölcsönökre van szükségünk, mint amilyen hitelre a mezőgazdák, mert az általános krízist részleteiben megoldani nem lehet, hanem csak a maga teljes egészében.

Ezeken az általános principiumokon kívül soroljuk fel talán gyakorlatibb formában, milyen akadályokat kellene elhárítani a kereskedelem egészséges fejlődésének útjából.

Mindenekelőtt meg kell szünniök a kereskedői foglalkozás szabadságát akadályozó összes korlátozásoknak, nevezetesen:

1. A spekulációs törvények még csökevényei is kiirtandók, úgy mint maximálás, áregyezmények tilalma.

2. Beszüntetendők az egyeseknek adott privilégiumok, úgymint egyes alakulatok hasznára életbeléptetett standardizálási törvények, monopolisztikus előjogok a kereskedelem terén. A szövetkezeteknek nyújtott kereskedelmi-, adó-, vámkedvezmények, melyek a magánkereskedelmet kedvezőtlenebb feltételek közé sodorják, megszüntetendők; eltörölendő a községeknek és városoknak az új közigazgatási törvényben fog-

lalt ama joga, sőt kötelessége, hogy közvetlenül kereskedelmet folytassanak, a mezőgazdasági kamarák eltiltandók az illetéktelen magkereskedelemtől és a mezőgazdasági gépekkel folytatott kereskedelemtől, stb.

3. Beszűntetendő egyes iparágak korlátot nem ismerő, egyoldalú protegálása s a határtalanig menő vámvédelme, mely a szélesebb rétegek fogyasztóképességének lefokozását eredményezi, mint például a cukor- és a papirgyárak árnívójának védelme, mely a világgiazi árak többszörösét képezi.

4. Meg kell szűnni, hogy a kereskedők és fogyasztók érdekei áldozatul, hatalmas érdekcsoportok áldozatául dobasanak a különféle kényszerű elzalogosításoknál, mint amiként a kistőzsdések jutalékrészesedését csökkentették a szerződő Kreugerék javára. Általában követeljük a szerzett jogoknak feltétlen respektálását. Az új törvények egész légiója lábbal tapossa az alkotmányban is lefektetett elvet s az új egészségügyi törvény, szesztörvény, monopoltörvény stb. egész se reg egzisztenciát foszt meg évtizedes jogaitól minden kárpótlás nélkül. Ily körülmények között soha nem válhat szilárddá a romániai talaj a kereskedelem és ipar számára. Már olyan törvényeink is vannak, melyek szószerint kimondják, hogy a szerzett jogok nem respektáltak. Többek között az 1929. évi italmérési illetékekről szóló törvény. A szerzett jogokból való kiforgatás egyik burkoltabb módja a különleges autorizációk előírása, melyek elnyerése különféle feltételekhez van kötve.

5. A gyakorlati kereskedelmi életet módfelett veszélyezteti az a körülmény, hogy tüzetes változást jelentő szaktörvényeknél nincs kellő átmeneti idő. Emiatt az új törvények különösen a kisebb existenciák számára valóságos Scillák és Charibdissekké válnak. Innen a romániai kereskedelem egy sajátságos rákfeneje: a tájékoztatlanság miatti önkénytelen törvényszegések mérhetetlen száma s ebből kifolyólag törvénytisztelet helyett a törvénytől való rettegés kialakulása, a kereskedői psyché tönkretjuttatása, a subaltern tisztviselők rémuralmának megalapozása, a korrumpálás talajának hivatalból való trágyázása.

Igy válik a kereskedelem gyakorlása érdekében hozott törvény is kereskedelemellenessé, lásd például a munkaszü-

neti törvényt, mely nem egyéb, mint törvényileg szabadalmazott birsággár. Tekintsük csak a bélyegtörvény egyik melleleg beiktatott intézkedését, a kiskereskedők és szatócsok könyvvezetési kötelezettségét, mely annyi szaktudást és könyvelési jártasságot igényel a legkisebb existenciától is, hogy ezzel valóságos matrácslukká válik.

A törvények alkalmazásának rapszódikus rendszertelensége, a homályos intézkedések örökös köde szülik a kereskedelmi foglalkozás legfojtóbb atmoszféráját, az örökös függést, a félelmet, a legnehezebb rabságot, mely alatt a kereskedelem etikája senyved, a szolgálatkészség szolgalelkűséggé züllik, és a korrupció még jobban felüti hydrafejeit.

Ép a korrupcióra hajló alantosabb közegek kelletlen, udvariatlan s a szükséges utbaigazításokat elhanyagoló bánásmódja különösen kisebbségi kereskedőink számára torturává fokozza le az üzletvitel mindennapi funkcióit, különösen a vámolást, postai, vasúti expediciót stb. Az adókivetéssel kapcsolatos diktatura pedig megalázó és kártékony különbséget teremt a kisebbségi területek adóviselése és az ókirályságbeli adóviselés között.

A bizalom krízise, a labilitás krízise és a kereskedő lélektani krízise kell, hogy szemünk előtt lebegjenek, amikor kereskedelmünket béklyóitól akarjuk felszabadítani, ép azért engedtessek meg, hogy ily szempontból szövegezzem meg határozati javaslatomat, melyet a kereskedelem szabadságának és fejlődésének biztosítása érdekében a tekintetes nagygyűlés elé terjesztek.

Indítványozom, hogy jelen nagygyűlés határozataképpen emlékirat intéztessek a kormányhoz, mely a kereskedelem szabad kifejtését és fejlődését gátló körülmények elhárítása céljából jelölje meg a következő követelményeket:

1. Mindenekelőtt garantáltassék a kormány által a kereskedelem legteljesebb szabadsága az összes korlátozó intézkedések eltörlése által.

2. Olcsó, gyors és megbízható jogszolgáltatást kérünk.

3. Független kereskedelmi választott bíróságok kellő számban való sürgős felállítását kérjük, kizárólag kereskedők szakszerű bíraskodása mellett. A szoros értelemben vett kereskedelmi tárgyú bíraskodás, mint iparügyi vétségek, tisztessé-

ségtelen verseny esetei, csakis a kamarák mellett működő szakbiróságok hatáskörébe tartozzanak.

4. Töröltessenek a kereskedelem terén nyújtott összes kiváltságok, szűnjék meg a közigazgatási testületek kereskedés folytatására szóló jogosultsága; szerzett jogok minden körülmények között respektáltassanak.

5. Purifikáltassék a közhivatalokban uralkodó szellem.

6. Haladéktalanul megvalósítandó a paritásos adózás elve, úgy az egyes foglalkozási ágak, mint az ország egyes területei között.

7. Biztosítottassék olcsó hitel a kereskedelem számára.

8. Teljesen küszöböltessék ki a fiskalitás a kiviteli és behozatali vámok megállapításánál.

9. A kereskedelmet és ipart érdeklő kérdések az illetékes kamarák útján mindenkor közöltessenek véleménynyilvánítás céljából a szakérdekeltségek egyesületeivel.

10. A hivatalos kereskedelmi és iparkamarák egyöntetű véleményei a kormány által mindenkor respektáltassanak, illetve a Kamarák Országos Szövetsége által képviselt kívánások teljesítettessenek.

A javaslatok egyhangulag elfogadtatnak.

A kereskedelem adóterhei és az adótörvény reformja.

Előadó: **Endre Károly**, a Kereskedők Országos Szövetségének főtitkára.

1. Kizárólag a kincstár általi adóztatás elvén alapuló régi adórendszerünk hibái:

a) a kincstár egyoldalú diktatórikus hatalma következtében egyrészt az adómorál és adófizetési készség leromlása;

másrészt kiméletes s az adóalanyokat védő kivetési principiumok teljes figyelmen kívül hagyása;

következésképpen alkalom zsarolásra a tisztviselő részéről, korrupció, bosszú lehetősége;

de alkalom az adózó visszaélésére és adó eltitkolására is a megvehető közegek segítségével.

b) Az egész éven tartó procedura szakadatlanul igénybe veszi az adózó és tisztviselő drága idejét.

c) A kereskedelmi és adómérleg közötti kiküszöbölhetetlen antagonizmus. Példák. Ebből származó bajok.

d) A rendkívüli birságok terhe alatt kötelező adóvallokalmások teljesen illuzórius szerepe.

e) A jelenlegi kivetési rendszer rendkívül költséges apparátusa.

2. Utalás más európai államok adótörvényeire.

3. Az önadóztatás elvének és az egyes országrészek, megyék, városok között aránylagosan kontingentált teherviselés elvének alkalmazása.

A megvalósítás tervezete:

A) Az adóviselés kontingentálása mindenekelőtt a foglalkozási ágak között a hivatalos érdektestületi szervekből és a kormány delegátusaiból álló bizottság évenkénti megállapítása szerint.

B) Az egyes foglalkozási ágakra eső kontingens megyék, városok közötti felosztása az illető megyék, városok érdekeltjeinek képviseltetése mellett pontos és a legutóbbi statisztikai adatok alapján, ezek:

földtulajdonnál: terméseredmények, értékesítési lehetőségek;

háztulajdonnál: jövedelmezőségi statisztika;

kereskedelmi és ipari jövedelemnél: a vasuti teheráru-forgalom, a postai forgalom, a gyári termelés, bankok eredményei és forgalmi adatai;

a bérfizetések utáni adó a tényleges jövedelem után fizetendő, a munkaadó vallomása alapján, tehát a statisztikai arány pontosan megállapítható;

a mozgó tőke adója ugyancsak pontos adatok szerint kontingentálandó;

a szabad foglalkozásúak száma és átlagos keresete szerint állapítandó meg, ezek regionális megyei és városközi kontingense.

C) A városok (megyék) számára kontingentált összegek erejéig maguk az érdektestületek (kamarák) a helyi viszonyokkal feltétlenül ismerős és az érdekeltekből összeállított bizottságok útján röjják ki az adókat. A kincstár teendője csupán adminisztratív.

Előnyök: a kincstár surlódás nélkül, feltétlenül megkapja a költségvetésében kontemplált összeget.

A hatalmas adminisztrációs költségek teljesen megta-
karíthatnak.

Kincstár és adózó közötti ellenségeskedés megszűnik.

Feltétlen szakszerű és jóhiszemű elosztás következik be.

A kontingentálás által az adózók állapotának, számának fluktuációja szerint egyes vidékek teherviselése elasztikusan csökkenthető, növelhető.

D) A francia adóreform mintájára és Manoilescu tervének felhasználásával: 300.000 lei adóalapig az adózók 15 kategóriába volnának osztandók. A kategória alsó limitje volna az adóalap. 300.000 leien felüli jövedelmeknél kötelező volna a mérleg készítése. Az adatok számításba vételével történe az adókiivetés, azonban a bizottság indokolt esetben itt is szakismerete szerint dönthet.

E) Az adózási év végén, azonban okvetlenül még a következő adóztatás megkezdése előtt a kormány által nyilvánosságra hozandók az egyes megyék, városok adózási statisztikái, továbbá forgalmi statisztikái, hogy az adómegoszlás helyes arányai manifesztáltassanak.

F) Az adóalapok három évre állapítandók meg. Változások bejelentendők, megállapítás után figyelembe veendőek. Ha a foglalkozási kontingens az évi bizottság által változást szenved, vagy a megye (város) közötti kontingens módosítatik, megfelelő százalék arányban emelkednek, illetve csökkennek az egyesek adói.

Mindezek alapján határozati javaslatom a következőket tartalmazná:

Foglaljon állást a kongresszus:

a) az adóviselésnek az egyes országrészek, megyék, városok közötti arányos megoszlása elve mellett, kontingentálás útján;

b) az önadóztatás elve mellett.

Határozza el a kongresszus, hogy e két vezérelv megvalósítása érdekében az előadott konkrét javaslatokat – esetleges bizottsági beható tárgyalások után – felterjeszti a kormány elé s egyidejűleg szétosztatja az összes képviselők és szenátorok között, valamint megküldi az adótörvény reformjának kidolgozásával megbízott hivatalos szakbizottságok tagjainak.

A javaslatok egyhangulag elfogadtatnak.

A kiskereskedők sérelmei és kívánságai.

Előadó: **Dr. Barabás Andor**, fűszerkereskedő, Sepsiszentgyörgy.

A kiskereskedelem – tárgyilagos vizsgálat mellett – a legszomorúbb körülmények között tengődő foglalkozási ág, a kiskereskedői osztály a legsúlyosabb, legreménytelenebb helyzetben vergődő társadalmi osztály.

A mezőgazdaság, az ipar, a nagykereskedelem talpraállításán állami támogatással, vagy nagyobb társadalmi súlyt és gazdasági erőt reprezentáló tényezők által létesített földhitelintézetek, ipari és kereskedelmi bankok dolgoznak, ellenben a kiskereskedelem teljesen magára hagyva, sőt minden oldalról ellenséges támadásoknak kitéve halad a biztos pusztulás felé.

Pedig ez a régebben megbecsült társadalmi osztály ma is nagy értéket képvisel, úgy az állam, mint a társadalom – s miután ma még tagjai túlnyomó részben kisebbségiek s köztük igen nagy számban magyarok – a magyarság szempontjából is.

Joggal kívánhatja tehát, hogy léteért vívott küzdelmében a Magyar Párt részéről kellő támogatásban részesüljön, a párt szervei s különösen parlamenti képviselői, jogos érdekei megvédésében aktíve közreműködjenek. Készséggel elismerjük, hogy a Párt a rendelkezésére álló eszközök teljesítőképességének határain belül ezt eddig is megtette és kérésünk most csupán a hathatósabb, a kihangsúlyozottabb, a kereskedelmi foglalkozást védelmező támogatás elhatározására és beváltására irányul, hogy a Párt mindent kövessen el annak a társadalom minden rétegében meggyökeresedett felfogásnak a megváltoztatására, hogy a kereskedő

csak a közönség kizsákmányolására törekvő árdrágító, aki nek munkáját elgáncsolni, megélhetését lehetetlenné tenni magasabbrendű erkölcsi kötelesség.

A sérelmek, melyek a kiskereskedelmet végromlásba kergetik, bárom csoportba oszthatók:

I. csoportba tartoznak az állam elhibázott gazdasági és adópolitikájának következményeképpen: 1. az adók, 2. a községi taxák, 3. a vasúti és posta tarifa és 4. a bankkamatok immár elviselhetetlen terhei.

II. csoportba a részben elavult, részben hiányos és célra nem vezető rendelkezéseket tartalmazó kereskedelmi és forgalmi törvények hiányainak és hibáinak folyamánként a tisztességes kereskedelmet megbénító 1. házaló kereskedelem, 2. csempészés, 3. országos és búcsúvásárok és 4. a szaktudás és képzés nélküli lelkiimeretlen kereskedők elszaporodása.

III. csoportba az igazságszolgáltatási és illeték-törvények által felidézett költséges és lassú igazságszolgáltatás, mely a kereskedőnek szinte lehetetlenné teszi, hogy jogos követeléséhez hozzájusson.

I.

1. A **túladóztatás és az adónak állandó emelése** létalapjában támadja meg a kereskedelmet. Az adók mérséklése és hosszabb időre érvényes igazságos megállapítása tehát az első feltétele annak, hogy a kereskedelem kivergődjék abból a szomorú helyzetből, melyben él, jobban mondva, tengődik.

Ma az a helyzet, hogy az adókiadó bizottságban a kincstár képviselőjéé a döntő szó, aki legtöbbször összehasonlítás, a tényleges jövedelem megállapítására kellő alapot nem nyújtó külső körülmények figyelembe vételével, igen sokszor rosszindulatú információk alapján állapítja meg az adó-alapot, szigorúan alkalmazkodva a minisztériumtól kapott utasításhoz, mely megállapítja százalék szerint a kereskedő elérhető bruttó hasznát, a levonható költségeket és amellyel szemben a könyvek s más hiteles bizonyítékok számba sem jönnek.

A szakképviselő hasztalan terjeszti elő véleményét, az adózó hiába hivatkozik arra, hogy forgalma és ennek következtében jövedelme az általános leszegényedés miatt lényegesen csökkent, teljesen kárbaveszett annak bizonyítása is, hogy a mai fejlett verseny és pénzviszonyok miatt egyetlen kereskedő sem képes a spekulációs törvény által megengedett nyereségi százalékot elérni, hogy jelentékeny veszteségek érték; az adóalapul szolgáló jövedelemnek a megelőző évvel szemben csökkenni nem szabad.

Az évenkénti adókiivetés úgyszólván egész évben igénybeveszi a kereskedő idejének és munkájának jelentékeny részét, állandó izgalomban, bizonytalanságban él s miután adóalapját minden évben más és más szabályok szerint, helyesebben abszolút önkényesen állapítják meg: kalkulációjában az adó mindig kiszámíthatatlan tételként szerepel.

Az adókulcs is túl magas, úgy, hogy az állam a fennálló adózási rendszer mellett nem a kereskedő valódi jövedelmének elviselhető százalékát viszi el adóban, hanem valóságos részes társa lesz s lehetetlenné teszi nemcsak a tőkeképzést, hanem a megélhetést is. És ezt a magas adókulcsot se arányosan alkalmazzák s számos példával igazolható, hogy a milliós jövedelmekkel rendelkező nagyvállalatok aránylag sokkal kevesebb adót fizetnek, mint a kiskereskedő, kinek minden erejét a pusztá létért való küzdelem emészti fel és aki ezen aránytalanság miatt hordozza a nagyvállalatok által viselendő terheknek egy súlyos hányadát is.

2. A községi terhek túlnyomó részét a fennálló taxatörvény szerint különösen városokban a kereskedők és iparosok fizetik és a *valoare locativă* alapján kivetett 20%-os taxa a kereskedők és az üzlethelyiséggel rendelkező iparosokat kizárólagosan sújtja, megcsúfolván az egyenlő közteherviselés elvét. Hasonlóan antiszociális az *ad valorem* taxa, mely szintén abból a lehetetlen, rosszakarátú felfogásból indul ki, hogy a kereskedő úgymint minden terhét a fogyasztóközönségre hárítja át.

Ezen csak a taxatörvény eltörlése és a pótadó-rendszer visszaállítása segít, mely az egyenes adóknak igazságos kiivetése mellett egyedül biztosítja az egyenlő és arányos községi adózást.

Hiteles statisztikai adatok bizonyítják, hogy az állami bevételeknek 35–40%-át a kereskedelem és ipar hordozza és ez a teher évről évre emelkedő tendenciát mutat. Nem állanak rendelkezésemre hiteles statisztikai adatok arról, hogy ebből a teherből mennyi esik a kiskereskedelemre, de ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy vannak vármegyék két-három rendezett tanácsu várossal és járási székhelyül szolgáló nagyközségekkel, ahol egyetlen nagykereskedő nincs: akkor megállapíthatjuk, hogy a kereskedelemre eső adónak aránytalanul magas százaléka éppen a kiskereskedelmet terheli.

Mi az állammal szemben tartozó fizetési kötelezettségünk teljesítésében elmegyünk a legvégső határig, de elsősorban éppen az állam érdekében a legnagyobb határozottsággal követeljük, hogy a túl magas adók kirovásával és azoknak évenként megismétlődő állandó emelésével *ne semmisítse meg az adóforrásokat nyújtó adóalanyokat*, mert hiszen mi ebben az államban élni akarunk a munkánkból és vagyonunknak a termelés szolgálatába való hasznos beállításából, de nem akarunk további részesei lenni annak a kétségbeejtő gyötremnek, mely adókiivetés címén szakad reánk évről-évre visszatérőleg, amely megbénítja egész tevékenységünket, tönkre teszi kereskedői invencióinkat, gátolja legéletrevalóbb terveink megvalósítását és irtózunk attól a gondolattól, hogy elszegényedve, megvetett és kiéhezett elartottjai legyünk az államnak és társadalomnak.

3. A vasuti és postai tarifának, a vámoknak folytonos és az érdekképviseltek képviselőinek meghallgatása nélkül, vagy figyelmen kívül hagyásával végrehajtott, céljának nem megfelelő emelése drágítja az árut, ezáltal csökkenti a forgalmat és kereskedői hasznot.

Ezzel kapcsolatban megemlítendő, hogy óriási károsodás éri a kereskedőt azáltal is, hogy a vasúton, vámnál elveszett áruk értékét, csak évek múlva, néha egyáltalán nem, vagy csak sok költség és hosszas utánjárás után kapja meg s emiatt kénytelen áruját magas biztosítási díjak mellett biztosítani, ami az árut ismét drágítja, forgalomképességét csökkenti s a kereskedőtől legális haszna egy részét ismét elvonja.

4. Hiteligényeinek kielégítése tekintetében a kiskereskedelem a legmostohább gyermeke gazdasági életünknek. Ma már ott tartunk, hogy a legmagasabb uzsorakamat mellett se kap a kiskereskedő hitelt, maga ellenben kénytelen kihitelezni, mert az eladósodott, lerongyolódott fogyasztóközönség hitel igénybevétele nélkül képtelen minimális szükségleteit is beszerezni és a kiskereskedő kénytelen a kihitelezés rizikóját is viselni, csakhogy valami forgalmat elérjen és a későn, csekély részletekben befolyó jövedelemből, ha nehézségek között is, de eleget tudjon tenni a maga fizetési kötelezettségeinek, mert késedelem esetén a gyáros vagy nagykereskedő kamatot számít fel vele szemben, míg ő ve-
vőinek néha évekig nyújt kamatmentes hitelt.

Az állam, a kormány tartsa kötelességének, hogy a kamat-kérdés általános rendezése mellett, az uzsora letörésével, a mezőgazdasági és ipari hitelintézetek felállításával kapcsolatban, a kiskereskedelem olcsó hitelellátásáról is gondoskodják, mert a kiskereskedelem ép oly fontos tényezője gazdasági életünknek, mint bármelyik termelő foglalkozás.

II.

1. Az 1900. évi XXV. tc. ma is hatályban van s végrehajtása esetén a kereskedelem meg lenne védve a sérelmeink második csoportjába tartozó házaló-kereskedelem túlkapásaitól. A törvény alkalmazásával azonban az illetékes hatóságok nem törődnek és ennek szomorú következménye, hogy falvainkat és városainkat nap-nap után gombamódra szaporodva ellepik a házaló kereskedők, selejtes áruikkal elárasztják a közönséget és a nagy adókkal, taxákkal terhelt, magas boltbéreket és elviselhetetlen kamatokat fizető kereskedő ölhetett kezekkel nézheti, hogy üzletében a raktáron levő áru mind hosszabb és hosszabb ideig hever, óriási kamatvesztést okozva a helybeli kereskedőknek és a községnek, városoknak is veszteséget okozva, mert sem adót, sem taxát nem fizetnek és jövedelmüket is másutt költve el, más vidékek, más városok adóalapját szaporítják.

A házaló kereskedők munkáját elősegítik a gyárosok és nagykereskedők, akik ezeket áruval ellátják. Sőt ujab-

ban lábrakapott az – a tisztességtelen verseny fogalmát maximálisan kimerítő és eléggé meg nem bélyegezhető – eljárás, hogy az a gyár és nagykereskedő, aki az áruját nehéz pénzekért eladja a kiskereskedőnek: konkurrenciát csinál neki azáltal, hogy maga is detail-üzletet tart fenn, házalókat indít útnak és alacsonyabb áraival lehetetlenné teszi, hogy a kiskereskedő a szintén tőle vásárolt és jobb minőségű árut értékesíthesse.

2. Hasonló, sőt egyes üzletágakban egyenesen pusztulásba vivő sérelem a csempész-kereskedők tisztességtelen versenye is. A horribilis vámtételeket megtakarító csempész oly olcsón juttatja áruját a fogyasztó közönséghez, amellyel tisztességes kereskedő képtelen felvenni a versenyt s kénytelen üzletét előbb-utóbb bezárni, ami által elvesz az államnak egy számottevő adófizető alanya és igen tetemes kárt okoz annak, a vámtételeknek elvesztése is.

3. A hetivásárok ma már országos vásárok jellegével bírnak, azokon a legmesszebb vidékről is megjelennek a legkéteesebb elemek s minden kereskedői morál nélkül csapják be a hiszékeny közönséget, holott ma az országos vásároknak nincs létjogosultsága, hiszen a vásárló közönség a legfelreesebb helyeken is kielégítheti a helyi kereskedelem útján összes szükségleteit.

Rendészeti és közbiztonsági szempontból is súlyos kifogás alá esnek s kitűnő alkalmat nyújtanak arra is, hogy a büntetőtörvénybe ütköző cselekmények útján szerzett áru minden ellenőrzés és felfedezés nélkül kerüljön forgalomba. Károsok fiskális szempontból is, mert a vásárok forgalma csak oly drága hivatali apparátus által lenne megfelelően ellenőrizhető, amely nem fizetné ki magát, enélkül pedig magas jövedelmek bújnak ki az adófizetés alól.

4. A kereskedői foglalkozás társadalmi értékének és megbecsülésének alászállását nagyrészen az okozza, hogy az érvényben levő törvények szerint ma minden előképzetség nélkül mindenki lehet kereskedő, holott a legegyszerűbb iparág folytatása is bizonyos előképzetséghez van kötve. Nem akarunk az életküzdelmektől irtózó diplomás hadat szabadítani a kereskedelmi pályára, de gyakorlati szempontból is fontos, hogy kellő tudással rendelkező emberek fog-

lajjanak azon helyet, akik a mai fejlettebb gazdasági versenyben megállják a helyüket s ne csak alárendelt jelentőségű munkát végezzenek, hanem önálló kekeskedő tevékenység útján megbecsült tényezői legyenek megbénított, magára hagyott kisebbségi életünknek.

III.

1. Az igazságszolgáltatás drágasága és kivárhatatlan lassúsága a kiskereskedőt egyenesen megfosztja attól a lehetőségtől, hogy az államnak ezt a fontos intézményét, mely régebben valóságos életszükséglet volt, – igénybevegye. Kihitelezett tőkéjéhez évekig nem tud hozzájutni s a rossz-hiszemű adósnak módjában áll a törvények formális intézkedéseinek kihasználásával addig nyújtani a pert, amíg a kereskedő nemcsak tőkéjét veszíti el, hanem kénytelen a költségeket és horribilis taxákat és bélyegilletékeket is megfizetni.

2. Megemlítenédnek tartom még, hogy lerongyolt gazdasági életünknek szinte korlátlan hatalommal rendelkező tényezői: a kartellek, középkori önkénnyel diktálják az eladási feltételeket, szabják meg az árakat s gazdasági előhaladásunk szolgálata helyett legtöbbször a nagy fogyasztóközönség rovására szereznek a vállalat tulajdonosainak aránytalanul magas hasznot, felhasználva, sőt kihasználva erre a célra elsősorban a fogyasztóközönséggel közvetlenül érintkező kiskereskedőt, ki úgy áll vevői szeme előtt, mint a drágaságnak, a megélhetés nehézségeinek megtestesítője.

3. Végül nem hagyhatom figyelmen kívül a kereskedőtársadalomnak azt a kiérlelődött meggyőződését, hogy mind-ezen sérelmeink legfőbb oka az, hogy a kereskedelemnek parlamenti képviselői nincsenek, mert a jelenlegi választói törvény szerint a kereskedelmi és iparkamarák által választott szenátorokat ilyeneknek nem tekinthetjük. Ez az oka annak, hogy memorandumaink, előterjesztéseink, személyes közbenjárásunk eredménytelenek, sérelmeink orvoslására egyetlen lépés sem történik, sőt napról-napra születnek a kereskedelemellenes tendenciájú törvények.

Előadásom befejezése után a következő határozati javaslatokat ajánlom elfogadásra:

I.

1. a) Az adózás a tényleges jövedelem alapján történjék, ami vagy a kereskedő által szabályszerűen vezetett könyvek és számlák, vagy más hiteles adatok figyelembevételével, vagy az adózók képviselőjének szakszerű és alaposan megindokolt javaslata alapján állapítható meg. A kereskedők érdekeinek képviselőjére hivatott szakembernek tehát az adófizető bizottságban éppen olyan jogai legyenek, mint a kincstár képviselőjének s megbízása az érdekeltek meghallgatásával történjék.

b) Legyen az adózás egyenlő és arányos.

c) Az adókiivetés három évenként történjék.

d) A túl magas adókulcs szállíttassék le, illetőleg progresszive alkalmaztassék, hogy mindenki teljesítőképeségének megfelelően adózzék.

e) Komplimentár adó fizetésére a kiskereskedők ne legyenek kötelezve.

2. A községi taxákról szóló törvény eltörlésével a pótadó-rendszer vezetendő be, mely a közterhek igazságosabb megosztását inkább biztosítja,

3. Kérjük a vasúti és postai tarifák és vámok oly mértékben való leszállítását, hogy azok a kereskedelmi forgalmat ne bénítsák, hanem elősegítsék.

Ezzel kapcsolatban a forgalom biztonságát szolgáló erélyes intézkedések foganatosítását, melyek az áruk gyakori elveszését megakadályozzák és az elveszett áruk értékének sürgős megtérítését biztosítják.

4. A kiskereskedelem hiteligényeinek kielégítése céljából gondoskodjék a kormány az érdekeltek bevonásával a kereskedelem érdekeinek megfelelő hitelintézet felállításáról.

II.

1. A tisztességes kereskedelem megvédése céljából az érdekelt kereskedelmi testületek meghallgatása mellett azonnal alkossa meg a tisztességtelen versenyről szóló törvényt s addig is rendelje el az 1900. évi XXV. tc. rendelkezéseinek szigorú alkalmazását.

2. A csempészet megakadályozása céljából súlyos büntető szankciókat tartalmazó törvény hozatalát és annak kérelhetetlen alkalmazását.

3. A heti vásárokon csak helybeli kereskedők árúsíthatnak s kívülük csak kis és háziipari termékeket, élőállatokat, élelmiszereket és mezőgazdasági terményeket árúsítók értékesíthessék áruikat.

Az országos- és búcsúvásárok eltörlelendők, vagy legalább oly módon korlátozandók, hogy ilyenek csak megyei, vagy járási székhelyeken legyenek tarthatók és azokon csak megyei, illetőleg járásbeli kereskedők árúsíthassanak.

4. A kereskedelem folytatása – az érdekelt kereskedelmi testületek meghallgatása után törvényhozási úton – szakképzettséghez kötendő.

III.

1. Az igazságszolgáltatás menetének gyorsabbá tétele mellett a súlyos illetékek és taxák leszállításával, a községi bíraskodás visszaállításával és a járásbiróság elé tartozó ügyek értékhatárának felemelésével tegye lehetővé a kormány, hogy a kereskedő a maga jogos követeléseivel hozzájuthasson s megfelelő törvény alkotásával védje meg a rosszindulatu adósok tulkapásai ellen.

2. A kereskedelem szabadságát megbénító és a fogyasztó közönség érdekeit veszélyeztető kartellek ügye törvény által szabályozandó.

3. A szenátusi és kamarai választói jogot szabályozó törvényben biztosíttassék a kereskedelem azon joga, hogy minden kereskedelmi és iparkamara területén az ott lakó, kereskedelmi és iparkamarai választói jogosultsággal bíró kereskedők – a kamarai körlethez tartozó megyék számának megfelelő számú szenátusi és kamarai képviselőt választassanak.

4.

A javaslatok egyhangulag elfogadtatnak.

A hiteléletet megbénító igazságszolgáltatási bajok.

Előadó: **Dr. Parecz Béla** ügyvéd, az aradi Ügyv. Kamara v. elnöke, orsz. képviselő.

Egy ország hiteléletét nemcsak az azzal közvetlenül összefüggő speciális igazságszolgáltatási bajok, például a behajtási perek lassúsága, rossz kényszeregyezségi és csőd-eljárás stb. bénítják meg, hanem az igazságszolgáltatás általános bajjai is. Az olyan országban, amelyben tanulatlannak és lelkiismeretlenek a bírák, ahol nem lehet előre látni a perek eredményét, ahol nincs vagyonsbiztonság s nincs értéke az egyéni szabadságnak, ott megbénul a produktív munkakészség, a vállalkozási kedv, onnan visszahúzódik a külföldi tőke s annak az országnak hitellete is beteg lesz. Viszont a jó igazságszolgáltatás bizalmat kelt az ország iránt s növeli annak hitelét. *Justitia regnorum fundamentum.* Különösen áll ez a tétel az országok közgazdasági életére, mert annak a nép szorgalma, intelligenciája, az ország világgazdasági helyzete, természeti kincsei stb. mellett egyik alapja kétségtelenül a jó igazságszolgáltatás is. Igazságszolgáltatási bajaink kérdése tehát nemcsak jogászai, hanem közgazdasági kérdés is, s mint ilyen, a Közgazdasági Szakosztály tárgykörébe tartozik.

Minket, erdélyi kisebbségi magyarokat, igazságszolgáltatási bajaink annál érzékenyebben érintenek, mert másodosztályú állampolgárok s gazdaságilag is gyengébb existenciák vagyunk s mert jobb állapotokhoz voltunk szokva. A magyar világban jó anyagi jogi törvényeink voltak, volt európai híré peres eljárásunk, képzett, lelkiismeretes s hivatásának magasztosságától áthatott bírói karunk s e tényezők összehatása következtében volt magas színvonalu igazságszolgáltatásunk. A háború s a politikai viszonyoknak a háború következtében beállott átalakulása okozta, hogy ezek az állapotok fenekestől felfordultak s az igazságszolgáltatás csődjének szélére kerültünk. Azóta a helyzet javult. Igaz, hogy ma is vannak nem dolgozó idősebb bíráink s vannak fiatal supleantsok, akik nem tudnak jó bírói munkát

produkálni, mert nincs meg hozzá a kellő tudásuk és élet-tapasztalatuk s mert többnyire regátiak, akik az itteni jogot egyáltalában nem ismerik, – de nagy számban vannak igazán képzett, lelkiismeretes s kötelességtudó bíránk is. Bíránk száma azonban a reájuk váró munkához képest kicsiny. A birói kar túl van halmozva közigazgatási természetű teendőkkal, adófelebbezésekkel, vám-, monopolügyekkel s a választások vezetésével, amelyekből minden esztendőben akad egy-kettő, ami hetekre elvonja a bírót igazságszolgáltatási hivatásától. A tárgyalási határidők hosszúk. Az aradi járásbiróságnál például most már 1931 áprilisára és májusára tűzik ki a következő terminusokat. A perek évekig eltartanak s ha végre kihirdetik bennük az ítéletet, a törvényszerű nyolc nap helyett gyakran hónapokig tart, amíg azt írásba foglalják.

A kezelő személyzet kezén vétívek, sőt eredeti okiratok és váltók vesznek el, gyakran egész iratcsomók eltűnnek. A végrehajtási ügyekben felületesen és hibásan írják le s expedíálják a határozatokat, amivel gyakran hónapokra akasztják meg az eljárást s okoznak ezzel a végrehajtnak tetemes kamatveszteséget. A felelősségérzet úgyszólván teljesen kiveszett belőlük.

A háború előtt a táblai s törvényszéki elnökök gyakran vizsgálták a bírák s a kezelő személyzet működését s azok felett folytonos s szigorú felügyeletet gyakoroltak. Ma minduntalan megjelenik a bíróságoknál egy-egy inspektor, ezek azonban mind regátiak, akik nem ismerik az itteni eljárást s nem tudják az ügymenetet ellenőrizni.

Általános igazságszolgáltatási baj, de a hiteléletet közvetlenül is érinti a hibás bélyegtörvény s annak különösen azok a rendelkezései, amelyek az érdemben való igazságszolgáltatási intézkedést a szabályszerű bélyegilleték lerovásától teszi függővé. Ha egy beadvány nincs kellően felbélyegezve, az egész ügyet elintézésen kívül helyezik. A rossz-hiszemű adósok rendszeresen úzik, hogy beadványaikat hibásan bélyegzik fel s ezzel az ellenük folyó eljárást megakasztják. Több bíróságnál például a törvényes 15 nap alatt beadott, de kellően fel nem bélyegzett igénykeresetet a végrehajtás folytatására halasztó hatályunak mondják ki, de

nem tűznek ki reá tárgyalást, hanem „nelucrare”-ba teszik. Ugyanígy járnak el a kellően fel nem bélyegzett váltókifogással is. Megbénítja a követelések behajtását az is, hogy a beadványi bélyegen felül az összes kiadmányok és mellékletek után külön kell leróni a bélyeget. Más helyen lévő bírósághoz küldött beadványnál az ember sohasem tudja előre megállapítani, hogy az elintézésről kiknek kell értesítést kapniok, tehát hogy hány végzés és vétív után kell bélyeget leróni. Hiába csatolja a számítása szerint szükséges bélyegeket, hetek után való várakozás után azt kell látnia, hogy beadványát nem intézik el, mert vagy kevés volt a bélyeg, vagy egyszerűen nyomon nélkül eltűnt.

Közvetlenül a hiteléletre érezteti káros hatását a portárel-rendszer is. A portárelek nem kapnak eljárási díjakat, hanem csak fix fizetést, tehát egyáltalában nem sietnek a végrehajtások foganatosításával s gyakran hetekig kell várni, míg egy ügy náluk sorra kerül. Az ügyeket nem a végrehajtást szenvedettek névének kezdőbetűi szerint osztják ki a portáreleknek, hanem rendszertelenül s így sohasem lehet megállapítani, hogy a lefoglalandó ingóságok le vannak-e már valakinek a javára foglalva. Ennek következtében alapfoglalást csinál a végrehajtó akkor is, ha voltaképpen felülfoglalásnak volna helye, amikor pedig árverést tüzet ki, az utolsó pillanatban derül ki, hogy egy másik foglaltató az ingókat potom áron már elárvereztette.

Itt említem meg az adóárverésekkel üzőtt visszaéléseket, amelyeket újabban a munkáspénztárak is gyakorolni kezdenek. Megtörténik, hogy egész üzleteket árvereznek adó- vagy munkáspénztári járulék-tartozások miatt pár ezer lejért, úgy, hogy az árverés megtartásáról senki sem tud. Ezek az árverések az adós kezdeményezésére történnek, aki az árverésen valamely hozzátartozójával vagy jóbarátjával megvásároltatja áruraktárát, ezáltal szabadul összes hitelezőitől s az üzletet más néven folytatja. Az adóhivatal lefoglaltatja az ingókat s kitűzi azokra az árverést anélkül, hogy a bírói foglalást eszközölt hitelezőkről egyáltalán tudomást venne s azokat az árverés határnapjáról értesítené, az árverésre pedig az ingókat az adóhivatal vagy munkáspénztár helyiségébe szállítják s ott hirlapi hirdetés nélkül, a nyilvánosság kizárásával elárverezik.

Minden jogérettel ellenkezik, hogy az állam, megye, község, vagy más közjogi testület elleni marasztaló ítéletet nem lehet végrehajtani, ha az illető tartozás nincs felvéve annak költségvetésébe. Mit ér akkor az ítéletnek 15 napra szóló marasztalási rendelkezése s hogyan hitelezhet valaki egy közjogi testületnek, amikor egyáltalában nincs módjában kikényszeríteni azt, hogy birói ítélettel megítélt követelése annak költségvetésébe felvétessék.

Már a magyar világban köztudomású volt, hogy a csődbiztosnak s a csődválasztmányoknak ellenőrzése nem biztosítja kellően azt, hogy a csődvagyon nagyrészt a hitelezők kielégítésére fordíttassék, hanem annak jelentékeny részét a tömeggondnoki díjak s költségek emésztik fel. De akkor a lelkiismeretes és erélyes csődbiztosok mégis tudtak a hitelezőknek 10–15 százalékos kvótát biztosítani, az impérium átvétele óta azonban nem hallottunk egyetlenegy csődről sem, amelyben a hitelezőknek egy fillér is jutott volna.

Kétségtelen, hogy a közel 50 éves csődtörvényt módosítani kellene. De nem is merjük kivánni annak módosítását, mert mindig, amikor egy új törvény jelenik meg a Monitorul Oficialban, amely valamely létező jogállapotot módosít, következetesen felhangzik a feljajdulás, hogy az új törvény valamely foglalkozási osztályt, vagy kereseti ágat nyomorít meg s tesz tönkre. A magyar törvényhozásnak az volt a baja, hogy túl nehezen tudott egy törvényt módosítani s így némely törvény évtizedeken át hatályban maradt, annak dacára, hogy annak rossz voltát folytonosan hangoztatták. A román törvényhozásnak épp az ellenkező véglet a hibája. Az igazságügyi minisztérium kodifikáló szakosztálya megcsinálja a törvényjavaslatot, anélkül, hogy ismerné az újonnan csatolt részek jogintézményeit, vagy csak törődnek is ezekkel. A miniszter nem kérdez meg senkit, legfeljebb a törvényhozó tanácsot, a Consiliul Legislativot, mert annak megkérdezését az alkotmánytörvény írja elő. Ez meg is teszi a maga észrevételeit s javaslatait, ezeket azonban a miniszter következetesen ignorálja. Azután betérjesztik a javaslatot a törvényhozás elé, többnyire az ülészak végén, amikor az túl van halmozva munkával s 1–2 napos vita után, amelyet többnyire a mi pártunk provokál, a többség parancs-

szóra, megszavazza azt. Tipikus példája ennek a gyorsalpalásszerű törvényhozásnak a „kényszervégrehajtásra vonatkozó némely rendelkezéseknek egységesítéséről” szóló, a Monitorul Oficial 1930 július 11-iki számában megjelent törvény, amely nagyon is bénítólag fog hatni a Magyarországtól átcsatolt országrész hiteléletére.

Nálunk merülhettek fel panaszok arra nézve, hogy a kamatok túlmagasak s az adóst tönkreteszik, vagy hogy a hitelezők kritikus időkben felmondják az adósnak a hitelt, de amiatt tudtommal még soha senki sem panaszkodott, hogy az adósok amiatt mentek tönkre, mert túlságosan gyors a behajtási eljárás. Sőt ellenkezőleg: valóságos Eldorádója volt eddig is ez az országrész a rosszhiszemű adósoknak, akik alaptalan előterjesztésekkel s felfolyamodással a hitelező követelésének behajtását igen könnyen évekig is el tudták húzni. S most jön ez az 1930-as végrehajtási novella s az árverés alá kerülő ingatlan szakértői megbecsültetésével s kontrabecsültetésével, az ingatlan haszonélvezetére vezetendő végrehajtás eltiltásával újabb eszközöket nyújt a rosszhiszemű adósnak arra, hogy ingatlanának elárvereztetését elodázza, sőt azáltal, hogy 6. cikkében a jelzálogos hitelezőnek megengedi, hogy az ingatlanra bánatpénz letétele nélkül árvereljen, azt egészen meg is hiúsítsa. Ebből a célból elég, hogy az adós 3–4, teljesen vagyontalan jóakarójának fiktív követeléseit az ingatlanra jelzálogilag bekebeleztesse. Megtartják az árverést, árverez az első ilyen hitelező egy lehetetlenül magas összeg erejéig, leütik rá az ingatlant, eltelnek az árverési feltételekben kitűzött fizetési határidők, a vételárat nem fizeti ki, – megkérik s megtartják a visszárverést. A vagyontalan árverelőtől nem lehet megvenni semmit, de a visszarverés megtartásáig eltelt egy jó félesztendő. Akkor ugyanezt kezdi előlről a második ilyen jelzálogos hitelező, utána a harmadik s ha ez is végigjátszotta ezt a játékot, bekebelezeti magát egy negyedik az ingatlanra, vagy újakezdi a manipulációt az első, mert nincs semmi törvényes rendelkezés, amelynek alapján őt ettől el lehetne tiltani.

A miniszteri indokolás szerint az ingatlanok szakértői megbecslésére vonatkozó rendelkezéseknek az volt az in-

doka, hogy a regáti végrehajtási eljárás szerint az árverés sikertelensége esetén az ingatlant becsértékben oda lehet ítélni a végrehajtató hitelezőnek. A mi végrehajtási törvényünk szerint erre nincs mód. E törvény alapján sohasem származhatik az adósra nézve kár abból, hogy az ingatlan becsértéke, illetve kikiáltási ára túl alacsony, mert hiszen fölfelé lehet árverelni bármely összegig. Nálunk legfeljebb az volt néha a baj, hogy az adóalapon megállapított kikiáltási ár túl magas volt, mert a házbéradó alá eső házak a kikiáltási ár felénél, egyéb ingatlanok pedig annak kétharmadánál olcsóbban el nem árverezhetők. Emiatt kellett néha az elárverezendő ingatlant szakértővel megbecsülni, amire a mi törvényünk is módot nyújt.

A mi viszonyaink között ez a novella nemcsak teljesen indokolatlan, hanem káros is s attól tartunk, hogy rövid idő alatt egyenesen katasztrófális hatású lesz.

*

Az elmondottak alapján határozati javaslatképpen előterjesztem, mondja ki a tisztelt Szakosztály, hogy követeli:

a Magyarországtól elcsatolt részeken működő bírák létszámának szaporítását;

a bírák, valamint a bírósági s különösen a telekkönyvi kezelőszemélyzet fölötti hatósági felügyelet realisabbá és hatályosabbá tételét;

a bélyegtörvény olyatén módosítását, hogy az igazságszolgáltatás a törvény fiskális céljaitól függetleníttessék;

a portárel-rendszernek a csatolt részeken való megszüntetését;

annak törvényhozási kimondását, hogy a közjogi testületek ellen hozott marasztaló ítéletek végrehajthatók, tekintet nélkül az illető testület költségvetésére;

az egyes végrehajtási rendelkezések egységesítéséről szóló 1930. évi novellának, mint a telekkönyvi rendtartással s az itt hatályban lévő végrehajtási kódexszel meg nem egyező törvénynek, a Magyarországtól átcsatolt területeken való hatályon kívül helyezését.

A javaslatok egyhangulag
elfogadtatnak.

A hadikölcsönkötvények beváltása. A magyar postatakarékpénztári betétek kifizetése.

Előadó: **Dr. Parecz György**, az Erdélyi Bankszindikátus titkára.

A háborus időkből hátra maradt u. n. likvidációs kérdések jelentős része ma, a román impérium tizenkettedik évében sem nyert még megoldást. E kérdések közül különösen kettő érinti súlyosan az erdélyi magyar közönséget: *a hadikölcsönkötvények* és *a magyar postatakarékpénztári betétek* ügye.

A hadikölcsön probléma.

Románia az egyetlen utódállam, amely meg sem kísérelte megoldani a hadikölcsönkötvények problémáját, aminek likvidálását a békeszerződések annak idején az érdekelt államokra bízta, minden közelebbi kikötés vagy megszorítás nélkül.

A román kormányok egyetlen ténykedése ez irányban eddig az volt, hogy 1921-ben elrendelték a hadikölcsönkötvények összeírását, amelynek eredményeként megállapítást nyert, hogy az *Erdélyben levő hadikölcsönkötvények névértéke összesen 2 milliárd 226 millió korona*. Azóta nem történt semmi, az ügy most is abban a stádiumban van, mint 1921-ben. Egyetlen fillér kárpótlást sem kaptak az árvák és özvegyek, akiknek a vagyonát az árvaszékek e kötvényekbe helyezték el, egy fillért sem kaptak azok a közhasznú intézmények és azok a hűségesek állampolgárok, akik a jegyzés idején becsületesen teljesítették kötelezettségüket az állammal szemben, holott a román államnak is érdeke volna, hogy a hadikölcsönkötvények tulajdonosait méltányosan kárpótolva, visszaállítsa a közönségben az államkölcsönök iránti bizalmat, mert enélkül egy esetleges legközelebbi belső román államkölcsön kibocsá-

tása aligha fog eredménnyel járni, amint hogy pl. Csehszlovákiában sem jártak eredménnyel a különböző államkölsönkibocsátások mindaddig, amíg a hadikölsönért kártalanítás nem nyújtott.

A csehszlovák megoldás.

Ugyanakkor, amikor Romániában még mindig ott tartunk, hogy hasztalanul követeljük a hadikölsönkötvény tulajdonosok kártalanítását, addig Csehszlovákiában ez a kérdés már évekkel ezelőtt végleges rendezést nyert. Ez a rendezés két étappe-ban történt: az első étappe-ban lehetővé tette a csehszlovák törvényhozás azt, hogy a kötvénytulajdonos, amennyiben bizonyos névértékű csehszlovák államkölsönkötvényt jegyzett, a jegyzett összeg arányában átválthassa a hadikölsönkötvényeit a csehszlovák államkölsön adósleveleire, aránylag kedvező feltételek mellett. A második étappe-ban a még fennmaradó hadikölsönkötvények cseréltettek át kártalanítási kötvényekre, ezuttal azonban már kevésbé kedvező feltételek mellett.

Az első étappe. A IV. csehszlovák államkölsön.

Az első étappe-ot az 1920. június hó 19-iki, a csehszlovák negyedik államkölsönre vonatkozó törvény jelenti. A IV. csehszlovák államkölsön jövedelme az 1920. évi költségvetés hiányának fedezésére, illetőleg az 1919. és 1920. évre előirányzott költségvetés hiányának fedezésére felvett kölsönök konvertálására szolgált. A törvény előzménye az volt, hogy a közönség a csehszlovák államkölsönökkel szemben éppen a hadikölsön-probléma megoldatlansága miatt passzív rezisztenciát fejtett ki s ez indította Englis pénzügyminisztert arra, hogy a két kérdést összekapcsolja és odaállítsa elvvül, hogy csakis azoknak a hadikölsönkötvényeit hajlandó 75%-ban honorálni, akik az egyidejűleg kibocsájtandó új csehszlovák állampapirokból legalább kétszer annyi névértéket jegyeznek. E jegyzési kötelezettség alól csupán azokat volt hajlandó felmenteni, akiknek összvagyon (beleértve a családtagok vagyonát is) a 10.000 csehszlovák koronát meg nem haladta.

Az említett IV. államkölsönről szóló törvény különbsé-

get tett a privilegizált és nem privilegizált személyek között. Privilegizált személyek a hitelszövetkezetek, ipartársulatok, kerületek, községek, egyházközségek, árvapénztárak, gyámi- és árvabirtokok, egyházi- és alapítványi birtokok, népjóléti intézmények, nyugdíjintézetek stb., valamint ama intézetek és testületek, melyek a politikai hatóság tanusítását felmutathatják arról, hogy közérdekű jellegűek. A kialakult gyakorlat szerint a legtöbb takarékpénztár is ebbe a csoportba soroztatott. E privilegizált személyek, ha bemutatták hadikölcsönkötvényeiket és minden 100 korona névérték után 75 csehkoronát készpénzben lefizettek, úgy kaptak:

a) 75 csehkورونا névértékű $4\frac{1}{2}\%$ -os új kölcsön-adóslevelet és

b) 75 csehkورونا névértékű 6% -os új kölcsön-adóslevelet.

E kötvények a törvény szerint 45 év alatt sorsolhatók ki és pedig 1930. április 1-től 1974. végéig. A $4\frac{1}{2}\%$ -os kötvények kamatai 15 év eltelté után 4% -ra szállnak le.

A nem privilegizált személyek minden 100 csehkورونا (tehát 200 régi magyar korona) névértékű hadikölcsönkötvény után 75 csehkورونا készpénzben való lefizetése esetén kaptak:

a) 75 csehkورونا névértékű $3\frac{1}{2}\%$ -os ki nem sorsolható járadékot adóslevelekben, el nem zálogosítható bankjegyekben. (Bandcédulákban);

b) 75 csehkورونا névértékű $5\frac{1}{2}\%$ -os adóslevelet, amelyek 45 év alatt lesznek kisorsolva és pedig 1930. április 1-től, 1974. év végéig. Ez utóbbi adóslevelek kamatai 15 év után 5% -ra szállnak le.

Ez a IV. államkölcsön, melynek címletei a benyújtó nevére lettek kiállítva, a jövedelmi adó alól mentes.

Az a kölcsönjegyző, aki igényt tartott arra, hogy privilegizált személynek minősíttessék, köteles volt bizonyítani, hogy:

1. már 1918. október 28-án a csehszlovák állam területén volt szabályszerű, illetve törvényes lakhelye s azt a jegyzésig megszakítás nélkül bírta a csehszlovák köztársaság területén, vagy pedig azt, hogy 1918. október 28-ika után helyezte ugyan lakhelyét a csehszlovák köztársaságba, de megfelelt a honosítási törvények bizonyos feltételeinek;

2. a bemutatott hadikölcsönkötvényeknek már 1918. október 28-án s ezen időtől fogva egészen a kölcsönjegyzés napjáig birtokában volt.

A nem privilégizált kölcsönjegyző mindössze azt volt köteles bizonyítani, hogy:

1. csehszlovák állampolgár;

2. a bemutatott hadikölcsönkötvényeknek már 1918. október 28-án birtokában volt s ezen időtől fogva megszakítás nélkül bírta a kölcsön jegyzésének a törvény által meghatározott napjáig, vagy pedig megszakítás nélkül bírta ezeket a csehszlovák köztársaság valamelyik más állampolgára.

Közös feltétel volt mindkét kategóriára nézve az, hogy a bemutatott hadikölcsönkötvények a már előbb elrendelt összeírásra szabályszerűen be legyenek jelentve és le legyenek bélyegezve.

A IV. államkölcsön jegyzésének és a hadikölcsönkötvények átcserélésének megkönnyítése végett a törvény részletesen szabályozta a lombardirozott hadikölcsönkötvények átcserélésének módját, továbbá felhatalmazta a kormányt arra is, hogy az államkölcsön jegyzésénél időnként a hadikölcsönkötvényeket még azoktól a csehszlovák állampolgároktól is átvegye, akiknek hadikölcsönkötvényei a törvény kihirdetésének időpontjában még külföldön voltak ugyan, de rövidesen a csehszlovák köztársaság területére hozattak át, valamint azokat a hadikölcsönkötvényeket is, melyek oly területeken voltak, hol azok akkor még nem lettek jegyzékbe véve, egészen addig, amíg az összeírás végre nem hajtatott. A külföldről behozott hadikölcsönkötvények azonban csak akkor voltak felhasználhatók a kölcsön jegyzésére, ha a fél bebizonyította, hogy a hadikölcsönkötvények 1920. június 2-án nem voltak lombardirozva, mert különben e kötvények csak úgy voltak a jegyzéshez felhasználhatók, hogy a lombárd kölcsön kifizetéséből származó valutanyereség az államot illette.

További könnyítéseket tartalmaztak a kölcsönjegyzésre nézve a csehszlovák pénzügyminisztérium későbbi rendeletei. Halasztást engedélyeztek ezek a rendeletek azoknak, kik több mint 100.000 névértékű hadikölcsönnel bírtak, ha igazolták, hogy pillanatnyilag a kellő készpénzt előteremtteni nem tudják. Az államkölcsön befizetése részletekben is történhetett,

amely esetben a hadikölcsön minden 100 koronája után 25 csehkrona volt a jegyzéskor készpénzben befizetendő, míg a hátralékos 50 csehkrona egymást követő öt féléves 10 csehkronás részletekben volt törleszhető. Jegyezhető volt azon kívül a kölcsön lombard-kölcsön igénybevételével is, amit az illetékes Bankamt nyújtott.

A könnyítések mellett enyhe pressziót is gyakorolt a csehszlovák törvényhozás a hadikölcsönkötvények tulajdonosaira, amennyiben a törvény előírta azt, hogy mindazok a fizikai és jogi személyek, melyek a megfelelő törvény alapján legalább 25.000 csehkoronát kitevő vagyon után vagyon-adóra vannak kötelezve és akik ezen törvények előnyeit rendeletileg megjelölt határidő alatt ki nem használják, a hadikölcsönkötvényeikre semmi más kárpótlást nem kapnak. A vagyonba e célra a hadikölcsönök a névérték 40%-ban számíttattak be. Azok tehát, akik nem rendelkeztek 25.000 csehkoronát kitevő vagyonnal, vagy legalább is nem fizettek 25.000 korona után vagyon-adót, nem estek el kártalanítási joguktól akkor sem, ha hadikölcsönkötvényeiket nem használták fel a IV. csehszlovák államkölcsön jegyzésére. Ezek kártalanításáról az 1924. évi 216-os számú, a hadikölcsönök végleges rendezéséről szóló csehszlovák törvény gondoskodott.

A második lépés. Az 1924. évi törvény a hadikölcsönök végleges rendezéséről.

E törvény szerint a hadikölcsönkötvények tulajdonosa mindenekelőtt azt tartozik igazolni, hogy csehszlovák állampolgár, illetőleg amennyiben jogi személy, úgy azt, hogy már 1918. október 28-án a csehszlovák állam területén alapszabályszerű vagy törvényes székhellyel birt és székhelye megszakítás nélkül a beváltás idejében is a köztársaság területén volt vagy azt később helyezte a már említett honosítási törvények alapján a csehszlovák köztársaság területére. Tartozott továbbá igazolni, hogy 1924. évi január 1-től megszakítatlanul belföldön lakott. Kártalanításra azonban ezek is csak úgy tarthattak igényt, ha összvagyonuk családjukéval együtt nem haladta meg a 25.000 csehkoronát, a becserélés céljából beszolgáltatott hadikölcsönkötvények névértéke pedig 125.000 csehkoronát, (vagyis 250.000 béke-

beli magyar koronát), beszámítva ebbe az összegbe a IV. cseh-államkölcsönre már esetleg átcserélt hadikölcsönkötvényeket.

Szükséges volt továbbá igazolni azt is, hogy a becserélésre szánt hadikölcsönkötvények az összeírásra be voltak jelentve és le voltak bélyegezve a pénzügyminisztérium 1919. február 25-iki rendelete szerint. Ezúttal azonban kártalanítás nyújtott azon hadikölcsönök után is, amelyek az 1919. február 25-iki miniszteri rendelet szerinti összeírás idején külföldön voltak és ennek folytán nem estek az összeírás és megjelölés kötelezettsége alá, amennyiben e hadikölcsönök a prágai posta csekk-hivatalánál vagy valamelyik belföldi részvénybanknál az 1920-ban elrendelt kényszerletébe lettek helyezve. A külföldről áthozott hadikölcsönökért kártalanítás nyújtott, amennyiben igazolást nyert, hogy a kötvények 1920. június 2-án nem voltak lombardban, más különben ezekért a kötvényekért csak az esetben nyújtott kártalanítás, ha a lombard kifizetéséből származó valutanyereséget az államnak beszolgáltatták. Ez a feltétel azonban nem vonatkozott az 1920-as törvény szerinti privilegizált személyekre, amennyiben a lombard-ügyletet külföldön 1918. október 28-ika előtt kötötték meg. A volt osztrák vagy magyar postatakarékpénztárnál járadék-könyvecskékre elhelyezett hadikölcsönkötvényekért kártalanítás nyújtott azok tényleges benyújtása nélkül is, ha a járadék-könyvecskéket beszolgáltatták.

Ezeken kívül a kártalanításnak feltétele volt az is, hogy azon személynek tulajdonjoga, aki a kártalanításra igényt tartott, 1918. október 28-tól a hadikölcsönkötvényekre szakadatlanul fennálljon. Nem zárta ki azonban a kártalanítást a csehszlovák állampolgárok között öröklés, hagyományozás, halál esetére szóló elajándékozás, vagy házastársak között történt kölcsönös örökösödési szerződés útján való átszállások.

A fenti feltételek teljesítése esetén a hadikölcsönkötvények ellenében 3%-os kisorsolható járadék-kötvények adtak ki és pedig minden 100 csehkورونا (200 magyar korona) névértékű hadikölcsönkötvényért 75 csehkورونا névértékű kártalanítási kötvény. A kiadott kötvények 90 év

alatt törlesztetnek és pedig 1930. április 1-től 2024. év végéig. E kötvények 1924. június 1-től fogva kamatoznak; a kamatok mentesek a jövedelmi adó alól. Aki a törvény hatályba léptéig IV. államkölcsönt jegyzett és kimutatta, hogy a IV. államkölcsön jegyzésének elmaradása esetén e törvény értelmében igénye lett volna hadikölcsönkötvényeinek beváltására, a rendeletileg később megállapított határidőben benyújtott kérvényére a IV. államkölcsön jegyzése alapján részére kiadott 3¹/₂%-os kötvények helyébe ezeket a kötvényeket kapta, amelyek egy félszázalékkal kevesebbet jövedelmeznek ugyan, de azért, hogy kisorsolhatók és elzálogosíthatók, előnyösebbek.

A hadikölcsönök végleges rendezéséről szóló törvény részben módosította az 1920-as IV. államkölcsönről szóló törvényt is s annak főleg a hadikölcsönlombardokra vonatkozó intézkedéseit helyettesítette új intézkedésekkel. Meghatározta egyúttal a IV. államkölcsön jegyzésének határidejét is 1924. december 31-ben. A hadikölcsönkötvények rendezéséről szóló törvény 1924. szeptember 30-án lépett hatályba s így a csehszlovákiai közönségnek még három hónap állott rendelkezésére, hogy megismerve a hadikölcsön végleges rendezési módját, igénybe vehesse még a kártalanítás kedvezőbb reformját: a IV. államkölcsön jegyzését.

A magyarországi megoldás.

A hadikölcsön probléma magyarországi megoldásánál figyelembe kell vennünk azt, hogy Magyarország legyőzött állam, amelyre súlyosan nehezednek és legalább még 1951 május 1-ig tovább is nehezedni fognak a trianoni békeszerződésben megállapított békekötési terhek. Magyarország tehát nem volt és most sincs abban a helyzetben, hogy ezeken a békekötési terheken felül a legkisebb megterhelést is magára vehessen, amit viszont egy győztes állam, amely hadikárpótlást nyert, könnyebben megtehet.

Ez a súlyos pénzügyi helyzet készítette Magyarországot arra, hogy akkor, amikor az 1928. XII. t.-c.-vel egyes magánjogi tartozásokat valorizált, ugyanazon törvény 6. §.-ával kizárja az állam, a törvényhatóság és a község magánjogi pénztartozásait, ideértve az értékpapírból, államadóssági

kötvényben, stb. inkorporált pénztartozásokat, vagyis e koronaértékekről szóló magyar államadóssági címleteknél 12.500 korona egy pengőnek számítandó.

A magyar államadóssági címletek tulajdonosaival szemben tehát általában az a felfogás érvényesül, hogy a címletek vásárlásával csak tőkebefektetést kerestek, ennél fogva viselniük kell az ezzel járó kockázatot; ez alapon a koronaérték összeomlásával az ő követelésük is a pengő 12.500-ad részére devalválódott.

Más azonban a magyar törvényhozás álláspontja azokkal szemben, akik állampolgári köteleységüket teljesítve, a háborúban vagyoni erejükkel siettek az ország támogatására. Ezeket nem zárják ki az átértékelésből és ezekre nézve az 1928. XII. t.-c. 8. §-a úgy rendelkezik, hogy közülük azok átértékelésének kérdésében, amelyek a háborús magyar állam adósságok nosztrifikálásakor, mint a tulajdonos eredeti jegyzésű címletei láttattak el magyar nosztrifikálási megjelöléssel és azóta is állandóan az eredeti jegyzők vagy örökösök tulajdonában vannak, a törvényhozás a trianoni békeszerződésben alapuló kötelezettségek megszűnése után fog határozni. Minthogy pedig a trianoni békeszerződés értelmében a békekötési terhek 1921. május 1. napjától számított 30 éven át terhelik a magyar államot, a hadikölcsönök átértékelése tekintetében 1951. május 1. után fog határozni a magyar törvényhozás. E napig azonban az 1928. I. és XII. t.-c.-ek értelmében az 1918. október 31. előtt keletkezett magyar államadósság felmondás vagy más címen esedékes részének visszafizetése nem igényelhető s az utánna járó kamat fizetése tekintetében támasztott követelések birói úton nem érvényesíthetők. Viszont az az idő, amely alatt ezeket a követeléseket érvényesíteni nem lehet, sem az elévülés idejébe, sem a jogok fenntartására vagy érvényesítésére megállapított időbe nem számítható bele.

A magyar törvényhozás ezzel a megoldással a középúton jár a nagy valutazuhanáson átment két másik állam, Németország és Ausztria álláspontja között. Amíg Németország államadósságát az aranyérték előre megállapított hányadában valorizálta, Ausztria pedig az átértékelést az államadósságot illetőleg egyáltalában nem ismeri, addig

Magyarország 1951. évi viszonyaitól teszi függővé a megígért átértékelés mértékét.

Addig is azonban, amíg ez a valorizáció megtörténne, Magyarország pénzügyi viszonyaihoz képest legalább is a kisjövedelmű hadikölcsönkötvény-tulajdonosokat segíyezi. Az 1928/29. évi költségvetés 6,000.000 pengőt szánt a háború anyagi károsultjainak támogatására. A népjóléti- és munkaügyi miniszter felhatalmaztatott, hogy ebből az összegből 500.000 pengőt a hadikölcsönjegyzés következtében tönkrement jótékony célú intézmények és társadalmi alakulatok támogatására, további 500.000 pengőt pedig a középosztályhoz tartozó lakosság tömegnyomorának enyhítésére fordíthasson.

További 1,000.000 pengő a belügyminiszter rendelkezésére bocsátott a végből, hogy támogatásban részesítse azokat, akik kiskorúságuk vagy gondnokság alatt állásuk idején a gyámhatóság jóváhagyásával egyéb módon háborús államadóssági címleteket szereztek és azokat azóta is állandóan tulajdonukban tartották, feltéve, hogy a címleteket 1918. október 31-én a gyámpénztár kezelte. Támogatásban részesülhettek a kiskorúval vagy gondnokolttal egyenesági rokonkapcsolatban álló személyek is, amennyiben azok az ily államadóssági címleteket a kiskorú vagy gondnokolt után öröklés útján szereztek.

A többi kisjövedelmű hadikölcsöntulajdonos támogatására az 1928/29. költségvetési évben 4 millió pengő állott rendelkezésre. Támogatásban részesült ezen a címen aki legalább összesen 500 korona névértékű olyan hadikölcsönkötvények tulajdonosa, amelyek a háborús magyar államadósságok nosztrifikálásakor, mint a tulajdonos eredeti jegyzésű címletei láttattak el magyar nosztrifikálási megjelöléssel, ha

a) a nosztrifikált címleteket a nosztrifikálás óta állandóan tulajdonában tartja és ha

b) bármely forrásból származó összjövedelme 1.500 pengőt meg nem halad. Ez a jövedelmi határ minden egyes ellátatlan gyermek után 100 pengővel növekszik. A jövedelem kiszámításánál nem vétetik figyelembe az a segély, amit esetleg mint hadirokkant, hadiözvegy és hadiárva kapott. Az eredeti tulajdonosokkal egy tekintet alá estek azok a

cimletek, amelyeket tulajdonosuk öröklés útján szerzett, ha a cimletek az ő vagy jogelődje eredeti jegyzéseként nosztrifikáltattak. Sem a házastársi, sem az oldalági öröklés nem jogosított segélyre.

A támogatás összege ezeknél a kisjövedelmű hadikölcsön-tulajdonosoknál, ha a megállapításnak alapjául szolgáló cimlet összesen 5.000 korona vagy ennél több volt, de 20.000 koronát meg nem haladt, legfeljebb évi 200 pengő, ha 20.000 koronánál több volt, de 30.000 koronát meg nem haladt legfeljebb évi 300 pengő, ha 30.000 koronánál több volt, de 50.000 koronát meg nem haladott, legfeljebb évi 400 pengő, ha 50.000 koronánál több volt, de 100.000 koronát meg nem haladott, legfeljebb évi 500 pengő, ha pedig 100.000 koronánál több volt, legfeljebb évi 600 pengő lehetett.

Az 1928/29-es költségvetés összeállítása idején részletes statisztikai adatok hiányában a kisjövedelmű hadikölcsönkötvénytulajdonosoknak sem számuk, sem az általuk jegyzett cimletek elosztása nem volt ismeretes. Ezért a törvény felhatalmazást adott a kormánynak, hogy az első hat hónap tapasztalatai alapján a segélyezés alapjául szolgáló cimletek összegét 5.000 koronáról leszállíthassa, a megállapított 1.500 pengő jövedelmi határt felemelhesse. A magyar törvényhozás az 1928/29-es költségvetéssel egyelőre még csak tapogatózó lépéseket tett s csak később dől el, hogy tulajdonképpen milyen keretek közt lehet Magyarországon a kisjövedelmű hadikölcsönkötvény-tulajdonosokat segélyezni. Sajnos, erről a későbbi rendezésről már nem állnak adatok rendelkezésemre.

A hadikölcsön-probléma fontossága az erdélyi magyarság szempontjából.

Amint előadásom elején említettem volt, az Erdélyben levő hadikölcsönkötvények névértéke összesen *2 milliárd 226 millió koronát* tesz ki. Hogy ebből az összegből mennyi van magyar kézen, azt pontosan megállapítani nem tudjuk. Az Erdélyi Bankszindikátus adatgyűjtése szerint 148 millió 341.188 korona névértékű hadikölcsönkötvény van a magyar jellegű pénzüintézetek birtokában és 72 millió 419.480 koronát tesz ki az a mennyiség, amiért ezek a pénzüintézetek lombard-

kölcsönt nyújtottak, ha tehát az állam csak ezeket beváltaná 1:2 arányban, *csupán a magyar jellegű intézeteit 110 millió leu friss tőkéhez jutnának*. A hadikölcsönt Erdélyben természetesen leginkább magyarok jegyezték, tehát beváltása legelső sorban az erdélyi magyarság érdeke, de tekintélyes összegekkel vettek részt jegyzésben a román pénzüzetek, egyházi alapok stb. is. A hadikölcsön-probléma tehát egész Erdély ügye s így most, amikor az ország miniszterelnöki székében erdélyi férfiú ül s rajta kívül még több erdélyi tagja van a kormánynak és *erdélyi kézben van éppen az illetékes pénzügyi tárca is, joggal várhatja Erdély közvéleménye érmék az évek óta huzodó problémának sürgős és igazságos megoldását*.

A csehszlovák megoldás kritikája. A romániai alkalmazás lehetősége.

A csehszlovák megoldás első tekintetre megfelelőnek látszik. Az ország fiskális szempontjából tényleg nagyszerű rendezés is, amennyiben azáltal, hogy az 1920-as törvény alapján csak annak adtak kártalanítást, aki a IV. államkölcsönre jegyzett, a csehszlovák pénzügyi kormány nagyarányú belső kölcsönt szerzett. Alapjában véve azonban ez igazságtalan megoldás, mert azoktól kér újabb áldozatokat, akik már egyszer nagy áldozatot hoztak, azoknak pedig, akik ezt az újabb áldozatot nem képesek meghozni, sokkal jelentéktelenebb kárpótlást nyújt, sőt az igen alacsonyan megállapított 25.0 csehkoronán (kb. 125.000 lein) felüli vagyon esetén semmi kárpótlást sem ad.

Ettől az elvi szemponttól eltekintve, a csehszlovák módszer Romániában, gyakorlatilag ma már úgy sem válna be: a mai gazdasági viszonyok között ugyanis igen kevés ember lenne abban a helyzetben, hogy államkölcsönt jegyezzen, különösen az a réteg nem, amelynek birtokában még hadikölcsönkötvények vannak. A legigazságosabb megoldás a készpénzbeni kifizetés lenne, amire azonban az ország mai pénzügyi helyzetében alig ha gondolhatunk. Így tehát csakis kártalanítási kötvényekre 1:2 arányban való átváltásról lehet szó. Huszonöt év alatt kisorsolandó, legalább is 6%-ot kamatozó papírok kamatai és törlesztései az állami költségvetésre nézve nem jelentenének túlzott terhet. A beváltásnál maga-

sabb kamatozású kötvénytípussal előnyben kellene részesíteni azokat a kötvénytulajdonosokat, akik be tudják bizonyítani, hogy kötvényeiknek tulajdonjoga a jegyzés pillanatától kezdve állandóan és szakadatlanul fennállott, vagy az eredeti tulajdonostól öröklés, hagyományozás, halálesetre szóló ajánlkozás, vagy házastársak között kötött örökösödési szerződés alapján szállt át. Ezek az eredeti tulajdonosok ugyanis azért, hogy az eredeti magas árfolyamon jegyezték, sokkal nagyobb áldozatot hoztak, mint a későbbi tulajdonosok, akik a kötvényeket már jóval parin alul vették meg.

A hadikölcsönkötvények tulajdonosainak ily módon való kártalanítása aránylag oly kis áldozattal lenne eszközölhető, hogy az állam részéről befektetésnek lehetne tekinteni: *az állam megvásárolná polgárainak bizalmát egy esetleges következő államkölcsönhöz.*

A magyar postatakarékpénztárt követelések tárgyában megkötött nemzetközi egyezmény.

A magyar postatakarékpénztári követelések rendezése tárgyában az utódállamok: Csehszlovákia, Magyarország, Lengyelország, Románia, Jugoszlávia és Ausztria között már 1922 november 7-én nemzetközi egyezmény jött létre, melynek Romániára vonatkozó fontosabb rendelkezéseit az alábbiakban ismertetem:

Az egyezmény 2. cikke szerint Magyarország átadja, Románia, Jugoszlávia és Csehszlovákia pedig az egyezmény rendelkezései értelmében átveszi saját honosaiknak a budapesti postatakarékpénztárnál fennálló követeléseit, az át nem vett követelések pedig a budapesti postatakarékpénztárnál magyar korona követeléseként maradnak meg s azoknak kifizetése ezen államok honosai által is csak magyar koronákban követelhető. Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia az egyezményből folyó műveletek végrehajtásával valamelyik közjellelű pénztintézetüket bizzák meg. Olyan követelésre, amelynek tulajdonosa kijelenti, hogy azt a budapesti postatakarékpénztárnál kívánja hagyni, az egyezmény nem terjed ki. Az egykori magyar királyság területéből elszakított területek állampolgáraiul, akiknek követeléseit a nemzeti intézetek által átvendők, az egyezmény 3. cikke szerint elvileg azon taka-

rékbetevők tekintetnek, akik 1919 február 28-án (némely, külön jegyzékben megnevezett helyekre nézve más napok szolgálnak fordulónapul) az illető állam területén rendes lakóhellyel (székhellyel) birtak és azt azon időtől kezdve el nem hagyták. A tartózkodási helynek ideiglenes változtatásai, különösen pedig amennyiben azok a háborús viszonyok következtében fordultak elő, nem tekinthetők ezen cikk szerint a lakóhely változtatásának, a területi változások pedig ezen rendelkezés alkalmazása szempontjából a lakóhely változtatással egyértelműek.

A 4. cikk szerint azon követelések összege, amelyek az egyes nemzeti intézetek által átvételnek, az illető ország nemzeti blokkját alkotják. Ebbe beleszámítatnak a takarékbetétekből eredő követeléseken felül a csekk-számlákból eredő követelések is, továbbá a postatakarékpénztár értékpapirüzleteiből keletkezett készpénzkövetelések, mely utóbbiak hozzászámítatnak a takarékpénztári üzletből eredt követelésekhez.

Mivel Erdély magyar lakosságát elsősorban a betétek érdeklik, a következőkben csakis a betétekkel foglalkozom bővebben.

A takarékpénztári üzletből eredő követelések megállapítása az egyezmény szerint úgy történik, hogy Románia, Jugoszlávia és Csehszlovákia nyilvánosan felszólítják állampolgáraikat, hogy takarékkövetéseiket a megjelölt hivataloknál a megállapítandó határidőn belül jelentsék be, amely határidő azonban nem haladhatja meg az egyezmény hatálybalépését követő három hónapot. A bejelentéssel egyidejűleg a betevők beszolgáltatják az egyenleg tekintetében felmondott takarékbetétkönyveiket, megfelelő bizonyítékot szolgáltatva arra nézve is, hogy az egyezmény értelmében az illető állam polgárai. Az illető nemzeti állam bejelenti a postatakarékpénztárnak azokat a takarékbetevőket, akik nemzeti blokkjához tartoznak. Egy nemzeti blokkhoz tartozó takarékbetevőknek összes követelései, amelyek az illető fordulónapon (a legtöbb helyütt 1919 február 28-án) fennálló összegükben lesznek a folyósítás napjáig eső 3%-os kamatnak hozzászámításával megállapítva, alkotják az illető állam követelési blokkját. Azok a takarékkövetelések, amelyeket a hitelezők az utódállamoknak nem jelentenek be, a budapesti postatakarékpénztárnál magyar koronákban maradnak vissza.

A takarékbetétek így megállapított blokkjához hozzáadnak a postatakarékpénztár értékpapir-üzleteiből keletkezett készpénzkövetelések s ezek a csekk-számlákból eredő követelésekkel együtt alkotják az egyes államok követelési blokkját.

A nemzeti blokknak így fölállított összege a fentnevezett államok összesített blokkját fogja alkotni, amely blokk kiegyenlítésére a postatakarékpénztárnak a következő vagyoneértékeit fogják felhasználni:

1. Első helyen az egykori magyar királyság háború előtti államadóssági címleteit, amelyek a budapesti postatakarékpénztár birtokában vannak, 135 millió korona névértékben. Ha az összesített blokk nem éri el a 135 millió koronányi összeget, vagy pedig éppen annyi volna, a kiadandó címletek nem haladhatják meg az összesített blokk magasságát. Ha pedig az összesített blokk meghaladná a 135 millió koronát, az a fenti címleteken felül a következő értékek felhasználásával lesz kiegyenlítendő:

2. A postatakarékpénztárnak más, nem magyar koronában fizetendő külföldi követeléseit elsősorban a postatakarékpénztár azon tartozásai kiegyenlítésére használandók fel, amelyek a trianoni békeszerződés rendelkezései alá esnek. A külföldi követeléseknek azon fölöslege, amely nem szükséges az említett tartozások fedezésére, a nemzeti blokkok kiegyenlítésére fog fordíthatni. A postatakarékpénztár e követeléseit felesleg-összegét 50 millió koronának letételével váltja meg, amely összeg becslési ellenértéket alkot és be van számítva a következő

3. tételbe, amely 500 millió magyar koronában meghatározott összeg. Az érdekelt államoknak az árfolyamhullámmal szemben való megvédése céljából elhatározott, hogy ennek az összegnek a kifizetése Romániával szemben 21 millió 500.000 leunak letételével, Jugoszláviával szemben pedig 4 millió 450.000 dinárnak letétele útján fog végrehajthatni.

Végül a kiegyenlítési összegek kiegészítéséül átadnak a postatakarékpénztárnak lombardkölcsonokban gyökeredző kölcsönei azon adósokkal szemben, akik román, illetve cseh-szlovákiai vagy jugoszláviai állampolgárok és Magyarország területén kívül laknak.

Az itt felsorolt összes térítéseknek kézhezvétele után az átvevő intézetek az egyezménynek a postatakarékpénztár részéről való végrehajtásával kapcsolatosan annak jogaiba és kötelezettségeibe lépnek az átvett követelések tekintetében, a postatakarékpénztár pedig minden további kötelezettségtől mentesül azon felek irányában, akiknek követelése az ő kezeléséből az átvevő intézet kezelésbe mentek át. A részes államok a 6. cikk szerint fenntartják maguknak a jogot annak megállapítására, hogy az átvevő intézet mily alakban és mily összegben elégíti ki a jogosult személyeket, akiknek igényeit azonos mérték szerint fogják rendezni. Ez utóbbi rendelkezés azt a veszélyt rejti magában, hogy a postatakarékpénztártól kapott térítményt részben vagy egészben a kormányok költségvetésük hiányának pótlására használják fel. Képviselőinknek tehát az egyezmény végrehajtása alkalmával követelniük kell azt, hogy a kapott térítmény teljes egészében a jogosult személyek kielégítésére használtassék fel.

A 18. cikk szerint az egyezmény csak az összes államok részéről történt becikkelyezés után lép hatályba.

Az egyezményhez függelékként csatolt és Románia, Jugoszlávia, valamint Csehszlovákia között történt megállapodás szövege értelmében Romániának a kiegyenlítési összegek megosztásánál 21,500.000 leu készpénzben, követeléseinek további része pedig a járadék címletekben térítettik meg, kivéve azt az esetet, ha az utódállamok polgárainak követelése az első sorban felhasználandó 135 millió korona járadék is fedezi, amely esetben Románia csakis járadék-címleteket kap.

A fent ismertetett nemzetközi egyezmény alapján a román kormány még korábban elrendelte a magyar postatakarékpénztári betétek összeírását és 1927-ben, az akkori Averescu-kormány elrendelte maguknak a betétkönyveknek a beszedését is.

Azóta a kérdés megoldása érdekében semmi sem történt, holott ez közről érdeklő egész Erdély lakosságát s éppen azt az osztályt, mely minden rendelkezésre álló eszközökkel a takarékosagra volna ösztönzendő. A betevők eddig is nagy veszteséget szenvedtek az aranykorona elértéktelenedése következtében, e betétek teljes elvesztése pedig veszélyeztetne minden olyan későbbi akciót, mely a kis összegek megtakarítását ösztönző célzattal indulna.

E kérdésben Gyárfás Elemér szenátor interpellációt intézett a legutóbbi ülészakban, 1930. február 13-án a közlekedési miniszterhez, mint a postaügy legfőbb intézőjéhez s kérdezte, mi az oka annak, hogy a postatakarékpénztárra vonatkozó nemzetközi egyezmény ma sincs még végrehajtva s mi volt az eredménye annak az összeírásnak, melyet a nemzetközi egyezmény alapján az előző kormányok elrendeltek s nevezetesen mennyi a végösszege azoknak a betéteknek, melyek a volt m. kir. postatakarékpénztártól a román állampolgárok igényelnek s ez miként oszlik meg a csatolt területek egyes vármegyéi között? Megkérdezte továbbá Gyárfás Elemér azt is, hogy mi történt azokkal a postatakarékpénztári betétkönyvekkel, melyek a postahivatalok 1927-ben beszedtek és milyen intézkedéseket szándékozik a miniszter tenni annak érdekében, hogy a volt magyar postatakarékpénztárnak jelenleg román állampolgár betevői mielőbb jogos követeléseit birtokába juthassanak?

A közlekedési miniszter 1930 március 6-án 8726—1930. szám alatt adott válaszában kiemelte, hogy a postatakarékpénztári betétek likvidációjáról létrejött egyezmény 18. szakasza szerint az egyezmény csak akkor lép életbe, ha azt Magyarországgal együtt az összes érdekelt államok ratifikálták és azt állította, hogy az egyezményt az összes utódállamok ratifikálták, kivéve Magyarországot s bár a többi érdekelt államok többször is kollektíve interveniáltak ebben az irányban, szerinte Magyarország még mindig nem tett eleget az egyezmény ratifikálására nézve előírt formai követelményeknek, de az interpelláció hatása alatt a román külügyminisztérium február hó 18-án újól meg sürgette az egyezménynek Magyarország részéről való ratifikálását úgy a budapesti postatakarékpénztárnál, mint a magyar kormányánál.

A miniszter válaszában továbbmenően közölte még, hogy az egyezmény értelmében a romániai postahivatalok hirdetmény útján felszólították az érdekelteket, hogy helyezték letétbe régi postatakarékpénztári könyvecskéiket s a régi magyar postatakarékpénztárral szemben fennálló követeléseket igazoló okmányokat, hogy a fennálló követelésekről pontos kimutatás legyen készíthető és Budapestre küldhető. A végzett összeírás, amelyet még 1926 évben eszközöltek, a következő eredményeket mutatta:

Postatakarékpénztári követelések:

A kolozsvári postakerületben 25050	
<i>betétkönyvben</i>	32,885.921.45 korona
a nagyváradai postakerületben 15486	
<i>betétkönyvben</i>	26,496.599.50 korona
a temesvári postakerületben 11923	
<i>betétkönyvben</i>	<u>15,628.045.13 korona</u>
Összesen: 52459 <i>betétkönyvben</i>	75,430.566.08 korona

régi osztrák-magyar korona értékű követelése áll fenn ebben a három postai kerületben a betéteseknek a régi magyar postatakarékpénztárral szemben.

Folyószámla-követelések:

A kolozsvári postakerületben 656 számla-	
<i>tulajdonos</i>	17,060.800.30
a nagyváradai postakerületben 994 számla-	
<i>tulajdonos</i>	11,894.708.70
a temesvári postakerületben 330 számla-	
<i>tulajdonos</i>	<u>11,035.221.48</u>
Összesen: 1980 számlatulajdonos	39,990.730.48

régi magyar korona követelést jelentett be a magyar postatakarékpénztárral szemben.

Letétbehelyezett értékpapírok:

A kolozsvári postakerületben 4710 letevő	6,379.322.40
a nagyváradai postakerületben 1632 letevő	3,004.661.39
a temesvári postakerületben 2672 letevő	<u>5,854.957.—</u>
Összesen: 9014 letevő	15,229.940.79

korona értékű értékpapírt követel a régi postatakarékpénztártól.

A romániai érdekeltek tehát a posta útján összesen **130,651.237** korona követelést jelentettek be a postatakarékpénztárral szemben. Ehhez az összeghez járul természetesen az 1918. évtől visszamenőleg az egyezmény életbeléptetéséig számított kamat.

A miniszter közlése szerint a román posta számtalanszor sürgette ennek a kérdésnek a rendezését a budapesti postatakarékpénztárnál, amelytől folyó év január hóban azt a választ kapta, hogy az 1922. évi november 7-én Budapesten aláírt egyezmény életbeléptetése és végrehajtása azért szenved késedelmet, mert az érdekelt államok közül Lengyelország még nem ratifikálta volna az egyezményt s ennek a formalitásnak a teljesítése után a magyar postatakarékpénztár a maga részéről mindent el fog követni, hogy az egyezmény azonnal életbeléphessen. A budapesti postatakarékpénztár kimutatási mintát is küldött a romániai posta vezérigazgatójának, akit arra kért, hogy a mag részéről is fogadja el ezt a mintát és vezesse he ebbe a kimutatásba összes fennálló követeléseket. A romániai posta ezt a mintát folyó évi február hó 14-én kapta meg és azóta folyik az egyes követeléseknek a kimutatásba való bevezetése.

Az erdélyi kerületi postahivatalok az összegyűjtött postatakarékpénztári könyvecskéket a postavezérigazgatósághoz szolgáltatták be s abban a pillanatban, amint a konvenció az összes államok részéről ratifikálást nyer és életbe lép, az összegyűjtött postatakarékpénztári könyveket és követeléseket igazoló okmányokat azonnal elküldi Budapestre. A postai vezérigazgatóságnál levő könyvek alapján készült el a fenti kimutatás, amely a romániai alattvalóknak a régi postatakarékpénztárral szemben fennálló követeléseit tünteti fel.

Erre a tényleges helyzetre való tekintettel Dr. Andronescu, a romániai posta statisztikai osztályának vezérigazgatója előterjesztést is tett a közmunkaügyi és közlekedési minisztériumban, hogy a maga részéről is sürgesse meg a külügyminisztérium útján az egyezménynek Magyarország részéről való ratifikálását, hogy ily módon a romániai alattvalók végre hozzájuthassanak a postatakrékpénztárral szemben fennálló jogos követelésükhöz.

Eddig a miniszter válasza. Hogy megtörtént-e az Andronescu vezérigazgató által javasolt megsürgetés arról nincsen tudomásom, minden jel arra mutat azonban, hogy a kérdés ismét elalvóban van, holott a kormány ezzel súlyos mulasztást követ el, mert e tétel befolyta – különösen a mai

nehéz időben – nemcsak az érdekeltek, de az ország egész gazdasági élete szempontjából igen nagy jelentőségű volna.

A fentiek alapján a következő határozati javaslatot terjesztem elő:

1. A Magyar Párt nagygyűlése követeli, hogy a hadikölcsönkötvények a lehető legrövidebb időn belül 1:2 arányban készpénzben beváltassanak. Amennyiben a készpénzre való beváltás az ország nehéz pénzügyi viszonyaira való tekintettel nehézségekbe ütköznék, úgy a hadikölcsönkötvények tulajdonosai rövid lejáratu államkölcsönkötvényekre való átcserélés útján kártalaníttassanak. Azok a kötvénytulajdonosok, akik igazolni tudják, hogy kötvényeik tulajdonjoga a jegyzés pillanatától fogva szakadatlanul fennállott, előnyben részesítendőek.

1. Utasítja a nagygyűlés a Magyar Párt parlamenti csoportját, hogy a hadikölcsönkötvények beváltása érdekében interpellációt intézzen a kormányhoz; az Elnökséget pedig felkéri, hogy a parlamenti csoport ezen akcióját erőteljes sajtópropagandával támogassa.

2. Követeli a nagygyűlés a magyar postatakarékpénztárra vonatkozó 1922. évi egyezmény mielőbbi ratifikálását és végrehajtását és utasítja a parlamenti csoportot, hogy ezt újabb interpellációval nyomatékosan sürgesse meg.

3. Tekintettel az egyezmény 6 §-ának ama rendelkezésére, amely szerint a részes államok fenntartják maguknak a jogot annak megállapítására, hogy mily alakban és mily összeggel elégítik ki a postatakarékpénztár betevőit, utasítja a Párt parlamenti csoportja, hogy az egyezmény végrehajtása során Romániának jutó térítmények teljes egészében a jogosult személyek kártalanítására való fordítását követelje.

Gyárfás Elemér, elnök:

Mind a két kérdés fájó sebe a mi közönségünknek, de nem volt eddig eléggé megvilágítva a közvélemény előtt, nem volt pontos adatokkal oda állítva és nem volt kidomborítva, hogy jogilag a helyzet hogyan áll. Ezért kértem fel a mi dérek fiatal barátunkat a kérdés feldolgozására. Az előadás be-

mutatja, hogy Csehszlovákia és Magyarország miként oldották meg a hadikölcsönök kérdését és hogy mennyire igazságtalan, hogy az nálunk még mindig megoldatlan. Nem tartom céltalannak és elméletinek ezzel a tárggyal való foglalkozást, mert hiszen most megint a Manoilescu-féle tervezet újabb belső kölcsön kibocsátására gondol. Ez a körülmény is kötelességünké teszi, hogy hangoztassuk: *mindaddig, amíg az erdélyi közönség a hadikölcsönkötvényekkel károsodik, intézmények, árvák alapjai mentek tönkre, amíg az állam nem helyez súlyt arra, hogy polgárainak az állam szótartásába vett bizalmának megfelelően, belső kölcsön elhelyezéséről szó sem lehet.* Ez olyan követelés, amelyet akár figyelembe vesznek, akár nem, de mindenesetre hangoztatnunk kell.

A postatakarékpénztári betétek – 130 milliós tétel – kifizetését egy 1921-ben kötött egyezmény alapján már régen meg kellett volna ejteni. Csupa kisember pénzéről van szó s a nagy pénzemberek, a diplomaták ezt nem tartják sürgősnek. Hogy a magyar postatakarék nem sürgeti, érthető, de a mi kormányunknak kellene sürgetnie. Ezért kell szavunkat felemelnünk.

A Szakosztály a javaslatokat egyhangulag elfogadja.

A középeurópai gabona-válság és Románia gazdáit.

Az Orsz. Magyar Párt szatmári nagygyűlésére írta: **Dr. Szász Ferenc.**

A gazdasági válság a folyó év nyarán katasztrofális helyzetbe sodorta Románia gazdáit. Az az áreltolódás, amely a mezőgazdasági termények és ipari cikkek árában évek óta a gazdák hátrányára fennállott, az 1929. és 1930. évek során érte el tetőfokát.

Néhány számadat mindennél jobban megvilágítja azt a helyzetet, ami az ipari cikkek és a mezőgazdasági termények áreltolódása következtében állott elő.

Mértékegységül vegyük fel a *búzát*. A búzának, mint elsőrendű szükségletek kielégítésére szolgáló cikknek, legkevésbé lett volna szabad ebben az áringadozásban résztvennie, de részben világgazdasági tényezők, részben pedig speciális belföldi gazdasági jelenségek a búza árát rendkívül ingadozóvá tették.

Az alábbi táblázat azt mutatja, hogy a gazdának hány kiló búzát kellett eladnia, hogy az alábbi cikkeket, illetőleg munkát megvásárolhassa.

Év	1 drb eke	1 kg talp bőr	1 kg szeg	1 kg rud vas	1 csomag gyapott	1 napszám
1917	250	10	1	1	25	5
1927	280	20	3	3	40	10
1929	450	40	5	5	70	20
1930	500	40	6	6	75	20

A gazdák kárára történt áreltolódásban Romániában kétségtelenül nagy szerepe van a túlságba vitt iparpártoló politikának. Ez a politika a román nemzeti eszmék hangoztatása mellett, ugyanakkor, mikor a kisebbségi iparosokat addig sanyargatta, amíg azok a szerszámot letették, az ország összlakosságának nagy részét kivető agrár lakosságot fizetési teljesítőképességének felső határáig igénybevette.

Az általános pénzhiány ezt a helyzetet még súlyosabbá tette. A gazdák magas kamatra felvett kölcsöneiket alig tudták és alig tudják fizetni. Gabonáikat pedig ugyancsak a nagy pénztelenség miatt olcsón kellett, hogy eladják.

Ezzel szemben a kereskedő és iparos csak drága árut adhatott a vevőnek, részint a helytelenül alkalmazott vámvédelmi politikáért, másfelől pedig azért, mert a hitelben vásárolt áru kamatai mérhetetlenül felszöktek. Ehhez hozzá kell még számítanunk azokat a mindenki által jól ismert illegális kiadásokat, amelyek alól egy kereskedő sem vonhatja ki magát.

Azt felelhetné erre valaki, hogy az elmondott panaszok a rendes kisebbségi sóhajtások keretébe tartoznak és tárgyi-lagos értékük nincs. Nincs különösen akkor, mikor a fegyver élet Romániának szegezzük. *Romániában* nem rosszabbak a viszonyok, mint *Európa* más államaiban és mindenek oka az általánosan uralkodó gazdasági válságra vezethető vissza.

Meg kell állapítanunk azonban, hogy Romániában igenis rosszabbak a viszonyok, mint Európa többi államaiban, de különösen ki kell emelnünk azt, hogy a középeurópai agrár-államok között gazdasági téren Románia sodródott a legveszedelmesebb örvénybe.

Ez annál csodálatosabb, mert Románia kitűnő fekvése, természetadta kincsei s általánosan elismert gazdagsága mellett ezt a válságot szerencsésen megúszhatta volna. Megfelelő kormányintézkedésekkel Romániát a válsággal küzdő országok sorából ki lehetett volna emelni és Románia önállóan megfuthatta volna azt a pályát, amelyik a válság útvesztőjéből kivezet.

Ma pedig a helyzet az, hogy Románia gazdasági élete a felé a zöld asztal felé néz és várja, hogy mit határoznak

sorsáról, amely asztal mellett sokkal jobb viszonyok között levő szomszédai többé-kevésbé felülről beszélnek vele.

Határozottan külön tehetség kellett ahhoz, hogy egy, a békeszerződések szerint győztes ország a gazdasági szervezetlenségnek és tapogatózásnak ebbe az ingoványába jusson!

Hasonlítsuk pld. össze a román gabonapiac augusztus 10-iki árait a Magyarországon akkor érvényben volt árakkal. Tudvalevőleg Magyarországon törvényes intézkedések történtek arra vonatkozólag, hogy a gazdák a gabona eladásakor *ár pótlékban* részesüljenek. A *boletta*-rendszer bevezetése kétségtelenül szükséges ma minden agrár államban, mert a gazdák érzik legjobban a válság sújtó erejét. De az árpótlék nélkül is elvállalhattuk volna a magyarországi árakat!

Megnevezés	Boletta nélkül pengő	Bolettával pengő
Tiszavidéki buza	77 kg-os 19.05–19.30	22.05–22.30
	78 kg-os 19.25–19.45	22.25–22.45
	79 kg-os 19.40–19.55	22.40–22.55
	80 kg-os 19.50–19.75	22.50–22.75
Felső tiszavidéki buza	77 kg-os 17.75–18.25	20.75–21.25
	78 kg-os 17.85–18.40	20.85–21.40
	79 kg-os 18.05–18.60	21.05–21.60
	80 kg-os 18.15–18.65	21.15–21.65
Egyéb buza	77 kg-os 17.65–17.85	20.65–20.85
	78 kg-os 17.80–18.00	20.80–21.00
	79 kg-os 18.00–18.20	21.00–21.20
	80 kg-os 18.05–18.25	21.05–21.25

A mellékelt kimutatásból kitűnik, hogy Magyarországon a gazdák közepes minőségű búzáért is mázsánként 600 lejnél magasabb árat értek el.

Ezzel szemben nálunk, mint köztudomású, augusztus elején a legjobb minőségű búzáért sem lehetett mázsánként 450–470 lejnél nagyobb árat elérni. Ennél az árnál a leggyengébb minőségű magyarországi búzát is jobban fizették

boletta nélkül! Az árdifferencia csaknem 100 lejre rugott, amit a *boletta* újabb 100 lejjel toldott meg.

Ezek a jelenségek gondolkozásra készítették Románia gazdasági köreit is és ennek tulajdonítható, hogy a már régóta tervezett középeurópai agrárblokk megteremtése iránt a mindig huzódozó Romániában is kezdeményező lépések történtek.

A dunai államok agrártörvényeinek közös alapon való értékesítésének minden feltétele adva van.

Magyarország, Románia, Jugoszlávia évi buzafeleslege hétmillió mázsára tehető. Ha ide számítjuk még Bulgáriát is, ennek feleslege valami kevéssel növeli ezt a mennyiséget,

Ausztria és *Csehország* évi búza import szükséglete pontosan annyit tesz ki, mint a dunai államok búza feleslege. Kétségtelen dolog tehát, hogy itt kellene megfogni a dolgot. Az amerikai búza ára Bécsben mázsánként 150–180 lejjel többbe kerül, mint a dunai államok búzája bécsi paritásban. Ha a dunai államok nem licitálnák le egymást az árakban, megközelíthetnék Bécsben búzájukkal az amerikai árat, ami 750–800 lejes árat jelentene ab Bács.

A bukaresti konferencia tulajdonképpen arra lett volna hivatva, hogy egy közös kiviteli szerv megteremtésével eliminálja a dunai agrárállamok egymással versenyző kínálatának ármorzsoló hatását. A bukaresti konferencián elvileg meg is állapodtak abban, hogy ezt a közös értékesítési forintot ki kell építeni.

Az ipari államok féltékenykedése és az az akció, amelyet *Csehszlovákia* politikai alapokon, kisantant érdekek hangoztatása mellett indított a bukaresti konferencia eredményei ellen, még azt a kevés sikert is kétségessé teszik, amit a konferencián uralkodó atmoszférából ítélve remélni lehetett volna.

A bukaresti konferencia után, amelyen Magyarország kiküldöttei is részt vettek, *Szinájában* külön jugoszláv-román gazdasági tárgyalásokat kezdtek. Ennek eredménye agrár-nézőpontból természetesen nem jelent sokat már csak azért sem, mert azon nem vett részt az agrár blokk két tagja: *Magyarország* és *Bulgária*.

Keveset enyhített ezen Michalache miniszter bulgáriai

látogatása és annak kihangsúlyozása, hogy a *szinajai* konferencia éle nem irányult Magyarország ellen.

A szinajai konferencián azonban ismételten kihangsúlyozták a résztvevők, hogy *nagy szükség van a dunai államok értékesítési kartellének kiépítésére.*

E sorok írásakor még a *varsói* konferencia előtt állunk, de az eddigi tapasztalatokon okulva sokkal több ott sem fog történni, mint történt Bukarestben és Szinajában.

Azt kétségtelenül meg lehet állapítanunk, hogy a nálunk uralkodó agrár-válság annak az általános világválságnak fokozott súlyban jelentkező következménye, amely a *túltermelés* hatásának és a *fogyasztók* megromlott vásárlóképességének eredőjéből tevődik össze.

Segíteni ezen két úton lehet: belső intézkedésekkel és nemzetközi megállapodásokkal.

Határozati javaslat:

Az Országos Magyar Párt szatmári nagygyűlése ki mondja, hogy a *Romániában* uralkodó agrár-válság leküzdésére a következő intézkedések megtételét kéri a kormánytól.

1. Helyes agrár-vámpolitika, olcsó hitel, adó-visszatérítések, az agrár-szállítási kedvezmények fokozása és a termelés és értékesítés irányítása által tegyen meg mindent a kormány, hogy az ország lakosságának zömét kitevő mezőgazdák helyzetében javulás következzen be.

2. Kívánatosnak tartja a nagygyűlés, hogy a kormány mindent tegyen meg a dunai államok értékesítési kartelljének kiépítése érdekében, miért csak így érhető el az, hogy az országban termelt gabonát világparitási áron lehessen értékesíteni.

Gyárfás Elemér:

Amikor az előadás és a határozati javaslat készült, a közvélemény még nem volt egészen tudatában annak, hogy mily nagyjelentőségű ez a kérdés, melyet csak most látunk valójában, amikor az orosz dumping hatása már nálunk is annyira érezhető.

Báró Jósika János:

Én azért kívánok a kérdésihez hozzászólni, mert, – noha természetesen teljesen egyetértek az előadó urral, – a gazdasági élet fejlődése bizonyos tekintetben már túlhaladta a javaslatban foglaltakat és így ezek kiegészítése volna szükséges olyan formában, hogy most már a dunai-államok részéről a gabona egységes értékesítése nem elegendő fegyver. Eddig úgy állott a helyzet, hogy Románia, Jugoszlávia és Magyarország hét-nyolc millió métermázsa feleslegének Ausztriában és Csehszlovákiában való elhelyezésére azt lehetett volna mondani: ennyiért adjuk egységesen és olcsóbban nem, most azonban az orosz dumping hatása alatt erre azt mondják az ipari államok: ha nem adjátok olcsóbban, ott van a lényegesen olcsóbb orosz búza és ebből fedezzük a szükségletet. Az egységes árak most már nem elégségesek ennek a helyzetnek kivédésére. Szerencsiére még van egy másik lehetőség is a dunai államok kezében. Ez az volna, hogy alkossanak maguk között *vámuniót* és az iparcikkeket csak akkor engedjék be az illető ipari államokból, ha azok megfelelő mennyiségben és értékben vásárolják meg az ő agrártermékeiket. A kérdés már felszínre is került, de sajnos meg is bukkott azonnal. Az ipari államok ugyanis hivatkoztak bizonyos politikai szerződésekre, Csehszlovákia a kisantant kapcsolatokra és így a terv keresztülvitelét sikerült megakadályozni. Ez az agrárválság, a gabona értékesítése azonban olyan életkérdése a dunai-államoknak, hogy emellett a gazdasági kérdés mellett minden politikai szempontnak el kell törpülnie. Azt hiszem a helyzet köteleességünkké teszi, hogy azzal is szorgáljuk ezt a szempontot, hogy bevegyük a határozati javaslatba, hogy nemcsak a gabona egységes értékesítését, hanem az ipari államokkal olyan egységes gazdasági szerződés megkötését látjuk szükségesnek, amelyek lehetővé teszik, hogy olcsó iparcikkek jussanak be az országba s viszont a mezőgazdasági termékeinket megfelelő áron értékesíthessük. Magam beszéltem egy külföldi pénzügyminiszterrel, aki azt mondta, hogy erre a hajlandóság valóban megvolna, mert hiszen az ipari államok Oroszország kikapcsolódásával piacuk nagy részét elvesztették s különben is, az ipari államok

a munkanélküliek felsegélyezésére most sokkal nagyobb összeget kénytelenek fordítani, minit amekkora lenne az a különbözet, amelyet a megkötendő szerződések alapján az agrárállamoknak fizetnének. A hajlandóság meg van és a magam részéről ezt látom az egyetlen célravezető útnak. Most már a közös árak nem elegendők, *egyedül a vámunió segíthet*. A régi monarchiában meg volt a gazdasági kiegyensúlyozottság, a határok ezt azonban teljesen lerombolták. A határokat viszont lerombolni nem lehet, de még mindig lehet olyan szerződéseket kötni, hogy az ipari cikkek vámmentesen jöhessenek be hozzánk.

Hexner Béla:

Csak egy pár szóval akarom kibővíteni az előttem szóló felszólalását és javaslatát, azzal tudniillik, hogy hozzá kell fűznünk azt a kitétel, hogy a „belföldi ipar érdekeinek megvédése mellett.” A belföldi iparunkat meg kell védenünk a külföldi áruk beözönlése elől.

Báró Jósika János:

A hazai ipar eddig hatalmas protekcióban részesült az agrártermékek rovására s emellett a helyzet úgy áll, hogy sajnos, ez a hazai ipar minden protezsáltága mellett sem tudja ma sem kielégíteni a belföldi szükségletet. Mondjuk, huszonöt százalékát kielégíti s mi ezért a huszonöt százalékért, méregdrágán fizetjük meg a másik hetvenöt százalékot. Nem akarok különösebb vitát provokálni, de itt minálunk eddig csak az ipart protezsálták, a mezőgazdaságot nem.

Gyárfás Elemér:

Talán úgy fogalmazhatnánk a határozatot, hogy az életképes belföldi ipar érdekeinek figyelembe tartásával.

Dr. Szász Ferenc:

Amikor ezt a tanulmányt elkészítettem, akkor, amint jeleztem is, éppen a varsói agrárkonferencia előtt állottunk. Azóta megtörtént a varsói, a budapesti, a bukaresti konferencia, most terveznek egy újabb varsóit és ha az Isten segít, még meg fogunk érni egynéhány konferenciát. Nemrégiben a Ke-

leti Ujságban már ki is fejtettem, – amint most Jósika báró úr is elmondotta, – hogy a jelenlegi helyzetben, az orosz dumping hatása miatt, mi, a dunai-államok már nem diktálhatunk, hanem le kell ülnünk a zöld asztalhoz, tárgyalásokba kell bocsátkozzunk az ipari államokkal, hogy kialakuljon valami cserekereskedelem, amely biztosítsa az agrártermékek elhelyezési lehetőségeit. Megjegyzem, hogy a veszedelmet itt nálunk látják és a kormány nagyon tisztában van azzal, hogy valamit sürgősen tenni kell. Nagyon aggasztó az a tény, hogy azokban a vármegyékben, ahol a mezőgazdasági lakosság a tulnyomó, az adóknak alig folyt be tizenhét-húsz százaléka. Kolozsmegyében csak mintegy tizenöt százaléka, s csupán ott, ahol sok iparos és kereskedő van, tudtak huszonöt százalékos behajtást elérni. Ez is mutatja, hogy a mezőgazda-társadalom elérték a teljesítő képességének végső határához. Tehát készséggel hozzájárulok ahhoz, amit báró Jósika János mondott, hogy tudniillik az agrárállamok most már nem léphetnek fel diktatórikusan, hanem azzal kell megpróbálkozni, hogy az ipari államokkal közös frontot tudjanak kialakítani mindkettőjük hasznára.

Legyen szabad még egy dolgot előhoznom. Nem zárhatjuk le a kérdést, amíg nem beszéltünk a bolettáról és annak hatásairól. A boletta kérdés Magyarországon nagyon sok anekdotára és gúnyolódásra adott alkalmat, bizonyos azonban, – akármit mondanak, – hogy a magyarországi gazda ma is három-négy pengővel jobban adja el a gabonáját, mint a mi gazdáink. Tehát, ha vannak hibái is a bolettának, kétségtelen, hogy a gazdákat nagyobb haszonhoz juttatja, mint amit mi tudunk elérni.

Még egy másik kérdés az lenne, hogy a motoros járművek hajtásánál gabonából készített szeszt használjanak, vagy legalább is olyan keveréket, amelyben a gabonából gyártott szesznek lényeges szerep jut. Tudom, hogy ennek, mivel petrolum-termelő ország vagyunk, nagy nehézségei vannak, pedig ez is sokat segítene a mezőgazdaságon.

A Szakosztály az előadói javaslatot báró
Jósika János kiegészítésével elfogadja.

Az állattenyésztés és állatkereskedelem problémái.

Előadó: **Desbordes Ernő**, földbirtokos, volt orsz. képviselő.

A jelen kor állattenyésztésünket súlyos helyzetbe hozta. Jelen kor: nekünk – kisebbségeknek – nemcsak történeti időszak, jelenti azt a szomorú állapotot, mibe az imperium változás után gazdaközönségünk jutott.

Virágzó állattenyésztés, európai híré tenyészanyag, kincset érő állomány számban felén alul csökkent, minőségben lezüllöt. Tizenkét év kormányzása a romlásban csodás sikert aratott. Leszámítva azt az aránylag kis területet, hol az agrárreform nem pusztított, a helyzet megdőböntő.

Igaz, az állattenyésztés elé oly nehézségek is tornyosultak, mik tulnöttek a kormányok hatáskörén. A technika óriásit haladt. Gép helyettesít embert, állatot. Területi, szociális és gazdasági átalakulás van. Amerika növekvő versenye, a békekötést követő feszültség, diktaturák, határ záarak, vámok, a tőke félrevonulása, a termelés és fogyasztás egyensúlya felborult, – végül az orosz rejtély Damokleskardja; oly tényezők, mik ellen a kormányok nehezen védekezhettek. Különösen nem védekezhettek akkor, mikor nem is akartak. Kormányaink azonban védekezhettek volna a pénzhiány, magas kamat és korrupció ellen, de nem tették. Tény, hogy a tizenkét év óta változó kormányok soha sem akarták komolyan a bajok lényegét orvosolni, mindig csak azt a látszatot igyekeztek kelteni, hogy segítenek.

Kormányainknak más gondjuk volt. A kisebbségek letörése kimerítette összes tevékenységüket. Közérdeket nem tekintve, párt és egyéni célok szolgálatában torzsalkodva, nem törődtek a mezőgazdaság és állattenyésztés, az ipar és kereskedelem kérdéseivel.

Rövidlátással, meggondolatlanul adtak ki és vontak

vissza rendeleteket. Állandosították a bizonytalanságot. Ma betiltották az állatkivítelt, holnap megengedték, de permiszhez kötötték. Tízezer lejes darabonkénti illetéket róttak ki, mit azután – az elégületlenség nyomása alatt – annyira lecsökkentették, hogy a szedett illeték a ráfordított kezelési költséget sem fedezi. Állami jövedelmet nem hoz, de a kivített akadályozza, megörizvén az eljárás körüli fáradságot, költséget, zaklatást és baksist. Mondhatjuk, hogy nekünk egyetlen gazdasági problémánk: a változó kormányok ingadozó gazdasági politikája.

A rendszertelenségnek ez a rendszere más gazdasági ágakkal együtt az állattenyésztést és kereskedelmet is tönkretette. Belföldi fogyasztás nincs. A külföldi piacokat elvesztettük. Az ország elszegényedett.

Az állattenyésztés és állatkereskedelem romlása első-sorban a Magyarországról idecsatolt részeket sújtja. Erdély állattenyésztésre van teremtve. Az alföldi részek: Bánát, Szatmár, Arad, Várad vidékének magas színvonalú állattenyésztése volt. Nagybirtokos, kigazda ebből pénzelt. Szerencsétlenségünkre Bukarestben nincs érzék az itteni részek állattenyésztésének országos fontossága iránt. Csak azt nézték, hogy a kisebbségek kezén nagy értékű állatállomány van. Letörni! Kipusztítani! Mi lesz azután? azzal nem törődtek. Eltorlaszolták a kivítelt, hogy céljukat elérjék, közben olcsó húshoz juthassanak. Kizsákmányoltak. Nem gondolták meg, hogy a kisebbségek megsemmisítésének ábrándja után szaladva, saját fajukat is áldozatul dobják. Leszegényítették az egész népet, fajkülönbség nélkül.

A magyarság mindezt sajnálattal látja. Sajnálattal látja, hogy gazdasági kérdéseket sovén politikai szempontokból kezelnek. Javulásra kilátás nincs. Nem valószínű, hogy akik a bajt előidézték, most mindent visszacsináljanak.

Ebben a sülyedésben összetett kézzel elmerülünk. Nagy erőfeszítésre van szükség. Test és lélek erejének megfeszítésére. Szövetkezni kell az összes erők egyesítésére. Minden magyar érték és erő bevonásával meg kell csinálni a szövetkezeteket. Termelési, fogyasztási, értékesítési, biztosítási és hitelszövetkezetekkel egységes központi vezetés mellett elszakíthatatlan láncot kovácsolni. A Magyar Párt

működésének tengelyévé a gazdasági kérdéseket kell hogy tegye. A szövetkezetekkel csökkentjük a termelési költséget, emeljük az eladási árakat, a fogyasztók érdekeinek sérelme nélkül. Egyetlen példára, a dán tojásértékesítő szövetkezetekre utalok, hol a gazdák jövedelmüket rövid idő alatt meghatványozták. Ennek nálunk sincs akadálya. A tenyészanyag megvan, a nemesítéshez szükséges nyugati fajok sem hiányzanak. A szövetkezet azonban élettelen mechanizmus, holt gép, ha lelket nem viszünk bele. A magyar lelkeknek nincs szövetségük. Meg kell teremteni! Bevinni a közösség érzését, a magyar lelkek szövetségét a gazdasági szövetkezetekbe, megalkotni azt a szövetséget, mely nem instanciázik a kormányok előtt, mert kéréseinket meghallgatják, de nem teljesítik, nem panaszkodik, mert panaszainkat tudomásul veszik, de nem orvosolják és nem siránkozik, hanem dolgozik, mert tudja, hogy a nagyvilágon e kívül nincsen számára hely. Minket a sors ide állított. Az a hajó, honnan sorsunkat kormányozzák, nincs rendben. Kapkodás és zavar van a kormány kerék körül. Nem szabad elveszteni hitünket, sem nyugalmlunkat.

Saját erőnkre vagyunk utalva. A kormányoktól jót nem várhatunk. A társadalom erőtlen, a magános gyenge. Egy eszme, vagy gondolat kevés, de ha egy eszmére, vagy gondolatra, egyetlen érzésre rávezetjük az itt élő egész magyarság szervezett erejét, ha egy ember akaratává tudjuk tenni a nemzeti akaratot: nincs nehézség, ilyen erő előtt nincs akadály, nincs gát, azt nem lehet feltartani. Nem hadakozásról, hanem alkotásról van szó. Nem fegyverre, még csak nem is áldozatra, hanem munkára szólítjuk magyar véreinket. Tettekre hívjuk házuk, családjuk, hitünk, fajunk, létünk védelmére. Közös szenvedésben, egyesült erővel, válvetett munkára. Nem másoktól, önmagunktól függ a jobb jövő. A jobb jövő szolgálatában az Országos Magyar Párt Közgazdasági Szakosztálya következő határozati javaslatot terjeszt elfogadásra a nagygyűlés elé:

Határozati javaslat:

Az ország gazdasági helyzete minden téren végleg leromlott. Semmiféle üzem sikerrel nem folytatható. Általá-

nos összeomlás következik. Az Orsz. Magyar Párt ebben a végzetes helyzetben is ragaszkodik a törvényekhez és alkotmányhoz. Követeléseivel most a kormányhoz fordul. Parlamenti csoportja útján előterjeszti az állattenyésztés és állatkereskedelemre vonatkozó gazdasági programját. Programunk együtt halad az ország minden polgárának érdekeivel. Amit magunknak akarunk, mindenkinek javára van. A parlamenti csoport felhívja a kormányt az ország gazdasági rendjének helyreállítására. Követeljük:

1. Az állatkiviteli tilalmak, vámok, illetékek, taxák és minden, az állatkivitelt korlátozó intézkedés törlését.
2. Állati termékeknek (hús, zsir, tojás, vaj, gyapjú stb.) teljesen szabad vám- és illetékmentes kivitelét.
3. Külföldre irányított állatok és állati termékek vasúti díjszabásának kedvezményezését. A szállítás biztosságát és gyorsítását.
4. Állatok és állati termékeknek csakis rendészeti és egészségügyi intézkedésekkel korlátozott, egyébként teljesen szabad forgalmát az ország területén.
5. Mindenféle árximálás azonnali megszüntetését.
6. Kereskedelmi szerződések kötését.
7. Az állategészségügyre és átviteli díjszabásra egyezmény létesítését.
8. Gyógyszerek behozatali tilalmának törlését, vámmentességét.
9. Tenyészállatoknak vámmentes behozatalát, vasúti szállításának kedvezményezését.
10. Köztenyésztésre szánt apaállatok fokozottabb ellenőrzését, a meg nem felelők kiselejtezését.
11. Mezőgazdasági termelő, fogyasztási és értékesítési szövetkezetek létesítésének állami támogatását és adókedvezmények akadálytalan elismerését.

A Szakosztály az előadó javaslatait egyhangulag elfogadja.

A mezőgazdasági szakoktatás.

Előadó: **Dr. Abrudbányai Ede** országgyűlési képviselő.

A szegénység, a nyomor volt minden időben az emberi tömegek legrosszabb tanácsadója.

Hogy szegények és nyomorultak legyünk, jóformán ebben merült ki egy évtizeden át az államhatalomnak rólunk való gondoskodása.

Köteteket lehetne írni az agrárreform égbekiáltó igazságtalanságairól, amelyek nem szociális, hanem politikai célokat szolgáltak. Feladatomban kívül esik e fájdalmas részletek feltárása.

Nagy vonásokban megállapíthatjuk, hogy az agrárreform magyar kulturális alapítványainkat megsemmisítette. Tönkretette azt a magyar birtokos osztályt, amely a kultúráért évszázadokon át bőkezűen áldozott. Elkobozta a csiki székelyek hatalmas vagyonát. És amikor magyar kézből kivette az ingatlan vagyont, nemcsak a tulajdonost károsította meg, hanem megszámlálhatatlan magyar munkás kéz kereseti lehetőségeit is megsemmisítette.

Az erdőkezelés és erdőkitermelési engedélyek körüli anomáliák évente megszámlálhatatlan milliókat juttatnak magyar vagyonból illetéktelen zsebekbe.

A bányatörvény a székelyföld természeti kincsei felett húzta meg a vészharangot.

Közhivatalokból a magyarság kiszorított, még a szintiszta magyar vármegyékben is. Csak alárendelt, gyengén jövedelmező állásokban túrnek meg néhány megfélemlített magyar páriát, hogy a jól fizetett vezetők helyett is dolgozzanak.

A C. F. R. tömegesen bocsátotta el a legutóbbi évben is a magyar munkásokat. Az iparvállalatok nacionalizálása nemcsak a tőke kisajátítását jelentette, hanem a magyar mérnö-

kök, tisztviselők és munkások százainak és ezreinek existenciáját is megsemmisítette.

Az egyenlőtlen mértékkel kivetett és lelketlenül behajtott adó iparosaink és kereskedőink ezreit kergette a nyomorba.

A speciális és lokális érdekek szolgálatához szokott törvényhozás Erdély érdekeit könnyű szívvel áldozta fel minden időben a saját érdekeiért, mint legutóbb is feláldozta az erdélyi szeszgyártást a regáti borszesz kedvéért.

A rövidlátó és szűkkeblű vám- és forgalmi politika Erdély virágzó állat-, gyümölcs-, lóhere-, mag és tojásexportját tönkretette.

És amikor azt hittük, hogy ez így tovább nem mehet: reánk szakadt a világháza, amelynek sehol a világon nem volt olyan megsemmisítően romboló hatása, mint nálunk, mert bennünket a rossz kormányzás által már elsanyargatva és anyagilag legyengítve talált.

És hogy az általános nyomor még teljesebb legyen, felburjánzott a felelőtlen agitáció, amely népünket demoralizálni és a magyar egyetértést megzavarni törekszik.

Akik a mai válságos időkben a magyar sors irányítására vállalkoznak, azoknak tisztában kell lenniük azzal, hogy a magyar intellektuális elhelyezkedési lehetősége Romániában csaknem a végtelenségig összezsugorodott és beláthatatlan időn belül a magyar tömegeknek csak a földművelés, ipar és kereskedelem adhat kenyeret.

Tisztában kell lennünk azzal, hogy a megapadt magyar tőke helyett a magyar kultúra anyagi erőforrásává a magyar tömegek eleven erejét kell tennünk. Hogy e magyar tömegeket a történelem által reánk kényszerített keretek között a szegénységből kiemeljük, annak egyik eszköze a magyar kisebbségi oktatásnak gyakorlati irányba való terelése, az ipari és mezőgazdasági szakoktatás felkarolása.

Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy ez időszerint Romániában egyetlen magyar nyelvű mezőgazdasági szakiskola sem működik.

Hogy hanyatlóban levő mezőgazdasági termelésünket fellendítsük és ez által népünk kereseti viszonyait feljavítsuk, gondoskodnunk kell a magyar mezőgazdasági szakoktatás megteremtéséről, annál is inkább, mert a mezőgazdasági szak-

oktatásról rendelkező 1929. évi törvény erre meg adja a lehetőséget.

Kérdés, hogy milyen legyen a megteremtendő mezőgazdasági szakoktatás iránya? Ki legyen az iskola fenntartó? Hol keresendő a költségek fedezete?

Az agrárreform megsemmisítette a magán uradalmakat és ezzel a gazdatiszti pályát is tönkre tette. Ezért a felsőbb gazdasági szakoktatásnak magyar kisebbségi szempontból a gyakorlati élet szükségletét és az elhelyezkedési lehetőségeket tartva szem előtt, nincs nagy jelentősége.

Nekünk arra van szükségünk, hogy a magyar tömegek kulturnívóját és ezzel párhuzamosan, életstandardját emeljük, hogy felvilágosodott és okszerűen gazdálkodni tudó kisgazdákat neveljünk.

Ne feledjük el, hogy a kisgazda társadalom gyakorlati irányú nevelésével nemcsak a kisgazda testvéreink egyéni boldogulását segítjük elő, hanem az ő felvilágosultságukban és gazdasági jólétükben a magyarságnak is megdönthetetlen végvárakat emelünk.

Kisgazdáink nevelésére két iskolatípus felel meg: az egyik a két vagy három évfolyamos földműves iskola, a másik a 2 féléves téli tanfolyam.

Mindkettőnek előnye a többi iskola típusok felett, hogy csak a gyakorlati életre nevelnek és magyar kisebbségi szempontból előnyük, hogy a mezőgazdasági szakoktatásról szóló törvény most készülő végrehajtási utasítása a mezőgazdasági szakismeretek népszerűsítését szolgáló eme iskolatípusokról úgy rendelkezik, hogy ezen iskolák tantervét és előadási nyelvét az iskolafenntartó állapítja meg. Tehát ezek az iskolák a magyar népkulturának valóságos bölcsői lehetnek.

A nyugati kulturállamok gyakorlati szempontól az addigi tapasztalatok alapján az alsóbb fokú gazdasági iskolák közül legtöbbször értéklik a *téli gazdasági tanfolyamokat*, mert ezeknek tanulói télen az iskolában elsajátítják a legszükségesebb elméleti ismereteket és nyáron a tantestület tagjai, mint vándortanítók felkeresik tanulóikat otthonukban, hogy saját gazdaságaik konkrét viszonyainak figyelembevételével alapján, adják meg a gyakorlati tanításaikat és útbaigazításaikat.

Az iskolák fenntartását illetőleg legszerencsésebb meg-

oldásnak tartanám, ha a magyar egyházak feles számú középiskoláik egyrészét szerveznék át gyakorlati irányú szakiskolákká. Komoly és lelkiismeretes megfontolás tárgyává kell tenni, hogy vajjon kívánatos-e éppen kisebbségi szempontból a gimnáziumi nevelés erőltetése, ha érettségizett diákjaink megfelelő elhelyezkedését nem tudjuk biztosítani. Mert amilyen értékes nemzeti szempontból a szilárd gazdasági alapon álló intellektuális osztály, ép oly veszélyes lehet egy magyar szellemi proletariátus, mert az intellektuális proletárok a magyar eszme szolgálata helyett igen könnyen annak árulóivá válhatnak.

Az egyházak által fenntartandó gazdasági iskoláknak, melyeknek száma 2 vagy 3 lehetne, felekezeti jellegük mellett, szolgáltniok kellene az egyetemes magyar kulturát, amit az által érnének el, hogy egyenlő feltételek mellett felvennének tanulóik közé más vallású magyar tanulókat is.

Az alapítandó gazdasági iskolák fenntartási költségei az iskolák saját jövedelmein (tandíjak és internátusi díjakkal) és az átalakítandó gimnáziumok felszabaduló fenntartási alapjain kívül a következő forrásokból tolnának fedezendőket:

1. A kisebbségi szerződés értelmében szakiskoláink is államsegélyre tarthatnak igényt és az államsegély követeléséről és sürgetéséről igényeink százszázalékos kielégítéséig pártunk le nem mondhat.

2. Követelnünk kell, hogy a magyar alapítványokból létesített gazdasági szakiskolák elkobzott vagyonát az állam bocsássa a magyar szakoktatás rendelkezésére.

3. Az Országos Magyar Párt közgazdasági szakosztályának 1929. évi nyári gyűlése felhívást intézett a magyar pénzügyintézetekhez, hogy évi jövedelmeikből a kulturális célokra szánt összegeket juttassák a magyar ipari és mezőgazdasági szakoktatás céljaira. A pénzügyintézetek egyrésze elvileg elfogadta ezt a javaslatot.

Az ezen a címen befolyó jövedelmek arányos része mezőgazdasági szakiskoláink fenntartására fordítható.

A mezőgazdasági szakismeretek terjesztői a szakiskolákon és vándortanítókon kívül, a *népies szakirodalom* és a *népies folyóiratok* szakcikkei.

Ezen a téren dicséretre méltó munkát végez a Magyar Nép című heti lap.

Figyelmet érdemelnek az Erdélyi Gazdasági Egylet ismeretterjesztő füzetei, amelyeknek minden száma megérdemelné, hogy minden egyes magyar népkönyvtárban legalább egy-egy példányban helyet foglaljanak.

A mezőgazdasági szakismeretek népies terjesztése tisztán és kizárólag a gyakorlati élet céljait szolgálja. Azonban a gyakorlati élet népünk érdekében többet kíván tőlünk, nevezetesen kívánja, hogy a termelést és az értékesítést megszervezzük a szövetkezeti eszme alapján.

A szövetkezeti szervezés és irányítás minden egyes magyar faluban szakértő vezetőket feltételez.

A falú hívatott vezetői a pap és a tanító.

Hogy a magyar falú számára hozzáértő vezetőket neveljünk, kívánatosnak tartanám, hogy a pap és tanítójelöltjeink számára valamelyik gazdasági szakiskolánk mellett szervezzünk tanfolyamot, amelyen a gazdasági szakismereteket és a falúfejlesztéshez szükséges ismereteket elsajátítsák és a tanfolyam felállítása után csak ezen tanfolyam végzett növendékei nyerhessenek papi és felekezeti tanítói állásokat.

A gazdasági szakismeretek elsajátítása a pap és tanítójelöltjeinknek egyénileg is nagy előnyére válna. Hiszen a falúsi papok és tanítók javadalmazásának figyelemreméltó részét teszik ki az eklézsiái földek, amelyeknek mintaszerű kezelése mellett, hogy a falú népének követendő például szolgálna, haszonélvezőinek is lényegesen nagyobb jövedelmet biztosítana, mint a mai, olyan-amilyen gazdálkodás.

A falúszervező ismeretek elsajátítása hasonlóképpen nem csak a falú népének szolgálna előnyére, mert hiszen a szövetkezetek vezetése anyagi előnyökkel is jár, amely előnyök annál figyelemreméltóbbak, minél rátermettebb a vezetés.

Az előadottak alapján tisztelettel kérem a következő határozati javaslataim elfogadását:

1. Mondja ki a Nagygyűlés, hogy a magyar kisgazda társadalom boldogulása érdekében rendkívül fontosnak tartja legalább két mezőgazdasági szakiskola felállítását és ezért felkéri egyházaink főhatóságait, hogy feles számú főgimnáziumaik elkerülhetetlen átszervezésével kapcsolatosan tegyék

megfontolás tárgyává a mezőgazdasági szakiskolák felállításának kérdését.

2. Utasítsa a Nagygyűlés a Magyar Párt parlamenti csoportját, hogy a magyar gazdasági szakoktatás céljára tett kegyes hagyományok elkobzott vagyonának a magyar mezőgazdasági szakoktatás céljára visszaadása érdekében a kormány-nál tegyék meg a szükséges lépéseket és ne szűnjenek meg a kérdést szükség esetén a parlamentben is felszínen tartani jogos követelésünk teljesítéséig.

3. Utasítsa a Nagygyűlés a parlamenti csoportot, hogy felállítandó gazdasági szakiskoláink részére is szorgalmazza az államsegély megadását, jogos és méltányos igényeinek százszázalékos kielégítéséig.

4. Kérje fel a Nagygyűlés egyházaink főhatóságait, hogy a magyar falú jövője érdekében tegyék megfontolás tárgyává az Országos Magyar Párt Nagygyűlésének azt a javaslatát, hogy pap és tanítójelöltjeink számára állítassék fel valamelyik létesítendő mezőgazdasági szakiskolánk mellett tanfolyam, amelyen a gazdasági szakismereteket és a falúfejlesztés és szervezéséhez szükséges ismereteket elsajátítsák és a jövőben csak ezen tanfolyam végzett növendékei nyerhessenek elhelyezést.

Addig is, amíg ez a tanfolyam szervezhető lesz, kérjék fel gazdasági egyesületeinket, gazdaköreinket és kiválóbb gazdáinkat hasonló célú tanfolyamok rendezésére.

A Szakosztály az előadó javaslatait egyhangulag elfogadja.

A szőlőgazdaság és borértékesítés.

Előadó: **Horváth Pál** vezérigazgató, Nagyenyed

Az agrárreform által a kisebbségi sorsban élő birtokosok majdnem mind elvesztették jövedelmező mezőgazdasági területeiket. A kisajátítási árak oly alacsonyan lettek megállapítva, hogy ha azt a birtokosok azonnal kézhez kaphatták volna, akkor sem jelenthetett oly tőkét, mellyel megmaradt birtokainkon intenzívebben gazdálkodhatnak. Így a kisajátítást szenvedők birtok és tőke nélkül, vagyoni roncsaikban, csak vegetálnak. Az elmaradt jövedelmet marhanevelés, gyümölcs és szőlőtermelésből iparkodnak lehetőleg pótolni.

A míg marhanevelést és gyümölcstermelést az erdélyi részekben mindenütt üzhetni, a bortermeléshez annak megfelelő területek és viszonyok szükségesek. Azonban a sík vidéken levő nagy szőlőtelepek kivételével a hegyvidéken igen nagy befektetési költség mellett is, ha az értékesítési viszonyok nem megfelelők, kevés jövedelmet hajt a szőlőgazdaság, mert a 20–30 év előtti telepítések ismét felújításra várnak.

A régi telepítések jókarban tartása a világháború alatt és az azt követő időkben elmaradt, így a szőlők hozama a nagy munkáltatási költségek mellett évről-évre apad.

Ma már az új telepítés csak nagy tőkével és utánjárásal eszközölhető. A minőségileg jobb borok a hegyvidéken teremnek.

Bizva abban, hogy a minőségileg jobb és világhírű boraink továbbra is keresettek és exportálhatók lesznek, az új telepítéseknél is a régi irányelvet követte és követi gazdaközönségünk, így a telepítés a régi kipróbált, jóminőséget termő fajokkal történik, amelyeknek hozama azonban katasztrális holdankint legfeljebb 20–25 Hl.

Míg a mustot cukorfokonként 1 leu körül lehetett értékesíteni, a magas kamatok mellett is megfelelő jövedelmet biztosított a befektetés. A jó bort, ha nehezen is, de értékesíteni lehetett. A belföldi forgalom is nagyrészt felvette a minőségi termésnek és különösen Ausztria igen élénk exportot tartott fenn termelőinkkel. Az ausztriai export minden évben igen számottevő mennyiségű hegyibort vett át, a mi által a minőségileg jobb borok termelése indokoltnak látszott. Ez a helyzet azonban 1927-től kezdve megváltozott. Az export folytonosan kevesebb mennyiséget vett át, míg a múlt évben az is teljesen elmaradt.

A gazdasági krízis hatása, amely a termények fogyasztásában nagy visszaesést eredményezett, elsősorban a borfogyasztás visszafejlődésében nyilvánult meg. A belföldi fogyasztók sem voltak felvevőkészek.

Már a múlt évben úgy alakult a belföldi piac, hogy a minőségi borokat, csakis a síkvidéki borokkal felhigitva tudták elhelyezni borkereskedőink, mert csak így tudták árait csökkenteni.

Most már hegyvidéki fajborokat csak elvétve lehet találni a kereskedelemben. A síkvidéki borok házasításánál mind kisebb térre szorul a hegyvidéki borok eladási lehetősége. Ha statisztikát készítenének az egyes híres bortermő helyeken levő nagy borkereskedések anyagáról, akkor látnok, hogy mily nagy mennyiségű, gyenge minőségű bor fut be oda, amely házasítva, mint az illető borvidék fajbora, fajbor címkével ellátott üvegekben kerül a fogyasztó asztalára. Ezen kereskedelmi művelettel oda jutunk, hogy az egyes bortermelő helyek minőségében már különbség nem lesz, így a minőséget termő hegyi borvidék gazdáinak jó borát nem lesz ki megvegye.

Most úgy áll a dolog, hogy a házasított homoki bor neves hegyvidéki bornak felhigitására eladható, de a fajborok forgalma majdnem egészen megszűnt.

Mivel a rossz gazdasági helyzet miatt csekély a belföldi fogyasztás, az árak redukálódnak s csak olcsó bor fogy, a nagy költséggel termelt fajborokból mind több és több marad a termelők pincéiben.

A fogyasztó közönség igénye is megváltozott. A világháború előtti időben a nehéz ó-boroknak volt piaca. Most a gyenge, de olcsó bort kedvelik. A borkereskedelem is főleg a gyengébb minőségű borokkal dolgozik, mert azt hamarabb és könnyebben hozhatja forgalomba, a mi a nagy kamatok miatt is gyorsabb pénzforgalmat s így több hasznot jelent részére. A fogyasztóközönség sem törődik már a minőséggel, csekély pénze lévén, silányabb áruval is megelégszik. Mivel a minőségi borok belföldi fogyasztóközönsége napról-napra fogy, teljes erővel a kivitelre kell törekednünk. Mindent meg kell tenni, hogy az export lehetővé válhassék.

Amit más államok megtesznek a bortermés értékesítése érdekében, fokozottabb mértékben meg kell tenni itt is. Ha azt akarjuk, hogy boraink eladhatók, exportálhatók legyenek, minden könnyítést meg kell tenni annak érdekében és szigorúan kell ügyelni arra, hogy export anyagunk elsőrangú minőségű legyen.

A minőségi borok silányabb borokkal való felhigitását meg kell akadályozni, nehogy elveszítsük a külföld bizalmát a minőségi borokkal szemben. A bortörvény szigorú betartása mellett kényszeríteni kell a borkereskedelmet, hogy borvidék és faj megnevezésével csakis tényleg a borvidéken termelt fajborokat hozzon forgalomba, mert ha a hegyvidék fajborait csak szurragátumnak használják és a fajbort termő vidékek borait felhigitva hozzák forgalomba, a minőségi termelés csak új csapást és veszteséget fog a gazdáknak jelenteni. Javítsák meg a gyengébb minőségű borokat jobb minőségű borokkal, de ne gyengítsék a fajborokat silányabb borokkal és ezt ne hozzák fajbor és borvidék elnevezése alatt forgalomba. Ha a minőségét meg nem védhetjük, annak termelése hiába való.

Ezen célnak elérése érdekében a következő határozati javaslatot terjesztem elő:

Az Országos Magyar Párt közgyűlése a bortermelők érdekében szükségesnek tartja:

1. A bortörvény oly módon való módosítását, hogy a fajbor néven forgalomba hozott borok származási helye mellett azok vállfaját is okvetlen kitüntessék. A származási hely és vállfaj-mennyiség igazolandó.

2. Minden borvidéken csak oly borokat lehessen házassításra használni, amelyek azon borvidék borainak minőségi jobbátételéhez szükségesek.

3. Más borvidék boraival való házassítással fajcímke és borvidék megnevezésével a házassított bor forgalomba nem hozható.

4. Az export lehetővé tételére legalább annyi könnyítést adjon az állam, amennyit nyújtanak a bortermelő más államok.

5. A most felállítandó Mezőgazdasági Hitelintézetnél az állam tegye lehetővé a bortermelő gazdák magas kamatú kölcsöneinek soronkívüli konvertálását, hogy az exportkepes borok termelésében fokozatos fejlődés legyen elérhető.

6. Szállítsa le a termelési adót és szüntesse meg a bor forgalmi adóját.

7. Szigoruan örködjön azon, hogy a bortörvény minden pontja szigoruan betartassék.

Gyárfás Elemér, elnök:

Az előadás megtartására felkértük Horváth Pál urat, Nagyenyedről, ki egyik pinceszövetkezet vezetője és szőlősgazda s így elismert szakember. Időközben két oldalról teljesen ellentétes álláspontot kifejező emlékiratot vettünk kézhez. Úgy látjuk, hogy a kérdés még nincs megérve arra, hogy állást foglaljunk ebben a tekintetben. Egyébként ez az állásfoglalás nem is olyan nagyon sürgős. Úgy gondolom tehát, hogy ezt a pontot levehetjük napirendről, mivel nagyobb vitát igénylő kérdés és momentán nem sürgősen aktuális.

Dr. Kotzó Jenő:

Én a magam részéről a kérdést nagyon aktuálisnak tartom. Köztudomásu ugyanis, hogy a síkvidéken a szőlőbirtokosok 98 százaléka magyar ember és általában a szőlőbirtok a kisebbségek kezében van. Azok az anomáliák, amelyek törvényhozási téren ebben a tekintetben felmerültek, mind kisebbségi testvéreket sújtanak. Nem tartom a kérdésnek

a napirendről való levételét szerencsésnek, mert a szőlőbirtokosok száma igen nagy és ezek szörnyű teher alatt nyögnek. Ezek a szőlősgazdák várva-várják, hogy a Magyar Párt szervei hallassák a maguk tiltakozó szavát azok ellen az egyenlőtlenségek ellen, amelyek alatt szenvednek. Kérem tehát a Szakosztály szíves hozzájárulását ahhoz, hogy a kérdést vegyük tárgyalás alá.

Gyárfás Elemér, elnök:

Ezek után is arra kérem a Szakosztályt, hogy a kérdést vegyük le napirendről. Ez szakkérdés és a hegyvidéki és síkvidéki gazdák érdekei ellentétesek. Azonkívül a hegyvidékiek között is ellentétes álláspontok vannak. Az idő előrehaladott és nem érdekünk, hogy olyan határozatot hozunk, amely nem fedi az összes magyar bortermelők közös érdekeit. Méltóztassék hozzájárulni a napirendről való levételhez, annál is inkább, minthogy az előadó úr sincs itt. Kérem tehát olyan utasítást adni, hogy ezt a problémát külön bizottság vegye tárgyalás alá és ez adjon azután utasítást a parlamenti csoportnak. A bizottság tagjai lennének talán dr. Kotzó Jenő, Török Bálint, Horváth Pál, Winkler Gyula és Schöppner Sámuel.

A Szakosztály elnök javaslatához képest a kérdést a napirendről leveszi s kimondja, hogy az előadói javaslatok s a beérkezett ellenvélemények kiadassanak Török Bálint, dr. Kotzó Jenő, Horváth Pál, Winkler Gyula és Schöppner Sámuelből álló bizottságnak és ezek véleményei közlendők a parlamenti csoporttal mihez tartás végett.

A szeszgyártás és szeszkereskedelem.

Előadó: **Dr. Szöllösi Ödön** szeszgyáros, Székelyudvarhely.

A mezőgazdasági szeszgyárak rendszerét legelőször Ausztriában és Magyarországon létesítették az 1888. évben.

A cél az volt, hogy a silányabb talajú és főleg a közlekedési vonalaktól távol eső gazdaságokban a kapás növények és elsősorban a burgonya értékesítését lehetővé tegyék és általánosságban is előmozdítsák a talaj feljavítását, az állattenyésztést, szóval a belterjesebb gazdálkodást.

Ezen eél elérhetése végett a törvény kötelezettségekkel terhelte meg a mezőgazdasági szeszgyárosokat, de ennek ellenében többféle kedvezményben is részesítette őket.

A mezőgazdasági szeszgyárak kötelezettségei közül legfontosabb az volt, hogy a gyár által termelt moslék mint takarmány használtassék fel, a moslékkal etetett állatok trágyája pedig a talaj feljavítására fordítottassék. Ezzel szemben a kedvezmények leglényegesebbike az adóból visszatérített jutalékban jelentkezett.

A mezőgazdasági szeszgyárak létesítését követő évtizedek gazdasági története igazolja, hogy a mezőgazdasági szeszgyárak rendszere kitűnően bevált. Mindenhol előhadt képezték a belteljes gazdálkodásnak, s ahol jelentkeztek, ott nemsokára látható volt kedvező gazdasági hatásuk.

Ezek közül röviden összefoglalva – a leglényegesebbeket felsorolom a következőkben:

1. Sok silány föld van (például Háromszék megyében), amely mást csakis rosszul, a burgonyát azonban kitűnően megtenni. Viszont a különben is könnyen romló burgonya szállítása távolabbi vidékre, főleg tengelyen, felette drága. Az ilyen vidéken levő kis szeszgyár lehetővé teszi a burgonya könnyű, biztos és jó értékesítését, tehát az ilyen silány föld megművelését is.

2. A kukoricánál is gyakori, főleg a hideg, esős, éretlen csöveket termő esztendőkből a romlás. Ilyenkor a kisgazdát, aki nem tud vagonszámra a távol eső nagy szeszgyárba szállítani, a közelben levő kis szeszgyár megmenti attól, hogy defekt tengerijét a szemétdombra vesse, azzal, hogy néhány mázsás termését is megveszi.

3. A moslák kitűnő takarmány, amelyet a kis gyár vidékenként megfelelően elosztva juttat a mezőgazdákhoz, fellendítvén ezáltal az állattenyésztést és állatexportot. Azonkívül a mezőgazdasági szeszgyár rendszerint a téli hónapokban dolgozik, tehát akkor, amidőn a takarmányra leginkább van szükség.

4. Amíg a nagy gyár rendszerint termékeny vidéken dolgozik, ahol trágyára nagy szükség nincsen, addig a mezőgazdasági szeszgyár által a legsilányabb talajú vidéken szaporodik a trágya, tehát éppen ott, ahol arra leginkább szükség van.

5. Végül a mezőgazdasági szeszgyár a téli hónapokban, tehát éppen akkor ad munkát, amidőn a munkás a gazdasági munka hiányában kiszorult.

Annyira nyilvánvalóvá lett a mezőgazdasági szeszgyárak rendszerének előnyös gazdasági hatása, már mintegy 10 évvel ezen rendszer létesítése után Magyarországon a parlament szükségét látta új törvényeket hozni a mezőgazdasági szeszfőzés előmozdítása végett.

Az 1899. évi XXII. és az 1900. évi IX. törvénycikk nem csak azt mondja ki, hogy új ipari szeszgyárak nem létesíthetők, hanem csakis mezőgazdaságiak és nemcsak azt, hogy ezen utóbbiak azon kontingensből részesülnek, amely fokozatosan a nagyobb szeszgyáraktól elvonatik, hanem az 1900. évi IX. törvénycikk 6. paragrafusával felhatalmazza a pénzügyminisztert arra is, hogy az ujonnan még keletkező szeszfőződékek részeltetésére még ezen felül is szükséges kontingenst olyan módon is megszerezhesse, hogy azt a nagyobb gyáraktól megváltsa.

Semmi sem bizonyítja jobban a mezőgazdasági szeszgyárak nagy gazdasági előnyeit mint az, hogy a fent említett törvények szerint érdemesnek tartották pénzért jó árban megváltani a szeszgyári kontingenst a nagy gyáraktól

csak azért, hogy azt oda adják ingyen mezőgazdasági szeszgyáraknak.

De nem csak Ausztria és Magyarország támogatták nagy áldozatokkal hatásosan a mezőgazdasági szeszgyártást, hanem ezen kívül is a legtöbb közép-európai állam.

Lengyelországban, Németországban, Csehszlovákiában még napjainkban is egymás után létesülnek, a legnagyobb állami támogatás mellett mezőgazdasági szeszgyárak.

Ezen államok mindegyikében kimondottan az a cél, hogy kárpótlás mellett megszüntessék a nagy, úgynevezett ipari szeszgyárakat s ehelyett létesítsenek kisebb mezőgazdasági szeszgyárakat.

Mindezen államokban belátták, hogy a mezőgazdasági szeszgyáraknak nyújtott előnyök nem csak a gyáros gazdaságának érdekeit szolgálják, hanem közvetve eminens érdekét képezik azon apró, főleg falusi, kisgazdaságoknak is, amelyek a kis gyár környékén vannak elhelyezve.

Mindezen államokban támogatták a mezőgazdasági szeszgyárakat és gondoskodtak fennmaradásukról, csak nálunk Romániában juttatta éppen a törvényhozás katasztrofális helyzetbe a mezőgazdasági szeszgyártást az 1927. évben hozott úgynevezett Garoflid-féle törvény által.

A magam bírálata helyett inkább ismétlem ezen helyen azt a kritikát, amelyet erről a törvényről a Szenátus ülésén Madgearu miniszter mondott.

Azt mondotta a miniszter, hogy a Garoflid-féle törvény hatása katasztrofálisan rossz volt úgy egészségügyi, mint morális, valamint fiskális szempontból.

Egészségügyi szempontból szerinte ez a törvény azért volt rossz, mert a legegészségtelenebb italokat protezsálta, lehetőséget nyújtván arra, hogy gyümölcspálinka elnevezés alatt krumpliból, répából stb. kis üstön főzött mérgező italokat hozzanak forgalomba.

Morális szempontból azért volt a miniszter szerint ezen törvény hatása romboló, mert 110 leura emelvén fel egy literfok szesz adóját, csábítást nyújtott a visszaélésekre és megindította a feketeszesz áradatát.

Végül fiskális szempontból a Garoflid-féle törvénynek hatása közvetlenül abban nyilvánult, hogy az állam elesett

évi másfél milliárd szeszadó jövedelemtől, közvetve pedig abban, hogy kisebb lett számos helyen az egyenes adó, kisebb a hízott marha kivitel és lényegesen olcsóbb azoknak a nyers-anyagoknak az ára, amelyeket a szeszgyártásnál szoktak felhasználni.

Rossz volt tehát nagyjátalánosságban is e törvény hatása, ámde a Garoflid-féle törvény külön intézkedéssel is végigsújtott a többnyire kisebbségi tulajdonban levő mezőgazdasági szeszgyárakon, amennyiben alapul fogadván el az 1924–25. évek abnormális elosztású szesztermelését, egyszerűen elvette a nagyipari szeszgyárak javára a mezőgazdasági szeszgyárak kontingensének egyrészét.

Mindezeknek a következménye volt azután az, hogy a mezőgazdasági szeszgyárosok túlnyomó nagyrésze az 1928–30. években immár képtelen volt üzemét fentartani.

Részletesen ennek magyarázata a következő:

Egy közép nagyságú mezőgazdasági szeszgyárnak a Garoflid-féle törvény szerint kiosztottak 800–1000 hektoliter, vagyis 8–10 vagon kontingenst. Ez az úgynevezett nominál kvóta és azt jelenti, hogy ha a szeszfogyasztás annyi lett volna, mint az 1924–1925. években, akkor ezt a mennyiséget főzhette volna ki a gyár. Ámde anélkül, hogy az iszákosság csökkent volna és anélkül, hogy több, valóban gyümölcsből készült pálinkát adtak volna el (hiszen pld. a tavaly alig volt szilvatermés), főleg a feketeszesz miatt a legális kereskedelem által eladott szesz mennyiség annyira csökkent, hogy a mezőgazdasági szeszgyárosoktól alig vehették át a nominális kvóta 10–12%-át, vagyis nem vettek át egy évben egy mezőgazdasági szeszgyártól többet, mint egy vagon szeszt.

Már most tekintettel arra, hogy egy vagon szeszt egy szeszgyáros kényelmesen elkészíthet egy hónap alatt, elképzelhető, hogy milyen rentabilitással dolgozhatnak egy gyár ilyen körülmények között? Miképpen lehet érdemes ezt a gyárat karban tartani, rozsdá ellen óvni, tűz ellen biztosítani csak azért, hogy egy hónapig üzemben legyen? De hogyan kaphat ez a szeszgyáros szakértő munkásokat és főleg szeszfőzőt egy hónapra? És miképpen állíthat be ökörhizaldát ilyen rövid időre?

Ámde ez még nem minden, van ennek még más oldala is; nevezetesen az, hogy a hatóságok szemében a szeszgyár „egy darab szeszgyár”, akár egy kis mezőgazdasági szeszgyárról, akár a legnagyobb gyárról van szó. Egy ilyen kis gyár éppen úgy tartozik vezetni registereket, éppen úgy kell fogadnia az inspektorok látogatását, mint egy nagy gyárnak és éppen úgy kell ellátnia egész évre a pénzügyi agentet lakással, fűtéssel és világítással.

Bizonyossággal be kellett tehát következnie annak, hogy a mezőgazdasági szeszgyárosok legnagyobb része inkább egészen leállította üzemét, aminek nem csak ők, hanem a körülöttük levő kisgazdák is kárát szenvedték, amire példa Háromszék- és Udvarhelymegye esete, ahol a folyó év tavaszán 100 vagonszámra pusztult el a burgonya, amelyet az idén már nem vásárolhattak meg a szeszgyárosok.

Ez volt a helyzet akkor, amidőn benyújtotta végre Madgearu miniszter az új szesztörvényjavaslatot.

Ettől várták a mezőgazdasági szeszgyárosok helyzetük megjavulását, azonban a javaslat elolvasása után megdöbbenéssel kellett megállapítaniok, hogy a tervezet szerint még az eddiginél is rosszabb sorsot szántak nekik.

A javaslat kötelezettségek nagy tömegét írta elő a mezőgazdasági szeszgyárosokra, ezzel szemben azonban semmi előnyt sem szánt nekik, sem kvóta emelést, sem mezőgazdasági jutalmat, a szó szoros értelmében semmit.

A mezőgazdasági szeszgyárosok és a körülöttük levő kisgazdák kérésére, főleg a magyarpárti képviselőknek jutott az a nehéz feladat, hogy a javaslat súlyosan sérelmes intézkedései ellen felvegyék a harcot és ezt a feladatot a német, továbbá a bukovinai és végül több erdélyi kormánypárti képviselő támogatásával a legnagyobb sikerrel oldották meg.

Képviselőházi és szenátusi felszólalásokkal ők nyerték meg a minisztereket és a többséget annak a felfogásnak, hogy a mezőgazdasági szeszgyártás nagy gazdasági jelentőséggel bír és támogatásra érdemes, továbbá ők győzték meg fentnevezetteket arról is, hogy nincs ellentét a mezőgazdasági szeszgyárosok és azok között, akik jobbfajta borokat termelnek, lévén mindkettőnek ellensége a különböző „feketesesz”.

Ennek megfelelően a szesztorvényjavaslat számos módosításon ment át, amelyek közül az idő rövidségére való tekintettel csakis a következőket említem meg:

A javaslat szerint a mezőgazdasági szeszgyáros csakis saját terményeit dolgozhatta volna fel, módosítás folytán a törvény megengedi azt, hogy a szeszgyáros megvásárolja és feldolgozza a környékbeli kisgazdák terményeit is.

A javaslat szerint a mezőgazdasági szeszgyárosnak megmaradt volna a Garoflid-féle kvóta, vagyis az össztermelésnek 22%-a, módosítás folytán a törvény ezt lényegesen felemelve, 35%-ban állapította meg.

Végül a javaslattal szemben a törvény egy literenként 6 leiben megállapított termelési jutalommal is előmozdítja a mezőgazdasági szeszgyárak termelésének lehetőségét.

Mindezek, valamint az a tény is, hogy az új törvény a mezőgazdasági szeszgyárosoknak lényeges befolyást enged a Szindikátus vezetésében, jogot adnak annak a megállapítására, hogy az új szesztorvény túlnyomó részében jó és olyan, amely lehetőséget ad a mezőgazdasági szeszgyárak üzemben tartására.

Az utóbbira vonatkozó remény azonban csakis akkor teljesedhetik, ha legalább is részben valóra válik a törvénynek az a célkitűzése, hogy kiirtsa a feketeszest.

Itt jegyzem meg, hogy a feketeszest alatt részben azt az alkoholt értik, amelyet kis üstön főznek burgonyából, árpából, rozsból stb., amelyet adó lefizetése nélkül hoznak forgalomba gyümölcs, illetve borpálinka elnevezése alatt, részben azt az alkoholt, amelyet a szeszgyárakban főznek ugyan, amelyet azonban ugyancsak adófizetés nélkül, lopva hoznak ki a gyárból, ugyancsak borpálinka elnevezés alatt.

Ez a feketeszest a legális szesz nagy adója miatt igen jól jövedelmező üzlet és éppen úgy, mint Amerikában, itt is igen jól szervezett társaságok hozzák forgalomba.

Eddig sikerrel dolgozhattak, mert ellenőrzés alig létezett és ez volt eddig megölője a legális kereskedelemnek.

Az új törvény egyfelől szigorú büntetésekkel, nevezetesen pénzbüntetésekkel és bezárással sújtja a bűnösöket, másfelől nagy jutalmakat biztosítva, megszerzezi újból,

még pedig igen jól fizetett alkalmazottakkal, a pénzügyőri testületet.

Ha ennek a szervezetnek valóban eredményes lesz a működése és eltűnik a feketeszesz, úgy a legális termelésre és kereskedelemre jobb idők fognak bekövetkezni, nevezetesen a mezőgazdasági szeszgyárak több szeszt termelhetnek és a jobb fajta bornak magasabb lesz az ára.

Éppen ezért egyik főfeladatunk az, hogy propagandát fejtünk ki, ott, ahol lehet, a feketeszesz, illetve az ezzel bűnözők ellen.

Többek között, bizonyos lévén, hogy a feketeszeszeselek legnagyobb része a mezőgazdasági szeszgyárak bérlőiből kerül ki, javasolnunk kellene azon földbirtokosoknak, akiknek a tulajdonában mezőgazdasági szeszgyárak vannak, hogy ne adják szeszgyáraikat bérbe.

Meg kellene ezt tenniük főleg azért, mert az új szesztörvény kihágások esetében nemcsak a bérlőre, hanem a tulajdonosra is alkalmazza a szankciót, tehát nagy kellemetlenségbe kerülhetnek, de meg kell tenniük ezt azért is, mert ez által aláássák szeszgyárak értékét.

Bár nem tartozik szorosan a tárgyhoz, megemlítem e helyen azt a tényt is, hogy az új szesztörvény annak a szesznek az adóját, amelyet ecetgyártásra használnak fel, a vagononként 75.000 leiről felemelte 575.000 leire.

Ez az új szesztörvénynek talán legsérelmesebb intézkedése, mert nemcsak úgyszólván lehetetlenné teszi mintegy 120 erdélyi ecetgyár további működését, de azonkívül egy elsőrendű, főleg a szegény osztály által használt szükségleti cikk árát is lényegesen, mintegy 40–50%-kal felemeli.

Éppen ezért javasolnám, hogy támogattassék az ecetgyárosoknak azon akciója is, amely az ecetgyártáshoz felhasznált szesz adójának leszállítására irányul.

Végül hangsúlyozni szeretném annak szükségességét is, hogy az új pénzügyőri testületnél alkalmaztassanak a koruknál fogva megfelelő olyan egyének, akik tagjai voltak a régi pénzügyőri testületnek, akik tehát gyakorlattal és tudással bírnak ezen a téren.

Akkor, amidőn dolgozatomat elkészítettem, még optimista voltam, illetve még hittem abban, hogy az új szesztörvénynek az lesz a hatása, hogy visszaszorítja a feketeszest, aminek viszont a szesztermelés fellendülése lett volna a következménye.

Az azóta eltelt hetek eseményei igazolták, hogy reményeim jogosulatlanok voltak.

A törvény kihirdetésekor az abban foglalt szigorú intézkedések miatt a feketések megijedtek és a „borpárlat” elnevezés alatt forgalomba hozott feketeszest már nem kínálták, sőt azt alig lehetett kapni.

Azóta azonban megváltozott és újból rosszabbra fordult a helyzet. A feketések észrevették, hogy a törvény intézkedései papíron maradnak és nem lesznek végrehajtva. Megindult tehát újból, még pedig az eddiginél sokkal hatalmasabban a feketeszest áradata, amely most már teljesen kiszorítja a fogyasztásból a legális szeszt és amely véglegesen elnyeléssel fenyegeti a legális ipari szesztermelést.

Ezt a következő statisztikai adatok igazolják:

Az 1924–25 években mintegy 6000 vagon volt az évi átlagos szesztermelés. 1930 január 1-től augusztus 1-ig, tehát 7 hónap alatt 514 vagon szeszt adtak el úgy, hogy az egész évi eladás aligha lesz több 1000 vagonnál.

Ezek az adatok az össztermelést, illetve eladást mutatják, ámde még sokkal szomorubb helyzetet látunk, ha a fogyasztási szesz adatait nézzük.

Az 1924–25 években átlagban mintegy 5400 vagon volt az a szesz, amelyet nem ipari célokra használtak fel, hanem elfogyasztottak, az 1930. év első 7 (hét) hónapjában csakis 160 vagon szeszt adóztak, mint olyat, amely fogyasztásra lett szána, az egész évi adózás tehát aligha lesz több 250 vagonnál.

Ez majdnem semmi és ez is folyton apadó tendenciát mutat a fent felsorolt okok miatt.

Ezt viszont a következő adatok igazolják:

Az 1928. év július havában még 63, az 1929. év júliusában 36 vagon fogyasztási szeszt adóztak meg, az 1930 július havában már csakis 21 vagon, az 1928 augusztus havában 69,

az 1929 augusztusában még 29 vagonot adóztak, az 1930 aug. havában már csakis 24-et.

Ez a hatása tehát eddig az új törvénynek a fogyasztási szesznel.

Aránylag még rosszabb a helyzet annál a szesznel, amelyet ecetgyártáshoz használnak fel.

Ezen szesz adójának horribilis felemelése miatt az a helyzet, hogy amíg az 1928 júliusában 19, 1929 júliusában 17 vagon szeszt használtak fel ecetgyártásra, addig 1930 júliusában csakis 2 vagonnal. Amíg 1928 augusztusban 21 vagon, 1929 augusztusban 17 vagon szeszből készítettek ecetet, addig 1930 augusztus havában csakis 6 vagonból.

Fel kell tehát hagynia minden reménnyel a mezőgazdasági szeszgyártásnak, ha nem jön közibe valamelyes segítség.

Mindezek alapján a következő határozati javaslat elfogadását kérem:

1. Állapítsuk meg, hogy a mezőgazdasági szeszgyártás gazdasági életünknek egyik fontos tényezője s hogy a mezőgazdasági szeszgyárak fennmaradása elsőrendű közigazdasági érdek.

2. Állapítsuk meg, hogy a mezőgazdasági szeszgyárosok érdeke nem ellentétes azon szőlőtulajdonosok érdekével, akik jobb fajta borokat termelnek, ellenben mindkettőjüket egyformán súlyosan érinti azoknak versenye, akik szőlőbirtokukat direkt-termőkkel ültették be, valamint azok a visszaélések, amelyek „feketeszesz” elnevezés alatt ismeretesek.

3. Ezért követeljük az új szesztörvény és a direkt-termő szőlők ültetésének betiltásáról szóló törvény szigorú végrehajtását.

4. Kivánjuk, hogy mielőbb szerveztessék meg a Garda Financiarra és hogy ennél alkalmaztassanak nemzetiségi különbség nélkül elsősorban azok, akik kifogástalan szolgálatot teljesítettek a régi pénzügyőrségnél és ott gyakorlatot szereztek.

5. Javasoljuk, hogy a törvényhozás szállítsa le az ipariszesz adóját literfokonként 50 leura a fogyasztásra és 15 leura az ecetgyártásra szánt szesznel.

6. Ezen esetben a szeszgyárosok exportra lennének kötelezhetők, amely éppen úgy, mint más államokban, nálunk is

csak dumpinggal valósítható meg olyan módon, hogy az ehhez szükséges összeg a belső fogyasztásra róvatik ki.

7. Az 50 leus adóból 5 lent olyan alapokra kellene fordítani, amelyből az állam a bor- és gyümölcstermelőket támogatná.

A Szakosztály az előadó javaslatát egyhangulag elfogadja.

Az erdőgazdaság főbb problémái és az új erdőkezelési törvény ismertetése és kritikája.

Előadó: **Szűcs Elemér**, a Bethlen-kollégium, Nagyenyed város és az erdélyi kath. püspökség erdőtanácsosa.

A nagy művelet, melyet kezdeményezői agrárreformnak neveztek el, a befejezéshez közeledik. Hogy kik és hányan véreztek el a törvényes formaságok betartásának látszata mellett végrehajtott kisajátítási műveletek következtében – tudjuk mindannyian, de hogy lesz-e ebből valaha valakinek némi gazdasági előnye, az ma még nem igen látható. Majd megmutatja ezt is a jövő. Egy körülmény azonban már ma is világosan kidomborodik mindenki előtt s ez az, hogy az agrárreform eddig minden részről csak áldozatokat követelt. Mérhetetlen kárt szenvedett el az, akit irgalmatlanul kisajátítottak, de fokozódó mértékben kell áldozatot hozni azoknak is, kiknek érdekében a kisajátítást végrehajtották és most 10 évvel a keserves kezdet után mindinkább kiviláglik végül az az igazság is, hogy *legtöbb kára magának az államnak van belőle*. Hogy az állam vezetői, kik e herostratesi munka végrehajtására az ágyufüstös atmoszférában annak idején magukat elkötelezték, ezzel az állam gazdasági életét teljesen tönkretették, többé nem titkolható senki előtt. Maga az állam is, mely végeláthatatlan termő rónák és kikapáztathatatlan természeti kincsek tömkelege és hatalmas erdőségek felett rendelkezik, ma velünk együtt koldus-szegényen áll!

Messze vezetne célomtól, ha csak vázlatosan is szemléltetővé akarnám tenni mindazt a sok káros jelenséget, melyek az agrárreform végrehajtásának nyomában ország-szerte felburjánoztak. Maradok tehát amellet a gazdasági ágazat mellett, melynek szolgálatában Isten kegyelméből már négy évtizedet töltöttem el.

Az erdőgazdaság általános képe.

Olyan államban élünk, melyben az erdő az összes termő területnek 22%-át foglalja el. Tehát az erdő egyik legfontosabb gazdasági tényezőnk. Hazánk 10-ik helyen áll erdőgazdaság tekintetében az európai államok sorában. Ha pedig az ország egyes tartományainak művelési ágak szerinti megosztását is tekintjük, kiderül, hogy az ország 6'5 millió hektár Erdőségből Erdélyre annak több mint fele: 3'33 millió hektár esik. Tehát itt, a mi szűkebb hazánkban a földmivelésügyi minisztérium ez évi statisztikai adatai szerint a termőterületnek 51'9%-át, vagyis több, mint felét erdőség takarja. Mivel pedig az általános jólét és kultúra alapját egy német tudós régi megállapítása szerint minden államban ősidők óta a fabőség, tehát a virágzó erdőgazdaság képezte, ebből azt kellene következtetnünk, hogy mi egy nagyon boldog és szerencsés állam polgárai volnánk, ahol, ha egyéb nincs is, de fánk van bőségesen. Így volna ez a valóságban is, ha mindaz a sok szép reménység, melyet a törvényalkotók – úgy a multban, mint a jelenben – a különféle erdőtörvények életbeléptetéséhez fűztek, fokozatosan megvalósítható is lett volna.

Az erdőtörvény hatása.

Mindenik erdőtörvény legfőbb intenciója volt, hogy biztosítsa a még meglévő erdők fennmaradását, hogy azok évi terméséből elsősorban a lakosság mindennemű faszükséglete örök időn át kielégíthető legyen, s ezen kívül a természetfelelesleg kiviteléből legyen az államnak minél nagyobb, állandó és biztos bevétele, hogy az állampolgárok vállaira nehezedő és évről-évre növekedő közterhek súlya azáltal is némileg apasztható legyen. Elmúlt immár 60 esztendő azóta, amióta nálunk Erdélyben az erdőgazdaságot országos törvények szabályozták s ebből csaknem 50 esztendő a megelőző impérium idejére esik és teljes tárgyilagossággal megállapíthatjuk, hogy különösen az utóbbi évtized alatt erdőgazdaságunk helyzete a multhoz képest tetemesen rosszabodott.

Jelenlegi helyzetkép.

Legyen szabad e tekintetben hivatkoznom *Gyárfás Elemér* szenátornak a szenátus 1930 február 28-iki ülésén elhangzott nagy beszédére, melyben a kormány által meghívott külföldi szakértő, Gernlein porosz erdőtanácsos, véleményére támaszkodva, ő is rendkívül „szigorú, sőt egyenesen kegyetlen bírálatot” mondott a hazánkban divó eddigi erdőkezelési rendszer felett. Hogy Gernlein külföldi szakértő, futólagos szemléje alkalmával, itt nem nyert mindenbe teljes betekintést, az természetes dolog, hisz feladata is talán inkább csak az volt, hogy az állami tulajdont képező erdőbirtokok jövedelmezőségének emelésére adjon szaktanácsot a földmívelési miniszternek, mert a 0.7%-ot jövedelmező román állami erdők más államok 2%-ot jövedelmező erdejével szemben tényleg feltűnően keveset jövedelmeznek.

Az állami tulajdont képező erdőbirtok területe azonban alig közelíti meg az összes erdők területének $\frac{1}{4}$ -részét, $\frac{3}{4}$ -rész jogi és magánszemélyek tulajdonát képezi. Ha Gernlein betekintést nyerhetett volna ezeknek az erdőknek a kezelési és jövedelmezőségi viszonyaiba is, úgy erdőgazdaságunk helyzetéről véleménye bizonyára még lesújtóbb lett volna.

Magánerdők.

Főként sok a kifogásolni való a csupán állami ellenőrzés alatt álló, de magántulajdont képező erdők kezelésénél. Ezen erdők területe Erdélyben 1,354.972 hektárra rug, tehát majdnem háromszorosa az állami tulajdont képező és kétszerese az állam által kezelt, holt kézen lévő erdőbirtokok területének. Jövedelmezőség szempontjából tehát ezek kellene, hogy vezessenek s ehelyett ezek helyzete a legsiralmasabb. Ezek az erdők a multban is túlnyomó részben a lehető legrendszeretlenebbül voltak kezelve s ez a magyar erdőtörvény túlságos liberális és a magántulajdont a legnagyobb fokig tiszteletben tartó szellemének tudható be. Ez a törvény a magán erdőbirtokosoktól egyebet nem kívánt, minthogy letarolás után bizonyos éveken belül, akár természetes, akár mesterséges uton, a vágástereket ismét erdősít-

sék be. De ezt is csak a feltétlen erdőtalajon álló erdőkre tette kötelezővé, míg a nem feltétlen talajon még az erdőirtást is megengedte. Csupán a véderdőkben tilalmazta a tarvágás alkalmazását és korlátozta a legeltetést.

Első erdőtörvény Romániában.

Románia első erdőtörvénye a Regátban 1910 április 8-a óta volt életben s ennek hatálya 1923 óta reánk is ki lett terjesztve. Ez a törvény a magánbirtokosokkal szemben sokkal szigorubban jár el. Megköveteli, hogy minden magánbirtokos erdejét rendszeres gazdasági üzemterv szerint kezelje, s ebből kifolyólag az állami közegeknek a magánerdők kezelésébe is igen tág beleszólási és ellenőrzési jogot biztosít. Miután az erdők fenntartásának biztosítását nem csupán a magántulajdonosok, hanem az egész állam, sőt ma már éppen a mi esetünkben – egy szomszédos állam érdekeinek szem előtt tartása is megköveteli – ez a szigorú ellenőrzés nemcsak helyénvaló, hanem legtöbb esetben teljesen indokolt is. Csakhogy ezek a mi erdélyi viszonyainkat legtöbb esetben alig ismerő állami közegek, hatáskörüket sok esetben túllépik és az ellenőrzésből sokszor zaklatás lesz és ezer alkalom kínálkozik úton-útfélen a legnagyobb visszaélések elkövetésére.

Erdőkezelési törvény.

Még inkább súlyosbítja a helyzetet az a körülmény, hogy az 1923-ban életbe léptetett erdőkezelési törvény szerencsétlennek nevezhető organizációt létesített. Ugyanaz a kis létszámú erdőtisztikar, mely az állami erdők kezelését látta el, megbízást nyert nemcsak a jogi személyek tulajdonában levő erdők állami kezelésére, hanem ellenőrzési joggal lett felruházva minden magánerdőbirtokossal szemben is. Emiatt érdemleges munkára nem jutott ideje. Még lehetetlenebbé tette az erdők ilyen nehézkes adminisztrációját az agrártörvény radikális végrehajtása, mely törvény a jogi-személyek és magánosok tulajdonában lévő erdők kisajátításának véleményezését, azok felosztását, s legelővé való át-

alakítását is ugyanezen kis létszámú erdő-tisztikar hatáskörébe utalta.

Új erdőkezelési törvényjavaslat.

Hogy miként oldotta meg ezt a történelmi felelősséggel járó nagy feladatot a rendelkezésre álló csekély létszámú erdőtisztikar, különösen olyan kisajátító bizottságokkal szemben, melyek az egész kisajátítási ügyet tisztán politikai szempontból kezelték, az mindnyájunk előtt ismeretes. Ennek az lett az eredménye, hogy az erdőbirtokosok és az erdőt és legelőt követelő nép érdeke között az ellentét napról-napra nőtt s annak kiegyensúlyozására a régi erdészeti adminisztráció már-már teljesen képtelennek bizonyult, midőn a jelenlegi kormány kiváló minisztere, I. Mihalache ez év elején új erdőkezelési törvényt terjesztett a törvényhozó testületek elé, mely hamar átesvén a szokásos bizottsági és parlamenti tárgyalásokon, csekély módosítással folyó évi áprilisi hó 25-én törvényerőre emelkedett. A végrehajtási utasítás azonban, amelyre hat hónapi határidő van a törvényben megállapítva, még nem jelent meg, a terminus is csak novemberben fog lejárni, úgy, hogy e felett ma még tárgyiagos birálatot mondani elszett dolog lenne.

Foglalkoznunk kell azonban azokkal az idevágó kérdésekkel, melyeknek helyes irányba terelését e törvénytől várjuk.

Mielőtt a törvény ismertetésére rátérnék, rámutatok néhány olyan dologra, melyek nemcsak egyes erdőbirtokosok sérelmét képezik, hanem az egész romániai erdőgazdaságot alapjában támadták meg.

Egyházi és kulturalapítványi erdők elvétele.

Első helyen áll ezek között az egyházak és kultúrintézmények erdőbirtokainak elvétele, minek következtében több főiskolának fennmaradása vált bizonytalaná.

Városi erdők elvétele.

Tetézi ezt a szomorú helyzetet, hogy az erdélyi városok erdőbirtokait is jelentékeny részben potom áron kisajátították s mint községi erdőt, vagy közlegelőt átadták a szom-

szédos községek használatába és így a városi polgárok annak az erdőnek a fáját, melyet őseik évszázadok előtt vérük árán, vagy szorgalmuk gyümölcsével szereztek és gondos takarékossgal megtartottak, ezentúl saját szükségletükre is a legnagyobb anyagi áldozat, sok esetben csak uzsora árán vásárolhatják meg. Nem csoda tehát, ha a százféle adó terhe alatt nyögő városi lakosság elégtelensége napról-napra fokozódik, hiszen ma már a tüzelőanyag értéke a mindennapi kenyér árát még a legszerényebb polgári háztartásban is tetemesen felülhaladja. A községi erdők nagyságát a helyi viszonyok szerint a tüzelőfára igényt tartó családok létszáma után szabják meg. Hol itt az osztó igazság, ha elveszik e célra a városi polgárok amúgy is kevés erdejét, tekintet nélkül arra, hogy a megváltozott nehéz megélhetési viszonyok mellett arra a városi lakosság talán még jobban reá van utalva, mint annak a falunak népe, mely a kisajátítás folytán száz és ezer hold erdő birtokába jutott. Számtalan esetet tudnék felsorolni annak bizonyítására, hogy az úrbéri rendezés és erdőelkülönítés óta a falusi lakosság okszerűtlen gazdálkodásával miként pusztította el a 40–50 évvel ezelőtt birtokába jutott erdőségeket. Nem nehéz megjósolni, hogy ezekre az új községi erdőkre is ugyanilyen sors vár, s akkor, ha ez tényleg be fog következni, egyformán fog nyomorogni tüzelő hijján úgy a falusi, mint a városi nép. Ugyancsak szigorú ellenőrzés és a helyzet felett teljesen uralkodni tudó erdőadminisztráció volna szükséges ahhoz, hogy ezt a veszedelmet elhárítsa, vagy ismét későbbre elodázza.

Erdőből kisajátított új legelők.

Rá kell itt mutatnom arra is, hogy a községi legelők alakítása céljából kisajátított erdők körül a leganarchisztikusabb állapot uralkodik. A legtöbb baj onnan származik, hogy a kisajátító bizottságok sokszor mellőzve, legtöbb esetben be sem várva az erdészeti szakközvegek véleményét, a delegátusok kérésének helyet adtak és legelőcélokra egyáltalán nem alkalmas erdőterületeket áldoztak fel. Tudok esetet, hogy több száz, sőt ezer holdat is meghaladó, teljesen meredek fekvésű, már beerdősítve is kopárosodásnak indult sovány

talaju erdőket adtak át közlegelőknek. Mi lesz ezekből akkor, mikor majd itt a talaj teljesen el fog – Dalmácia mintájára – karsztosodni! Mivel védelmezik meg a záporpatakok által lesodort törmeléktől az alantabb fekvő területeket! Hogy biztosítják ily helyeken a közlekedési utak, vasutvonalak biztonságát és a patakok, folyók medrének tisztántartását!

Silvico-pastoral tervek.

A kisajátító törvény értelmében a legelőcélokra elvett erdők fáját a régi tulajdonos köteles eltakarítani. Azonban itt is, ahány ház, annyi szokás. Ha az ilyen erdő kihasználása szép haszonnal kecsegtet, mindjárt baj van és holt bizonyos, hogy abból a kisajátított birtokos semmi esetre sem tud ép bőrrel kiszabadulni, A volt tulajdonosok némely kategóriáját egyszerűen megfosztják az ilyen erdők kihasználhatóságának jogától, másokat arra köteleztek, hogy a legrövidebb határidőn belül a nagy kiterjedésű területek fáját pusztítsa el. Tudok olyan esetet is, hogy járási, megyei bizottság? járási erdőgondnokság, erdőigazgatóság, agronom, consilier – mind, kivétel nélkül intézkedtek, rendelkeztek a fa felett, csak a szegény tulajdonos nem jutott se szóhoz, se fához, se pénzhez! Ezeket az erdőket csak a jó Isten őrzi és mindenki pusztítja. Még azon ritka esetekben is, hol törvényszerűleg járnak el, ott is van egy nagy hiba. E területek legelővé átalakítását az úgynevezett Silvico Pastoral-tervek alapján kell foganatosítani. Ezek a tervek azonban sok pénzbe kerülnek, így senki sem siet azokat elkészíttetni. Azok jóváhagyása is körülményes és csak Bukarestben intézhető el. De ha minden simán is megy, e terv előírása alapján talajvédelmi okokból a meredekebb fekvésű helyeken, patakok mentén, források környékén, delelő helyeken a fát letarolni nem szabad, árnyékoló fákról is kell gondoskodni. Most már a birtokost ki kárpótolja, különösen a hegyvidékeken, nagy kiterjedésűre kiszabható ilyen erdőterületeknek nagyértékű fatömegéért? Erre mindeddig törvényes intézkedés nincs! Sőt, nagy vita tárgya az is, hogy e tervek, valamint a végrehajtással járó műszaki munkálatok költsé-

geit ki fizesse meg. – Azok a szép frázisokból összeállított silvico pastorale-tervek és cifrán kifestett térképek aligha mentik meg a pusztulásra kárhozott fát és erdőtalajt. Belátja ezt most már maga a falusi lakosság értelmesebb része is, de nem mer szembeszállani a birtoktalanok és kecsketenyésztő naplopók nagyszájú hadával! Az az idegen szakértő, Gernlein, kit a kormány erre nézve is megkérdezett, igazán érdek nélkül és nagyon helyesen tanácsolja, hogy: „Az utolsó szót nem a legeltető gazdának kell kimondani, hanem az ország általános érdekei kell, hogy irányadók legyenek az új legelők alkotásánál.” És nagyon meg szívlelendő volna az az intelem is, melyet szakvéleményében a falusi lakossághoz intézett: „hogy törődjék inkább a saját birtokával, gondolzza és javítsa azt és ne törekedjék tovább is arra, hogy az erdőket legeltetéssel és valóságos rablógazdasággal tönkretegye”. Sajnos, de a látszat azt mutatja, hogy e komoly intelmek süket fülekre találtak.

Kisajátítási revízió.

Az újabban meginduló revíziós törekvések – melyek mögött legtöbbször alacsony egyéni érdek, vagy nemtelen politikai bosszú húzódik meg – a még megmaradt kevés magánbirtokra is újabb veszedelmet zúdítanak. A legkörmonfontabb jogi praktikákkal kezdik ki az évek óta meghozott és végrehajtott Agrár-Comite-döntéseket és útat akarnak engedni az agrártörvény tiltó rendelkezése és minden józan ész dacára az újabb kisajátítások lavinájának. Hová fog ez vezetni, nem tudom, de hogy ebből még kevesebb jó fog származni hazánkra, mint az első kisajátításból, azt minden józanul gondolkodni tudó ember beláthatja.

Kiserdőbirtokok használata.

Nem régen egyik napilap azt közölte, hogy a kisebb magánerdőbirtokosok ezentúl szabadon használhatják erdejüket és így megszabadulnak az üzemtervkészíttetés és jóváhagyás tetemes költségeitől. Ha ez igaznak bizonyulna, valószínű, hogy pár élv alatt valamennyi magánerdőbirtok apró

parcellára lenne feldarabolva, ami a magánerdők végelpusztulását vonná maga után. Ez a hiradás téves információ alapulhatott, mert tudomásom szerint csak arról van szó, hogy a 10 holdnál kisebb erdőbirtokosok erdeikből külön jóváhagyott „nota statistica” vagy előzetesen megszerzett engedély nélkül is termelhetnek ki fát a saját szükségletük fedezésére. Ha azonban az ilyen kisebb erdőbirtokos erdejéből fát akar másnak is eladni, akkor már nemcsak, hogy külön engedélyre van szüksége, hanem az eddig szokásos leg egyszerűbb üzemterv, az úgynevezett „nota statistica” sem elegendő, hanem a legapróbb erdőre vonatkozólag is rendszeres gazdasági üzemtervet kell elkészíttetni és ezeket a terveket a legfőbb műszaki tanács véleményének meghallgatása után csak a bucurești Casa Pădurilor hagyhatja jóvá.

Rendszeres gazdasági tervek.

Hogy ki készíti el csak az erdélyi részekben az állami kezelés és ellenőrzés alatt álló 3'5 millió hektárnál több erdőre vonatkozó üzemterveket, az még a jövő titka, de hogy ez mit jelent a szegény magánerdőbirtokosoknak anyagi szempontból, azt már tudjuk tapasztalatból. A legkisebb erdőbirtok üzemtervének elkészítése is belekerül néhány ezer leibe, de ha hektáronként csak 50–100 leibe is kerülne, akkor az 1,354.972 hektárnyi magánerdők üzemrendezési munkálatainak elkészítése 60–100 millió lei készkiadást jelent a magánbirtokosok terhére. És ha az üzemtervek e beláthatatlan tömegét Bucureștibe kell felküldeni jóváhagyás végett, hány jobb sorsra érdemes erdőmérnököt kell foglalkoztatni azzal a gépies munkával, hogy ezeket a terveket ott sablon szerint jóváhagyják? És addig, míg ez bekövetkezik, vajjon mivel fogunk fűteni? Nem volna-e célszerűbb az, ha a magánerdőbirtokosok erdejére vonatkozó üzemtervek jóváhagyását, – ha már a törvény ezt feltétlenül megköveteli – a kerületi igazgatóságok keretében szervezett erdészeti szekciók látnák el? Így feltétlenül kevesebb anyagi áldozat árán és hamarább jutna hozzá minden erdőbirtokos ahhoz, hogy vágásra érett erdejét a törvénynek megfelelőleg kihasználhassa.

Kisbirtokossági erdők használata.

A kihasználási jog szigorú korlátozása leginkább a közbirtokosságok tagjait érinti legközvetlenebbül. A jelenlegi jogszokás szerint ugyanis a közbirtokosságok erdejében a Casa Pădurilor csak annyi vágásterület kihasználását szokta engedélyezni, amennyi a tagok minimális évi faszükségletét lefedezi. Ha valamelyik közbirtokosságnak erdeje nagyobb kiterjedésű és annak az évi fahozama a birtokosok tényleges szükségletét meghaladja, a többlet kitermelését a minisztérium nem engedi meg, hanem az évi fatermést lábon az erdőben tartalékolatja. Ez a magántulajdon használatának olyan szembeötlő korlátozása – melyet állami érdekekkel, vagy tétel törvénnyel menteni vagy indokolni sem lehet. Főként Máramarosban és a Székelyföldön élő honfitársainkat ily módon évente sok milliót kitevő jövedelemtől ütik el, s azon kívül e vidékeken emiatt az erdei munkából élő sok ezer munkás tétlenségre és nélkülözésre van kárhozthatva. A munkanélküliség, elégtelenség és kivándorlás e vidékeken azonnal megszűnne, mihelyt megindulna ezen erdőkben a fakitermelés oly mértékben, mint ahogy azt a megelőző impérium alatt is már 50 év óta érvényben levő régi üzemtervek előírták. E kényszertakarékosság mellett kétségtelen, hogy a fakészlet a nagyobb közbirtokossági erdőkben fel fog szaporodni, de hogy annak mikor és ki veszi majd hasznát, azt egyelőre sötét homály fedi? A közbirtokossági erdő helytelen eljárás következtében a jelenleg élő generáció számára teljesen improduktív vagyonná változott, így nemzetgazdasági szempontból a tulajdonosra ép úgy, mint az államra nézve felesleges ballasztot képez, ahelyett, hogy a jólét és megelégedés kútforrása volna. Minden törvényes eszközt meg kell tehát ragadnunk avégből, hogy ez a káros rendszer mielőbb megváltozzék!

Erdőfelújítási garanciák.

Nem hagyható megemlítés nélkül ez alkalommal az erdőfelújítási garanciák ügye sem, melyek az eddigi tapasztalat szerint amíg egyrészt egyáltalán nem segítik elő a magáner-

dők kihasznált vágásterének felújulását, másrészt teljesen felesleges megterhelést jelentenek az erdőbirtokosok túlnyomó többsége számára is. Szakemberek becslése szerint az erdélyi részekben a magántulajdont képező erdők 40%-a alacsony fordájú sarjerdőt és 20%-a középerdőt képez, melyben a sarjak között épületfákra alkalmas idősebb hagyásfák vagy magfák is állanak, 20%-a magasabb fordájú szálerdőt, 20%-a pedig túlevelű erdőt alkot. Ez utóbbi kivételével, a többiben vagyis 80% területen a kihasznált évi vágások kevés kivétellel természetes uton, sarjadzás, vagy maghullás segítségével bevetődés által újulnak fel. Így tehát e vágásterületek felújítása tulajdonképpen semmibe sem kerül. Ha a vágás a törvény előírása szerint mindaddig, amíg abban a fiatal lomb a marha szája alól ki nem nő, legeltetési tilalom alatt lesz tartva, feltétlenül újból beerdősül. Aki pedig e tekintetben a törvény ellen vét, azt büntessék meg érdeme szerint, de ne kényszerítsék arra a birtokosokat, hogy letétbe helyezték a kis vágásterületek csaknem egész jövedelmét. A vágások felújítási garanciája nálunk a sarjerdőkben 600, s szállerdőben 1000 lei szokott lenni hektáronként. Ez a pénz évek hosszú során át letétben marad az állampénztárban. A letéti elismervényt eddig az illetékes erdőigazgatóság őrizte és sok utánjárás, felfolyamodás és költséges helyszíni szemlélés után némelyik birtokos olyan szerencsés volt, hogy a 4 évnél idősebb sarjerdő vágások után pénzét 2%-os kamattal együtt tényleg felvehetette. Amióta az új erdőkezelési törvény lépett életbe, melynek egyik célja éppen a decentralizáció lett volna, nemcsak a pénz, hanem a receptis is Bucureştibe vándorolt és így annak felvétele még jobban meg van nehezítve. Mindent el kell követni, hogy az erdőbirtokosok e felesleges anyagi megterheléstől és zaklatástól megszabaduljanak. Tartsák meg a garancia-rendszert, ha már okvetlen szükséges, a nagyobb ipari kitermeléseknél, s ott hol az erdőt tarvágás útján használják ki, vagy ott, ahol az üzemterv fanemváltoztatást ír elő, végül a fenyőerdőkben; de ott, ahol ezt a munkát a természet ingyen elvégzi, feltétlenül és minél hamarabb szüntessék meg.

Az előadottakból látható, hogy az erdőbirtokosok állandó és nehéz harcot kell, hogy megvívjanak existenciájuk érdekében.

Új erdőkezelési törvény ismertetése.

Az új erdőkezelési törvény célja éppen az volna, hogy a tarthatatlan helyzetet valamit könnyítsen. Legfontosabb újítás e törvényben az, hogy az állami tulajdont képező erdők kezelését teljesen elkülönítette az állami kezelés alatt álló egyéb erdők adminisztrációjától. Folyó évi április 25-e óta az állami erdőket a „Casa Autonomă a pădurilor Statului” röviden C. A. P. S. című testület kezeli, mely mint jogi személy, teljesen önálló hatáskörrel és külön költségvetéssel dolgozik. Legfőbb szerve a „Consiliul de Administratie C. A. P. S.” mely négy magas állású állami erdőmérnökből, egy erdészeti fakultáson működő műegyetemi vagy kereskedelmi akadémiai tanárból, egy szövetkezeti, két pénzügyi és egy jogi szaktekintélyből áll. E magas testület elnöke és referense a Director General, kinek vezetése alatt miniszteri jóváhagyás mellett hoznak döntést a kincstári erdők eladása, vétele, bérbeadása, vagy a nagyobb beruházást igénylő építkezések tárgyában.

A meghozott határozatokat a „Direcțiunea Generală” útján a „Comitet de direcție” és alsó fokon a „Comitet de Ocol” hajtja végre. Vidékenként külön kerületi igazgatóságok vannak szervezve, melyeknek közvetlen vezetése és ellenőrzése mellett az egyes kincstári erdőgondnokságok működnek, a könyvelési és pénzügyi ellenőrzést teljesítő közegek támogatásával. Az állami alkalmazásban álló tisztviselőknél szokatlan újítás itt a multhoz képest az, hogy a tisztviselői kar között a rendes állami fizetésen kívül az állami erdők tiszta jövedelmének 20%-a jutalékrészesedés címen lesz felosztva. A miniszter mellett, mint szaktanácsadó intézmény, a „Consiliul Tehnic” továbbra is megmarad régi szervezetében.

Kellő számú személyzet hiányában az állami kezelés alatt álló erdők ügyeit és a magánerdők ellenőrzését az egyes kerületi igazgatóságok mellett szervezett „Secția Silvică” látja el, melynek Erdélyben a jelenleg szervezés alatt álló 60 „Ocolul silvic” van alárendelve. E szervezet kellő kiépítése esetén a decentralizáció könnyű szerrel végrehajtható lesz, ha a bukaresti régi Casa Pădurilor-nak az állami erdőkből kimaradt magasrangú tisztviselői kaphatók lesznek arra, hogy

hatáskörüket e vidéki szervezetekkel megosszák. Reánk nézve mindenesetre nagy nyereség lenne, ha nem kellene minden ügyes-bajos dolgunkkal Bukarestbe menni.

Végül nem hagyható említés nélkül az új erdőkezelési törvény 55. §-a alapján az országos erdőgazdasági politika irányának megszabása és az erdőgazdaságnak más termelési ágazatokkal leendő összhangba hozatala érdekében felállítandó új szervezet: a *Consiliul Superior Silvic* megszervezése sem, mely testület nem csupán erdészeti szakemberekből fog állani, hanem a pénzügy, kereskedelem, mezőgazdasági szakoktatás, meteorologia, geologia, közmunkaügy és honvédelem kiválóságaiból alakul meg és helyet kapnak benne az erdőbirtokosok különféle kategóriáinak képviselői is. A magán-erdőbirtokosok képviselője számára 3 hely van fenntartva és mivel Romániában az erdélyi magánerdőbirtokok szám, kiterjedés és érték tekintetében is, óriási túlsúlyban vannak a regábeliek felett, helyénvaló volna, hogy ezek a helyek erdélyi reprezentánsokkal legyenek betöltve.

Részletesebb kritikát az új erdőkezelési törvény felől csak akkor mondhatunk, ha annak végrehajtási utasítása is ismeretes lesz előttünk. Az előadottak alapján tisztelettel betesztem a következő határozati javaslatot:

1. Felkérendők a Magyar Párt képviselői, hogy a parlamentben és napilapokban tegyék szóvá azt a nehéz helyzetet, melybe az egyházi és kultúrintézeteink érdekeik potom áron történt kisajátítása következtében kerültek és kárpótlásul a kisajátítási ár készpénzben leendő kifizetését szorgalmazzák.

2. A képviselők az állami költségvetési tárgyalás rendjén mutassanak rá arra a fonák helyzetre, melybe az erdélyi városok erdeik tetemes részének kisajátítása folytán kerültek azon falusi községekkel szemben, melyeket e milliókat érő városi erdőkkel megajándékoztak s így lehetetlenné tették a városoknak azt, hogy saját anyagi erejükből és ne a polgárság filléreiből tartsák fenn és fejlesszék közintézményeiket,

3. Hívják fel képviselőink a földmivelésügyi miniszter figyelmét arra, hogy a minden szakértelem nélkül legelőnek kisajátított erdők elpusztításával az államot pótolhatatlan károk fogják érni, miért rendeljen el revíziót valamennyi ilyen természetű erdőkisajátítás esetében.

4. Kéressenek fel képviselőink annak kieszközlésére, hogy az új erdőkezelési törvény végrehajtási utasításával kapcsolatban kibocsátandó kormányrendelettel a decentralizáció tényleg valósíttassék meg. Az ujonnan szervezett miniszteri igazgatóságok mellett működő erdőigazgatóságok legyenek feljogosítva a kisebb erdőbirtokokra vonatkozó kihasználási és üzemtervek jóváhagyására.

5. Indítsanak pártközi mozgalmat képviselőink a parlamentben, hogy az erdőbirtokosok mentesíttessenek az üzemrendezési munkálatok rettenetes terhétől és legalább a természetes uton felújítható erdők vágásai után ne kelljen nekik felújítási garanciák címén évente milliókat lefizetni.

6. Emeljen szót a Magyar Párt illetékes helyen avégből, hogy az erdélyi közbirtokosságok erdeik rendes évi fatermelésének kihasználásában ne korlátoztassanak.

7. Végül járjon közbe a parlamenti csoport a földművelésügyi minisztériumnál, hogy a legfőbb erdészeti tanács megalakítása alkalmával a magán erdőbirtokosok képviselői számára fenntartott helyekre az erdélyi viszonyokat is teljesen ismerő egyének legyenek kinevezve.

Lukács József:

A javaslatban az van, hogy a legelőkisajátításokat vegyék revízió alá. A kisajátítások revíziója olyan veszedelmes probléma, amelyet felvetni és amellyel játszani újból nem szabad. Különösen nem szabad a legelő kisajátításoknál, mert az lesz a következménye, hogy még a faállományt is elveszik azoktól, akiktől eddig csak a területet vették el. Kérem tehát, hogy a javaslatból ezt a kisajátítási revízióra vonatkozó részt töröljük.

Szücs Elemér előadó:

A felszólalás csupán félreértésen alapulhat. Én nem revíziót kérek, hanem csak az erdőtörvény olyan módosítását a legelők tekintetében, amely módosítások kitöltsék azokat a hézagokat, amelyek a törvényben nincsenek benne. A helyzet az, hogy kisajátítottak véderdőt is legelők gyanánt és most a

fatömeg letarolása miatt a terület elkarsztosodása állhat elő. A revíziót csak olyan területekre kérem, amelyeket legelőnek sajátítottak ki, amelyeknek azonban erdőknek kell maradniok s amelyeket nem lehet odadobni a lakosság prédájául. A porosz erdőszakértő erre vonatkozólag is nagyon jó tanácsot adott a kormánynak s erre hivatkozom is. Ami a fatömegeket illeti, ott vannak a legnagyobb hibák. A silvicio pastorale tervek előírják, hogy hogyan alakítható át az erdő legelővé. A fatömeg kétségtelenül az előző tulajdonost illeti. Az ügy intézése azonban halasztást szenvedett, annál is inkább, mert nincs intézkedés arra, hogy ki csinálja meg a drága terveket. Az-e, akitől elvették, de érte pénzt nem adtak, vagy az, akinek javára az erdőt kisajátították. A silvicio pastorale tervek ezenkívül előírják, hogy a talaj védelme szempontjából az erdő bizonyos részei szigorú védelemben részesülnek. Ma azonban ezeknek a szempontoknak figyelembe vétele nélkül mindenki ott pusztítja a fát, ahol éppen akarja. Ez most már kinek a kára? A birtokosé vagy az államé? És kinek a kára a védelemben részesített fatömeg? Ha a birtokost kényszerítik hogy talajvédelmi szempontból bizonyos fatömegeket ne vegyen igénybe, vajjon az állam ad-e ezért neki kárpótlást? A kisajátítási határozatokban a legelőnek kisajátított erdőtömeg ára nagyon kicsiny összegekben van megállapítva. Ilyen esetekben kérem a revíziót s kérem a javaslat ilyen elfogadását.

A Szakosztály az előadó javaslatait elfogadja.

A székelyföldi közbirtokosságok megszervezése és főbb problémái.

Előadó: **Dr. Kovács Károly** ügyvéd, Csíkszereda.

Sajnos, hogy az idő előrehaladott volta miatt nem foglalkozhatom e kérdéssel olyan terjedelemben, mintahogy annak fontossága ezt megérdemelné. Tekintettel azonban arra a szimpátiára, amellyel a mélyen tisztelt szakosztály és általában a Magyar Párt a székelyföldi problémákat körülveszi, úgy gondolom, hogy rövid idő alatt is sikerül felhívnom a figyelmet azokra a fontosabb problémákra és nagy veszedelemekre, amelyek a székely közbirtokosságot fenyegetik. Előadásom címe: a székelyföldi közbirtokosságok megszervezése és főbb problémái. Visszaemlékeztek, mélyen tisztelt szakosztály, a székelyudvarhelyi nagygyűlésre, amikor is dr. Csiby Andor ügyvéd azt a határozati javaslatot terjesztette elő, hogy a székelyföldi közbirtokosságok szerveztessenek be egy szindikátusba, egy egyesületbe, hogy ez azután a közös érdekeket minden alkalommal, akár a kormányhatóságok előtt, akár a végrehajtó hatósági közegek előtt a joggyakorlat követelményeinek megfelelően képviselhesse. Akkor a nagygyűlés némi fenntartással fogadta el a határozatot, tudniillik jónak látta előbb egy bizottságot kiküldeni, amely azután a helyszínen tanulmányozza a kérdést és erre a bizottságra ruházta az előmunkálatok megejtését. Ennek a bizottságnak tagjai közül azok, akik csíkmegyeiek voltak, a múlt évben december elsején Csíkszeredában kongresszust tartottak s ezen a kongresszuson képviseltették magukat a többi érdekelt megyék közbirtokosságai is. Itt az a vélemény alakult ki, hogy az egyes közbirtokosságok majd később fognak foglalkozni a problémával, a szindikátusba való tömörüléssel, amely ellen azonban hangok és indokok hangzottak el.

Igaz ugyan, hogy a közbirtokosságok célja és eredete közös törvények és irások alapján határozott meg, de az egyes közbirtokosságok vagyoni helyzete és belső ősi szokásai annyira eltérőek, hogy gondolkozni kellett azon, hogy vajjon egyáltalában érdemes-e egy költséges közös szervezetet létrehozni, amikor ugyanezt esetleg más úton és olcsóbban is meg lehet valósítani. Olyanszerű szindikátusba szervezni a székelyföldi közbirtokosságokat, amely a vagyonokat is esetleg kommercializálva, egyesítve kezelje, nem lehet. Annyira konzervatív a szervezet, annyira autonóm minden székely közbirtokosság, hogy egy ilyen megoldás lehetetlenség. Olyanféle szindikátusnak megalakítása, amilyen például a Bankszindikátus, nem látszott szükségesnek, mivel az egyes közbirtokosságok a sajtó útján és levelezés útján értesülhetnek azokról az ügyekről, amelyek közös céljaik megvalósítását szolgálják és a közös eszközök ügyéről is. Helyesnek mutatkozott azonban, hogy a közbirtokosságok megyénként összefogva kérjék a közgazdasági szakosztályt, a pártot és a gazdasági egyesületeket, vállalják azt a nemes feladatot, hogy a közbirtokosságokat felmerülő nehéz ügyeiben útmutatással, tanáccsal, segítséggel támogassák. Ily értelemben a csíkmegyei közbirtokosság lépéseket is tett és gondoskodni fog egy közös szervről, amely lehet, hogy a Magyar Párt keretében fog működni, vagy esetleg a csíkmegyei gazdasági egyesület útján, központi irodát létesít, ahol azután az egyszerű embereket ellátják tanáccsal, írásait, ha szükséges lefordítják, beadványait elkészítik, intézkvényeiket megsűrgetik stb. A szervezés ebben az irányban folyik. Mindez a közbirtokosság belső ügye, keblü ügye és a szervezésben a Párt helyi tagozatai bizonyára támogatni fogják őket.

Következik előadásom második része: a közbirtokosságok főbb problémái. Melyek ezek? A nyomoruság, tisztelt szakosztály. A legteljesebb értelemben. Olyan nagy a nyomor, hogy a székelyföldi közbirtokosságok létalapjukban vannak megtámadva. Ezt ne méltóztassék általános adónyomornak venni, mert ez alatt mindnyájan nyögünk, de itt a székelység életalapja van megtámadva.

Annak idején dr. Pál Gábor a Magyar Kisebbségben egy igazán felbecsülhetetlen értékű tanulmányban világi-

totta meg, hogy milyen a székelyföldi közbirtokosság eredete és jogi helyzete. Ezek a közös vagyonok annak idején az akkori magyar törvényhozás bölcsességéből jöttek létre és mint korlátlan egyéni tulajdonok kerültek kiosztásra, mert az akkori nemzetgazdászok belátták annak szükségét, hogy az őstermelő kigazdák ezen a területen állandóan levegővel és erdőterülettel legyenek ellátva. Azért hozták azt a magánjogilag korlátozó, de nagyon bölcs törvényt, hogy a köz-birtokosi területek az illető lakosok közös tulajdonai. Hogy milyen nagy a fontossága a közbirtokosságnak, annak jellemzésére elég arra utalni, hogy Csíkmegyében nem létezik templom, vagy iskola, amely nem a közbirtokosság jövedelméből épült, létesült volna. Ha valaki végig utazik a Székelyföldön, látja, hogy maga a székely ember meghúzódik egy faszindelyes házban, de a temploma, a középületei mind pazarul vannak felépítve, berendezve, ellátva. Erre büszkék lehetünk. Egy népet ez jellemez legjobban, hogy hogyan őrzi ősi tradícióit és hogy magától mindent elvon és mindent feláldoz a közért. Ez a tradíció annyira meg van ma is a Székelyföldön, hogy amikor az adók alatt nyög, amikor két-háromszáz lejes adótartozása miatt elviszik a párnáját, a gazdasági szerszámaikat, akkor is milliókat áldoz kultúrházak, templomok létesítésére. Dánfalván hatmillió lejjel csodálatos szép templom épült a közbirtokosság pénzéből, pedig ezzel a pénzzel a közbirtokosság tagjai is boldogulhattak volna.

Ezt a vagyont most óriási veszedelem fenyegeti az adózás azon módszere által, amely megszégyenítő egy kultúrállamra, amely magát ennek nevezi. Ennek a jellemzésére kijelenthetem, hogy Csíkvármegye az utóbbi öt évben több, mint hatvan millió lejt fizetett úgy, hogy más megyék közbirtokosságai nem fizettek megközelítően sem annyit és a romániai részen levő mosneanik ezt az adózási rendszert jóformán nem is ismerik.

Igy van az, hogy Udvarhelymegyében egy húszezer holdas közbirtokosság eddig nem fizetett adót. Csíkban ilyen nagy közbirtokosság nincs is, hatezer holdas is csak egy-kettő, de adó címén, földadó címén az évi vágásterület után hatszázezer - hétszázezer lej adót fizettetnek vele hosszú évek során át. Ez az egyenlőtlen adózás botrányos rendszere. Nem vado-

lom a kormányt, ez az eljárás inkább a megadóztató közegek végzetes primitivitását jelenti.

Jellemzésül arra akarom felhívni a figyelmet, hogy valóssággal hajmeresztő dolgok történnek az egyik megyében, amikor a másik megyében sejtelmük sincs arról, hogy ilyen is lehetséges. Megtették Csíkban, hogy az adót kivetették az évi vágásterület termékei után. Az erdőknél a szakértő közegek kiszámították, hogy ott kétezer köbméter fának kell lennie, amikor még ezer sem volt. Nem törődtek vele, kivetették az adót. Azt mondták, hogy az értéke ennyi és ennyi és az adókivetés megtörtént. Hiába kérték például azt, hogy vegyék tekintetbe, hogy az illető terület a vasuti állomástól harminc-egyven kilométerre van, a másik pedig négy-öt kilométerre. A könyörgésnek semmi eredménye nem volt és ugyanannyi adót fizettek a távollevő famennyiség után, mint azok, akiknek ott volt az állomás közelében. Ilyen adatokat akár mennyit lehetne felsorolni.

Rátérek egy olyan dologra, amelyhez azt hiszem, a szakosztály tagjai közül többen hozzászólhatnak, mert nagyon fontos és közérdekű. Ez az *illeték-egyenérték* kérdése. Ezt annak idején a magyar törvényhozás bölcsessége hozta be bizonyos kompenzációképpen. Meg voltak róva ezzel az egyházak, hitbizományok, községek ingatlanai, mintegy viszonzásul az államnak, hogy ezek az ingatlanok a szabad forgalomból ki vannak vonva és nem fizetik az örökösödési vagy átruházási illetéket. Ehhez azonban csak azok az államok nyultak, amelyek nagyon rá voltak utalva költségvetési szempontból. Olaszország is behozta és Romániában a bélyegtörvény tizenhatodik szakasza létesítette ezt az illetéket. Nem volna baj, némi méltányosság van benne. Most azután a legfőbb adó- és illetékbizottság utasította a pénzügyigazgatóságokat, hogy a közbirtokosságoktól követeljék az illeték-egyenértéket. Ez teljesen illetéktelen, mert hiszen a közbirtokossági terület nem volt kivonva a forgalomból, azt eszmei hányadok szerint örökölik, adják, veszik és mindig megfizetik utána az örökösödési és átruházási illetéket. Felvittük az ügyet, felebbeztük a felebbviteli bizottsághoz. Az élveinket nem hallgatták meg. A tábla azokat alaptalannak találta. Nemrégiben a temesvári tábla határozati-

lag mondotta ki, hogy a közbirtokossági jövedelmek és vagyonok nem képeznek holtkézi vagyont és nem vonhatók a tizenhatodik szakasz rendelkezései alá. Most persze a mi dolgunk nehéz és kétséges. Közigazgatási semmisségi perrel kell megtámadnunk a pénzügyigazgatóságot, de ez mennyi időbe és költségbe kerül! Ezt jellemzésül mondtam arra, hogy a közbirtokosságokkal szemben milyen gyakorlat alakult ki az adózás terén. Tiltakoznunk kell az ellen, hogy ez a jogegyenlőséget kicsúfoló magatartás tovább folytatódjék.

A javaslatban azt kérem, hogy a Magyar Párt mondja ki, hogy a székelyföldi közbirtokosságok problémáját az egyetemes magyarság közös ügyének tekinti és hogy teljes erkölcsi súlyával minden támogatást meg fog adni azoknak a panaszoknak orvoslására, amelyeket az egyes közbirtokosságok tárgyi bizonyítékokkal felszerelve előterjesztenek és a parlamenti csoportot utasítja, hogy a kormányhatóságok előtt, sőt ha kell a törvényhozás előtt mindent megtegyenek, hogy azok a visszaélések, igazságtalanságok, amelyek a székely közbirtokosságokat már-már tönkreteszik, minél előbb megszűnjenek.

A Szakosztály előadó javaslatait egyhangulag elfogadja.

Mezőgazdasági organizációnk kiépítése.

Előadó: **Mikó László** földbirtokos, Nyárádszentlászló.

Kisebbségi életünknek határozottan legsúlyosabb és legnehezebben megoldható problémája a mezőgazdáknek egy-egy táborban való megszervezése. Hosszú évek meddő fáradozásai bizonyítják a mezőgazdák organizálásának nehézségeit, – és csodálatos, de egyúttal szomorú is, hogy bármennyire érezzük hiányos szervezetségünk hátrányait — segíteni magunkon nem tudunk.

Tény, hogy eredményes mezőgazdasági szervezkedés keresztülvitele két alapon képzelhető el: vagy az állam saját jól felfogott érdekében segíti elő és támasztja alá a gazdák törekvéseit, vagy pedig az arra megérett, öntudatos gazdatársadalom saját erejéből hajtja végre erőinek szükségletes egyesítését. Azt hiszem szükségtelen bővebben fejtegetnem, hogy minálunk csak az utóbbi eshetőségekről lehet szó, aminek azonban előfeltétele a céltudatos, áldozatkész, komoly gazdatársadalom.

A kisköz, a falusi lakosság zöme, ma válaszüton áll; nem tudja, nekünk higgyen-e, akik őszinte jóakarattal, de kevés sikerrel segítünk bajaikon; nekünk, akik súlyosan át-érezzük azt, hogy vergődő tehetetlenségünkben csak olyan életerős szervezetség tudna kivezetni, amelyik anyagi irányítást, támogatást nyújt, amelyik az egyesített erők önbizalmát adja, vagy pedig higgyen azoknak, akik mindezt felelőtlenül ígérnek és így szemünk előtt maszlagolják, csábítják a nyomoruságban józan ítéletét már-már elvesztő magyar földmivest.

Az udvarhelyi nagygyűlés előtt egy hirlapi cikkben dr. Nagy Endre azt mondta: Eljutottunk a szervezkedjünk

jelszótól a szervezkednünk kell és hogyan szervezkedjünk munkaprogrammig. Ma ezt a gondolatot tovább kellene fűznünk: vagy tudunk haladni a helyes szervezés, az önségítés útján, vagy pedig elveszíti a magyarság még azt a gazdasági és politikai pozíciót is, amit ma még betölt.

Az ezelőtt két évvel tartott udvarhelyi szakosztályi gyűlésen ugyane témának voltam előadója és megvallom, hogy amikor a szakosztály ezidei megbizását megkaptam, nem akartam ugyanerre a szerepre vállalkozni. Az a komolyság és odaadás, amellyel legsúlyosabb problémáink iránt e válságos időkben viseltetni kell, nehezen tűri el azt, hogy nagygyűlésről-nagygyűlésre ugyanazt a kérdést megvitaszuk és haladásról vajmi kevésbé tudjunk számot adni. Az őszinte segítség, a közös munkában való részesedés vágya állított megint ugyanezen feladat elé – és hogy a jelen helyzetről hű képet adhassak, szükségesnek tartom tárgyilagosan vázolni az udvarhelyi közigazdasági szakosztályi gyűlés óta eltelt két esztendő történetét.

Az udvarhelyi gazdasági szakosztályi gyűlés elfogadta javaslatomat, amely szerint egységesen, az összes magyarlakta területek bevonásával, alulról fölfelé kiépítve, szervezendő meg Erdély gazdaközönsége. A szervezés keresztülvitelével az E. G. E., illetve egy, külön e célra, az E. G. E. kebelében alakítandó szervező-bizottság bizatott meg. A nagygyűlést követően, 1929 februárjában össze is hívott az E. G. E. egy értekezletet Kolozsvárra, az értekezlet kitűzött célja volt megvalósítani azokat a határozatokat, amelyeket az udvarhelyi gyűlés magáévá tett. 1929 februárjában Kolozsvárt bizakodó volt a helyzet, az ott összegyűltek valamelyes anyagi alapot is teremtettek a szervezés megindítására és a jól kezdett munka tudatával távoztunk onnan. Azóta megszerveztettek és ma munkában állanak a Kolozs, Háromszék, Kisküküllő, Csík, Udvarhely, Szatmár, Szolnokdoboka, Alsófehér vármegyék. Megindult a szervező munka Szilágy, Temes, Arad, Marostorda vármegyékben. Az E. G. E. tehát saját keretében fokozott szorgalommal folytatta ugyan a szervezés munkáját, az egyes megyei gazdasági egyletek is tanujelét adták életképességüknek, de az általános szervezkedés, úgy, amint azt az udvarhelyi és

kolozsvári gyűlések határozatai megkivánták volna – elmaradt mindazokon a vidékeken, ahol a falusi földművelő nép vezetésére alkalmas és önként vállalkozó munkára kész segítő-társakra a bizottság nem talált.

Tény az, hogy a gazdasági szervezkedés nem öncél, hanem eszköz, melyen keresztülvezetni, irányítani lehet és amely összetartó erők minden előnyét nyújtja. *A szervezkedés ma, sajnos, drága eszköz és hova-tovább, drágábbá, válik, mert ahhoz, hogy a bizalmat megnyerjük, hogy gazdátársainkba lelkesedést öntsünk és érzékeltetni tudjuk a szervezkedés hasznát, mind több és több anyagi áldozat szükséges.*

A munkához tehát csak anyagi felkészültséggel lehet hozzáfogni, ha nem akarjuk azt, hogy megint csak papíron és jegyzőkönyvekben lefektetett, de élni, mozogni, képtelen organizációnk legyen. Az anyagi erő előteremtése külön óriási feladat, mely nem képezheti ezúttal előadásom tárgyát, de gondolom, hogy a most megalakult Földhitelintézet, a Magyar Párt és a magyar pénzügyintézetek helyes összeműködésével meg lehetne kapni a megoldás kulcsát.

Ha anyagiakban biztosítani tudjuk magunknak az eszközt, a kiépített organizációt, akkor ügyelnünk kell arra, *hogy az az eszköz jó és céljainknak megfelelő legyen.* Szükséges tehát az esetben, ha az organizáció központja az E. G. E. lenne, az alapszabályok módosítása.

Ez természetesen körültekintő megvilágítást és alapos munkát kíván, amiért is megvilágítása külön bizottság munkáját képezné.

Feltétlen szükséges a három lépcsőfok: gazdakör, megyei gazdasági egyesület és országos központ kiépítése és a hatáskör helyes összhangjának megállapítása.

Ebből kifolyólag az országos központot úgy kell megszervezni, hogy abban a megyei gazdasági egyesületek kellő képviselőt nyerjenek, a megyei központok magvát pedig a gazdaköri képviselőket kell, hogy alkossák. Régi jelszó, hogy az ideális szervezkedés alulról felfelé történik; az építő, a szervező különítményt azonban a központnak kell megalkotnia. Ehez azonban elsősorban is a magyar gazdátársadalom áldozatkészségére volna szükség.

Mindezen jó tanácsokkal azonban régen döngetett kapukon zörgetünk. Ezelőtt négy évvel, a gyergyószentmiklósi gyűlésen, Nagy Endre dr. alvó katonai táborhoz hasonlította Erdély magyar gazdáit, táborozó katonasághoz, amelynek megvannak vezérei, tisztjei, legénysége, de ellenállást kifejezni, harcolni nem tud, mert kimerülve pihen. A helyzet azóta, sajnos, csak keveset változott – mi valóban ma is alszunk. Fel kell végre ébrednünk azzal az erős meggyőződéssel, hogy gazdasági létünk alapját újra építeni fontosabb feladat minden múlt politikai sikernél, nagyhangú beszédnél. Fel kell ébrednünk, mert a magyar gazdaközönség fuldokló módjára várja a segítséget, szalmaszálban is kapaszkodva. Nem elég azonban időnként programot adni a munkához, – kérem a mélyen tisztelt gazdasági szakosztályi gyűlést, csak az esetben fogadják el újlag javaslatomat, ha elég erőt érzünk magunkban ahhoz, hogy valóban élő, dolgozó, olyan szervezetet tudunk létrehozni, amelyik anyagilag, gazdaságilag segítőtje, nélkülözhetetlen támasza legyen a magyar gazdaközönségnek. Határoznunk kell a felett: Szükségünk van-e egységes szervezkedésre és ha igen, meg tudjuk-e azt valósítani, tudunk-e alkotni úgy, hogy az üres kereteket valóban étellel, tartalommal töltjük meg, hogy minden magyar gazdának önbizalmat, erőt adó, nélkülözhetetlen otthona legyen a gazdaköri szervezet, otthona, melynek ajtaja fölé írhatja: „Az én házam az én váram.”

Ha szükségét érezzük annak, hogy a szervezkedés elejtett fonálát újra felvegyük, ha elég erőt érzünk magunkban valóban eredményes munka elvégzéséhez, akkor talán hasznát fogjuk venni határozati javaslatomnak, melyet lényegében kisebb változtatásokkal van szerencsém újolag előterjeszteni.

Az Országos Magyar Párt Mezőgazdasági Szakosztályi gyűlése belátva azt, hogy a mai katasztrofális gazdasági helyzetben feltétlen egységes mezőgazdasági szervezetre, egységes vezetésre van szükségünk, az utóbbi évek meddő kísérletei után megtesz mégegyszer minden szükségesnek látszó lépést arra nézve, hogy meglévő szerveink egy közös frontban tömörüljenek, a még szükséges szervek pedig kiépítenek.

Evégből a mezőgazdasági szakosztály felkéri a korábban kiküldött szervezőbizottságot, hogy szíveskedjék újból:

1. Számbavenni a meglévő gazdatársadalmi szervein-
ket úgy községi, mint megyei alakulatban. Ott, ahol meg-
alakult és jogi személyiséggel bíró gazdakörök, megyei gaz-
dasági egyletek nincsenek, ezek sürgős kiépítése iránt a
szervező munkát beindítani, illetve a szervezést folytatni.

2. A szervezési munkánál fő súly helyezendő arra, hogy
az egységes gazdasági front kiépítése alulról fölfelé történ-
jen. Községekben gazdakörök, vármegyei, vagy kerületi
központokban a gazdakörök összességéből a megyei szerve-
zetek alakíttassanak meg. Az így kiépített gazdatársadalmi
szervezetek, még pedig megyei központok kiküldöttjeiből,
szerveztessék meg az országos központ az E. G. E. kebelében.

3. Ez a bizottság lépjen érintkezésbe a Magyar Föld-
hitelintézet, az Országos Magyar Párt és az E. G. E. veze-
tőségével, tegyen meg minden lehetőt egy egységes munka-
programm kidolgozására és a szükséges anyagi alap előte-
remtésére, illetve biztosítására.

Török Bálint:

Ennek az előadásnak a kiegészítésére bátor vagyok
megjegyezni, hogy az udvarhelyi nagygyűlés megbizta az
Erdélyi Gazdasági Egyletet, hogy szervező-bizottságot küld-
jön ki. Ez a múlt év februárjában tartotta gyűlését Ko-
lozsváron és azóta 130 gazdakört szervezett, amelyek alap-
szabályai jóváhagyás alatt állanak. Dr. Nagy Endre tollá-
ból füzetet adtunk ki, amelyet minden, a mezőgazdasági
szervezkedés iránt érdeklődőnek megküldöttünk, hogy ez-
zel a szervezkedést előmozdítsuk. Falufejlesztési tanfolya-
mokat rendeztünk Szilágyban és Háromszék megyében és
ezek folytatódni fognak. Számtalan előadást tartottunk a
mezőgazdákat érdeklő kérdésekről. Megszerveztük több me-
gyében a gazdaköröket, így Temes, Arad, Szilágy stb. vár-
megyében, úgy, hogy a Gazdasági Egyesület, ami csak anyagi
erejéből telt, sőt azon túlmenőleg is, megtette, dolgozott és
továbbra is dolgozni fog.

A szervezkedéshez két dologra van nagy szükség. Az
egyik az, hogy *a vidéki földbirtokos urak érdeklődjenek a*

dolog iránt, olvassák el dr. Nagy Endre füzetét és ahol lehet, szervezzék meg ők maguk a gazdaköröket, mert ezzel megszabadítanak minket a kiszállási költségektől. A másik dolog *a falusi érdeklődés felkeltése*. Beszámolómban ezt voltam bátor elmondani az udvarhelyi nagygyűlés óta folytatott munkánkról.

Legyen szabad végül egy kérést előterjesztenem a Gazdasági Egylet *dohánytermelési szakosztálya* részéről. A dél-előtt Abrudbányai Ede úr azt fejtegette, hogy az ipari cikkek árának is le kell szállania arra a nivóra, amelyen a mezőgazdasági termékek ára van. A drágításban az állam vezet, elsősorban a monopolcikkek árának drágításával. A dohány, szivar, cigaretta árát felemelték, ugyanakkor azonban a termelőknek a dohányért, amelyért az előző években negyven-hatvan lejt fizettek kilogrammonként, most csak négy-tizenkét lejt fizetnek egészen váratlanul. A Gazdasági Egylet ismételten előterjesztést tett a Monopol igazgatóságához, de még válaszra sem méltatták. Kérem a közgazdasági Szakosztályt, hogy talán parlamenti uton, még most, a dohány beváltás ideje előtt szóvá lehetne tenni, hogy most, amikor a mezőgazdák a tönk szélén állanak és amikor az állam megtehetné, hogy valamit segítsen rajtuk tisztességes árak megfizetésével, egyszerre ne fizessenek hatvan lejt helyett tizenkét lejt.

Azután megteszik azt, hogy leminősítik a gazda dohányt, a raktárban újabb minősítésnek vetik alá, így számolják el s amikor a gazdák a jegyzőkönyvet kérik s panaszkodnak, akkor elutasítják őket.

Szatmármegyében is szervezkednek a dohánytermelők s a Gazdasági Egylet is mindent el szándékszik követni, hogy az igazságtalanságok megszűnjenek és jogainkat megvédjük, de úgy látszik, hogy mi erre gyengék vagyunk s ezért kérem, hogy ezt az ügyet is tegye magáévá a szakosztály.

Gyárfás Elemér, elnök:

Méltóztatnak elfogadni?

Hozzáfűzöm, hogy kívánatos volna, hogy *az egész mezőgazdasági szervekedés az Erdélyi Gazdasági Egylet kebe-*

leben történjék. Sokkal jobb, ha az egyes egyesületeknek, mezőgazdasági összekapcsolódásoknak közös irányítójuk van, mert különben megtörténhetik, hogy az egyes alakulatok nem működnek össze megfelelően s a külön és önálló szervezkedésekből könnyen diszharmonia keletkezik. Azt hiszem a legjobb lesz, ha az Erdélyi Gazdasági Egyletet arra kérjük fel, hogy keresse meg a többi gazdasági egyesületeket s szervezeteket és kérje őket, találjanak módot arra, hogy az Erdélyi Gazdasági Egylettel fuzionáljanak s az ő vezetése alatt dolgozzanak a helyi érdekek előbbrevitelében.

A Szakosztály az előadói javaslatokat Török Bálint indítványával és Elnök kiegészítésével együtt, egyhangulag elfogadja.

A Mezőgazdasági Kamarák új törvénye.

Előadó: **Dr. Nagy Endre**, Gazdasági Egyleti titkár, Dés.

Románia törvényhozó testülete ez év nyarán új törvényt alkotott a mezőgazdasági kamarákról, mely ez ország lakosságának mintegy 80–85%-át érinti. Nem lehet közömbös magyar népünkre sem, melynek hivatalnok, iparos és kereskedő rétegei mind jobban felőrlődnek a többségi néppel vívott egyenlőtlen küzdelemben, hogy mit tartalmaz az a törvény, mely a még ma szilárdan álló kis- és középbirtokos magyar gazdaosztályt érinti.

A mezőgazdasági kamarák intézménye csak a háború utáni időkben tört utat Keleteurópában, addig csupán a művelt Nyugaton (Németország, Franciaország) ismerték. Röviden a gazdák érdekképviselőinek, gazdaparlamentnek nevezik. Céljuk megfelelő befolyást biztosítani a gazdaközönység számára azokba az ügyekbe, melyek őket érdeklik. Céljuk állami támogatás mellett kulturközösségbe vonni a gazdákat. Fölemelni a gyöngéket, segíteni minden gazdát abban, hogy többet és jobbat termeljen, s amit termelt, jobban értékesítse. Munkakörük részletezése helyett utalok arra, hogy mindazt csinálják állami támogatással, amit szerényebb eszközökkel eddig gazdasági egyleteink és háború előtt a földmivelésügyi minisztérium erdélyrészi és felvidéki kirendeltségei végeztek. Munkakörük tehát helyes és rokonszenves.

Az 1930. július 1-én kihirdetett gazdakamarákról szóló törvény a célkitűzések szempontjából szerencsés alkotásnak mondható. Felöleli magába mindazokat a munkaköröket, melyek más országok gazdakamaráit népszerű és hasznos szervezetekké tették. Ezekről intézkedik a törvény 13. és 26. szakasza az 1–4 és 1–7 pontjaiban.

Magánál a munkakör előírásánál sokkal fontosabb azonban, *a kamura vezetőségének helyes összeállítása*, mert nélkül nem ér semmit a legjobb törvény sem. Az új kamarai törvény teljesen új helyzetet teremt, felosztatja az eddigi kamarákat, új választást ír elő az új szervezet számára. A kérdés súlypontja most ezen van. Küszöbön vannak – ez év januárjáig meg is alakulnak – választás útján az új kamarák. A magyar gazdának ismernie kell jogait, tudnia kell kötelességét, meg kell védenie érdekeit e választásokon. Lásuk tehát e választásra vonatkozó törvényszakaszokat!

A kamarai törvény második cikkének a), b), c), d) pontjai szerint vannak:

községi gazd. bizottságok,
vármegyei mezőgazdasági kamarák,
országárszi mezőgazdasági kamarák,
mezőgazdasági kamarák országos szövetsége.

Valamennyi választás útján alakul meg, tehát a legősibb jogforrásra, a népre vezethető vissza. Elvileg a mi kezünkben van a sokat emlegetett és napjainkban sokat siratott gazdasors irányítása. Az elv gyakorlati keresztülvitelénél már vannak súlyos szépséghibák. Kötelességemnek tartom ezekre is rámutatni.

A 8-ik cikk szerint választó minden községben, minden 21-ik életévét betöltött férfi és nő, ha földadót fizet. Választók ezeken kívül – akkor is, ha nem fizetnek földadót – az összes gazdasági, erdészeti, állatorvosi, háztartási iskolákat végzett nők és férfiak. A törvény itt más szakiskolákról is beszél, melybe valószínűleg beleértetnek a kertészeti és szőlőszeti iskolák oklevelet nyert növendékei is. A választási jog szélesen és demokratikusan van kiterjesztve mindenkire, aki mezőgazdasági terheket visel. A választók összeírását a községi bíró, vagy helyettese, a községi jegyző és az adószedő végzik. Az összeállított választói lista beküldendő a járásbíróshoz és úgy ott, mint a községben közszemlére kifüggesztendő. Az első listákat szeptemberben állították össze, de kötelesek e hatósági emberek minden évben – januárban – felülvizsgálni az előző évi választói listát és újra kidolgozni. Ne veszítse el tehát a kedvét az a magyar gazda, aki véletlenül kimaradt volna az első listából, hanem jelentkezzék községe előljáró-

ságánál december hóban és kérje felvételét. Ettől a jogunktól senki sem szabad, hogy elüssön minket és az a hatósági ember, aki ilyen visszaélést követ el, 1–6 havi börtönnel büntethető. A választás súlypontja a községekben van. Itt kell tehát legszilárdabban helytállanunk. Ha itt elveszítettük a választási harcot, elbukunk az egész vonalon.

A községben összeírt választókat a földmivelésügyi miniszter hívja össze választás céljából. Az összehívás közzelendő a megyei hivatalos lapban és a község hirdető tábláján. *A községi választók választják meg a községi gazdasági bizottságot. Aki innen kimarad, az nem gyakorolhat választói jogot a megyei mezőgazdasági kamara megválasztásánál s így ezek kezébe van letéve a megyei mezőgazdasági kamara összeállításának sorsa.* A magyar gazdának résen kell lennie és minden mellétekintetet félretéve *községe legérdemesebb gazdáját kell a községi gazdasági bizottságba megválasztania.* Ezek csupán abban a községben választhatók meg, ahol laknak. Ne gondolja tehát senki, hogy a községben kis dolog történik a választással, ami elintézhető néhány nagyszájú, de kevéstudású János, vagy Pistabácsi megválasztásával. Ilyen gondolkodás kiszolgáltatná a magyar gazdatársadalmat, s annak érdekeit teljesen védtelenül hagyná.

A községi gazdasági bizottság tagjainak száma a választók számától függ. 600 választó csupán 2, 600–3000 választó 3, 3000-en felüli választóval rendelkező községek (mezőgazdasági lakossággal bíró városok) 4 bizottsági tagot választanak. *Választható* minden 30 évet töltött írni-olvasni tudó választó, *ha tényleg a községben lakik.* Oklevél alapján választói jogosultak választhatók, ha elmutak 25 évesek.

Jelöléseket a választás napja előtt 10 nappal a községi bírónál, írásban kell beadni 10 választónak, ő bejegyzí, írásban elismeri. Igazolandó, hogy a jelöltek a jelölést elfogadják. Választás napjára minden jelölt egy bizalmi embert nevezhet meg.

A választás elnöke a községi bíró, ha csak 20 választó nem kéri egy járásbíró elnök kiküldését, mely esetben 2500 Lei teendő le választási költségekre. Ha a községi bíró vezeti a választást, úgy az történhetik: közfelkiáltással, vagy kéz-emeléssel, de 10 tag (választó) kérésére titkosan is. Válasz-

tásnál két, az egész gyűlés előtt sorshúzással kijelölt ellenőr segédkezik. (7. és 10. cikk.)

A különben szerencsés és demokratikus törvény e ponton teljes csődbe kerül, amit nem tudok elég nyomatékkai a magyar parlamentárok figyelmébe ajánlani. A községi bírakat ismerem, meghajlok azok előtt közülük, akik ezt megérdemlik, de teljesen alkalmatlannak tartom a községi bírák 80%-át arra, hogy ilyen fontos választási aktust levezessenek. Alkalmatlanok, mert a legtöbb községi bíró pártexponeus, rokonsági kapcsolatok befolyásolják, és végül a legtöbb, sajnos, nem elég elfogulatlan az ilyen ügyekben. Parlamentárainknak törekedniök kell e törvényszakasz megfelelő módosítására. Milyen másképp festene a jó törvény jó végrehajtása, ha a kamara küldene ki, vagy kérne fel a környékről olyan választási elnököt, akik ismerik a kamarák magasabb céljait s azt a népnek megmagyarázva ejtenék meg a választásokat, hiszen ez a megoldás egyetlen olyan községi bírót sem zárna ki a választási elnökségből, aki hivatása magaslatán állva, tudná irányítani a választást.

Másik hibája a törvénynek, hogy a községi gazdasági bizottságok működése ezzel a választási aktussal kimerül. A törvény többé egyetlen szóval sem emlékezik meg róluk. Miért ne maradhatnának meg ezek a bizottságok továbbra is, mint a kamara állandó exponensei a községekben? Ez a másik kitűzendő cél, melyért parlamentárainknak küzdeniök kell. Elsősorban a még meg nem jelent végrehajtási utasításnak kellene a községi gazdasági bizottságok munkakörére nézve utbaigazításokat tartalmaznia.

A községekben megválasztott gazdasági bizottsági tagok a megyei kamara kizárólagos választói. Csak ők a választók. Ezért mondtam és hangsúlyozom, hogy a kamarák sorsa a községekben dől el.

A megyei kamarák taglétszáma 40–60, melyből $\frac{3}{5}$ rész választott. Hely tehát bőven van ahhoz, hogy teljes joggal követeljük a mi embereink felvételét is. A fennmaradó $\frac{2}{5}$ -ből $\frac{1}{5}$ részt a megyei tanács nevez ki saját gazdatagjaiból, $\frac{1}{5}$ -öt részben az állam, részben a kamarai alakulathoz csatlakozott gazdasági egyletek és magánosok neveznek meg. (L. 15. szakaszt).

A megyei kamarát választókat királyi rendelet hívja össze a megye székhelyére, 1 hónappal választás napja előtt. Listát a törvényszéki elnök állítja össze, akiben már teljes bizalmunk lehet. A törvény itt módot ad arra, hogy minél több szakembert bevigyünk, mert előírja, hogy a tagok között szőlészet, állattenyésztés, kertészet, erdészet, valamint a kis-, közép- és nagybirtokosok 2–2 taggal képviselve kell legyennek. Okosan élve ezzel a 15. szakasszal, bevihetjük embereinket anélkül, hogy faji, vagy pártkülönbségekre kellene hivatkoznunk.

Választás elnöke mindig egy bíró, kit a mellérendelt jegyzővel együtt a törvényszék elnöke nevez ki. *Jelölést a választást megelőző 8 szabad nappal előbb, legkevesebb 10 választó eszközli a törvényszéki elnök előtt, írásban (17. szakasz). Jelöltek kötelesek előzetesen nyilatkozni a jelöltség elfogadásáról és a kamara javára fejenként 1000 Leit letenni.*

A választás mindig titkos és a szavazás kötelező (500 L.).

Választhatók azok a községi mezőgazdasági választói névjegyzékbe felvett polgárok, akik tényleges gazdák, írni-olvasni tudnak és elmúltak 30 évesek, valamint azok is, akiknek gazdasági oklevelük van. Ez helyes intézkedése a törvénynek, mert véget vet annak, hogy a gazdák ügyeit a kamarákban 75–80%-ban mások képviseljék.

A választások úgy itt, mint a községnél 5 évre szólnak, tehát ennyi időre döntünk a gazdasors fölött.

Van a törvénynek egy szerencsétlen, torz alkotása, ez az eddigi földosztóknak, a consilier agricoloknak a kamarába való bekapcsolása. Őket ezután is a miniszter nevezi ki, ő is fizeti, mégis besorozza a kamarai tisztviselők közé, de csak akkor, ha már a földosztásokat elvégezték. A kamaráknak jogot ad az ellenőrzésre akkor, amikor már nincs mit ellenőrizniök, de addig külön maradnak, addig a kamara ne ellenőrizze őket. Érthetetlen, mit akar ezzel a minisztérium. Miért nem őszintébb? Miért nem mondja meg, hogy az állami ellenőrzésről egy külön hivatalnok gondoskodik minden kamaránál? A törvény 25/b, 50–56, 100 és 108. cikkein vonul végig ez a sötét felhő és annyira zavarossá teszi azokat, hogy művészet benünk eligazodni. Itt megint törvényrevízióra van szükség.

A megyei kamarák társulásai alkotják az *országnyi ka-*

marákat és a kamarák országos szövetségét. Ezek szervezetével nem untatom hallgatóimat. Akik bekerülhetnek oda közülünk, azok ugyanis megtanulják e felsőbb fórumok szervezetét.

Egy érdekes dolgot azonban meg kell említenem, s ez, hogy amíg a nyugati államok az országrészi kamarákra helyezik a fősúlyt, addig nálunk ezekkel a legkevesebbet törődik a törvény. Az erről szóló 57. cikk még csak kötelezőleg sem mondja ki megalakításukat, hanem a megyei kamarákra bizza, hogy alakítsák meg, ha akarják. *Német-, Francia-, Osztrák- és Magyarországon az országrészi kamarák a tengely, nálunk a megyeiek.* Különbség óriási adminisztrációs költség megtakarítás, melyet a kamarák kulturális célokra fordítanak. Magyar parlamentárainknak kötelességük e rendszer bevezetéséért küzdeni, hogy a kamarához befolyó gazdagarasok, tényleg gazda-kulturális célokat szolgáljanak, s ne adminisztrálják el azok javarészét. Mert ne gondolja senki, hogy a kamarát nem nekünk kell eltartanunk.

Lássuk *miből élnek a kamarák?* 1. A földadó után 0,5-3% *kamarai pótdadó* fog kivettetni. Ennek nagyságát, fenti határok között a megyei kamara közgyűlése határozza meg. Tehát gazdakultúrvágyainktól eltekintve, azért is vigyáznunk kell a választásokra, mert a mi zsebünkről van szó. Természetesen van másodsorban *államsegély is.* Összege nincs olyan pontosan körülírva, mint amit mi fizetünk, de hát ez a legkevesebb. A kamarai jövedelmekről szóló 82. cikk c. pontja igen sajnálatos tévedés. *A községi legelőkre* ró ez bevételeik 1-5%-áig terjedhető kamarai adót. Községi legelőink mindnyájunk tudomása szerint inkább segélyekre szorulnának, nem-hogy ők fizessenek a kamaráknak. Kérjük összes képviselőinket és szenátorainkat, sőt ezután megalakulandó kamaráinkat is, kövessenek el mindent, hogy ez a teher levéssék községi legelőinkről. Ezen kívül még más jövedelmei is vannak a kamaráknak, melyek 99%-ban a gazdaközönségtől kerülnek ki. Ilyenek: a gazdák önkéntes hozzájárulása, marhalevelek bélyegilletékei, állat és gabonavásárterek jövedelmének egy része stb. Rádupláz azonban mindezekre a 82. cikk, mely kötelességévé teszi a vármegyéknek, hogy bevételeiknek legkevesebb 5%-át a kamaráknak adják át. Ime idevezet a költséges adminisztráció, melyet az okozott, hogy mi az ország-

részi, külföldön nagyszerűen bevált rendszer helyett a megyei kamarák mellett döntöttünk.

És végül még egy pont. A törvény 28. cikke kamarai feladatnak jelzi *a gazdasági természetű törvényjavaslatok, vámügyek, szállítási tarifák és szabályrendeletek véleményezését*. Eddigi szomorú tapasztalataink azt igazolják, hogy ezek közül eddig csupán a szabályrendeletek alkotásába volt a kamaráknak beleszólásuk, még pedig azért, mert szabályrendeleteket egyáltalán nem alkottak országunkban. Követelniök kell úgy parlamentárainknak, mint kamaráinknak, hogy ez a törvénycikk ne úgy legyen benne a törvényben, mint a cigány által vitt levélben a sült liba, melyet a cigány útközben már jóízűen elfogyasztott. A kamarai törvény 28. cikke élő valóssággá kell, hogy váljon, ha eredményes munkát akarunk végezni a kamarákban. Szűnjék meg végre a rólunk-nélkülünk törvényhozás, mely annyi millió gazda szenvedését és egész állami háztartásunk súlyos betegségét okozta.

Ezek előrebocsátása után határozati javaslatomat alábbiakban terjesztem elő:

Határozati javaslat.

1. A Nagygyűlés megbizzza pártunk vezetőségét, hogy haladéktalanul hívja fel az összes vidéki tagozatokat a kamarai választások előkészítésére, annak kihangsúlyozása mellett, hogy e választások sorsa *a falvakon dől el*, tehát gondjuk legyen rá, hogy már ott minden érdemes emberünk beválasszassék.

2. A Nagygyűlés felkéri pártunk parlamenti csoportját, hogy

a) a törvény 7. és 10., valamint az ezekkel egybehangzó más §§-ai módosítása érdekében mozgalmat indítson, melynek célja lenne a községi kamarai választásoknak, a kamara által delegálandó elnökök által való vezetése.

b) Igyekezzenek a parlamenti csoport a kamarai törvény végrehajtási utasításába olyan rendelkezéseket felvételni, melyek állandó munkakört biztosítanak a községi gazdasági bizottságoknak.

c) Tegyen lépéseket a magyar parlamenti csoport arra

nézve, hogy a törvény 25/b, 50, 56, 100 és 108 §-ai úgy módosítsanak, hogy azokból a consilier agricolok szerepe és viszonya a kamarákhoz világosabban és határozottabban ki-tűnjék.

d) Küzdjön a magyar parlamenti csoport a törvény olyan gyökeres módosítása mellett, mely a mai nagy adminisztrációs költséggel járó megyei kamarai rendszer helyébe a külföldön jól bevált országrészi kamarai rendszert helyezi.

e) Lépjen közbe a parlamenti csoportunk a földmivé-
ügyi miniszternél a törvény 82/c. cikkének olyan értelmezése érdekében, hogy addig is, míg e cikk véglegesen törültenék, tekintsen el a községi legelők külön kamarai illetékétől.

f) Gondosan öröködjék parlamenti csoportunk, hogy a törvény 28/c. cikke olyan értelmezést és gyakorlati alkalmazást nyerjen, hogy minden a mezőgazdaságot érdeklő törvényja-vaslatra nézve a kamarák előzetes véleménye kikéressék, s ezzel az eddigi, országunkat és gazdaközönségünket károsító, hebehurgya gazdasági törvények alkotása egyszersmindenkorra megszűnjék.

Takácsy Miklós:

Dr. Nagy Endre úr előadásába egy tévedés csúszott be. Azt mondta, hogy a megyék költségvetésükből legalább öt százalékot tartoznak bevenni a kamarák részére. A törvényben ez nincs benne, ott csak az áll, hogy a megyék a költségvetésükbe felvett összeggel támogatják a kamarát.

A határozati javaslatához kívánok a továbbiakban hozzá-szólni.

Az első pontot már elkésettnek tartom, mert hiszen a választás holnap van.

A második pont d) bekezdésében az előadó úr azt ja-vasolja, hogy küzdjön a magyar parlamenti csoport a tör-vény olyan módosítása mellett, amely a megyei kamarai rendszer helyébe a külföldön jól bevált országrészi kamarai rendszert teszi. Én ennek a pontnak elhagyását javasolom. A székely vármegyék és a magyar többségű vármegyék most magyar többségű kamarákat tudnak alakítani. Ha ország-részi kamara lesz, abban nem lesz szavunk, azt úgy fogják

összeállítani, hogy mi kimaradjunk belőle. A székely vármegyék be fogják fizetni a pénzt az országrészi kamara számára, a székely legelők után is oda fog befolyjni az öt százalék s ebből a magyarságnak nem lesz semmi haszna.

A határozati javaslatoktól eltekintve, kérem az urakat, szűnjék meg az, hogy a magyarság eddig bizonyos idegenkedéssel volt a mezőgazdasági kamarák iránt. Kérem a gazdaságtársadalmat, hogy több érdeklődéssel viseltessenek e kamarák iránt éppen a magunk jól felfogott érdekében, hogy így a mi népünk is részesüljön a mezőgazdasági kamarai intézmény áldásaiban.

Dr. Nagy Endre:

Elismerem, hogy téves volt az előadásnak az a része, amelyben öt százalékosnak vettem a megyei kamarai hozzájárulás összegét. Ezt a részt tehát helyesbítem.

Az indítványnak azt a résziét azonban, hogy a Magyar Párt a maga felfogásával maradjon meg a megyei kamarai rendszer mellett és ne kívánja az országrészi tagozódású kamarai rendszert, a magam részéről nem fogadhatom el. Külföldön is azért vált be jobban az országrészi rendszer, mert így a gazdaközönség egyharmad, sőt egyötöd költséggel sokkal eredményesebb munkát tud kifejteni. A megyei kamarák nagy költségekkel járnak és ezeket a gazdaközönségnek kell viselni. Ezekből a költségekből azután semmi vissza nem térül, mert a gazdasági kamarák magyar embereket nem alkalmaztak a múltban, nem fognak alkalmazni a jövőben sem. Az országrészi kamarák mellett lándzsát tört több belföldi szaktekintély is, akik nem úgy képzelik azt, hogy egész Erdélynek csak egy kamarája legyen, hanem, hogy a Magyarországtól átszatolt részeken három kamara működnék, Kolozsváron, Temesváron és Brassóban; a székelység a brassói kamarához tartoznék. Itt a székelység döntő súlya teljes mértékben megnyilatkoznék.

Az országrészi kamarák nagy előnye az is, hogy módot nyújt magvizsgáló, vegyakisérléti állomások, növénynemesítő állomások stb. létesítésére, amelyek azután a mezőgazdák kultúráját és munkájának eredményességét emelik. A me-

gyei kamarai rendszer egyszerű krájlérájósokodás, amely csak adminisztrál, regisztrál és tudományos működésre egyáltalán képtelen. Nincsenek meg reá az anyagi eszközei. Tehát javaslatomnak ezt a részét teljes mértékben fenntartom és kérem a szakosztályt, méltóztassék legjobb belátása szerint állást foglalni.

A kamarai rendszerről itt a szakosztály előtt ki akarok emelni két dolgot.

Az egyik az, hogy az egész kamarai rendszer a levegőben lóg, mert alkotnak olyan paragrafusokat, amelyeket a kamarák nem valósítanak meg és a kamarák működése a legtávolabbról sem követi a paragrafusokat. A 28. § például előírja, hogy a mezőgazdaságot érdeklő törvények először a kamarák véleményezése alá bocsátandók. Ugyanide tartozna a mezőgazdasági vámtarifa kérdése, a szabályrendeletek kérdése stb. s ezekkel a kamarák közül eddig soha egy sem foglalkozott, mert nem adtak módot reá s tudomásom szerint az egyetlen törvény, amelyre a kamarák véleményét kikérték, a kamarai törvény volt. Éppen ez dönti most el a megyei kamarák sorsát, mert hiszen a kamarák igazgatói és tisztviselők, akik a többségi nemzet soraiból kerültek ki, felszólaltak a maguk érdekében, hogy igenis a megyei kamarai rendszer fenntartandó. Ha országos érdek szempontjából nézték volna a dolgokat, akkor itt is már utat tört volna a külföldön olyan jól bevált országközi kamarai rendszer.

A másik kérdés a 82. § c) pontja. A községi legelőket külön taxával róják meg 1–5 százalék erejéig. Kérem a parlamenti tagokat és azokat, akik a megyei kamarák tagjai igyekezzenek arra, hogy az egy százalékos taxa mellett maradjanak meg és hogy amikor a taxát kivetik, a kivetés a jövedelem után történjék. Hiszen sok legelőnek alig van jövedelme, mások el vannak adósodva s még inkább támogatásra szorulóknak. A magam részéről, mint a kamara intérimáris bizottságának tagja azt a benyomást szereztem, hogy a mezőgazdasági kamarák megérdemlik a gazdaközönség legteljesebb figyelmét és a magyar gazdaközönség jól teszi, hogyha egyebet nem tesz, de ott van és pusztá jelenlétével a maga fájának érdekeit szolgálja. Személyesen győződtem

meg arról, hogy mert én ott voltam, sok dolog másképp dőlt el, mint ahogyan eldőlt volna, ha nem vagyok ott, még akkor is, ha egy szót sem szólottam, mert ha valamelyik tag olyant akart mondani, ami a kisebbségekre sértő lett volna, rám nézett és nyelt egyet. A magam részéről aláírom a felszólaló úrnak azt a felszólítását, hogy a magyar gazdaságközönség vesse rá magát a mezőgazdasági kamarákra s minden felszólalásában igyekezzék a lehető legszakyszerűbb lenni, mivel így meghallgatásra találhat. Őszinte köszönettel tartozom a felszólaló úrnak, egyébként fentartom a javaslatnak azt a részét, amely az országrészi kamarát kívánja a megyei helyett.

Gyárfás Elemér, elnök:

Egy vitás kérdés van. A vita a megyei, vagy országrészi kamarák kérdése körül forog. A kérdés inkább elméleti és pillanatnyilag nem aktuális, mert hiszen ha ez a kormány marad, marad az általa most megalkotott törvény is, melyet csak most akar tulajdonképpen életbeléptetni és hirtelen módosításról nem lehet szó.

Koncedálom dr. Nagy Endre előadó úr nagy szaktudását és azt is, hogy külföldön az országrészi kamarák jól beváltak, azonban nálunk, a mi speciális viszonyaink között, más a helyzet. A marosvásárhelyi ipar- és kereskedelmi kamara esete példa arra, hogy itt nálunk nem jó nagyobb területet egy kamarában való működésre összehozni. Ez valószínű tojástáncot jelentene a mezőgazdasági kamaráknál is. Ha a csikiak és a háromszékiek a brassóihoz tartoznának, az egész intézmény meg volna bénítva. Az iparkamaráknál, amint tudjuk, dobálták Háromszéket hol ide, hol oda, ahogy a román nemzeti érdekek megkivánták. Egyszerre megindulna az országrészi kamaráknál a kerületek nemzetiségi szempontok szerinti szétosztása. A tartományi kamarát a jelen törvény alapján úgyis meg fogják alkotni, már csak azért is, mivel ottan jó állások lesznek, de nincsen értelme annak, hogy ezt éppen mi kezdeményezzük. Kérem az előadó urat, méltóztassék belenyugodni, hogy szakszempontból az ő szempontja helytálló, speciális viszonyaink között azonban nem megfelelők az országrészi kamarák.

Dr. Nagy Endre:

Nem ragaszkodom az indítványnak ehhez a részéhez.

A Szakosztály az előadói javaslatot Takácsy Miklós módosításával elfogadta.

Gyárfás Elemér, elnök:

A tárgysorozat kimerült, köszönetet mondok a mezőgazdasági kérdés előadóinak épp úgy, mint a többi előadóknak, az összes hozzászólóknak és a résztvevőknek, hogy figyelmükkel megajándékoztak; örülök, hogy ennyi fontos kérdést magas nivón és szakszerűen letárgyalhattunk és a gyűlést bezárom. (Éljenezés.)

Válságok viharában.

Gyárfás Elemér beszéde az Országos Magyar Pártnak Szatmáron, 1930. október 26-án tartott nagygyűlésén.

Bármerre tekintünk, mindenütt nehézséget, bajt, nyomort, kétségbeesést látunk; mindenünnen panaszt, sirást, keserűséget hallunk.

Válsággal küzd minden termelő osztály, válsággal küzdenek Középeurópa összes államai.

Ez a válság – termelési válság, fogyasztási válság, tőke- és hitelválság és – last, not least – erkölcsi és lelki válság.

1. A *termelési válság* oka a világháború, mely megzavarta a világ termelési rendjét. A középeurópai államok négy éven át nem termeltek, elveszítették piacaikat s ezeket más termelő országok – elsősorban Amerika – foglalták el. Mikor pedig helyreállott a béke, az ujonnan húzott államhatárok zárták el a termelő vidékeket eddigi fogyasztási piacaiktól. A bánáti búza, az erdélyi szarvasmarha a háború előtt vámmentesen jutott el Ausztriába és Csehországba, most két államhatár bástyafalán át kell – sulyosan megvámolva – átvergődnie, sőt nálunk még export-taksákkal is megküzdnie. Ugyanilyen akadályok állottak az iparcikkek útjába is.

Az ujonnan létesült államok – elfogultságukban – kísérleteztek az önálló berendezkedéssel. Németország a háború tapasztalatainak hatása alatt mezőgazdaságát oda akarta fejleszteni, hogy fedezni tudja vele lakossága élelmezési szükségleteit, nálunk s más agrárállamokban pedig mesterségesen nagy iparfejlesztésbet fogtak. A Brătianu Vintilla szűklátó kör- gazdasági politikája iskolapéldája ennek a koncepciónak.

Ez a játék csak addig tarthatott, amíg az erőltetett termelés kipótolta a háborúban elfogyasztott készleteket. Ez után menthetetlenül beállott a *túlprodukción* s ezzel a legsúlyosabb termelési válság. A piacukat veszített államok ki-

felé dumping-áron is elhelyezni igyekeztek termelvényeiket, befelé pedig csökkentették vagy leszállították az addig túlfeszített tempóju termelést s ezzel belső válságot és munkanélküliséget idéztek elő.

Hogy Románia és vele Erdély mezőgazdasági terményeinek piacait teljesen elveszítette, ehhez a fentti okok mellett igen érzékeny mértékben hozzájárult az *agrárreform* is, mely éppen az exportképes mezőgazdasági üzemeket tette tönkre s ezeknek piacait a kisgazdák silányabb minőségű termékei – már csak a szervezetlenség hiánya miatt – sem tudták visszahódítani.

Ugyanez a szélsőséges agrárreform Oroszországban egyenesen éhínséget okozott, de a szovjet most már – felrugva a földosztási elméleteket – mezőgazdaságát erőltetve visszahelyezi a nagybirtok típusára s a legmodernebb gépberendezéssel és vafegyelem alá vont munkászászlóaljakkal, ujonnan létesített állami nagybirtokokon – tehát éppen azon a birtoktípuson, melyet elsősorban dobtak oda mindenütt a földéhségnek – hatalmas gabonatömegeket produkál és dob a nemzetközi piacokra, még súlyosabbá téve ezáltal ezeknek termelési válságát.

2. *A fogyasztási válság* szükségszerű következménye a termelés szervezetlenségének. A túlprodukció a termelés beszüntetését s ezzel munkanélküliséget s széles rétegek fogyasztási képességének tönkretételét idézi elő.

A termelés szervezetlensége mellett további oka a fogyasztási válságnak az *egyenlőtlen jövedelem-elosztás*.

A háború utáni első fellendülés könnyű, nagy keresetre szoktatott mindenkit és megnövelte az igényeket. Ezek leszállítására egyetlen társadalmi osztály sem akar gondolni.

Az eddigi termelési rend túlzásai óriási vagyon és jövedelem felhalmozódásokat tettek lehetővé keveseknél, más társadalmi osztályok pedig a pauperizmusba sülyedtek.

Mínthogy pedig élni ezeknek is kell, ma már a háborúviselt államok többségében százezrekre, sőt milliókra megy az *állam által eltartott munkanélküliek* száma, kik – épp úgy, mint Róma proletárjai – fokozatosan elszoknak a munkától s mind nagyobb igényeket támasztanak eltartóikkal szemben.

Ha e helyzetben sürgősen nem tudnak segíteni, úgy ez a fogyasztási válság elkerülhetetlenül katasztrófára kell, hogy vezessen, mert a folyton csökkenő számú dolgozók a viszonyok nehezültével mind kevésbé lesznek képesek annyit produkálni, amennyit felemészt egyfelől a felső osztályok pazar és fényűző életmódja, másfelől a milliós munkanélküli tömegek ellátása.

3. *A tőke- és hitelválság* szintén a világháború következménye, mely generációk által felhalmozott hatalmas belső tőkét tett tönkre – az infláció és hadikölcsönök révén, emellett hatalmas háborús adósságokat csinált a külföldön.

Ezeket a tőkét felélték, elpuffogtatták, elpocsékolták a hadseregek s ezek a tőkék ma hiányzanak.

A belföldi tőke elpusztítása megölte a takarékosági szellemet, mely előfeltétele az új belső tőkeképződésnek.

Az elpuffogatott külföldi tőke után pedig – mely nem hoz semmi jövedelmet – a háborúviselt államok hatalmas kamatokat kell, hogy fizessenek a hitelező államoknak, elsősorban Amerikának. E háborús adósságok kamatai felborítással fenyegetik az adós államok költségvetéseit, melyeknek adózói roppannak össze az aránytalan terhek alatt.

A súlyos közterhek, a háború által szétzilált gazdasági és jogi helyzet bizonytalanná teszi minden termelő munka eredményét s e bizonytalan rentabilitású produkció nem tud garanciát nyújtani és bizalmat kelteni az abba fektetett tőkék biztonsága és rentabilitása iránt, ami pedig *előfeltétele minden hitelnek*.

A *tőkehiány* tehát *bizalomválsággal* s ennek következményeképpen *hitelválsággal* párosul.

4. *Az erkölcsi és lelki válság* súlyosabb baj és betegség az összes előbbieknél.

A gyógyulás előfeltétele az egyes embernél is az *önbizalom*; fokozottan áll ez a társadalmakra s a gazdasági életre. A világháborút is – jóval erőik teljes összeroppanása előtt – azért veszítették el a központi hatalmak, mert összeroppant önbizalmuk; idegekkel nem bírták már tovább.

Gazdasági helyzetünk kétségtelenül igen súlyos. De nem annyira súlyos, amilyen tűrhetetlenek azt tömegeink érzik

s főként, amilyennek azt intelligenciánk és sajtónk bizonyos része hirdeti.

Statisztikai adatokkal kimutatható, hogy az eladósodás a háború előtt sokkal nagyobb volt; hogy egyes termelő osztályok már jelentősebb közterheket is hordoztak; hogy ismételtelen voltak periódusok, mikor a termelési és értékesítési nehézségek a mainál is nagyobbak voltak.

De akkor ellenállóképesebb volt az embereknek a lelke; nem ülte meg azt annyira a rezignáció, tudtak erősebben hinni és jobban bizni az állapotok jobbrafordulásában.

A legsúlyosabb betegségünk ma kétségtelenül ez a *pszichológiai* válság, ez a teljes elkeseredés és reményvesztettség, melyet, sajnos, külső eszközök is táplálnak mesterséges úton s amelynek hatása alatt – mint közvetlenül az 1918. évi összeomlás előtt – az emberek már-már hajlandók bármely, még oly kedvezőtlen fordulatba is csüggetegen bele-törődni; olyan fordulatba is, melynek pusztta lehetősége is korábban végső erőfeszítésre ösztönözte volna őket.

*

E katasztrófával fenyegető, súlyos, nagy válságok viharában ott áll ma a szellemileg kifosztott, erkölcsileg meggyengült, anyagilag letört erdélyi magyarság – viharverte dereglye a viharos óceánon.

Mi lesz a sorsa? El kell-e menthetetlenül pusztulnia?

E kérdésre a már elmondottak adják meg a feleletet.

Minthogy a jelenlegi válság elsősorban lelki és erkölcsi válság s minthogy ez a lelki és erkölcsi válság teszi oly végzetesen súlyossá, sőt katasztrófálissá a gazdasági válságot is, nyilvánvaló, hogy sorsunk elsősorban attól függ, hogy e lelki válságot erős öntudattal, fegyelmezettséggel és lélekerővel meg tudjuk-e állani.

Az a kérdés, hogy a magyar nyelv, a magyar kultúra, a magyar kisebbségi gondolat, mindazok a szellemi és erkölcsi értékek, melyeknek szolgálatára a Magyar Párt alakult, együttesen elég erősek-e arra, hogy e gazdasági válságok viharában is összetartsák a Magyar Párt zászlója alatt az erdélyi magyarság tömegeit és meg tudják-e akadályozni azt, hogy a kisebbségi sorsba sülyedt magyarság szét ne

szakadozzon foglalkozási ágakra és társadalmi osztályokra, melyeket azután idegen külső erők egymás ellen ellenségek-ként vonultassanak fel?

Ha nincs annyi összetartó ereje a magyar gondolatnak, hogy át tudja hidalni a gazdasági és osztályellentétet, ha olyan jól megy már a dolgunk, hogy nyugodtan harcba vonulhatunk egymás ellen, ha nem vagyunk még mindnyájan elég szegények ahhoz, hogy megférhessünk egymás mellett, akkor – kimondom nyíltan – nincs többé létjogosultsága a Magyar Pártnak, mert nem tudja már egyesíteni a magyar tömegeket.

Akkor csak két út áll előttünk.

Vagy keresünk világnézeti alapon más, erősebb, mélyebb, szilárdabb összefogó gondolatot, vagy beállunk mi magunk is az osztályharc egymással szemben álló arcvonalaiba és segítünk elpusztítani mindazt, ami őseinknek szent és drága volt.

Mi eddig úgy hittük és éreztük, hogy tömegeink mögöttünk állanak, mikor első célkitűzésként a romániai magyar kisebbség nemzeti egységének és a magyar nyelv és kultúra fejlődésének jelszavát irtuk zászlónkra s amíg e meggyőződésünket népünk tömegei meg nem döntik, rendületlenül küzdünk és dolgozunk érte.

A mai súlyos gazdasági válságban fokozott mértékben ránehezedik a párt közgazdasági szakosztályára az a feladat; hogy a magyarság mindegyik termelő rétegének és társadalmi osztályának érdekeit összhangba foglalja s valamennyit egyforma szeretettel és buzgósággal igyekezzék megvédeni és érvényre juttatni.

E harmónia égisze alatt tárgyalta le az elnökletem alatt álló Közgazdasági Szakosztály a magyarságot s annak egyes produktív osztályait érintő elvi és gyakorlati problémákat s hozott határozatainkat bizalommal s a jól végzett kötelesség öntudatával terjesztjük a nagygyűlés s az egész magyar közvélemény elé.

Tanácskozásaink anyaga vaskos kötetet tesz ki – melyet majd nyomtatásban nyilvánosságra fogunk hozni – s e nagy terjedelemre tekintettel tapintatlanság volna tőlem, ha csak a letárgyalt kérdések felsorolásával is igénybevenném ez előrehaladt órában a nagygyűlés figyelmét.

Méltóztassanak megnyugvással fogadni a tegnap, egész napon át folytatott alapos munkánk eredményeit s az ott hozott határozatokat általánosságban és elvileg elfogadva, kiadni az intéző-bizottságnak, hogy saját hatáskörében, illetve az Elnökség és a parlamenti csoport útján gondoskodják – a Szakosztály szükség esetén való újabb meghallgatása mellett – ezeknek legmegfelelőbb végrehajtásáról.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett az *Országos Magyar Párt Közgazdasági Szakosztályának* Szatmáron, 1930 október 25-én tartott nyilvános közgazdasági gyűléséről.

Jelen vannak:

A Szakosztály tagjai közül: Gyárfás Elemér elnök, Berivoy István főtitkár, dr. Abrudbányay Ede földbirtokos, orsz. képviselő, Kolozsvár, gróf Béldi Kálmán nagybirtokos, Zsibó, dr. Desbordes Ernő földbirtokos, Sajóudvarhely, dr. György József földbirtokos, orsz. képviselő, Marosvásárhely, dr. Kotzó Jenő földbirtokos, Nagykágya, Kövér Gusztáv földbirtokos, Nagyvárad, dr. László Dezső orsz. képviselő, Gyergyószentmiklós, dr. Nagy Endre G. E. titkár, Dés, Pekri Géza földbirtokos, Dicsőszentmátrón, Purgly László, az aradmegyei G. E. elnöke, Sofronya, dr. Szász Ferenc, a Magyar Nép szerkesztője, Kolozsvár, báró Szentkereszthy Béla orsz. képviselő, Árkos, Török Bálint az E. G. E. főtitkára, Kolozsvár, Szabó Béni szücsmester, orsz. képviselő, Brassó, Hexner Béla vegyész-mérnök, Kolozsvár, Csiszár Lajos építész, Marosvásárhely, dr. Lakatos Sándor gyáriparosszövetségi titkár, Marosvásárhely, Szücs Kálmán asztalosmester, ipartestületi elnök, Szatmár, báró Jósika János orsz. képviselő, Kolozsvár, dr. Parecz Béla orsz. képviselő, Arad, dr. Fábíán László szenátor, Barót, László Endre, a Transsylvania Bank ügyvezető alelnöke, Kolozsvár, Kispál László, Kolozsvár, Sándor Béla, a Minerva Biztosító R.-T. igazgatója, Kolozsvár, dr. Török Andor, a Kézdivásárhelyi Tptár elnöke, Kézdivásárhely, dr. Vetzák Ede, a Nagykárolyi Takarékpénztár elnöke, Nagykároly, Ciffra Kálmán ny. főispán, a Biharmegyei Takarékpénztár elnöke, Nagyvárad, Hegedüs Sándor orsz. képviselő, Nagyvárad, Tunyoghy Lajos, a Tenkei Taka-

rékpénztár vezérigazgatója, Tenke, dr. Balogh Elek, az Egyesült Kisegítő Tptár vezérigazgatója, Torda.

Továbbá: Dr. Árkossy Jenő, Nyárádszereda, K. Balogh Ferenc, Nagyszalonta, Bartalis Ferenc ügyvéd, Fogaras, dr. Böszörményi Károly, Petyén, báró Bánffy Dániel, Fugad, gr. Béldi Gergely, Dicsőszentmárton, dr. Boros Béni, Gurahonc, Bottyán István, Szatmár, Bikfalvy Albert, Berindán, dr. Barabás Béla orsz. képviselő, Dicsőszentmárton, gróf Bethlen László, Kolozsvár, gróf Dégenfeld Miksa, Erdőszáda, Domahidy István, Domahida, Ember Géza, Darócz, dr. Gyulay János, Temesvár, dr. Harcsár Géza, Szatmár, dr. Helmechzy József, Petyén, Hercz Henrik mérnök, Szatmár, Jolsvay Imre, Szatmár, b. Kovács Gusztáv, Szatmár, Keresztes János ref. lelkész, Brád, Kemény Béla mérnök, Nagyvárad, dr. Kovács Károly ügyvéd, Csíkszereda, dr. Kriván Gyula, Temesvár, dr. Kölcsey Ferenc földbirtokos, Domahida, Latorján István, Szatmár, Lengyel György, Odvas, Laár Ferenc orsz. képviselő, Parajd, dr. Markovits Manó ny. főispán, Nagyvárad, if j. Müller Ferenc, Szigetcsorbánmező, Oláh Sándor, Szamoskrassó, dr. Südy Tibor, Szatmár, Steiner József igazgató, Szatmár, Szücs Elemér, Nagyenyed, dr. Soos István, Nagyvárad, dr. Székely Ákos ügyvéd, Máramarossziget, Takácsy Miklós földbirtokos, Curtici, dr. Weisz Sándor, Szatmár, Werner Oszkár, Szatmár, stb. stb.

Távolmaradásukat kimentették: Gróf Bethlen Bálint nagybirtokos, Keresd, dr. Eöry István, Magyarigen, Endre Károly, a Temesvári Kereskedők Egyesületének főtitkára, Temesvár, Mikó László földbirtokos, Nyárádszentlászló, Szentiványi József földbirtokos, Farnos, dr. Szoboszlai László földbirtokos, Nyárádszereda, Reinhart Gyula, az Ipartestületek Szövetségének ügyv. elnöke, Arad, Budai Tibor iparos, Nagyvárad, Barthos Béla, a Brassói Népbank vezérigazgatója, Brassó, dr. Miklossy Viktor, a Gyergyói Első Takarékpénztár vezérigazgatója, Puskás István, a Gyergyói Bank és Takarékpénztár vezérigazgatója, Gyergyószentmiklós, Bodor Bertalan, a Kolozsvári Takarékpénztár és Hitelbank ügyv. igazgatója, dr. Ferencz József, a Hitelszövetkezetek Szöv. igazgatója, Gombos Benő kereskedő, dr. Lemer Sándor ügyvéd, Kolozsvár, dr. Fekete Andor ügyvéd, Ma-

rosvásárhely, dr. Garda Kálmán, a Hangya Központ alelnöke, Horváth Pál, az Alsófehérvármegyei Takarékpénztár vezérigazgatója, Szigeti Béla, a Nagyenyedi Kisegítő Tptár vezérigazgatója, Nagyenyed, Szemere Miklós, a Biharmegyei Takarékpénztár vezérigazgatója, Nagyvárad, dr. Barabás Andor kereskedő, Sepsiszentgyörgy, Becsek Aladár, az Udvarhelymegyei Takarékpénztár vezérigazgatója, Székelyudvarhely, dr. Szöllösi Ödön, Székelyudvarhely, Kun Richard, a Kereskedő Szövetség elnöke, Temesvár.

1. *Gyárfás Elemér* elnök üdvözli a megjelenteket, a gyűlést megnyitja, előterjeszti elnöki megnyitóját és bejelenti, hogy a Szakosztály vezetősége az előadásokat és határozati javaslatokat kinyomatva szétosztotta s ezek az előző évek tárgyalási anyagával együtt a jelenlévők rendelkezésére állanak. Kéri, hogy ennek költségei fejében a jelenlévők 100 leit dr. Parecz György kezéhez sziveskedjenek lefizetni, minek ellenében meg fog küldetni részükre a gyűlés tárgyalási anyagát is tartalmazó végleges kiadvány.

A jegyzőkönyv vezetésével megbizsa *Berivoy István* főtitkár, bejelenti, hogy a gyorsírói feljegyzéseket *dr. Gergely Jenő* tanár eszközli s felkéri a közgyűlést, hogy jelen jegyzőkönyv hitelesítésére bizottságot küldjön ki.

A közgyűlés az elnöki bejelentéseket tudomásul veszi s a jegyzőkönyv hitelesítésére gróf Bethlen László, Török Bálint és dr. Lakatos Sándor tagokat delegálja.

2. *Berivoy István* főtitkár felolvassa az 1930. szeptember 8-án, Kolozsvárt tartott legutóbbi szakosztályi ülés jegyzőkönyvét.

A Szakosztály a jegyzőkönyvet észrevétel nélkül tudomásul veszi s annak hitelesítésére *dr. Balogh Elek* és *Desbordes Ernő* szakosztályi tagokat küldi ki.

3. *Elnök* bemutatja *Reinhart Gyula* előadását és határozati javaslatait *a magyar iparososztály* megszervezésére vonatkozólag.

Csiszár Lajos, Fábíán László, dr. Südy Tibor és Keresztes János hozzászólásai után,

a Szakosztály az előadó javaslatait egyhangulag elfogadja.

4. *Csiszár Lajos* bemutatja az *ipari szakoktatásra* vonatkozó előadását és határozati javaslatait.

A Szakosztály az előadó határozati javaslatait változtatás és hozzászólás nélkül elfogadja és Csiszár Lajost az ipari szakoktatás érdekében végzett munkájáért melegen ünnepli.

5. *Dr. Lakatos Sándor* bemutatja a *munkakamarákra* vonatkozó előadását és javaslatait.

A Szakosztály az előadó javaslatait egyhangulag elfogadja.

6. *Szabó Béni* előadást tart az *iparosság adóterheiről* és előterjeszti határozati javaslatait.

A Szakosztály az előadó javaslatait dr. Lakatos Sándor, dr. Weisz Sándor, dr. Südy Tibor, Csiszár Lajos, dr. Balogh Elek és dr. Kotzó Jenő kiegészítő indítványaival egyhangulag elfogadja.

7. *Hexner Béla* bemutatja a *nagyipar főbb problémáira* vonatkozó előadását és határozati javaslatait.

A Szakosztály az előadó javaslatait egyhangulag elfogadja.

8. *Dr. Lakatos Sándor* bemutatja a *szociális biztosítás* kérdésére vonatkozó előadását és határozati javaslatait, azok 5. pontjának bizonyos kiegészítésével.

A Szakosztály az előadó javaslatait egyhangulag elfogadja.

9. *Elnök* bemutatja *dr. Eöry István* előadását és határo-

zati javaslatait a *munkásbiztosítási törvénynek a mezőgazdaságot érintő rendelkezéseire* vonatkozólag.

A Szakosztály az előterjesztett javaslatokat egyhangulag elfogadja és elnök javaslatához képest kimondja, hogy a munkásbiztosításnak a magántisztviselőket érintő kérdéseire nézve a parlamenti csoport a törvény tárgyalása előtt kérje ki az érdekképviselői testületek véleményét, minthogy a kérdésnek ez az ága technikai okokból nem volt előkészíthető.

10. *Elnök* bemutatja *dr. Bernád Ágoston* előadását és javaslatait *az egységes új ipartörvényre* vonatkozólag.

A Szakosztály a javaslatot Csiszár Lajos kiegészítésével elfogadja.

11. *Csiszár Lajos* bemutatja *a közszállításokban és közmunkákban való részesedésre* vonatkozó előadását és javaslatait.

A Szakosztály a javaslatot egyhangulag elfogadja.

12. *Elnök* az ipari kérdések letárgyalása után meleg szavakban méltatja az iparos-osztály nagy jelentőségét.

Szücs Kálmán szatmári ipartestületi elnök hasonló értelemben szólal fel.

Helybenhagyólag tudomásul vétetik.

13. *Elnök* bemutatja *a pénzügyi válság, a tőkehiány és a kamatlábpolitikára* vonatkozó előadását és határozati javaslatait.

A kérdéshez hozzászólnak Desbordes Ernő, Hexner Béla, dr. Lakatos Sándor, dr. Fábíán László, dr. Nagy Endre, dr. Abrudbányay Ede, dr. Kriván Gyula és dr. Kovács Árpád.

A Szakosztály elfogadja az előadói javaslatot, Desbordes Ernő fenntartott külön véleményével szemben, Hexner Béla és Kovács Árpád kiegészítésével.

14. *Dr. Balogh Elek* bemutatja *az erdélyi magyar vidéki pénzügyintézetek helyzetére* vonatkozó előadását és határozati javaslatait.

A kérdéshez hozzászólnak: Dr. Árkossy Jenő, Hexner Béla, Keresztes János, László Endre, dr. Lakatos Sándor, dr. Kovács Árpád, dr. Torday József és Vajda Béla.

Elnök az ülést délben 1 óra 50 perckor megszakítja.

*

Elnök az ülést délután 3 órakor ismét megnyitja.

Az ülés megszakítása előtt tárgyalás alá vett javaslatokhoz pótlólag hozzászól még dr. Kovács Károly és az összes felszólalásokra reflektál dr. Balogh Elek előadó és Gyárfás Elemér elnök.

A Szakosztály – Hexner Béla ellenindítványával szemben – dr. Balogh Elek határozati javaslatát, az 1. pontnak a dr. Árkossy Jenő által ajánlott szövegezésével és László Endre kiegészítő indítványával együtt elfogadja.

15. *Báró Jósika János* bemutatja *az Erdélyi Magyar Földhitelintézetre* vonatkozó előadását és határozati javaslatait.

László Endre, báró Jósika János előadó és *dr. György József* hozzászólása után

a Szakosztály az előadói javaslatot egyhangulag elfogadja.

16. *Gróf Bethlen László* bemutatja *a hitelszövetkezetekre* vonatkozó előadását és határozati javaslatait.

Dr. Lakatos Sándor, dr. Árkossy Jenő, báró Jósika János és előadó felszólalásai után,

a Szakosztály az előadói javaslatot egyhangulag elfogadja.

17. *Elnök* bemutatja *dr. Garda Kálmán* előadását és határozati javaslatait *a Hangyaszövetkezetekre* vonatkozólag.

A határozati javaslat egyhangulag elfogadtatik.

18. *Sándor Béla* bemutatja a *biztosítás jelentőségére* vonatkozó előadását és határozati javaslatát.

A Szakosztály az előadói javaslatot hozzászólás nélkül egyhangulag elfogadja.

19. *Dr. Lakatos Sándor* bemutatja a *kereskedelmi és iparkamarákra* vonatkozó előadását és határozati javaslatait.

A Szakosztály a javaslatot Elnök és előadó kiegészítéseivel elfogadja.

20. *Elnök* bemutatja *Kun Richárd* előadását és javaslatait a *kereskedelem szabadságát és fejlődését akadályozó jelenségekről*.

A javaslatok egyhangulag elfogadtatnak.

21. *Elnök* bemutatja *Endre Károly* javaslatait a *kereskedelem adóterheiről*.

A javaslatok egyhangulag elfogadtatnak.

22. *Elnök* bemutatja *dr. Barabás Andor* előadását és javaslatait a *kiskereskedők serelmeiről és kívánságairól*.

A javaslatok egyhangulag elfogadtatnak.

23. *Dr. Parecz Béla* bemutatja előadását és javaslatait az *igazságszolgáltatási bajokra* vonatkozólag.

A javaslatok egyhangulag elfogadtatnak.

24. *Dr. Parecz György* bemutatja a *hadikölcsönkötvények beváltására és a magyar postatakarékpénztári betétek kifizetésére* vonatkozó előadását és határozati javaslatait.

A Szakosztály a javaslatokat egyhangulag elfogadja.

25. *Dr. Szász Ferenc* bemutatja a *gabonaválságra* vonatkozó előadását és határozati javaslatait.

A Szakosztály az előadói javaslatot báró Jósika János kiegészítésével elfogadja.

26. *Desbordes Ernő* bemutatja az állattenyésztés és állatkereskedelemre vonatkozó előadását és határozati javaslatait.

A Szakosztály az előadó javaslatait egyhangulag elfogadja.

27. *Dr. Abrudbányay Ede* bemutatja a mezőgazdasági szakoktatásra vonatkozó előadását és határozati javaslatait.

A Szakosztály az előadó javaslatait egyhangulag elfogadja.

28. *Dr. Oberding József* bemutatja az agrárreformmal kapcsolatban még megoldandó kérdésekre vonatkozó előadását és határozati javaslatait.

A Szakosztály az előadói javaslatot dr. Kriván István, dr. Parecz György, dr. Kotzó Jenő és dr. Parecz Béla kiegészítő indítványaival elfogadja.

29. *Elnök* javasolja, hogy *Horváth Pálnak* a szőlőgazdaság és borértékesítésre vonatkozó javaslatai vétessenek le a napirendről.

A Szakosztály Elnök javaslatához képest a kérdést a napirendről leveszi s kimondja, hogy az előadói javaslatok s a beérkezett ellenvélemény kiadandók Török Bálint, dr. Kotzó Jenő, Horváth Pál, Winkler Gyula és Schöppner Sámuelből álló bizottságnak és ezek véleményei közlendők a parlamenti csoporttal mihez tartás végett.

30. *Elnök* bemutatja *dr. Szöllösi Ödönnek* a szeszgyártásra és szeszkereskedelemre vonatkozó előadását és határozati javaslatait.

A Szakosztály az előadói javaslatot egyhangulag elfogadja.

31. *Szücs Elemér* előadást tart az erdőgazdaság főbb problémáiról és előterjeszti határozati javaslatait.

A Szakosztály az előadói javaslatait elfogadja.

32. *Dr. Kovács Károly* előadást tart *a székelyföldi közbirtokosságok problémáiról* és előterjeszti határozati javaslatait.

A Szakosztály az előadó javaslatait egyhangulag elfogadja.

33. *Elnök* bemutatja *Mikó Lászlónak mezőgazdasági organizációink kiépítésére* vonatkozó előadását és javaslatait.

A Szakosztály az előadói javaslatokat *Török Bálint* indítványával és *Elnök* kiegészítésével együtt, egyhangulag elfogadja.

34. *Dr. Nagy Endre* bemutatja *a mezőgazdasági kamarákra* vonatkozó előadását és határozati javaslatait.

A Szakosztály az előadói javaslatot *Takácsy Miklós* módosításával elfogadja.

35. *Elnök* hálás köszönetet mond az előadóknak és felszólalóknak értékes munkájukért, örömeinek ad kifejezést, hogy ennyi fontos kérdést magas nivón és szakszerűen letárgyalni sikerült és bejelenti, hogy az elfogadott határozati javaslatokat a nagygyűlés elé fogja terjeszteni, melynek jóváhagyása után a pártvezetőség és a parlamenti csoport mindent meg fog tenni ezek végrehajtása érdekében.

Meleg szavakban köszönetet mond a megjelenteknek a fontos kérdések iránt tanúsított érdeklődésükért és a gyűlés komoly, tárgyilagos és ünnepélyes lefolyásáért s a jelenlévők lelkes éljenzése mellett, a gyűlést bezárja.

K. m. f.

Gyárfás Elemér s. k.
elnök.

Berivoy István s. k.
jegyzőkönyv-vezető.

Hitelesítjük:

Gróf Bethlen László s. k.
Dr. Lakatos Sándor s. k.
Török Bálint s. k.

Az agrárreform és az agrárreformmal kapcsolatban megoldásra váró kérdések.

Előadó: **Dr. Oberding József György**, okl. közgazda, Kolozsvár.

I.

Erdély birtokmegoszlása a világháború előtt, szociális és nemzetiségi szempontból.

Szociális birtokmegoszlás.

Erdély birtokmegoszlása egyike volt a legkedvezőbbeknek a háború előtti Európában. Erdély uralkodó mezőgazdasági üzemtípusa a kisbirtok volt. Míg a mezőgazdasági művelés alatt álló 3,320.873 hektár területből a kisbirtokok 69.9 százalékot foglaltak el, addig a nagybirtokokra 18.5%, a középirtokokra meg 11.6% jutott. A nagybirtokok 613.433 hektárt kitevő területéből a magánkézben levő birtokok azonban csupán 199.568 hektárt tettek ki, vagyis az összes nagybirtokok 32.5%-át, a többi állami, községi, egyházi, iskolai, közbirtokossági és egyéb jogi személyek tulajdonát képezte.

A birtokmegoszlás terén, a kisbirtokok arányát tekintve, egyedül csak Bulgária és Belgium nyújtott kedvezőbb képet a háború előtti Európában, mint Erdély. Bulgáriában az összes gazdaságok területéből a kisgazdaságokra 91.3%, Belgiumban meg 83.0% jutott. Bulgária és Belgium után Erdély következett 69.9%-kal, majd a Németbirodalom 69.0%-kal, Dánia 66.9%-kal, Franciaország 63.0%-kal, Magyarország 54.59%-kal, Románia 49.18%-kal és végül Anglia 30.0%-kal.¹

Erdélyben latifundiumok úgyszólván nem voltak, a hitbizományok legnagyobb részét majdnem mind erdőbirtokok képezték. A latifundiumok kialakulását nálunk egyrészt a földrajzi viszonyok, Erdély hegyes-völgyes terepe, másrészt

¹ Dr. Kenéz Béla: Nép és föld, 368 old.

meg az itt élő népek demokratikus földbirtoklási joga gátolták. A székelyek földje a székely nemzet egyeteméé volt, melyet az ősi földközösség alapján közbirtokosságok formájában birtokoltak s földjükön autonómikus joggal birtak. Autonómiát élveztek a szászok is, akik a magyar királytól kapott földjükön egészséges parasztdemokráciát honosítottak meg. Nagy- és középbirtokok így csak a magyar részen alakulhattak ki, de latifundiumokká, a már említett földrajzi viszonyoknál fogva nem tudtak kifejlődni.

A mezőgazdasági terület megoszlása birtokkategóriák szerint Erdélyben 1916-ban.²

A birtok terjedelme	A birtokosok száma	A birtokok területéből hektárakban					Műv. alatt álló	
		szántó	kert	rét.	szőlő	legelő	terület ha	%
100 kat. holdon aluli	417830	1301429	62145	717636	11063	211198	2323471	69'9
100–1000 kat. hold közötti	4072	149384	6216	62830	1548	163491	383969	11'6
1000 kat. holdon felül	965	123185	5604	67558	1233	415853	613433	18'5
Összesen:	42236	1574498	13965	848024	13844	790542	3320873	100'0

Az összes gazdaságok számából, 422.367, száz holdon aluli kisgazdaság 417.330 volt, vagyis 98.81%. A kisbirtokok átlagos terjedelme 5.57 hektárt, 9.67 holdat tett ki.

A száz holdon aluli kisbirtokok a következőképpen oszlottak meg az egyes birtokkategóriák között:

Száz holdon aluli kisgazdaságok megoszlása birtokkategóriák szerint Erdélyben.³

A birtokok terjedelme	A birtokok száma	A birtokok területe	
		ha-ban	%-ban
50–100 holdig	5.425	30.205	1.3
10–50 holdig	143.144	796.950	34.3
5–10 holdig	123.113	685.423	29.5
5 holdon alul	145.648	810.893	34.9

A kisbirtokok egyharmadrésze, 34.9% 5 holdon aluli törpebirtok volt. Ennek oka a birtokelaprózódásban rejlik. A múlt század közepén végrehajtott jobbágyfelszabadítás óta ugyanis, amikor a jobbágyok szabad tulajdonába 1 mil-

² Dr. Jakabffy Elemér: Erdély statisztikája, 28 old.

³ Összeállítva, dr. Jakabffy Elemér „Erdély statisztikája” c. munkája alapján.

lió 615.574 hold ment át,⁴ a föld már a harmadik generáció-kezére jutott, ami a népesség növekvő szaporodása folytán, mint mindenütt, úgy Erdélyben is a kisbirtokok elaprozódásához vezet. A kisbirtokok szaporodásának azonban mi sem állta útját, a kisbirtokok szaporodását egyedül csak a nép földvásárlóképessége befolyásolta. A kisbirtokaink szaporodása pedig egyenes arányban állott a nép földvásárló erejével.

Alig egy évtizedre a jobbágyfelszabadítás után, a hatvanas évek elején már megkezdődik a közép- és nagybirtokok felbomlási folyamata s ez a folyamat a legutóbbi időkgig eltartott. A jobbágyfelszabadítás után a földesurak állami és közigazgatási hivatalokat vállaltak s földjeiket apró parcellákban vásárba bocsátották. Ahogy nőtt a nép földvásárló ereje, úgy mind több és több parcellát vásárolt össze. Míg a kisbirtokok szaporodása 1895–1915-ig csak 2.26% volt, 1915–1919. már 4.15%, összesen tehát 6.41%-ot tett ki.⁵ A kisbirtokok vásárlását nagyban elősegítették bankjaink is, különösen a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete és a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége.

Igaz, ugyan, hogy a kisbirtokok elaprozódását hathatóssabb intézkedések nem védték, de avval nem is igen találkozunk a háborúelőtti Európában, sőt a birtokelaprozódás problémája még a mai napig sem nyert kielégítő megoldást sehol sem. Nálunk a birtokelaprozás gazdasági hátrányát alkalmasan ellensúlyozta az Erdélyszerte divó bérleti és felesművelési rendszer.

Bár a kisbirtokosok egyharmadrésze öt holdon aluli kisbirtokon gazdálkodott, a teljesen földnélküli földművesek száma elenyészően csekély volt. Az 1910. évi népszámlálás adatai szerint Erdély mezőgazdasági népessége 1.920,776 főt tett ki, melyből földnélküli földműves (mezőgazdasági munkás, gazdasági cseléd, juhtenyésztő, kertész) csupán 196.820 fő, vagyis 10.25% volt.⁶

Hogy Erdély földje a rajta élő földműves nép megélhetését mindig megfelelően biztosította, mutatja az a tény,

⁴ Dr. Sebess Dénes: Új Románia földbirtokpolitikája Erdélyben, 50. old.

⁵ Dr. Ioan Iacob: Chestia agrară în Ardeal, 19 old.

⁶ Dr. Jakabffy Elemér: Erdély statisztikája, 28., 29. old.

Kis-, közép- és nagybirtokok megoszlása Erdélyben a tulajdonosok nemzetisége szerint az 1916. évi adatok alapján. Kisbirtokok.⁷⁷

	A földbirtokosok száma	A földbirtok terület nagysága kat. holdakban	A földbirtokok megoszlása a tulajdonosok anyanyelve szerint		
			magyar	román	német
5 holdon alul	145648	1582859	327039	997262	84788
5–10 holdig	123113	1190060	274550	815574	100936
10–50 holdig	143144	1384860	379524	835761	169575
50–100 holdig	5425	52487	20187	24225	8075
Összesen	417330	4037496	1001299	2672882	363374
Százalékokban		100·0%	24·8%	66·2%	9·0%

Középbirtokok.⁸

	A földbirtokosok száma	A földbirtok terület nagysága kat. holdakban	A földbirtokok megoszlása a tulajdonosok anyanyelve szerint			
			magyar	román	német	egyéb
100–200 holdig	1011	142944	100812	32596	9423	113
200–300 holdig	419	101085	77789	15890	7147	259
300–500 holdig	338	130448	111006	14066	5376	—
500–1000 holdig	293	204364	180003	16636	7725	—
Összesen	2061	578841	469610	79188	29671	372
Százalékokban		100·0%	8·11%	13·7%	5·1%	0·1%

Nagybirtokok.⁹

	A földbirtokosok száma	A földbirtok terület nagysága kat. holdakban	A földbirtokok megoszlása a tulajdonosok anyanyelve szerint		
			magyar	román	német
1000–000 holdig	143	196279	117208	13419	5652
2000–5000 holdig	99	291016	270277	13094	7645
5000–10000 holdig	20	131891	126616	5275	—
10000–20000 holdig	6	79450	68322	11128	—
20000 holdon felül	6	186128	186128	—	—
Összesen	274	884764	828551	42916	13297
Százalékokban		100%	93·7%	4·8%	1·5%

hogy nagyobb arányú kivándorlás, melyet a megélhetés nehézsége idézett volna elő, soha sem volt észlelhető. Egy állandóbb jellegű, de aránylag kismérvű kivándorlás csak a

⁷ Dr. Jakabffy Elemér: Erdély statisztikája.

⁸ A m. kir. külügyminisztériumnak az optáns ügy tárgyában a Nemzetek Szövetsége elé terjesztett emlékiratából.

⁹ A m. kir. külügyminisztériumnak az optáns ügy tárgyában a Nemzetek Szövetsége elé terjesztett emlékiratából.

délkeleti részekén volt tapasztalható. Ez a kivándorlás Románia felé irányult és sajnos főleg a székely megyéket apasztotta. A kivándorlók nagyobb része nő volt, akik keresett voltuknál fogva házi cselédnek mentek át Romániába. A romániai kivándorlásban részt vett még Szeben- és Fogaras-megye román ajkú férfi lakossága is. A szebeni és fogarasi románok egyrészt érzelmi okokból, másrészt pedig a hadkötelezettség elől vándoroltak ki.

Nemzetiségi birtokmegosztás.

A birtokmegosztást nemzetiségi szempontból vizsgálva, úgy találjuk, hogy míg a kisbirtokok túlnyomó többsége a románok kezén, a nagy- és középbirtok a magyarság tulajdonában volt. Ennek eredete történelmi okokra vezethető vissza.

A magyar honfoglalás idején Erdély földjén apró szláv törzsek éltek, melyek vagy elmenekültek a honfoglaló hadak elől, vagy kegyelemre adták meg magukat, illetve fegyverrel kényszerítették a meghódolásra. A magukat kegyelemre megadott törzsek szabadságukban továbbra is megmaradtak, de hűbéresekké váltak, azok a törzsek pedig, melyek fegyverrel lettek leigázva, szolgasorba jutottak. A leigázott és rabságba vetett törzsekből alakul ki a jobbágyosztály a magyarság végleges letelepedése és a földművelésre való áttérése folyamán.

A honfoglaló magyar törzsek közül Erdélyben *Tuhutum*, *Tass* és *Zoltán* népe telepedtek meg. *Tuhutum* a Maros völgyében, *Tass* a Szamos mentén és *Zoltán*, Árpád fia Biharban, míg a délkeleti részeket a székelyek lakták.¹⁰

Az elfoglalt föld a nemzet tulajdonát képezte, melyet a honfoglaló törzsek, illetve ezen belül a nemzetségek szabadon birtokoltak. Minden törzs annyi földet vett a birtokába, amennyit meg tudott művelni. Később a királyság megalapítása idején a megszállott földek a földet birtokosok tulajdonába mentek át, a meg nem szállott területek pedig királyi birtokká nyilvánítottak. Ebben az időben az államháztartás szükségletét a királyi birtokok jövedelme fedezte.¹¹

Amióta a meg nem szállott földek királyi birtokká nyil-

¹⁰ Wenzel Béla: Magyarország mezőgazdaságának története, 67. old.

¹¹ Milhoffer Sándor: Magyarország közigazdasága, I. köt. 15. old.

vánítottak, a földtulajdon megszerzése egyedül csak a királyi birtokból való királyi adományozás útján történhetett.

A honfoglaló magyarok, mint láttuk, Erdélyben a folyók termékeny völgyeit szállták meg, a hegyes vidékek, a Székelyföldet kivéve, még lakatlan területek voltak s mint ilyen királyi birtokot képeztek. A lakatlan területek benépesítését királyaink telepítések útján oldották meg. Erdélyben az első telepítés *II. Géza* uralkodása alatt történt (1141–62.) *II. Géza* a Közép-Rajna és Mozel vidékéről szászokat hív be s őket a mai Szeben vidékén levő királyi birtokokra telepíti le. (Innen a szászvidék „Királyföld” neve.) A XII. század utolsó harmadában újabb szász rajok érkeznek Essen vidékéről, ezek Doboka-, Kolozs- és Tordaaranyos vármegyék keleti részét lepik el. Az utolsó szász bevándorlás a XIII. század első évtizedében történik. A XIII. század elején bevándorolt szászok a Barcaságban telepednek meg.¹²

Erdély másik népét a románok képezték. Hogy a tömegesebb román bevándorlás mikor indult meg, arról pontos adataink nincsenek; a legrégebb okmányunk, mely a románokról említést tesz, 1250-ből származik. A tatárjárás előtt azonban még nagyon kevés román élt Erdélyben, ezek is csak a déli határszélen, a Bodza folyótól a Vöröstoronyi szorosig terjedő keskeny határsávon. A román bevándorlás a tatárjárás után vesz nagyobb lendületet. Ezt egyrészt Erdélynek a tatárjárás következtében való elnéptelenedése, másrészt meg a Balkánon élő románoknak a szerbek és tatárok részéről megnyilvánuló folytonos zaklatása idézi elő.¹³

A románok addigi lakóhelyükről (a mai Bulgária és Szerbia területe) a kétoldalról is megnyilvánuló nyomás következtében a Duna mögött elterülő síkságon keresnek menedéket, de vándorlásukban nem állnak meg s apró törzsekben átkelnek a Kárpátokon is a nagyobb biztonságot és nyugalmat ígérő Erdélybe. Szinte hihetetlen, hogy egy-egy törzs mekkora vándorutat tesz, míg teljes biztonságban nem érzi magát. Egykorú okmányok tanúsága szerint például a Máramarosi havasok nagy részét a szerb Ibar folyó vidékéről bevándor-

¹² Dr. Balanyi György: A magyarországi nemzetiségek történeti kialakulása. Magyar Földrajzi Intézet Zsebtalasa az 1922. évre.

¹³ Jancsó Benedek: A román irredentista mozgalmak története.

lott románok telepítették be a XIV. század vége felé. A románok Erdélybe való bevándorlása még a román fejedelemségek megalapítása után is tart, különösen a törökök és a fanarióták zsarnokoskodása miatt. „Birodalmunkból egy néhány falvak szöktenek el a Nagyságod birodalmába, – írja a románországi vajda 1668-ban Apafi fejedelemnek – némelyek Fogaras tartományába, némelyek Brassó tartományába, némelyek Szebenszékre és pedig nem egyéb latorságokért, hanem csak az adók nehéz voltáért.”¹⁴

A bevándorolt románokat szintén királyi földekre telepítik le, de magánosoknak is adományozzák őket, püspökségeknek, káptalanoknak jobbágyi szolgálatra. A királyi birtokokra letelepült románság vezetői, a vajdák és kenézek később nemesi rangra emelkednek, nemesi birtokul nyervén azt a földet, melyet addig kenézi címen birtak a rajta levő néppel együtt. Így a királyi szolgálóból jobbágyok lettek. A határmenti várak környékére letelepített románságot fegyveres szolgálatra kötelezték. A határszéli várföldekre letelepített románságból szervezte meg az osztrák császári udvar az erdélyi fejedelemség bukása után a román határőrezredekét.¹⁵

Az erdélyi románság tehát az idők folyamán három társadalmi osztályra tagolódott, a nemesi-, a jobbágyi- és a katonaosztályra. Földjük e szerint nemesibirtok, jobbágytelek, vagy katonai közbirtok volt. Ez a tény meg is magyarázza azt, hogy miért tartozott a románság túlnyomó többsége a kisbirtokos osztályhoz. Erdély közép- és nagybirtokos osztálya a nemesi és főnemesi osztályból fejlődött ki, míg a kisbirtokos osztály a jobbágyságból, valamint a székely kurtanemesekből és a szász parasztokból. Minthogy a nemesi rangra emelkedett románok száma elenyészően csekély volt, természetes, hogy a közép- és nagybirtoktulajdonhoz is csak korlátolt mértékben juthatott hozzá, mert azok történeti eredetüket tekintve mind nemesi birtokok voltak.

Le kell szegeznünk azonban, hogy úgy a jobbágyfelszabadítás, mint a jobbágyfelszabadítás óta megindult kisbirtok szaporodás kizárólag a magyar tulajdont képező közép- és nagybirtokok terhére és a román és szász kigazdaosztály ja-

¹⁴ Jancsó Benedek i. m.

¹⁵ Jancsó Benedek i. m.

vára ment végbe.¹⁶ A magyarság birtokvesztésére vonatkozólag igen értékes adatokat tartalmaz *Tokaji László* „*Eladó ország*” című munkája. *Tokaji* az 1903–1912. évig terjedő tíz év birtokforgalmi adatai alapján kimutatja, hogy az eltelt évtized alatt a román kisbirtokosok 125.663 kat. holdat 58.823,579 korona értékben, a szászok pedig 31.810 holdat 10.927,550 korona értékben vásároltak össze a magyar birtokosoktól. A magyarság tiszta vesztesége a tíz év alatt *157.473 kat. holdat tett ki 69.751.129 aranykorona értékben*. A román kisgazdák földvásárlásához a magyar bankok 21, a román bankok 24 és a szász bankok 5 millió aranykorona kölcsönt folyósítottak. A magyar és szász bankok tehát sokkal jobban segítették a románság földvásárlását, mint a román bankok.

Avval szemben, hogy az előbb vázolt társadalomtörténeti okok következtében a nagybirtokok 93.7%-a és a középbirtokok 81.1%-a a magyarság tulajdonát képezte, a kisbirtokokból viszont csak 24.8%-ig részesedett, míg az összes kisbirtokok 66.2%-a román kézen volt. Még jobban kidomboríthatjuk a románság földrészesedését, ha rámutatunk, hogy *Erdély egész mezőgazdasági művelés alatt álló területének majdnem a felét, 46.32%-át a román kisbirtokok foglalták le*.

Azért, hogy a románságnak nagybirtokos osztálya nem volt, a magyarságot nem lehetett felelőssé tenni, hiszen a társadalmi osztályok kialakulását nem politikai, hanem gazdaságtörténeti tényezők irányítják. Ahogy a románságnak nem volt nagybirtokos osztálya, úgy nem volt a szászoknak és székelynek sem, emiatt azonban sem a szászok, sem a székelyek soha semmi vádat nem emeltek a magyarság ellen. Úgy a szászok, mint a székelyek társadalomgazdasági berendezkedése már egy évezred óta a mezőgazdasági kisüzemi rendszer alapján állott s ezen változtatást eszközölni soha nem is törekedtek. Egy nemzet gazdasági és kulturális fejlődése nem a birtoklási rendszertől függ; egészséges, életerős kisgazdaosztály épp úgy alapjául szolgálhat a nemzet gazdasági és kulturális fejlődésének, mint a közép- és nagybirtokos osztály. Ezt erdélyi példára hivatkozva legszebben bizonyítja a szászok magas gazdasági és kulturális fejlettsége.

¹⁶ „A székelyek földje és a szászok földje intézményesen nem ismerte a jobbágyrendszert... Ennek következtése az volt, hogy csak a magyarok

A régi királyság birtokmegoszlása.

Az erdélyi román kisgazdák szociális helyzete messzi felülmultra a régi királyság parasztjainak a szociális helyzetét.

Míg Erdélyben a kisbirtokok átlagos terjedelme 5.57 hektárt tett ki, az a régi Romániában 3.27 hektár volt. Erdélyben a jobbágyfelszabadítás még 1848-ban végbement, Romániában ellenben csak 1864-ben hajtották végre, de azt is úgy, hogy a paraszt gazdasági helyzetén mit sem javított. „A román jobbágyfelszabadítás alkalmával – írja *Barabás Endre* – a földkiosztásnál kulcs gyanánt a jobbágyoknak a felszabadítás pillanatában birtokában levő igás szarvasmarha állomány szolgált. A megváltási összeget pedig kizárólag a volt jobbágyok viselték s közvetlenül a volt földesuraknak fizették, míg nálunk az ország egyeteme viselte a terheket. Az ilyen módon parasztkézre jutott birtokokat is nagyobbik részben visszavették a bojárok.”¹⁷

A román parasztság még a jobbágyfelszabadítás után is teljesen ki volt szolgáltatva a bojároknak, ami végeredményben az 1907. évi véres parasztlázadás kitörésére vezetett. A parasztok szociális helyzetében csak a parasztlázadás után állt be némi javulás.

¹⁷ Románia háboru előtti birtokmegoszlása a következőképpen alakult: az összes mezőgazdasági művelés alatt álló területből kisbirtok volt 49.18%, középbirtok 12.56% és nagybirtok 38.26%.¹⁸ Románia agrárreform előtti birtok megoszlását a *L’Agriculture en Roumanie* c. statisztikai album a következőképpen tünteti fel: kisbirtok 46.7%, középbirtok 10.8%, nagybirtok 42.5%.¹⁹ Az országnak több mint a fele a bojárok

földjén volt tulajdonképpen jobbágyfelszabadítás 1848-ban. Az itt számbeli túlsúlyban élő román népelem jutott a földtulajdon szabad birtokába. A közölt hiteles adatokból könnyű lesz megállapítani, hogy elenyésző csekély terület jutott a volt földesurak birtokából jobbágytulajdonba a székely és szász földön és a fenti kimutatott 1,615.574 kat. hold terület Alsófehér, Belső-Szolnok, Közép-Szolnok, Torda, Küküllő, Hunyad, Kraszna és Zaránd, Szeben, Fogaras megyék és vidékeire esik túlnyomó nagyrészben. Tehát majdnem kizárólagosan a román lakosság részesült az 1848. évi földreform folytán földbirtokban és pedig csak a magyar földbirtokosztály terhére.”
Dr. Sebess Dénes: Új Románia földbirtokpolitikája Erdélyben, 50 old.

¹⁷ Barabás Endre: Románia mezőgazdasága és szociális viszonyai, 13. old.

¹⁸ Dr. Kenéz Béla i. m. 368. old.

¹⁹ *L’Agriculture en Roumanie*, 71. old.

kezén volt, Barabás szerint a nagybirtokok 1564 bojár közt oszlottak meg.²⁰

A háboru előtti Romániában a mezőgazdasági népeség *Colescu* adatai szerint 1,200.000 családból állott, ebből teljesen földnélküli család 200.000 volt, 300.000 család 2 hektárnál kevesebb birtokkal birt, a többi 700.000 pedig parcella tulajdonos volt. „Az én felfogásom az – írja *Garoflid Constantin* neves román államférfiu, volt földművelésügyi miniszter – hogy 450–500.000 földművelő családunk és 700.000 mezőgazdasági proletárunk van.”²¹

Erdélyben az 5 holdon aluli birtokosok száma az 1,920.776 főt számláló mezőgazdasági népességből csupán 146.400 fő volt, a földnélküliek pedig – amint láttuk – mindössze 196.820 főt tettek ki.²²

Mindezekből kitűnik, hogy az erdélyi románok sokkal kedvezőbb szociális viszonyok között éltek, mint a régi királyságban élő fajtestvéreik. Fejlettebb viszonyok uralkodtak kulturális tekintetben is az erdélyi románság körében, mint a régi királyságban; ennek ismertetése azonban már eltérne célunktól.

Az elmondottak alapján leszögezhetjük, hogy Erdély szociális birtokmegosztása egyike volt a legkedvezőbbeknek Európában, a nemzetiségi birtokmegosztásnál pedig egyik nemzet sem állta útját a másik nemzet szabad gazdasági fejlődésének és a földet minden nemzet társadalomgazdasági szervezetének megfelelő formában birtokolta.

²⁰ Barabás Endre i. m. 10 old.

²¹ Constantin Garoflid: *Chestia agrară in România*, 218. old.

²² Dr. Jakabffy Elemér i. m.

II.

A magyar kisbirtokpolitika és a román agrárreform.

A magyar kisbirtokpolitika.

Magyarországon a kisbirtokpolitikai kérdések csak a múlt század utolsó negyedében léptek előtérbe. Ekkor kezdett ugyanis érezhetővé válni, hogy a jobbágyfelszabadítás útján a volt jobbágyság tulajdonába átment földterület az azóta egyre szaporodó mezőgazdasági népesség számára már nem lesz elegendő. A mezőgazdasági népesség szaporodása különösen két problémát idézett elő, a kisbirtokelaprózás és földnélküliség problémáját.

A kisbirtok elaprózása a jobbágyság korában még ismeretlen volt, mert az urbéri szabályzat egy bizonyos alsó határt állapított meg, amelyen alul a jobbágytelek nem volt eldarabolható, a jobbágyfelszabadulás után azonban a felszabadult jobbágyok szabad rendelkezési jogot nyertek a tulajdonukba átment föld felett és evvel meg is indult a kisbirtokok elaprózódása.

A birtokelaprózás elleni védekezés állandó kérdése volt a magyar mezőgazdasági szociálpolitikának. A földművelésügyi kormányzat, a gazdaérdekeltségek és a szakirodalom különböző javaslatokat és megoldási módokat dolgozott ki a kisbirtokok elaprózásának a védelmére, de tényleges intézkedést ennek érdekében mindaddig nem lehet életbeléptetni, míg tagosítást nem hajtanak végre. A kisbirtokok konzerválását elsősorban is a házasság, örökösödés és szabad adás-vétel folytán több tagba heverő birtokrészek egyesítésének, tagosításának kellett megelőznie, mert ennek hiányában a parcelálmínimum megállapítása, illetve kimondása lehetetlen lett volna.

A tagosítás intézményét az 1871. LV. t.-c., az 1880. XLV. t.-c. és az 1892. XXIV. vezették be, de a fenti törvényekben megállapított eljárás hosszadalmassága és költséges volta miatt csak szorványosan indultak meg a tagosítási műveletek. Ezért az 1908. VII. és XXXIX. t.-c. teljesen újjászervezi a tagosítás ügyét. Az eljárást meggyorsítja, a költségek előlegezését pedig az államra hárítja. A tagosítás költségeit ezután a gazdák a földadóval együtt apró részletekben, kamatmentesen törlesztettek vissza, megokolt esetekben pedig a költségek egyrészét a kincstár teljesen maga viselte.

Míthogy azonban a törvény értelmében a tagosítási eljárás megindítását az érdekelt gazdáknak kellett kérelmezniök, a tagosítási műveletek a gazdák földhöz való ragaszkodása és a tagosítás iránti bizalmatlansága miatt távolról sem haladtak előre oly mértékben, amint azt a kormányzat az új törvénytől várta. Így ez a nagyfontosságú és további intézkedések alapjául szolgáló kisbirtokpolitikai akció a népkonzervativizmusa miatt nagyban hátráltatta az állam további birtokpolitikai tervének a keresztülvitelét.

A földnélküliség kérdésének a megoldását a magyar kisbirtokpolitika telepítések és parcellázások útján kívánta megoldani.

A telepítési műveletek már a nyolcvanas évek elején megindultak, de a rendszeres telepítés elveit és anyagi eszközeit az 1894. V. t.-c. és az ezt módosító 1911. XV. t.-c. veti meg. Míg 1889-től 1890-ig csak hét telepes község alakult, az 1894. V. t.-c. alapján a háború kitöréséig már 24 telepes község létesült, részben a kincstár birtokain, részben az e célra vásárolt területeken, több mint 67.000 holdon.

A földhözjuttatás másik eszköze a parcellázás volt. Az 1911. XV. t.-c. megalapítja a *Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetségét* avval a céllal, hogy a kisbirtokosok és földnélküliek földvásárlását megfelelő hitel folyosításával mozdítsa elő. A szabad birtokforgalom ugyanis évente mintegy egy millió kat. holdat bocsátott a földvásárlók rendelkezésére. A Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetségének a hatáskörébe tartozott a parcellázáson kívül a telepítés, járadékirtokok létesítése, valamint bérlőszövetkezetek létesítése, úgyszintén gazdasági munkásházak és telepesházak épí-

tésére, továbbá a telepesek és parcellavevők gazdasági felszerelésének a beszerzésére szükséges kölcsönök folyósítása is. Fennállása óta a háboruig körülbelül 30.000 hold földet vásárolt és 20.000 holdat adott tovább tulnyomólag kicsiny 10 holdon aluli parcellákban. Azonkívül az ország különböző vidékein több bérleti telepítést eszközölt és igen kedvező feltételű kölcsönöket bocsátott a földvásárlók rendelkezésére.

Sajnos, alig kezdte meg működését a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége, a közbejött világháboru már is megakadályozta tevékenységét. De megakasztotta a háboru az egyetemes magyar kisbirtokpolitika továbbfejlődését is, amely pedig a tapogatózások és kísérletezések korszakán túl-
esve, az első biztos lépéseket tette meg a háboru előtti években a mezőgazdasági szociális kérdés sikeres megoldása felé.

Az agrárreform.

Azok az eredmények, melyet a háboru előtti magyar kisbirtokpolitika mutathat fel, kétségkívül nem kielégítőek, de útjai helyesek voltak s ha nem jön közbe a háboru a megkezdett úton haladva hamarosan elérte volna célját Kisbirtokpolitikánkat a progresszivitás jellemezte s úgy ebben, mint eszközeiben teljesen megegyezett a többi európai mezőgazdasági állam birtokpolitikájával. A földbirtokkérdés rendezésére irányuló háboru előtti agrárpolitika távol tartotta magát minden radikálisabb beavatkozástól, a radikális agrárreform eszméjével csupán az irodalomban, a szociálisztikus irány képviselőinél találkozunk.

Nagy változás következett be e tekintetben a világháboru után. A háborút követő forradalmi szellem radikális földbirtokreformokat hív életre az európai mezőgazdasági államokban mindenütt, amelyek azonban jellegüket tekintve nagyon eltérnek egymástól. Vannak szociális irányu, nacionalista, offenzív és defenzív földreformok, állapítja meg *Sebess Dénes. Brunet* párisi professzor három csoportját különbözteti meg a háboru utáni agrárreformoknak. Az első kifejezetten a kisebbségi földbirtok ellen irányul, a másodiknál az állam egy agrárreformszerű célt tart szem előtt, felhasználja azonban egyúttal az alkalmat, hogy a reform lehetőleg azon földbirtokot érje, mely nemzetkisebbségi kézben van, míg a harmadik őszinte és jóhiszemű.

Németországban, Ausztriában és Magyarországon ez a harmadik, jóhiszemű és tényleg szociális célokat szolgáló földbirtokreform valósult meg, míg a fenti államok és az Oroszbirodalom utódállamaiban végrehajtott földbirtok reformok az előbbi két csoportba tartoznak, hol kifejezetten, hol burkoltan támadva a kisebbségi nemzetek földbirtokait. A volt központi hatalmak és az Oroszbirodalom utódállamaiban a közép- és nagybirtokos osztály zömét az új államalkotó nemzethez idegen nemzeti kisebbségek alkották. Érthető, hogy a fiatal nemzeti államok féltékenykedve nézték idegen nemzetiségű közép- és nagybirtokosaikat s minden igyekezetükkel azon voltak, hogy azok gazdasági uralmát megtörjék, mert a politikai uralom gazdasági uralom nélkül csak egyoldalú hatalmat jelent. A kisebbségek gazdasági erejének a letörésére pedig igen alkalmas eszköznek kínálkozott az agrárreform.

Az erdélyi román agrárreform szintén nacionalista célok szolgálatában állott, éle az itt élő magyar kisebbségi nemzet gazdasági elerőtlenítésére irányut, minthogy a Romániához csatolt magyar területek közép- és nagybirtokai, (bár azok a mezőgazdasági művelés alatt álló területnek csak egyharmadát foglalták le) 87.16%-ban a magyarság tulajdonát képezték.

A román agrárreform célkitűzései.

Az erdélyi román agrárreform kiindulási alapját az 1918. évi gyulafehérvári román nemzetgyűlés határozatainak ötödik pontja képezi, mely a következőképpen szól:

„Gyökeres agrárreform. Az összes birtokok, különösen a nagybirtokok összeírása meg fog történni.

Eme összeírásnak és ama jognak alapján, hogy a latifundiumok a szükséglet szerint kisebbithetők, megszüntetvén a hitbizományokat, lehetővé kell tenni a földművesnek, hogy birtokot (szántót, legelőt, erdőt) szerezhessen, legalább is annyit, amennyit ő és családja meg tud munkálni.

Ennek az agrárpolitikának a vezetőelve egyfelől a társadalmi kiegyenlítődés előmozdítása, másfelől a termelés fokozása.”

Az agrárreform szükségét ugyan szociális érdekből mondták ki, valójában azonban nemzeti célokat, a föld nacionalizálását szolgálta, amit a további fejezetekben fogunk be-

bizonyítani. Az agrárreform szociális hasznát egyedül csak a román földművesnép élvezte, mert a magyar igényjogosultak vajmi csekély számát elégítették ki, noha föld lett volna elegendő. Az erdélyi agrárreform magyarellenességét a legjobban az a tény bizonyítja, hogy míg Erdély agrárszociális helyzete messzi felülmulta a régi román királyság agrárszociális viszonyait, Erdélyben sokkal radikálisabb földbirtokreformot valósítottak meg, mint a regátban, ahol pedig arra tényleg szükség lett volna.

Az erdélyi földbirtok kisajátítások messze túlhaladták az igényjogosultak földszükségletét. Az igényjogosultak hiányában fennmaradt kisajátított földeket az agrárreform végrehajtása után különböző rezervák címén az állam vette birtokba. A magyar közép- és nagybirtokok indokolatlan mértékben való kisajátítása mellett sok helyen még a magyar kisbirtokosok földjét is elvette az agrárreform. Kisajátították továbbá a magyar egyházak, iskolák és kulturális intézmények birtokait is, melyek elvétele nemzeti vagyonesztésünk mellett rendkívül súlyos csapást mért nemzeti kulturánkra. A magyar egyházak és iskolák birtokai mind a tanügy szolgáltatásban álltak, azok elvételevel iskoláinkat gazdasági létalapjuktól fosztották meg s sajnos emiatt nem egy magyar iskola kénytelen volt kapuit örökre bezárni. Az egyházi és iskolai birtokok kisajátítása anyagi veszteségünk mellett újabb és állandó jellegű terhet ró reánk, hogy iskoláinkat továbbra is fentarthassuk.

Az erdélyi agrárreform magyar-ellenességét ma már *Scotus Viator*, „Románia nagy barátja” is beismerte, aki különben a nagyromán mozgalmak egyik lelelkesebb támogatója volt és rendkívül értékes szolgálatokat tett Nagyrománia létrehozásában. *„Az agrárreform – írja Scotus Viator – nem csak a magyar birtokosokat tette tönkre, hanem az egyházakon keresztül az egész magyar értelmiségi osztályt és néha a nemzeti bosszú látszatát keltette.”*²³

A magyarság agrárreform-vesztése nemcsak birtokállományának lecsökkenésében jut kifejezésre, mert a magyar földnélküliek közt kiosztott föld távolról sem rekompenzálta a

²³ Scotus Viator levele a „Patria” c. politikai napilap főszerkesztőjéhez. „Patria” 1930. évf. 114. szám.

kisajátítások által elvett birtokai területét, de rendkívül súlyos veszteséget idézett elő nemzeti vagyonában is, mert kisajátított földjeiért úgyszólván semminemű kártérítést nem kapott, azok csaknem ingyenesen mentek át a román nemzet tulajdonába. Az agrárreform ezáltal a magyar középosztály gerincét alkotó földbirtokos osztályt, mely társadalmi és kulturális feladatait illetően mindig az első helyen állott, a szó szoros értelmében leszegényítette.

A következő fejezetekben ismerten fogjuk az erdélyi román agrárreformot kiindulásától kezdve mindvégig, rámutatva és adatokkal igazolva, hogy az szociális célját meghamisítva szinte kizárólagosan a magyarság ellen irányult.

III.

A kényszerbérlet.

A kényszerbérleti rendeletek.

Az erdélyi agrárreform a kényszerbérlet bevezetésével indul meg. Célja a földbirtok-kisajátítás előkészítése volt. Sokkal simábbnak látszott ugyanis az agrárreform keresztülvitele akkor, ha előzőleg a földbirtokosok földbirtokuk feletti rendelkezési jogát korlátozzák, mintha azt minden átmenet nélkül egyik napról a másikra hajtják végre. A kényszerbérleti intézményre politikai szempontból is szükség volt. Erdélynek a román csapatok által történt megszállása után az erdélyi Kormányzó Tanács fegyverbe szólította a volt magyar hadseregben szolgált román nemzetiségű hadköteleseket. A háborút végigharcolt és már otthonukba visszatért katonáknak a hadsereg kötelékébe való visszahívása az akkor uralkodott forradalmi hangulat mellett jutalmazatlanul nem maradhatott. Ezért vették fel a kényszerbérlet igényjogosultjai közé – külön kihangsúlyozva – a Kormányzó Tanács által mozgósított katonák családtagjait s viszont kirekesztették abból azokat, akik a Kormányzó Tanács behívó parancsának nem tesznek eleget.

A kényszerbérlet lényegét a közép- és nagybirtokoknak a kényszerbérlet igényjogosultjai közt való kötelező bérletbeadása képezte. A kényszerbérlet intézményét a Kormányzó Tanács vezette be és rendeleti úton szabályozta. A kényszerbérletekre vonatkozólag összesen öt rendelet jelent meg. Az első az 1919. február 8-iki 82. A. számú rendelet.²⁴

Az 1919. február 8-iki 82. A. számú rendelet a kényszerbérleti intézmény szükségét a termelés folytonosságának a biztosításával indokolta. Hogy a kényszerbérlet igazi célja

²⁴ Gazeta Oficială 1919. évf. 14. szám.

nem a rendeletben felhozott indok, hanem a fentebb említett politikai okok mellett az agrárreform előkészítése volt, azt a kényszerbérletekre vonatkozó legutolsó rendelet nyíltan bevallotta. A mezőgazdasági termelés folytonosságát különben éppen a kényszerbérlet akasztotta meg, mert a kényszerbérletbe kiosztott földeket a kényszerbérllők nem trágyázták, nem művelték meg rendesen, sőt nagyrészüket, a kényszerbérllők gazdasági felszerelésének az elégtelensége miatt, parlagon maradt. Erdély mezőgazdasági termelése a kényszerbérleti időszak alatt annyira visszaesett, hogy míg a háború előtti gabonatermése teljesen fedezte a fogyasztás szükségletét, utóbb behozatalra szorult.

A kényszerbérleti intézményt az 1919 február 8-iki 82. A. számú rendelet egy évi joghatállyal ruházta fel, de hogy az időközben megalkotott első agrárreform törvény nem került végrehajtásra, egy későbbi, az 1919. november 20-iki 1500 R. A. számú rendelet érvényben levőnek nyilvánította mindaddig, míg az agrárreform törvény alapján az igényjogosultak a föld végleges tulajdonához nem juthatnak. Így a kényszerbérlet 1919 februárjától 1922 júliusáig egyfolytában érvényben volt egész Erdélyben és a kapcsolt területeken, de az 1922 júniusában megkezdődött földbirtok kisajátítás után is érvényben maradt azokon a helyeken, ahol a kisajátítási eljárás, illetve birtokhelyezés csak később ment foganatba. Végeredményben a kényszerbérlet csak az agrárreform műveleteinek végleges befejezésével szűnik meg.

Az 1919 február 8-iki 82. A. számú rendelet a kényszerbérlet alá eső birtokok két kategóriáját állapította meg, az állami birtokok és a magánbirtokok kategóriáját, az állami birtokok közül azonban a mintagazdaságokat, a tenyészeteket és az ipari üzemek céljaira fentartott birtokokat mentesítette a kényszerbérbeadás alul. Az állami birtokok kényszerbérlete tehát csak papíron szerepelt, mert az állam Erdélyben levő 544.735 kat. holdat kitevő birtokából a mezőgazdasági művelés alatt álló terület csupán 27.072 kat. holdat tett ki, míg 52.282 kat. hold legelő volt, a többi pedig erdőbirtok. Az erdőbirtokokat nem érintette a kényszerbérlet, a legelőterületek a tenyészetekhez tartoztak, a 27.072 kat. holdat kitevő mezőgazdasági művelés alatt álló terület pedig úgyszólván majd-

nem mind mintagazdaságokhoz tartozván, szintén mentesült a kényszerbérbeadás alul.

A magángazdaságok közül kényszerbérlet alá estek mindazon természetes és jogi személyek birtokai, „melyek megművelését a tulajdonos, bérlő, vagy bármely más birláló felszerelés hiányában nem garantálta.”

Ez a tág meghatározás teljesen szabad kezet biztosított a hatóságoknak a rendelet alkalmazása, terén, mivel arra vonatkozó utasítást, hogy mely birtokokat kell olyannak tekinteni, amely felszerelés hiányában nem garantálja a föld megművelését, nem tartalmazott a rendelet. Így az 1919. év folyamán 154.136 kat. holdat sajátítottak ki a kényszerbérlet céljaira. Teljesen kizárt dolog, hogy ezek a birtokok mind felszerelésnélküliek lettek volna, a kényszerbérlelők közül ellenben annál többnek hiányzott a bérléhez szükséges felszerelés.

A kényszerbérlet igényjogosultjai a következőkben nyert megállapítást:

1. *A háborúban résztvett gazdálkodók, ezek özvegyei és árvái.*
2. *Azon földnélküliek, akik képesek a föld megművelésére.*
3. *A Kormányzó Tanács által mozgósítottak családjai.*
4. *A tíz holdon aluli kisgazdák.*
5. *Az összes falusi földmivesek, akik termelési eszközzel rendelkeznek.*

A harmadik kényszerbérleti rendelet 1920 február 16-án 20383/A. szám alatt jelent meg.²⁵ Ez a rendelet már a felszerelés nélküli birtokok mellett kényszerbérlet alá vonta azokat a birtokokat is, melyek az időközben megalkotott első agrárreform törvény értelmében kisajátítás alá esnek, nem kímélve meg a harminc holdon felüli kisbirtokokat sem.

A rendelet főbb pontjai a következők:

1. *cikk. Tekintet nélkül arra, hogy kisajátítás alá esnek-e, vagy sem (az agrárreform törvényrendelet alap-*

²⁵ Gazeta Oficială, 1920. évf. 86. szám.

ján) kényszerbérletbe adatnak mindazon birtokok, amelyek saját gazdasági felszereléssel nem rendelkeznek, amennyiben a birtokos a birtok megművelését nem képes garantálni. Ide tartoznak az agrárreform törvényrendeletnek megfelelőleg a 30 katasztrális holdat meghaladó szántóval bíró birtokok.

2. cikk. Kényszerbérletbe fognak adatni az agrárreform törvényrendelet értelmében a kisajátítható birtokrészek és különösen az illető birtokoknak minden kétséget kizárólag kisajátítható részei.

3. cikk. Az egész terjedelmükben kisajátítás alá kerülő haszonbérbe adott birtokokból, – amennyiben a haszonbérlő saját gazdasági felszerelés felett rendelkezik, – nevezett birtokában oly kiterjedésű terület hagyandó meg, amennyi nevezett haszonbérlő családjának, gazdasági személyzetének és élő gazdasági felszerelésének eltartásához feltétlenül szükséges.

4. cikk. Az akár nyeréskedésből, akár gazdasági felszerelés hiánya miatt kötött alhaszonbérletek tiltva vannak és semmisnek nyilvánítatnak, az alhaszonbérletbe adott birtokok pedig jelen rendelet alapján kényszerbérletbe adni rendelt területek közé számíttatnak.

Az 1920 július hó 22-én kelt 5617–1920. számú negyedik rendelet továbbmenőleg elrendelte az agrárreform törvény értelmében teljes kisajátítás alá eső birtokok parlagon heverő vagy ugar földjeinek az igényjogosultak között való azonnali szétosztását.

Erdélyben általában a háromnyomásos ugartartó gazdálkodás divik, a kormányzat azonban minden címet felhasznált arra, hogy a kényszerbérleti kisajátításokat minél nagyobb mértékben vihesse keresztül s így figyelmen kívül hagyva az ugartartás gazdasági célját, már az ugarföldeket is kényszerbérlet alá vetette, noha az igényjogosultak teljesen ki voltak elégitve.

Ennek a fokozott iramú kisajátításnak az igazi célját a legutolsó, 1920 november 5-iki 30313. számú rendelet világítja meg, mely abból kiindulva, hogy a kényszerbérleti eljárás a végleges kisajátítások előmunkálatait képezi, elrendeli, hogy a kényszerbérleti kisajátítások még ott is végre-

hajtassanak, ahol nem lennének igényjogosultak, akik a kisajátított földeket elfoglalnák. Ennek a rendeletnek az alapján a következő évben már 1,304.201 kat. holdat sajátítottak ki.

A kényszerbérleti eljárás és kényszerbérleti sérelmeink.

A kényszerbérleti kisajátítások valóságos közigazgatási anarchiává fejlődtek. A kisajátító közegek nem respektálták a rendeletek intézkedéseit. Igen gyakori volt, hogy a birtokosokat meg sem idézték a kisajátítási eljárásokra, a kisajátításokat pedig a rendeletekben megszabott korlátokat túllépve, önkényesen eszközölték. Úgy a kisajátító közegek, mint a parasztság demagógok és politikai agitátorok befolyása alatt állott s nem egyszer fordult elő, hogy a parasztok a kisajátítás által meghagyott területeket is birtokba vették, ahonnan még fegyveres hatalommal sem lehetett őket eltávolítani.

A kényszerbérleti kisajátítások során előfordult visszaéléseket maga *Garoflid* földművelésügyi miniszter is kénytelen volt beismerni. „A kisajátítás pontatlan meghatározása – mondja az agrárreform törvény miniszteri indokolásában²⁶ – s a bizottságoknak a kisajátítások szükségességének a megállapítására adott hatalom sok törvénybe ütköző visszaélésre adott alkalmat, különösen a kényszerbérletek eseteinél tudvalevőleg, melyek a végleges kisajátításokat megelőzték.”

A földbirtokosok viszont teljesen ki voltak szolgáltatva a kisajátító hatóságok önkényének, azok törvénytelen eljárása ellen jogorvoslatot nem kaptak. Alig volt földbirtokos, aki kisebb-nagyobb sereimet ne lett volna kénytelen elszenvedni, egy azonban, a bérösszegek törvénytelen megállapítása, mind-egyiket egyaránt sújtotta.

A kényszerbérleti rendelet értelmében a kényszerbérösszeget a kisajátítások alkalmával az illető vidéken érvényben volt szabadbérleti szerződésekben megállapított bérösszegek alapján kellett volna a kisajátító hatóságoknak megállapítások. A szabadbérleti szerződésekben megállapított haszonbér a kisajátítás idején vidékenként $1\frac{1}{2}$ –2 mázsa búza között váltakozott holdankint, a búza ára pedig átlagosan 200 lei volt. Ennek alapján tehát a kényszerbérösszegeket 3–400

²⁶ Erdélyi román földbirtoktörvények, 35. old.

leiben kellett volna megállapítani, míg a valóságban, az *Erdélyi Gazdasági Egylet* adatgyűjtése szerint, átlag 40–60 leiben állapították meg, de igen gyakoriak voltak az ennél alacsonyabban megállapított bérösszegek is. Többek között például egy szovátai birtok kényszerbérletbe kisajátított legelőjéért holdankint 1 leit állapított meg a kisajátító Hatóság.²⁷

Mindamellett a kényszerbérletlők nem fizették a bérösszegeket s noha a kényszerbérek az Agrár Bizottság 29326–1920. számú rendelete értelmében a közigazgatási úton lettek volna behajtandók, az illetékes hatóságok egyáltalán nem szorgalmazták, ha pedig a károsult felek panaszt emeltek ez ellen, a rendelet határozott útasításával szemben polgári perre utasították őket.²⁸

A kényszerbérleti időszak alatt uralkodott törvénytelen-
ségekre különben hűen világít rá az Erdélyi Gazdasági Egyletnek a kényszerbérleti sérelmek tárgyában az uralkodó elé terjesztett alábbi felirata:

Sz.: 967. I. 130–1920.

Felség!

Egyletünk a földbirtokreformnak Erdélyben, a Bánátban és a magyar részeken egyletünk tagjaira sérelmes, számos esetben jog- és törvényellenes, a termelés érdekeit a legnagyobb mérvben veszélyeztető és antiszociális kezelési módja ellen, Felséged kormányánál ismételten szóban és írásban felszólalt. Miután a megtett lépéseinknek eddigelé semmi eredményét nem észleltük, vesszük magunknak a bátorságot ahhoz, hogy ezúttal Felséged legmagasabb személyéhez forduljunk, így remélve sérelmeinknek legigazságosabb orvoslását megtalálhatni.

Az agrárreform tárgyában Erdélyre, a Bánátra és a magyar részeken vonatkozó hatállyal 3911—1919. szám alatt kibocsátott és Felséged által aláírt rendelet törvény 2-ik cikkének 4-ik pontja a következőképpen hangzik:

²⁷ Erdélyi Gazda, 52. évf. 26. szám

²⁸ Az Erdélyi Gazdasági Egylet 876–II–5–1920. sz. miniszteri felirata az agrársérelmek tárgyában. „Erdélyi Gazda” 51. évfolyam 8–9. szám.

„Valamennyi mezőgazdasági birtok, mezőgazdasági-
lag művelhető részéből kisajátítható lesz, – ide tartoz-
nak a városi községek külsőségei is – bárki legyen az
ingatlan tulajdonosa és bármilyen legyen is az ő jogi
cselekvőképessége, vagy a kisajátítandó ingatlan jogi
természete, az 500 kat. holdon felüli rész. E maximumon
alul is folytatható lesz a fokozott arányos kisajátítás
20%-os kulcs alapján, amely művelet 200 kat. hold mér-
télig megismételhető lesz.”

Garoflid C. államminiszter és földmivelésügyi bizott-
sági elnök által 1920 november hó 5-én 30.313. szám alatt
kibocsátott határozat 1. cikke ezzel szemben így hangzik:

„Kényszerbérlet alá esnek a megművelhető földte-
rületek, legelők és síkrétek, hegyi és havasi legelők és
kaszálók, melyek kisajátítandók. A kényszerbérlet 200
holdig fog terjedni és ott, ahol szüksége mutatkozik, ki-
vételesen a földmivelésügyi bizottság engedélyével ezen
határ alá is.”

Míg tehát a rendelettvény a birtokoknak 500,
illetőleg 200 holdig való fakultatív kisajátítását rendeli,
addig a miniszteri határozat, a birtokok 200 holdon fe-
lüli részeinek kényszerbérletbe adását imperative írja elő.

A 3911–1920. számú és azt módosító 2478–1920.
számú rendelettvények megszabják, hogy kik igény-
jogosultak az agrárreform szempontjából.

Ennek dacára a 30.313. számú miniszteri határozat
a következőképpen rendelkezik és pedig: bevezető részé-
ben: „...a 3911–1919. számú és az azt módosító 2478–
1920. számú rendelettvény előírása értelmében még ott
is alkalmazandó, ahol nem volnának igényjogosult föld-
művelők, akik a kényszerbérlet alá vetett birtokokat el-
foglalják”.

3-ik cikkében: „...a kényszerbérlet alá került föld
elsősorban az igényjogosultak között és aztán azok kö-
zött, akik azt meg tudják művelni, osztandó fel”.

4-ik cikkében: „Mindkét esetben, minden falusit
megillető terület a kényszerbérletek alá eső földbirtok te-
rületének és mindenki munkaképességének megfelelően
határozandó meg, anélkül azonban, hogy a vármegyei bi-

zottságnak a 33-ik cikk utolsó bekezdéséhez szigorúan ragaszkodnának...”

Megállapítjuk, hogy fentiekből kitünően, a miniszteri határozat Felséged által aláírt rendelettörvényekkel ellentétben áll és azok fölé helyezkedik. Miután államjogi szempontból ez teljesen megengedhetetlen, mély alázattal arra kérjük Felségedet, hogy királyi hatalmával élve, találja helyesnek eme különböző foku jogszabályok közötti ellentétet oly módon megszüntetni, hogy a miniszteri határozatnak a Felséged jóváhagyásával hozott rendelettörvényekkel ellenkező rendelkezései hatályon kívül helyezettessenek.”

Az uralkodó elé terjesztett felíratra semminemű válasz nem érkezett vissza.

Elképzelhető, hogy mily önkényt gyakoroltak az alantasabb hatóságok, ha maga a miniszter is szembehelyezkedett a törvénnyel.

A kényszerbérleti eljárások körül felmerült jogtalanságok és visszaélések megvilágítására itt idézünk még az *Erdélyi Gazdasági Egyletnek* e tárgyban, 1921. évi június hó folyamán 947–1921. szám alatt kelt, a kormány elé terjesztett memorandumából egyes részleteket:

„A (birtokos birtokában) meghagyandó részek kiválasztása a tulajdonosnak jogában áll, ezt a jogot úgy a rendelettörvény, valamint a kényszerbérleti rendeletek is biztosítják, ennek dacára például Háromszék-, Torda-Aranyos- és Kolozsmegyéből számos panasz érkezik, hogy a végrehajtó közegek a tulajdonos szabad választási jogát nem tartják szem előtt.

Az agrárbizottság végzéseinek meghozatalába azok végrehajtására felelőtlen elemek, mint közigazgatási hivatalnokok, lelkészek stb. beleavatkoznak, azokat politikai pártcélokra befolyásolni igyekeznek, a hozott határozatok végrehajtásában gátolják, mindezt nagyobbára politikai pártcéllal.

A kényszerbérleti tárgyalásokra a tulajdonost számtalan esetben nem idézték meg, vagy pedig amennyiben idézést kapott volna, ezt már a tárgyalások megkezdése.

után vette kézhez, aminek következtében egyfelől az egyik érdekelt fél gátoltatott érdekeinek megvédésében, másfelől a bizottságok egyoldalú információi alapján oly határozatokat hoztak, amelyek a tényállás ferde beállítása következtében végrehajthatatlanok, vagy pedig az erre vonatkozó rendelkezéseknek ellentmondanak. Ennek következménye számos felelősség, panasz, úgy a birtokos, mint a kényszerbérlet részéről, eljárások megújítása, új határozat hozatalok, miközben az idő halad, a gazdasági munkák folynak, a kérdéses területen egyik fél sem dolgozik, vagy mindkét fél dolgozni akarna. Ebből összeütközések, surlódások, erőszakoskodások, tettlegességek származnak.

Miniszter Úr legutóbbi rendeletében a kényszerbérleti eljárások befejezési határnapjául február hó 1-ét és birtokbahelyezés napjául március hó elsejét tűzte ki, ennek dacára a kényszerbérleti eljárások túlnyomó része csak február és március havában folytatódott le, sőt helyenként ma, május 23-án is tartanak kényszerbérleti tárgyalásokat. Azt hisszük, fölösleges azt részletesebben vázolni, hogy ez a jelen gazdasági év termelése szempontjából mit jelent.

Egyben felemlítjük, hogy számos helyen az 1920. évi kényszerbérletet még mindig nem fizették meg a tulajdonosnak.

Külön beadványban is, de jelenleg újra felhívjuk a Miniszter Úr figyelmét a kisbirtokosokat sújtó közlegetők kényszerbérbe adására, melyet semmiféle rendelkezések meg nem engednek, ennél fogva teljesen önkényes eljárás alapján történnek és kisbirtokosokat forgatnak ki vagyonukból.”

A magyar kisbirtokosok közül különös sérelem érte a telepes kisgazdákat. A volt magyar kormány által Temes, Krassószörény és Nagykovács vármegyébe telepített magyar kisgazdák kisbirtokait is kényszerbérlet alá vetették s a kényszerbérletbe kisajátított földeiket a szomszédos román községek lakosai között osztották szét. Ugyanigy jártak el Kolozsvármegyében Ajton, Pata és Györgyfalva magyar kisgazdáival, akiknek az Altruista Banktól vásárolt földjeiket adták

kényszerbérletbe a szomszédos községek román kisgazdáinak. Ezek az esetek egymagukban is hüen világítják meg a kényszerbérleti intézmény antiszociális és egyoldalú nemzeti szempontból való alkalmazását, de a fenti esetekhez hasonló törvénytelen visszaélés állandó jelenség volt az egész kényszerbérleti rendszer alatt.

Kényszerbérleti veszteségünk.

A kényszerbérleti intézmény behozatalát, mint említettük, a kormányzat a termelés biztosításának a szükségességével indokolta. Hogy a kényszerbérleti rendszer ideje alatt ennek éppen a fordítottja következett be, az alábbi összehasonlító statisztikai táblázat igazolja:²⁹

A termény neve	Az 1911-13 években átlagosan		Az 1919. évben átlagosan		Az 1920. évben átlagosan	
	bevetett terület hektárban	termény eredmény q-ban	bevetett terület hektárban	termény eredmény q-ban	bevetett terület hektárban	termény eredmény q-ban
Buza	978.262	8,909.758	788.030	5,504.743	649.752	3,846.938
Rozs	147.737	1,724.354	99.378	829.552	66.404	462.133
Árpa	119.964	1,199.640	112.050	971.930	3,115.486	828.469
Zab	310.047	2,582.510	222.696	1,910.275	227.407	1,804.782
Tengeri	968.251	9,582.510	746.726	6,524.262	653.478	5,760.950
Burgonya	76.223	4,815.148	66.258	1,941.092	42.592	1,941.622
Cukorrépa	1.250	3,500.000	4.707	589.459	5.680	534.820
Összesen:	2,712.981	32,313.920	2,039.845	18,330.313	4,760.799	15,179.714

Az összehasonlító táblázat adatai szerint a gabonatermelés céljaira szolgáló terület az 1911–13. és az 1920. évi adatok összehasonlítása alapján 41%-kal, a gabona terméshozama pedig 47%-kal csökkent. A burgonyával bevetett terület csökkenése 45%, terméshozamának a csökkenése pedig 60% volt. Végeredményben az összesen bevetett területek csökkenése 36%-ot, az összes terméshozam csökkenése meg 54%-ot tett ki az 1911–13. évek eredményéhez viszonyítva.

Íme, a „termelés biztosítása érdekében” behozott kényszerbérleti intézmény gazdasági eredménye.

A gabona termés-csökkenése következtében, a gabona métermázsáját 200 lejei számítva, 2.281,100.000 leire tehetjük

²⁹ Az Erdélyi Gazda, 53. évf. 7. számából.

a természsökkenés folytán előállott károsodás összegét. A burgonyánál ez a veszteség, métermázsánként 50 leies árat véve alapul, 143,676.300 lei, a cukorrépánál pedig, métermázsáját 30 leije számítva, 88,805.400 lei. A természsökkenés következtében beállott károsodás végösszege tehát 2.518,581.700 leiben állapítható meg.

Sokkal közelebről fog érdekelni azonban az a kérdés, hogy mit veszített maga a magyar földbirtokos osztály a kényszerbérleti kisajátítás folytán. A kényszerbérleti kisajátításokról szóló hivatalos kimutatás adatai szerint az 1919. évben 154.136 kát. holdat, az 1920. évben 770.861 holdat és az 1921. évben 1,304.201 kát. holdat sajátítottak ki.

Ha a kényszerbérleti kisajátítások folytán előállott károk kiszámításánál holdankint 2 métermázsas tiszta hozadékot veszünk alapul, mázsánkénti 200 leies árban, a következő eredményt kapjuk:

1919. évben	154.136	kat. hold utáni tiszta hozadék	61.654.400	lei
1920.	770.861		808.344.400	
1921.	1.304.201		521.680.400	
Összesen:	2.229.198	kat. hold utáni tiszta hozadék	891.679.200	lei

Mínthogy a hivatalos kimutatás a kényszerbérletbe kisajátított és kiosztott területek kimutatásánál a nemzetiségi adatokat nem tünteti fel, kényszerbérleti veszteségünk kiszámításánál a száz holdon felüli birtokaink arányszámát kell alapul vennünk. Tekintve, hogy a száz holdon felüli birtokok 87.16%-a a magyarság tulajdonát képezte, nyugodtan állíthatjuk, hogy a kényszerbérletbe kiosztott földek 87.16%-a is magyar tulajdon volt. Kényszerbérleti veszteségünket tehát a fenti összeg 87.16%-a, vagyis 777,189,590 lei képezi.

Kétségtelen azonban, hogy tényleges veszteségünk még ennél az összegnél is nagyobb, mert a kényszerbérleti kisajátítást igen gyakran a 100 holdon aluli birtokainknál is alkalmazták, a román birtokokat pedig majdnem kivétel nélkül mindenütt megkímélték a kényszerbérleti kisajátítástól.

Tényleges veszteségeink kiszámításánál figyelembe kell még vennünk azt is, hogy a kényszerbérletek ideje alatt közép- és nagybirtokaink a birtokterület lecsökkenése következtében élő és holt leltárakat nem tudták produktíve hasznosítani. Így éveken keresztül használatlanul heverték a me-

Kimutatás az 1919–20–21. évben kényszerbérletbe adott területekről.³⁰

Sorszám	Vármegye	1919.					1920.					1921.				
		82 – 1919. sz. rendelet alapján kényszerbérletbe adott területek					7153. és 20393. sz. rendelet alapján kényszerbérletbe adott területek					5617. és 30313–1921. sz. rendelet alapján kényszerbérletbe adott területek				
		Hold					Hold					Hold				
		szántó	rét	legelő	erdős legelő	összesen	szántó	rét	legelő	erdős legelő	összesen	szántó	rét	legelő	erdős legelő	összesen
1	Alsófehér					23581	7025	10094		40700	31575	9279	12525		53379	
2	Arad					33009	1768	4869	670	40316	97996	3409	21421	3330	126456	
3	Bihar	16785	10	3835		20630	20750	10	8214	28974	47626	2646	19168	14826	84266	
4	Besztercenaszód	114	155	3084		3353	828	1446	8390	10664	2506	1444	3738	8283	15971	
5	Brassó	300	150	250		700	2500	830	1000	4330	4149	1573	1153	1357	8232	
6	Kolozs	8320	992	7890	766	17968	13743	11367	36883	45284	107007	40504	15768	39882	46112	142176
7	Csík	850	1420		9750	12020	2850	3500		18000	24350	4300	10000		50000	64300
8	Krassószörény	1282	373	1222		2877	26865	7742	6293	24990	65890	46520	4816		30870	82206
9	Fogarás	120	116	250		486	155	135	292	582	3134	3136	2807		9077	
10	Hunyad	1864	120	304		2288	6725	1221	3120	144756	156822	15715	622	3195	153632	173164
11	Máramaros	264	1800	2000		4664	1591	6342	2301	10234	1629	6375	2301		10305	
12	Marostorda	3000	36	700		3736	30000	453	1000	31453	50000	1000		12507	63507	
13	Nagyküküllő	679	334	320	2496	3829	4036	2283	2150	7421	15890	3610	2910	2725	10462	19707
14	Udvarhely	310	60	318	688	1376	461	688	1400	2250	4799	1266	813	79	2687	4845
15	Szatmár					29353	3261	22013	3083	67710	41251	5391	28470	16964	92076	
16	Szeben	670	936	2000		3606	1402	1373	8337	11113	2134	1792	7630		11556	
17	Szolnokdoboka	11697	2104	12397		26198	18119	2251	27338	47708	37765	1506	26500		65780	
18	Kisküküllő	16480	6120	13514		36114	1374	2464	10027	23865	10647	2796	9912		23355	
19	Háromszék	415		150	890	1455	1250		500	2000	3750	4731	178	2185	5436	12530
20	Temes-Torontál					42216	6119	2131		50466	25936	5355	20961		152252	
21	Tordaaranyos	3160	1661	3388		8209	16233	4067	11171	419	31890	63507	5120	15300	25760	109687
22	Szilágy	850	350	1000		2200	6031	72	21982	25687	54425	14030	2054	32036	20630	68750
	Összesen:	67736	17576	54234	14590	154136	278939	60043	160821	271058	770861	609280	82502	223527	385982	1304201

³⁰ Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul, 1918–1928, I., 305. old.

zőgazdasági gépek és egyéb berendezések és tétlenségre volt kárhóztatva az ígás állatállomány. Ha az élő és holt leltár amortizációjára és fentartási költségeire csupán egy negyed métermázsa búzát számítunk holdanként, akkor ez 2,229.198 kat. hold után számítva a fenti 777,187.590 lei összeghez adva 888,647.490 leire rug. A magyarság vesztesége tehát a három kényszerbérleti év alatt közel egymilliárd leit tett ki, amely veszteséggel szemben úgyszólván semmi kárpótlást sem kapott, mert a kényszerbérletők még a nevetségesen alacsony összegben megállapított kényszerbért sem fizették meg.

IV.

A földbirtok kisajátítási törvények.

Az erdélyi agrárreform törvények.

Az erdélyi földbirtokreformra vonatkozólag, mely a közép- és nagybirtokok végleges kisajátítása és felosztása felől intézkedik, három törvény jelent meg. Az első az erdélyi Kormányzó Tanács (Consiliul Dirigent) 1918. szeptember 10-iki 3911–1919. számú rendelet törvénye,³¹ a második az Avarescu kormány 1920. évi július 9-én kelt, az előbbi rendelet-törvényt novelláris úton módosító 2478–1920. sz. rendelet-törvénye³² és a harmadik az 1921. évi július 23-án kelt 3610. számú agrárreform törvény.³³ Az előbbi kettő nem került végrehajtásra, az agrárreformot a harmadik, ú. n. Garofild-féle törvény alapján hajtották végre.

Abból a célból, hogy láthassuk miként tagítják ki az egymást követő agrárreform törvények a kisajátítás alá eső birtokok kategóriáit és a kisajátítás mértékét, az alábbiakban ismertetjük az egyes törvények főbb rendelkezéseit.

A Kormányzó Tanács 3911–1919. számú rendelet törvényének a lényegesebb pontjai, melyek a kisajátítás célját indokolják és a kisajátítás mértékét, valamint az igényjogosultak kategóriáit állapítják meg a következők:

1. cikk Az 1918. évi december hó 11/25-ik napján kelt 3632. sz. rendelet-törvény 5-ik cikkében foglaltak alapján és az Erdély, Bánát és a többi volt románlakta területek összes románjainak meghatalmazott képviselői által Gyulaféhérváron 1918. évi november hó 18-án (december hó 1-én) megtartott nemzetgyűlésén hozott határozata III. cikkének 5-ik

³¹ Monitorul Oficial, 1919. évf. 117. szám.

³² Monitorul Oficial, 1920. évf. 55. szám.

³³ Monitorul Oficial, 1921. évf. 93. szám.

pontjában foglaltakkal összhangban ezennel kimondatik az állam kisajátítási joga közérdekből és a jelen rendelettervényben foglalt mértékben és feltételek alatt:

1. Falusi parasztbirtokok szaporítása, kiegészítése és tökéletesítése céljából.

2. A falusi gazdálkodás belterjesebbé tételének előmozdítása céljából, középbirtokok és mintagazdaságok megfigyása, vagy a körülményekhez képest ilyeneknek alapítása által.

3. A nemzeti ipar fejlődésének megkönnyítése céljából a létező, vagy jövőendő ipar céljaira oly területek biztosítása által, amely területeknek földrajzi, térrajzi és földtani körülményei fenti célokra való alkalmasságukat feltétlenül indokoltá teszik.

4. Városokban, továbbá bánya-, ipari- és fürdőközpontokban a megélhetési viszonyok megkönnyítése céljából oly alkalmas területeknek a biztosítása által, amelyekben a munkások és más szerény életviszonyok között levő lakosok részére kisgazdaságok alapíthassanak.

2. cikk. E célból:

1. Teljes egészükben ki fognak sajátítani:

a) idegen államok alattvalóinak, legyenek legyen idegenek akár származásuknál fogva, akár pedig házasság folytán vagy más módon, idegennek számíttatván a kiegészített Romániának valamennyi lakói is, akik az állampolgárság tárgyában alkotandó törvény alapján idegen állampolgárságra fognak optálni, összes ingatlanai, jogi természetűre és kiterjedésre való tekintet nélkül

b) Az összes, akár magán, akár közjelleű jogiszemélyeknek, intézményeknek, testületeknek, alapítványoknak, pénzintézeteknek, vállalatoknak stb., amelyeknek székhelye vagy tulajdonképeni működési területe a kiegészített Románia területén kívül fekszik, összes ingatlanai jogi természetűre és kiterjedésre való tekintet nélkül.

c) Azok az ingatlanok, amelyek tudományos szempontból különös jelentőséggel bírnak.

2. Egész terjedelmükben kisajátíthatók:

a) Mindazon ingatlan birtokok, amelyek 1917. november hó 1. után, a volt magyar kormánynak az ingatlanok szabad forgalmának korlátozása tárgyában kiadott rendeletei alapján kerültek jelenlegi birtokosaik tulajdonába.

b) Az I-ső pont b) bekezdésében foglalt összes alattvalók összes mezőgazdasági birtokai jogi természetűre és kiterjedésre való tekintet nélkül, még az esetben is, ha nevezettek székhelye a kiegészített Románia határain belül fekédnék; kivételt egyedül csak azon birtokok és birtokrészek képeznek, amelyek minden kétséget kizárólag valamely különleges tu-

dományos, művészi, köznevelési, egészségi, kegyes, vagy pedig nemzetgazdasági célt szolgálnak.

Ilyen kivételek ujonan is kreálhatók.

Nem fognak e kategória alá tartozni és e pontban foglalt intézkedések alapján nem lesznek kisajátíthatók politikai községek erdői, hegyi és községi legelői, továbbá az 1898. évi XIX. sz. magyar törvénycikk I-ső szakaszának b) c) és d) pontjaiban körülírt közbirtokosságoknak, úgyszintén a volt határőrvidéki ezredek vagyontömegének hasonló birtokai.

Nem lévén erkölcsi személyek, nem fognak e kategória alá tartozni azok a birtoktársaságok sem, amelyek több tulajdonos önkéntes hozzájárulásából alakulván, a telekkönyvben ma is az egyes tulajdonostársak hányadrészekben kifejezett résztulajdonát képezik, e birtokok csakis a 2. cikk 4. pontja és a következő cikk rendelkezései alá fognak tartozni.

Azok az erdők, amelyek az e pontban megjelölt jogalanyok, vagy személyzetük tüzi- és épületfa szükségletét szolgálják, ugyancsak mentesítve lesznek a kisajátítás alul oly mértékben, amelyben a teljes szükségletet fedezik.

Minden esetben mentesek maradnak a kisajátítás alul az egyházi és iskolai testületek megművelhető olyan földjei, legfeljebb 32 kat. holdig, amelyeknek a múltban vagy a jelenben is ügynevezett parochiális sessio, kanonika portio rendeltetésük volt, vagy van; – legfeljebb 16 kat. holdig – oly földjei, amelyek a múltban vagy a jelenben is tényleg tanítói javadalmazás célokra szolgálnak, illetve szolgáltak, – 12 évnél rövidebb szünetelés a rendeltetés jellegét nem változtatja meg, – továbbá ugyancsak mentesíttetni fognak a kisajátítás alul az egyházközségek legalább 5 kat. holdnyi kiterjedésű olyan megművelhető területei, amelyek az egyház szükségleteinek a fedezésére szolgálnak.

c) Az elmebetegek és gondnokság alatt állók összes mezőgazdasági ingatlanai, jogi természet és kiterjedésre való tekintet nélkül, amennyiben leszármazói nincsenek.

d) Az összes olyan 20 kat. holdnál nagyobb kiterjedéssel bíró mezőgazdasági ingatlanok, amelyek 1914 július 31 után kerültek oly tulajdonosok tulajdonába, akik addig nem foglalkoztak mezőgazdálkodással, kivételt egyedül a törvényes örökösödés útján való háramlás képez.

3. Kisajátítható az egész megművelhető terület:

Falusi községekben 30, városi községekben 10 kat. holdon felüli mindazon ingatlanokból, amelyek 1900 évtől kezdve 1918 évig 12 egymást követő esztendőn keresztül haszonbérbe, vagy részművelésbe voltak adva, kivételt csak az az eset képez, ha kiskorú tulajdonosok nagykorúságuk elérte és a haszonbérleti szerződés lejártá után birtokaikat saját kezelésbe vették. Nem élhetnek ezzel a kedvezménnyel azoknak a birtokoknak

a kiskorú tulajdonosai, amely birtokok, mielőtt kiskorú tulajdonosaik tulajdonába kerültek volna, legalább 6 egymást követő éven át haszonbérbe voltak adva.

4. Kisajátítható lesz valamennyi mezőgazdasági birtok megművelhető részéből – ide tartoznak a városi községek külsőségei is – bárki legyen az ingatlan tulajdonosa és bármilyen is legyen a jogi cselekvőképessége, vagy a kisajátítandó ingatlan jogi természetű – az 500 kat. holdon felüli rész. E maximumon alul is folytatható lesz a fokozatos arányos kisajátítás 20 százalékos kulcs alapján, amely művelet a minimális 200 kat. hold mértékig megismételhető lesz.

4. A földművelési resort főnökének előzetes beleegyezése és az ipari, közjóléti és pénzügyi resortok főnökeinek egybehangzó véleménye alapján a kisajátítás rendjén le lehet szállni:

Az eredetileg 200 kat. holdon felüli birtokoknál e mérték alá is, jelen rendelet törvény 1. cikkének 1. pontjában körülírt célok elérése a 33. cikk 1., 3. és 5. pontjában felsorolt igényjogosult egyének kéréseire való tekintettel olyan közegekben és vidékeken, ahol a fenti cél eléréséhez szükségelt föld hiányzik: továbbá az oly helyeken, ahol az 1. cikk 3. és 4. pontjaiban körülírt célok eléréséhez szükséges föld hiányzik; és végül ott, ahol a község rendes állatlétszámának legeltetéséhez feltétlenül szükséges legelő vagy teljesen hiányzik, vagy a meglévő legelő nem elégséges.

Városi községekben, úgyszintén bánya-, ipari- és fürdőközpontokban, de csakis e cikkben körülírt célok elérésére, az eredetileg 200 holdnál kisebb birtokok részei is kisajátíthatók, de legfeljebb csak 50 kat. holdig.

20. cikk. Az e rendelet törvény alapján kisajátított földek kisajátítási ára kat. holdanként az illető földek osztályozása és minősítése szerint állapíttatik meg. A vételár összege bármilyen, annak megállapítására alkalmas tényező figyelembevételével történik u. m.: a kisajátított földnek az illető vagy szomszéd községekben 1913. évbeli vételár, a szokásos haszonbérösszegek, hitelintézetek által eszközölt becslés katasztrális holdanként, tiszta jövedelem, a föld minőségének szakértő által történt becslése, a földadó és bármely más, az utolsó öt évről (egészen 1913-ig visszamenőleg) vett adat. A számítás leiben fog történni.

Ahol a speciális körülmények folytán a fenti módon kiszámított kisajátítási ár aránytalanul magas, vagy alacsony lenne, ott a kisajátítási ár nyomós indok alapján megfelelően módosítható. A 2. cikk b) és c) pontjaiban említett ingatlanok kisajátítási ára nem haladhatja meg a közönséges értéket és az ingatlanok különleges jellege nem vehető figyelembe.

33. cikk. A falusi földművesek a következő sorrendben fognak a földben részesítettetni:

1. Mindazok a háborúban rokkanttá vált községbeli családfej volt gazdasági cselédek és mezőgazdasági munkások, akik a mozgósítást megelőző utolsó két esztendőben és amennyiben leszereltek, a kisajátítás idején is a kisajátított ingatlanon dolgoztak és kik családjukkal együtt képesek a földet megművelni. Ugyancsak ide soroztának a háborúban elesettek özvegyei és családtagjai, amennyiben a jelzett feltételeknek megfelelnek.

2. Mindazon községbeli családfej volt gazdasági cselédek, akik az utolsó két évben és amennyiben leszereltek, a kisajátítás idején is a kisajátított ingatlanon dolgoztak, amennyiben a háborúban katonai szolgálatot teljesítettek anélkül, hogy rokkantakká váltak volna.

3. Az összes háborúban rokkantakká vált családfej, akik családjukkal együtt képesek a földet megművelni. Ide tartoznak a háborúban elesettek özvegyei és családtagjai.

4. Az összes olyan családfej, akik a háborúban katonai szolgálatot teljesítettek, anélkül, hogy rokkantakká váltak volna.

5. Mindazon nőtlen férfiak, akik a háborúban rokkantakká váltak, de a föld megművelésére képesek.

6. Mindazon a nőtlen férfiak, akik a háborúban részt vettek, anélkül, hogy rokkantakká váltak volna.

7. A Kormányzó Tanács rendeletére mozgósítottak családtagjai.

8. Azok az emigránsok, akik visszatértek, illetve családtagjaik, ha nem lenne más családfej tartójuk.

9. Azok a családfej, akik nem vettek részt a háborúban.

10. Azok a nőtlen férfiak, akik a háború folyamán nem teljesítettek katonai szolgálatot. Az egy kategórián belül sorozottak között elsőbbségük van azoknak, akiknek nagyobb családjuk van. Családtagnak számítanak mindazok, akiket ugyanazon családfej, illetve egyedüli családfej tart el, tekintet nélkül arra, vajjon törvényes vérrokonok-e, örökre fogadottak-e, vagy sem.

36. cikk. Amennyiben a falusiak kielégítése után még maradna rendelkezésre álló föld, a consiliul superior-nak jogában áll jelen rendelet törvény I. cikkének 2. pontja szerint új közérbirtokot és mintagazdaságokat alapítani.

A törvényrendelet a kisajátítás alá kerülő birtokok két főcsoportját különbözteti meg: a teljes kisajátítás alá eső és a részleges kisajátítás alá eső birtokok csoportjait.

Általában teljes kisajátítás alá esik: 1. Minden külföldi illetőségű fizikai és jogiszemély birtoka. 2. Az összes belföldi illetőségű jogiszemélyek birtoka, kivéve a községek, közbirto-

kosságok és a határőrezredek birtokait valamint az egyházi és iskolai birtokokat 32, illetve 16 katasztrális holdig. 3. Az 1917. november óta gazdát cserélt birtokok. 4. Az 1914. július óta gazdát cserélt birtokok, amennyiben kiterjedésük 20 kat. holdnál nagyobb és tulajdonosuk azelőtt mezőgazdálkodással nem foglalkozott. 5. Az elmebetegek és gondnokság alatt állók birtokai, amennyiben leszármazottjaik nem lennének.

Részleges kisajátítás alá esik: minden mezőgazdasági ingatlan 500 kat. holdon felül. Meghatározott esetekben a kisajátítás 500 holdon alul is foganatosítható 20%-os kulcs alkalmazása mellett egészen 200 holdig. Városok, bánya-, ipari- és fürdőtelepek határában a kisajátítás kiterjedhet 50 holdig. Falusi községek határában 30 kat. holdon, városok határában pedig 10 kat. holdon felül kisajátítandó minden birtok, mely 1900. évtől 1918. évig 12 egymást követő éven át haszonbérletbe vagy részes művelésbe volt kiadva.

A törvényrendelet teljesen megszünteti a nagybirtokokat, alaposan megnyirbálja a középbirtokokat, de sok esetben megtámadja a kisbirtokokat is.

Mínthogy a fenti törvényrendelet nem került végrehajtásra, jelentőséggel csak annyiban bír, amennyiben alapját képezi a többi agrárreform törvényeknek.

A Kormányzó Tanács agrárreform rendelettvényének a megjelenése idején a békeszerződés még nem volt megkötve. Az erdélyi magyarság a megszállást jellemző elnyomatás alatt élt, polgári jogai nem voltak, szabad mozgási szabadságában teljesen meg volt gátolva, a sérelmes és kiméletlen törvény ellen tehát nem is állt módjában tiltakozni.

1920. év június hó 9. napján megjelent a második agrárreform rendelettvény 2478–1920. szám alatt. A 2478–1920. számú rendelettvény az előbbi 3911–1919. számú rendelettvényt módosítja. Lényegesebb módosítást azonban csupán a kisajátítási eljárásra vonatkozó fejezete tartalmaz, a kisajátítás jogosultságára és mértékére vonatkozó fejezet nem szenved jelentős változást.

A második agrárreform törvényrendelet megjelenése már a békekötés idejére esik. A békekötés után (1920 június 4.) lassan kezdetét veszi az erdélyi magyarságnak a megváltozott viszonyokhoz való szükségszerű hozzáalkalmazkodása.

Politikai szervezkedésről még nincs szó, egyelőre csak gazdasági szervezetein keresztül igyekszik egyensúlyi helyzetét megtalálni.

Megbénult gazdatársadalmi szerveink is felveszik a munkát, amit különösen szükségessé tett a küszöbön álló agrárreform veszedelme. A második agrárreform törvényrendelet megjelenése alkalmával a magyar gazdasági egyletek már erélyes tiltakozást fejtenek ki a törvény kiméretlen és nemzetünk érdekeit súlyosan veszélyeztető rendelkezései ellen. A tiltakozó gyűlések, deputációk és memorandumok egymást követik.

Legelsőik közt az *Erdélyi Gazdasági Egylet* terjeszt fel egy terjedelmes memorandumot a kormányhoz, 1920. augusztus 20-án.

Az E. G. E. memorandumja az erdélyi gazdatársadalom nevében emeli fel tiltakozó szavát. Memorandumában ismerteti Erdély birtokmegosztási viszonyát szociális szempontból, mely általában kielégítő. Rámutat, hogy Erdélyben mindennél a háromnyomásos ugartartó gazdálkodás divik, ez pedig ellent mond a földéhségnek. Egy szociális szellemű agrárreformnak szívesen alá veti magát, de felemeli szavát a jelenlegi agrárreform törvény megvalósítási módja és formája ellen. A jelenlegi törvény alapján végrehajtandó agrárreform – írja – „a magyar birtokosság tönkretételét s az azok birtokában levő ingatlan vagyon elkobzását jelenti”. Kívánja, hogy az agrárreform törvény parlamentáris úton valósíttassék meg, ne pedig törvényrendelet útján, az érdekelt gazdatársadalom és a kisebbség kizárásával.

Helyteleníti, hogy a törvényrendelet a nagy- és közép-birtokokat csupán *vagyontárgynak* tekinti, holott ez a termelés érdekeit tartva szem előtt, *üzemtipusként* kezelendő s mint ilyennek a megszüntetése a legnagyobb veszedelemmel fenyegeti a termelés érdekeit. Sérelmezi az egyházi, iskolai, és alapítványi birtokok kisajátítását, melyek mind kulturális célokat szolgálnak. Igazságtalannak bélyegzi a haszonbérletbe adott birtokok kisajátítását, mert ez egy jelentős társadalmi osztálynak, a bérlőosztálynak a halálra ítéltése, de különösen sérelmes a részesművelésbe adott földeknek a haszonbérbe adott birtokokkal egy kalap alá való fogása, mert így, majd-

nem kivétel nélkül minden birtokot ki lehet sajátítani, amennyiben a közép- és nagybirtokok a tengerinél és a mesterséges takarmányoknál majdnem mindenütt a részes művelést alkalmazzák. A törvényrendelet legsúlyosabb intézkedése pedig az, hogy a kisajátított földekért kártérítésként a háború előtti értéket állapítja meg, holott az a valuta elértéktelenedése folytán annyit sem tesz ki, amennyit szabadforgalmi adásvétel esetén átírási illetékként kéne fizessen a vevő az államnak. „Ha egy szociálista állam tesz ilyent és teszi az összes bármily természetű vagyonok tulajdonosaival szemben, akkor az rendszere folytán érthető, mert a köznek foglalja le, de ha ezt a vagyont ismét egyéni magántulajdonba adja, akkor ez teljesen érthetetlen.”

Románia pedig nem szociálista állam.

Tiltakozó feliratot intéz a kormányhoz a szászok mezőgazdasági érdekképviselői szerve, az *Erdélyi Szász Gazdasági Egylet*, valamint a vidéki magyar gazdatársadalmi szervezetek részéről a *Kisküküllővármegyei Gazdasági Egylet* és az *Aradvármegyei Gazdasági Egylet* is.

A kormány azonban teljesen figyelmen kívül hagyta a mezőgazdasági érdekképviselők feliratait s ezért az *Erdélyi Gazdasági Egylet* egy monstre gazda nagygyűlés összehívását határozta el.

Az *Erdélyi Gazdasági Egylet* gazda nagygyűlését 1920 december 5-én hívta egybe Kolozsvárra.

Az *Erdélyi Gazdasági Egylet* kolozsvári gazda értekezletén megjelentek Erdély, Bánság és a csatolt területek összes gazdasági egyesületeinek a kiküldöttei, valamint a gazdák, bérlők és gazdatisztek tekintélyes száma.

A gazdagyűlés ismételten állást foglalt az agrárreform törvényrendelet végrehajtása ellen és az újonnan megalkotandó agrárreform törvény főbb elveit határozati javaslatban szögezi le. Határozati javaslatát megküldte a kormánynak, a szenátusnak és a képviselőháznak.

A javaslat főbb pontjai a következők:

1. A földreform törvény Románia egész területére egységes legyen.

2. Csak annyi föld legyen kisajátítható, amennyi – a földet megművelni képes és hajlandó – földműveseknek, minden egyes földművelő családnak kellő munkalehetőséget biztosító mérvig nemzetiségi különbség nélkül való földhöz juttatása, valamint a közlegelők céljából szükséges.

3. Feltétlenül biztosítandó egy kisajátítás alól mentes területminimum, mely 500 kat. holdban lenne megállapítandó.

Egyházi, kulturális, élelmezési vagy más közcélokat szolgáló birtokok, mintagazdaságok, ipari, növénynevelő, nemesebb állatfajtákat nevelő gazdaságok mentesítendőek a kisajátítás alul ezen mérték fölött is.

4. Erdőkre és különleges művelési ágakra (szőlők, gyümölcsösök, komlósok, kertek stb.) e törvény ne terjedjen ki.

5. A bérletileg vagy részművelésben kezelt birtokok, a házilag kezelt birtokokkal egyenlő elbírálás alá kerüljenek.

6. A kisajátítást szenvedő a kisajátított földekért kártalanításul a kisajátítás időpontjában fennálló forgalmi árat vagy hozadértéket és pedig annak egyik felét készpénzben, másik felét államilag biztosított és lombardirozható záloglevelekben kapja meg.

7. A kisajátítási eljárás végrehajtása birói függetlenséggel rendelkező, nemzetiségi különbségre való tekintet nélkül összeállított szervre bizassék, melybe szakközegek és a bíróság képviselői is bekapcsolandók, ugyancsak nemzetiségre való tekintet nélkül.

Egyben tiltakozik a gazdaértekezlet, hogy a földbirtokreform a régi román királyság területén alkalmazott módtól eltérőleg Erdélyben, a Bánságban és a csatolt magyar területeken élő nemzeti kisebbségek ellen irányuló nyilvánvaló és a békeszerződésbe ütköző célzattal kezeltessék, valamint, hogy a kisajátítási eljárás, a valóságban a birtokelkobzáshoz hasonlóvá tétessék, amely ennél fogva a magántulajdon alapján álló állam általános jogelveibe, valamint az írott román alkotmányba ütközik.

Nem lehet azt mondani, hogy a kisebbségi birtokosság önös osztályérdekből küzdött volna az agrárreform ellen, a kolozsvári gazdaértekezlet határozati javaslata gazdáinknak a földbirtokreform iránt való messzemenő megértéséről tanuskodik. Mikor a magyar földbirtokosság az agrárreform ellen harcba szállt, nem magát védte, hanem nemzete érdekeit. Ő maga áldozatkészen állott egy igazságos és szociális érdeket szolgáló agrárreform mellé, ha az nemzete érdekeit nem sérti. A kolozsvári gazdaértekezlet határozata történeti dokumentum erről.

A gazdaértekezlet határozati javaslatában leszögzött elvek figyelemre méltatása mellett teljességgel ki lehetett volna elégíteni az agrárreform szociálpolitikai igényét. A kormány mégis figyelmen kívül hagyta a javaslatot és a harmadik agrárreform törvényt még antiszociálisabban és még kisebbségellenesen alkotja meg, mint amilyenek az előzőek voltak.

Az 1921. július hó 23-án megjelent harmadik agrárreform törvény főbb rendelkezései a következők:

1. cikk. Egybehangzóan ama határozatok 3. cikkének 5. pontjával, melyet Gyulafehérváron 1918. évi november hó 18-án (december 1-én), meghatalmazott képviselők útján az összes erdélyi, bánági, máramarosi és kőrösmenti románok nemzetgyűlése hozott és kiindulva a Nagy Nemzeti Tanács által megszavazott 3911–1919. számú törvényrendeletből, közérdekből kimondatik az állam kisajátítási joga, a jelen törvényben foglalt mértékben és feltételek szerint:

1. A falusi parasztbirtokok, nemkülönb a falvak községi legelőinek és erdőinek szaporítása és kiegészítése céljából.

2. A nemzeti ipar fejlődésének megkönnyítése céljából, fenntartván a meglevő, vagy a jövőben a földrajzi, helyszíni és földtani viszonyok alapján kétségtelenül létesíthetőnek mutató ipar számára szükséges földterületek.

3. A városokban, bánya-, ipari- és fürdőközpontokban való megélhetés megkönnyítése céljából, fenntartván egyes földterületek avégből, hogy munkások, tisztviselők és más szerény anyagi eszközökkel rendelkező lakosok számára kisgazdaságok létesíthessenek.

4. Közérdekű, művelődési, gazdasági, társadalmi és testnevelési szükségletek kielégítése céljából.

6. cikk. a) Kisajátítatik egészben mindazon jogi személyeknek, melyek valami közérdek kielégítését célozzák mint

pl. testületek, alapítványok, intézetek, templomok, kolostorok, káptalanok, egyetemek, iskolák, kórházak, megyék, községek, összes falusi birtokai és a városok határában fekvő külsőségei.

Kivételnek:

1. A 7. cikkben említett jogiszemélyek összes falusi birtokai és a városi határban fekvő külsőségei.

2. A községi, urbéres és közbirtokossági legelők, rétek és erdők, az 1913. évi X. törvény szerint szervezett társulatok legelői, az ezen törvényben foglalt kivételekkel.

33. A fentemlített jogalanyok által fenntartott iskoláknak a földművelés gyakorlati tanítására szolgáló megmunkálható földei, amennyiben ezen rendeltetésük már 1918 december 1-e előtt meg volt.

Ezeknek kiterjedése iskolánként legfeljebb 200 holdat meg nem haladhat.

4. Az egyházközségnek megművelhető földei legfeljebb 32 kat. holdig amennyiben ezek 1918 december elseje előtt létező parochiális sessiók, canonica porciók, redukált sessiók, jegyzői sessiók jellegével birtak, 8 kat. holdig az egyházi kántorok számára, valamint az iskolák megművelhető birtoka legfeljebb 16 kat. holdig, amennyiben ezek december elsején tanítói adományföldek jellegével birtak és erre a célra szolgáltak.

Kisajátítástól mentes marad 10 kat. hold kiterjedésig az egyházak egyházi célra szánt megművelhető földbirtoka. Nem részesülnek az ezen bekezdésben felállított mentességben azon anyaegyházak, melyek 300-nál és azon leányegyházak, melyek 100-nál kevesebb lelket számlálnak.

5. Az elemi iskoláknál tanítási és nevelési célból létesített fáskertek 5 kat. hold kiterjedésig.

6. A megművelhető földek minden érsekség részére 200 kat. holdig, minden püspökség részére 100 kat. holdig és pedig lehetőség szerint a székhely közelében.

Ahol az érsekségeknek és püspökségeknek ilyen birtokok nincsenek, létesíteni kell a 86. cikkben felsorolt összes igényjogosultak kielégítése után.³⁴

7. A lakóházak a hozzájuk tartozó díszkertekkel, a falusi belsőségek, az épületek, szőlők és ipari telepek, a malmok az azokat tápláló vizekkel.

8. Az erdők vagy az erdők ama részei, melyek az ezen cikkek megjelölt jogalanyok rendes tűzifa és épületfa szükségletének kielégítésére szolgálnak, de csak abban a mértékben, amely ezt a szükségletet fedezi.

9. A Comitetul Agrar előzetes beleegyezésével az árvahá-

³⁴ Itt a 92. cikk értendő a 86. cikk helyett.

zak-, agg- és szegényházak fenntartására szolgáló megművelhető földek legfeljebb 30 kat. holdig amennyiben 1918. dec. 1-e előtt ezen rendeltetésük már meg volt.

b) az örökberletbe adott földek, akár be vannak ültetve (emphyteusis), akár nem, valamint a parasztok által legalább 5 évig szakadatlanul bérben birt földek, ha a bérlő parasztok azokra házat, szállást, kezdetleges (falusi) vizimalmot, csusz-tatót építettek, szőlőt, vagy gyümölcsfákat ültettek; ezekben az esetekben a kisajátítás javukra történik.

A taxálistákat és zselléreket ugyanezen jogok illetik meg.

c) A tartósan távollevők (absentisták) földbirtoka.

Tartósan távollevő a jelen törvény értelmében az, aki 1918 december 1-től a jelen törvény javaslatának a törvényhozó testületben történt előterjesztéséig az országból távol volt, anélkül, hogy hivatalos megbízatása lett volna külföldön. Kivételnek a falusi földbirtokok 50 holdig.

7. cikk. Egészben kisajátítás alá esik:

a) Magánérdekek kielégítésére jogosult jogi személy u. m.: bankok, kereskedelmi és névtelen társaságok, vagyonközösségek, szaktársulatok stb. falusi földbirtokaiból és városi külsőségeiből megművelhető föld.

Nem esnek ez alá a pont alá, hacsak a jelen törvény kivételeket nem tesz, azoknak a magánjellegű erkölcsi személyeknek a földbirtokai, melyek 1918 december 1-e előtt már létrejöttek és belajstromoztattak, amennyiben a földművelés vagy ipar üzése végett alakultak s most is azt a célt szolgálják.

Ezen földbirtokok kisajátítása a jelen törvény 8. cikke szerint fog történni.

b) A gyógyíthatatlan elmebetegeknek, az élethosszigan gondnokoltak birtokaiból az összes megművelhető föld, ha nevezettnek leszármazóik nincsenek.

c) Az 1914 augusztus 1-től a jelen törvény kihirdetéséig, szabad kézből, vagy árverésen eladott valamennyi falusi birtokból vagy városi külsőségekből az összes megművelhető föld.

Kivételnek 100 kat. holdig a földművelők, papok, tanítók vagy családtagjaik által eszközölt vásárlások, nemkülönben az elcserélés végett azon tulajdonosok által eszközölt vételek, kik ezen időközben oly célból adták el birtokaikat, hogy belterjes gazdálkodást üzzenek.

Az ily módon megvett birtokok a jelen törvény rendelkezései szerint sajátítatnak ki.

d) Kisajátíthatók a Comitetul Agrar előzetes beleegyezésével mindazon falusi birtokok, melyek 1917 december 1 után, a volt magyar kormányának az ingatlanok szabad forgalmának a korlátozásáról kibocsátott rendeleti alapján mentek át jelenlegi tulajdonosaikra.

Kivételt képeznek a kiskorúak birtokai.

8. cikk. Kisajátíttatnak a magánosok falusi művelhető földjei és városi külsőségei és pedig:

a) Az 1904 és 1918 között tíz gazdasági éven át bérbeadott valamennyi falusi birtoknak 30 kat. holdat meghaladó része.

b) Valamennyi 1921 máj. 1-én bérbeadott birtoknak hegyi és dombos vidékén 50 kat. holdat és lapályon 100 kat. holdat meghaladó része.

Bérlet alatt a jelen cikk a) és b) bekezdései értelmében úgy a szorosan vett bérlet, mint a részes művelés értendő, ha az utóbbi esetben a tulajdonos sem szántást, sem magot nem adott.

Kivételt képeznek a kiskorúak birtokai és a sz. rendelet alapján bérbe adott birtokok.³⁵

2. A tulajdonosaik által művelt valamennyi birtoknak 50 kat. holdat meghaladó része a hegyvidékeken.

100 kat. holdat meghaladó része a dombos vidéken és

200 kat. holdat meghaladó része oly lapályos vidéken, hol a földre igényt tartók száma közepes,

500 kat. holdat meghaladó része oly lapályos vidéken, hol a földre igényt tartók száma teljesen ki van elégítve.

A Comitetul Agrar az 1. cikk I. pontjában írt célnak telepítéssel leendő elérése érdekében leszállíthat a kisajátítás határát 300 és 500 kat. holdról 200 kat. holdra.

Nagy a földre igényt tartók száma oly vidéken, hol a 86. cikk 1–8 pontja szerint igényjogosultak nem elégíthetők ki olyképen, hogy minden igényjogosult nem legalább 7 kat. holdnyi birtokhoz jusson, közepes a földre igény tartók száma ott, hol a 86. cikk 1–8 pontja szerint jogosultak egyenként 7 kat. holdig kielégítést nyertek és teljesen kielégített igényű vidéknek tekintik az, hol minden igényjogosult birtokhoz juthat.

9. cikk. A Comitetul Agrar előzetes beleegyezésével oly vidéken, hol a 86. cikk³⁶ 1–3 pontjában bezárólag felsorolt igényjogosultak kielégítésére szükséges föld hiányzik, a kisajátítással le lehet szállni 100 holdon alul is, de legfeljebb 50 holdig, de úgy azonban, hogy ezen leszállás a közép mintagazdaságokat létfeltételeiben meg nem támadja; ha azonban a birtokos főfoglalkozása nem a földművelés és szülei sem voltak földművelők, ugyancsak a Comitetul Agrar előzetes jóváhagyásával a kisajátítás 10 holdig folytatható.

10. cikk. Az 1885 január 1 után telepítettek telepes birtokai kisajátíttatnak a 86. cikkben felsorolt igényjogosultaknak az azon vidéken juttatható birtokilletmény mértékéig.

³⁵ A rendelet száma nincs feltüntetve a törvény szövegében, minden bizonnyal a kényszerbérleti rendelethez céloz

³⁶ 86. cikk helyett a 92. cikk értendő.

11. cikk. Az osztatlan állapotban levő közös birtokok, ott ahol ennek szüksége fennforog, oly mértékig sajátíthatók ki, hogy minden tulajdonostárs részére csak 50 hold maradjon meg.

12. cikk. Oly vidéken, hol a földre igényt tartók száma nagy, művelés céljára az urbéri, közbirtokossági, községi legelők, az 1913. évi törvény alapján szervezett magántársulatok legelői, nem különben a vagyonszösségig legelők és havasi legelők egyes részei, sőt az erdészeti hatóság véleménye alapján jellegük megváltoztatása mellett még erdők is, a 6. és 7. cikkben foglalt kivételekre való tekintet nélkül is kisajátíthatók, de csak azon esetben, ha a talaj művelésre alkalmas.

13. cikk. A közbirtokosságok művelhető földjei oly kiterjedésben sajátíthatnak ki, mely meghaladja az egyes birtokosságok részére megállapított mértéket, vagy ha szükség esete forog fenn, a 11. cikk rendelkezéseinek megfelelő mértéket.

Az ekként kisajátított terület az egész birtokból határolandó el és ezen szempontból osztatlannak tekintetik.

13. cikk. Ha a lakáskérdés az ezen kisajátítás után rendelkezésre álló területekkel meg nem oldható a kisajátítás a szükséghez képest folytatólag más területekre is kiterjeszhető és pedig legfeljebb 600, városokban, bánya-, ipari- és fürdőtelepeken pedig legfeljebb 1000 méteres sugárvonalban fekvő területekre.

Ezen sugárvonalak kiindulása pontja a községi belsőség határa. Az ezen pont rendelkezései alapján kisajátítottak lehetőség szerint más megfelelő területtel kártalaníthatók.

Ugyanezen célra a községi erdők és legelők része, valamint az állami erdők részei is kisajátíthatók, mégis anélkül, hogy a legelők kiterjedése a község rendes marhaállományának eltartására szükséges mértéken alul apasztassék, ellenkező esetben a kisajátított terület a község határában más területtel helyettesítendő.

Egy házhelyre legfeljebb egynegyed kat. hold számítandó.

Kik ily telkeket kaptak, kötelesek legkésőbb a birtokbalepéstől számított öt év alatt az építkezést megkezdeni, ellenkező esetben elveszítik telkeiket és befizetéseiket.

A falvakban, városokban, bánya-, ipari- és fürdőtelepeken szükség esetén azon erdőségek is kisajátíthatók, melyek a törvény életbeléptetésétől számított öt évig be nem építettek, amennyiben a jelen törvény javaslatának benyújtásáig szőlővel, vagy gyümölcsfákkal beültetve nem voltak.

17. cikk. A terméketlen területek, kopár hegyoldalak, futó homokos és sósterületek, tavak, (folyók) a rajtuk levő nádasokkal, ingoványokkal, mocsarakban, melyek a kisajátított tagba esnek, szintén kisajátítandók és amennyiben azok terméketlen területek egy nagyobb összefüggő egészet alkotnak,

a politikai községekhez csatolandók, ellenkező esetben pedig a szomszédos birtokok közt osztandók el.

A kataszteri osztályozás vonatkozó része ezen alkalommal felül fog vizsgálatni.

19. cikk. A jelen törvény rendelkezései értelmében kisajátított föld, amennyiben túlhaladja azt a szükségletet, mely ez időszert az illető vagy szomszédos községbeli lakosok földhöz juttatása céljából fennforog, a telepítésig a volt tulajdonos vagy haszonbérelő birtokában hagyható abban az esetben, ha azt a parasztok nem kérik haszonbérbe.

24. cikk. A községi legelők létesítése és kibővítése céljából jelen törvény értelmében kisajátított, de csakis legelő céljaira alkalmas földből kisajátítandó az a terület, mely a községbeli normális marhaállomány fenntartására szükséges.

II. Kisajátítandó *a)* magántulajdonosoknak csupán legelő és rét céljára alkalmas földje, amennyiben nagyobb terjedelmű annál, mint amennyi az illető saját állatinak fenntartásához szükséges (legelő és rét), ezeknek az állatoknak számát a szabályszerű állomány és a kisajátítás után megmaradó birtokterület viszonyához képest kell számítani anélkül azonban, hogy ez a kisajátítás legelőknél minden egyes tulajdonosra nézve 50 katasztrális holdnál alább szálljon. Eme kisajátításnál a többek által osztatlanul birtokolt ingatlanok úgy tekintetnek, mintha egy birtokoséi volnának.

b) Közbirtokosságok tulajdonában lévő rétek és legelők egész terjedelmükben, amennyiben a közbirtokosok normális marhaállományának fenntartásához szükséges kiterjedést meghaladják (rétek és legelők).

c) Vagyonközösségek tulajdonában lévő legelők és rétek a lakosság normális marhaállományának fenntartásához szükség határig, hegyvidékeken pedig a lakosság helyi szükségletei által megkívánt marhaállomány fenntartásához mérten.

A volt naszódi II. román határezred községeinek legelői melyeket az 1890. évi XVII. törvénycikk szabályzott, mint községi legelők minden kisajátítási eljárás nélkül megmaradnak. Ezeket a legelőket a volt határőr községek minden lakója használja, még ha nem is származnak határőr családból.

d) Oly községi, úrbéri és az 1908. évi VII. 1908 XXXIX. 1908. évi XLIII. törvénycikkek alapján létesült magántársulások tulajdonában levő legelők részei, amelyek meghaladják a helyiség normális marhaállományának legelőszükségleteit.

32. cikk. A szükséghez képest községi erdők létesíttetnek s a meglevő községi erdők kibővítetnek az alábbi módon:

a) Első sorban és főleg az állami s azon erdőterület használandó fel, mely a 9. cikk szerint egészben kisajátítandó birtokba tartozik;

b) a hiány mértékéhez képest sík és dombos vidékeken 100 kat. holdig, hegyes vidékeken 200 kat. holdig minden erdő, akár jogiszemélyé, akár magánosoké, kisajátítatik.

c) Kisajátíthatók, ha a területek a jelen törvényben meghatározott határt meghaladja, még a községi, urbéri, közbirtokossági, valamint a községi erdő jellegével bíró erdők is.

A volt naszdódi II. román ezred községeinek határerdei az 1890. XVIII. tc. értelmében minden kisajátítási eljárás nélkül községi erdőkként maradnak.

Ezeket az erdőket a volt határörköszegek minden földműves lakója használhatja, még ha nem is származik határörctaládból.

d) kisajátíthatók azok az erdők, melyek a volt magyar kormány által 1917. nov. 1-én az ingatlanok szabad forgalmának a korlátozása tárgyában kiadott rendelete alapján vásároltattak.

48. cikk. A kisajátított földért fizetendő kártalanítási árat első fokon a megyei kisajátító bizottság, második és utolsó fokon az ítélőtábla határozza meg.

50. cikk. A kisajátított földért fizetendő kártalanítási ár holdankint, művelési ágak és minőség szerint határozandó meg. Alapjául szolgál minden becslési adat: a helységben és környékén 1913-ban előfordult földárak, az illető vidéken előforduló bérek 5%-kal tőkésítve; a pénzintézeti becslések; a kataszteri tiszta jövedelem; a földadó és minden egyéb adat az 1913. évtől visszafelé számított utolsó 5 évből. A kártalanítási ár azonban semmi esetre sem haladhatja meg az 1913. évi árat. A számítás leuban történik. A kártalanítási ár megállapításánál a leu a koronával egyenlőnek tekintik.

Kivétel alá esik, a községi legelők létesítésére vagy kibővítésére felhasznált föld, melynek kártalanítási ára úgy számíttatik, hogy egy leu két koronával egyenlőnek tekintik.

85. cikk. A kisajátítást szenvedett tulajdonosnak járó kártalanítási ár készpénzben, vagy 50 év alatt törlesztendő, 5% évi kamatozású járadéklevelekkel fizethető. A névérték a fizetésnél teljes összeggel számmíttatik. A 9. és 14. cikkek alapján kisajátított földekért a kártalanítási ár készpénzben fizetendő.

A kártalanítási ár minden erkölcsi személy részére töketörlesztés alá nem eső, 5% évi kamatozású járadék levelekkel fizetendő.

86. cikk. Az egyes tulajdonosok részére a fizetés rögtön a kisajátítás végleges megtörténte után teljesítendő...

92. cikk. A földművelő parasztok részesítése a következő sorrendben fog történni.

1. Az oly vidékbeli családfők, mezőgazdasági munkások

és cselédek, kik a mozgosítás előtti utolsó két évben – és amennyiben mozgosítva voltak a kisajátítás idejében is – a kisajátított birtokon dolgoztak és a háborúban rokkantakká váltak, de a föld megművelésére képesek.

Ugyanide soroztainak a háborúban elesettek özvegyei és családjai, amennyiben az említett feltételeknek megfelelőnek.

2. Azok a helybeli mezőgazdasági munkások, cselédek és családfők, akik az utolsó két évben és a kisajátítás idejében, amennyiben leszereltek, a kisajátított birtokon dolgoztak, ha a háborúban katonai szolgálatot teljesítettek anélkül, hogy rokkantakká váltak volna.

3. Mindazok a családfők, akik a háborúban rokkantakká váltak, mindamellettt képesek a föld megművelésére.

Ugyanide soroztainak a háborúban elesettek özvegyei és családjai.

4. Mindazok a családfők, akik a háborúban katonai szolgálatot teljesítettek, de nem rokkantak.

5. Azon nőtlen férfiak, kik hadirokkantakká váltak, azonban a föld megművelésére képesek.

6. Azon nőtlen férfiak, kik a háborúban részt vettek, anélkül, hogy rokkantakká váltak volna.

7. A Kormányzó Tanács rendelete következtében mozgosítottak.

8. A visszatért kivándorlók, illetőleg családjaik, ha más fenntartójuk nincs.

9. Oly családfők, kik a háborúban nem vettek részt.

10. Azok a nagykorú nőtlen férfiak, akik a háború folyamán nem teljesítettek katonai szolgálatot.

11. A román hadseregben, vagy valamely szövetséges hadseregben volt önkéntesek, vagy akik önkéntes szabadcsapatokba tömörültek.

A földosztásnál a 3. és 11. pont alatt felsorolt igényjogosultak az 1. pont alatt felsoroltakkal azonos kategóriákba esnek és ezekkel együtt elégítettnek ki; a 2. pont alatt említettek a 4. pont alattiakkal elégítettnek ki és ezekkel egy kategóriába esnek; a 8. pont alattiak pedig a legutolsó sorban jönnek tekintetbe a földosztásnál.

97. cikk. A kisajátított földek parcellázatni fognak kiégészítő, vagy teljes egyéni illetményekre, amelyek a föld minőségéhez képest egyformán 7. kat. holdig terjedhetnek, továbbá telepítési illetményekre, melyek 16 kat. holdig terjedhetnek. Az illetmények kihatásánál figyelembe kell venni az igényjogosultaknak már meglévő földjét vagy azt a földet, amelynek egyenes ágon való öröklésére kilátás van.

Az agrárreform végrehajtása céljából a törvény a földművelésügyi minisztérium mellé Birtokügyi Bizottságot (Co-

mitetul Agrar) szervezett, mely a minisztérium legfőbb tanácsadó szerve volt úgy a kisajátítási ügyekben, mint a földosztásban és az új középgazdaságok létesítését érdeklő kérdésekben. (55. és 56. cikk.)

A kisajátító hatóságok a járási kisajátító bizottság (Comisiunea de ocol pentru expropriere) és a megyei kisajátító bizottság (Comisiunea județeană de expropriere) volt. (55. cikk.) A földosztó hatóságokat a helyi bizottság (Comitetul local), a járási földosztó bizottság (Comisiunea de ocol pentru improprietărire) és a megyei földosztó bizottság (Comisiunea județeană pentru improprietărire) képezték. (101. cikk.)

A földbirtokosság úgy a kisajátítási, mint a földosztó bizottságokból ki volt zárva.

A Garoflid-féle agrárreform törvény – amint látjuk – sokkal kiméletlenebb, mint a Kormányzó Tanács törvénye volt.

A Kormányzó Tanács rendelettvénye a kisajátítást a földnélküliek földhöz juttatása, illetve a törpebirtokok 7 holdig terjedő kiegészítése, munkások, kisiparosok, tisztviselők házhelyhez juttatása, továbbá iparfejlesztési érdekek céljából mondta ki. (1. cikk, 1., 2., 3., 4.)

A Garoflid-féle törvény a fentiekben túlmenőleg a kisajátítás jogát községi erdők és legelők szaporítása, illetve kiegészítése, valamint közérdekű, művelődési, gazdasági, társadalmi és testnevelési szükségletek kielégítése céljából is kimondja. (1. cikk, 1., 4.) A kisajátítás alá eső birtokok közé, ellentétben a rendelettvénnyel, felveszi mindazon jogi személyek birtokait, melyek „valamely közérdek kielégítését célozzák, mint pl. a testületek, alapítványok, intézetek, templomok, kolostorok, káptalanok, egyetemek, iskolák, kórházak, megyék és községek birtokait stb.” (8. cikk, a.)

Míg tehát egyrészt a közérdekű intézmények érdekében kisajátítást rendel el, (1. cikk.) ugyanakkor a hasonló jellegű intézmények birtokait kisajátítás alá vonja. (8. cikk a.) A törvény célja evvel nem volt más, mint a magyar jellegű közintézmények egzisztenciáját földbirtokuk elvételével létalapjukban tönkretenni, viszont a hasonló célú, de román jellegű intézmények kifejlődését földbirtok adományozással elősegíteni.

A Garoflid-féle földbirtokreform törvény a teljes kisajátítás alá eső birtokok kategóriáját a fenti közérdekű célú intézmények birtokain kívül (6. cikk a.) kiterjeszti még az örök-bérletekre, az öt évnél tovább bérbenbirt földekre (6. cikk b.) a tartósan távollevők birtokaira (6. cikk c.) a magánérdekek kielégítésére alakult jogi személyek (bankok, kereskedelmi és névtelen társaságok stb.) birtokaira*³⁷ (7. cikk a.) és az 1921. május 1. óta bérbe adott birtokokra**³⁸ (8. cikk b.), azokon a birtokokon kívül, melyek kisajátítását a Kormányzó Tanács rendelettvénye is kimondta, mint az elmebeteg és gondnokság alatt levők birtokai, ha egyenes leszármazottjuk nincsen** (7. cikk b.) az 1914 augusztus 1-től gazdát cserélt birtokok* (7. cikk b.) tekintet nélkül arra, hogy tulajdonosuk azelőtt mivel foglalkozott, az ingatlanok szabad forgalmának korlátozásáról szóló rendelet kibocsátásának keltétől gazdát cserélt birtokok (7. cikk d.) és a tíz éven át bérbe adott, valamint az ugyanolyan időtartam óta részes művelés alatt álló birtokok.***³⁹ (8. cikk a.)

A fenti kategóriákba nem tartozó minden más birtok a Garoflid-féle törvény értelmében a vidék jellege és a földigénylők szükséglete szerint kisajátítható 50, illetve 500 holdon felül, de meghatározott esetekben a kisajátítás alászállhat 10 holdig is. (8. cikk 2.) és 9. cikk.) A Kormányzó Tanács rendelettvénye a részleges kisajátítás alá eső birtokok kisajátítási alsó határát általában 500, illetve 200 holdban állapította meg.) Az osztatlan állapotban levő közös birtokoknál azonban, eltekintve a vidék jellegétől és a földigénylők szükségletétől, megengedi a törvény a kisajátítás alkalmazását oly módon is, hogy minden tulajdonostárs tulajdonában csak 50 hold hagyassék meg. (11. cikk.)

Kisajátíthatónak mondja ki továbbá az 1885. év óta telepített telepesek birtokait, (10. cikk.) valamint az úrbéri, közbirtokossági és községi legelőket, nemkülönben a vagyonkö-

³⁸

³⁹

³⁷ *-gal jelölt birtokoknál a kisajátítás az összes megművelhető föld erejéig terjed.

³⁸ **-gal jelölt birtokoknál a kisajátítás nem teljes, 101, illetve 50 holdig terjed.

³⁹ ***-gal jelzett birtokoknál a kisajátítás a 30 holdon felüli részre terjed ki. A rendelettvény a 12 évig egyfolytában bérbeadott birtokok kisajátítását rendelte el.

zösségi és magántársulatok legelőit (12. cikk) addig a mérté-
kig, amíg az az igényjogosultakat is illeti.

A kisajátítási jog ily mérvű kiterjesztése mind újítás a Garoflid-féle törvényben. Kisajátítás alá vonja a Garoflid-törvény, továbbá a terméketlen területeket, a kopár hegy-
oldalakat, futóhomokos és sós területeket, ingóványokat, mo-
csarakat, nádasokat, (17. cikk) valamint az állam, magáno-
sok, jogiszemélyek, közbirtokosságok, községek és urbéresek
erdeit. (37. cikk.)

A kisajátítás alá kerülő birtokok kategóriáinak a kitágít-
ása mellett, az igényjogosultak kategóriája csupán a román
hadseregben vagy valamely más antant hadseregben szolgált
román önkéntesek számával szaporodik. (92. cikk 11.) Éppen
ezért teljesen indokolatlan volt a kisajátítás mérvének a meg-
szigorítása. Már a Kormányzó Tanács rendelettvénye értel-
mében is sokkal több föld került volna kisajátítás alá, mint
amennyi az igényjogosultak kielégítésére szükségesnek mu-
tatózott, míg a Garoflid-féle törvény alapján majdnem két-
szerannyit sajátítottak ki. A kisajátított, de igényjogosultak
hiányában ki nem osztott földek tulnyomó részben a mai na-
pig is parlagon hevernek.

A magyar nagy- és középbirtokosság birtokának indoko-
latlan mértékben való kisajátítása mellett rendkívül súlyosan
érinti a törvény a magyar kisbirtokosságot, különösen a köz-
birtokossági és telepes birtokok kisajátítására vonatkozó in-
tézkedése által.

A törvény 24. cikkének II. b. és a 32. cikkének c. pontja
értelmében kisajátítás alá estek az összes közbirtokosságok
rét, legelő és erdő területei a volt II. naszódi román határőr-
ezred közbirtokának a kivételével, (24. cikk, II. c. második be-
kezdése és 32. cikk c. második bekezdése.) bár a volt I. csiki
székely határőrezred közbirtokossága ⁴⁰ teljesen egyforma
jogi eredetű és jellegű volt a volt II. naszódi román határ-
őrezred közbirtokosságával. Általában a közbirtokok kisajá-
títása, minthogy a közbirtokosságok tagjai mind kigazdák,
sehogy sem egyeztethető össze az agrárreform szociális cél-
jaival. Hogy a törvény mégis elrendelte a kisajátításukat,

⁴⁰ Köznéven Csíki Magánjavak.

még pedig a román közbirtokok kivételével, újabb bizonyítékul szolgál az agrárreform magyarellenes célzata mellett.

Hasonló kirívó magyarellenes támadást tartalmaz a törvénynek a telepes birtokok kisajátítására vonatkozó intézkedése is. A 10. cikk szerint kisajátítás alá kerülnek az 1885. január 1. óta telepített telepesek birtokai a törvény által az illető vidékek igényjogosultjainak meghatározott birtokilletmény terjedelméig. A telepes birtokok terjedelme 5—50 hold dig váltakozott, de 20 holdnál nagyobb telepes birtok csak kivételesen és olyan helyen létesített, ahol a föld rossz minősége miatt a kisebb kiterjedésű birtokok a telepesek megélhetését nem biztosították. Erdélyben és a Bánságban 1885. óta 25 telepes község létesült 48.296 kat. hold területen, a telepesek pedig tulnyomó többségben magyarok voltak. A törvény értelmében a telepes birtokok 7 holdig kerültek kisajátítás alá, olyan vidékeken azonban, ahol az igényjogosultak száma nagynak nyilvánított, még ezen alul is.

A magyar telepes birtokok kisajátításával szemben az agrárreform törvény alapján telepített román telepesek számára 16 hold terjedelmű telepes birtokok létesítését rendeli el a törvény. (97. cikk.) Ehhez még megjegyezzük azt, hogy míg a magyar telepes községek hegyvidéken vannak, a román telepítések színtere a magyarországi határ mentén elhúzóódó alföldi lapály.

A régi királyság agrárreform törvénye.

Nem lenne tökéletes fogalmunk az erdélyi agrárreform törvény magyarellenes szelleméről, ha nem állítanánk szembe vele a régi királyság agrárreform törvényét. Bár mind a két törvényt egyidejűleg és egy és ugyanazon kormány terjesztette a törvényhozás elé, szellemük mégis teljesen különböző felfogásról tanuskodik.

A régi királyságra vonatkozó agrárreform törvény a földbirtok kisajátítást a kisbirtokok szaporítása, községi legelők létesítése, valamint általános gazdasági és kulturális célok érdekében mondja ki. (1. cikk.) Erdélyben, mint láttuk, a kisbirtokok és községi legelők szaporítása mellett azok terjedelmének kiegészítése is szerepel, továbbá községi erdők létesítése, illetőleg kiegészítése, a nemzeti ipar fejlődésének az elő-

mozdítása, valamint munkások, kisegyzisztenciák és tisztviselők számára kisgazdaságok és házhelyek létesítése. Noha az erdélyi kisbirtokok átlagos kiterjedése nagyobb volt, mint a régi királyságbeli kisbirtokok átlagos terjedelme, ott még sem törekedett a törvényhozás a kisbirtokok terjedelmének a növelésére. Erdélyben fejlettebb ipar van, mint a régi királyságban, ott mégsem állították a földreformot a „nemzeti ipar” fejlesztésének a szolgálatába. A kisegyzisztenciák és tisztviselők szociális jómódja határozottan kedvezőbb volt Erdélyben, mint a régi királyságban, ott mégsem igyekeztek azok szociális jólétét házhelyek és kisgazdaságok adományozásával előmozdítani.

Erdélyben a 10 éven keresztül bérbe adott, sőt részes művelésben volt birtokokat, a kiskorúak birtokainak a kivételével, kisajátításnak veti alá a törvény. (8. cikk a.) A régi királyság hasonló kategória alá tartozó birtokainál nem csak a kiskorúak birtokait, hanem a cselekvőképtelenek, a bírói zár alatt levő, a nők, a közhivatalnokok és katonák birtokait is mentesíti a törvény a kisajátítás alul. (7. cikk b., harmadik bekezdés.)

Az erdélyi agrárreform törvény értelmében az 1921. május hó 1. óta bérbeadott birtokok hegyes és dombos vidéken 50 holdig, sík vidéken 100 holdig sajátítandók ki, (8. cikk b.) a régi királyságban az 1920. április hó 23. óta bérbeadott megművelhető területéből csak a 100 hektáron felüli rész esett kisajátítás alá, tekintet nélkül a vidék jellegére. (8. cikk.)

Megjegyezzük, hogy míg Erdélyben mindenütt a katasztális holdat alkalmazta a törvény, addig a régi királyságban a hektárt. Minthogy pedig a hektár 1.7377-szer nagyobb a kat. holdnál, ott ezáltal is jelentősen kedveztek a földbirtokosoknak.

A tulajdonos által művelt földbirtokból az erdélyi törvény értelmében kisajátítás alá esett: hegyvidéken az 50 kat. holdon és dombos vidéken a 100 kat. holdon felüli rész, (8. cikk 2.) a régi királyságban úgy hegyvidéken, mint dombos vidéken a 100 hektáron felüli rész. (8. cikk b.) Erdélyben kisajátított a sík vidéken levő birtokok 200 holdon felüli része ott, ahol a földigénylők száma nagy volt, 300 holdon felüli része ott, ahol az igényjogosultak száma közepes volt és 500 holdon

felüli része ott, ahol az igényjogosultak kielégítették. (8. cikk 2.) A régi királyságban viszont a 150 hektáron felüli rész, ha az igényjogosultak száma nagy volt, a 200 hektáron felüli része, ha az igényjogosultak száma közepes volt és a 250 hektáron felüli része, ha az igényjogosultak kielégítették. (8. cikk b.) Az egy ugyanazon kategóriába tartozó birtokok kisajátítása tehát sokkal kedvezőbb kulcs alkalmazásával történt a régi királyságban, mint Erdélyben.

A fenti kategóriából azonban a régi királyságra vonatkozó törvény kivette mindazon birtokokat, melyek az 1921. február 1-i, vagy ha a háboruban hadszintéren feküdtek, az 1916. augusztus 15-iki időpontban leltárban, épületben, mezőgazdasági felszerelésben, állatállományban vagy mezőgazdasági ipari berendezésben jelentős beruházással birtak. Ezen birtokok kisajátításáról a következőképpen intézkedett a törvény. (8. cikk c.)

Kisajátítás alá esik hegyes és dombos vidéken a 100 hektáron felüli rész; lapályos vidéken a 200 hektáron felüli rész, ha az igényjogosultak száma nagy, a 300 hektáron felüli rész, ha az igényjogosultak száma közepes és az 500 hektáron felüli rész, ha az igényjogosultak kielégítették.

Ilyen megkülönböztető intézkedést az erdélyi agrárreform törvény nem ismert.

De külön kisajátítási kulcsot alkalmazott a régi királyság agrárreform törvénye azokra a birtokosokra is, akik tulajdonában több birtok volt s azok összes kiterjedése az 500 hektárt meghaladta. (10. cikk.) Ezeknek a birtokosoknak minden egyes birtokából meghagyott egy kisajátítás alul mentes részt, míg az erdélyi törvény a birtokos különböző helyen levő birtokait egy birtoknak tekintette s csak egyik birtokából hagyott meg egy akkora birtokrészt, amekkorát a törvény az igényjogosultak száma szerint a kisajátítás alul mentesített. (22. cikk.)

Amíg a régi királyságbeli mintagazdaságok 500 hektáron alul minden különös eljárás nélkül mentesültek a kisajátítástól, (10. cikk 8. bekezdés) addig Erdélyben „csak kivételes esetekben hagyhatott meg a *földművelésügyi miniszter* 500 kat. hold osszterjedelmű birtokot a „Comitetul Agrar pártoló javaslatára, a helyszínen foganatosított szakértői szemle

alapján” avval a kötelezettséggel, hogy a tulajdonos az „üzemet a földművelésügyi miniszter által kidolgozott külön szabályrendeletnek megfelelően” fogja vezetni. (22. cikk, negyedik bekezdés.)

A régi királyság földbirtokosainak jogukban állott azon fiaik számára, kik mezőgazdasági szakiskolát végeztek a kisajátítás alul mentes birtokrészen felül, fejenként 50 hektárt fenntartani. (12. cikk.) Erdélyben csak egy ilyen gyermek számára adta meg a törvény ezt a jogot, azt is úgy, hogy a birtokos „birtokának kisajátítástól mentes felét” tarthassa fenn e célból. (21. cikk.)

Az igényjogosultak kategóriáit a következőkben állapítja meg a régi királyságra vonatkozó törvény: 1. Az 1916–1919-es háború mozgósítottjai. 2. Az 1913-as hadjárat mozgósítottjai. 3. A hadiözvegyek. 4. A földnélküli földművesek. 5. Az 5 hektáron aluli kisbirtokosok. 6. A hadiárvak. (78. cikk.)

A régi királyságban úgy a megyei, mint a járási kisajátító bizottság tagjai közt helyet foglalt *egy-egy földbirtokos* is, (37. cikk, II. c. és III. c.) míg Erdélyben nem.

A kisajátított földbirtokok kisajátítási árának a megállapításánál a régi királyságra vonatkozó törvény a földbirtokok értékelését külön-külön írja elő, figyelembe véve a föld minőségét, a földbirtok jellegét, a föld fizikai állapotát, termőképességét, az értékesítő piactól, vasúti állomástól és kikötőtől való távolságát, valamint a helyi eladási árakat és a haszonbér összeget. Az értékelés alapjául *az 1916. évi árak* szolgáltak. (36. cikk.) Erdélyben a kisajátítási ár megállapításának az alapjául *az 1913. évet megelőző 5 évben előfordult adás-vételi, haszonbérleti, pénzügyi becslési stb. árakat* állapítja meg a törvény, (50. cikk) teljesen figyelmen kívül hagyva a birtok különleges és sajátos értékeit.

Az erdélyi agrárreform törvény magyarellenes támadásai.

Az erdélyi agrárreform törvény tárgyalása kapcsán ismertetett magyarellenes támadások, a következőkben foglalhatók össze:

1. A nagy- és középirtokoknak a földnélküli földművesek és a törpebirtokosok földszükségletével egyáltalán arányban nem álló, valamint a régi királyságban alkalmazott föld-

birtok kisajátításnál is sokkal radikálisabb mértékben való alkalmazása, a magyar nagy- és középbirtokos osztály megsemmisítésére irányult, melynek tulajdonát – tudvalevőleg – a közép- és nagybirtokok 87.16%-a képezte.

2. A közbirtokossági birtokok kisajátítása a székelység gazdasági elszegényítését célozta, mert a székelység a legutóbbi időkig is az ősi földközösség jogán birt közbirtokossági birtokokon élt.

3. Az egyházi, iskolai és egyéb kulturális és közcélú intézmények földjeinek a kisajátítása, a magyar kulturának létalapjában való megtámadására irányult, minthogy iskoláink, egyházaink és egyéb kulturális célú intézményeink majdnem kivétel nélkül mind földbirtokaik jövedelméből tartották fenn magukat.

Az Averescu kormány idejében a magyarságnak nem volt még parlamenti képviselője, a harmadik agrárreform törvényt is meghallgatása és hozzájárulása nélkül hozták meg. A szászok a parlamenti tárgyalás alatt, bár őket távolról sem érintette a törvény annyira, mint a magyarságot, ünnepélyes deklarációban tiltakoztak a törvénytervezet törvényerőre emelése ellen. A magyarság a már törvényerőre emelkedett agrárreform törvény ellen első politikai szervezete, a *Magyar Szövetség* útján bocsátott ki ünnepélyes tiltakozó manifesztációt. A manifesztum szövege a következő:

„A Magyar Szövetség Vezetősége az erdélyi földbirtokreform kérdésével megalakulása óta a legnagyobb gonddal foglalkozik és megtett minden előkészületet arra, hogy mint a romániai magyarság egyetlen és teljes jogú képviselője, egyelőre a parlamenten kívül megtegyje mindazt, ami népünk e legégetőbb problémájának megoldása érdekében vállalnia kötelességének tart.

Ennek kapcsán szükségét látja a következő megállapításainak nyilvánosságra hozatalát:

I. A kamara az erdélyi agrártörvényjavaslat bizottsági tárgyalását ez év július 8-án kezdte meg, úgy, hogy értesülésünk szerint a törvénytervezetet a bizottság tagjai is csak két nappal a tárgyalások megkezdése előtt kapták kézhez, viszont a kamara a törvényt július 19-én már részleteiben is megszavazta.

II. Erdély földreform törvénye, mely nemzeti különbségre való tekintet nélkül közmegelegedésre kellene, hogy megoldja Erdély és lecsatolt részek földdel dolgozó népének e legfontosabb kérdését,

- 1. a kétmilliónyi magyarság meghallgatása nélkül,*
- 2. a szászság és a németség tiltakozása,*
- 3. az erdélyi románság képviselői jórészének távollétében szavaztatott meg és vált törvénné.*

III. Le kell tehát szegeznünk, hogy a törvénytervezet alkotmányos és demokratikus országok parlamenti szokásaival ellenkezően, idejében kellőképpen nem publikáltatott, arról a sajtó útján vagy más úton-módon a legjobban érdekelt Erdély tudomást nem vehetett, tehát arról a közvélemény ki nem alakulhatott. A tíz nap alatt keresztül hajszolt törvénytervezet megszavazását még a parlamentben is csak a nem erdélyi kamarai többség tette lehetővé.

Mindezek megállapítása után a Magyar Szövetség szükségesnek tartja kijelenteni, hogy ezt a törvényt nem tartja Erdély és a lekapcsolt részek mezőgazdaságára, de különösen a magyarságra nézve megnyugtatónak a máskülönben szükségesnek és elodázhatatlanul megoldandónak tartott földreform ügyében. De teljes erejével és minden rendelkezésre álló törvényes és jogos eszközökkel rajta lesz, hogy az a rólunk-nélkülünk hozott törvény minél hamarabb megfelelő revízió alá kerüljön.

Anélkül, hogy a részletekre kitérnénk, megállapítjuk, hogy az számos lényeges pontjában az egyidejűleg Ó-románia számára megalkotott agrárreform törvénytől eltér. Mindezen eltérések az itt élő nemzeti kisebbségek sérelmére szolgálnak és szolgálhatnak és az állampolgári jogegyenlőség elvével is ellentétben állnak. Különösen sérelmesnek és revideálandónak tartja a magyarság kulturáját veszélyeztető és a közbirtokosságokat, vagyis a földművelő népet károsító, sőt egzisztenciáját sok helyütt veszélyeztető ama pontjait, melyek egyházi, iskolai kulturális, alapítványi birtokok és közbirtokossági földek kényszer-kisajátítását mondja ki, amely rendelkezések tehát merőben ellenkeznek egy demokratikusnak

mondott törvény intencióival, de antiszociálisak, anti-kulturálisak és különösen Erdély és a csatolt nem román részek nemzeteit egyoldaluan károsítók és sérelmesek, mert sovinszta célokat látszanak szolgálni.

*Mindezek ellen a Magyar Szövetség – ez idő szerint más mód hiányában – a nagy nyilvánosság előtt és az utókor előtt ünnepélyes óvást emel.*⁴¹

Ugyancsak tiltakozó gazda nagygyűlést rendez az Erdélyi Gazdasági Egylet 1921. szeptember 25-én Marosvásárhelyen. A gazda-nagygyűlés határozati javaslatot hoz, melyben Erdély és a többi csatolt magyar területek gazdaközöniségének a nevében egyhangulag óvást emel az agrárreform törvény ellen, mert azt a nemzeti kisebbségek megkérdése és hozzájárulása nélkül hozták meg, óvást emel a régi királyságbeli és az erdélyi gazdaközöniség, valamint az igényjogsultaknak a régi királyságbeli agrárreform törvény szerinti megkülönböztetett elbánása ellen. Követeli a régi királyságbeli polgártársakkal való egyenlő elbánást, az egyházi és különböző kulturális célokat szolgáló intézmények, a csiki I. székely határőrezred közbirtokosságának, valamint a telepések birtokainak a kisajátítás alól való mentesítését és a kisajátítás alul mentes területeknek, valamint a kisajátítási árnak a régi királyság agrárreform törvénye szerint való meghatározását.

A tiltakozások nem vezetnek eredményre, a törvényt nem veszik revízió alá. Avarescu miniszterelnök „Ütött az igazság órája. Ezeréve vártunk erre, most végre megjött” című kiáltványában tudatja Erdély román földműveseivel az agrárreform törvény megalkotását.

Még ez év november havában megjelenik a törvény végrehajtási utasítása és 1922 májusában megindulnak a földbirtok-kisajátítások.

1923-ban pedig Románia új alkotmány törvényébe beiktatják az 1921. július 30-i erdélyi agrárreform törvény 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 16., 18., 22., 24., 32. és 85. cikkeit. (Az alkotmány 131. szakaszának c. pontja.)

⁴¹ „Magyar Kisebbség”, 1923. évf. 500. old.

V.

A kisajátítási eljárás és kisajátítási sérelmek.**A kisajátítási eljárás megindítása.**

A földbirtok kisajátításokat nemcsak igazságtalan és ki-méletlen törvény alapján hajtották végre, de a végrehajtás során a törvény alkalmazásával is visszaéltek a magyar bir-tokosság kárára, amit különösen a törvény elasztikus volta és a kisajátító bizottságoknak biztosított tág hatáskör tett lehetővé. Agrárreform sérelmeink legbővebb forrását maga a kisajátítási eljárás képezi.

A kisajátítási hatóságok közegei az agrárreform célját egyedül a magyar birtokosság tönkretételében keresték s minden igyekezetükkel azon voltak, hogy a törvény alkalmazásával ezt a célt minél hathatósabban szolgálhassák. Meg-testesítői voltak a faji gyűlöletnek, a nemzeti türelmetlen-ségnek és a korrupciónak. Legnagyobb részük kvalifikátlan egyénekből állott, akik még a legelemibb ismeretekkel sem rendelkeztek s így a törvény rosszhiszemű alkalmazása és végrehajtása mellett rengeteg igazságtalanságot kellett a birtokosoknak elszenvedniök azok tudatlansága és tájéko-zatlansága miatt is.⁴² Minthogy túlnyomó részük a régi ki-

⁴² „Az agrárbizottságokat – írja a Keleti Ujság 1922. évi szeptember 3-iki száma – az agrárreform törvény értelmében többszörös munkakörrel bízta meg a földművelésügyi miniszter. A bizottság végzi a kisajátítási munkálatokat, megállapítja az igényeket, kiosztja a parcellákat és meg-állapítja mint elsőfokú hatóság a földosztás alá kerülő földek értékét is. Az ókirályságbeli bizottsági tagok nem ismerik a telekkönyvi rendszert, mert hiszen a régi királyságban nincsenek telekkönyvi hivatalok, de nem ismerik a föld értékét sem, amelynek alapján a kisajátítási árakat hatá-rozzák meg. A földreform intézkedései szerint a kisajátítási eljárásnál a legfontosabb szerepe a beosztott kataszteri mérnöknek lenne, ezeknek a helyét laikus tisztviselőkkel töltik be. Csak a beosztott bizottsági tagok tájékozatlanságával indokolható, hogy a bizottsági tagok a törvényben megállapított áráktól eltérnek és tetszésszerű árakat szabnak meg a ki-sajátított területekre.”

rálásból került ide, csak természetes, hogy jogrendszerünk és viszonyaink teljesen ismeretlenek voltak előttük, de nem ismerték nyelvünket sem, úgy, hogy a hivatalos eljárások alkalmával még értekezni sem tudtak az érdekelt magyar birtokosokkal.⁴³

A törvény alkalmazása a bizottságok önkényeskedése és korrump szelleme miatt nem csak vidékenként, de birtokok szerint is más és más volt. Azt talán fölösleges is említenünk, hogy a román birtokokat csaknem mindenütt megkímélték a kisajátítástól. Az agrárreform alatt elburjánzott korrupcióra élesen világít rá Dan Sever román képviselőnek 1923 őszén a kamarában elmondott interpellációja, melyre Mihalache, a parasztpárt vezére, megnyugtatólag jelentette ki, hogy a különböző visszaélésekből kifolyólag ezideig 551 tisztviselőt mozdítottak el állásukból.⁴⁴ A rajtakapott tisztviselők elbocsátása azonban távolról sem jelentette a korrupció kiirtását, az főjellemezője maradt az agrárreformnak mindvégig.

A kormányzat ahelyett, hogy a bizottságok önkényének kiszolgáltatót földbirtokosságot védelembe vette volna, maga segítette elő azok hatékonyabb tönkretételét az agrárreform törvény újabb és újabb megszorításával, különösen a kisajátítás alá eső birtokok kategóriáját és a kisajátítási eljárást illetően.

A törvény értelmében a kisajátítási eljárást az igényjogosultak összeírásának kellett volna megelőznie. A kormányzat azonban politikai okokból az agrárreform sürgős végrehajtása mellett foglalt állást s anélkül, hogy a törvényben előírt összeírásnak eleget tett volna, 1922 május 10-iki érvénnyel elrendelte a kisajátítási eljárások általános megindítását. Alighogy megindultak a kisajátítási eljárások, a kormányzat 1922 júniusában már novelláris úton megszigorí-

⁴³ A földbirtokosok körében mozgalom indult meg, amelynek az volt a célja, hogy a kormányt kérni fogják, osszon be a magyar vidéken működő agrárbizottságokba erdélyi embereket is. A birtokosok később erre illetékes helyen határozott ígéretet kaptak, de a legnagyobb meglepetésükre az erdélyi bizottsági tagok beosztása helyett a földművelésügyi miniszter egy váratlan rendelettel a már működő erdélyi bizottsági tagokat is visszarendelte és ezek helyébe is ókiráltságbeli tisztviselőket delegált.” (Keleti Ujság, 1922. évf. szeptember 2. szám.)

⁴⁴ Keleti Ujság, 1923. évf.

totta a törvény kisajátítási és birtokbahelyezési eljárásra vonatkozó fejezetét.

Amíg a törvény a kisajátító hatóságok végzéseinek a felebbezési határidejét 15 napban állapította meg, addig azt a novella 5 napra szállította le. A kisajátítási bizottságok határozatait a törvény értelmében írásban kellett a feleknek kikézbcsíteni, a novella a törvénynek ezt a rendelkezését úgy módosította, hogy a bizottságok határozatai a kikézbcsítés helyett három napon át a községháza ajtajára függesztessenek ki. A novella megszüntette a feleknek a kisajátítási bizottságok tárgyalásaira való írásbeli megidézését is és úgy intézkedett, hogy az érdekeltek hirdetményileg idéztessenek meg tárgyalásra, a hirdetménynek a tárgyalást megelőző öt nappal a hivatal ajtajára való kifüggesztése által.

A járási és megyei kisajátító bizottságok tagjainak a számát a törvény négy, illetve öt tagban állapította meg. A novella mindkét bizottság tagjainak a számát háromra csökkentette, azzal, hogy érvényes döntés meghozatalához két tag jelenléte is elégséges, amely esetben az elnök szava döntő. Ha tehát a bizottságban csak két tag volt jelen (gyakori eset), korlátlanul érvényesült az elnök akarata.

A felebbezési határidő megrövidítése, a bizottsági végzéseknek a kikézbcsítése helyett való három napig tartó kifüggesztése, valamint a felek hirdetményi úton való megidézése, valósággal lehetlenné tették, hogy az érdekeltek a bizottságok reájuk vonatkozó intézkedéseiről tudomást szerezhessenek s ez ellen jogorvoslattel éljenek.

„A novella az agrárreform végrehajtása terén valóságos statáriumot teremtett, – írja dr. gróf Bethlen György – mert hisz eltörli a felek megidézését, valamint a kikézbcsítéseket, továbbá a felebbezési időket oly rövidre szabja stb., hogy ezen eljárás rend példátlan a modern jogi szabályozás terén és ennél fogva valósággal rögtönítélő jelleggel bír.”⁴⁵

Tényleg, a kisajátítási eljárások inkább statáriális, mint komoly birói eljáráshoz hasonlítottak. A kisajátító bizottságok, mint valami repülő-bizottság jelentek meg s anélkül,

⁴⁵ Dr. gr. Bethlen György: Birtokfosztás, Erdélyi Gazda, 53. évf. 35. sz.

hogy a jogi helyzetet és a helyi viszonyokat alaposan vizsgálat tárgyává tették volna, ítéletüket már meg is hozták. Az Erdélyi Római Katolikus Státus híres radnóti uradalmának a kisajátítását például a következőképpen írja le a Keleti Ujság:⁴⁶ „Radnóton történt – írja a lap – a kisajátítások történetében a legkülönösebb jogi és kataszteri eljárás, a modern földmérésnek zseniálisan egyszerű példája. Midőn arról volt szó, hogy mi maradjon meg a gyönyörű birtokból a Státus részére, a mérnök egyszerűen körülgyalogolt négy holdnyi területet és csak ez maradt meg.”

A kisajátítások oly gyors iramban folytak, hogy 1922 őszén vidékenkint már megkezdődtek a birtokbahelyezések is. Az első birtokbahelyezések ünnepélyes keretek között, díszes parádéval folytak le, melyen a kormány tagjai is megjelentek. A Kolozsvár melletti Gyalu községben a Barcsai-család ősi birtokának a felosztásánál maga Constantinescu földművelésügyi miniszter hasított barázdát a díszekével a földosztás szimbolumaként. Részt vett a miniszter a Haller grófok kisküküllőmegyei balázstelki birtokának a felosztásánál, valamint Arad megyében József főherceg kisjenői uradalmának a földosztásánál. Az Erdélyi Róm. Kath. Státus kolozsmegyei kajántói birtokának a felosztásánál jelen volt Bratianu Ionel miniszterelnök is.

A kajántói földosztás alkalmával a magyar egyházak képviselői, néhai Ferencz József unitárius püspök vezetésével kihallgatásra jelentkeztek a miniszterelnöknél, ismételten panaszt emelve az agrárreformnak az egyházakat érintő súlyos intézkedései ellen. A püspök rámutatott a magyar egyházak birtokainak kulturális rendeltetésére, melyek jövedelme mind iskolai és kulturális célokat szolgálnak és hogy az egyházi birtokok kisajátítása után az egyházak a leg-súlyosabb helyzetbe kerülnek kulturális feladatukat illetően. A püspök beszédére a miniszterelnök a következő cinikus választ adta: „hiszem, hogy a vagyonos földmives osztály az egyházak felvirágoztatását biztosítani fogja”⁴⁷

A miniszterelnök, úgy látszik, nem akart tudomással

⁴⁶ Keleti Ujság, V. évf. 161. szám.

⁴⁷ Keleti Ujság, 1922. évf. 223. szám.

birni arról, hogy a magyar egyházak földjeit a román parasztok között osztották szét.

A földbirtokkiszajátítások során felmerült sérelmeinket négy csoportba sorozhatjuk, a magánosokat, egyházi és kulturális intézményeinket, a telepeseket és a székely közbirtokosságokat ért kiszajátítási sérelmek csoportjába.

A magyar földbirtokosok kiszajátítási sérelmei.

A magánosokat ért kiszajátítási sérelmek részben a törvény kiszajátításra vonatkozó cikkeinek a jogtalan alkalmazásában, részben meg a kiszajátítási árak törvénytelen megállapításában jutottak kifejezésre. A kiszajátító közegek minden eszközt és módot felhasználtak a törvénynek a birtokosok kárára való kijátszására. A kiszajátítási eljárások során felmerült sérelmek természetét legjobban egyes konkrét eset ismertetése kapcsán ismerhetjük meg. Sajnos, kiszajátítási sérelmeink rendszeres és hivatalos feldolgozása nem történt meg annak idején, úgy, hogy ma már csak a hírlapok szolgáltathatnak ebben a tekintetben forrásul. A hírlapok által ismertetett esetek közül alább közlünk egy néhányat:

A Keleti Ujság 1922. évi 277. száma arról tudósít, hogy egy kisküküllőmegyei birtokosnak csupán a kriptáját hagyták meg a kiszajátítás során. Ugyanez a lap 1923. évi 119. száma a következő törvénytelenségről számol be: Br. Solyossy László 3000 holdas teremii uradalmából, anélkül, hogy az 1918. év folyamán elhalálozott báró örökösödési tárgyalását megtartották volna, 100 hold szántó, 106 hold erdő, 19 hold szőlő és 21 hold kert kivételével, az egész birtokot kiszajátították, holott az örökösöket külön-külön megillette volna a törvényben biztosított kiszajátítás alul mentes rész.

Mátyás Károly buzásbesenyői birtokos 1916-ban két fiával együtt hadbavonult. Birtokát, melyet eddig maga kezelt, a hadbavonulás idejére kénytelen volt bérbeadni, de a háború után ismét saját kezelésbe vett át. Noha az agrárreform törvény csak a tíz éven át bérben volt birtokra nézve állapított meg 30 holdig terjedő kiszajátítást, az agrár bizottság a törvénycikk jogtalan alkalmazásával, Mátyás 400 holdas birtokát 30 holdig kiszajátította.

A Keleti Ujság 1923. évi 220. számában olvassuk a kö-

vetkezőket: Krassószőrény Szendelak községében Béla Béla földbirtokos szőlőjét, annak ellenére, hogy a törvény a szőlőket kategórikusan kiemeli a kisajátítás alul, kisajátították. A birtokos a törvénytelen kisajátítást megfélebbezte s abban a reményben, hogy azt felső fokon úgylis visszaítélilik, tovább művelte. Szüret előtt a lugosi consiliul agricol a szőlőt Panga Petru zgribesti földbirtokosnak adta kényszerbérletbe, hogy a százezreket érő termést leszüretelje.

Felvincen, amint az Erdélyi Gazda 1925. évi 47. száma írja, házhelyek céljaira 39 magyar kisgazdától 20 hold szántót sajátítottak ki a község közvetlen közelében elterülő legtermékenyebb területből, noha a községben lakásinség egyáltalán nem volt. Egy-egy gazdától $\frac{1}{2}$ –6 holdig terjedő nagyságu földet vettek el, minek következtében igen sok kisgazda minden földecskéjét elvesztette. Azok számára, akik kisajátított földjükért természetben kértek kárpótlást, a falutól két órányira fekvő töretlen köves hegyoldalt kínálták fel. A házhelyek részére elvett földeket pedig 1200 leiért bérletbe adták, mert igényjogosult a házhelyekre nem akadt.

Egy szamosújvári négyszáz holdas elsőrendű birtokot közlegelőnek minősített a kisajátító bizottság s a kisajátítási árat a törvényben előírt kulcs mellőzésével, mindössze 40.000 leiben állapította meg. A birtok törvényesen megállapítható ára meghaladta az 1,200.000 leit. (Keleti Ujság, 1922. évi szeptember 3. száma.)

A Keleti Ujság 1923. évi 78. száma arról számol be, hogy a parasztek nem várják be a hivatalos birtokbahelyezést, hanem a kisajátított földeket önhatalmulag veszik birtokba. A határban levő birtokosok birtokait szétosztják maguk közt s sokszor oly területet is birtokba vesznek, mely a kisajátítási eljárás folyamán már mentesült a kisajátítás alul.

A kisajátítási eljárások és erőszakos birtokbavételek körül felmerült panaszok orvoslása céljából, elrendelte a földmivelésügyi miniszter, hogy a kisajátító hatóságok által jogtalanul elvett, vagy a parasztek által jogtalanul megszállott földekért kártérítésül a forgalmi érték fizettségük vissza. Abban az esetben pedig, ha a tulajdonos a pénzbeli kártérítést nem fogadja el, természetben kártalaníttassék az állami birtokokból – Dobrudzsában. (Keleti Ujság, 1924. évi 141.

száma.) A miniszter ahelyett, hogy a jogtalanul megszállt földek visszaadását rendelte volna el, a törvénysértést és önkényüséget valósággal védelembe vette, mert természetes, hogy egy olyan erdélyi földbirtokos sem akadt, aki a kárpótlást a bolgár határon elfogadta volna.

Említettük, hogy a kisajátítási eljárás során egyre újabb rendelkezésekkel szigorították a kisajátítás alá kerülő birtokok kategóriáit. Ilyen a 3884–922. sz. miniszteri rendelet. Az agrárreform törvény 22. cikke értelmében a mintagazdaságok 500 holdig mentesültek a kisajátítás alul, ha a birtokos ezt kérvényezte. A fenti rendelet értelmében azonban csak abban az esetben mentesültek a mintagazdaságok a kisajátítás alul, ha az igényjogosultak közül a hadviselt igényjogosultak már 7–7 holdnyi illetményben részesültek, vagy ha az igényjogosultak más község határából elégitették ki. Evégett újabb kérvényezés vált szükségessé, ami új költséget jelentett a földbirtokosnak, a miniszter a döntést azonban csak a kisajátítás után hozta meg.⁴⁸

Hogy az igényjogosultak földszükségletével egyáltalán arányban nem álló földkisajátítás hová vezetett, arra nézve álljanak itt a Keleti Ujság 1923. évi 267. számának az adatai, melyek a bukaresti Presa című lapból vannak véve: Szakadát községben 370 holdat sajátítottak ki, de csak 59 holdat adtak át az igényjogosultaknak, a többit bérbe adták. A Bánságban 1000 holdat adtak bérbe a bukaresti „Ogorul” vállalatnak, ennek következtében 419 igényjogosult föld nélkül maradt. Szatmármegyében 10.000 holdat adtak bérbe a „Motocultura” részvénytársaságnak. Nagyürgöd biharmegyei községben 100 igényjogosult nem kapott földet, mert a részükre kisajátított területet a kormány egyik nagyváradi kortesének adták bérbe.

A nagykárolyi Károlyi-birtokból 2000 holdat Marci Gheorghe regáti nagybérlőnek adtak bérbe 50 évre 70 kgnyi holdankinti termésért. (Keleti Ujság 1924. évi 88. szám.) A kisajátított földek haszon bérbeadása, mind a kisebbségek ál-

⁴⁸ Megjegyezzük még, hogy a törvénnyel ellentétben a Monitorul Oficial 1922. évi szeptember 20-iki számában megjelent, a mintagazdaságok minősítésére vonatkozó rendelkezés szerint a kisajátítás után fenmaradó mintagazdaságok csak bérben (s nem tulajdonban) voltak meghagyhatók, azok is csak ott, ahol a földigénylők száma „közepesek, vagy kielégítettek”.

tal lakott vidékeken történtek, ott nem részesítették a parasztokat a „földreform áldásaiban.”

Az agrárreform törvény egyoldalú alkalmazására igen jellemzően mutat rá az *Erdélyi Gazdasági Egylet* Szolnok-Doboka vármegye kisajátításáról készített kimutatása. Szolnok-Doboka vármegyében 64 birtokos 32.675 kat. hold kiterjedésű birtokából 23.567 holdat sajátítottak ki. *A kisajátított birtokok mind magyar tulajdont képeztek, közöttük egyetlen egy román sem volt.* A kisajátított földek árát 40–800 leiben állapították meg.

Máramarosban, ahol tudvalevőleg a legnagyobb földéhség uralkodott, különösen az ott nagy számban élő ruthén kisebbség között Pop Simon volt főszolgabíró özvegyének 33.000 hold kiterjedésű nagybirtokát teljesen érintetlenül hagyta a földreform. A Pop-féle birtok kisajátítási ügye a legnagyobb agrárreform panamák közé tartozik. 1930 áprilisában a máramarosiak képviselői küldöttségileg keresték fel *Mihalache* földművelésügyi minisztert s kérték a Pop-féle birtoknak az igényjogosultak között való felosztását. A miniszter a küldöttségnek adott válaszában kijelentette, hogy ismeri a Pop birtokot illető kisajátítási visszaélést, minthogy azonban az agrárreform már befejeződött, a fennálló törvények alapján semmit sem tehet a birtok felosztása érdekében. (Brassói Lapok, 1930 április 10-iki száma.)

A magyar egyházak és kulturális intézmények kisajátítási sérelmei.

A magyar egyházi birtokok javarésze tulajdonképpen nem az egyház, hanem az egyházak kezelésében levő különböző alapok tulajdonát képezték. Így az Erdélyi Róm Kath. Státus összes birtokai alapítványi birtokok voltak. A kolozsmonostori uradalom a tanulmányi alapé, a kolozsvári és váralmási uradalom az ösztöndíj alapé, a radnóti uradalom egyharmada a vallás-, egyharmada a tanulmányi- és egyharmada az ösztöndíj alapé volt, hasonlóképpen osztozott a három alap az alsóbajomi uradalmon is. Nem különb volt a helyzet a protestáns egyházaknál sem, melyeknek alapítványai nagyrészt még az erdélyi fejedelemség korában keletkeztek és mind a kisajátítás idejéig a tanügy szolgálatában állottak. Hogy az egyházi birtokok kisajátítása mily súlyos csapást mért nemzeti kulturánkra, az előzőkben már rámutattunk.

A kisajátítási eljárás során azonban nemcsak az egyházi, illetve alapítványi birtokokat sajátították ki, hanem iskolákat, sőt templomokat is elvettek az agrárreform címén.

Kajántón például a református elemiiskola telkét a rajta levő iskolaépülettel együtt 6000 lejért állami iskolának sajátították ki, anélkül, hogy a kisajátítási tárgyalásra a lelkészt meghívták volna. A Keleti Ujság megjegyzi, hogy a kisajátítási ár még a kerítés értékét sem fedi.

Marosszentimrén a református templomot vették el az agrárreform égisze alatt. A marosszentimrei református templom Erdély legszebb műemlékei közé tartozik, melyet még *Hunyadi János* emelt a törökökkel vívott győzelmes marosszentimrei csatája emlékére. A templomhoz 28 hold szántóföld és két hold belsőség tartozott. A kis egyházi birtok és a rajta levő templom kisajátítását a görög katolikusok azzal az indokolással kérték, hogy a marosszentimrei ref. egyházközség elnéptelenedett. Noha a református egyházközség okmányokkal igazolta, hogy megfelelő számú hívővei bir, a kisajátító bizottság mégis a templomot a papilakot és a hozzátartozó földet összesen 50.000 leiért kisajátította. Maga a papilak, mely tíz évvel ezelőtt épült, 300.000 lei értéket képviselt. A kisajátítást a gyulafehérvári felebbviteli bizottság 582–923. számú határozata hagyta jóvá. A balázsfalvi érsek azonban nem fogadta el a templomot s kizárólag az ő egyéni befolyásán múlt, hogy a templom megmaradt a református egyház tulajdonában.

Amíg a magyar egyházak birtokainak a kisajátításánál a legkiméletlenebbül alkalmazták a törvényt, addig a törvényben megállapított igényjogosultságát teljesen figyelmen kívül hagyták. A törvény ugyanis nemcsak kisajátítást állapított meg az egyházi birtokokra nézve, de birtok adományozást, illetve kiegészítést is azon parochiák, káptalanok, püspökségek stb. számára, melyek nem rendelkeztek földbirtokkal, vagy földbirtokuk a törvényben megállapított terjedelmen aluli volt. A törvénynek ezt a cikkét azonban úgyszólván csak a román egyházakra alkalmazták. Alig van magyar falu, ahol templomhelyet és egyházi földet ne sajátítottak volna ki a még nem is létező román egyházközség számára.

Annak megvilágítására, hogy a magyar egyházak jogos földigényét miként honorálták, álljon itt az alábbi eset. A

csombordi ref. egyházközség birtokát összesen 14 hold képezte s így a törvény értelmében megfelelő kiegészítésre volt joga. Az egyházközség be is terjesztette a kérést, hogy a község határában levő 25 hold állami rezervából egészítsék ki a birtokot a törvényben megállapított mértékig, kérését azonban „terület-hiánya” címén elutasították, míg a 25 hold rezervából a csombordi görög katolikus egyháznak 6 holdat, a szomszédos nagyenyedi görög katolikus egyháznak 10 holdat, Gh. Stefan és N. Sanitescu nagyenyedi 6. vadászszázalóaljbeli őrmestereknek, továbbá N. Dumitrescu nagyenyedi állomásfőnöknek, a nagyenyedi csendőr századnak és végül Roman Romulnak, a kb. 20 kilométerre fekvő Kákova község tanítójának 1–1 holdat, Vlad Mircea agronom titkárának, Gh. Slovensco prefektusi intendánsnak, Gh. Movila volt nagyenyedi monopol-şefnek és Székely J. nagyenyedi rendőrnek $\frac{1}{2}$ – $\frac{1}{2}$ holdat jutattak. (Magyar Kisebbség, 1925. évf. 20. szám.)

Noha a törvény 92. szakasza értelmében az igényjogosultak kielégítése után fennmaradó terület elsősorban az egyházak földigényének a kielégítésére lett volna fordítandó, a református egyház igényjogosultságát figyelmen kívül hagyva, a román egyházak és a kétes igényjogosultságú idegen illetőségű köztisztviselőket, katonákat stb. illő módon kielégítették.

A magyar egyházak agrárreform veszteségéről az *Országos Magyar Párt* adatai alapján összeállított kimutatást közöljük. A kimutatás szerint egyházaink birtokaik 84.54%-át veszítették el az agrárreform által. (*L. 70. oldal.*)

A kártérítési árak megállapítására vonatkozólag az alábbi hivatalos adatokat közöljük:

Az Unitárius Egyházi Főtanács 1922. évi jegyzőkönyvéből.

Az Augusztinovics Pál-féle ladamos-alamori (Szeben-megye, volt Kisenyedi járás) alapítványi birtok 1922. évi július 22-én történt kisajátítása alkalmával a bizottság által megállapított kisajátítási árak:

		Alamoron	Ladamoson	
I.	oszt. szántókért holdanként	1100	–	Lei
II.	„ „ „	950	1100	
III.	„ „ „	750	1000	
IV.	„ „ „	500	900	
V.	„ „ „	350	750	
VI.	„ „ „	250	500	
I.	„ rét és kaszálókért	1300	1350	
II.	„ „ „	1150	1200	

III.	oszt.	rét és kaszálóért	Alamoron	950	Ladamoson	1100	Lei
IV.	„	„	„	700	„	1000	
V.	„	„	„	500	„	800	
VI.	„	„	„	400	„	500	
VII.	„	„	„	250	„	—	
II.	oszt.	legelőért	„	—	„	600	
III.	„	„	„	450	„	—	
IV.	„	„	„	300	„	400	
V.	„	„	„	250	„	250	
VI.	„	„	„	200	„	120	
		Terméketlenért	„	50	„	200	
		Beültetett kertekért	„	—	„	2500	

Az Unitárius Egyház rétért és kaszálóért holdanként 6000 Leit, szántókért 5000, legelőért, gyümölcsöskertért 10.000 Leit kért.

A gyulafehérvári vármegyei bizottság 1922 augusztus 14-iki és szeptember 3-iki határozata az elsőfokú bizottsági határozatot mindenben helybenhagyta. Ugyancsak helybenhagyta a kolozsvári Kir. ítélőtábla a megyei bizottság határozatát, mellőzve szakértők meghallgatását az értékre vonatkozólag. 1922. E. Ft. jkv. 47–48. oldal.

A Dersi János-féle pusztaszentmiklósi alapítványi birtok (Tordaaranyosmegye) 1922. évben történt kisajátítása alkalmával az I. fokú bizottság ármegállapítása a következő volt:

II.	oszt.	szántóföld holdanként	700 Lei
III.	„	„	600
IV.	„	„	500
V.	„	„	400
II.	oszt.	rét és kaszáló	700
III.	„	„	600
IV.	„	„	500
IV.	oszt.	legelő	600
		Erdő	1000

Az 1922 július 12-iki I. fokú tárgyalás alkalmával a bizottság az egész birtokot az összes épületekkel együtt kisajátította. A lakóházat, 6 csürt, 2 gabonást, 3 istállót, 5 gorét és a cselédházakat együtt 5530 Leiben értékelte, Mint feltűnő jelenség megemlítenő, hogy egy csűr 15 Lei, cselédházak 50, 60 és 120 Lei, 2 magtár 600 Lei, 3 istálló 160 Lei júhakol 15 Lei, lakóház 1500 Leire volt becsülve és ilyen értékben lett kisajátítva. Ezzel szemben ezek az épületek laikus számítás szerint 100.000 Leinél magasabb értéket képviselnek.

Az 1922 augusztus 10-iki felebbezési tárgyaláson a II. fokú bizottság mentesítette a kisajátítás alól az összes tanyai épületeket helyükkel együtt, a földek árát viszont holdankint minden osztálynál 100 Lei-el felemelte.

1922. E. Ft. jkv. 51–52 oldal.

Összefoglaló kimutatás
az erdélyi magyar egyházak földbirtokreform veszteségéről.⁴⁹
1929. évi állapot.

	Az agrárreform előtti állapot		Kisajátítva		%	A kisajátítás után megmaradt birtok	
	Kat. hold	öl ²	Kat. hold	öl ²		Kat. hold	öl ²
A) A róm. Kath. egyház							
I. A nagyváradai püspökség							
1. Püspökség	181.324	–	179.444	–	98.96	1.880	–
2. Székeskáptalan	53.510	337	49.284	1.497	92.10	4.225	440
3. Papnövelde	439	211	422	211	96.12	17	–
összesen:	235.273	548	229.151	1081	97.39	6.122	440
II. Az erdélyi püspökség							
1. Püspökség	11.752	1.256	9.553	–	81.28	2.199	1.256
2. Székeskáptalan	4.181	–	3.578	–	85.57	603	–
3. Papnövelde	1.418	101	1.138	101	80.25	280	–
4. Erdélyi rk. Státus	26.538	374	23.287	111	87.74	3.251	263
összesen:	43.890	131	37.556	212	85.56	6.333	1.519
III. A temesvári püspökség							
1. Püspökség	7.426	–	6.952	–	93.61	474	–
2. Székeskáptalan	3.318	–	3.318	–	100.00	–	–
összesen:	10.744	–	10.270	–	95.58	474	–
IV. A szatmári püspökség							
1. Püspökség	?	–	?	–	–	46	–
2. Papnövelde	600	–	536	–	89.33	64	–
összesen:	600	–	536	–	89.33	110	–
A róm. kath. egyház együtt:	290.507	679	277.513	320	95.52	13.040	359
B) A protestáns egyházak							
1. Az erdélyi ref. egyházkerület intézményei	58.502	45	24.563	27	41.98	33.939	18
2. A királyhágómelléki ref. egyházkerület intézményei	3.646	1.043	659	1.347	18.09	2.986	1.296
3. Az unitárius egyház							
a) egyházegyetem	6.965	1.207	6.285	1.259	90.23	679	1.296
b) egyházközségek	10.950	1.268	5.103	1.089	46.60	5.847	183
Az unitárius egyház:	17.916	875	11.389	744	63.57	6.527	131
4. A magyar evangélikus Szuperintendencia	1,041	1.177	73	1356	7.10	967	1.421
A protestáns egyházak együtt:	81.106	1.540	36.686	274	45.23	44.420	1266
Kath. és prot. egyház összesen:	371.614	619	314.199	594	84.54	57.461	25

⁴⁹ Az Országos Magyar Párt adatai alapján összeállította dr. Fritz László.

Kulturális intézményeink közül a legsúlyosabb kisajátítási sérelmet az *Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület* szenvedte el. Az *E. M. K. E.-nek* 1.708 hold kiterjedésű alapítványi birtoka volt Algyógyon, melyen országos hírv földműves iskola és árvaház létesült.

Az *E. M. K. E.* birtokát az elsőfokú kisajátítási bizottság 69 hold erdő kivételével teljes egészében kisajátította, bár a törvény értelmében a belsőségeken, szőlőkön és gyümölcsösökön kívül joga lett volna még a birtokból 100 hold szántóra a birtok mintagazdasági jellegénél fogva, 200 hold szántóra megfelelő erdő- és legelőterülettel a gazdasági iskola számára, továbbá 30 hold szántóra az árvaház részére. A felebbezések során az ügy a Comitetul Agrarhoz került, ahol mind a mai napig nem tűztek ki tárgyalást.

Mikor kitünt, hogy a Comitetul Agrar indokolatlanul halogatja az ügy tárgyalását, a törvényben biztosított jog alapján visszavonta az *E. M. K. E.* a fellebbezést. Ekkor előállott az a különös helyzet, hogy a *Comitetul Agrar* a törvény kifejezett rendelkezése ellenére sem fogadta el a fellebbezés visszavonását avval az indokolással, hogy dönteni kíván. (Ellenzék 1930. évf. 95. sz.)

A *Comitetul Agrar* furcsa eljárása következtében közel már egy évtizede, hogy meg van fosztva az *E. M. K. E.* a birtok használatától, mely így eredeti rendeltetésének, a földművesiskola és az árvaház fenntartásának nem tud eleget tenni. Minthogy a tordai *Szabó József-féle* magánalapítású gazdasági iskolát és a *Csiki Magánjavak* csikszeredai földműves iskoláját szintén elvették, nincs ma az erdélyi magyarságnak egyetlenegy magyar tannyelvű mezőgazdasági iskolája sem. A fenti három magánalapítású mezőgazdasági iskolán kívül a háború előtt csak állami mezőgazdasági iskoláink voltak, ahol a tannyelv ma már kizárólagosan román.

A gazdasági egyesületek birtokai a törvény 7. cikke értelmében szintén mentesültek a kisajátítás alul. Az 1870. óta fennálló *Kisküküllővármegyei Gazdasági Egylet* 42 holdas birtokát, melynek jövedelme mindig és kizárólag mezőgazdasági kulturális célokat szolgált, 3 hold belsőség kivételével mégis teljes egészében kisajátították. (Keleti Ujság, 1923. évf. 119. sz.)

A telepesek kisajátítási sérelmei.

Kisajátítási sérelmeink harmadik csoportjába a telepesek ügye tartozik. Az agrárreform törvény 10. cikke úgy rendelkezik, hogy „az 1885 január 1. óta telepítettek telepes birtokai kisajátítandók a 86. (helyesen 92.) cikkben felsorolt igényjogosultaknak az azon vidéken juttatható földbirtok illetmény mértékéig.”

Magyarország déli része a török hódoltság alatt teljesen elnéptelenedett. A törökök kiűzése után a magyar uralkodók az elnéptelenedett országrész benépesítése érdekében nagyszabású telepítési akciót indítottak meg, amely telepítési akciót a magyar kormányok a legutóbbi időkig folytatták. Ezeknek a telepítéseknek a nagyrésze a XVIII. század második felére esnek, a XIX. század első felében ellanyhulnak, de ismét nagy lendületet vesznek fel a század utolsó negyedében, amit különösen elősegített az 1873. évi XX. t.-c., az 1886. évi IV. t.-c. és főleg a már ismertetett 1894. évi V. t.-c., valamint az 1911. évi XV. t.-c.

A legutolsó telepítési ciklusban a Romániához csatolt magyar területeken 1894–1913. évig 25 községben történtek települések, melyből 8 teljesen önállóan alakult új község, a többi már meglévő községekhez való hozzátelepülés volt. Fenti települések alkalmával létesült telepek száma mintegy kétezret, a telepesek lélekszáma közel tizenötezret tett ki. A telepek nagysága átlag 24 hold volt.

A telepesek kisbirtokainak a törvény által előírt megcsonkítása a legantiszociálisabb intézkedés az agrárreformnak, mert hiszen a teljesen kulturálatlan területeket az ő ve-rejtekés munkájuk tette termékennyé s kisbirtokaik a település óta megnövekedett családjuknak csak épp, hogy a megélhetést biztosították. A törvény tárgyalása alkalmával már rámutattunk arra, hogy míg a magyar telepesek birtokait 7, sőt még 7 holdon alul is kisajátítás alá vonták, addig az agrárreform alkalmával telepítendő román telepesek illetményét 16 holdban állapították meg.

A törvény megalkotása óta a magyarság teljes erejével és minden rendelkezésre álló eszközzel küzdött a telepeseket sújtó igazságtalanság ellen, de a kormány mit sem változtatott a törvényen, sőt a telepesek ellen irányuló támadását

még fokozottabb mértékben folytatta, megalkotván az állami javak, illetőleg az állam felügyelete alatt álló javainak eladásáról, illetve az ilyen ügyletek hatálytalanításáról szóló törvényt.⁵⁰

Ez az úgynevezett telepfosztó törvény jogszerint és tényleg semmisnek mondja ki mindazon bármely természetű jogügyleteket, melyeket 1918. december 1. után akár a magyar kormány, akár annak közegei, akár bármilyen más személy vagy bármilyen más közeg kötött, ha az nem a román kormány által illetékes minisztere útján történt. Továbbá mindazon bármely természetű jogügyleteket, melyeket bárha 1918. december 1. előtt kötettek is, bárha el is voltak látva minden törvényes kellékkel, de 1918. december 1-ig nem voltak keresztülvitelezzve a telekkönyvben, vagy amelyeknek utólagos telekkönyvi foganatosítására akár felhatalmazás nélkül, akár valamilyen más közeg és nem a román kormány illetékes miniszterének a felhatalmazása, avagy a Kormányzó Tanács oly határozata alapján történt, melyet ez a Tanács tanácskozása folyamánaképpen hozott meg. Ennek következtében ki mondja, hogy azok az ingatlanok, amelyeket nem a román impérium alatt telekkönyveztek, minden tehertől mentesen visszajutnak az állam tulajdonába, anélkül, hogy az állam bármily természetű valamelyes restitúcióra akár ár, akár kártérítés megfizetésére köteles lenne.

A helyzet megértése végett tudnunk kell, hogy a telepések telepeiket több évi, átlag ötven esztendő törlesztésre vásárolták meg a magyar államtól. A magyar állam a telepítési okiratok értelmében köteles lett volna az ingatlanokat az első törlesztési részlet lefizetése után a telepések nevére átíratni. A magyar állam ezen kötelezettségének sajnálatos mulasztás következtében vagy egyáltalán nem, vagy a Bánságban például csak 1919. tavaszán tett eleget, amikor ott még tényleges hatalmat gyakorolt.

A fenti törvény tekintet nélkül arra, hogy Románia mely időpontban vette át a békeszerződés értelmében hozzá csatolt magyar területeken az impériumot, (a Bánságban például csak 1919. nyarán) hatálytalanít az állammal szemben kö-

⁵⁰ Monitorul Oficial, 1921. évf. 172. szám.

tött minden jogügyletet, ha az 1918 december 1. előtt nem a román kormány illetékes miniszterének a felhatalmazása, vagy a Kormányzó Tanács határozata alapján kötött. Ennek következtében úgy a már telekkönyvileg is tulajdonosokká vált bánági telepesek, valamint a telekkönyvbe még be nem írt erdélyi telepesek ki voltak téve annak, hogy telepeiket nem csak a törvényben előírt mértékig sajátítják ki, hanem minden kártérítés nélkül teljesen el is veszítik. A telepfosztó törvény értelmében továbbá lehetővé volt téve az 1885. év előtt létesült, de még át nem írt telepesbirtokok elvétele is.

Bárha a telepesbirtokok telekkönyvi átírása az illetékes hatóságok mulasztása folytán csak szorványosan is történt meg, a legtöbb telepes a vételárat már teljes egészében letörlesztette, vagy csak jelentéktelen törlesztési részlettel maradt adós. Nyilvánvaló tehát, hogy az állam mulasztásáért a telepeseket hátránnyal súlytani nem lehetett.

A törvény megjelenése után az Erdélyi Gazdasági Egylet 1921 december 31-én terjedelmes feliratban fordult az igazságügyi miniszterhez, melyben részletesen ismertette a telepesek történeti és jogi helyzetét s arra kérte a minisztert, hogy mindazon telepesek tulajdonjogát, akik hitelesen tudják igazolni, hogy telepítményeiket 1918. december 1. előtt kelt telepítési okirattal, megváltásra jogosító telepítési haszonbérleti szerződéssel, vagy bármely más okirattal szereztek meg, ismerje el, mert egészen világos, hogy mindazon jogügyletek, melyek az impérium átvétele előtt jöttek létre, nem célozták és nem célozhatták a román állam megkárosítását vagy félrevezetését, akár átvannak telekkönyvezve, akár nincsenek.⁵¹

1922 januárjában a bánági telepesek küldöttsége személyesen is megjelent az akkor Lugoson tartozkodó *Brediceanu* erdélyi miniszter előtt és kérte a törvények reájuk nézve sérelmes intézkedéseinek a megváltoztatását. A miniszter kijelentette, hogy míg ő a miniszteri székben ül, a telepeseket jogtalanság és sérelem nem fogja érni. Legfeljebb az történetik meg, hogy ahol a környékbeli román parasztság földigénye nem volna kielégíthető, ott oly mennyiségű földet sa-

⁵¹ A felirat teljes szövegét 1. Erdélyi Gazda, 53. évf. 2. szám

játítanak ki a telepesektől, amennyinek az elvétele gazdasági helyzetüket nem sujtja.⁵²

1922 áprilisában a telepesek küldöttsége felkeresi a szenátus és kamara elnökét. A kamara elnöke kijelenti, hogy az agrárreform törvénynek a telepesekre nézve sérelmes 10. szakasza demagógikus intézkedés, amely kiigazításra szorul. Megjelenik a küldöttség a földművelési miniszter előtt is. A földművelésügyi miniszter kijelentése szerint olyan kisbirtokból, mint amilyennel a telepesek rendelkeznek, lehetetlenség bármit is elvenni. A hangzatos ígéretek és nyilatkozatok ellenére azonban mit sem változtattak a törvény szövegén s ekkor a telepesek feliratban fordultak az uralkodóhoz. A telepesek feliratára nem jött válasz s a kisajátítások során kisajátítás alá vonták az ő birtokaikat is.⁵³

A telepesbirtokok kisajátításánál a legkülönbözőbb módon jártak el az egyes bizottságok. A lugosi járási kisajátító bizottság például kimondta, hogy a telepesek birtokaiból nincs mit kisajátítani, mert azok már úgyis az államra vannak átírva, tehát egész terjedelmükben elkobozta őket.⁵⁴ Hasonlóképpen jártak el *Kiss Ernő* 48-as honvéd tábornok által az államnak hagyományozott birtokán 1868-ban létesült három telepes község, Ötvösd, Józsefszállás és Keresztes községek telepes kisgazdáival is. Facsádon – írja a Keleti Ujság 1924. évi 243. száma – anélkül, hogy a fellebbezési időt és a megyei agrár bizottság ítéletének a jogerőre való emelkedését bevéarta volna az agronom, az ítélet keltétől számított 48 óra múlva azonnal hatállyal végre is hajtotta azt. A községből még abban az évben 32 telepes vándorolt ki Amerikába.

Az *Országos Magyar Párt* 1924. évi december hó 14-én Brassóban megtartott nagygyűlése végül is, minthogy a kormánynál eszközölt minden eddigi intervenció és tiltakozás teljesen eredménytelen maradt, elhatározta, hogy a telepesek ügyét ultima ratióként a *Nemzetek Szövetsége* elé terjeszti.⁵⁵

⁵² Erdélyi Gazda, 53. évf. 4. szám.

⁵³ Az erdélyi és bánági telepesek panasza a Nemzetek Szövetsége előtt, Magyar Kisebbség, IV. évf. 7. szám.

⁵⁴ Mint 53. jegyzet.

⁵⁵ „Arra való tekintettel, hogy a telepesek ügyét két községet illetőleg már a Comitetul Agrar is határozott és döntése szerint a telepesek földjét a lotul tipen felüli részben kisajátították és így a magyar kisgazdák-tól 12-16 hold szántóföldet vesz el a kormány, akkor amikor ugyanazon

Amit a telepeseknek belföldön sikerült elérniük, az csupán annyi volt, hogy hosszas és költséges utánjárás után az államra telekkönyvezett birtokaikat vissza telekkönyveztetették saját nevükre s így felsőbb fokon a kisajátításokat az agrárreform törvény 10. cikke alapján hajtották végre.

A telepesek panasziratukat 1925 február 25-én terjesztették a Nemzetek Szövetsége elé. A petíciót 1925 szeptember 25-én tárgyalta le a Tanács. ítéletében a panasztevő 2285 magyar telepestől kisajátított 24.000 hold kártérítése fejében a román kormány részéről felajánlott 700.000 arany frank kártérítést állapította meg.

Érdekes lesz megemlítenünk, hogy a kártérítés fejében kiutalt 15 millió lejből 7 milliót a *perköltések emésztettek fel*. A kisajátítás végrehajtása óta a lelkiileg és anyagilag teljesen összetört telepesek közül 1802 telepes vándorolt ki az országból.

Hogy a telepes birtokok kisajátítására, melyeket mind románok közt osztottak szét, mennyire nem volt az agrárreform fennhangoztatott céljából szükség, most az agrárreform után tűnik ki. Facsádon például, amint arról a Brassói Lapok 1930. évi április 20-iki száma beszámol, a régen mintaszerűen megművelt telepes birtokok mind parlagon hevernek és csak azokon a földeken termelnek, amelyeket a régi tulajdonosok béreltek vissza az új tulajdonosoktól.

A telepesek agrárreform veszteségéről alább közlünk egy részletes kimutatást. A közölt adatok szerint a telepesek agrárreform előtti 46.090 kat. holdat kitevő birtokából a kisajátítás után csupán 16.913 kat. hold maradt meg. A telepek agrárreform előtti 23.6 kat. hold átlagterjedelme a kisajátítás következtében 8.5. kat. holdra esett le, de igen sok község van, ahol telepenként csak 4 holdat hagyott meg az agrárreform.

A telepesügy kapcsán meg kell még emlékeznünk a *Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége* által megterhelt birtokok ügyéről is.

A háborúelőtti években a Magyar Földhitelintézetek Or-

törvény alapján a román kiscgazdák között 16–20 holdas telepeket oszt szét; a Magyar Párt a kormány ezen tényében a kisebbségi jog sérelmét látja és ezért a telepesek ügyeit a Nemzetek Szövetségének bejelenti, illetve erre a Nemzetek Szövetségének a figyelmét felhívja.” Magyar Kisebbsége IV. évf. 1. szám.

szágos Szövetsége földbirtok vásárlásokra s a terhes mezőgazdasági adóságok konvertálására a magyar kormány támogatásával hosszúlejáratú kölcsönöket nyújtott. A kölcsönök elnyerése alkalmával a kölcsönvevők külön szerződést kötöttek a magyar kir. kincstárral, melyben a kincstár javára feltétlen eladási, megbizási, illetve vételi jogot (optiót) biztosítottak 10 évi időtartamra. Viszont a magyar kir. kincstár és az *Altruista Bank* között létesült szerződésben, – melyben hivatkozás történt arra a szavatosságra, amelyet az *Altruista Bank* adásával, az ingatlan tulajdonosával szemben vállalt, hogy t. i. a magyar kir. kincstár az opciót gyakorolni nem fogja, ha az adós az *Altruista Bankkal* szemben kötelezettségének eleget tesz, – a magyar kir. kincstár arra kötelezte magát, hogy az opciót csak abban az esetben fogja gyakorolni, ha erre őt az *Altruista Bank* felkéri.⁵⁶

Az 1924. évi január 7-iki 1005–1924. számú miniszteri rendelet mindazon birtokokat, melyeket tulajdonosaik az *Altruista Bank* útján szereztek meg, teljes egészükben kisajátítandóknak rendelte el, tekintet nélkül arra, hogy a birtokosoknak az *Altruista Bank* által nyújtott kölcsönük ki van egyenlítve, vagy nincs. A rendelet a kisajátítást a visszavásárlás jogával indokolta, holott a fent elmondottakból nyilván kitetszik, hogy az *Altruista Bank* és a magyar kir. kincstár között kötött szerződés alapján ezekre a birtokokra az államnak csak elővásárlási joga volt, az is csak a birtok eladása esetén, vagy ha az adós a fizetési feltételeket nem tartja be, de minden körülmények közt csak az *Altruista Bank* felhívására.

A rendeletet a Magyar Párt ú. n. csucsai paktum által nagynehezen sikerült 1927-ben hatályon kívül helyeztetni. Az eljárás azonban eléggé jellemző az agrárreform szellemére, mely még ilyen kerülő utakat is igénybe vett, hogy a magyarság birtokállományát csökkenthesse.

A székely közbirtokosságok kisajátítási sérelmei.

Kisajátítási sérelmeink negyedik csoportját a székely közbirtokok törvényellenes kisajátítása képezi. A székelyföldi

⁵⁶ Issekutz Viktor: *Altruista kölcsön és agrárreform*, Magyar Kisebbség, II. évf. 5. szám.

Összefoglaló kimutatás a telepések agrárreform veszteségéről.⁵⁷

Sorszám	A telepés község neve	Az eredeti állapot						A kisajátítást megelőző állapot						A mai helyzet						Népszövetségi panasz		Kivándorlás				Mennyit költött a falu a perre (lei)
		Telepések száma	A község lélekszáma	Terület kat. hold	Községi közvagyon	Egyházi és iskolai vagyon	A telepék átlagos nagysága	Telepések száma	A község lélekszáma	Terület kat. hold	Községi közvagyon	Egyházi és iskolai vagyon	A telepék átlagos nagysága	Telepések száma	A község lélekszáma	Terület kat. hold	Községi közvagyon	Egyházi és iskolai vagyon	A telepék átlagos nagysága	Hányan írták alá	Mennyi kártalanítást kapott kézhez	Észak-Amerikában	Dél-Amerikában	Magyarországon	Egyéb	
1	Babsa	55	360	1000		29	45á 20h 10á 5 h	55	385	1000		29	45á 20h 10á 5 h	52	250	220		17	4	41	17445	4	42	2		53000
2	Bálincz							9		224			22													
3	Bégamonostor	29	156	490	15	17	25	29	156	555	15	17	25	29	215	202			15	20	306062					130000
4	Déva régi telep	88	271	1233		20	13.5							201	1382	1044			20	bizony- talan		7		22	35	141600
5	Déva új telep	47	250	620	5	16	14.5	47	800	620	5	16	14.5		950	596	5	13			20	12	16	12	30000	
6	Fehéregyháza	33	90	738	261	20	20	33	140	738	261	20	20	33	140	411	90	20	7	27	462000	4		8		350000
7	Felsőderethem	53		1172	6	32	22	53		1172	6	32	22	48	290			32	11	48	720000	3	2	3	5	212000
8	Nőrincz	85	474	1926	11	25	25							89	532	425	11		5		1895700	1	6	1		164000
8	Sztancsófalva	106	932	4447	128	102	37							106	500	600	20	20	4	2		50	100	30	70	750000
10	Kolozskara	31		880	22	67	30	27	700	740	22	52	30	20	369	424		52	24	27	435875				7	437000
11	Rékás	100	500	2000	58	25	20	100		2000	58	25	20	100	1200	500	3		5	100	103500	80	40	60		250000
12	Igazfalva	282	2260	5732	74	134	20	250	1980	6092	404	134	20	200	1158	2222	8	82	5	108		28	60	300	254	800000
13	Marosludas	141	986	3722	750	120	24	141	1350	3722	750	120	24	128	1310	2212	750	72	6	117	1944238	3	17	5	15	352000
14	Ujszentes	145	1200	3000	80	24	5—50	145	1200	3000	80	24	5—50	120	1400	2500	24	24				4		8	4	700000
15	Nagybodófalva	212	1314	3492	642	101	16	212	1311	3492	642	101	16	212	1074	2347	581	43	10	150	1000000		2	1	12	1000000
16	Vicze	10	79	805		45	37	20	134	732		19	34	20	115	154		55	4	18	806040	1			18	100000
17	Gizellafalva	45	218	900			20	45	250	337			75	39	207	132			4.5	45		8	5	5	10	220000
18	Nagysármás	194	1500	4186	820	98	20	194	1500	4186	820	98	20	187	1500	1196	92	32	6	150	2000000			4	3	300000
19	Facset	99	600	2210		30	24	99	600	2210		30	24	99	700	515		30	4	97	2283583		40	50		200000
20	Vásáros	60	347	1168	48	18	50á 20h 10á 5h	60	347	1168	48	18	50á 20h 10á 5h	51	317	364		1	5	51	1016300		6	12	87	350000
21	Uj-Nőrincz	110	900	2640	38	34	24	110	900	2640	38	34	24	110	1150		38	29	53á 7h 57á 14h	67	1352000	26	24	8		400000
22	Magyarnemegye	25	1600	2500		16	25	25	1600	2500		16	25	25	1600	420		4			323797					22000
23	Valeelunga	56	300	1231	12	35	27	56	310	1231	12	35	27	55	226	429			22	29	1083920	5	2	2	151	179400
	Összesen	2006	14334	46090	2960	1008	236	1710	13663	38367	3161	790	20.6	1944	16585	16913	1622	546	8.5	1087	15750460	244	358	537	683	7141000

⁵⁷ Dr. Sulyok István adatgyűjtése. A kimutatásból Mosnica és Szapárfalva községek adatai hiányzanak.

közbirtokok eredete az ősi földközösségben gyökerezik. Hogy a Székelyföldön a földközség a közbirtokok formájában mind a mai napig fenmaradt, annak magyarázatát főleg a Székelyföld földrajzi helyzete adja. A székely vármegyék legnagyobb részét ugyanis erdők és havasi legelők borítják, melyek egyéni gazdálkodásra nem alkalmasak. A Székelyföld mezőgazdasági művelés alatt álló területe oly csekély, hogy az alig szolgálhat az ott lakó nép megélhetésének alapjául, a székelység főjövedelmi forrását az állattenyésztés és a fakitermelés képezi. Az agrárreform törvénynek a közbirtokok kisajátítására vonatkozó fejezete gazdasági létalapjában támadta meg a székelységet, mert a Székelyföld erdősegei és legelői majdnem mind közbirtokok voltak. A székely közbirtokok kisajátítását a törvény teljes figyelmen kívül hagyásával oly kiméletlenül hajtották végre, hogy az a székelységet valósággal a gazdasági pusztulás örvényébe sodorta.⁵⁸

A székelyek kivétel nélkül a kisbirtokososztályhoz tartoztak, de nagyon sok volt közöttük a földnélküli is, akiknek a megélhetését csupán a közbirtokok szolgálták. Ezeket a nincsteleneket az a földreform, mely a földnélküliek földhöz juttatása címén indult meg, egyedüli gazdasági bázisuktól fosztotta meg a közbirtokok kisajátítása, sőt a törvényben megállapított kereteket is meghaladó kisajátítás által.

A székely közbirtokok formailag kétfélek voltak, a községi birtokok és a közbirtokossági birtokok. Eredetileg és lényegileg a községi birtokok is közbirtokossági birtokok voltak, míg a telekkönyvi rendszer bevezetése alkalmával azokat a közös hasznélvezet alatt álló legelő és erdőbirtokokat, melyek jövedelmei időnként községi terhek hordozására is felhasználtattak, vagy amelyek használatát a közbirtokossági szervezet hiányában a község szabályozta, a politikai község tulajdonául jegyezték be. A két különböző elnevezésű, de ugyanazokat a célokat szolgáló közbirtokossági és községi legelő- és erdőbirtokok a létminimumon alul levő óriási számú silány termő törpebirtokok csekély jövedelmeit a közös birtok ha-

⁵⁸ A székely közbirtokokat érintő kisajátítási sérelmeket részletesen ismerteti Pál Gábor dr.: „A székelyföldi közbirtokok és az agrárreform” című tanulmánya. („Magyar Kisebbség”, 1923. évf., 1. és 2. szám.) Munkánk jelen részének alapjául is Pál Gábor dr. tanulmánya szolgál.

szonélvezetével pótolta s abból a közterhek viselése alul a földmivelő népet mentesítette, tehát messzemenő szociális feladatokat töltött be.

Annak ellenére, hogy az agrártörvény értelmében a községi legelők csak azon mértéken felül voltak kisajátíthatók, mely a község normális marhaállományának a legelőszükségletét meghaladta, a községi erdők pedig családfőként 5–7 holdnyi terület meghagyása után, a székely községek tulajdonát képező összes legelőket és erdőket a szükségletre és terjedelemre való tekintet nélkül majdnem mind kisajátították. Így több oly sokszáz lakosú község, ahol a lakosok még egy holdnyi egyéni birtokkal sem rendelkeztek, létük egyedüli biztos forrását veszítették el a községi birtokok kisajátítása folytán. Megjegyezzük, hogy a községi birtokok kisajátítása a törvény értelmében csakis más községek hiányzó közbirtokának a létesítése, vagy kiegészítése céljából volt megengedve. A székely községek közbirtokainak a kisajátítását ezzel szemben „nemzeti célok„ címén hajtották végre, mert a törvényben megállapított jogcím alapján nem lehetett volna kisajátítást eszközölni.

A közbirtokossági legelőket szintén mentesítette a törvény a kisajátítás alul a községbeli marhaállomány legeltetési szükségletének a mérvéig, de a kisajátító hatóságok itt sem vették figyelembe a törvény rendelkezéseit s a kisajátításokat mindenütt a törvényben meghatározott mértéken alul eszközölték, holott a törvény értelmében azok sokhelyütt még kiegészítésre szorultak volna. Így Menaság közbirtokosságának, melynek a legsilányabb földje van az egész Székelyföldön s emiatt csak minden harmadik évben kerül vetés alá, míg 502 családfője után legkevesebb 5020 hold közlegelőt igényelhetett volna az agrártörvény alapján, a saját tulajdonát képező összesen 161 hold legelőjéből is csak 35 holdat hagytak meg. Borzsova közbirtokosság 202 családfő után 2020 hold közlegelőt igényelhetett volna, ennek ellenére 827 hold kiterjedésű legelőjéből a kisajátítás után csak 83 holdja maradt meg. Tapolca közbirtokosságnak 492 hold legelője maradt meg, bár 400 családfő után legkevesebb 4000 hold közlegelő illette volna meg. Várdotfalva közbirtokosság 250 családfője után legkevesebb 2500 holdra tarthatott volna

igényt, a kisajátítás után azonban csak 371 holdja maradt meg. Csobotfalva közbirtokosságnak 269 holdat hagytak meg, noha 1280 családfő után legkevesebb 12.800 holdra lett volna joga. Csomortán közbirtokosság közlegelőjéből 598 holdat mentesítettek, pedig legalább 2130 holdra kellett volna kiegészíteni azt.

Ezek az adatok nem kimerítő felsorolások, hanem csak példák arra, hogy betekintést nyújtsanak az agrárreform-törvény végrehajtásába, mely a közbirtokosságok százait fosztotta meg a legnélkülözhetlenebb és az agrártörvény által is sértetlennek nyilvánított birtokuktól.

Hasonlóképpen jártak el a közbirtokosságok erdeinél is. A törvény értelmében a közbirtokosságok erdőségei csak oly községek számára voltak kisajátíthatók, melyekben a község úrbéri és közbirtokossági legelő- és erdőállomány együttesen sem tette ki a törvényben meghatározott mértéket. Ennek ellenére a kisajátításokat kivétel nélkül itt is „nemzeti célokra” rendelték el és a kisajátítás alkalmával még a minimális családfőkénti 5, illetve 7 holdnyi illetményjogosultságot sem vették tekintetbe. Így többek között Menaság, Szentmihály és Tapolca közbirtokosságtól egyenként több ezer holdat vettek el abból az erdőterületből, melyet a törvény megtartása mellett még pótolni kellett volna.

Csík megyének – írja Pál Gábor dr. – négy olyan községe, melynek közös tulajdont képező községi birtoka 15.118 holdat tett ki s amely községben 259 egyénnek még egy-egy holdnyi földje sem volt, a fentemlített összes közbirtokától megfosztatott. A közbirtokossági birtokok arányosítása, vagyis részesedési hányadának megállapítása után a törvény által a község fentartására kötelezett tagok oly sok községben legeltetési és egyéb erdei haszonélvezetet engedtek a község azon lakószáma számára, akiknek semmiféle egyéni birtokuk sem volt s akik napszámos munkából éltek. Az agrárreform a községi és közbirtokossági javak kisajátításával tehát igen érzékenyen sújtotta a kisbirtokosok mellett a mezőgazdasági proletárokat is.

A Csíki Magánjavak ügye.

A székely közbirtokosságok közül a legsúlyosabb sérelmet a csík megyei volt I. székely gyaloghatárárezred vagyon-

közössége, más néven a *Csikmegyei Magánjavak* szenvedték el.

Az agrárreform-törvények ismertetése kapcsán rámutatunk, hogy míg az első és második agrárreformtörvény a volt határőrezredek vagyonszövetségének az erdőit és legelőit kifejezetten mentesítette a kisajátítás alul, addig a végrehajtásra került harmadik agrárreformtörvény a kisajátítás alul való mentességet csupán a naszódi volt II. román határőrezred vagyonszövetsége tartotta fenn, holott a csíki és naszódi közvagyoni jogi eredete teljesen ugyanaz volt.

1769. évben Erdély és Moldva határán határrendezést vittek keresztül s ennek során Magyarországhoz oly erdőterületeket kapcsoltak vissza, melyeket a moldvaiak a 18. század első felében az Erdélyben támadt belviszályok alatt elfoglaltak s amelyek azóta állandó villongás tárgyát képezték. A visszaszerzett havasok (alpes revindicatae) egy ideig uratlan birtokok voltak, de mivel a visszaszerzett birtokok felett egyes erősebb községek és hatalmaskodó családok által az első években gyakorolt foglalások panaszokra adtak alkalmat, II. József császár 1783. év május 27-én kelt 3680. számú rendeletével azokat a „határőrkatonaság javára és előmenetelére adatni” rendelte.

E rendelkezés folytán a határőrezredek hatóságai 1784. év tavaszán a kérdéses birtokokat és pedig az I. székely gyaloghatarőrezred a Csíkszék határvonalába eső havasokat, a II. román határőrezred hatósága pedig a Naszód vonalába eső havasokat tényleg birtokukba is vették s attól kezdve azokat 1851-ig egyformán és zavartalanul birtokolták.

1851-ben *I. Ferenc József* a határőrezredek a székely határőrkatonaságnak az 1848. évi szabadságharcban való részvétele miatt feloszlatta. A székely határőrezredek vagyont elkoboztatta az államkincstár javára, a naszódi II. román határőrezred vagyont pedig az ezen ezredet alkotott családoknak örök időre tulajdonba adni rendelte. Tizennyolc év múlva azonban, 1869-ben, az elkobzott I. és II. székely határőrezredek birtokait Csík-, illetve Háromszék községének örökre feloszlathatlanul teljes magántulajdonul a földművelés, gyáripar és kereskedelem emelésére, a nép oktatására, „melyek a székely nemzet jólétét képesek előmozdítani”, ismét visszaadatta.

„Az itt röviden előadott tényállás – írja az Erdélyi Gazdasági Egyletnek 1922. május 18-án kelt 974–1922. számú, a román kormány elé terjesztett memoranduma – világosan mutatja:

1. hogy a naszódi II. román határőrezred és a csíki I. székely határőrezred vagyonának a keletkezése ugyanazon történeti tény eredménye,

2. hogy maga a szolgálatokon alapuló királyi adományozási tény mindkét vagyonra egy és ugyanaz (1783 május hó 27-én kelt 3680. sz. királyi rendelet),

3. hogy az 1874. évtől kezdett tényleges és jogos birtoklás a mai napig mindkét vagyonból egyformán fennáll,

4. hogy a vagyon jogi természete, célja és rendeltetése mindkét vagyonnál minden időben azonos volt.”

A különbség a két vagyonközösség között csupán annyi, hogy a Csíki Magánjavak 18 éven át elkobzás alatt állottak.

Hiábavalónak bizonyult azonban minden intervenció, mely a kormánytól a törvény módosítását várta, hogy a volt II. naszódi román határőrezred vagyonához hasonlóan a Csíki Magánjavak is mentesítenek a kisajátítás alul, a törvényen mit sem változtattak s a kisajátítási eljárások során azt szigorúan végrehajtották. De még ez sem volt elég. Az Agrár Komité a felelősség során megsemmisítette az első kisajátítási határozatot s a Csíki Magánjavakat azzal az indokolással, hogy annak területét az osztrákok a XVIII. század folyamán Románia testéből szakították ki, minden ellenszolgáltatás nélkül egész terjedelmében, minden ingó vagyonával együtt kisajátította az állam számára.

A jogtalan és minden törvényes alapot nélkülöző kisajátítás ellen mindent elkövetett a Magánjavak igazgatósága, de teljesen sikertelenül. A belföldön folytatott sikertelen küzdelmek már 1923-ban arra indították a Magánjavak igazgatóságát, hogy a jogtalan birtokelkobzás ügyét a Nemzetek Szövetsége elé vigye, de abban a reményben, hogy idővel mégis csak sikerülni fog a kormánynál eredményt elérni, a petíció benyújtását egészen 1929. év nyaráig halasztotta.

Közben a kisajátított őserdők kitermelésére országos botrányba fullt panamák útján különböző vállalkozók kitermelési engedélyeket kaptak, akik valóságos rablógazdálko-

dásba kezdtek. Minthogy hét évi türelmes várakozás után sem a javak visszaszolgáltatása, sem a kiméletlen erdőpusztítások megszüntetése érdekében mit sem tett a kormány, a Magánjavak igazgatósága végül is a Nemzetek Szövetsége elé terjesztette a birtokelkobzás ügyét.

A petíció benyújtása előtt azonban a Magyar Párt utolsó kísérletképpen még egyszer interpellált a Magánjavak ügyében. Ekkor megtörtént az a példátlan eset, hogy az interpelláló képviselőt még válaszára sem méltatták.⁵⁹

A Csíki Magánjavak elkobzása mintegy 15.000 székely családot érint. A Magánjavak vagyona 62.539 hold, nagyobb részben legelő- és erdőterületből, a „Csík-, Gyergyó- és Kászonszéki Kisegítő Takarékpénztárból”, Csíkszeredán egy egyemeletes modern polgári leányiskolából és internátusból, a Vigadó-épületből, a Csíkszeredai kaszárnyából, a Csíkszeredai régi törvényszéki épületből, ugyanott egy földszintes bérházból, földműves iskolából 150 kat. hold mintagazdasággal, a csíksomlyói árvaházból, melyben 90 arva ingyenes ellátásban és oktatásban részesült, a borszékfürdői 22 szobás fürdővillából, melyet a Magánjavakban jogosult szegénysorsú betegek élveztek, azonkívül a birtok különböző helyein levő gazdatiszti és tisztviselői lakásokból, erdőőri lakokból, gazdasági élő és holt leltárból állott. A vagyonkomplexum értéke, melyet minden ellenszolgáltatás nélkül sajátított ki az állam, 105.820.000 arany koronát képviselt 1914-ben.⁶⁰

A Csíki Magánjavak jövedelmének minden fillére a Magánjavakban jogosultak gazdasági jólétének, szociális és kulturális helyzetének előmozdítására lett felhasználva, de annak hasznát a szomszédos román vidékek is jótékonyan élvezték. Így Békás, Bélbor és Holló teljesen román lakosságú községek és a vegyes lakosságú Tölgyes község az 1873: XXIII. és az 1896: XXV. tc. alapján eszközölt taxás birtokok megváltása alkalmával taxás birtokaikat a Magánjavaktól az évi taxa húszszorosával számított csekély váltságdíj ellenében vették örök tulajdonul. Ugyancsak ezek a községek be-

⁵⁹ „Ellenzék”, 1930. évf. 77. szám.

⁶⁰ Pétition présentée au Conseil de la Société des Nations par les représentants des descendants des membres de l'ancien régiment garde-frontière des Sicules (Hongrois) au sujet de la confiscation de leurs biens meubles et immeubles par l'État roumain, 17. old.

relték majdnem kizárólagosan a sok ezer holdat kitevő hegyi és havasi legelőket, még pedig oly csekély bérösszeg mellett, mely nemcsak megélhetésüket, de anyagi gyarapodásukat is lehetővé tette. A háborúban elpusztult fenti községek újjáépítésére mintegy 40.000 köbméter épületfát ajándékozott a Magánjavak s a lakosság tűzifa szükségletét a legutóbbi időkig is teljesen ingyen vagy egészen jelentéktelen árért látta el. Békás községben 54 román családnak, amely családok azelőtt a távoli hegyeken voltak kénytelenek lakni, önként engedett át belsőségeket.

A Csíki Magánjavak ügye most a Nemzetek Szövetsége előtt fekszik, attól várja az erdélyi magyarság ennek az égbekiáltó törvénytelenységnek és jogtalanságnak az orvoslását.

Hangoztatnunk sem kell, hogy a székelység közbirtokait vagy románok között osztották szét, vagy állami rezervának tartottak fenn. Mint érdekességet említjük fel, hogy Borszék közbirtokosságától kisajátított területen 150 villahelyet osztottak ki neves és vagyonos román előkelőségeknek. A névsorban ilyen nevek szerepelnek: Dna Constantinescu, a földmivelésügyi miniszter neje, Gh. Duca, külügyminiszter, A. Văitoianu, közlekedésügyi miniszter, Dr. Spătar, vármegyei prefektus, P. Halipa, I. Blaga, I. Vlad, Dr. Lupaş és E. Iorga képviselők.⁶¹ A híres Gyilkos-tavat pedig, Erdély legnevezetesebb pisztrángtenyészetét, St. Bogdan szenátornak adták bérbe évi 3600 leiért.⁶²

*

Ezzel be is fejeztük a kisajátítási eljárásról szóló fejezetünket. A kisajátítási eljárásról és a kisajátítási sérelmekről közölt képünk csak a kirivóbb törvénytelenégeket ismertette. A közölt adatok azonban elegendők arra, hogy az agrárreform kálváriájáról, melyet az államhatalomnak való teljes kiszolgáltatottsággal kellett az erdélyi magyarságnak elszenvednie fogalmat alkothasson magának mindenki.

⁶¹ „Keleti Ujság”, 1924. évf. 168. szám.

⁶² „Keleti Ujság”, 1923. évf. 267. szám.

VI.

Az agrárreform eredményei.

Az agrárreform útján kisajátított és szétosztott föld a román statisztika szerint.

Arra a kérdésre, hogy az agrárreform folyamán mennyi földet sajátítottak ki, nehéz választ adnunk, mert az agrárreformról készült statisztikai kimutatások nagyon eltérők ebben a tekintetben. Egy azonban bizonyos és ez minden hivatalos statisztikai közlemény alapján kimutatható, hogy a kisajátított földek messzi túlhaladták az igényjogosultak földszükségletét. A végrehajtott harmadik agrárreformtörvény alapján 1,600.000 kat. hold kisajátítását irányozták elő, ezzel szemben a legutolsó kimutatás adatai szerint 3,118.570 kat. holdat sajátítottak ki. Miután a kisajátításokat a törvényben meghatározott cél elérése után is folytatták, nyilvánvaló, hogy a kisajátítások célja ezek után a magyarság birtokállománynak a lehető legminimálisabb terjedelempre való leszorítása volt, amit sikerült is elérni.

Az agrárreform magyarellenes célzatát hűen világítják meg a törvénytervezet szenátusi tárgyalása alkalmával elhangzott kijelentések, melyek közül az alábbiakat közöljük: „*Ha azt akarjuk, – mondta Hossu Longhin szenátor,⁶³ – hogy ezeknek a területeknek (Erdély és a Romániához csatolt többi magyar területek) eredeti román nemzeti karaktere legyen, ha románná akarjuk tenni minden izében, tulajdonába kell adnunk a földet*”⁶⁴, t. i. a román parasztságnak. Bogdan Duica szenátor, egyetemi tanár: „A magyarnak sohse higyjél, ha a lábadat a torkára teszed és ha haldoklik, azt fogja mondani: hagyjál el, én leszek a legjobb barátod, ne

⁶³ A földreform törvény miniszteri indokolása. „Erdélyi román földbirtok törvények”, 36. old.

⁶⁴ A szenátusi tárgyalásokról szóló hivatalos kiadvány, 1921. évf. 69. sz.

higyj neki, mert a kigyó, ha egyszer látja, hogy megszabadult, fölemeli a fejét és megmar.”⁶⁵ N. Bațaria szenátor: „Az erdélyi agrárreform által nem csak egy szociális igazságtalanság reparaálódik, hanem lefektettetnek a román elem emelésére és megerősítésére szükséges alapok, az agrárreform Erdélyben elsősorban ebből, azaz nemzeti szempontból, tekintendő.”⁶⁶

Sajnos, az agrárreformról közölt statisztikai kimutatások alig közölnek olyan adatokat, melyek kisebbségi, de különösen magyar szempontból méltán érdeklődésre tarthatnának számot, mint például a kisajátított területek megoszlása volt tulajdonosaik nemzetisége szerint, a különböző nemzetiségű igényjogosultak között kiosztott föld területe, a községi erdő és legelőterületek szétosztása a falvak nemzetiségi jellege szerint, a többségi és kisebbségi egyházaktól és kulturális intézményektől elvett területek megoszlása stb., melyek hiánya nagyban megnehezíti földbirtokvesztésünk megállapítását és a törvény egyoldalú alkalmazásának statisztikai igazolását.

Az agrárreform statisztikai eredményét három forrásmunka alapján ismertetjük, az „Anuarul statistic al României 1927” c. statisztikai évkönyv, „L’Agriculture en Roumanie” c. statisztikai album és „Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul 1918—1928” c. emlékkönyv alapján. Mind a három hivatalos minisztériumi kiadvány.

Az Anuarul Statistic al României adatai szerint 1927 január 1-én Erdélyben és a csatolt területeken kisajátított föld területe 3,009,293 kat. hold volt.⁶⁷ Ezzel szemben az 1929-ben megjelent L’Agriculture en Roumanie a fenti területekre vonatkozó kisajátított földek terjedelmét csak 2,891.201 kat. holdban állapítja meg,⁶⁸ míg a Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureș 1918–1928. c. emlékkönyvben foglalt, a Casa Centralától származó adatok szerint a kisajátított terület 3,118.570 kat. holdat tesz ki.⁶⁹ A közölt adatok közül a

⁶⁵ Mint 64. jegyzet alatt.

⁶⁶ A szenátusi tárgyalásokról szóló hivatalos kiadvány, 1921. évf. 70. sz.

⁶⁷ Anuarul statistic al României, 1927, 62. old.

⁶⁸ L’Agriculture en Roumanie, 70. old.

⁶⁹ Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, 1918–1928 I. köt. 309. old.

Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul c. évkönyv adatai állnak legközelebb a valósághoz, azért fejtegetéseink alapjául a fenti munkában közölt adatokat vesszük.

A Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul 1918–1928. c. műben közölt kimutatás a kisajátított területeket volt tulajdonosaik szerint két kategóriában tünteti fel:⁷⁰

Különböző magánbirtokosoktól kisajátított terület	2,906.073 k. hold
Az állam részéről átengedett birtokok	212.497 k. hold
Összesen:	3,118.570 k. hold

A kisajátítás pillanatában ez a terület a következő kategóriákra oszlott az egyes művelési ágak szerint:⁷¹

Szántók és kaszálók	935.283.	k. hold
Legelők, kivéve az erdei legelőket	563.378	
Erdők, erdei legelőkkel	1,516.971	
Szőlők és gyümölcsösök	2.297	
Parkok	18	
Belsőségek	1.701	
A 14. és 40. szakasz alapján kisajátított területek	12.431	
örökbérletek	32.422	
Bányák, kőbányák stb.	11	
Különböző területek	252	
Terméketlen helyek	53.806	
Összesen:	2,891.201.	k. hold

A kisajátított terület felosztására vonatkozólag a következő adatokat találjuk a L'Agriculture en Roumanie c. statisztikai albumban:⁷²

Földműveseknek adva	784.839	k. hold
Községi legelőknek	726.986	
Községi erdőknek	842.446	
Állami erdő rezerva	311.330	
Parcellázásokra	63.327	
Általános érdekű rezervák	162.273	
Összesen:	2,891.201	k. hold

⁷⁰Mint 69. jegyzet alatt.

⁷¹ Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul, 1918–1928, I. köt. 311. old.

⁷² Id. mű 70. old.

Az igényjogosult földművesek közt kiosztott területet az Anuarul statistic al României 1927. a L'Agriculture en Roumanie-ben közölte 784.839 kat. holddal szemben 751.670 kat. holdban tünteti fel, míg a Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul adatai szerint az igényjogosult földművesek mindössze 623.923 kat. holdhoz jutottak a földosztás során.

A Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul 1918—1928. c. emlékkönyvben feltüntetett 3,118.570 kat. hold kisajátított terület felosztására vonatkozólag a következő kimutatást találjuk:⁷³

Véglegesen birtokbaadott	300.196	k. hold
A 29. pont alapján átadott	332.727	
Gyarmatosítás és menekültek birtokbelyezésére szánva	57.365	
Községi legelők részére	917.518	
Községeknek ítelt erdők területe	698.985	
Az állam birtokában maradt erdők	456.085	
Falusi birtokközösségek (verte de sat) részére	29.703	
Közérdekű rezervák	192.851	
örökbérletek és a 40. szakaszban foglaltak részére	29.873	
Rendelkezésre áll	61.645	
Eladott területek	4.634	
Községeknek átadott terméketlen helyek	36.988	
Összesen:	3,118.570	k. hold

Az emlékkönyvben közölt adatok szerint tehát a kisajátított 3,118.570 k. holdból az igényjogosult parasztok között mindössze 632.923 holdat osztottak szét. Gyarmatosításra, (?) menekültek (?), örökbérletek és a 40. szakaszban foglaltak részére 87.248 holdat tüntet fel a kimutatás, a községeknek

⁷³ Id. mű I. köt. 311. old.

ítélt erdők, legelők, falusi birtokközösségek és a községeknek átadott terméketlen területek címén pedig 1,683.194 holdat könyvel el, míg az eladott 4.634 hold levonása után fennmaradó 710.581 hold különböző címeken az állam tulajdonában maradt. Avval szemben, hogy az állam, melynek csupán Erdélyben levő ezer holdon felüli nagybirtokai, nem számítva ide a Romániához csatolt egyéb magyar területeken levő birtokait, 544.735 kat. holdat tett ki,⁷⁴ az agrárreform céljaira mindössze 212.497 holdról mondott le, viszont az agrárreform útján 498.102 holdat nyert. Fölösleges is hangoztatnunk, hogy az agrárreform céljaira elsősorban az állami birtokokat kellett volna teljes egészükben felhasználni.

Hogy a községeknek ítélt erdőkből, a községi legelőkből és a birtokközösségek részére feltüntetett területekből mennyit adtak a valóságban birtokba, nem tudjuk ellenőrizni, azt azonban fájdalmasan regisztráljuk, hogy a székely községek és közbirtokosságok erdeit és legelőit még ott is elvették, ahol a törvény értelmében különben még adni kellett volna.

Az erdőterületek ily ijesztően nagymérvű kisajátítását különben az magyarázza meg, hogy a magyarság nagybirtokainak a legjelentősebb tételét az erdőbirtokok képezték. Dr. *Ion Iacob* a képviselőház elé terjesztett, az erdélyi agrárreform törvénytervezetről szóló jelentésében a községi erdők szükségletét 100.000 holdban, a községi legelő szükségletét pedig 400.000 holdban állapítja meg,⁷⁵ ami legjobban bizonyítja, hogy az e címen kisajátított 2,080.349 kat. hold, mily horribilisan túlhaladta a szükségletet.

A földhöz juttatott földművesek száma az Anuarul statistic al României 1927-ben közölt adatok szerint 310.583. Megegyezik erre vonatkozólag a L'Agriculture en Roumanie adata is, melyet nemzetiségi szempontból a következőkkel bővit ki: a 310.583 földhözjuttatott közül román volt 227.943, más nemzetiségű 82.640.

A Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul kimutatása szerint a földhözjutottak száma 280.679, a következő nemzetiségi megoszlás szerint:⁷⁶

⁷⁴ Dr. Jakabffy Elemér: Erdély statisztikája, 29. old

⁷⁵ Dr. Ioan Iacob: Chestia agrară in Ardeal, 63. old.

⁷⁶ Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, 1918–1928, I. köt. 310. old.

Román	212.803
Magyar	45.628
Német, szász, sváb	15.934
Különböző nemzetiségek	6.314
Összesen:	280.679

Amíg tehát az Anuarul statistic szerint a földhözjutottak közül 26.61%, addig az emlékkönyvben közölt adatok szerint 24.19% tartozott a kisebbségi nemzetekhez.

Az évkönyv az igényjogosultak közt kiosztott területet a következőképpen részletezi:⁷⁷

1 holdat kapott	67.228 igényjogosult
2	83.967
3	68.577
4	43.980
5	14.745
6	999
7	1.183

Összesen: 280.679 igényjogosult

Annak megvizsgálása céljából, hogy a román igényjogosultakkal szemben hogyan elégitették ki a kisebbségekhez tartozó igényjogosultak földszükségletét, alább közöljük az 5 holdon aluli kisbirtokosok és földnélküliek nemzetiségük szerint összeállított 1916. évi magyar statisztikai adatokat.

Öt holdon aluli kisbirtokosok és földnélküliek megoszlása nemzetiségük szerint Erdélyben.⁷⁸

Magyar	92.258
Román	229.860
Német	12.272
Egyéb	8.820
Összesen:	343.210

A fenti adatok a Romániához csatolt magyar területek közül csak Erdély adataira vonatkoznak.

⁷⁷ Mint 76. jegyzet alatt.

⁷⁸ Dr. Jakabffy Elemér: Erdély statisztikája, 28. old.

Amint a közölt adatokból kitűnik a magyar igényjogosultak száma csak Erdélyben 92.258 főt tett ki, evvel szemben összesen is 45.628 magyar igényjogosultat elégítettek ki. A magyar statisztikai adatok szerint feltüntetett 229.860 román igényjogosult közül viszont 212.803 fő elégített ki. A magyar adatok közt szereplő 12.272 német igényjogosulttal szemben 15.934 kielégített igényjogosult áll. Itt az eltérés onnan ered, hogy a magyar adatokból teljesen hiányzanak a bán-sági svábok.

A magyar igényjogosultak közül az okleveles gazdákat és gazdatiszteket, akik a fenti kimutatásban nem szerepelnek, szintén nem elégítették ki, holott a gazdatisztek éppen az agrárreform következtében veszítették el állásukat és az agrárreform törvény kifejezetten az igényjogosultak közé sorozza őket.

A román telepítésekről a következőket olvashatjuk: „Habár az Erdélyben kisajátított művelhető terület viszonylagosan kevés volt, ennek ellenére a *birtokbahelyezési keresek kielégítése mellett egyes vidékeken jelentékeny rezervák maradtak fenn. Ezekről úgy határoztak, hogy azokra román gazdákat telepítenek* olyan vidékről, amelyen nem állott rendelkezésre föld valamennyi igényjogosult kielégítésére.”⁷⁹

1928-ig letelepített:

Aradmegyében	1026 telepes
Biharmegyében	877
Szilágymegyében	707
Szatmármegyében	613
Temes-Torontálmegyében	1177

Összesen: 4399 telepes

A fenti telepeseken kívül még 481 román telepest, akik Magyarországból és Jugoszláviából vándoroltak be, telepítettek le Arad, Bihar és Torontál vármegyékben. A telepéseknek kiosztott terület terjedelme sehol sincs feltüntetve.

⁷⁹ Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, 1918–1928, I. köt. 313. old.

Agrárreform veszteségünk.

Az emlékkönyvben közölt kimutatások közt, mint említettük, semmi adatot sem találunk arra vonatkozólag, hogy a kisajátított terület a volt tulajdonosok nemzetisége szerint, hogy oszlott meg. Igen értékes adatot szolgáltat azonban a magyarság birtokvesztésére vonatkozólag *Suciu Petru* Torda-aranyos vármegyéről írt monográfiájának az agrárreformról szóló fejezete.⁸⁰

Torda-aranyos vármegyében összesen 110.535 kat. holdat sajátítottak ki. „Érdekes tudnunk, – írja *Suciu* – hogy a kisajátított földek előzetesen az agrárreform előtt nagytöbbségükben a magyarok kezén voltak, akiknek 150.120 hold 1006 ööl birtokuk volt s akiknek a kisajátítás után 39.509 hold 1026 ööl maradt meg összesen.⁸¹ Ha a magyarság agrárreform előtti 150.120 kat. holdnyi birtokállományból levonjuk a meg hagyott 39.590 holdat, a különbözet, mely a kisajátított birtokterületet adja, pontosan 110.535 holdat tesz ki, vagyis amennyit a megye területén összesen kisajátítottak. A kisajátított terület ezek szerint nem nagy többségben, amint *Suciu* írja, hanem teljes egészében kizárólagosan a magyarság tulajdonában volt a kisajátítás előtt.

Az *Erdélyi Gazdasági Egylet* Szolnok-Doboka vármegye agrárreform kisajátításáról összeállított kimutatása szerint, Szolnok-Dobokában szintén csak magyar birtokok kerültek kisajátítás alá, a románság birtokait ott épp úgy, mint Tordamegyében teljes épségben hagyták meg.

Joggal feltételezhetjük tehát, hogy a románok nagy- és középbirtokait a többi vármegyékben is megkimélte az agrárreform. De mivel Torda-Aranyos és Szolnok-Doboka vármegyén kívül más konkrét adatunk nincs, birtokvesztésünk kiszámításánál úgy járunk el, mintha a közép- és nagybirtokok kisajátítását nemzetiségi hovatarozandóságra való tekintet nélkül a törvény igazságos alkalmazásával, részrehajlás nélkül hajtották volna végre.

Mínthogy pedig a Romániához csatolt magyar területek

⁸⁰ *Petru Suciu: Județul Turda, schiță monografică. Suciu az „Astra” román kulturális egyesület tagozati elnöke és könyvét az „Astra” és a tordai Mezőgazdasági Kamara közös kiadásában jelent meg.*

⁸¹ *Petru Suciu i. m. 19. old.*

közép- és nagy birtokainak 87.16%-a magyar tulajdon volt, feltételezhető, hogy a kisajátított 3,118.570 hold 87.16%-a szintén magyar birtok volt.

Hogy a fenti kulcs alkalmazásával birtokveszteségünket a legminimálisabban számítottuk ki, a következőkkel igazolható: A kisajátított 3,118.570 holdból 212.497 hold állami birtok volt. Feltevésünk szerint a magyarságtól kisajátított 2,718.146 és az állam részéről átadott 212.497 holdnak az összesen kisajátított 3.118.570 kat. holdból való levonása után 187.927 kat. hold marad fenn. Ez a 187.927 kat. hold képezné a románok és szászok együttes birtokveszteségét. A románok 100 holdon felüli nagybirtokai azonban mindössze 150.067 kat. holdat tettek ki a csatolt területeken,⁸² míg az erdélyi szászok 100 holdon felüli birtoka 42.968 hold volt.⁸³ Ebben az esetben tehát a románok a 100 holdon felüli birtokaikat majdnem az utolsó holdig mind elvesztették volna, ami elképzelhetetlen és aminek a tények is ellentmondanak, miként erről Torda-Aranyos és Szolnok-Doboka vármegye agrárreformjánál meggyőződhattünk.

Egyéb konkrét adatok hiányában azonban kénytelenek vagyunk eredeti feltevésünk mellett megmaradni, amely szerint a magyarságnak az agrárreform során elszenvedett birtokvesztesége csupán 2.718.146 kat. holdra rugna.

A Torda-Aranyos vármegyében kisajátított területek értékelésére vonatkozólag a következőket mondja *Suciu*: „*Torda-Aranyos vármegyében az egész kisajátított föld kezen 104 millió 500 ezer leire van becsülve, mely egyre-másra véve holdankint 945 leit tesz ki. Evvel szemben a Torda-Aranyos vármegyében kisajátított földek piaci értéke (după cursul zilei) minimum 800 millió lenne.*”⁸⁴

Az *Erdélyi Gazdasági Egylet* adatgyűjtése szerint a földárak a kisajátítás idején vidékenként és művelésiágak szerint 8–22.000 lei között mozogtak. Számításuknál a fenti árak középértékét vesszük alapul, vagyis holdankint 15.000 leit. Abban az esetben tehát, ha tényleges birtokveszteségünknek

⁸² Dr. Ioan Iacob: *Chestia agrară în Ardeal*, 21. old.

⁸³ L. a m. kir. Külügyminisztériumnak az optánsügy tárgyában a Nemzetek Szövetsége elé terjesztett emlékiratát.

⁸⁴ Petru Suciu: *Județul Turda*, 19. old.

csupán a kisajátított terület 87.16%-át, 2,718.146 kat. holdat tekintjük, kisajátított földeink holdankinti 15.000 lei középárral számítva 40,772.190.000 lei értéket képviselnek.

Az erdélyi magyarság agrárreform veszteségét a fentiek alapján a következőképpen állapíthatjuk meg:

Kényszerbérleti veszteség	888,647.490 lei
Földbirtokkisajátítási veszteség	40,772,190.000 lei
Összesen:	41,660,837.490 lei

Agrárreform veszteségeink megállapításánál nem vettük tekintetbe azokat a legális és illegális költségeket, melyeket földbirtokosaink a kisajátítási törvénytelenések orvoslása céljából ügyvédnek és különböző közbenjáróknak fizettek ki. Nem állapíthatjuk meg továbbá azt az értékvesztést sem, mely az uradalmak épületeiben, felszerelésében és állatállományában állott elő a birtokterület lecsökkenése következtében.

És most nézzük elszenvedett kárainkkal szemben a kártérítést.

Az agrárreform törvény értelmében a kisajátított földek értékelése az 1913. évet megelőző öt év szabadforgalmi földárjai alapján kellett volna, hogy megtörténjék, amit a valóságban a törvényben meghatározott érték alatt eszközöltek a kisajátító bizottságok.

A törvény a kisajátítást szenvedett földbirtokosok kártalanítását az e célra kibocsátandó állami kötvényekben, az ú. n. renta improprietárii-ben írja elő. Ezeket a kötvényeket még a kisajátítások befejezése után kellett volna a birtokosoknak kiszolgáltatani. Ma már úgy a kisajátítások, mint a birtokbahelyezések rég befejezést nyertek, a kötvényeket azonban még csak alig egy néhányan kapták kézhez. A kötvények megszerzését rendkívül megnehezíti a kötvények kiutalásához szükséges mintegy tízféle különböző okmány beszerzése, mely a papír jogosultjainak a feladatát képezi, de a kötvények kiutalását így is csak közbenjárók igénybevitelével lehet elérni, ami természetesen újabb illegális költséget jelent a jogosultaknak a kártérítési összeg terhére.⁸⁵

⁸⁵ L. Dr. Gyárfás Elemér interpellációját a kisajátítási kötvények kiutalása körül uralkodó törvénytelenések tárgyában. Keleti Ujság, 1930. évf. 138. szám.

Abban az esetben, ha a kisajátított földekért fizetendő kártalanítási árat tényleg a háború előtti értékben állapították volna meg, ma az a tényleges értéknek csupán csak 0.03-ad részét tenné ki, mert míg a háború előtt a lei értéke teljesen egyenlő volt a svájci frank értékével, ma a stabilizált lei a svájci frank értékének csak 0.03-ad részét képezi. Tekintettel azonban arra, hogy az ezideig forgalomba került kisajátítási kötvényeket a bukaresti tőzsde a névérték 50%-a alatt jegyzi, *valójában a kártérítési összeg még a háború előtti érték 0.015-ed részét sem fedi.*

Végeredményben tehát az egész kártérítés csak névleges. A kisajátítások következtében elveszett több mint negyven milliárd lei értéket képviselő földbirtokállományunk úgyszólván minden ellenszolgáltatás nélkül men át a többségi nemzet tulajdonába.

A földbirtok kisajátítás nem csak nemzeti jövedelmének legjelentősebb forrásától fosztotta meg a magyarságot, de olyan veszteséget idézett elő nemzeti vagyonában, melynek utánpótlására még gondolni sem lehet.

Az agrárreform eredménye a román statisztika megvilágításában.

Az agrárreform hatását a birtokmegosztás tekintetében a következőképpen tünteti fel az emlékkönyv.⁸⁶

A birtokok terjedelme	Az agrárreform előtt	%-ban	Az agrárreform után	%-ban
0–10 holdig	4,408.090 hold	35.18	7,299.291 hold	58.25
10–100 holdig	3,341.471 hold	26.67	3,341.471 hold	26.67
100 holdon felül	4,781.207 hold	38.15	1,890.006 hold	15.08
Összesen	12,530.768 hold	100 00	12,530.768 hold	10000

A kimutatás szerint a 10–100 holdig terjedő kisbirtokok állaga teljesen változatlan maradt, az agrárreform sértetlenül hagyta őket. Hogy a közölt adatok mennyire megbízhatatlanok, elég lesz rámutatnunk itt a telepések birtokaira, melyek tudvalegleg éppen a 10–100 holdas birtokok kategóriájába tartoztak. A telepésbirtokok kisajátítása ügyében nemzetközi fórum ítélkezett, a magyar telepések kisbirtokainak a kisajátí-

⁸⁶ Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, 1918–1928, 314. old.

tását tehát annál inkább sem lehet eltitkolni, mert arról az egész európai közvélemény tud. A telepes birtokokon kívül azonban nagyon sok magyar kiscgazda birtoka esett még az agrárreform áldozatául, melyek nyoma szintén nem lelhető fel a fenti kimutatásban.

Nem lesz érdektelen, ha az összehasonlítás kedvéért leközljük a régi királyság agrárreformjának a főbb adatait is.

A régi királyságban a kisajátított terület 2.776.402 hektárra rug. A kisajátított területet a következőképpen osztották szét:

Földművesek részére	2.037.293 hektár
Községi legelőknek	524.722
Községi erdőknek	–
Állami erdőrezerva	21.028
Parcellázásokra	17.677
Általános érdekű rezerva	175.682
Összesen: 2.776.402 hektár	

A rezervák terjedeleme sokkal kisebb a régi királyságban, mint Erdélyben. Községi erdőt egyáltalán nem osztottak ki és községi legelőt sem sokkal többet, mint Erdélyben (az Erdélyben kiosztott községi legelők terjedeleme 418.361 hektár), bár a regátban a községi legelőt csaknem mindenütt nélkülözték, míg Erdélyben alig volt község közlegelő nélkül.

A birtokbahelyezett földművesek száma 630.113 A birtokbahelyezettek közt a kisebbségek egyáltalában nem szerepelnek, pedig eltekintve a régi királyság területén élő csángó magyaroktól, igen jelentékeny számban élnek ott bolgár és török kisebbségek is.

A birtokkategóriák megoszlása az agrárreform után a következőképpen alakul:⁸⁷

A birtokok terjedelme	Az agrárreform előtt	%-ban	Az agrárreform után	%-ban
0–10 hektárig	3,732.195 hektár	46.7	6,508.596 hektár	81.4
10–100 hektárig	860.953 hektár	10.8	860.953 hektár	10.8
100 hektáron felül	3 397.851 hektár	42.5	621.450 hektár	7.8
Összesen	7,990.999 hektár	100.0	7,990.999 hektár	100.0

⁸⁷ A régi királyság agrárreformjának statisztikai adatait a L'Agriculture en Roumanie c. statisztikai albumból vettük. L. i. mű. 70, 71. old.

Az agrárreform hatása gazdasági és szociális szempontból.

Attól az agrárreformtól, mely politikai célok szolgálatában állott, sem gazdasági, sem szociális téren nem várhattunk sokat. Amennyit az agrárreform nemzeti szempontból használt a románságnak, ugyanannyit ártott gazdasági téren. *Románia jelenlegi súlyos gazdasági válságának egyik legfőbb okát Madgearu miniszter, a gazdasági válság megoldására irányuló javaslatát tartalmazó memorandumában, nyíltan az agrárreformban jelöli meg.* „Az új földtulajdonosoknak – fejtí ki a memorandum – nem volt lehetőségük a termelés nivójának a megtartásához, a nemzeti vagyon ezáltal csökkent, kölcsönt pedig a kisbirtokosok nem kaptak.” A mezőgazdaság produktivitásának az agrárreform után bekövetkezett hanyatlása rendkívül károsan befolyásolta az ország fizetési mérlegét, ami a valuta leromlásához és a mezőgazdaság nagymértékű eladósodásához vezetett.

Összehasonlító táblázat az öt főterménnyel bevetett területekről az agrárreform után Erdélyben és a csatolt területeken.

	A learatott terület 1911–15. évi átlaga kat. holdakban. ⁸⁸	A bevetett terület 1923–27. évi átlaga kat. holdakban. ⁸⁹
Buza	1.575.432	1.510.495
Rozs	202.949	149.124
Árpa	218.986	265.565
Zab	551.864	480.224
Tengeri	1.613.747	1.370.901
Összesen:	4.162.978	3.776.309

Összehasonlító táblázat az öt főtermény terméshozamáról az agrárreform előtt és az agrárreform után Erdélyben és a csatolt területeken.

	Az 1911–15. évi termés átlaga métermázsákban. ⁹⁰	Az 1923–27. évi termés átlaga métermázsákban. ⁹¹
Buza	9.686.780	8.250.088
Rozs	1.203.739	785.940
Árpa	1.551.874	1.469.188
Zab	3.459.359	2.205.096
Tengeri	12.885.860	9.111.423

⁸⁸ Magyar Statisztikai Szemle, 1923. évf. 294. old.

⁸⁹ L' Agriculture en Roumanie, 18. old.

⁹⁰ Magyar Statisztikai Szemle, 1923. évf. 294. old

⁹¹ L' Agriculture en Roumanie, 18. old.

Az összehasonlító táblázat adatai szerint az öt főtermény - nyel bevetett terület 386.699 kat. holddal csökkent az agrárreform után. A termés produkció csökkenése a búzánál 14.38%, a rozsnál 34.70%, a zabnál 36.26% és a tengerinél 29.29% volt. Érdekes, hogy míg az árpával bevetett terület 46.579 kat. holddal növekedett meg az agrárreform után, a terméshozama még a megnagyobbodott művelési terület mellett is 5.33%-kal csökkent.

A gabonaneműek terméshozamának a csökkenését egyrészt a kisgazdaságoknak a szemtermelés terén a nagygazdaságokkal szemben való hátrányosabb helyzete, a kisgazdaságok primitívebb művelési rendszere, másrészt meg a művelés alá vett terület lecsökkenése indokolja. A mezőgazdasági művelés alatt álló terület lecsökkenésének okát az agrárreform egyoldalú végrehajtásában találjuk meg.

A földhöz jutottak számára ugyanis semmiféle intézkedés nem biztosította a termelési eszközök megszerzését s így a legtöbbjüknek nem volt mit kezdeniök az ölbehullott földdel. Azok, akik a földreform útján kapott földjeiket bérbe tudták adni, még jól jártak, mások azonban kénytelenek voltak megműveletlenül hagyni. A földhöz juttatott mezőgazdasági proletáriátus sokkal kedvezőtlenebb helyzetbe került az agrárreform után, mint amilyenben azelőtt élt. Az anyagi eszközök hiányoztak ahhoz, hogy mint kisgazdák önálló egzisztenciát kezdjenek, kenyérüket pedig mint mezőgazdasági munkások, vagy gazdasági cselédek már nem kereshették meg, mert az uradalmak, amelyek azelőtt megélhetést nyújtottak számukra, már megszűntek. A mezőgazdasági proletárok között is a legrosszabbul a kisebbségek jártak, mert földet sem kaptak, de a régi megélhetési lehetőségük is megszűnt.

Ez a visszás helyzet nagyarányú városbaözlést és kivándorlást indított meg. A városba költözött román falusi nép a közhivataloknál és közintézményeknél ugyan megfelelő elhelyezkedést talált (szolgai és altiszti állásokat), a magyar falu népe azonban vagy a regáti városok nincstelen proletárjai közt volt kénytelen felvenni a küzdelmet a mindennapi kenyérért, vagy kivándorlásra kényszerült. A magyarság kivándorlását behunytt szemmel nézte a kormány. Közben a földhözjutottak a törvény elidegenítési tilalma

ellenére is vásárba bocsátották az agrárreform útján nyert földjeiket, míg a kormány 1929-ben enyhítette az agrárreform törvény megterhelési és elidegenítési tilalmát és részben visszaállította a szabad birtokforgalmat.

Az állam tehát még nem fizette ki a kisajátítást szenvedett földbirtokosoknak a kártérítést, de a parasztoknak már megengedte, hogy a földreform útján nyert földjeiket búsás nyereséggel továbbadhassák. *Gh. I. Savin* az agrárreform törvény alapján nyert földek elidegenítésére vonatkozó törvény indokolásában maga mondja, hogy a földhöz juttatottak közül sokan alig várták, hogy földjeiket eladhassák és az államnak fizetett vételár és a szabadkézből való eladási ár közötti különbséget zsebre tehessék. Nagyon sokan voltak a földhöz jutottak között – ismeri be *Savin* – nem földművesek is.⁹²

A birtokforgalom felszabadítása megnyitotta az új román közép- és nagybirtokok kialakulásának az útját és ezzel be is fejeződött az agrárreform műve. Erdély földjét előbb a szociálisztikus színezetű agrárreform útján a román parasztság kezére juttatták, de aztán megteremtették annak a lehetőségét is, hogy a magyarságtól elvett közép- és nagybirtokok helyén új román közép- és nagybirtokok alakulhassanak ki. A birtokforgalom felszabadítása a magyarság számára ma már semmi jelentőséggel sem bír, mert az agrárreform által leszegényített birtokososztályunknak még a meghagyott földek megtartása is súlyos feladatot jelent.

A kormány különben a szabad birtokforgalom mellett is gondoskodott arról, hogy az eladásra kerülő birtokok a románság kezére jussanak. Az 1930. évi július 17-iki új telepítési törvény⁹³ minden mezőgazdasági ingatlanra nézve, mely a Nemzeti Telepítési Hivatal által kijelölt területen van, elővásárlási jogot biztosít az államnak. Tekintve pedig a telepítések nemzeti célját, kétségtelen, hogy a telepítési vidékek kijelölésénél azok a területek jönnek majd számításba, ahol a magyarság zárt tömegben, vagy számszerinti többségben él.⁹⁴

⁹² Ion Scutaru: *Legea pentru regulamentarea pământurilor dobândite prin legile de improprietărire*, 5. old.

⁹³ *Monitorul Oficial*, 1930. évf. 157. szám.

⁹⁴ Dr. Parecz György: Az új telepítési törvényhez. „Magyar Kisebbség”, IX. évf. 575. old.

Igy az agrárreform által oly kiméletlenül lecsökkentett birtokállományunk csak további pusztulásnak néz elé mert az agrárreform törvény eredeti célkitűzése, a magyarság birtokállományának a románság javára való lecsökkentése, tovább el az új telepítési törvényben.

A föld nacionalizálása az agrárreform radikális módszere után most progresszív alapon folytatódik. A kisebbségek gazdasági elnyomására irányuló törekvések tehát még akkor is érvényesülhetnek, amikor az európai közvélemény a világbéke egyik legfőbb biztosítékát éppen a kisebbségi jogok hathatósabb védelmétől várja.

VII.

Az agrárreformmal kapcsolatban még megoldásra váró kérdések.

Az agrárreformmal kapcsolatos kérdések közt legelső helyen a *földbirtok kisajátítási kötvények* ügye áll. Köztudomású, hogy a kisajátítást szenvedett földbirtokosok kártalanítása csak elenyésző csekély részben történt meg, noha a törvény 86. §-a határozottan kimondja, „hogy az egyes tulajdonosok részére a fizetés rögtön a kisajátítás végleges megtörténte után teljesítendő.” A kisajátítási kötvények kiutalását a törvénytől eltérőleg különböző rendeletekkel szabályozták s ma már mintegy 10 okmány szükséges ahhoz, hogy a jogosult különböző fórumokat végigjárva a kötvények birtokába juthasson. De a kötvények kiutalása így sem megy simán. A kötvénykiutalások körül felmerült anomáliákra a szenátus f. évi június hó 18-iki ülésén részletesen rámutatott *Gyárfás Elemér* szenátor, az anomáliák megszüntetését kérve a földművelésügyi és pénzügyminisztertől, miért is nem lesz éreketlen, ha az általa elmondottakat ismételen figyelmébe ajánljuk az illetékeseknek azon határozott kívánságunk kifejezése mellett, hogy a kötvények kiutalása most már záros határidőn belül történjék meg.

A másik kérdés, mely a kisajátítási kötvények kapcsán felmerül, a *valorizáció* kérdése. A kötvények valorizálása nem újszerű kívánság. A földbirtokreform megindítása óta sem a magyar mezőgazdasági érdekképviselet, sem az Országos Magyar Párt soha nem mulasztotta el kifejezésre juttatni, hogy a kisajátított földbirtokosok kártérítését illetőleg ragaszkodik a törvényben megállapított értékhez. Bár a kisajátítások alkalmával a becsléseket legtöbb alkalommal a törvényben meghatározott értéken alul eszközölték s ezen

változtatást eszközölni a fellebezések során sem igen sikerült, ahhoz, hogy a megállapított kártérítési összegek békebeli értékben, vagyis a lei 0.95 svájci frank paritásán fizetessenek ki, feltétlenül ragaszkodunk. Miután a kötvények mai értéke a békebeli értéknek csupán csak 0.015-ed részét képezi, azt semmi körülmények közt nem ismerhetjük el igazságos kártérítésnek.

Akkor, amikor a kormány megengedi, hogy a földhözjutottak az agrárreform útján nyert földjeiket búsás nyereség mellett adhassák tovább, nem nézhetjük némán a volt magyar földbirtokos osztály csöndes pusztulását. Ha az évszázadok óta ezt a földet művelő és ápoló magyar földbirtokos osztályt el is űzték az ősi rögről, kártalanítsa őket az állam az elszenvedett károsodás elfogadható arányában.

A kisajátítási kötvények valorizálása nem csak jogos kívánságunk, melytől soha nem állunk el, de érdekében áll az államnak is, mert megfelelő feltételek esetén a valorizált kisajátítási kötvények forgalomba hozhatók lesznek a külföldi piacokon s így a kötvénytulajdonosok a kötvények külföldi értékesítése útján jelentős külföldi tőkét hozhatnak be az országba.

Az agrárreformmal kapcsolatos kérdések másodikul a magyar földnélküliek, kiscgazdák, gazdatisztek, okl. gazdák, egyházak és községek földigényének a törvény értelmében való kielégítését jelölhetjük meg.

A földosztás során ugyanis, amint az a közzétett statisztikai adatokból is kitűnik, a magyar igényjogosultaknak csak egy részét elégítették ki, azt is a törvényben meghatározott mértéken alul. Teljesen figyelmen kívül hagyták azonban a magyar gazdatisztek és okl. gazdák törvényes igényjogosultságát és sok helyen nem elégítették ki a magyar egyházak és községek földigényét.

Követelnünk kell, hogy a kisajátított és rendelkezésre álló állami rezervák címén nyilvántartott földekből elégítsék ki a magyar földnélküliek, kiscgazdák és községek, továbbá amint az az Országos Magyar Párt 1926. évi gyergyószentmiklósi nagygyűlésen már határozatilag kimondatott, a magyar egyházak, okl. gazdák és gazdatisztek törvényes földigényét.

Meg kell jegyeznünk e helyen, hogy a Temesváron székelő VII. Tartomány Igazgatóság f. évi július hó 8-án 3081. szám alatt rendeletet bocsátott ki a kerületébe tartozó vármegyékhez az agrárreform ügyek felülvizsgálása céljából, amely felülvizsgálat során mód adatnék a még ki nem elégitett földművesek és községek földigényének a kielégítésére illetve kiegészítésére. Minthogy a fenti rendelet alapján szervezendő bizottságoknak a rendelet III. e). pontja értelmében jogában áll az egyes kisajátító bizottságokat bizonyos határozataik kiegészítésére utasítani, nem titkolhatjuk el azt az aggodalmunkat, hogy ez esetleges újabb kisajátításokhoz vezethet, miért is előre tiltakoznunk kell minden olyan revízió ellen, amely a már egyszer kisajátításon átesett birtokok további kisajátítását tenné lehetővé, annál is inkább, mert az agrárreform törv. 139. §-a világosan kimondja, hogy „a kisajátítási eljárás a törvényből folyólag minden egyes földbirtokra, vagy földbirtokrészre *csak egy ízben történik* és a végrehajtó szervek által hozott jogerős határozattal be van fejezve.”

Fenti tiltakozásunk annál indokoltabb, mert nem egy helyről érkeztek már panaszok, hogy különböző izgatok arra bírják a parasztokat, hogy egyes birtokokra, amelyek különben már átestek a kisajátításon, jelentsenek be igényjogot. Bár nyilvánvaló, hogy a törvény értelmében semminemű utólagos kisajátításnak nincs helye, sok kisajátítási bizottság helyt ad az ilyen kéréseknek és megindítja az eljárást. Hasonló eset történt legutóbb dr. Gogomán Antalné szamoszentmiklósi birtokossal is. Minthogy az igényjogosultak kielégítésére bőségesen elegendők a rendelkezésre álló rezervák, a legerőteljesebben tiltakoznunk kell bármely címen történő utólagos kisajátítás ellen.

Végül állást kell foglalnunk a magyar egyházaktól és a székely közbirtokosságoktól kisajátított és állami rezervaként heverő erdőbirtokok tárgyában.

Az agrárreform során kisajátított erdők igen jelentékeny része ma is kiosztatlanul, állami rezervaként hever az igényjogosultak hiányában, amint arra a kisajátítási statisztika ismertetése kapcsán már rámutattunk. Hogy ez a túlságavitt és legtöbb esetben törvénytelenül végrehajtott

erdőkisajátítás, különösen a Székelyföldön, a nép teljes gazdasági tönkretétele mellett leghirhedtebb panamák melegágyává vált, köztudomású. Amíg a székely közbirtokokon a legleketlenebb rablógazdálkodást folytatják, a nép mindenképpől kifosztva kivándorolni kényszerül. Az a hihetetlennek tetsző eset, melyet ez év nyarán panaszoltak el a ditróiak, hogy a község 8320 holdat kitevő erdejét és legelőjét teljes egészében kisajátították és így 890 székely gazda erdő és közlegelő nélkül maradt, már a kormány figyelmét is föl-hivta magára. A ditróiak panaszára megindított hivatalos vizsgálat szóról-szóra beigazolta a bepanaszolt állításokat. Ilyen és ehhez hasonló esetek, mint a ditróiaké, mindenütt található a Székelyföldön, amint arra a székely községek és közbirtokosságok kisajátítási sérelmeinek ismertetése alkalmával is rámutattunk.

Követelnünk kell, hogy az oktan erdőirtásokat szüntesse meg a kormány és a magyar egyházak, valamint a székely közbirtokosságok törvénytelen erdőkisajátításait vegyék revízió alá oly képpen, hogy a törvénytelenül elvett erdőkért az állami rezervákból kárpótolják a károsodottakat.

Az elmondottak alapján a következő határozati javaslatot terjesztem elő:

Mondja ki a nagygyűlés:

1. Követeljük az agrárkisajátítási kötvények kiutalása körül uralkodó anomáliák megszüntetését, a kötvények záros határidőn belül való kiutalását és a kötvények valorizációját.

2. Követeljük, hogy a rendelkezésre álló állami rezervákból elégítsék ki a magyar földnélküliek, kisgazdák, egyházak, községek, okl. gazdák és gazdatisztek törvényes földigényét s egyben tiltakozunk minden olyan eljárás ellen, mely az agrárreform törvény határozott rendelkezésével szemben a már egyszer kisajátításon átesett birtokokból további kisajátítást tenne lehetővé.

3. Követeljük az oktan erdőirtások megszüntetését, a magyar egyházak és a székely közbirtokosságok törvénytelen erdőkisajátításainak a revízióját s azok törvénytelenül kisajátított erdejének az állami erdőrezervákból való kárpótlását.

Dr. Kriván István:

A javaslat kiegészítéseképpen bátor vagyok egy speciális bánásági panaszt előterjeszteni s kérem a Magyar Pártot, igyekezzék odahatni, hogy ez a speciális bánásági sérelem megoldást nyerjen. Ez a panasz *a telepes községeké*, amelyeket olyan súlyosan érintett az agrárreform, mint talán egyetlen más területet sem. Ismeretes, hogy a háború előtt, a magyar impérium alatt telepes községek létesültek. Kétféle módon. Az egyik úgy történt, hogy a magyar kormány adott a telepéseknek vagy húsz hold szántóföldet, belsőséget és kisebb erdőterületet is, olyan feltétel mellett, hogy annak árát ötvenhatvan év alatt amortizációs úton fizessék vissza. A telepesközségek meg is kezdték az amortizáció visszafizetését. Voltak olyanok, amelyek a háború előtt teljesen visszafizették a magyar államnak a vételárat, voltak, amelyeknél a háború alatt fejeződött be a fizetés és olyanok is, amelyek már a román államnak fizették ki a megváltási árat, A másik csoport olyan volt, hogy az állam egyelőre nem adta nekik tulajdonjogilag a földet, hanem csak bérleti formában, bizonyos ideig így kezelték s azután lett, vagy lett volna az övék. Ilyen helyzetben voltak a telepes községek az impérium átvételekor. Ezeket a szegény embereket azután nagyon furcsán, mostohán kezelték, részben az agrárreformnál, részben egy másik törvény rendelkezéseiben, amelyre bátor vagyok felhívni a szakosztály figyelmét. Ez az utóbbi törvény úgyszólván sírásója lett a bánásági telepéseknek. Ez a törvény *az állami javak elidegenítéséről szóló törvény*. Ez kimondotta, hogy mindazok a javak, amelyek valamikor a magyar állam tulajdonában voltak, a román állam tulajdonába mentek át, tekintet nélkül arra, hogy az illetők megvették az államtól, kifizették vagy sem, tekintet nélkül arra, hogy telekkönyvezve volt-e már vagy nem. Ezt a törvényt azután megküldötték az összes telekkönyvi hatóságoknak és ennek alapján átírták az államra a telepések belsőségeit, külsőségeit, erdőterületeit és legelőit. Ez az intézkedés egy csapásra megsemmisítette az összes telepéseket. Elvesztették egész hitelüket s ott voltak a legnagyobb bizonytalanságban és nyomorban. Ehhez hozzájött azután az agrártörvény, amelynek tizedik szakasza vonatkozik a telepésekre. A

törvényszakasz tulajdonképpen felesleges is volt, mivel a telepeseknek már nem volt földjük, azt az államra irták és az állam csak nem sajátíthat ki önmagától. A törvény szerint azonban megindult a kisajátítási eljárás, letárgyalták az összes ügyeket, megidéztek a telepeseket s megmondották nekik, hogy húsz holdjukból, erdőterületükből meghagynak nekik három, négy holdat, legelőt és hogy az ügyek elintézésére várjanak türelemmel. És ezek az emberek azóta folyton várnak. Ezek a szegény emberek teljesen elvesztették hitelüket, mert hiszen semmi birtokuk nincs, a legnagyobb bizonytalanságban vannak és ha nem segítünk rajtuk, akkor elvesztik véglegesen lábuk alól a talajt. Rajtuk segítenünk kell. A Magyar Párt bányászati tagozata megindított hónapokkal ezelőtt egy akciót, amely ezt a segítséget célozza. Minden lehetséges formáját elgondoltuk a segítségnek. Tudjuk, hogy egy olyan kívánság, hogy a román állam adja vissza pénzben azt az értéket, amelyet a telepések kifizettek, hiábavaló és előre eredménytelen. Tudjuk azonban, hogy annak idején, amikor a földosztás volt, amikor az igényjogosultak tablóit összeállították, az összes igényjogosultak kielégítése után még nagyon sok terület maradt meg, az úgynevezett *állami rezervák* s most arra gondoltunk, hogy a telepések ezekből kaphatnának földet. Az akciónknak lett volna is eredménye, de ezelőtt két hónappal megjelent egy új törvény, amelyről csak megjelenésekor szereztünk tudomást, s amely azt a kis lehetőséget is vitássá teszi, amelyet a telepések földhöz juttatására láttunk. Mi úgy képzeltük a dolgot, hogy azokat a magyar telepes családtagokat juttassák földhöz, akik az agrárreform alkalmával kimaradtak a tablókból. A helyzet ugyanis az volt, hogy annak idején a földigénylők tablójába nagyon sok telepes családtagot, a telepések hadviselt fiait stb. nem vették fel azzal az indokolással, hogy a szüleiknek, a telepéseknek birtokaik vannak és így ők nem tarthatnak földre igényt. Közben megtörtént a telepes birtokok kisajátítása és a szülők és a családtagok is terület nélkül maradtak. Sajnos, hogy amikor ez a kérdés egyszer a külföldön is szóba került, akkor Titulescu azt mondta, hogy az agrártörvényt úgy hajtották végre, hogy a földterületekből egyenlő mértékben részesítették a magyarságot is. Ez csak nagyon kis mértékben igaz. Nálunk elvették a

földet azoktól, akik igényjogosultak lettek volna és most ott állanak ezek az emberek a legnagyobb nyomorban. Nekünk, bánságiaknak, az volna a szerény óhajtásunk, hogy a Magyar Párt parlamenti csoportjának tagjai igyekezzenek odahatni, hogy hozassék olyan törvény, amely ezeket az igazságtalanságokat reparálja és adjon talpraállási lehetőséget ezeknek a magyar telepeseknek, akik az agrárreform értelmében jogosultak lettek volna, hogy a tablókba bejussanak s a rezerva földekből elsősorban őket részesítsék területben.

Dr. Paretz György:

Az előttem szóló tagtárs úr indítványa azt célozza, hogy az agrárreform során megmaradt állami rezervaföldekből a volt magyar telepeseknek juttasson a kormány. Ennek, sajnos, meglehetősen súlyos törvényes akadálya van. Az ülés szak végén, most júniusban ugyanis a kormány a parlamentben a szokott recept szerint egy nap alatt keresztülhajszolta az úgynevezett telepítési törvényt. Eszerint a törvény szerint a telepítési vidékeknek deklarálendő területeken minden állami rezerva föld elsősorban az új telepeseknek osztandó ki. Azonkívül az államnak elővételi joga van ezeken a területeken minden eladásra kerülő földterületre. A telepítési törvény ilyen módon az – ország közvéleménye alig vett róla tudomást – új agrárreformot jelent itt Erdélyben. Szerinte ugyanis telepítési terület mindaz, amely a határ mentén vagy fontos vasútvonalak, állami utak mentén fekszik, s így nagyjából majdnem az egész erdélyi terület. A törvény azt is meghatározza, hogy kik lesznek ezután a telepesek. Elsősorban azok a fajrománok, akiket más országokból telepítettek haza, azután azok, akik a háború tartama alatt érdemeiket szereztek maguknak. Nem nagyon valószínű, hogy ezekbe a kategóriákba magyar ember belekerülhessen. Ennek következménye az, hogy a fennmaradt állami rezervák egész tömegükben a román telepesek kezére jutnak. A telepítési törvények az állami elővételi jogra vonatkozó szakasza újabb veszedelmet jelent. Új agrárreformot. Ugyanis azokra a földekre, amelyek az új telepesek kezére juttattak, a telepítési törvény értelmében nem lehet árverést vezetni és foglalást

eszközölni. El lehet képzelni, hogy ez mit fog jelenteni a hitelviszonyokban. Tegyük fel, hogy valaki a földjére felvesz százezer lejt, közben a területet telepítési területnek deklarálják. Az illető a földet eladja. Az államnak elővételi joga van, meg fogja venni, a telepeseknek adja oda és ekkor a hitelező nem vezethet árverést, hiába van a földre a kölcsön betáblázva. Bátor vagyok tehát a következő javaslatot előterjeszteni: mondja ki a szakosztály, felkéri a parlamenti csoport tagjait, hassanak oda, hogy Erdélyben minél kevesebb terület deklaráltassék telepítési területnek és hogy a telepesek közé valamilyen módon magyar emberek is juthassanak be.

Dr. Kriván István:

Nehogy fogalomzavarba jussunk. A telepesek ügye benne van az agrártörvényben. Az ő esetük nincs összefüggésben a mostani telepítési törvénnyel. Semmi akadálya nincs annak, hogy a rajtuk elkövetett igazságtalanság reparáltassék. Történtek már telepítések a rezerva földekre. Az illetők megunták az ügyet, ott hagyták a földeket és visszamentek a Regátba. Véleményem az, hogy a telepesek számára még meg lehet bizonyos területeket kapni.

Gyárfás Elemér:

A két javaslat között nincsen ellentét és külön elfogadjuk a Kriván dr. és a Paretz György javaslatát.

Dr. Kotzó Jenő:

Amikor az agrárreformról és annak végrehajtásáról esik szó, méltóztassék megengedni, hogy felemlítsem, miszerint kormánykörök, külföldön és belföldön azt vágják a fejünkhöz, hogy a magyarság privilegizált helyzetet kíván a maga számára és különösebb bánásmódot, noha az alkotmány egyenlő jogokat biztosít mindenki részére. A kormány kijelentése kapcsán most egy kiáltó sérelemnek akarok hangot adni és szükségesnek tartom, hogy a Magyar Párt a nagy-

gyűlésen is emelje fel tiltakozó szavát az ellen, ami a határ-
szélen a telepítések és a telepések körül történik. A tör-
vényes rendelkezések értelmében *a telepések földjei három,*
évig adómentességet élveznek. A gyakorlatban azonban az
történt, hogy már az illető területeken vannak nyolc éve,
végrehajtási utasítást azonban még mindig nem bocsátot-
tak ki és most úgy magyarázzák a törvény rendelkezéseit,
hogy a három esztendő még nem kezdődött meg, vagy csak
most kezdődik, és a szerencsétlen magyar gazdák, akiknek
földjét elvették, fizetik a telepések helyett is az adót. Til-
takozni kell ez ellen és követelni, hogy ez az igazságtalan-
ság végre szűnjék meg. Az alkotmány alapján való egyenlő
elbánás elvét hirdetik külföldön s ugyanakkor a magyar
gazdák a román telepések helyett is adót fizetnek. Ezt a
helyzetet tovább tűrni nem lehet.

Dr. Paretz Béla:

Van szerencsém jelenteni, hogy teljesen hasonló törté-
nik a községi taxák körül is. Méltóztatik tudni, hogy a köz-
ségekben a terhek nagy részét éppen a taxák teszik ki. A
megyei prefektusok bizonyos törvényes rendelkezéseket úgy
értelmeznek s erre rendeletet adnak ki, hogy a telepes föl-
dek az első évben minden taxától mentesek, noha a tör-
vényes intézkedés csak arra vonatkozik, hogy azért, amiért
az illető földet kapott, nem róható meg külön taxával. Így
a határmenti községekben az a helyzet, hogy a magyar tele-
pestől kisajátították a földet, meghagytak talán két holdat
a birtokában s most kell fizetnie az összes állami adókat s
ezenkívül meg az összes taxákat is azok helyett a román
telepések helyett, akik hét holdat kaptak. Kérem méltóztat-
sék ezt is belefoglalni a határozati javaslatba, hogy a Ma-
gyar Párt ebben az irányban is követeli az egyenlő elbánást.

A Szakosztály az előadói javaslatot dr.
Kriván István, dr. Paretz György, dr.
Kotzó Jenő és dr. Paretz Béla kiegészítő indítványával elfogadja.

Tárgymutató.

	Oldal
<i>Elnöki megnyitó. Gyárfás Elemér</i> szakosztályi elnök	3
<i>A magyar iparos-osztály megszervezése.</i> Előadó: <i>Reinhart Gyula</i> , az Ipartestületek Orsz. Szövetségének elnöke, Arad	8
<i>Ipari szakoktatás.</i> Előadó: <i>Csiszár Lajos</i> építész, Marosvásárhely	15
<i>A munkakamarákra vonatkozó törvény.</i> Előadó: <i>Dr. Lakatos Sándor</i> , a Munkaadók Szöv. főtitkára, M.-vásárhely	20
<i>Az iparosság adóterhei.</i> Előadó: <i>Szabó Béni</i> szücsmester, országgyűlési képviselő, Brassó	24
<i>A nagyipar főbb problémái és országos válsága.</i> Előadó: <i>Hexner Béla</i> okl. vegyészmérnök, Kolozsvár	41
<i>A szociális biztosítás kérdése.</i> Előadó: <i>Dr. Lakatos Sándor</i> , a Munkaadók Szövetségének főtitkára, M.-vásárhely	47
<i>A munkásbiztosítási törvénynek a mezőgazdaságot érintő rendelkezései.</i> Előadó: <i>Dr. Eöry István</i> , Magyarigen	52
<i>A megalkotandó egységes új ipartörvényre vonatkozó kívánásaihoz.</i> Előadó: <i>Dr. Bernád Ágoston</i> ügyvéd, Kolozsvár	58
<i>A közszállításokban és közmunkákban való részesedés.</i> Előadó: <i>Csiszár Lajos</i> építész, Marosvásárhely	62
<i>A pénzügyi válság, a tőkehiány és a kamatlábpolitika.</i> Előadó: <i>Dr. Gyárfás Elemér</i> szenátor	71
<i>Az erdélyi magyar vidéki pénzintézetek helyzete.</i> Előadó: <i>Dr. Balogh Elek</i> , v. orsz. képvis., a Kisegítő Tkptár vezérigazgatója, Torda	111
<i>Az Erdélyi Magyar Földhitelintézet szervezése, feladatai és működési köre.</i> Előadó: <i>Báró Jósika János</i> orsz. képvis.	149

<i>Hitelszövetkezeti szervezetünk Erdélyben.</i> Előadó: <i>Gróf Bethlen László</i> , a Hitelszövetkezetek Szövetségének igazgatója	157
<i>A Hangya Szövetkezetek helyzete, feladata és jövője.</i> Előadó: <i>Dr. Gazda Kálmán</i> , a Hangya-Központ alelnöke	168
<i>A biztosítás jelentősége kisebbségi gazdasági életünk szempontjából és a Minerva Biztosító R.-T.</i> Előadó: <i>Sándor Béla</i> , a Minerva Biztosító R.-T. vezérigazgatója	171
<i>A kereskedelmi és iparkamarák kérdése.</i> Előadó: <i>Dr. Lakatos Sándor</i> , a Munkaadók Szövetségének főtitékára, Marosvásárhely	178
<i>A kereskedelem szabadságát és fejlődését akadályozó jelenségek.</i> Előadó: <i>Kun Richárd</i> , a Kereskedők Szövetségének elnöke	183
<i>A kereskedelem adóterhei és az adótörvény reformja.</i> Előadó: <i>Endre Károly</i> , a Kereskedők Országos Szövetségének főtitékára	190
<i>A kiskereskedők sérelmei és kívánságai.</i> Előadó: <i>Dr. Barabás Andor</i> , fűszerkereskedő, Sepsiszentgyörgy	193
<i>A hitéletet megbénító igazságszolgáltatási bajok.</i> Előadó: <i>Dr. Parecz Béla</i> ügyvéd, az aradi Ügyv. Kamara v. elnöke, orsz. képvis.	202
<i>A középeurópai gabona-válság és Románia gazdái.</i> Az Orsz. Magyar Párt szatmári nagygyűlésére írta: <i>Dr. Szász Ferenc</i>	228
<i>Az állattenyésztés és állatkereskedelem problémái.</i> Előadó: <i>Desbordes Ernő</i> földbirtokos, volt orsz. képviselő	236
<i>A mezőgazdasági szakoktatás.</i> Előadó: <i>Dr. Abrudbányai Ede</i> országgyűlési képviselő	240
<i>A szőlőgazdaság és borértékesítés.</i> Előadó: <i>Horváth Pál</i> vezérigazgató, Nagyenyed	246
<i>A szeszgyártás és szeszkereskedelem.</i> Előadó: <i>Dr. Szöllősi</i>	251
<i>Az erdőgazdaság főbb problémái és az új erdőkezelési törvény ismertetése és kritikája.</i> Előadó: <i>Szűcs Elemér</i> , a Bethlen-kollégium, Nagyenyed város és az erdélyi kath. püspökség erdőtanácsa	261

<i>A székelyföldi közbirtokosságok megszervezése és főbb problémái.</i> Előadó: <i>Dr. Kovács Károly</i> ügyvéd, Csik-szereda	276
<i>Mezőgazdasági organizációink kiépítése.</i> Előadó: <i>Mikó László</i> földbirtokos, Nyárádszentlászló	281
<i>A Mezőgazdasági Kamarák új törvénye.</i> Előadó: <i>Dr. Nagy Endre</i> , Gazdasági Egylet titkára, Dés	288
<i>Válságok viharában. Gyárfás Elemér</i> beszéde az Országos Magyar Pártnak Szatmáron, 1930. október 26-án tartott nagygyűlésén	300
<i>Jegyzőkönyv</i>	306
<i>Az agrárreform és az agrárreformmal kapcsolatban megoldásra váró kérdések.</i> Előadó: <i>Dr. Oberding József György</i> okl. közgazda, Kolozsvár	315